BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
11 C
36

~~C. 28. f.~~
C. 26. f.

RATIONALE
LIBRI SECVNDI IVRIS PONTIFICII

Auctore

IO. BAPTISTA VIVIANO VRBINATE
Presbytero, & I. C. Romano.

Opus, in quo omnium, quæ à Summis Pontificibus conſtituta ſunt in Libro Secundo Decretalium, Sexti, Clementinarum, & Extrauagantium, ratio redditur.

AD ILLVSTRISS. ET REVERENDISS. D.
D. SCIPIONEM BVRGHESIVM
S. R. E. Card. Summum Pœnitentiarium, &c.

ROMAE, Typis Iacobi Maſcardi. MDCXIII.
SVPERIORVM PERMISSV.

Digitized by Google

Imprimatur, ſi videbitur Reuerendiſs. P.M.S. Palatij Apoſt.

Cæſar Fidelis Viceſg.

Ex commiſſione Reuerendiſſimi P.M.S.Pal.Apoſt. Fr.Ludouici Yſtella, Ego Nicolaus Caſſianus vidi hunc Librum Secundum Rationalis Iuris Pontificij admodum R. & Excell. D. Ioannis Baptiſtæ Viuiani, in quo textus per rationes exponit, & rationes per alios textus, & authoritates confirmat; quæ cum nihil contra ſacram religionem, aut bonos mores contineant: immo ſub breuitate & facilitate, ac ordine ſcientifico, & demonſtratiuo rationabiles gloſſas, & ſanam doctrinam præſeferant, dignum exiſtimo, vt ad ſtudioſorum vtilitatem, præſertim Iura profitentium, imprimantur. Et in fidem me ſubſcripſi hac die 5. Menſis Maij 1613.

Idem qui ſupra Nicolaus manu propria.

Imprimatur,

Fr.Thomas Pallauicinus Bonon.Mag. & Reuerendiſſimi P.Fr.Ludouici Yſtella S.Pal. Apoſt. Mag. Socius, Ord. Prædicatorum.

Digitized by Google

ILLVSTRISS. AC REVERENDISS. D.

D. SCIPIONI BVRGHESIO

S. R. E. CARDINALI,

SVMMO POENITENTIARIO, &c.

IOANNES BAPTISTA VIVIANVS F.

TANTA fuit benignitas Sanctiſſimi D. N. Pauli V. Pontificis, Optimi, Maximi, cuius Nepos cum præclara gloria, Cardinalis Ampliſſime, exiſtis, qua me cohortatus eſt ad cæteros huius operis libros perficiendos, quando ei obtuli primum ſub tuo patrocinio emiſſum; vt ipſe, qui potius decreueram per aliquod tempus immorari, & omnes ſimul typis dare: ex tunc nil optatius habuerim, quàm alterum edere; ne interim, ad obtemperandum eius nutibus, negligens apparerem. Dignentur igitur Sanctitas Sua Beatiſſima, ac Dominatio Tua Illuſtriſſima, ſimili humanitate ſuſcipere hunc ſecundum; dum, DEO dante, propero ad reliquos. Romæ Decimo Kalendas Iulij MDCXIII.

INDEX TITVLORVM HVIVS LIBRI SECVNDI.

A

Appellationibus, recuſationibus, & relationibus.tit.28. pag.288

C

Cauſa poſſeſſionis, & proprietatis.tit.12. 84

Clericis peregrinantibus. tit. 29. 361

Confeſſis.tit.18. 131

Confirmatione vtili, vel inutili. tit.30. 362

D

Dilationibus.tit.8. 67

Dolo,& contumacia.tit.14. 106

E

Eo,qui mittitur in poſſeſſionem cauſa rei ſeruandæ.tit.15. 117

Exceptionibus.tit.25. 238

F

Ferijs. tit.9. 71

Fide inſtrumentorũ.tit.22. 193

Foro competenti. tit.2. 23

I

Iudicijs. tit.1. 1

Iuramento calumniæ.tit.7. 58

Iureiurando. tit.24. 210

L

Libelli oblatione.tit.3. 42

Litis conteſtatione.tit.5. 47

M

Mutuis petitionibus.tit.4. 45

O

Ordine cognitionum. titulo. 10. 78

P

Plus petitionibus.tit.11. 83

Præſcriptionibus.tit.26. 251

Præſumptionibus.tit.23. 202

Probationibus.tit.19. 135

R

Reſtitutione ſpoliatorum. tit. 13. 91

S

Sententia, & re iudicata. tit. 27. 264

Sequeſtratione poſſeſſionum, & fructuum.tit.17. 128

T

Teſtibus,& atteſtationibus. tit. 20. 146

Teſtibus cogendis, vel non. tit. 21. 187

V

Vt lite non conteſtata, non procedatur ad teſtium receptionem, vel ad ſententiam diffinitiuam.tit.6. 50

Vt lite pendente, nihil innouetur.tit.16. 121

INDEX

Digitized by Google

INDEX RERVM,

QVARVM REDDITVR RATIO IN HOC LIBRO.

A

ABBAS qualiter iuret de veritate dicēda. 182
Abſens quādo cēſeatur malitioſe abeſſe. 54 quando contra eum teſtes recipiantur. 55
Abſolutio ad cautelā quādo fiat. 244 quādo fiat, cautione recepta. 303
Accuſatus quando admittatur in teſtem. 181
Accuſatus de adulterio, ante ſētētiā nō priuatur poſſeſſione cōiugali. 121
Actio quomodo exprimenda in libello. 5
Actor in poſſeſſorio, quando poſſit coram alio iudice conueniri in petitorio. 16. 45
Actor, qui plene probauit, non tenetur iurare. 137. eo nihil probante reus abſoluitur. 235. quando iterum audiendus in inſtantia male propoſita. 11
Actore contumace, poteſt in cauſa, etiam ad ſententiam procedi. 108. condemnatur in expenſis, & amplius non auditur, niſi caueat de comparendo. 114
Actor miſſus in poſſeſſionem ex primo decreto, quando efficiatur verus poſſeſſor. 113
Aduocatus nō poteſt in cauſa illa eſſe teſtis. 185. eius confeſſio quando præiudicet. 329. quando proponat in iudicio. 10
Adulter quando poſſit excōicari. 50
Agens reali, qualiter debeat rem ſpecificare. 43
Agens perſonali qualiter debeat exprimere causā petendi. 44. quando mittatur in poſſeſſionē bonorū. 57
Alienatio, etiam iurata, eſt à prælato reuocanda. 232
Annus elapſus quādo non obſtet paſſo miſſionē ex primo decreto. 118
Apoſtolorū denegatio infirmat proceſſum. 347. ſi non petantur intra 30. dies, intelligitur appellationi renunciatum. 340
Apoſtolos peti inſtanter vno contextu, ſufficit. 356
Apoſtolos non petens, quando appellationi cenſeatur renunciaſſe. 357 quādo poſſit proſequi ſine illis. 358
Appellatio in vno articulo, quando impediat in aliјs. 295. 321. remotio illius in vno, quando intelligatur in aliјs. 313. 337. interpoſita ab vno quando proſit aliјs. 337
Appellatio ex falſa cauſa, non impedit. 295. neque malitioſa. 298
Appellari poteſt etiam in cauſis leuioribus. 295
Appellatio fit ſecundū canones etiā ante ſententiā. 295. ſecundū leges nō, niſi in quibuſdam caſibus. 296
Appellatio, & recuſatio in quibus æquiparentur. 296
Appellatio ab excōmunicatione, in quibus releuet. 299. 321. quando ab interdicto appelletur. 311. quando tales ſententias ſuſpendat. 313
Appellatio in quibus impediat, & in quibus non, iudicē à quo. 299. 324 quando teneat, omiſſo medio iudice. 332

Appellans ab ordinario, poteſt ob aliud delictum ab eo puniri. 301 *poteſt tamen eũ recuſare vt ſuſpectum.* 302. *& iterũ appellare.* 312
Appellãs, qui nõ detulit aduerſario, circa idem non excipit. 301. 314
Appellanti quando præfigatur tẽpus ad proſequendum. 305. 306. 309 323. *quando illud præueniri poſſit.* 315. 322
Appellãs reputatur, qui protectioni ſuperioris ſe ſubmittit. 309 *dummodo ſeruet requiſita in appellatione.* 310
Appellatione non iuſtificata, quãdo cauſa remittatur. 310. 335. *quando appellans in expenſis condemnetur.* 331. 336
Appellationis remotio quid operetur. 311
Appellatio non eſt remedium contra iudicem ſuſpectum. 314. *niſi grauet.* 315
Appellatione deſerta, quando iudex ex officio procedat. 315. *& quando contra partem contumacem.* 329. *etiam lite coram iudice ad quam non conteſtata.* 336
Appellari poteſt, ſi locus non tutus aſſignatur. 316
Appellandi tempus currit à die ſententiæ, non à termino præfixo ad aliquid faciendum. 272
Appellatio ab executione ſententiæ, quando admittatur. 273. 307
Appellare quis poſſit. 274. *& quoties.* 331
Appellatio generalis reſpectu cauſæ non valet. 289. *nec reſpectu cuiuſlibet grauaminis.* 299
Appellatio à correctione, quando valeat. 289. *friuola non excuſat ab obedientia.* 300. 304. *præſertim religioſum.* 309
Appellans, qui non proſequitur, cõpellitur ſtare ſententiæ. 289. *quomodo à iudice à quo compellatur.* 298
Appellans quod tempus habeat ad proſequendum. 290
Appellare quando poſſit accuſatus de crimine. 291. 297. 328
Appellans ad Papam, quando compareat corã inferiori. 292. *illi non deferens, quando puniendus.* 308 322. *quãdo remittẽdus.* 335. *quando debeat appellare in ſcriptis.* 339 *quando perſonaliter ſit comparendum.* 338
Appellatio à ciuili iudice, quando fiat ad Papam. 293
Appellans, quando audiatur vltra biennium. 293. 334
Appellans cui non defertur, quando à iudice à quo ſit citandus. 115
Appellans ante diffinitiuam, quando poſſit etiam à diffinitiua appellare. 116
Appellans ante ſententiam tenetur exprimere cauſam. 324. *quomodo illam probare debeat.* 330. 334
Appellatio à grauamine nõ impedit iudicẽ à quo, ſi illud reuocat. 325
Appellatio quãdo licite interponatur ob ordinẽ iudicij non ſeruatũ. 14
Appellatio non fit de vicario ad epiſcopũ. 341. *ſed ad archiepiſcopum.* 342. *etiam in temporalibus, niſi ſit aliud de iure ſpeciali.* 345. *nec de ſubdito illius, niſi ſit de conſuetudine* 342. *& quãdo archiepiſcopus illã committat.* 342. *quando inhibeat.* 343. *in quibus appellantem eximat.* 345
Appellatio in quibus caſibus non admittatur. 344
Appellatio extraiudicialis quando facienda. 351

Ap-

Appellatio quando facienda in ſcriptis. 352
Appellatio quando fiat à capitulo ad epiſcopum, ſi ipſe interuenit in capitulo. 354
Appellatio coram maiori parte iudicum valet; eſt tamen appellato intimanda. 356
Appellatio extraiudicialis intra quod tempus proſequenda. 358
Appellanti quando non currat tempus ad proſequendum. 359
Appellans ante diffinitiuā, quas cauſas proſequi poſſit. 359. *& in quibus impugnet proceſſum.* 360
Appellationis deſerta proſecutio nō impedit iudicatum. 360
Appellans ſecundò, quando vltra audiatur. 360
Archiepiſcopus in quibus caſibus ſe ingerat circa ſubditos ſuffraganei. 35. *quando reuocet per appellationem cenſuram, & quando cauſam remittat.* 346
Arbitrorum laudum, quando non teneat. 364
Attentata poſt appellationem, quando reuocentur. 350

B

BEllum mouens, quando teneatur ad reſtitutionem.* 229
Beneficia plura habens, cōtra alium de pluralitate non excipit. 240
Beneficiū adiudicatur illi, qui probat collatorem eſſe in quaſi poſſeſſione conferendi; poteſt tamen agi contra collatorem. 89. *Beneficium eccleſiaſticum non patitur miſſionem ex primo decreto.* 120
Beneficium litigioſum quando vacet in curia, vel extra. 125
Beneficij reſtitutionem petenti quæſtio inſtitutionis nō opponitur. 93
Beneficij impetratio, quando dicatur ſubreptitia. 270
Beneficij collatio facta poſt appellationem, quando ſit nulla. 288
Beneficialis cauſa delata ad curiam poteſt ibi intentari tam in poſſeſſorio, quā in petitorio. 90. *quando admittat alios ad litem.* 125
Beneficiandus quam idoneitatem probare debeat. 210
Beneficiatus non poteſt augere cenſus ſoluendos ab eccleſia. 217

C

CAlūniæ iuramentū quando poſſit cōmitti.* 58. *in quibus cauſis nōpręſtetur.* 59. *à quibus iuretur.* 60. *vniuerſitas per quos iuret.* 61 62. *Epiſcopus quando illud pręſtet & quomodo.* 63. *pœna illud recuſantis.* 63. *quando pręſtetur.* 64 *tacite poteſt omitti, non expreſſe* 65. *in cauſis ſpiritualibus qualiter iuretur.* 65. *& qualiter in cauſa appellationis.* 65. *procurator quando iuret.* 66. 67
Canonicus monitus ad reſidentiam, ſi appellat, interim debet deſeruire per alium. 307
Carnis copula quomodo probetur. pag. 163. 208
Cauſa petendi expreſſa, ſi non probetur, quomodo ſuccumbere faciat. 283
Cauſæ, in quibus proceditur de plano, ſine figura iudicij, quæ ſint. 21
Cauſa, de quibus eccleſiaſticus cognoſcit inter laicos, quę ſint. 27
Cauſę clericorum, per quæ iura ſint terminandæ. 28
Chriſtianus poteſt teſtificari contra Iudæū, licet non econtra. 160 *nec valet priuilegium alicuius principis in contrarium.* 186
Chriſtianorū commercium quomodo ſubtrahatur infidelibus. 186

Citatio vocatoria, qualis debeat eſſe, & qualis peremptoria. 67
Citatio ad eccleſiã quãdo ſufficiat. 113
Citatio contra exiſtentem extra territorium quomodo fiat. 288
Citationes ad valuas in Romana curia cõtra quos fiant. 20. *quãdo arctent, ac ſi eſſent perſonaliter factę.* 116
Citatus tenetur coram eodem cauſam proſequi, etiam ſi poſtea mutauerit forum. 34
Citatus ad totam cauſam, quando comparere debeat. 111
Clericus confeſſus, vel conuictus coram iudice ſæculari, non punitur per hoc ab epiſcopo. 3. *quando ſit tradendus curiæ ſæculari.* 4. & 8 *coram eccleſiaſtico iudice eſt conueniendus.* 6. 13. *quando excommunicandus.* 8. *iudicis non ſui iuriſdictionẽ prorogare non poteſt.* 3. *Romæ poteſt conueniri.* 34. *quando iuret de calumnia.* 59. 62
Clericus quando poſſit eſſe teſtis in cauſa eccleſiæ. 150. 154. *quando iuret epiſcopo fidelitatem.* 230
Clericus eſt coram ſuo epiſcopo conueniendus. 23. *non poteſt renunciare foro.* 29. *quando poſſit conueniri coram eo, cui ſeruit.* 30
Collatio legati quando noceat diœceſano. 364
Collegium per quem reſpondeat poſitionibus. 185
Confeſſio œconomi quando noceat eccleſiæ. 133
Confeſſus crimen non probat contra alios. 132
Confirmatio facta per Papam quid operetur. 362. 364
Confirmatio in forma cõmuni non dat nouum ius. 364
Confirmationis literæ quando in appellatione non valeant. 362.
quando per religioſum inualidè impetrentur. 363
Coniunx quando ſit, vel non ſit reſtituenda viro. 95
Conſanguinitatis exceptio quando admittatur contra prætẽſos coniuges. 78. *per quos probetur.* 149. *& quomodo.* 150
Conſanguineus quando cenſeatur facere de voluntate alterius. 174
Conſuetudo non poteſt operari, vt clericus à ſæculari iudicetur. 7
Contumacia quando purgetur. 106 *eſt maior actoris, quàm rei.* 108
Contumax quis dicatur 1. *in quas expenſas condemnetur.* 107
Contumax quando excommunicari poſſit. 150. *quãdo beneficio priuari.* 1. *quando fiat contra eum miſſio in poſſeſſionem.* 51
Conuerſatio in adoleſcentia facit præſumptionem in ſenectute. 204
Crimen, de quo indirectè conſtat, qua pœna puniatur. 133
Criminoſus quando admittatur in teſtem. 182

D.

DEbiti cauſa ſi exprimatur in inſtrumẽto, cõdẽnatur debitor, aliàs eſt probandũ debitum. 207
Decimæ intra quot tẽpus ab vna eccleſia cõtra aliã preſcribãtur. 254
Defectus literæ non vitiat reſcriptum. 199
Delegatus quando procedat poſt iter rei ad curiam. 294. *quando poſt nuncium miſſum.* 308
Delegatus neceſſarius in teſtẽ, remouetur à iudicãdo, vt teſtificetur. 172
Dictio, ſicut, quid importet in confirmatione ex certa ſcientia. 363
Diffinitiua fertur ex præſumptione violenta. 203

Diœ-

Digreſsiŭ fines quomodo probĕtur. 144
Dominica die à quibus abſtinendŭ. 71. quando incipiat. 72

E

ECcleſiaſtica negotia prælatorŭ iudicio diſponuntur. 2
Eccleſiaſticus iudex quando procedat contra laicos. 9
Electio eſt pronuncianda per verba ſingularia. 285
Electio facta ſuper beneficio litigioſo, quando ſit valida per mortem vnius. 124
Electus quando à confirmatione, vt periurus repellendus. 237. quādo denunciandus, vel accusādus. 316
Epiſcopus quādo præſcribat locum alterius triennio. 251
Epiſcopus grauius punitur de periurio, quàm alij. 218
Epiſcopus in quibus caſibus poſſit diſpenſare. 3
Epiſcopus recuſatus dat delegatŭ. 24
Epiſcopus poteſt priuare clericŭ delinquentĕ beneficio alibi ſito, ſed nō illud conferre. 31. quando exerceat iuriſdictionĕ in aliena diœceſi. 39. 40. 41. quomodo iuret. 61
Exceptio criminis quando repellat, vel faciat punire teſtem. 239
Exceptio natiuitatis obſtat petenti hæreditatem. 81
Exceptio ſpoliationis quando poſſit opponi contra actorĕ ſpoliatŭ. 82
Exceptio criminis non obſtat agĕti interdicto, vnde vi. 93
Exceptio inopiæ quādo impediat ſententiæ executionem. 101
Exceptio contra teſtem, quando admittenda. 151
Exceptio peremptoria quando impediat litis cŏteſtationem. 48. per eam non ſit litis conteſtatio. 49. eam obijciens, & non probans, qualiter condemnetur. 110
Exceptiones dilatoriæ intra quem terminum proponendæ. 241
Excipiens non fatetur. 242
Exceptio falſi poteſt etiam poſt ſententiam opponi. 243
Exceptio iuriſdictionis impedit etiā iudicem appellationis. 243
Exceptio excŏmunicationis quĕ appellantĕ repellat. & quando obijciĕda. 245. 250. quomodo exprimĕda. 247. quando acta iudicij impediat. Et quoties obijci poſſit. 248
Exceptio rei iudicatæ, quando competat non poſſidenti. 246. in quo iudicio admittenda. 249
Excommunicatio lata quando probet iuriſdictionem. 101
Excŏmunicatio nŏ fertur ab homine, niſi monitione præmiſſa. 303
Excommunicatus non poteſt ſtare in iudicio, niſi vt reus. 6
Excommunicatio quando feratur in contumacem. 57
Excommunicatus quando excipiat cŏtra alium. 239. 243. quid poſſit in iudicio. 241. quando à iudice repellendus. 245. 249. quando abſoluatur ad cautelam. 298
Extrauagans quomodo faciat ius. pag. 197

F

FAlſarij monetarij citantur coram Papa. 70
Falſitas quomodo opponatur in priuilegium. 195
Fama reſtituitur per Papam. 279
Feſtiui dies quomodo celebrandi. 71 quando incipiant. 72
Feſtum Sanctiſs. Trinitatis quando fiat. 74
Feudalis cauſa cognoſcitur à domino feudi. 25. etiam ſi vaſſallus ſit clericus. 26

Fidei-

Fideicommiſſum quando euaneſcat per ingreſſum monaſterij. 140
Fideiuſſor quid ſeruare debeat. 216
Filiatio quomodo probetur. 142
Filiusfamilias agit in cauſa ſpirituali ſine patris conſenſu. 19
Fines prædiorum quando preſcribantur. 255
Fratres Mendicantes, & cleri pro eorum concordia, ad quæ teneantur. 15
Fructus poſſeſſionis quando ſequeſtrentur. 128
Fructus rei pignoratæ quando compenſentur in ſortem. 214

G

Genuumflexio quando facienda, & quando non. 74

H

Hoſtilitatis tempore, non currit præſcriptio. 256

I

Idoneum eſſe, quando ſit probandum. 210
Imperator iurat Papæ fidelitatẽ. 238
Induciæ deliberatoriæ quando denegentur reo prius citato. 68. 69. *quando per libellũ præſentatum intelligantur conceſſæ.* 69
Infamato quando indicenda purgatio. 132
Infamis quis dicatur. 278
Infamia per quem tollatur. 279
Inquiſitio qualiter fiat contra contumacem. 112
Inſtrumenta in iudicio, quæ ſint à partibus edenda. 136
Inſtrumenti exemplum quando faciat fidem. 193. 196. *quando teſtes in eo inſcripti probent.* 194. *quomodo legendum, vel edẽdum aduerſario.* 196. 199. *authenticatur per conſuetudinem.* 198. *eius falſitas probatur per teſtes.* 199
Inſtrumenta poſſunt produci vſque ad concluſionem in cauſa. 198
Interdicti ſententia per appellationem non ſuſpenditur. 311
Interdictum retinendæ quãdo non adiuuet. 93
Interdictum, vnde vi, contra quem competat. 100
Interlocutoria quãdo reuocetur per appellationem à diffinitiua. 355
Interrogatio qualiter ſit facienda ſuper articulis poſitionis. 183
Interrogatoria quomodo fiant teſtibus. 184
Iudex quãdo ſtatuat terminum ad exceptiones dilatorias. 241. *quando ad appellationem proſequendam.* 305
Iudex quas ſolemnitates debeat ſupplere ex officio. 7. *quãdo ob ſimilẽ cauſam repellatur.* 13 *quãdo poſſit cogere partem ad perſonaliter comparendum.* 16. *excommunicatur, ſi fraudulenter vadit ad examinandam mulierem.* 18
Iudex ſæcularis excommunicatur, ſi diſtringit, aut condẽnat clericũ 24. 38. *ac ſi non ſeruat ius canonicũ ad euitandum peccatũ.* 236
Iudex, à quo appellatur, quando ſit cõpetens in alia cauſa. 292. *quando reaſſumat iuriſdictionẽ ob appellationem nõ proſecutam.* 305. 306. 309. *quando ob illam non iuſtificatam.* 312
Iudex à quo non poteſt compellere appellantem ad probandũ corã eo grauamẽ. 353. *poteſt tamen citare ad vidẽdũ illud reuocari, & poſtea poteſt procedere in cauſa.* 354
Iudex vt ſuſpectus recuſatus, poteſt committere cauſam. 306. *quando recuſetur.* 311. *ſtatuit tempus arbitris.* 340

Iudicij acta per quē ſcribenda. 142. *quādo probēt corā alio iudice.* 145
Iudici in quibus credatur . 164. & *quādo puniatur, ſi nō faciat ſcribere acta iudicij* 143 *quando debeat mittere ad examinandū teſtes.* 151. *quomodo puniatur, ſi voluntariè male iudicat.* 282. *quomodo conſulat ſuperiorem de iure dubio.* 333. *quando grauet partem procedendo.* 333
Iudiciū in diebus feſtiuis non exercetur. 76. *niſi ob neceſſitatem, vel pietatem* 77. *in ferijs introductis in fauorē hominum poteſt exerceri de partium conſenſu* . 78
Iuramentū vt ſeruetur, laicus conueniri poteſt corā eccleſiaſtico. 38
Iuramentum malitiæ quando præſtetur. 66. & *quādo veritatis.* 65
Iuramentū calumniæ quando præſtetur. 64 & *vide in ver. calūniæ.*
Iuramentū quādo deferatur in ſupplementū probationis. 185. 235. *litis deciſoriū, quando recuſetur.* 234. *quando parti referatur.* 235
Iurans ſcienter illicitum, non tenetur obſeruare. 221. *quid ſi ignoranter?* 212
Iuramentum in præiudicium ſuperioris non valet. 222. *nec in præiudicium tertij.* 223. *nec contra vtilitatem eccleſiaſticam.* 218
Iuramētum præſtitum ſuper ſponſalijs, quando obliget. 225. *quando impediat contrahere cū alio.* 233
Iuramentū de non accuſanda vxore, quomodo intelligatur . 226
Iurare quando liceat. 226. *etiam per religioſos.* 227
Iuramentum ſuper actu à lege infirmato, quando obliget. 228. *extortum à mouente bellum iniuſtum, eſt remittendum.* 229. *ſuper actu præterito, non extenditur ad alium futurum.* 233
Iuramentū de ſeruando ſtatuta loci, ad quæ ſe extendat. 236
Iuramentū generaliter præſtitum, quomodo interpretetur. 220. 223. 224. 301.
Iuramenti relaxatio quando concedenda . 210
Iuramentum de non præbendo ſubſidium coniuncto, eſt illicit ū. 218
Iuramentum prælati de non repetendis bonis eccleſiæ nō ten et. 111. 232. *de non eſſe contra aliquem, quomodo intelligatur* . 231
Iuramentum adimpletur, ſi in melius commutatur . 211
Iuramentum non adſtringit, ſi alia pars non adimplet promiſſū. 211
Iuramentum, quod Papæ præſtatur ab epiſcopis quid cōtineat. 211. 230
Iuramentū obedientiæ quando præſtetur a clerico . 212. 230
Iuramentum metu extortum, quando ſeruandum, & quando ab eo concedatur abſolutio, & à quo . 215. 220. 229.
Iuriſpatronatus cauſa ſpectat ad iudicium eccleſiæ . 2

L.

Laici eccleſiaſtica negotia tractare non debēt. 2. *ſpiritualia poſſidere, vel præſcribere non poſſunt* . 254
Laicus quando conueniatur corā eccleſiaſt. 25. 28. 32. 38. *iudicis nō ſui poteſt iuriſdictionē prorogare.* 33
Laicus in quibus nō teſtificetur contra clericū. 155. *pro quibus poſſit accuſare contra eum.* 156
Libellus eſt in ſcriptis offerendus, antequam actor admittatur ad litigandum. 42
Lis quando decidatur per iura poſtea

ſtea emanata. 123
Lite pendente, nihil eſt innouandũ. 121. quando dicatur pendere. 126
Lites debẽt celeriter terminari. 265
Litis conteſtatio quomodo fiat. 47
Litigioſa res alienari non poteſt, & pœna alienantis. 122
Litera Apoſtolicæ quomodo probent. 146. 197
Literatus non præſumitur incontinens. 209
Ludus quando excuſet nocentẽ. 203

M

Maior 14. annis poteſt agere in iudicijs; minor 14. per ſe non poteſt. 19
Malefactores eccleſiarũ in vtroque foro conueniuntur. 26
Marito quando non credatur, ſe cognouiſſe vxorem. 138
Mater quando probet in cauſa matrimonij. ibid.
Matrimonium contrahendum, per quos teſtes impediatur. 139
Matrimonium inter aliquos eſſe, quomodo probetur. 207. ex qua cauſa quo ad thorum ſeparetur. 224. eius ſententia iniuſta poteſt ſemper retractari. 267
Matronæ quomodo de virginitate probent. 145
Minor ætas qualiter probetur. 140
Miſerabilis perſona quomodo conueniat laicum corã eccleſiaſt. 31
Miſſionem paſſus ex primo decreto quãdo reſtituatur. 119. talis miſſio contra quem fiat. 120
Miſſus in poſſeſſionẽ ex primo decreto, q̃n efficiatur veruspoſſeſſor. 117
Monachus quando iurare poſſit pro monaſterio. 216. quando eius iuramentum non valeat. 218
Monaſterium ſuccedit loco filij. 140
Monialibus ex qua cauſa detur facultas egrediendi monaſteriũ. 18
Metus quando excuſet non appellantem. 337
Mulieres quando perſonaliter trahantur in iudicium. 17. & quando domi examinandæ. 18. in quibus poſſint teſtificari contra clericum, vel alium. 148. 168

N

Natiuitatis exceptio eſt cognoſcenda à iudice eccleſiaſt. 81
Neceſſitas quomodo excuſet ab opere ſeruili in die feſtiuo. 75
Negatio vnius eſt affirmatio alterius. 205
Nocens occultè eſt puniendus, ſicut manifeſtè nocens. 202
Notarius poteſt auctoritate ordinarij authenticare ſcripturas alterius notarij mortui. 201. 202
Notorium quod dicatur, & quomodo in eo procedendum. 297

O

Ordinarij literæ probant, aliquẽ eſſe excommunicatũ. 139
Ordo procedendi contra contumacem. 56. 57

P

Papa Imperatorem deponere poteſt ex cauſis legitimis. 283
Papa ſolus cognoſcit de dubijs ſui priuilegij; & hoc quomodo intelligatur. 9. eius ſolius dicto creditur. 164
Papa in ſententijs proferendis, ſeruat iuris ordinem. 276
Peregrinãs ad Sedem Apoſtolicam, quo priuilegio gaudeat. 361
Periurus quis dicatur. 216. & eius pœna. 217. 220
Pignus nõ ſufficit tradere loco poſſeſſionis. 266
Plus petitur quatuor modis, & qui illi ſint. 83

Plus

Pluspetens quomodo puniatur. 84
Poſſeſſionis probatio non adiudicat dominium. 89
Poſſeſſio quando probetur per ſolutionem penſionis. 96
Poſſeſſorium quando ſuſpendat petitorium. 96
Poſſeſſionem occupans, quando poſſit a domino propria auctoritate repelli. 97
Poſſeſſorium interdictum non competit ſtatim repulſo. 98
Poſſeſſio cauſa cuſtodiæ quando detur. 55 *quomodo recuperetur.* 56 *poſt illam quando detur poſſeſſio vera.* 57
Poſſeſſio per duos probata, cui adiudicetur. 141
Poſſeſſio collatoris attenditur in beneficiis. 89
Poſſeſſor malæ fidei non præſcribit. pag. 253
Poſſidens alieno nomine, non præſcribit. 259
Poſſeſſionis, & proprietatis cauſa, eſt coram eodem indice terminanda. 85. *quo ordine de ipſis ſit cognoſcendum.* 86. *quando ſuper vtriſque ſimul ſit pronunciandum.* 87. 88
Poſitio ſuper quo facto ſit admittenda. 134. *quando habeatur pro confeſſata.* 135
Prælati debent laicis facere iuſtitiam de clericis. 12
Prælatus quando teſtificetur in cauſa eccleſiæ. 150
Præſcriptio cõtra procurationes Legatorum, & viſitantiũ non currit. 256. 258. *cõtra iura Romanæ Eccleſiæ currit ſolùm cẽtenaria.* 257. *Et in ea deducuntur ſchiſmatum tempora.* 258
Præſcriptio non currit in rebus inuaſis; & contra laicũ intra quot tempus eccleſia præſcribat. 252. *per quem probetur eius interruptio.* 255
Præſcribitur ius epiſcopale, etiã per prælatũ inferiorem. 258. 259. *ex vna re non infertur ad aliã.* 260
Præſcriptio ſemper requirit bonam fidem. 261. *& quandoque iuſtum titulum.* 260. *quando ſufficiat bona fides ſine titulo.* 262
Præſcriptioni quando præiudicetur per priuilegium. 260
Præſcriptio de bonis hæreticorum, intra quot tẽpus fiat à filiis. 263
Præſumptio quando ſit vehem... & quando violenta, & in quibus probent. 208
Præſumitur contra eum, qui dilationibus fugit iudicium. 204
Præſumitur ex præteritis circa futura. 205. 206
Principalis perſona quando admittatur in teſtem. 148
Priuatus per ſententiam aliqua re, illã rurſus præſcribere poteſt. 262
Priuilegiatus ſuper foro, quando alibi conueniatur. 32
Priuilegii innouatio quid operetur. pag. 363
Priuilegium ſuper re litigioſa impetratũ, quando ſit ſubreptitiũ. 121
Probatio efficacior requiritur in facto non veriſimili. 206
Probationes contrariæ, quomodo diſtinguendæ. 157
Procurator in vna inſtantia, non teſtificatur in alia. 185
Procurator quando iuret de calumnia. 67
Proprietatẽ intentans, quando poſſit reuerti ad poſſeſſorium. 87
Proteſtans contraria, non eſt audiendus. 301

Qua-

Q

Quadrimeſtre tempus, quod à lege datur condemnatis in perſonali, poteſt ex cauſa à iudice immutari. 272. & terminum illum recipiens non poteſt poſtea appellare. 273

Quarta decimarum, & funeralium per 40 annos præſcribitur. 252

R

Raſura quando vitiet reſcriptum, vel inſtrumentum. 194

Reconuentio in quos fiat in iudicio. 45

Recuſandi iudicem, quæ ſint cauſæ. 311. quomodo proponendæ, & probandæ. 326. quid tunc per iudicem ſit faciendum. 327

Religioſi quando poſſint agere in iudicio. 12

Religioſus quando appellet. 304

Renunciatio quando obſtet beneficij reſtitutionem petenti. 92

Res facit ſortiri forum, vbi illa exiſtit. 24

Res inter alios iudicata, quando alijs noceat. 279. 280

Reo contumace, qualiter procedatur in cauſa. 109

Reus non tenetur edere actori propria inſtrumenta. 136. in iudicio communi probat, & quando præualeat. 137

Reus quãdo non admittatur ad probandum. 144. 163. quando eius teſtes recipiantur, lite non conteſtata. 172

Reus quando abſoluendus ab inſtantia iudicij. 11. 235

Reſcriptum quando extendatur ad ſucceſſorem in rem. 8. quando ad reconuentionem. 46

Reſcriptum impetratum ab excommunicato appellante, quando valeat. 244. 246

Reſtitutionem petenti quando poſſit opponi de proprietate. 91

Reſtitutio coniugis quomodo facienda. 94. quando non facienda. 98. quãdo non cenſeatur coniux. 100

Reſtitutio rei inuaſæ eſt facienda, licet ſpoliatus non probet dominium. 102

Reſtitutio intelligitur fieri, ſi res ponatur in priſtinũ ſtatum. 103

Reſtitutio decimarum quando eccleſiæ ſit danda. 106

S

Sacerdos ob quod crimen ſit deponendus. 265

Sanctorum canonizatio quomodo facienda. 179

Scriptura contraria ab eodem producta non faciunt fidem. 200

Senex minus præſumitur incontinens quàm iuuenis. 209

Sæuitia viri quando impediat coniugis reſtitutionem. 99

Sententia in beneficiali, reſpectu cuius tranſeat in iudicatum. 112

Sententiæ tres conformes quomodo impediant agere de nullitate. 286

Sententia lata ad dictum teſtium corruptorum, eſt retractanda. pag. 152. 195

Sententia quando probetur per teſtes, qui ei interfuerunt. 173. 193. 273.

Sententia contra leges eſt nulla, & non eget appellatione. 264. 268. lata prætextu iniquæ conſuetudinis contra eccleſiam, retractatur. 267

Sententia iuſta poteſt peti, à Papa confirmari. 266

Sententiæ executor, quando exceptionem admittat. 266

Sententia contra matrimonium, nunquam tranſit in rem iudicatam.

tum. 267. lata contra abſentem non contumacem, non valet. 268. ex ſolo dicto coniugum non reuocatur. 269
Sententia iniqua retractatur, licet cauſa ſit commiſſa, appellatione remota. 268. contra ius tamen litigatoris tenet, niſi appelletur. 270. quando pro parte confirmetur, & pro parte infirmetur. 274 quando vna præualeat alteri. pag. 280. 281
Sententia quando confirmetur, licet probationes ſint contra eam. 271. quando poſſit ferri contra abſentem. 274. quando retractetur. 275. Secunda quando teneat contra primam. 277. & quando contra priuilegium. 278
Sententia reuocata, quando iterum de cauſa cognoſcatur. 279
Sentẽtia quomodo feratur per vnũ, ſi iudices ſint plures. 284
Sententia diffinitiua eſt à iudice ex ſcripti recitatione proferenda. 285. Epiſcopus tamen poteſt eam recitare per alium. 286. Et debet ſedendo à iudice proferri. 286
Septimanæ tres circa Aſcenſionem erant in obſeruantia ad nuptias prohibendas, nunc talis prohibitio eſt ſublata. 76
Sequeſtrum quando reuocandũ. 128
Sequeſtratio quando facienda contra contumacẽ. 107. quando contra reũ poſſeſſorem appellantem. 129. quando contra beneficiatũ. 130. & pœna impedientis. 131
Socius criminis, & muneris non teſtificatur, etiam in ſimonia. 152
Spoliationis exceptio quando diſcutiẽda. 79. intra quot tempus probanda. 104. quando de vna re admittatur ad aliam. 105
Spoliatus eſt ante omnia reſtituendus. 82. etiam ſi ſit à iudice, iuris ordine prætermiſſo. 94
Spoliationis exceptio contra quem admittatur. 103. 105
Spoliatus quis dicatur. 104
Sponſalia debent præcedere, vt mulier traducta ad domum poſſideatur. 100
Sponſalia ſub qua conditione intelligantur. 225
Subditus obedientiam non præſcribit. 256
Suſpenſio non eſt ferenda ab homine, niſi monitione præmiſſa. 303
Suſpicionis cauſa coram quo proponenda, & probanda. 313

T

TEmpus aſſignatum ad cauſam finiendã, quando currat. 297
Teſtes de familia non ſunt idonei. pag. 162
Teſtes actoris, & rei contraria deponentes, quomodo probent. 167
Teſtes de auditu, & fama regulariter non probant. 168. in cauſa matrimoniali cum quibus requiſitis probent conſanguinitatem. pag. 175
Teſtium multitudo refrẽnanda. 172
Teſtis non iuratus non probat, etiam ſi ſit religioſus, niſi à partibus iuramentum remittatur. pag. 172. 178
Teſtes quando poſſint interrogari poſt publicationem. 176. quando iterum examinandi. 179
Teſtes quando reprobari poſſint. 177 recepti coram arbitro, quando probent in iudicio. 177. quomodo examinandi. 178. quomodo ſuper canoniZatione Sanctorum. 179
Teſtes reprobatorij quomodo in poſitionibus exprimendi. 183. quid iurare

iurare debeat pars eos producens. 184
Teſtes quando cogendi in criminali. 189.191. *quomodo ſuper conſanguinitate.* 190
Teſtis ſynodalis quis dicatur, & ad quid teneatur. 190
Teſtis quando poſſit corrigere dictum ſuum. 191
Teſtes quando recipiantur contra non contumacem. 152. *& quando lite non conteſtata.* 53. *& quæ ſolemnitates tunc exigantur.* 54. 169. *Diligenter ſunt examinandi.* 170. *& puniendi, qui eos impediunt.* 171.174
Teſtes nō ſunt ducendi pretio. 146. *qui teſtificari poſſint.* 147. *principalis perſona quando admittatur pro teſte.* 148
Teſtium receptio facta contra non citatum, eſt nulla. 147
Teſtis, qui venire non poteſt, per quem ſit examinandus. 151
Teſtis inductus in vna re, quando probet ſuper alia. 165
Teſtis per quod crimen repellatur. 154. 179. *emendatus quando admittatur.* 180
Teſtiū productiones quot fieri poſſint. 169. 180. *& in quibus cauſis.* 156. *quando coram diuerſis iudicibus producantur.* 166
Teſtium depoſitiones quomodo, & quando examinandæ. 157. *ad cuius petitionem publicādæ.* 166. *quando contra teſtes poſſit opponi.* 167
Teſtes noui ſuper quibus producantur in cauſa appellationis. 158
Teſtium publicatio, vel renunciatio, in quibus præiudicet. 159. 162.169.173.174.187.188
Teſtificari non poteſt, ſimili morbo laborans. 159. *in quibuſdam criminibus exceptis, tamen teſtificatur ad præſumptionem.* 192
Teſtificari quis compellitur, etiam ſi iurauerit non dicere teſtimonium. 158. 174.175.192. *ſub qua pœna compellatur.* 188. *quando in criminali.* 189
Teſtimonium vnius non ſufficit ad condemnationem. 153.161
Teſtimonium matris eſt ſuſpectum vbi agitur de fauore filiæ. 160
Teſtimonium debet ferri à ieiuno. 147. *quando receptum in vno iudicio probet in alio.* 153. 171.
Trienny lapſus nō obſtat in foro eccleſiaſtico ad litē proſequendā. 15
Tutor vſque ad quod tempus poſſit conueniri. 333

V

Vaſallus coram domino feudi eſt conueniendus. 4. *& quando coram ordinario loci poſſit conueniri.* 5
Vaſallus, qui iurauit prælato, non tenetur iurare ſucceſſoribus. 219
Verba literarum Apoſtolicarum in quibus probent. 146
Vicinus præſumitur ſcire facta vicini. 205. *præſertim ſi eſt illorum notitia in remoto.* 206
Vidua quando intelligatur ſub protectione eccleſiæ. 29
Violentus poſſeſſor, quæ reſarcire, & reſtituere debeat. 97
Virginitas quomodo probetur. 145
Vniuerſitatis cauſa poteſt probari per ipſos de vniuerſitate. 138
Vſura promiſſa, quando ſoluenda. 213. *quid ſi iurauit eas non repetere.* 222. *quando in earum cauſa iuretur de veritate.* 231

A R-

RATIONALE LIBRI SECVNDI IVRIS PONTIFICII.

Auctore

IO. BAPTISTA VIVIANO VRBINATE
Presbytero, & Iuris Conſ. Romano.

DE IVDICIIS.

In Decretal. Cap. 1. De Quoduultdeo.

CONTVMAX in non comparendo, vel non reſpondendo, excommunicari poteſt.

QVIA contumax eſt, qui, tribus edictis propoſitis, vel vno pro tribus, (quod vulgo peremptorium appellatur) literis euocatus, præſentiam ſui facere contemnit. l. contumacia. ff. de re iudic. Et quoniam, qui eſt inobediens ſuperiori, & eum contemnit, mortaliter peccat. c. 2. de maior. & obed. & c. ſciendum. 8. q. 1. Et contra mortaliter peccantem, poteſt excommunicatio ferri. c. nemo. 11. q. 3. & c. apoſtolicæ. 24. q. 3. Ideo talis contumax poteſt excommunicari. vt in tex. & c. ſi qui ſunt. diſt. 81. Et de diuerſis modis contumaciæ. not. in c. 2. de dol. & cont.

BENEFICIO autem priuari non debet.

QVIA vbi vna pœna ſufficit, duplici pœna quis conteri non debet. infra cap. at ſi clerici. Nec pœna ex pœna procedere debet. c. quia. de conceſs. præb. Et quoniam non omne peccatum mortale beneficij priuationem inducit, ſed tantum grauiora delicta illam merentur. c. inuentum. 16. q. 7. Et pœna priuationis beneficij nunquam imponitur ab Epiſcopo, niſi reperiatur impoſita a iure. Abb. in c. con-

Google

querente. de reſtit. ſpol. Nec excommunicatio inducit ſemper priuationem beneficij, niſi ſit lata pro delicto, quod priuationem mereatur, vel per annum detur in illa cordis induratio. Io. And. hic. Ideo ob talem contumaciam excommunicatus, beneficio priuari non debet. vt in tex. & c. fin. de pœnis. Poteſt tamen interim priuari reditibus beneficij, cum non ſeruiat illi. Abb. hic. Et ſi per annum inſorduerit in illa, poterit contra eum, tanquam de hæreſi ſuſpectum, procedi. Conc. Trid. ſeſſ. 25. de refor. cap. 3.

Cap. 2. Decernimus.

LAICI eccleſiaſtica negotia tractare non debent.

QVIA laicis nulla eſt attributa poteſtas diſponendi ſuper rebus, & perſonis eccleſiaſticis. c. fin. de reb. eccl. non alien. in talibus enim manet eos neceſſitas obſequendi, non auctoritas imperandi. cap. quæ in eccleſiarum. de conſtitut. Et quoniam nemo debet ponere falcem in meſſem alienam. c. ſcriptum. 6. q. 3. Ideo laici non poſſunt tractare negotia eccleſiaſtica ſuo nomine, vt quaſi ius habentes in eis. Innoc. in c. 2. de ætat. & qual. ord. licet nomine eccleſiæ, tanquam ſyndici, vel procuratores, illa tractare poſſint. Felin. in c. apoſtolicæ. col. 4. de except.

SED Prælatorum iudicio diſponuntur.

QVIA Prælati eccleſiarum ſunt iudices ordinarij in eccleſiaſticis negotijs. c. cum ab eccleſiarum. de offic. ordin. intelligendo hic ſtricte ſolum de prælatis habentibus iuriſdictionem. Abb. hic. Et quoniam vnumquodque negotium coram competenti iudice eſt tractandum. c. ſi clericus. de for. comp. Ideo tales prælati poſſunt propria auctoritate in eccleſiaſticis negotijs iuſtitiam adminiſtrare. vt in tex. & c. reprehenſibilis. de appellat.

Cap. 3. Quanto.

CAVSA iuriſpatronatus ſpectat ad iudicium eccleſiæ.

QVIA iuſpatronatus eſt ſpirituali annexum. c. de iure. infra. de iurepatr. Et quoniam quæ religioſis adhærent, religioſa ſunt. l. quæ religioſis. ff. de rei vind. Et magis dignum attrahit ad ſe minus dignum. c. quod in dubijs. de conſecr. eccl. vel altar. Et in cauſis ſpiritualibus laici non poſſunt eſſe iudices. ſupra c. proxim. Ideo eadem ratione non poſſunt eſſe in cauſa iuriſpatronatus, quæ ita coniuncta eſt, & connexa ſpiritualibus cauſis, quod non niſi eccleſiaſtico iudicio valeat diffiniri, vt in tex. & cap. relatum. de iurepatr.

Cap.

Cap. 4. At ſi clerici.

CLERICVM conuictum, vel confeſſum de crimine coram iudice ſæculari, ex eo non punit Epiſcopus.

QVIA ſicut ſententia a non ſuo iudice lata, non tenet, cap. ad audientiam. de conſuet. & l.fin.C.ſi a non compet. iud. ita nec tenet facta confeſſio coram ipſo. vt in tex. & c. fin. de confeſs. Et quoniam iudex debet ſententiare ſecundum allegata, & probata. c.paſtoralis. §.quia. de offic. deleg. Ideo ex quo talis clericus per illas probationes non apparet reus, nec etiam erit per ſententiam condemnandus. vt in tex. & cap.in primis.2.q.1.

SED coram ſe conuictum, vel confeſſum punit pœna debita.

QVIA pœna eſt commenſuranda delicto. c. ſicut. de homic. Et quoniam per huiuſmodi ordinem iudiciarium conuenienter ſeruatum coram ſuo iudice, talis conuictus, vel confeſſus apparet reus. vt in tex. & d.c.fin. de confeſs. Ideo ſecundum quod delictum probatum meretur, erit per ſententiam pœna imponenda. c.cum dilectus. de ord.cogn. & c.non offeramus.24.q.1. Vel ſi ſit impoſita a iure, veniet declaranda. Clemen.1.de elect.

NISI cum illo diſpenſet.

QVIA diſpenſatio eſt communis iuris relaxatio facta cum cauſæ cognitione ab eo, qui habet poteſtatem diſpenſandi. gloſ. in c. requiritis. §. niſi. 1.q.7. Et quoniam pœnæ inferuntur ſecundum, quod perſonæ, cauſæ, loca, & tempora requirunt. c. fin. de tranſact. Ideo, ſi cauſa ſubeſt, Epiſcopus in caſibus ſibi permiſſis, debet eſſe miſericors in diſpenſando. infra §. proximo. & gloſ. in c.omnis. diſt.45. Miſericordia enim iudicis habet locum in his, quæ ipſius arbitrio relinquuntur, in quibus boni viri eſt, vt ſit diminutiuus pœnarum. Ariſt.5. ethic.c.10. In his autem, quæ ſunt determinata ſecundum legem diuinam, vel humanam, non eſt ſuum, miſericordiam facere. S.Thom.2.2.q.67.art.4. Cum inferior non poſſit tollere legem ſuperioris. c. cum inferior. de maior. & obed.

§. De adulterijs.

IN adulterio, & minoribus poteſt cum clericis, peracta pœnitentia, Epiſcopus diſpenſare.

QVIA Epiſcopi in illis criminibus poſſunt diſpenſare, in quibus reperitur, eis a iure eſſe conceſſum. c. dilectus, & ibi gloſ. de temp. ord. & c. inter. de tranſl. epiſc. Et quoniam ius concedit, vt epiſcopi poſſint in adulterijs, & alijs criminibus minoribus adulte-

rio, cum clericis, poſt peractam pœnitentiam, diſpenſare. vt in tex. Ideo cum cauſa exigit, bene in talibus epiſcopi diſpenſant. gloſ. hic, quæ latè examinat materiam diſpenſationis. & gloſ. in c. domino. diſt. 50. Quæ autem dicantur crimina minora adulterio, erit arbitrandum per ſuperiorem. Butr. hic. conſiderando, an delictum cauſet irregularitatem.c.niſi.de renunt.& animum delinquentis, & contemptum, & omnes alias circunſtantias ad exæquationem, & comparationem pœnarum. Abb. hic. Et imponitur tali delinquenti aliqua pœnitentia. vt in tex. quia delictum non debet tranſire omnino impunitum. c.presbyter. diſt.82. Et venia non conceditur, niſi pœnitenti. c.legatur.24.q.2. Et nouiſſime, In quibus epiſcopi poſſint diſpenſare, eſt attendendum Concil. Trid.ſeſſ.24.de refor.cap.6.

DEPOSITVM autem pro ſuis exceſſibus non tradit indifferenter curiæ ſæculari.

QVIA vbi iudex functus eſt officio ſuo, in illa cauſa amplius ſe intromittere non debet. c.in literis. de offic. deleg. Et vbi vna pœna ſufficit, non eſt quis duplici pœna conterendus. c.presbyter. diſt. 81. Et quoniam clericus tunc ſolum traditur curiæ ſæculari, cum eius depoſitio non ſufficit. infra, c. cum non ab homine. Ideo ſi depoſitio impoſita per ſententiam Epiſcopi ſit ſufficiens, non erit vlterius talis clericus pro præterito delicto alia pœna aggrauandus. vt in tex.& c.ſceleratior.de pœnit.diſt.3. Qualiter autem fiat traditio curiæ ſæculari, habetur in c. nouiſſimus. de verb. ſign. Et qualiter fiat degradatio, in c.2. de pœnis, in 6.

Cap. 5. Ceterùm.

VASALLVS coram domino feudi conueniendus eſt.

QVIA vnuſquiſque coram ſuo iudice eſt conueniendus. c.cum ſit. de for. comp. Et quoniam dominus feudi habet iuriſdictionem ordinariam ſuper vaſallos reſpectu cauſæ concernentis feudum. infra.c.nouit.& in lib.feud.l.imperialem. de prohib.feud.ali.Talis enim iuriſdictio ſibi datur a lege. Oldr.conſil.17. Et iuriſdictio data a lege eſt ordinaria. Innoc. in c.cum ab eccleſiarum. de offic. ord. Et quia iſta iuriſdictio tribuitur domino feudi priuatiuè ad iuriſdictionem ordinariam, ſaltem data poteſtate, & voluntate ipſius domini in adminiſtranda iuſtitia. c.ex tranſmiſſa. infra tit.prox. & d.l. imperialem. Ideo antequam appareat de eius impotentia, vel noluntate in reddenda iuſtitia, vaſallus reus non eſt coram alio iudice, quam coram ipſo domino conueniendus. vt in tex.& cap. ex tenore. infra tit. prox.

ETIAM ſi dominus feudi ſit eccleſiaſtica perſona.

QVIA

QVIA licet hæc iuriſdictio reſpectu feudi, ſit tributa domino feudi per legem ciuilem, ſcilicet per d.l.imperialem. Tamen quoniam Papa illam diſpoſitionem approbauit. infra c. nouit. Ideo extenditur ad eccleſiaſticos, non ex vi legis ciuilis, ſed ex approbatione Papæ. Abb. hic. & not. in c.eccleſia. de conſtit.

DVMMODO ibi actor poſſit ſuam iuſtitiam conſequi.

QVIA talis iuriſdictio competit domino feudi in quantum ipſe eſt vigil, & potens in adminiſtranda iuſtitia. Abb. hic. Et quoniam prouidendum eſt, ne ſubditis deſit, qui ius reddat. c.licet. de for. comp. Ideo ſtatuitur, vt in defectum ipſius domini, ad alium iuriſdictio deuoluatur. gloſ.hic, & c.verum.infr.tit.prox.

ALIAS loci ordinarius poterit adiri.

QVIA res de facili reuertitur ad naturam ſuam. l. ſi vnus. §.pactus. ff.de pact. Et quoniam talis iuriſdictio data eſt accumulatiue domino feudi, & ſolùm priuatiue ad iuriſdictionem ordinariam, in quantum ipſe eſt vigil, & potens in adminiſtranda iuſtitia. l. fin. C. de iuriſd. omn. iud. & Roman. conſil. 242. Ideo quando per ipſum iuriſdictio non explicatur, illa remanet ſub ſuo iudice ordinario. vt in tex. & ſimile in c.irrefragabili.§.exceſſus. de offic.ord. Vnde poteſt ordinarius ad inſtantiam actoris, ſi dominus appareat negligens, ſtatuere ei certum terminum, intra quem iuſtitiam adminiſtret, aliàs quod illam ipſe faciet. arg.d.§.exceſſus. & c.ex parte. de conceſſ.præb.

Cap. 6. Dilecti.

NOMEN actionis in libello exprimere pars non cogitur.

QVIA iſta expreſſio fuit introducta de iure ciuili, vt clarius appareret ius actoris contra reum. l.1.ff.de edend. Sed quoniam huiuſmodi ſubtilitates ſæpe ad perniciem reuertuntur.l.penult. C.ad Treb. Et propter omiſſum ordinem petendi, ſæpe ius petentis, qui bona fide procedebat, confundebatur. c.ſæpe. de reſtit. ſpol. & c.literas. de iur.cal. Ideo in cauſis eccleſiaſticis, in quibus bona fide agitur, huiuſmodi iuris ciuilis rigor, & ſubtilitas non attenditur; ſed ſimpliciter proceditur ſecundum æquitatem, ſola facti veritate inſpecta. vt in tex.& c.1. de dol. & cont. Sed licet in iudicio eccleſiaſtico nullus teneatur proponere actionem, ſi tamen quis illam proponat, admittitur, & ſi proponat ineptam, ſuccumbit; ſed poſtea poteſt proponere aptam, & congruentem, & admittitur. infr.c.examinata.

DEBET tamen factum ita clare proponere, vt ex eo ius agendi colligatur.

QVIA nemo ſine actione experitur. l. ſi pupilli. §. ſi. ff. de neg. geſt. Actio enim eſt ius perſequendi in iudicio, quod ſibi debetur. Inſtit. de action. in princ. Vnde etiam de iure canonico oportet, quod volenti agere in iudicio competat actio, ſeu aliquid aliud, quod teneat locum, ſeu vicem actionis, vt eſt iudicis officij imploratio. c. 2. de offic. iud. & c. 1. de pact. Ideo licet de iure canonico, nomen actionis in iudicio quis non compellatur exprimere, vt dictum eſt ſuperius; cauſa tamen petendi ſemper debet apparere, vt iudex poſſit cognoſcere, in quid debeat reum condemnare. vt in tex. & c. fin. de lib. oblat.

Cap. 7. Intelleximus.

EXCOMMVNICATVS in iudicio ſtare non poteſt.

QVIA maiori excommunicatione ligatus, eſt à fidelium communione ſeparatus. c. ſi quem. de ſent. excom. Et quoniam ſi talis poſſet eſſe in iudicio vt actor, hæc cenſura eccleſiaſtica contemneretur, dum contra illam in conſortio admitteretur. cap. cum inter. de except. Ideo pia conſideratione ſtatuit mater Eccleſia, vt talis excommunicatus non poſſit eſſe actor in iudicio, vt ex hoc magis cenſura eccleſiaſtica timeatur, & communionis periculum euitetur, contumaciæ vitium reprimatur, & ipſe, dum ſic excluditur, rubore ſuffulſus, ad humilitatis gratiam, & reconciliationis affectum facilius inclinetur. c. 1. de except. in 6.

NISI tanquam reus.

QVIA ex proprio delicto, nemo debet conditionem ſuam facere meliorem. c. nos. diſt. 12. & l. itaque. ff. de furt. Et quoniam ſi excommunicatus non poſſet conueniri, defraudaretur actor de iure ſuo, & iſte non ſoluendo, commodum de ſua malitia reportaret. vt in tex. & c. ſi vere. de ſent. excom. Ideo in odium ipſius permittitur, vt poſſit conueniri, ſed quod debeat per alium in iudicio reſpondere. vt in tex. & c. excommunicamus. §. credentes. de hæret. Et generaliter poteſt dici, excommunicatum eſſe repellendum a iudicio, niſi in caſibus in iure expreſſis. c. penult. & fin. de except. Et idem extra iudicium, vt regulariter repellatur, niſi in caſibus ſibi permiſſis. c. cum excommunicato. 11. q. 3.

Cap. 8. Clerici.

CLERICVS de omni crimine debet coram eccleſiaſtico iudice conueniri.

QVIA iudex ſæcularis nullam habet iuriſdictionem ſuper clericos. c. eccleſia. de conſtit. Et quoniam vnuſquiſque a ſuo iudice eſt iudicandus. c. ſi diligenti. de for. comp. Et proprius iudex clericorum de iure communi eſt epiſcopus. infr. tit. prox. c. 1. Ideo, ne deli-

cta

cta remaneant impunita. c. vt famæ. de ſent. excom. clericus de iure communi apud ſuum epiſcopum, vel de iure ſpeciali apud aliam perſonam eccleſiaſticam, eſt conueniendus. vt in tex. & c. inolita. 11. q. 1. Sententia enim iudicis eſt quaſi quædam particularis lex in aliquo particulari facto. c. cum inter. de re iudic. Ideo ſicut lex generalis debet habere vim coactiuam. Ariſt. 10. ethic. c. fin. ita ſententia eſt ferenda ab illo, qui ſit ſuperior, & habeat vim coactiuam, per quam conſtringatur vtraque pars ad ſeruandam ſententiam, alioquin iudicium non eſſet efficax. S. Tho. 2. 2. q. 67. art. 1.

NEC valet conſuetudo contraria.

QVIA talis conſuetudo eſſet contra eccleſiaſticam libertatem, & contra ſtatuta eccleſiæ. c. ad audientiam. de conſuet. Et quoniam per illam irrogaretur iniuria eccleſiæ Dei; quod eſſet iniquum. c. 2. de for. compet. Ideo quantocunq; longo tempore obtenta eſſet, non debet habere locum, ſed vt corruptela venit extirpanda. c. nouerit. de ſent. excom. & c. mala. diſt. 8. Præterea illud, quod non poteſt facere lex, nec poteſt facere conſuetudo. Abb. hic. nam conſuetudo inducitur tacito conſenſu. l. de quibus. ff. de legib. lex verò inducitur per expreſſum. c. 2. de conſtit. Et regulariter validior eſt expreſſus conſenſus, quam tacitus. c. nullus. de elect. in 6. Nec obſtat, ſi dicatur, quod conſuetudo derogat legi. c. fin. de conſuet. quia illud eſt ex legis permiſſione: & non aliter. Abb. hic. Et idem potuiſſet facere lex, quod conſuetudo. c. 1. de conſtit. in 6. & d. l. de quibus. Et quoniam leges non dedignantur ſacros canones imitari. Authent. vt cleri apud prop. epiſc. §. neque. Et in ipſis generaliter traditur, vt de omni crimine clericus debeat coram eccleſiaſtico iudice conueniri. c. 1. de for. comp. & 11. q. 1. per totum. Ideo non debet in hac parte canonibus ex aliqua conſuetudine præiudicium generari. vt in tex. & c. cum inter. de conſuet.

Cap. 9. Cauſam, il 1.

IVDEX ex officio prouidere debet, vt debitæ ſolemnitates ſeruentur in iudicijs, quibus omiſſis, iudicium redditur fruſtratorium.

QVIA iſta prouiſio non venit ſolùm ad commodum partium, ſed ad publicum bonum, ne lites ſint immortales, & ne illæ, quæ iam credebantur ſopitæ, rurſus ſuſcitentur. Abb. hic. Et quoniam ad publicum commodum, & ad imponendum finem litibus, iudex debet elaborare. c. finem. de dol. & cont. & l. quidam. ff. ſi cert. pet. Ideò iudex debet ex officio circa iſta prouidere. vt in tex. & de procur. c. 1. Hinc eſt, quod ex officio ſupplet circa defectum libelli. vt not. Innoc. in c. 1. de libel. oblat. Et Specul. de iuram. cal. §. ſupereſt.

Cap. 10. Cum non ab homine.

CLERICVS depoſitus, incorrigibilis, excommunicandus eſt, & ſucceſſiue anathematizandus.

QVIA pœna debet eſſe commenſurabilis delicto. c. diſciplina. diſt. 45. Vnde pœnarum varietas requiritur ſecundum varietatẽ delictorum, ne fiat more imperiti medici, qui vno collyrio omniũ oculos vult curare. c. neceſſe. diſt. 29. Et quoniam incorrigibilitas aggrauat delictum. c. vnum. diſt. 25. Ideo clericus, qui propter aliquod delictum fuit depoſitus, propter eius contumaciam creſcentem, eſt grauiori pœna afficiendus. vt in tex. & c. vt famæ. de ſent. excom. & ſic poſt depoſitionem iam ſecutam, excommunicatur, ſine multa tamen ſolemnitate, ad videndum, an ſe velit emendare, dum per talem pœnam ab alijs euitatur; at ſi nec iſta pœna ita ſufficiat, debet eadem promulgari cum maiori ſolemnitate, ad maiorem terrorem, & vt difficilius obtineat ſolutionem, & iſta anathema nuncupatur. Abb. hic. & gloſ. in c. engeltrudam. 3. q. 4.

ET ſi ſic non reſipuerit, per iudicem ſæcularem comprimendus eſt.

QVIA ad euitandum peccatum, & punienda delicta, vna poteſtas aliam adiuuare debet. c. ſignificauit. de offic. ordin. & c. principes. 23. q. 5. Et quoniam ad punienda delicta aliquando eccleſiaſticæ pœnæ non ſufficiunt. c. clericus. 3. q. 4. Ideo cum talis clericus deuenerit in profundum malorum, & eccleſiæ pœnas contemnat, nec ipſa habeat vltra quid faciat, tradit eum iudici ſæculari, qui ſuis pœnis illum taliter comprimat, vt non poſſit vltra aliorum eſſe perditio. vt in tex. & c. ſi quis ſacerdotum. 11. q. 1.

Cap. 11. Quia G.

PER reſcriptum impetratum contra violentum, conuenitur, qui ſcienter ſucceſſit in vitium.

QVIA eo ipſo, quod aliquis ſcienter recipit rem cum tali vitio, videtur habere ratum factum prædeceſſoris. c. aduerſus. de immunit. eccl. Et quoniam per omnimodum vitium quis meretur eadem pœna puniri. c. ſæpe. de reſtit. ſpol. & l. item Mela. ff. ad leg. Aquil. Ideò licet regulariter reſcripta ad alias res, vel perſonas nõ extendantur, quàm in eis ſint expreſſæ. c. ſignificauit. de reſcript. & c. cum olim. de offic. deleg. Tamen in odium iſtius ſucceſſoris vitioſi, extenditur ad eum, ſicut ad priorem violentum. vt in text. & c. 1. de ali. iud. mut. cauſ. fact. Et generaliter quando reſcriptum ſit tranſmiſſibile in alium, tractat Io. And. in c. is, qui. de reg. iur. in 6.

Cap.

Cap. 12. Cum veniſſent.

SOLVS Papa cognoſcit de dubijs priuilegiorum Apoſtolicæ Sedis, & non inferior.

QVIA eius eſt interpretari, cuius eſt condere. c. inter alias, de ſent. excom. & l. fin. C. de leg. Intelligendo de interpretatione probabili, neceſſaria, generali, & in ſcriptis redigenda. gloſ. in c. ſicut. 11. q. 1. & gloſ. in l. 1. C. de legib. Talis enim interpretatio eſt idem, quod ipſa lex. l. ita fidei. ff. de iure fiſc. Vbi vero eſt aliqua difficultas de intellectu legis, vel priuilegij, poteſt etiam per Doctores fieri probabilis interpretatio de intentione legiſlatoris, ſed non talis, quæ ſit neceſſario ſequenda; niſi quando ſit à Iudice inter partes; & tunc tranſiuerit in rem iudicatam; ſed illa non eſt generalis quo ad alios. l. vnic. C. de profeſſ. qui in vrb. Conſtant. lib. 12. Ideò vt ſit interpretatio generalis, & neceſſaria, vbi vertitur cauſa ſuper priuilegijs Apoſtolicæ Sedis, non ad alium, quàm ad Papam, illa ſpectat. vt in tex. & cap. ſicut. §. ex his. 11. q. 1.

Cap. 13. Nouit.

IVDEX eccleſiaſticus poteſt per viam denunciationis euangelicæ, ſeu iudicialis, procedere contra quemlibet peccatorem, etiã laicum.

QVIA Epiſcopus eſt iudex ordinarius omnium ſuæ diœceſis, & ad ipſum ſpectat prouidere, vt illa malis hominibus purgetur, & peccata euitentur. c. 1. de offic. ord. & c. duo ſunt. diſt. 99. Et quoniam præcipuus modus corrigendi, eſt via denunciationis, cum Dominus dicat in Euangelio: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipſum ſolum; ſi te audierit, lucratus eris fratrem tuum, ſi te non audierit, adhibe tecum vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum; quod ſi non audierit, dic eccleſiæ; ſi autem eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus. Matth. c. 18. Ideo ad corrigendum peccatorem, ſiue clericum, ſiue laicum, poteſt Epiſcopo loci denunciatio fieri. vt in tex. & c. ſolitæ. de maior. & obed. ſicut ad Papam, qui eſt ordinarius omnium, poteſt fieri denunciatio ex toto orbe. extrauag. vnam ſanctam. de maior. & obed. Si enim talis denunciatio non fieret iudici eccleſiaſtico, ſed ſæculari; dubium eſſet, ne ſæcularis iudicaret aliqua non eſſe peccata, quæ eccleſia iudicaret eſſe. Hoſt. in ſum. § ex præmiſſis. de for. comp. Et ipſe ſuperior, quando peccet non corrigendo, not. in c. error. diſt. 83. & Abb. hic. Et quæ ſit differentia inter denunciationem euangelicam, iudicialem, canonicam, & regularem, not. hic Hoſtien.

MAXIME ratione periurij, vel pacis fractæ.

QVIA

QVIA periurium eſt maximum peccatum. Matth. cap. 5. Et frangere pacem, eſt peccare contra charitatem. c. 1. de treug. & pac. Et quoniam ad eccleſiam ſpectat curare, vt euitentur peccata, & vt charitas ſeruetur, quæ eſt maximè neceſſaria ad ſalutem. 24. q. 3. c. ſi quis. & c. paternarum. Ideo circa obſeruantiam iuramenti, & pacis, maxime eccleſia cognoſcit, vt in tex. & 22. q. 1. c. omne.

Cap. 14. Paſtoralis.

PRINCIPALIS perſona per ſe, non per aduocatum debet factum proponere in iudicio.

QVIA quiſque præſumitur de facto ſuo melius ſcire veritatem, quam ſciant aduocati, vel alij extranei. c. ab excommunicato, & ibi gloſ. de reſcript. & c. videtur. qui matr. accuſ. poſſ. Et quoniam veritas in iudicio ab his, qui eam melius ſciunt, inquirenda eſt. c. ſcriptum. de elect. & c. præſentium. de teſtib. in 6. Ideo ad ea, quæ conſiſtunt in facto, non per aduocatos, ſed per ſeipſas debent partes factum proponere, & reſpondere. vt in tex. & gloſ. in l. 2. C. de iuram. cal. Sed licet aduocati excludantur in propoſitione, & reſponſione facti, ne ſubtilibus canillationibus auerterent clientulos a propalanda veritate; non tamen per hoc excluditur officium aduocatorum in his, quæ ſunt iuris, circa quæ eorum officium verſatur; vnde quicquid ius tangit, poterit pars expedire per aduocatos. Bald. in d. l. 2. Si tamen aduocatus reſpondeat etiam in his, quæ ſunt facti, iudice, & parte non contradicentibus, talis confeſſio præiudicat parti, quæ in ſui præiudicium conſenſit, & valet etiam quo ad litis conteſtationem. Io. Andr. in c. in præſentia. de probat. Hic autem non intendit Papa excludere procuratores, qui dicuntur principales perſonæ. Abb. hic. cum ipſi efficiantur domini inſtantiæ. c. 2. de procur. in 6. adeo quod ſententia eſt ferenda in eorum perſonas. l. 1. C. de ſent. Si tamen dominus iuſtior eſſet, quàm procurator, tunc iudex ex officio poſſet prouidere, vt ipſe dominus veniat per ſe ad reſpondendum. l. fin. C. de procur. & gloſ. penul. in c. 1. de iudic. in 6.

NISI ſit indiſcreta.

QVIA factum eſt proponendum ab his, à quibus veritas melius ſciatur. vt dictum eſt ſuperius. Et quoniam indiſcreti ſæpe fallerentur. c. dilectus. de ſponſal. Et ſimplicitati eſt fauendum. c. cum pro paruulis. de conſecr. diſt. 4. Ideo ſi propter partis ſimplicitatem timeatur, ne in proponendo, & reſpondendo capiatur, eius defectus de iudicis licentia etiam per aduocatum poterit ſuppleri. vt in tex. & l. clarum. C. de auctor. præſt.

Cap. 15. Examinata.

SI actio, & intentio ſunt ineptæ, vel ſola intentio, debet reus abſolui ab inſtantia iudicij.

QVIA non debet actor admitti ad probandum id, quod probatum non releuat. c. cum contingat. de offic. deleg. Et quoniam actore non probante, reus abſoluitur. l. qui accuſare. C. de edend. cum vnuſquiſque præſumatur bonus, niſi probetur malus. c. vnic. de ſerut. in ord. fac. Et iudex debet ſententiare ſecundum allegata, & probata. c. 1. de conceſſ. præb. in 6. & l. illicitas. ff. de offic. præſid. Ideo vbi aptè non probatur contra reum, fauorabiliora ſunt iura ad abſoluendum, quàm ad condemnandum. l. fauorabiliores. ff. de reg. iur. Et ſic quando ex libello apparet actoris intentio inepta, debet iudex illam pronunciare ineptam, & ab ea aduerſarium abſoluere. vt in tex. & l. 1. in princ. ff. ſi mens. falſ. mod. dix. Et hæc, vbi à principio ineptitudo libelli non eſt patens, nam ſi illa pareret, deberet iudex ex officio à principio reijcere libellum. c. 1. de offic. Vicar. Et de hoc latius per Iaſon. in l. 1. ff. de offic. aſſeſſor. Similiter intellige, vbi dubium conſiſtit in facto, nam non debet iudex ſupplere de facto; & ſic non debet in continenti talem libellum reijcere, nec probationes actoris ſupplere, ſed debet expectare, donec per debitos terminos obſeruatos ſibi conſtet de ineptitudine ex probationibus adductis. gloſ. fin. & Abb. hic. Sed vbi dubium conſiſtit in iure, tunc iudex ex officio debet ſupplere, ne iudicium reddatur deluſorium. gloſ. 2. in c. 1. de elect. in 6. & not. in c. cauſam. de offic. deleg.

ITERVM tamen actor audietur, ſi aptè gerit.

QVIA per iſtam ſententiam, quæ eſt interlocutoria, abſoluendo reum ab obſeruatione iudicij propter libellum male conceptum ab actore, non imponitur finis cauſæ, ſed tantum perimitur illa inſtantia. l. properandum. §. & ſiquidem, & ibi gloſ. C. de iudic. Et quoniam ex diuerſis non fit illatio. l. Papinianus. ff. de minor. Ideo per pronunciationem abſolutoriam factam in hac parte, non impeditur actor, quin poſſit poſtea congruentem, & aptam intentare actionem. vt in tex. Et ſic res iudicata in vna inſtantia, non præiudicat in alia ex diuerſa cauſa. Bart. in l. cum Titia. ff. de accuſat. Quod intellige, ſi iudex dixit; Abſoluo te propter libellum male conceptum, vel propter abſentiam accuſatoris; ſecus, ſi dixerit: Abſoluo te, quia ſoluiſti, vel quia actor non probauit; nam tunc eſſet diffinitiua, nec audiretur amplius actor, obſtante exceptione rei iudicatæ in tota cauſa. Abb. hic. & not. in c. abbate. de re iudic. in 6.

Cap.16. Cum deputati.

PRAECEPTORES templi pro domibus ſuis agere, & defendere poſſunt.

QVIA eo ipſo, quod quis præficitur alicui adminiſtrationi, adipiſcitur, & obtinet facultatem agendi ſuper iuribus illius adminiſtrationis, etiam ſi ſit adminiſtrator manualis, vt quia poſſit remoueri ad nutum ſuperioris. Clemen. 1. de reſcript. Et quoniam iſti præceptores comparantur inſtititoribus, qui dominico negotio proponuntur. Innocent. hic. & not. in c. quod. de fideiuſſor. Ideo prohibetur, ne quis in proſecutione cauſarum domorum ſuarum, ex defectu auctoritatis tales præceptores ab agendo, & reſpondendo repellat. vt in tex. & c. monachi à monaſterio, & ibi gloſ. 16. q. 1.

NEC obſtat eis religio.

QVIA vbi tractatur de vtilitate monaſterij, poſſunt etiam religioſi, & monachi, de licentia ſuperioris eſſe in iudicio. d. c. monachi. Et quoniam talis licentia intelligitur data eo ipſo, quod religioſus eſt adminiſtrationi præpoſitus. gloſ. in d. c. Ideo ex eo, quod ſit religioſus, talis non poteſt ab huiuſmodi cauſis repelli. vt in tex. & c. eorū. 11. q. 3. licet de honeſtate melius eſſet, ſi ad hæc ſyndicum ſæcularem monaſteria haberent, ne ſerui Dei à choro ad ſtrepitum cauſarum auocentur, & inquietentur. c. vnic. de ſyndic.

VEL quod ignota ſit eorum origo,

QVIA in omni gente, qui facit iuſtitiam, acceptus eſt Deo. c. ad decorem. de inſtitut. Et quoniam, qui præpoſitus eſt à ſuperiore ad aliquod negotium, præſumitur ad illud eſſe idoneus. c. eorum. 11. q. 3. & l. verius. ff. de probat. Ideo vndecunq; venerint tales, diuina gratia vocati, dummodo laudabiliter exequantur officium ſui ordinis, ex ſuperabundanti requiritur notio ſuæ nationis. vt in tex. & Authent. de monach. col. 1.

Cap. 17. Qualiter.

PRAELATI debent laicis de clericis iuſtitiam facere.

QVIA nemini eſt iuſtitia deneganda. l. iuſtitia. ff. de iuſt. & iur. Et quoniam vnuſquiſque eſt coram ſuo iudice conueniendus. c. cum ſit. infr. tit. prox. Et proprius iudex clericorum eſt prælatus eccleſiaſticus. c. 1. de offic. ord. Ideo laicis conquerentibus de clericis ipſi prælati debent plenam iuſtitiam exhibere. vt in tex. & c. 1. infr. tit. prox.

APPELLATIONE fruſtratoria non obſtante.

QVIA

QVIA appellationis remedium, non ad defenſionem iniquitatis, ſed ad præſidium innocentiæ fuit inſtitutum.c.ad noſtram.de appellat. Et quoniam appellatio fruſtratoria eſſet ad ſubterfugiendam iuſtitiam in præiudicium partis aduerſæ. c. paſtoralis. d.tit. Ideo talis appellatio non eſt per iudicem attendenda. vt in tex. & c. vt debitus. d. tit.

AD ſæcularem tamen forum, clerici à laicis trahi non debent.

QVIA iudex ſæcularis nullam habet iuriſdictionem in clericos, nec actu,nec habitu,cum ſit incapax illius.c.cauſam.de pręſcript. & c.ſacerdotibus.11.q.1. Et quoniam reus conueniendus eſt coram eo, qui propter iuriſdictionem poſſit ipſum iudicare. d.c.cum ſit. Ideo ſi iudex eccleſiaſticus negligat facere iuſtitiam contra clericum, non eſt ad iudicem ſæcularem, ſed ad ſuperiorem ipſius iudicis eccleſiaſtici habendus recurſus. vt in tex.& c.fin.infr.tit.prox.

ETIAM data ipſorum Prælatorum negligentia.

QVIA minor nunquam ſupplet negligentiam maioris, niſi in caſibus in iure expreſsis. Innoc. in c. quia. de conceſſ.præb. Et quoniam iudex ſæcularis eſt inferior eccleſiaſtico. Clemen. Romani. de iureiur. & c. denique. diſt. 96. Et in iure non ſolùm non reperitur expreſſum, quod ſæcularis poſſit ſupplere negligentiam eccleſiaſtici, ſed reperitur prohibitum. c.ſignificaſti. infr.tit.prox.& c.placuit.& c.inolita.11.q.1.Et ſi per aliqua iura videbatur expreſſum,puta, per c.ſi quis cum clerico.d.q.1.& Authent.Vt cleric.apud propr. epiſc.in princ.coll. 6.in quantum dicunt,quod,Epiſcopo negligente, ad ciuilem iudicem diſceptatio cauſæ perueniat; talia iura ſunt reuocata per hunc tex. & per alia eis contraria. Ioan. Andr.& Abb. hîc. Ideo nullo modo debet ſæcularis ſe intromittere contra clericum.vt in tex. & c.ſignificaſti.infra tit. prox. Laicus tamen bene trahitur ad iudicem eccleſiaſticum, propter negligentiam ſæcularis. c.licet. & c.ex tranſmiſſa. d.tit.qua eccleſia habet iuriſdictionem etiam in laicos,quam ad euitandum peccatum, & iniuſtitiam, poteſt ſemper exercere. c. ſolitæ. de maior. & obed.& ſupra c.nouit.

Cap. 18. Cauſam.

IVDEX habens vt priuatus penè conſimilem cauſam, quam habet vt iudex, à iudicando remouetur.

QVIA iudex debet omni ſuſpicione iniuſtitiæ carere. c. ſuſpicionis. de offic.deleg. Et quoniam iudex videretur nimis fauorabilis eſſe illi parti, quæ petit coram ipſo, vt ipſe facit coram alio. vt in tex. nam qua ratione putat æquum, quod petit vt pars, putabit æquum, quod iudicat vt iudex, cum conſcientia non poſſit eſſe diuiſa in eo-

in eodem facto. c. penult. de elect. in 6. Ideo talis iudex legitime poteſt recuſari. vt in tex. & l. prætor. ff. de iuriſd. omn. iud. ſicut ſimiliter is, qui fuit aduocatus, ſeu qui dedit conſilium in cauſa, repellitur à iudicando, tanquam ſuſpectus. c. tria. 3. q. 7. & l. 1. ff. de poſtul. & à teſtimonio repellitur ſimili morbo laborans. c. perſonas. de teſtib. Sed an omnis ſimilitudo cauſæ ſufficiat ad iudicem repellendum? Dic, quod non; nam debet eſſe ſimilitudo in ſpecie, vt quia iudex habet vt priuatus cauſam ſuper exceptione, & committitur ſibi ſimilis cauſa ſuper exceptione; non enim ſufficit ſimilitudo in genere, reſpectu eiuſdem qualitatis, vt quia quælibet ſit ſpiritualis. gloſ. hic. Et regulariter tunc eſt ſimilitudo ſufficiens ad eum recuſandum, quando ex ſimilitudine cauſæ, iudicis cauſa poteſt reddi fortior, aliàs ſecus. Butr. hic. Plures autem legitimas cauſas recuſandi iudicem, not. Ioan. Andr. in c. legitima. de appellat. in 6.

Cap. 19. Exhibita.

SI iudices de principali, & exceptionibus præiudicialibus ſimul cognoſcunt, licitè ab eis appellatur.

QVIA iudices taliter procedendo, iuris ordinem peruertunt, & diuerſis proceſſibus negotium intricant, partem aggrauando; cum exceptiones præiudiciales à parte propoſitæ, prius eſſent per iudicem cognoſcendæ, quàm negotium principale, nam illis probatis, principalis quæſtio eſt perempta. vt in tex. & c. tuam, & ibi gloſ. de ord. cogn. Habet enim iſte ſimultaneus proceſſus repugnantiam quandam, quia tales exceptiones dicunt non eſſe procedendum, & iudex procedendo, maxime videtur iſtas exceptiones reijcere, & tamen nihilominus procedit ſuper ipſis, & ſic videtur ſibi ipſi contrarius. Abb. hic. Et quoniam à quolibet grauamine poteſt pars appellare. c. vt debitus, de appellat. Ideo talis appellatio eſt licita. vt in tex. & l. prolatam, & ibi gloſ. C. de ſent. & interloc. Et ſi diceres; vbi in cauſa omittitur ordo ſubſtantialis, & neceſſarius, vel præpoſteratur, non valet ſententia ipſo iure. d. l. prolatam. Et à ſententia nulla non eſt opus appellare. l. certa. C. quand. prou. non eſt neceſſ. Ad quid ergo hic appellatur? Reſpondetur, diſtinguendo, quod quidam ordo eſt de ſubſtantia, quidam de iuſtitia; Peruerſio ordinis iuſtitiæ non vitiat ipſo facto. gloſ. 2. q. 1. in ſum. & 17. q. 4. c. vxor. Nec alicubi expreſſe probatur, quod ordo hic ſeruandus eſſet ſubſtantificus. Abb. hic. Præterea cautum eſt, ſeruare practicam, quam ponit gloſ. in l. 1. d. tit. quan. prou. non eſt nec. vt dicat appellans; Dico ſententiam nullam, vel ſi aliqua eſt, dico eam iniquam, & ab ea appello. Et de hoc plenius not. Bart. in l. ſi expreſſim. ff. de appellat. Ordo autem iudiciorum eſt, vt offeratur libellus, lis conteſtetur, iuretur de calumnia, depoſitiones teſtium conſcribantur, & publicentur, ſententia ſcribatur, & à iudice

profe-

proferatur. gloſ. in d. l. prolatam. Non tamen omnia iſta ſunt de ſubſtantia talis ordinis. Bart. in d.l.n.4.

SIMILITER appellatur, ſi ſuper principali, lite non conteſtata, teſtes recipiunt.

QVIA vt ante teſtium receptionem præcedat litis conteſtatio, eſt de ſubſtantia iudicij.cap.quoniam. §.ſunt. vt lite non conteſt. non proced. ad teſt. recept. Ideo ſi omittatur talis ordo, pars grauatur, & proceſſus eſt nullus. vt dictum eſt ſuperius, & habetur in c.1.d.tit.vt lit.non cont. Et ſi diceres; ſi eſt nullus, quare appellauit? Dic, vt forte euitaret facti grauamen, nam iudices ſolent procedere ad vlteriora, niſi appelletur. Abb.hic. & Bart.in d.l.ſi expreſſim.

Cap. 20. Venerabilis.

LAPSV trienny non obſtante, poteſt delegatus in cauſa ſibi commiſſa procedere.

QVIA de iure canonico appellatur in cauſa à quolibet grauamine. c.ſuper eo, il 2. de appellat. Quod non fit de iure ciuili, in quo appellatur tantum à diffinitiua, l. ante ſententiæ. C. quor. appell. non recip. Et quoniam iudex eccleſiaſticus propter huiuſmodi frequentes appellationes ab interlocutorijs, multoties non poſſet cauſam principalem intra trienniũ terminare, ſicut poteſt iudex ciuilis, cuius iuriſdictio per talem appellationem non impeditur. Bald. in c. fin. de dol. & cont. ideo ne principalis cauſa remaneat indeciſa, non fuit receptum in foro eccleſiaſtico ius ciuile, de quo in l. properandum. C. de iudic. vt inſtantia iudicij pereat, ſi cauſa non ſit finita intra triennium à tempore litis conteſtatæ. Bart. in d. l. properandum. Sed eſt ſciendum, quod etiam de iure ciuili, ſi, pendente quæſtione coram laico, excipitur, quod inſtrumentum eſt vſurarium, vel de defectu natalium, & ſimilium; & ſic atticulus ille incidens remittitur ad iudicem eccleſiaſticum, per quem ſit inhibitio ſæculari, vt interim non procedat in negotio principali, iuxta ea, quæ not.in c.tuam.de ord.cogn.ſi labatur tempus inſtantiæ, ſcilicet triennium à die litis conteſtatæ, vel ita remanſit modicum de dicto termino, quod non poteſt iudex ciuilis intra illum cauſam principalem terminare, poterit cauſam finire etiam poſt dictum terminum. fac. d.l.properandum.§.fin autem. & not. Bart. in l. ſi cum ipſe.ff. de excuſat. tut. nam ex quo talis dilatio non poteſt imputari partibus, vel iudici, terminus debet recipere interpretationem à iure, ſcilicet, ſi cauſa intra illum terminum expediri poteſt. arg.l.1.& l.vt gradatim.§.1.ff.de muner.& honor. & not. Cynus in l.1. C. qui accuſ.non poſſ.

Cap.

Cap. 21. Significauerunt.

ACTOR obtinens in poſſeſſorio coram iudice rei, non tenetur coram eodem iudice ſuper proprietate reſpondere, ſi eſt prorſus alterius fori.

QVIA licet regulariter ſit verum, quod ille, qui cognoſcit de poſſeſſione, debet cognoſcere etiam de proprietate. c. 1. de cauſ. poſſeſ. & propr. Et hoc, ne continentia cauſæ diuidatur. l.nulli. C. de iudic. & quia facilius cognoſcit de proprietate, qui cognouit de poſſeſſione, cum iam ſit aliqualiter inſtructus in cauſa. arg. l. 1. ff.de quib. reb.ad eund.iud. Tamen quoniam cauſa naturalis vincit accidentalem. l.qui habet.ff.de tutor. Et vbi duo concurrunt, quæ ſimul ſtare non poſſunt, illud, quod eſt dignius, & potentius eſt magis attendendum, & præferendum. l.1.§.idem eſt. ff.de vſufr. accreſc. Et regula, quod Actor ſequatur forum rei.c.cum ſit.infr.tit.prox.eſt magis digna, generalis, & naturalis, quàm illa, de continentia cauſæ non diuidenda, cum alius iudex, ſcilicet proprius, & naturalis ipſius rei de facili poterit inſtrui. Abb. hic. & maximè eo attento, quod nihil commune habet proprietas cum poſſeſſione. l. naturaliter. ff. de acquir. poſſeſ. Ideo potiùs hic eſt violanda regula illa de continentia cauſæ, quàm illa de ſequendo forum rei; & ſic vbi actor, & reus ſunt penitus diuerſi fori; non tenetur actor in poſſeſſorio reſpondere coram eodem iudice, qui non eſt ſuus, in petitorio. vt in tex.& Aretin.conſil.22.

In Sexto. Cap. 1. Iuris.

IVDEX delegatus non habens ad hoc ſpeciale mandatum à Papa, non poteſt compellere partem, vt perſonaliter coram eo compareat.

QVIA in cauſis ciuilibus liberum eſt cuilibet, per ſe, vel per procuratorem reſpondere. c. querelam. ext. de procur.& l.1.ff.eod. Et quoniam indultum à iure beneficium nemini eſt auferendum.c.indultum.infr. de reg. iur. Ideo regulariter in cauſa ciuili non poteſt iudex compellere partes coram ſe perſonaliter in iudicio comparere. vt in tex. & l. in pecuniarijs. C. de procur. Et quod hic dicitur de delegato, ſimiliter intellige de ordinario.l.fin.C.de procur. dicitur autem hic ſolùm de delegato, quia de ipſo magis dubitabatur, qui videbatur poſſe idem, quod Papa, quo ad illam cauſam. gloſ. 3.hic. Si autem haberet ad hoc à Papa ſpeciale mandatum, tunc compellere poſſet. vt in tex.

quia

Digitized by Google

quia vbi apparet aliqua facultas ſpecifice data à delegante, illa poteſt exequi per delegatum, ſicut poſſet per ipſum delegantem. c. ſanè. ex. de offic. deleg. Papa autem poteſt compellere quemlibet ad coram ſe comparendum. c. ſolitæ. ext. de maior. & obed. & ſup. de procur. c. penult.

NISI ex rationabili cauſa.

QVIA delegato intelliguntur omnia commiſſa, ſine quibus cauſa expediri non poteſt. c. præterea. ext. de offic. deleg. Et quoniam ſunt aliqui caſus, in quibus cauſa non poteſt expediri per procuratores, ſed debent ipſi principales comparere; puta; ſi cauſa fuerit criminalis, vel ſi citetur pars pro veritate dicenda, vel pro iuramento calumniæ præſtando. vt in tex. & Authent. principales. C. de iureiur. propter cal. dand. Ideo in his caſibus, & in alijs, in quibus iuris neceſſitas exegerit, poteſt iudex compellere partes coram eo perſonaliter præſentari. vt in tex. & c. exceptionem. extra. de except. Et in his caſibus non ſufficit mittere procuratorem, ſi ſit citatus quis ad perſonaliter comparendum; ſed ſi ipſe ire non poteſt, debet mittere nuntium ad allegandam cauſam abſentiæ. gloſ. in c. fin. extra. de maior. & obed. Et in talibus debet iudex exprimere cauſam, quare citat ad perſonaliter comparendum, alias citatio non valet, niſi ſtatus cauſæ hoc requirat, vel forma reſcripti id habeat. Ioan. Monach. & Gemin. hic. Sicut ſimile eſt in citato, tempore feriato in fauorem hominum, c. Romana. §. caueant. infr. de ſent. excom. & l. 1. ff. de ferijs.

Cap. 2. Mulieres.

MVLIERES perſonaliter ad iudicium, quæcunque cauſa in iure non expreſſa, inuitæ trahendæ non ſunt.

QVIA non conuenit mulieres euagari, nec virorum cœtibus immiſceri; vt in tex. & l. maritus. C. de procur. periculoſa eſt enim ſexuum commixtio. c. diffinimus. 18. q. 1. Et quoniam lex debet eſſe honeſta. c. erit autem. diſt. 4. Ideo prohibetur, ne cauſa ferendi teſtimonium, aut alia cauſa, quæ in iure non reperiatur expreſſa, mulieres ad iudicium perſonaliter euocentur, vel inuitæ trahantur. vt in tex. & l. ſancimus. C. de arbitr.

SED ſi neceſſarium ſit ipſarum teſtimonium in cauſa, iudex expenſis producentis interdum ibit, interdum mittet.

QVIA vbi ſunt faciendæ expenſæ circa modum probandi, ille debet facere eas, qui probare intendit, cap. ſtatutum. §. penult. ſup. de reſcript. & c. præſentium. infr. de teſtib. Et quoniam poſſet eſſe ea conditio perſonæ iudicantis, vt non deceret talem perſonaliter ad quaſcunque mulierculas accedere; vel quod alia legitima cauſa impe-

dirçtur.c. 1.ſup.de offic.ordin. Ideo in huiuſmodi caſibus conceditur, vt iudex poſſit ſuum officium alicui perſonæ idoneæ committere, quæ ad tales mulieres pro cauſæ informatione, expenſis producentis accedat. vt in tex. & c. ſi qui. ext. de teſtib.

ET iudex fraudulenter vadens, excommunicatus eſt.

QVIA poſſent ſæpe iudices facere fraudulenter nominare aliquam mulierem in teſtem, vt haberent occaſionem accedendi ad illam. gloſ. ver. non fingatur. Et quoniam fraudibus eſt obuiandũ. c. ſedes. ext. de reſcript. Ideo ad prouidendum contra tales, ſententia excommunicationis imponitur ipſo facto incurrenda. vt in tex. Sed ex quo Papa non reſeruat ſibi abſolutionem, illa intelligitur Epiſcopis eſſe conceſſa. c. nuper. ext. de ſent. excom.

MVLIERES religioſæ, etiam volentes, extra monaſterium ſuum ex aliqua cauſa perſonaliter ad iudicium trahi non poſſunt.

QVIA moniales tenentur ſeruare clauſuram, ita quod nulli earum religionem tacitè, vel expreſsè profeſſæ, eſſe valeat quacunque ratione, vel cauſa (niſi fortè tanto, & tali morbo, euidenter earum aliquam laborare conſtaret, quòd non poſſet cum alijs abſque graui periculo, ſeu ſcandalo commorari) monaſteria ipſa egrediendi facultas; vt ſic à publicis, & mundanis conſpectibus ſeparatæ, omnino ſeruire Deo valeant liberiùs, & laſciuiendi opportunitate ſublata, eidem corda ſua, & corpora, in omni ſanctimonia diligentius cuſtodire. c. vnic. infr. de ſtat. regul. Et quoniam contra ea, quæ principaliter ſtatuta ſunt in fauorem religionis, & in publicum bonum, quis fauori ſuo renunciare non poteſt. c. ſi diligenti. ext. de for. comp. & cap. contingit. de ſent. excom. Ideo, licet mulieres ſæculares non poſſint trahi in iudicium inuitæ, ſed volentes, ſic. vt ſup. in tex. religioſæ non poſſunt trahi etiam volentes. vt in tex. & c. indemnitatibus. §. porrò. ſup. de elect.

QVOD contra prædicta fit, eſt irritum.

QVIA hic apponitur clauſula, irritans ipſo iure quicquid contra præmiſſa contigerit attentari. vt in tex. Et quoniam vbi apponitur talis clauſula, contrafactum eſt nullum ipſo facto. Clem. 1. de elect. Ideo non eſt opus, vt talia annullentur per exceptionem, ſicut eſt in illis, quæ fiunt contra ius, quod non apponit iſtam clauſulam. vt not. in c. quia propter. extr. de elect.

Cap. 3. Si annum.

MAIOR xiiij. annis, per ſe, & per procuratorem poteſt agere, & defendere cauſam ſpiritualem.

QVIA

QVIA in tali ætate homo ita ratione conualeſcit, vt & ab alijs capere poſſit, & per ſe ipſum conſiderare ea, quæ ad ipſius perſonam pertinent. S. Thom. par. 3. q. 43. art. 2. in addit. Et quoniam ob iſtam rationem ius approbat perſonas talium, vt ſint habiles, & capaces ad tractandum ſpiritualia extraiudicialiter. c. indecorum. extr. de ætat. & qual. præfic. Ideo ſimiliter approbat, vt ſint habiles ad eadem iudicialiter, & per ſe, & per procuratores. vt in tex. & Gemin. hic. ratione tamen læſionis poterunt in talibus petere reſtitutionem, prout alij minores. Franc. hic.

MINOR, xiiij. per ſe non agit.

QVIA in tali ætate homo per ſe non ſufficit ad intelligendum ea, quæ ad ipſius perſonam pertineant peragenda. S. Tho. d. q. 43. ar. 2. & Ariſt. 2. animal. cap. 4. Et quoniam ob id non cenſetur habilis ad tractandum iſta ſpiritualia extra iudicium. d. c. indecorum. & Conc. Trid. ſeſſ. 23. cap. 6. Ideo nec ſimiliter eſt habilis in iudicio, in quo vertitur maius periculum, & præiudicium, propter tranſitum, qui poteſt fieri in rem iudicatam. c. qui generaliter. §. licet. infr. de procur.

SED per procuratorem, vel per curatorem datum auctoritate ordinarij eccleſiaſtici iudicis.

QVIA ad iudicem ſuperiorem ſpectat prouidere, ne perſonę in iudicio remaneant indefenſæ. l. 1. ff. de poſtul. Et quoniam cauſa ſpiritualis eſt coram eccleſiaſtico iudice tractanda. c. eccleſia. ext. de conſtitut. Ideo talis deputatio non eſt per iudicem ſæcularem facienda, ſed per eccleſiaſticum illum, coram quo cauſa ipſa venit agitanda. vt in tex. & c. bene quidem. diſt. 96.

ET etiam delegati dati ad cauſas illas.

QVIA ad cauſam tractandã, requiritur pro eius iuridica expeditione, quod perſona legitima compareat in iudicio. l. in vniuerſis. C. qui dari tut. vel cur. Et quoniam delegato intelliguntur omnia conceſſa, ſine quibus cauſa commiſſa rectè expediri non poteſt. c. præterea. ext. de offic. deleg. Ideo iudex delegatus, pro legitima cauſæ expeditione, poteſt talem procuratorem, vel curatorem deputare. vt in tex. & l. ad legatum. ff. de procur.

FILIVSFAMILIAS ſine patris aſſenſu agit cauſam ſpiritualem.

QVIA bona acquiſita per clericum, cenſentur peculium caſtrenſe, vel quaſi. Bart. conſ. 65. Et quoniam filijfamilias in caſtrenſi peculio vice patrumfamilias funguntur. l. 2. ff. ad Macedon. Ideo in his ſpiritualibus pertinentibus ad filium, pater ſe intromittere non debet. vt in tex. & c. quæritur. 2. q. 7.

IN CLEMENT. Cap. 1. Dudum.

CONSTITVTIO Bonifacij, quæ habet, quòd citationes, etiam extra dies ſolemnes, publicè factæ de mandato Papæ, in audientia literarum Apoſtolicarum, vel Papali palatio, affixæ ianuis maioris eccleſiæ loci, in quo Papa cum ſua curia degit, arctent citatum, ac ſi ad eum perſonaliter deueniſſent, reſtringitur ad eos, qui impediunt, ne ad eos poſſit citatio peruenire, vel quorum domicilium tutè non poteſt adiri.

QVIA conſtitutio illa, quæ emanauit poſt compilationem Sexti; & incipit; Rē non nouam; inſerta in Extrau. comm. de dol. & cont. fuit edita à principio rationabiliter ſub tali generali modo citandi, propter malitiam temporis tunc inſtantis. vt in tex. Nā ipſe Bonifacius habebat tūc multos perſecutores, cōtra quos erat opus per talia edicta procedere. Guliel. de Laud. & Zabar. hic. Sed quoniā ceſſante cauſa, ceſſat effectus. c. cum ceſſante. ex. de appellat. conſtitutio illa nonnullis nimis rigoroſa poſtea videbatur. vt in tex. nam ſi generaliter permitteretur citatio iuxta dictam conſtitutionem, eſſet opus, vt pro habendā notitia de tali citatione, quilibet haberet ſemper procuratorē in curia; quod eſſet durum. Zabar. nu. 18. Ideo Clemens V. volens rigorem iſtum manſuetudine temperare, cōſtitutionem illam, & præfatum modum citandi reſtringit ad illos tantum, & in illis locum vult ſibi vendicare, qui faciunt, impediunt, vel procurant per ſe, vel per alios quoquo modo, ne ad eos poſſit citatio peruenire, vel quorum domicilia, ſiue loca non poſſunt tutè, libereve adiri; Sed ei, quod circa citationes abſentium tam diebus ſolemnibus, quàm alijs, eccleſia Romana diuerſis ex cauſis interdum facere conſueuit, per præſentem conſtitutionem, ſeu moderationem, in nullo vult derogari. vt in tex. In caſibus autem hic permiſſis bene eſt talis citatio rationabilis, quia ex quo tot oculis tranſeuntium publicè legendū ſubijcitur, præſumitur ad notitiam citati eſſe peruentura; & ſi non peruenit, ſibi imputet, qui dat impedimentum, ne poſſit aliter citari. Zabar. n. 11. Sicut ſimiliter olim proponebantur in albo edicta prætorum. l. ſi quis. C. de iuriſd. omn. iudic. Et bene poteſt Papa citare quoſcunque, & vndecunque. gloſ. ver. vndecunque. quia ipſe eſt vicarius illius, cuius eſt terra, & plenitudo orbis terrarum. cap. cuncta. 9. q. 3.

Cap. 2. Diſpendioſam.

IN cauſis, etiam pendentibus, beneficialibus, decimarum, matrimonialibus, & uſurarum, & ipſas tangentibus, procedi poteſt ſimpliciter, & de plano, abſque iudiciorum ſtrepitu, & figura.

Digitized by Google

QVIA ex obſeruatione ſubtilis ordinis iudiciarij, lites interdum nimium protrahuntur. vt in tex.& c.dilecti. ex.eod. Et quoniam protelatio cauſarum beneficialium, & matrimonialium eſt periculoſa; ne interim coniuges ſeparati committant adulterium, & ne eccleſiæ vacantes patiantur in ſpiritualibus,& temporalibus detrimentum.c.quoniam.§.porro.ex.vt lit.non conteſt.& c.ne pro defectu.ex.de elect. Et ſimile periculum peccati eſt in cauſis vſurarum, cum vſurarij teneantur ad reſtitutionem, & interim ſtent in peccatis.c.quia. ex.de vſur.Et ſimiliter debitas decimas non ſoluentes.c.peruenit.ext. de decim. Ideo æquitas ſuadet, vt in his caſibus deſiderantibus celerem litium expeditionem, detur iudici facultas, vt poſſit abſque ſtrepitu, & figura iudicij,ſimpliciter, & de plano procedere. vt in tex.Et quoniam idem ius eſt de annexo, quod de principali. c. tranſlato. ex.de conſtit. quod intellige, quando eſt eadem ratio. c. 2.de tranſl. epiſc. Ideo talis facultas datur etiam in alijs cauſis tangentibus iſtas.vt in tex.Sed quoniam hic dicitur,quod iudex valeat procedere iſto modo,per quod verbum, valeat, non imponitur neceſſitas, ſed relinquitur eius arbitrij libertas.c.conſuluit.ex. de offic.deleg.Ideo poterit procedere de plano, vel ſeruare ordinem iudiciarium., ſecundum quod magis expedire arbitrabitur. l.non quicquid. ff.de iudic. Et quoniam conſtitutio reſpicit futura, non autem præterita, niſi exprimatur. c.2.ex. de conſtit. Ideo hic exprimitur, quod hæc conſtitutio extendatur, etiam ad tales cauſas tunc incæptas, & pendentes. vt in tex. Sed nunquid alius, quàm Papa, poteſt committere cauſam cognoſcendam ſine figura iudicij? Dic, quod non. Specul.de legat.§. patereſt. quia inferior à Papa non poteſt immutare canonicam diſpoſitionem. Clemen.2.de elect. Et quid importent in iudicijs hæc verba, ſimpliciter, & de plano, vide Clem. ſæpe. de verb. ſign.

IN Extrauag.Commun. Cap.vnic.Frequentes.

DECRETALEM. Super cathedram, quæ eſt innouata in Clem. dudum. de ſepult. iubet obſeruari.

QVIA per illam decretalem imponitur finis multis differentijs, quæ vertebantur inter fratres mendicantes, & prælatos, ac locorum clericos; dum in ea ſtatuitur,quid per ipſos in talibus ſit obſeruandum. d.Clem. dudum. Sed quoniam diuerſi epiſcopi,& cleri querebantur,quod ipſi fratres illam non obſeruabant. vt in tex. Et quia parùm eſt iura condere, niſi,qui ea tueatur, exiſtat.l.2.§. poſt. ff. de orig. iur. Ideo per hanc conſtitutionem ſub diuerſis pœnis præcipitur,tàm

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

dictis fratribus, quàm ipſis prælatis, & clericis, vt illam decretalem debeant obſeruare. vt in tex. Pœna enim eſt opportunum remedium ad impediendam legis tranſgreſſionem.c.qui ea.diſt.38.

NEQVE propter illam debent religioſi mendicantes eſſe moleſti, & graues prælatis, neque prælati ipſis religioſis.

QVIA quæ ſunt prouiſa ad concordiam, non ſunt trahenda ad noxam. c.licet. diſt.45. Ideo ex quo illa decretalis ſtatuit multa pro concordia dictorum religioſorum, & loci prælatorum, & clericorum, non ſunt per illam quærendæ nouæ occaſiones inter ipſos diſſidendi; ſed eius fini, & ordinationi ab eis eſt parendum. vt in tex. & d. Clem.dudum.

ET ſi ſint aliqua iniuriæ, vel moleſtationes hinc inde factæ, Papa vult iuſtitiæ complementum breuiter exhiberi, ſummariè, ſimpliciter, & de plano, ſine ſtrepitu, & figura iudicij, vel aliter, prout qualitas exceſſuum exigit.

QVIA ex obſeruatione ſubtilis ordinis iudiciarij, lites quandoq; nimium protrahuntur. Clemen.2.ſup.eod. Et quoniam inter religioſos maximè ſunt lites amputandæ, & citò expediendæ, ne per ſtrepitum iudiciorum à diuino cultu ſerui Dei auocentur; & ne laici de illorum diſcordia ſcandalum patiantur. c. quorundam. de elect. in 6. Et religioſis, & clericis opprobrium eſt ſcire forenſes diſceptationes. l. conſulta.C.de teſtam. Ideo diſcordiæ ortæ inter religioſos, & clericos, ſunt breuiter, & ſine iudicij ſtrepitu amputandæ. vt in tex. & c.fin. ex. de regular.

NON obſtantibus quibuſcunque obſtaculis, quæ poſſent his obuiare.

QVIA talia obſtacula circa ſubtilem ordinem iudiciarium obſeruandum, ſunt de iure poſitiuo. d. Clem.2.& Clemen. ſæpe. de verb. ſign. Et quoniam Papa eſt ſupra ius poſitiuum. c. inter. ext. de transl. epiſc. Ideo ex quo ipſe præcipit per hoc nouum ius, tales ſubtilitates non eſſe in his caſibus obſeruandas, huic conſtitutioni eſt parendum. vt in tex. Et quæ ſint iſtæ ſubtilitates ſublatæ, not.in d.Clem. ſæpe. & c.fin.de hæret.in 6.

Liber

Liber Secundus. Titulus Secundus.

DE FORO COMPETENTI.

In Decretal. Cap. 1. Si quis.

CLERICVS coram ſuo Epiſcopo conueniri debet.

QVIA vnuſquiſque coram ſuo iudice eſt conueniendus. infra. c. cum ſit. nullus enim poteſt iudicare aliquem, niſi aliquo modo eius ſubditus exiſtat, vel per commiſſionem, vel per poteſtatem ordinariam. S.Th. 2.2. q.67. art. 1. Et quoniam proprius iudex clericorum, & in ſua diœceſi ordinarius, eſt epiſcopus. c. 1. de offic. ord.& c. peruenit. 11. q. 1. Ideo ſi quis clericus aduerſus clericum negotium habeat, non deſerat proprium epiſcopum, ſed prius apud ipſum actio ventiletur, vel conſilio eiuſdem apud alios, quos vtraque pars voluerit, iudicium obtinebunt. vt in tex. & & c.de perſona. d. q. 1. Epiſcopus autem proprius dicitur, vel ratione domicilij. infr.c.dilecti,& c.fin.vel ratione beneficij; quod quis obtinet in loco, licet ſit alterius diœceſis; quod intellige, quando agitur de illo beneficio tantum, ſi non requirit reſidentiam. infr.c.ſanè, & de reſcript.c.dilectus,il 2. ſi verò exigit reſidentiam, tunc, cum ibi contrahat domicilium. Innoc.in c.ex ore. de priuil. idem dicendum, quod de iudice domicilij, vt poſſit ibi conueniri etiam de alibi geſtis. infr.c.fin. Item dicitur proprius ratione originis, licet quis alibi habeat domicilium. c.3.de tempor.ord.in 6.& l.aſſumptio.ff.ad municip. quod intellige, vt ibi poſſit conueniri, ſi ibi reperitur, & non aliter. Bart. in d. l. Item poteſt dici proprius ratione ordinis ab eo recepti. gloſ.in l. hæres abſens. ver. debebit, quæ latè enumerat, quibus modis quis ſortiatur forum.ff.de iudic.Quod procedit, quando eum ordinauit nomine proprio tanquam ſuum ſubditum, vt quia habebat domicilium in ſua diœceſi; ſecus ſi ordinauit ex commiſſione alterius epiſcopi, quia ille tunc cenſetur ordinaſſe, qui commiſſionem dedit. c. ſi epiſcopus. de præb. in 6. Item quantum ad caſum huius tex. vt ibi poſſit conueniri, poteſt dici proprius epiſcopus ratione contractus, rei, vel delicti. infr. c.fin.& Federic.conſ.33.Aduerte tamen, quod ratione rei,contractus, vel delicti, non dicitur quis propriè ſubditus, licet ſortiatur forum, vt ibi poſſit conueniri. gloſ.in Clemen. 1. infr. eod. & gloſ.in c. nuper. de ſent. excomm.

Cap. 2. Nullus.

IVDEX ſecularis, ſi clericum per ſe diſtringit, vel condemnat, excommunicari debet.

QVIA talis iudex, ſic ſe intromittendo in perſonam ſpiritualem, quę non pertinet ad eius forum, ſed ad eccleſiaſticum, iniuriam eccleſiæ irrogat. vt in tex. & c. eccleſia. de conſtitut. Et quoniam graue peccatum grauem pœnam meretur. c. diſciplina. diſt. 45. Et dignum eſt, vt quis puniatur in eo, in quo peccauit. c. literas. de temp. ordin. Ideo ſtatuitur, vt talis iudex tandiu ſit per excommunicationem ab eccleſia ſequeſtratus, quouſque reatum ſuum cognoſcens, emendet. vt in tex. & c. ſicut. 17. q. 4.

Cap. 3. Sanè.

RATIONE rei, de qua agitur, ſortitur quis forum ibi, vbi res eſt.

QVIA æquiparantur quatuor modi, per quos ſupponitur quis iuriſdictioni alterius, ſcilicet, ratione delicti, ratione contractus, ratione domicilij, & ratione rei. infr. c. fin. & gloſ. in l. hæres. ver. debebit. ff. de iudic. Et quoniam quando quis poteſt apud diuerſos iudices conueniri, electio fori eſt actoris. gloſ. fin. in l. fin. C. vbi in rem act. exer. deb. Ideo licet quis habeat domicilium in alio loco, poteſt per actorem conueniri in loco, vbi eſt ſita res, de qua contenditur. vt in tex. & l. forma. §. ſi verò. ff. de cenſib.

Cap. 4. Si quis.

EPISCOPVS vt ſuſpectus recuſatus, de cuius ſuſpicione notoriè conſtat, poteſt dare delegatum partibus non ſuſpectum.

QVIA cauſa, cur Epiſcopus ſuſpectus non debet cognoſcere per ſe ipſum, eſt veriſimile periculum, ne iniuſtè grauet vnam partem, & faueat alteri. c. ſuſpicionis. de offic. deleg. Et quoniam tale periculum ceſſat, quando ipſe committit cauſam perſonæ neutri parti ſuſpectæ, maximè ſi committat de partium conſenſu. c. ad hæc, il 3. de appell. Ideo licet propter huiuſmodi ſuſpicionem epiſcopus non debeat habere exercitium iuriſdictionis in cauſa principali, habet tamen iuriſdictionem, per quam poteſt cauſam delegare. vt in tex. & c. cum ſpeciali, & ibi gloſ. ver. de recuſatoris. de appellat. Et hoc, quando negotium non remittitur ad ſuperiorem, vel iudex cum partibus non curat, vt eligantur arbitri ad cognoſcendum de ſuſpicione. Abb. nu. 8. nam aliàs, eſſet tunc procedendum iuxta diſpoſitionem d. c. cum ſpeciali, & c. peruenit. 11. q. 1.

CVIVS ſententiam poterit per ſe executioni mandare.

Quia

QVIA epiſcopus in tali caſu eſſet potius executor, quàm iudex. Abb.n.11.Et quoniam executor, qui non excedit modum in exequendo, non grauat.c.nouit, de appellat. Ideo ex quo ceſſat ſuſpicio grauaminis, quæ erat in iudicando, non remouetur ab epiſcopo facultas in exequendo.vt in tex, & Abb.n.32.Non tamen prohibetur, quin etiam talis delegatus poſsit per ſeipſum propriam ſententiam executioni demandare. gloſ. ver. ipſius. quia ex quo cauſa ſibi committitur, intelliguntur etiam omnia eſſe commiſſa, quæ ad ipſam cauſam ſpectare noſcuntur, & ſine quibus illa expediri non poteſt. c.præterea, & c.ex litteris, de offic.deleg.

Cap. 5. Si clericus.

SVPER re eccleſiæ, vel clerici, poteſt laicus coram eccleſiaſtico iudice conueniri.

QVIA laici, vt plurimùm, ſunt negligentes in exhibendo iuſtitiã clericis.infr.c.cum ſit. Et quoniam ex detentione rei eccleſiaſticæ per laicum, præſumitur mala detentio.c.epiſcopi.de reb.eccl.non ali.& c.nulli.12.q.1.Ideo in fauorem eccleſiæ eſt introductum, vt in hoc caſu iudex eccleſiaſticus habeat iuriſdictionem, licet reus ſit laicus. vt in tex.& inf.c.ex tenore.

SED ſi probabiliter negat, rem eſſe eccleſiæ, vel clerici, ad iuriſdictionem eccleſiaſticam declinandam, conuenitur coram ſuo iudice.

QVIA cum non appareat tunc, rem eſſe eccleſiaſticam, ceſſat illa mala præſumptio iniuſtæ detentionis contra laicum. Abb.hic.Et quoniam generalis regula eſt; vt actor forum rei ſequatur.infr. c.cum ſit.Ideo de rigore iuris tunc laicus debet ad forenſem iudicem trahi.vt in tex.& c.experientiæ. 11. q.1.

Cap.6. Ex tranſmiſſa.

SI quæſtio feudalis eſt inter clericum, & laicum, cognoſcet dominus feudi.

QVIA dominus feudi habet in cauſa feudali iuriſdictionem ordinariam priuatiuè quo ad alios iudices, dummodo ipſe poſſit, & velit iuſtitiam adminiſtrare.c.cæterum.ſup.tit.prox.& l.imperialem. § præterea.in lib.feud.tit.de prohib.feud.ali. Et quoniam in tali cauſa etiam clericus ſubijcitur domino feudi, quamuis laico.inf. c.prox.Ideo in quæſtione feudali inter clericum.& laicum, cognoſcit dominus feudi. vt in tex.& c.ſolitæ.de maior.& obed.

SED, eo negligente, cognoſcet delegatus Papæ, etiam ante negligentiam datus.

QVIA

QVIA litteræ conceſſæ ad talem delegatum ſuper hac cauſa, non ſunt ipſo iure nullæ,ſed ſunt in ſuſpenſo,vt effectum ſuum recipiant,data domini negligentia.Abb. hic.& Specul. de compet. iud.adit.n.6. Ideo per negligẽtiam domini feudi,iuriſdictio,quæ prius erat inefficax apud delegatum,modo eſt efficax,& per eum poteſt actu exerceri.vt in tex.& infr.c,licet. Sicut ſimiliter delegatus per negligẽtiam perdit iuriſdictionem,& trãsfertur ad ordinarium. c.ſignificauit. de offic.ord.& c.prudentiam.de offic. deleg.

Cap.7. Verùm.

PER dominum feudi ſæcularem,ſiue eccleſiaſticum,quæſtio feudalis terminari debet,etiam ſi vaſſalli ſint clerici.

QVIA dominus feudi ita præcellit illos, qui ab eo recipiunt iſta temporalia,quod in talibus eſt eorum iudex ordinarius. ſup. c. prox.& l.imperialem.de prohib.feud.ali.Et quoniam dominium directum remanet penes dominum infeudantem,licet per infeudationẽ tranſeat dominium vtile in perſonam infeudatam. Bald. in tit.de controuer.feud.apud par.ter.in lib.feud.Ideo appellatur dominus feudi, & cognoſcendo in cauſa feudali, ſiue ſit inter clericos, ſiue inter laicos, potius iudicat ſuper re, quæ recipit naturam ab ipſo,quam à perſona infeudata.c.ſolitæ.de maior.& obed.& c.cũ in officijs.de teſtib. Omnis enim fructus nõ iure ſeminis,ſed iure ſoli percipitur.l.qui ſcit.ff.de vſur.

ET ſi plures prætendantur domini,non poteſt vnus cognoſcere, maximè alio abſente,an feudum ad eum pertineat.

QVIA quod omnes tangit, ab omnibus eſt approbandum, ne alicui ſine ſuo facto præiudicium generetur. c. ad hæc.de offic. archid.Ideo ex quo iſtud dominium pertinet ad plures, non vt ad vniuerſitatem,quo caſu ſufficit,quod ſit à maiori parte eorum. c. 1.de his quę ſi.à ma.par.cap. ; ſed ad plures,vt ad ſingulos,quo caſu,omnium requiritur conſenſus.c.cauſam, il 1.de offic.deleg.dum non poteſt alterius defectus imputari,omnium cognitio eſt ad cauſam requirenda. vt in tex.& l.fin.C.de auctor.præſt.

Cap.8. Cum ſit.

MALEFACTORES eccleſiarum, in vtroq; foro conueniri poſſunt.

QVIA licet generale ſit;vt actor forum rei ſequatur.ſup.c.ſi clericus.& l.iuris ordinem.C.de iuriſd.omn.iudic.Tamen quoniam ſæculares iudices in exhibenda iuſtitia perſonis eccleſiaſticis, ſæpe in iudicio ſunt remiſſi.infr. c. licet. & 23. q 5.c.adminiſtratores. Ideò in fauorem eccleſiæ eſt introductum,vt malefactores ſuos,qui ſacrilegi ſunt cenſendi, venerabilium locorum rectores poſſint ſub quo

malue-

maluerint iudice conuenire. vt in tex.& l. ſi quis in hoc genus. C. de epiſc. & cler. Et vbi diuerſi iudices poſſunt in cauſa procedere, inter eos eſt locus præuentioni.infr.c.propoſuiſti.Sunt etiam alia crimina, in quibus eccleſia procedit contra laicos, puta, crimen vſurarum, hæreſis, ſimoniæ, periurij, adulterij, & de quocunq; peccato.gloſ.hic.& c. nouit. de iudic.Item crimen falſi,quod committitur in litteris Apoſtolicis.c.ad falſariorum.de crim.falſ.Item crimen concubinatus, cum hoc crimen ſit prohibitum origiualiter ab eccleſia. c. nemo. 32.q.4. Et maximé ſi fuerit commiſſum cum clerico.Federic. conſil.162. Item per eam puniuntur laici ſortilegi,& diuinatores.c.contra idolorum, & ibi gloſ.26.q 5.quos tamen poteſt etiam iudex ſæcularis punire.l.5. C.de malef.& mathem. Inquiſitor autem hæreticæ prauitatis non poteſt ſe de his intromittere,niſi ſapiant hæreſim manifeſtam. c.accuſatus.§.ſanè.de hæret.in 6.ſed ſuis iudicibus hoc relinquitur. Io.And.in d.c.Item ſe ingerit, quando delictum concernit ſtatum totius Chriſtianitatis. c.1.de homicid.in 6.Item cum crimen laici eſt commiſſum in eccleſia. Cyn.in l.præſenti.C.de his,qui ad eccl.conf.& Oldrad. conſ.86. Item in defectum ſuperioris.c.per venerabilem. qui fil. ſint leg.& in alijs caſibus comprehenſis per hos verſus;

Hæreticus, ſimon, ſeruus, periurus, adulter,
Pax, priuilegium, violentus, ſacrilegusq;,
Si vacat imperium, ſi negligit, ambigit, an ſit:
Suſpectus iudex, ſi ſubdita terra, vel vſus;
Ruſticus, & ſeruus, peregrinus, feuda, viator;
Si quis pœniteat, miſer aut ſit, cauſaq; mixta.
Si denunciat eccleſiæ quis, iudicat ipſa.

gloſ. infr. in c. licet. Et in quantum dicitur, quod de quolibet peccato poteſt eccleſia ſe ingerere contra laicos, intellige hoc procedere, quando directè agitur ad pœnitentiam, vel per viam denunciationis, iuxta not. in c. nouit. de iudic. ne aliàs in totum euacuetur forus ſæcularis. Abb. nu. 17. & 29. Et vt circa prædicta habeatur generalis doctrina, dic, quod quædam ſunt crimina merè eccleſiaſtica, & dicuntur talia, vel quia tantum ab eccleſia prohibentur, vel quia laici propter maximum periculum ſe intromittere non poſſunt. vt de primo eſt exempſum in crimine vſurarum, quando dubitatur de ſubſtantia vſuræ. c. ſuper eo. & c. cum tu. de vſur. & de ſecundo,in crimine hæreſis.c.vt inquiſitionis.§. prohibemus. de hæretic. in 6.Quædam ſunt crimina eccleſiaſtica,ſed non merè, vt quia etiam iudices laici poſſunt in illis ſe intromittere, ſed eccleſia ratione alicuius qualitatis poteſt etiam laicos punire, vt in ſacrilegio,diuinationibus. & ſimilibus; Quædam ſunt crimina mixta,quia prohibita per vtrunq; ius, ſed non ſubeſt aliqua qualitas tribuens iuriſdictionem eccleſiaſtico,& tunc laici puniuntur per iudicem ſæcularem,& clerici per

eccle-

eccleſiaſticum. gloſ. in c.2. de reg. iur. in 6.& c.cauſam.qui fil.ſint leg. Quædam ſunt crimina merè ſæcularia, vt quia à iure ciuili tantùm inuenta ſunt illa delicta, quæ in ſe non ſunt delicta, & de illis ſe ingerit tantùm ſæcularis directè. Abb.hic. Alia regula eſt, quod eccleſia poteſt ſe intromittere de criminibus laicorum, quando crimina ſunt adinuenta de iure canonico, ſeu habeat originariam prohibitionem à canonibus, & non à legibus, vel vbi reperitur a canonibus impoſita pœna etiam ſæcularibus, vt in d.c.contra idolorum. etiam ſi illa ſit tantum excommunicatio. Abb.hic. Item indirectè ratione peccati, poteſt ſe intromittere contra laicum de omni crimine, de quo dicendum, vt not. in c.nouit.de iudic.

Cap.9. Quod clericis.

CAVSAE clericorum ſecundum iura, non ſecundum conſuetudines laicorum, terminantur.

QVIA ſicut laici non poſſunt condere leges circa clericos, & eccleſias, cum ſuper talibus nullam habeant iuriſdictionem; ſed maneat eos obſequendi neceſsitas, non imperandi auctoritas. c.eccleſia. de conſtit.ita non poſſunt circa eos introducere conſuetudines, quæ habeant vim legis.c.conſuetudo.diſt.1.ne quod vna via prohibetur, altera admittatur.c.tuæ, & ibi gloſ.de procur.Et quoniam iuris canonici cōſtitutiones ſunt generales leges clericorum.c.1.de conſtit. Ideò cauſæ clericorum ſecundum iuris canonici diſpoſitionem ſunt terminandæ. vt in text. & l.cum clericis.C.de epiſc.& cler.

Cap.10. Licet.

LAICVS laicum ſuper re ciuili coram iudice eccleſiaſtico conuenire non poteſt.

QVIA proprius iudex laicorum eſt iudex ſæcularis.ſup.c. ſi clericus. Et quoniam vnuſquiſque coram ſuo iudice eſt conueniendus.ſup.c. cum ſit. Ideo regulariter laicus à laico eſt coram ſæculari iudice conueniendus. vt in tex. & c.ſolitæ. de maior.& obed.

NISI in defectu iuſtitiæ ſæcularis.

QVIA ad euitandum peccatum, iudex eccleſiaſticus habet actualem iuriſdictionem contra quoſcunque.c.nouit. de iudic.Et quoniam, ſi vbi deficit iudex ſæcularis, non ſe intromitteret eccleſiaſticus, ſæpe reus remaneret in peccato. infr.c.prox. Ideo in defectu iudicis ſæcularis poteſt laicus coram eccleſiaſtico conueniri. vt in tex.& ſup. c.ſi clericus. Non tamen ſæcularis poteſt ſic ſupplere defectum eccleſiaſtici. Hoſt.in ſum.huius tit. §.liquet. quia ipſe eſt incapax eccleſiaſticæ iuriſdictionis. c. eccleſia. de conſtit. nec ipſe in dubio iudicat de peccato, ſicut facit eccleſiaſticus, d.c.nouit.

VEL

VEL niſi conſuetudo id expoſcat.

QVIA conſuetudo dat iuriſdictionem; quando eſt talis perſona, quæ ſit capax illius. infr.c.cum contingat & c. dilecti. de arbitr. Et quoniam iudex eccleſiaſticus eſt capax exercendi iuriſdictionem in laicos.c.1.de offic.ord. Ideo ſi ſit conſuetudo, vt laicus conueniatur coram eccleſiaſtico, illa, tanquam ius, eſt obſeruanda. vt in tex.& ſupr.c.ſi clericus.

Cap. 11. Ex tenore.

VIDVA laicum coram iudice eccleſiaſtico conuenire non poteſt.

QVIA iniuſtitia fieret laico, ſi coram ſuo iudice ſæculari non conueniretur. ſupr.c cum ſit. Et quoniam cum alterius detrimento, alteri ſubuenire non licet. c. denique. 14. q.v. Ideo licet viduæ ſint ſub protectione eccleſiæ, diſt.87. per totam. eccleſia tamen ita debet eis pro iuſtitia fauere, quod alijs iniuſtitiã non faciat. vt in tex. & c.nuper.de donat.inter vir. & vxor. Si autem eſſet non ſolum vidua, ſed vidua, & pauper; vel vidua, & oppreſſa; tunc eccleſia ei magis ſuccurreret, & ſe contra laicum illam opprimentem intromitteret.c.ſuper.de verb.ſign.& c.ſi quis de potentibus.24.q.2.

NISI ſuper cauſa eccleſiaſtica.

QVIA ratione talis cauſæ laicus fit de foro eccleſiaſtico, & illius iuriſdictioni ſubijcitur. vt not.ſupr.in c.cum ſit. Et quoniam qui vtitur iure ſuo, nemini facit iniuriam. c. cum eccleſia. de elect. Ideo ſine iniuria poteſt laicus per viduam in tali cauſa coram iudice eccleſiaſtico conueniri.vt in tex.& ſupr.c.prox.Et quæ ſint cauſæ eccleſiaſticę.not.in d.c.cum ſit.& inter alias ſunt matrimoniales.Conc.Trid. ſeſſ.24.de ſacr.matr.can.12.

VEL in defectum iudicis ſæcularis.

QVIA ſi iudex eccleſiaſticus non ſuppleret deſidiam iudicis ſæcularis, ſæpe ipſe iudex, & reus remanerent in peccato, & actor indebitè iure ſuo priuaretur. ſupr.c.licet.& de off.ord.c.ſignificauit. Et quoniam etiam ad iudicem eccleſiaſticum ſpectat iuriſdictio contra laicos, vbi agitur de euitando peccato. c. nouit. de iudic. Ideo in tali caſu poteſt vidua laicum coram eccleſiaſtico conuenire. vt in tex. & ſup. cap. prox.

Cap. 12. Si diligenti.

CLERICVS non poteſt ſibi conſtituere iudicem laicum.

QVIA ius diſponens, vt clericus (relicto ſuo Pontifice) ſæcularia iudicia non ſubeat; alioquin conuentus, & cauſam perdat, & a communione efficiatur extraneus. c. inolita 11. q. 1. non reſpicit principaliter beneficium perſonale, cui renunciari valeat, ſed potius toti collegio eccleſiaſtico publicè eſt indultum, cui priuatorum pactio derogare non poteſt. vt in tex. & c. placuit. 11. q. 1. Et quoniam renunciatio cauſatur ad abdicandum ius, quod eſt in ipſo renunciante, & non penes alium. c. ab eo. de elect. Ideo non ſolum inuiti, ſed etiam voluntarij, clerici paciſci non poſſunt, vt ad ſæcularia iudicia pertrahantur. vt in tex. & d. c. inolita.

ETIAM ſi proprium iuramentum, & aduerſarij conſenſus accedat.

QVIA iuramentum, quod contra canonica ſtatuta illicitis pactionibus informatur, licitè ſeruari non poteſt. vt in tex. & cap. quanto. de iureiur. Iuramentum enim non debet eſſe vinculum iniquitatis. c. inter cætera. 22. q. 4. Et quoniam iſtud eſſet contra canonum diſpoſitionem, d. cap. inolita; Et veniens contra legem peccat. cap. 1. de maior. & obed. Ideo iuramentum ſuper hoc præſtitum non tenet. vt in tex. & l. non dubium. C. de legib. Et conſenſus aduerſarij non coadiuuat. vt in tex. quia hoc non eſt conſtitutum in eius fauorem, ſed in publicum. d. cap. placuit. & priuatorum pacto iuri publico derogari non poteſt. vt in tex. & l. ius publicum. ff. de pact.

Cap. 13. Cum contingat.

CLERICI ſuper exceſſibus coram ſuo epiſcopo conueniri debent.

QVIA vnuſquiſque corã ſuo iudice eſt conueniendus. ſupr. c. ſi clericus. cum actor ſequatur forum rei. ſupr. c. cum ſit. Et quoniam proprius iudex clericorum eſt epiſcopus. cap. 1. de offic. ordin. Ideo clericus delinquens, coram ipſo epiſcopo eſt conueniendus. vt in tex. & c. de perſona. 11. q. 1.

NON coram his, quibus ſeruiunt.

QVIA dominus ratione ſeruitij duntaxat, non habet iuriſdictionem in ſeruientes, nec poteſt contra eos iudicialiter cognoſcere, vel procedere. l. vnic. C. de emendat. ſeru. & gloſ. in c. ſicut. 7. q. 1. licet ex cauſa poſſit eos leuiter caſtigare. l. reſpiciendum. ff. de pœn. & c. duo iſta. 23. q. 4. Ideo licet clericus ſeruiat perſonæ eccleſiaſticæ, non coram illa, ſed coram epiſcopo, ſi ſuper exceſſibus impetitur, debet querelantibus reſpondere. vt in tex. & c. 1. de raptor.

NISI conſuetudo aliud inducat.

QVIA

QVIA conſuetudo dat iuriſdictionem, quando perſona eſt capax illius. vt not.ſupr.in c.licet. Et quoniam vna perſona eccleſiaſtica eſt capax præſcribendi iuriſdictionem aduerſus aliam. c. irrefragabili.§.exceſſus.de offic.ordin. Ideo ſi clericus inſeruiat alicui domino eccleſiaſtico, ex conſuetudine ſpeciali poteſt coram illo de delicto conueniri. vt in tex.& c.non eſt.de conſuet.in 6.

VEL aliud inducat priuilegium.

QVIA priuilegium detrahit iuri communi, & in danda iuriſdictione æquiparatur conſuetudini.c.conqueſtus. 9.q.3. & c.nouit. de iudic. Et quoniam de ſimilibus idem eſt iudicium.l.illud.ff.ad leg. aquil. Ideo priuilegium conceſſum ab illo,qui poteſt iuri communi detrahere,vt eſt Papa, inducit,vt quis clericus ſubijciatur alterius iuriſdictioni,quam epiſcopi.vt in tex.& c.cum olim,il 2.de priuil.

Cap. 14. Poſtulaſti.

EPISCOPVS delicti condemnat clericum de delicto,priuando eum beneficio alibi ſito.

QVIA ratione delicti quis ſubijcitur iudici loci, in quo eſt delictũ perpetratum.inf.c.fin.Et quoniam titulus beneficij reſidet penes perſonam ipſius clerici, & inhæret oſsibus eius, ſicut dicimus de alijs iuribus incorporalibus. gloſ. in l.3. ff.pro ſoc.Ideo ex quo ratione delicti perſona eſt ſibi ſubiecta,poteſt talis epiſcopus ius inhærens perſonę abdicare ab illa, vbicunq; illud ſit,ſi delictum talem pœnam meretur, dummodo aliter circa rem abdicatam, extra ſuum territorium, iſte epiſcopus non ſe ingerat. vt in tex.& Bart.in l.cunctos.C.de ſum.Trin.

SED executio realis fit ab epiſcopo beneficij.

QVIA non debet vnus epiſcopus ponere falcem, nec exercere iuriſdictionem in meſſem, & diœceſim alterius. c. venerabilem.de elect. Et quoniam beneficium illud remanet pro derelicto quo ad perſonam,quæ fuit eo priuata,vt dictum eſt ſuperius. Et ſententia lata ab vno epiſcopo facit fidem apud alterum.c.ſtatuimus. 11.q.1. & l.ſi duo. ff. de iureiur. Ideo talis executio non ſpectat ad epiſcopum delicti, ſed ad illum loci,in quo exiſtit beneficium. vt in tex.& c.1.de offic.ord.

Cap. 15. Ex parte.

MISERABILIS perſona poteſt laicum interdicto,vnde vi, coram iudice eccleſiaſtico conuenire.

QVIA vbi agitur de iniuria, ſeu violentia miſerabilibus illata, talium cauſa,& defenſio ſpectat ad eccleſiam. c.ſi quis il 2. 24.q. 3. Et quoniam interdictum, vnde vi,habet locum, cum quis poſſeſſionem fundi,vel ædium, per vim, & iniuriam,amiſit,l.1. C.vnde vi,

& Inſtit.de interdict. §.recuperandæ. Ideo miſerabilium cauſa, quoad recuperandam poſſeſſionem, poteſt indiſtinctè coram iudice eccleſiaſtico tractari. vt in tex. & c. ſuper. de verb. ſign. licet quoad petitorium regulariter non tractetur, ſi tales ſunt laici, niſi in defectum iudicis ſæcularis. cap. regum. 23. q.5. & Hoſtien. in ſum. huius tit. §. ex præmiſſis.

ETIAM ſi res ſubtracta dicatur feudalis.

QVIA licet leges feudorum generaliter loquantur, vt feudatarij conueniantur coram domino feudi. de prohib. feud. ali. per Frid. §. fin. Tamen quoniam perſonæ miſerabiles ſunt fauorabiles. c. defenſiones. diſt. 87. & in dictis iuribus feudalibus non fit ſpecialis métio, vt tales prohibeantur coram iudice eccleſiaſtico conuenire ſuos deiectores. d. §. fin. quam prohibitionem nec facere potuiſſet Imperator in præiudicium eccleſiæ, ſub cuius protectione iſti reperiuntur. Innoc. hic. Et ea, quæ ſpeciali nota ſunt digna, niſi ſpecialiter exprimantur, videntur neglecta, & ſub generali diſpoſitione non comprehenſa, quamuis ex proprio ſignificatu verborum alias comprehenderentur. l. item apud Labeonem. §. hoc edictum. ff. de iniur. Ideo non prohibentur iſti miſerabiles, quin poſſint, etiam in cauſa feudali, conuenire coram iudice eccleſiaſtico, eorum ſpoliatores. vt in tex. & c. nouit. de iudic. & not. ſupr. in c. ex tranſmiſſa.

Cap. 16. Conqueſtus.

LAICI vſurpantes iura eccleſiaſtica, velut ſacrilegi per iudicem eccleſiaſticum compelluntur.

QVIA malefactores eccleſiarum poſſunt in vtroque foro conueniri. ſupr. c. cum ſit. Sed quoniam iudices ſæculares ſæpe ſunt remiſſi in exhibenda iuſtitia eccleſiaſticis. d. c. cum ſit. Et valde iniquum eſt, ea, quæ collata ſunt pro remedio peccatorum venerabilibus eccleſijs, vel relicta, aut eis iuſtis modis alijs acquiſita, alijs vſibus applicari. vt in tex. Ideo tales delinquentes primò, & præcipuè ab eccleſiaſtico iudice puniuntur. Innoc. ſupr. in c. prox. & cum ſint inuaſores eccleſiaſticarum rerum, tanquam ſacrilegi ſunt anathemati, vſque ad ſatisfactionem congruam, ſupponendi. vt in tex. & c. nulli. 12. q. 2.

Cap. 17. Dilecti.

PRIVILEGIATVS, vt non teneatur reſpondere, vel ſoluere niſi in certo loco, ſi in alio loco reſpondere, vel ſoluere promittit, ibi poterit conueniri.

QVIA per huiuſmodi promiſſionem talis intelligitur renunciaſſe illi priori priuilegio, quo poterat ſe tueri, vt alibi non conueniretur. gloſ. 2.

gloſ.2. hic. Et quoniam illud priuilegium concernebat priuatum commodum, non autem publicam vtilitatem.d. gloſ.hic. Et quilibet fauori ſuo renunciare poteſt.l.ſi quis.C.de pact. Ideo talis renunciatio tenet & iſte poterit cogi in loco promiſſo reſpondere. vt in tex.& ſup. cap.ſi diligenti.

ET etiam vbi habet domicilium.

QVIA ratione domicilij quis ſortitur forum, & ibi poteſt conueniri. l.hæres abſens. §.proinde. ff.de iudic. Et quoniam iſte non poteſt amplius ſe tueri priuilegio, cui renunciauit, vt dictum eſt ſuperius. Ideo remanet ius commune, vt poſſit conueniri in loco domicilij, ſicut poſſet quilibet alius. vt in tex. & infr.c.fin.

Cap. 18. Significaſti.

QVAMQVAM laici poſſunt iuriſdictionem non ſui iudicis prorogare, clerici tamen non poſſunt, niſi epiſcopi diœceſani conſenſus accedat, & iudex, cuius iuriſdictionem prorogare volunt, ſit eccleſiaſticus.

QVIA laicis conceditur à iure, vt poſſint ſine licentia ſui iudicis iurare de calumnia.l.1.C.de iuram.cal. Clericis verò, qui magis debent ſe à iuramentis abſtinere, hoc inhibetur.cap.1. d.tit. Et quoniam etiam clericus tenetur, aduerſario petente, litigando, tale iuramentum præſtare.c.cæterum.d.tit. Ideo vt lis poſſit per eum coram alio iudice exerceri, debet ſui epiſcopi conſenſus adeſſe. vt in tex.& c. ſi quis cum clerico. 11.q.1. Et quia laici nullo modo poſſunt eſſe iudices clericorum. c.inolita. d.q.1. Ideo licet laicus poſſit ſuum iudicem conſtituere illum, qui iuriſdictioni præeſt, quamuis aliter ſuus iudex non eſſet, l.1.C.de iuriſd.omn.iud. Clerici tamen in iudicem non ſuum (niſi forte ſit perſona eccleſiaſtica, & epiſcopi diœceſani voluntas accedat) conſentire non poſſunt. vt in tex. & c.non liceat. 3. q.6. Cum enim ab alieno epiſcopo non poſſit clericus ordines accipere. cap. ad aures.de temp.ord.ita nec debet alieni iudicium ſubire. c.nullus. 9. q. 2. Et ſicut in iudicio animæ occulto, non licet alieno ſacerdoti ſuſcipere ad pœnitentiam ſubditum alterius ſacerdotis, ſine eius conſenſu, niſi pro ignorantia proprij ſacerdotis. c.placuit. de pœnit.diſt.6. ita non debet licere ſubdito ſubire iudicium manifeſtum alterius prælati. gloſ. in d. c. inolita. Inconueniens enim eſſet, vt vnus epiſcopus iudicaret clericos alterius, ne ſic facile omnes de vno epiſcopatu deſererent proprium epiſcopum, & accederent ad alienum.9.q.2.per totam.

Cap. 19. Propoſuiſti.

LEGITIME citatus tenetur coram iudice citante cauſam proſequi, non obſtante, quòd poſt citationem mutauerit forum.

QVIA vbi ſemel cæptum eſt iudicium, ibi finem accipere debet, ne aliàs lites nimium protraherentur, & iudex, & aduerſarius illuderentur. l. vbi acceptum. ff. de iudic. Et quoniam per ſolam citationem præuenitur iuriſdictio, & negotium ampliùs non eſt integrum. c. capitulum ſanctæ crucis. de reſcript. Cum citatio ſit fundamentum iudicij. §. omnium. Inſtit. de pœn. tem. litig. Ideo qui conuentus eſt coram aliquo iudice competenti, neceſſe habet vſque ad finem perſiſtere, etiam ſi mutauerit forum. vt in tex. & l. ſi quis. ff. de iudic.

Cap. 20. Licet.

QVISQVE clericus poteſt in curia Romana conueniri, licet aliàs ſpecificè forum ibi non ſortiatur.

QVIA Papa eſt iudex ordinarius ſingulorum. c. cuncta. 9. q. 3. Et Eccleſia Romana eſt omnium eccleſiarum mater, & magiſtra. c. aliorum. d. q. 3. Et Roma eſt communis patria omnium. l. Roma. ff. ad municip. Et quoniam tunc ſolùm quis poteſt declinare forum, quando non eſt ſuppoſitus in illo caſu iuriſdictioni alterius. ſupra cap. prox. Ideo cuiuslibet eccleſiæ clericus, cùm ſit Papæ ſuppoſitus, poteſt apud ſedem Apoſtolicam conueniri. vt in tex. & c. per principalé. d. q. 3.

HABET tamen ex cauſa ius reuocandi domum.

QVIA tunc dicitur quis reuocare domum, cum foro ſuppoſitus eſt, ſed ex aliqua legitima cauſa non tenetur tunc reſpondere, vt quia non venit ad hoc deliberatus. Abb. hic. Et quoniam quando quis non venit paratus ad litigandum, ſunt ei dandæ induciæ ad deliberandum. c. induciæ. 3. q. 3. Et præſertim eſt in ius vocato indulgendum, ne à maiori, & vtiliori præſenti munere auocetur, vt pro contractibus præteritis liti incumbat. l. 2. §. legatis. & l. non aliàs. ff. de iudic. Ideo licet conuentus in Curia Romana non habeat facultatem declinandi forum, poteſt tamen ex cauſa reuocare domum. vt in tex. & Roman. conſ. 169.

IN SEXTO. Cap. 1. Romana.

ARCHIEPISCOPVS, omiſſo appellationis articulo, vel per viam querelæ, de cauſis ſubditorum, ſubditis etiam ipſis conſentientibus, non cognoſcit.

QVIA

QVIA Archiepiſcopus regulariter non eſt competens iudex inter ſubditos ſuorum ſuffraganeorum in prima inſtantia.c.paſtoralis. ext.de offic.ord. Vnde tunc metropolitanus vocatur iudex peregrinus quo ad tales ſubditos. c.peregrina.3.q.6. Et quoniam peregrina iudicia in omnibus ſunt ſubmouenda. d.c.peregrina. Et curandum eſt, ne in fraudem partes priuent primum iudicem ſua iuriſdictione. gloſ.1.hic. Ideo non poſſunt ſubditi ſine conſenſu proprij epiſcopi, iuriſdictionem metropolitani in prima inſtantia in eos prorogare. vt in tex.& ext. c.ſignificaſti.

ſ. Neque.

ARCHIEPISCOPVS ſubditos ſuffraganei non poteſt compellere cauſas delegatas ab eo ſuſcipere, ſuas ſententias, & præcepta exequi, vel teſtimonia in cauſis ad eum deuolutis ferre.

QVIA Archiepiſcopus non habet iuriſdictionem in ſubditos ſuffraganeorum, niſi in quibuſdam caſibus exceptis.d.cap.paſtoralis. Et quoniam iſti caſus ſuperius enumerati non ſunt de illis exceptis. gloſ.2. in d.c. Et ſine iuriſdictione non poteſt fieri iſta compulſio. Gemin. hic, Ideo archiepiſcopus non poteſt tales in his caſibus compellere. vt in tex.& c.Romana.ſup.de ſuppl.neg.præl.

NISI conſuetudo aliud diſponat.

QVIA conſuetudo dat iuriſdictionem, quando perſona eſt capax illius. c.3. ſup. de conſuet. Et quoniam iuriſdictio facilius prorogatur, quam inducatur de nouo. gloſ.1.in d.c.paſtoralis. Ideo cum archiepiſcopus habeat de iure communi in quibuſdam caſibus iuriſdictionem in ſubditos ſuffraganeorum, vt dictum eſt ſuperius; multo magis poterit illam in alijs caſibus ex conſuetudine prorogare. vt in tex. & c.irrefragabili. de offic.ord.

ſ. Nec etiam.

ARCHIEPISCOPVS contra officiales, vel prælatos ſuffraganeorum (conſuetudine aliud non diſponente) & contra ſubditos ipſorum, pro ſalarijs aduocatorum, & procuratorum cauſarum fori archiepiſcopi, iudex competens non eſt.

QVIA talis cauſa ſalarij eſt diuerſa ab illa, de qua agitur, in qua ſola archiepiſcopus habet iuriſdictionem propter appellationem. gloſ. ver. in cauſis,& Archid.n.1.Sed quoniam conſuetudo prorogat iuriſdictionem, vt dictum eſt ſuperius.Ideo ſi adſit conſuetudo,poterit

Digitized by Google

terit archiepiſcopus compellere ſubditos ſuffraganei pro huiuſmodi ſalario coram ſe reſpondere, alias non. vt in tex. & Io. And. hic.

§. Contrahentes.

ARCHIEPISCOPVS non compellit inuitos contrahentes aliarum diœceſum, in ſua propria coram ſe reſpondere, niſi ibi inueniantur.

QVIA extra territorium, ius dicenti non paretur impunè. c. 2. ſupra. de conſtit. & l. fin. ff. de iuriſd. omn. iud. Et quoniam archiepiſcopus non habet iuriſdictionem in ſubditos ſuffraganeorum, niſi in caſibus exceptis. vt not. ſup. in §. neque. Et ex contractu non oritur obligatio contra perſonam, niſi vbi quis habet domicilium, & vbi promiſit ſoluere. ext. c. dilecti. & l. hæres abſens. §. 1. ff. de iudic. Ideo ſi contrahentes de diœceſi ſuffraganei non faciant reſidentiam in diœceſi metropolitani, ita vt, ibi quaſi domicilium habere videantur, vel ibi ſoluere promiſerint, per ipſum ratione contractus alibi initi adſtringi non poſſunt. vt in tex. & Abb. extr. in cap. fin. nu. 30. & 37.

SED ſi citati nolunt comparere, vel malitioſè ſe occultant, ne citentur, in bonis ipſorum ſua diœceſis poteſt miſſionem facere, vel in alia ſitis decernere per ordinarios faciendam.

QVIA per huiuſmodi miſſionem ex primo decreto, per quam quis ponitur in poſſeſſionem cauſa rei ſeruandæ, conſulitur ipſi actori, qui præſumitur habere actionem in illam rem, ex quo aliquid deduxit de ſuis iuribus, & reus non venit ei reſponſurus; Et ipſe reus citatus, & non comparens, aliqualiter punitur pro ſua contumacia, vel pro malitia, qua impedit, ne citetur. gloſ. in cap. quoniam. ver. ſummatim. ext. vt lit. non conteſt. Et quoniam in tali caſu archiepiſcopus non dicit ius extra ſuum territorium. c. vt litigantes. ſup. de offic. ord. Et ſic non poteſt dici, quod perturbet iuriſdictionem ſuffraganei, & mittat falcem in meſſem alienam. c. 1. 6. q. 3. Ideo ei conceditur, vt in tali caſu poſſit facere, vel decernere eſſe faciendam contra reum, hanc miſſionem in poſſeſſionem ex primo decreto in talia bona. vt in tex. & Abb. ext. in d. c. fin. n. 36.

§. Nec Clericos.

NON poteſt archiepiſcopus ſuos clericos mittere in diœceſim ſuffraganei, vt coram eis fiant contractus, vel iam facti approbentur.

QVIA

QVIA Archiepiſcopus per huiuſmodi actus perturbaret ſuffraganei iuriſdictionem.c.1.ſupra. de offic.ord. Et quoniam nemo debet ponere falcem in meſſem alienam.c.nullus primas. 9.q.2. Ideo licet tabellio conſtitutus à Papa, vel ab Imperatore,aut ab eo,cui hoc ſpeciali priuilegio eſt conceſſum per illos, poſſit vbique facere inſtrumenta. arg.c.cuncta.9.q.3.& Angel. conſil. 92. & 93. Dum tamen priuilegium non ſit reſtrictum ad certum territorium, quia tunc tenor priuilegij eſſet ſeruandus. c.porrò.& c.ſanè.ext. de priuil. ſi eſt creatus ab alijs inferioribus habentibus certum territorium deputatum, tunc non poteſt exercere illud officium extra territorium conſtituentis. vt in tex. & Specul. de inſtrum. edit. §. reſtat. Inſtrumenta tamen, quæ etiam talis facit in territorio, in quo eſt ei commiſſum officium, faciunt fidem etiam extra territorium. c.cum dilectus. ext.de fid. inſtr.

NEC ſi facti, vel approbati fuerint coram illis, poſſunt ſuffraganeorum ſubditos coram ſe compellere litigare ſuper illis.

QVIA etiam ſi coram ipſo Archiepiſcopo extra eius diœceſim fierent contractus, contrahentes non ſortirentur eius forum,licet illud ſortirentur, ſi contractus fierent in eius diœceſi. Innoc. hic. Et quoniam nemo poteſt plus iuris alteri dare, quàm ipſe habeat. c. quod autem. ext. de iurepatr. Ideo non poteſt Archiepiſcopus compellere ſubditos ſuorum ſuffraganeorum, occaſione talium contractuum extra ſuam diœceſim coram ſuis clericis initorum, coram ſe iuri ſtare. vt in tex.& Io. And.hic in fin.

NEC excommunicare ſuffraganeorum officiales, vel ſubditos, ſi nolunt litigare coram ipſo.

QVIA Archiepiſcopus in huiuſmodi caſibus non eſt eorum iudex vt dictum eſt ſuperius in §. neque. Et quoniam citatus à non ſuo iudice, non poteſt dici contumax, licet non compareat. Gemin.nu.3. Et excommunicatio nunquam fertur ab homine, niſi propter contumaciam, aut in non comparendo, aut in non ſatisfaciendo. gloſ.in c.epiſcopi.11.q.3.& gloſ.in c.ex parte.ver.iuſſus.ext.de ſent.excom. Ideo propter iſtam cauſam Archiepiſcopus tales excommunicare non poteſt. vt in tex. Nec obſtat, quòd Archiepiſcopus habeat iuriſdictionem in multis caſibus in ſubditos ſuffraganeorum. d. c. paſtoralis. de offic.ordin. vnde videatur,quòd ſi citati non veniant, ſaltem ad allegandam cauſam,quare non debeat Archiepiſcopus contra eos procedere,poſſint excommunicari. arg.c.veniens.extr.de accuſat.Nam reſpond.quòd aut Archiepiſcopus exprimit in citatione caſum,per quem concludatur ſua iuriſdictio, & tenetur talis citatus comparere,vt in d.c.veniens. aut non exprimit talem caſum, & non tenetur comparere. vt in tex.& l.fin.ff.de iuriſd.omn. iud. Nec etiam obſtat, quòd Epi-

ſcopi,& eius vicarij, ſit idem tribunal.c. Romana.infr.de appellat.vnde ſicut Archiepiſcopus poteſt excommunicare epiſcopum.c.1.ſup.de offic. ord. ita videatur, quod poſſit eius officialem: Nam reſpond. quod aut vicarius peccat in concernentibus tribunal epiſcopi, & tunc poteſt per archiepiſcopum excommunicari. gloſ.3. in c.1.ſupra de offic. vic. aut non peccat in concernentibus officium, & tunc non poteſt per eum excommunicari; & ita procedit iſte text. Io. And. hic. Nam licet epiſcopi, & vicarij ſit idem tribunal, non tamen ſunt eædem perſonæ. Innocent.in fin.

Cap. 2. Sæculares.

IVDEX ſæcularis, qui vult clericum compellere ad debita, etiam liquida, ſoluenda, per eccleſiaſticū iudicem deſiſtere compellatur.

QVIA iudex ſæcularis nullam habet iuriſdictionem ſuper clericos. c.eccleſia.ex.de conſtit.laicis enim eſt in eos obſequendi neceſſitas, non imperandi auctoritas.c.1.diſt.69.Et quoniam huiuſmodi compulſio eſſet contra eccleſiaſticam libertatem.c.fin.infr.de immunit. eccl. pro qua tuenda iudex eccleſiaſticus, etiam ex officio, procedere poteſt, & debet. c.auctoritate. infr. de priuil.& Angel. conſil. 144.Ideo iudices ſęculares ab huiuſmodi temeritate per locorum ordinarios ſunt cenſura eccleſiaſtica compeſcendi. vt in tex.& c.licet.infr.de iureiur.Et intellige hunc tex. quando iudex laicus grauat clericum in bonis, vt tunc ſit per eccleſiaſticum iudicem, ſæcularis compeſcendus.gloſ.penul. hic; nam ſi diſtringeret clericum perſonaliter, non eſſet neceſſarium, vt ordinarius compelleret per aliam cenſuram, ſed ſufficeret denunciatio tantum, quia laicus eſſet excommunicatus ipſo facto, per c. ſi quis ſuadente.17.q.4.

Cap. 3. Cum C. laicus.

RATIONE iuramenti laicus, vt illud ſeruet, coram iudice eccleſiaſtico conuenitur.

QVIA periurium reſpicit directè Dei irreuerentiam, quæ propriè eſt Chriſtianæ religioni contraria.c.nouit. ext. de iudic. Et quoniam ad iudicem eccleſiaſticum maximè ſpectat curare, vt Deo reuerentia exhibeatur, c. ſolitæ. extr. de maior.& obed. Ideo præcipuè ad forum eccleſiaſticum ſpectat cognitio cauſæ ſuper obſeruantia iuramenti. vt in tex.& d.c.nouit. An autem iuramentum laici faciat mutare forum, vel accumulet forum foro; Ioan. Monach. & Archid. hic tenent, quòd faciat mutare forum in tantum, vt iudex laicus de hoc cognoſcere non poſſit;nam quandoque validat contractum.c.quamuis. ſup.de pact.& c.licet. infr.de iureiur.quandoq; nihil operatur. c. non eſt,infr.de reg.iur. ſecundum eos, ad quod facit, quod not. Hoſt. in c. tuam.de ord.cogn. Sed Ioan. Andr. hic diſtinguit, quod aut agitur de

vinculo

vinculo iuramenti in foro pœnitentiali, & tunc planum eſt, quòd laicus ſe intromittere non poteſt; & ſic loquitur c.prædicandum. 21. q. 1. & quod not. in c.nos. ext.de purg. can. nam laicus non habet poteſtatem clauium, vt poſſit abſoluere, vel ligare in foro pœnitentiali. vt not.gloſ.in c.paſtoralis.ext. de offic. ord. Aut agitur de iuramento in foro contentioſo, quando verſatur alterius intereſſe; Et tunc diſtingue, quod aut agitur ex iuramento, vt ſeruetur, aut excipitur ex illo; Si agitur, vt ſeruetur, tunc vterque poteſt eſſe iudex, quando non reuocatur in dubium, an iuramentum ſit licitum, necne. Et quod iudex ſæcularis tunc poſſit eſſe iudex, patet in c.licet, infr.de iureiur. & tenet Anchar.conſil.383.& Cald. conſil. 15. Quod eccleſiaſticus etiam tunc cognoſcat, patet per hunc tex.& per d.c.nouit.Si autem excipitur coram iudice laico, etiam ipſe de illo cognoſcet. Authent. ſacramenta puberum. C.ſi aduerſ.vend. Et diffiniet ſeruando ius canonicum, & ad hoc per eccleſiaſticum compelli poteſt. vt in d. c. licet. & d.c.quamuis. Si autem vertatur in dubium probabile, an iuramentum ſit licitum, vel non; tunc debet remitti ad iudicem eccleſiaſticum, & ſic loquitur c. venerabilem. ext.de elect.& Hoſt. in d.c.tuam, & late per Felin.in cap. cum ſit.ext.eod.

In Clement. Cap. vnic. Quamuis.

CONCEDIT concilium certo caſu epiſcopis expulſis à ſuis ſedibus, quòd in locis aliarum diœceſum, ſeruata forma, quam limitat, poſſint procedere contra expulſores, conſiliarios, & fautores.

QVIA quamuis ſacris canonibus ſit generaliter interdictum, ne quis epiſcopus iuriſdictionem contentioſam in diœceſi exerceat aliena. c.epiſcopum. 9.q. 2.& c.placuit. 7. q. 1. Tamen quoniam epiſcopi, qui à ſuis ſedibus proteruia impiorum ſunt expulſi, veriſimiliter non audent, propter metum perſequentium, in ſuis ciuitatibus, vel diœceſibus, aut parte aliqua, reſidere, nec iuriſdictionem ad ſe ſpectantem, per ſe, vel per alium, inibi exercere. vt in tex. Ideo ne iniuria, in eorum expulſione ipſorum irrogata eccleſijs, hoc prætextu remaneat impunita, per hanc conſtitutionem à Clemente V. in Concilio Viennenſi editam, eis indulgetur, vt in diœceſibus alienis, in ciuitatibus, videlicet, vel locis inſignibus, ſuis eccleſijs vicinioribus, in quibus poterunt ſecurè morari, & iuriſdictionem ſuam liberè exercere, poſſint contra ſuos expulſores, & eorum in hac parte conſilia-

tios, & fautores (dummodo ciuitates, vel loca huiuſmodi eiſdem expulſoribus, conſiliarijs, & fautoribus ſint ſecura, & ipſi perſonaliter, vel ad domum, ſi hoc tutum fieri valeat; alioquin publicè in eccleſia cathedrali loci, vel domicilij eorundem citati fuerint) liberè procedere, prout iuſtitia ſuadebit. Si verò dicti epiſcopi auſi non fuerint ſupradictos dicto modo citare, conceditur eis, vt aliquibus diebus feſtiuis, cum populus conuenerit ad diuina, vt ſic facta citatio ad tales peruenire veriſimilius præſumatur, citent, vel citari faciant publicè in eccleſijs prædictorum locorum, vbi ipſi epiſcopi morantur, & procedant deinde contra ipſos, ac ſi alias legitimè citati extitiſſent. vt in tex. Sed ex quo hic dicitur, iniuriã fieri eccleſijs per huiuſmodi expulſionẽ prelatorum; queritur, an, & quando poſſit prelatus punire iniuriam ſibi factam? Dic, quod iniuriam irrogatam eccleſiæ prælatus punire poteſt; & illam remittere nequit. c. Gulliſarius. 23. q. 4. & c. ſi quis erga. 2. q. 7. Sed irrogatam perſonæ regulariter punire non poteſt, niſi ſit notoria. Innoc. in c. ex parte. ext. de verb. ſign. & Specul. de legat. §. 1.

ET inter ſubditos ius dicere.

QVIA licet regulariter epiſcopus non poſſit in aliena diœceſi inter ſuos ſubditos exercere iuriſdictionem, etiam de licentia epiſcopi loci, niſi conſentientibus ipſis ſubditis. gloſ. in c. vt litigantes. de offic. ord. in 6. Tamen quoniam, ſi iſti epiſcopi expulſi non poſſent in aliena diœceſi exercere iuriſdictionem inter ſuos ſubditos inuitos, etiam non obtenta à diœceſano loci licentia, ſui populi ob defectum iuſtitiæ diſpendium paterentur. vt in tex. Ideo eiſdem epiſcopis etiam indulgetur, vt cum non poſſunt per ſe, vel per alios, in ſuis proprijs diœceſibus inter ſuos ſubditos iudicare, iuriſdictionem ſuam omnimodam valeant inter ipſos in alienis diœceſibus exercere; ita tamen, quòd ſubditi, qui expulſores, vel eorum fautores, aut conſiliarij non fuerint, vltra duas dietas à fine ſuæ diœceſis non trahantur. vt in tex. Et quoad duas dietas concordat. cap. nonnulli. extr. de reſcript. quo ad computationem verò faciendam à fine diœceſis, concordat. c. ſtatutum. §. cum verò. ſup. d. tit.

EPISCOPI prædicti in præmiſſis debent petere licentiam diœceſanorum.

QVIA per huiuſmodi petitionem recognoſcitur ſuperioritas ordinarij loci, & in hoc ei honor defertur. c. ad ſupplicationem. extra. de renunt. Et quoniam indecens eſſet, vt tales expulſi viderentur contemnere locorum diœceſanos, in quorum territorio morantur. c. hic ergo. de conſecr. diſt. 1. Ideo traditur eis pro forma, vt ante omnia talem licentiam petant. vt in tex. Vnde ſi non fuerit petita

processus

proceſſus factus non valet. gloſ.ver.ante. & ſimile habetur in c.prouida.de elect.in 6.

QVA etiam non obtenta, procedere poſſunt.

QVIA ſi talis licentia eſſet neceſſario habenda, poſſet eſſe, quod epiſcopus loci eam concedere nollet, & ſic epiſcopi expulſi impedirentur in præmiſſis iuriſdictionem exercere.d.c.prouida. Et quoniam per huiuſmodi impedimentum, multi iniqui remanerent impuniti, & plures iuſti, & eccleſiæ propriæ ipſorum expulſorum reportarent offenſam. vt dictum eſt ſuperius;quod eſſet contra iuſtitiam,quæ eſt maximè colenda.c.ſi ſæculi.12.q.2. Ideo ex quo fuerit exhibita reuerentia epiſcopo loci per petitionem licentiæ,indulgetur epiſcopis expulſis,vt etiam illa non obtenta, procedere poſſint. vt in tex. Et ſimile habetur de conſilio petendo,in quo ſufficit congruo tempore expectare reſponſum.c.cum in veteri. extra.de elect.

SI epiſcopi expulſi dicant, ſe non eſſe auſos citare expulſores, conſiliarios, vel fautores,vel ipſos malitioſè præſtitiſſe impedimentum, ne citarentur,ſtabitur eorum aſſertioni.

QVIA ſi non crederetur verbis ipſius epiſcopi in caſibus ſuperius expreſſis, propter malitiam expellentium principale negotium nimium protraheretur. arg. c.vnic.ne ſed. vac.in 6. Et quoniam hic non agitur de magno præiudicio aliorum, ſed ſolum de hoc, quòd poterunt citari,aut non. Zabar. hic. Ideo licet regulariter non credatur dicto vnius.c.licet.extra. de teſtib. etiam ſi ſit iudex in cauſa. cap. quoniam. extra. de probat. in fauorem tamen epiſcoporum expulſorum, & in odium expellentium, & pro congrua iuſtitiæ expeditione, ſpecialiter indulgetur, vt in his ipſorum epiſcoporum expulſorum aſſertioni ſtetur. vt in tex. ſicut in alijs caſibus modici præiudicij creditur literis ordinarij.c.poſt ceſſionem.extra.de probat.

ONERATVR tamen in hoc eorum conſcientia.

QVIA ſicut ſpecialiter indulgetur ipſis epiſcopis id, quod regulariter eis non competit, vt in hoc caſu eorum dicto credatur, vt dictum eſt ſuperius, ita eſt prouidendum meliori modo, quo poteſt,ne hac indulgentia in aliorum detrimentum ipſi abutantur. c. plerunque.extra.de reſcript. Et quoniam quod ſpecialiter iniungitur,plus timetur. c. licet. extra. de offic. ord. Ideo licet generaliter in quolibet actu,qui dicit mendacium alteri præiudiciale,mortaliter peccet.c. primum.22.q.2. Et qui facit contra conſcientiam, ædificet ad gehennam. c.is autem.d.q.2.talibus tamen epiſcopis diſtrictius iniungitur,ſub interminatione diuini iudicij, ne circa præmiſſa contra conſcientiam quicquam mendaciter,aut doloſè aſſerant, vel confingant. vt in tex.

EPI-

EPISCOPI conuicini, ſi fuerint requiſiti, debent denuntiare iſtas ſententias.

QVIA vnaquaque poteſtas aliam pro iuſtitiæ adminiſtratione adiuuare debet.cap.1.extra.de treug. & pac. & c.dominus.23.q.2. Et quoniam epiſcopi expulſi præcipuè indigent hoc auxilio. vt in tex. Ideo ſi epiſcopi vicini requiſiti iſtos non adiuuent,erunt per eorum ſuperiorem,tanquam canonum contemptores puniendi. gloſ.ver. requiſiti. niſi habeant iuſtam cauſam non parendi, vt quia tales proceſſus notoriè ſunt iniuſti.c.ſi quando.extra.de offic. deleg. & c.ſtuduiſti.extra. de offic.leg.

PER iuriſdictionem, quam in loco vicino exercet epiſcopus expulſus,nullum per lapſum temporis ei acquiritur ius.

QVIA præſcriptio, quæ per lapſum temporis dat ius, inducitur de ſui natura ſolum contra negligentem. cap.vigilanti. extra. de præſcript.& l.fin.C.de annal.except. Et quoniam diœceſanus in hoc caſu non poteſt dici negligens, nam etiam inuitus cogitur obſeruare, quæ hic ſtatuta ſunt.gloſ.penult.hic. Ideo per huiuſmodi exercitium iuriſdictionis factum ab epiſcopo expulſo,diœceſano nullum præiudicium generatur.vt in tex.& c.veniens.extra.de præſcript.

Liber Secundus. Titulus Tertius.

DE LIBELLI OBLATIONE.

In Decretal. Cap.1. Ignarus.

IVDEX non debet admittere actorem ad litigandum, niſi prius in ſcriptis libellum offerat.

QVIA libellus eſt ſcriptura,in qua continetur res, quæ petitur,& cauſa petendi, & nomen actoris, & rei, & coram quo iudice. gloſ. hic. Et quoniam iuxta petitionem libelli,eſt per iudicem ſententia condemnatoria, vel abſolutoria ferenda. c.licet Heli. de ſimon. Et ex libello debet cognoſcere reus, deliberatione habita,an cedere,vel contendere velit.c.induciæ.§.offeratur. 3.q.3. Ideo in principio cauſæ offerendus eſt iudici libellus, vt ſciat ſuper quo debeat ſententiam ferre; Et per iudicem ille decernendus eſt reo,vt poſſit deliberare, an litigare velit ſuper petitione ſibi facta.vt in tex.& l.1.ff.de edend.

Digitized by Google

edend. Et quia omnia iudicij acta ſunt in ſcriptis redigenda per notarium, vel per duos viros idoneos, ne fraus circa illa poſſit committi. c. quoniam. de probat. Ideo etiam libellus eſt in ſcriptis dandus; & in actis cauſæ inſerendus. vt in tex. & d.c.quoniam. Sunt tamen ſpeciales cauſæ, quales ſunt illæ, quæ de rebus minimis inter viles perſonas aguntur; & illæ, in quibus ſummariè proceditur, in quibus nec libellus requiritur, nec ſcriptura. Authent. niſi breues. C.de ſent. ex breuic.recit. vel ſi aliqua ſcripta petitio in eis exigitur, deſcribitur apud acta, ſicut ſcribuntur alia dicta, ſine ſpeciali diſtinctione libelli. vt not. Specul.de libel.concept.§.nunc videndum. Sed vbi cauſę ſunt cum ordine iudiciario cognoſcendæ, eſt dandus libellus, qui eſt principium, & fundamentum cauſæ, & eſt litis conteſtatio facienda, & ſententia in ſcriptis ferenda, cum iſta ſint principalia iudicij. vt not. Bar.in l.prolatam.C.de ſent.& interloc.omn.iud.

Cap. 2. Significantibus.

CVM agitur reali, non ſufficit rem generaliter peti, ſed debet ita ſpecificari, vt euitetur obſcuritas, & æquiuocatio.

QVIA nomen rei eſt generale ad plura.l.1.ff. ſi cert.pet & generalitas parit obſcuritatem. l. 2. ff. de iur.fiſc. Et quoniam per obſcuram petitionem, reus non poteſt deliberare, an cedere, vel contendere velit in iudicio.l.ſi in rem.ff. de rei vind. Nec iudex debet ferre ſententiam ſuper incerto. Inſtit. de action.§.curare. Ideo ex quo petitio rei eſt ita faciẽda, vt reus poſſit deliberare, quid facere debeat, & vt iudex iuxta illam poſſit formare ſententiã, vt dictum eſt ſupra in c.prox.illa debet eſſe ſpecifica, & clara, non autem generalis, & æquiuoca.vt in tex.& l.vt perfectius.C.de annal.except. Sed licet in tali petitione quis debeat rem ſpecificare, & eam deſignare; cauſam tamen exprimere in libello non tenetur.gloſ.hic.nam cauſa eſt expreſſa, eo ipſo, quod quis proponit rei vindicationem; cauſa enim non eſt alia, niſi ipſum dominium, cum quis dicit rem ad ſe pertinere iure dominij, vel quaſi.l.ſi mater.§.eandem.& l.& an eadem.§.actiones.ff. de except. rei iudic. Si autem agatur perſonali actione, vt ſi petas decem tibi dari, tunc cauſa petendi eſt exprimenda in libello, aliter reus non tenetur reſpondere.infr.c.prox.& l.fin.C.de edict.diui Adr. nam cauſa ſemper præcedere debet, ex qua aliquid debetur. l. huiuſmodi. ff.quand.di.leg. ced. In vniuerſalibus verò iudicijs non eſt neceſſe exprimere, ſiue deſignare ſingulares res, ſed ſufficit dicere, peto talem hæreditatem, quia ſum hæres. l. 4. & l. ſi quo.ff.de petit.hæred.; nam & tunc poteſt ſententia proferri; condemno te, vt reſtituas hæreditatem, quæ fuit talis.l.1.§.fin.ff.ſi pars hæred. pet. Et idem ſi dicatur, peto eccleſiam cum ſuis pertinentijs.c.cum ad ſedem.de reſtit.ſpol. In generalibus vero iudicijs, ſcilicet, tutelis, negotiorum geſtorum, pro ſocio, & conſimilibus,

ſufficit

ſufficit exprimere cauſam, vel factum, ſic; peto rationem de adminiſtratione, quam geſsiſti, nec exigitur expreſsio aliquarum rerum. l. licet. C. de iudic. Vnde ſicut in vniuerſalibus vniuerſaliter concipitur libellus, ita vniuerſaliter ſententia fertur, nec cogitur quis res exprimere. d. l. ſi quo. In generalibus vero generaliter concipitur libellus; ſed lite conteſtata, res exprimuntur, d. l. licet. In ſpecialibus autem res exprimuntur in libello, & in ſententia. d. l. ſi in rem. ff. de rei vindic.

Cap. 3. Dilecti.

NON tenetur reus reſpondere libello in actione perſonali, ſi non exprimitur cauſa petendi.

QVIA vt inferatur iuſtum eſſe, quod petitur, ſemper debet præcedere cauſa, ex qua illud debetur. l. huiuſmodi. ff. quand. dies leg. ced. Et quoniam libellus porrigendus eſt reo, vt poſsit deliberare, an in iudicio contendere velit. ſup. c. 1. Ideo cauſa petendi eſt exprimenda, vt appareat, an illa ſit iuſta. vt in tex. & c. peruenit. de cenſib. Vnde eſt ſciendum, quod tam in reali, quàm in perſonali actione, duplex eſt cauſa; vna propinqua, alia remota, In reali, cauſa propinqua eſt, quia ſum dominus; cauſa remota, quia res fuit mihi legata, donata, vendita, & tradita, & ſic de ſimilibus; In perſonali, cauſa propinqua eſt, quia tu es mihi obligatus; cauſa remota, quia mutuaui, vel promiſi, vel quia vẽdidi rẽ, & tradidi, & ſic de alijs. Et cõmuniter tenetur, quòd in reali non eſt neceſſe exprimere cauſam remotã, ſed ſufficit exprimere propinquã quia ſũ dominus, nec eſt neceſſe dicere ex qua cauſa, nã nõ poſſum eſſe dominus, niſi ex vna cauſa. c. inter. de fid. inſtr. & l. & an eadẽ. § actiones ff. de excep. rei iud. Et vtile eſt ipſi reo, ne alia exprimatur, quia ſi actor ſuccumbit, obſtat ſibi poſtea exceptio rei iudicatæ, cum totum ius ſuũ in iudicium deduxiſſe videatur. c. abbate. de re iudic. in 6. & d. l. & an eadem. Alio tamen reſpectu eſt ei vtile, vt exprimatur, quia facilius poterit deliberare. Alex. conſil. 121. lib. 1. Et hoc eſt verum, quod non tenetur actor exprimere cauſam remotam, niſi ius commune ſibi reſiſtat, vt quia vendicat liberum hominem; nam tunc debet exprimere, cauſam, puta, quia eſt mihi filius, vel eſt mihi vxor, & ſic de ſimilibus. l. 1. ff. de rei vind. & Innoc. in c. conquerente. de offic. ord. In perſonali debet quis exprimere cauſam remotam, non autem ſufficit exprimere propinquam; & hoc ideo, quia ex cauſa propinqua non poſſet reus deliberare. vt in tex.; nam ſi dico, peto à te decem, quia es mihi obligatus, cum multæ ſint, & poſsint eſſe obligationis cauſæ, non poſſet quis per talem ſolam expreſsionem cognoſcere, an ſit obligatus. d. § actiones. Ideo oportet exprimere cauſam remotam, quia mutuaui, vel promiſi, & ſimilia; aliàs non tenetur reus reſpondere. Innocent. hic. Tamen ſi reſpõdet, tenet iudicium. l. fin. C. de annal. except. Actionũ enim aliquæ dicuntur reales, vt quia competunt ad rẽ, & non dicunt perſonã obli-

obligatam; aliquæ dicuntur perſonales, quia non ad rem, ſed in perſonam diriguntur, vt ſi ago ex empto, vel actione ex mutuo; dico enim perſonam obligatam, & tales non competunt ad rem, vel pecuniam. Inſtitut. de action. §. omnium.

Liber Secundus. Titulus Quartus.

DE MVTVIS PETITIONIB.

In Decretal. Cap. 1. Ex litteris.

IVDEX, etiam delegatus, compellit actorem ad reſpondendum reo in cauſa renunciationis.

QVIA duplex eſt ratio reconuentionis; vna pro reo contra actorem: alia pro actore contra reum. Prima pro reo eſt, quod ex quo actor vult ſibi ius reddi coram vno iudice, non debet dedignari eundem habere contra ſe in cauſa reconuenti. l. cum Papinianus. C. de ſent. & interl. omn. iud. & c. accuſatores. 3. q. 8. Alia pro actore, vt reus apud eundem iudicem, & non apud alium, durante eodẽ iudicio, valeat conuenire actorem, eſt, ne actor in diuerſis inſtantijs, & coram diuerſis iudicibus perturbetur. c. diſpendia. de reſcript. in 6. & Authen. & conſequenter. C. de ſent. & interl. omn. iud. Et quoniã indultum à iure beneficium nemini eſt auferendum. l. ſi ſe. §. ſi quis. ff. de re iudic. & c. de his. diſt. 18. Ideo ſi actor nollet reo reſpõdere, debet iudex ei iuſtitiam denegare, nec ipſum audire in cauſa ſua. c. Imperatorum. de iuram. cal. & l. mutus. §. pœna. ff. de procur. Et ſi iudex hoc negligeret, reus poterit ab eo appellare. l. 1. §. fin. ff. quæ ſent. ſine appell. reſcind. In criminalibus tamen non habet locum reconuentio. c. neganda. 3. q. 11. & qualiter hoc dictum intelligatur, vide per Bart. in d. Authent. & conſequenter. Nam non relatione criminum, ſed innocentia reus purgatur. l. is, qui. ff. de publ. iudic. An autem clericus poſsit in ciuilibus reconueniri coram iudice ſæculari? gloſ. penult. hic, & gloſ. 2. in c. at ſi clerici. de iudic. tenet, quod ſic, niſi cauſa ſit ſpiritualis, quam non poſſit cognoſcere laicus; quia per reconuentionem fit iudex, qui aliàs iuriſdictionem non habet in reconuentum, quantum ad illam cauſam. c. prudentiam. §. fin. de offic. deleg. Sunt tamen vrgentes rationes in contrariũ, & præſertim, quia in iure canonico hoc nõ reperitur expreſſum; ſed bene reperitur prohibitum, ne clericus coram ſæculari iudice conueniatur. c. 1. de for. compet. Et iura ciuilia non adſtringunt clericos. c. eccleſia. de conſtit. & pro hac opinione late eſt Abb. in d. c. at ſi clerici, & in c. 1. de iuram. calumn.

ET vtranq; cauſam ordine ſucceſſiuo ſimul audiet.

QVIA æquiſsima eſt regula, vt qui prior appellat, prior agat, l.qui prior.ff.de iudic.Ideo facto vno actu pro actore,qui prius propoſuit, fiet alius pro reo poſtea reconueniente. c.3.de ord. cogn.& Bart.in d.Authent.& conſequenter.

ET vna ſententia terminabit.

QVIA litibus, quamcitius fieri poteſt, finis eſt imponendus. c. finem. de dol. & cont. Et litigantium commodo conſuli debet. c. vt debitus. de appellat. Et quoniam æquitas ſuadet, vt vbi de cauſa vtriuſque,ex ſimultaneis actibus coram eodem iudice apparet,eodem etiam tempore finis liti imponatur,ne ille,qui prius condemnaretur, interim indebitè grauaretur. l. neque. C. de compenſat. Ideo ex quo iudici conſtat de meritis cauſæ conuentionis, & reconuentionis,debet vtrunque negotium vna ſententia terminare.vt in tex. & l. 2.C.rer.ammot. Vocatur autem hic vna ſententia ex eo, quia,nullo actu interpoſito, vna poſt aliam fertur. gloſ. ver. in continenti. Et quæ incontinenti fiunt,ineſſe videntur.c.officij.de elect. & l. lecta. ff. ſi cert.pet. Sed re vera ſunt duæ ſententiæ, gloſ. in d.c.2. ver.eadem. de ord.cogn.nam quot ſunt articuli,tot ſunt ſententiæ.l.etiam.§.ex cauſa. ff. de minor. Et ſi iudex in tali caſu non ferret ſuper vtramq; cauſam eodem tempore ſententiam; ille, cui contra iura ipſe differt facere iuſtitiam,poterit appellare.l. 1.ff.quæ ſent.ſine appell. reſcind. Si tamen liqueret prius de vna cauſa, quam de alia, & interim timeretur ſcandalum in differendo, poteſt iudex prius pronunciare ſuper illa,de qua liquet. & aliam differre. Abb. in c. cum dilectus.de ord.cogn.nec tunc obſtabit appellatio.arg.l.æquiſſimũ.ff.de vſufr.cum iudex non grauet, ſed quod cauſa exigit,conſideret.l.1.§.quies.ff.de off.præfect.vrb.Quod enim differtur,non aufertur. c.ancillam. 32.q.2. Et ad euitandum ſcandalum,ſunt multa dimittenda.gloſ.in cap.2. de cleric. ægrot.

Cap. 2. Prudentiam.

MODVS procedendi datus per reſcriptum in cauſa conuentionis,intelligitur repetitus in cauſa reconuentionis.

QVIA non licet actori, quod reo licitum non exiſtit. cap. non licet. de reg. iur. in 6. In iudicijs enim non debet eſſe acceptio perſonarum. cap.nouit.de iudic.Et quoniam cauſa reconuentionis eſt terminanda eodem tempore cum cauſa conuentionis. ſupr. cap. prox. Ideo actor debet velle contra ſe pro rei defenſione, quod ipſe impetrauit pro ſe ad illius impugnationem.vt in tex.& l.1.ff. quod quiſq;iur.Vt ſi eſt remota appellatio quo ad agentẽ,eodem modo intelligatur remota quoad reconuenientẽ.gl.penult.hic.Sapientis enim

dicit

dicit auctoritas; Patere legem, quam tu ipſe tuleris. c. cum omnes. de conſtit. & Cato. Nec obſtat, quod inducta ad fauorē, non ſint retorquenda in læſionem. l. quod fauore. C. de legib. quia illud procedit, quando princeps proprio motu in fauorem aliquod ius concedit, puta, minoribus, vel eccleſijs; ſecus ſi illud ſit conceſſum ad inſtantiam partis impetrantis, vt hic: nam tunc actoris, & rei debet eſſe eadem conditio. vt in tex. Sed quæritur, an actor reconuentus poſſit iterum reconuenire reum ſuper cauſa in reſcripto non expreſſa, cum ipſe efficiatur reus in cauſa reconuentionis? Dic, quod non; quia reconuentio non intelligitur, niſi quoad illum, qui primò conuenitur. Bart. in Authen. & conſequenter. C. de ſent. & interl. omn. iud. Et hoc, vt euitetur infinitas. Hoſt. hic. Et quia fuit in poteſtate actoris à principio ſuper pluribus impetrare. c. 2. de reſcript. Ideo ſibi imputet; ſi de alia cauſa non expreſſit. Specul. de reconuent. §. 1.

Liber Secundus. Titulus Quintus.

DE LITIS CONTESTAT.

In Decretal. Cap. vnic. Olim.

NON per poſitiones, & reſponſiones, ſed per petitionem in iure propoſitam, & reſponſionem ſecutam, ſit litis conteſtatio.

QVIA litis conteſtatio eſt negotij principalis hinc inde apud iudicem facta narratio, & ſubſecuta reſponſio. gloſ. hic. ſiue reſpondeatur negandò, ſiue confitendo. gloſ. in c. dudum, il 2. ver. reſponſionem. de elect. quod eſt ita intelligendum, vt fiat animo procedendi in cauſa, & ea intentione directè ex propoſito, gloſ. hic. & l. vnic. C. eod. Et quoniam, qui ponit aliquod dictum, vel factum, nihil petit ab àduerſario; nec etiam oſtendit ſuper hoc velle agere; & ita non poſſet per hoc ferri ſententia condemnationis, vel abſolutionis, cum nil petitum ſit per poſitionem; ſed oſtenditur aliquid eſſe factum, vel dictum, ſeu promiſſum. gloſ. hic. Et ſententia ſemper ferenda eſt ſecundum modum agendi. c. qualiter. de accuſat. & c. licet. de ſimon. & condemnatio non eſt facienda, niſi ad hoc ſit actum. c. cum dilectus. de ord. cogn. Ideo non per poſitiones, & reſponſiones ad eas, ſed per petitionem in iure propoſitam, & reſponſionem ſecutam, fit litis conteſtatio. vt in tex. & l. 2. C. de iuram. calumn. Poſitiones autem vſu introductæ fuerunt ad faciliorem exitum litium, propter confeſſiones habendas, & vt releuaretur actor ab onere probandi. Clem. ſæpe. de

verb.

verb. ſign. non ergo fiunt ad oſtendendam petitionē; vnde in eis verba ſunt aſſertiua, & enunciatiua; & ita non debent operari effectum petitionis, arg. c. ſignificauit. de appellat. Et quia ſine petitione ſententia dari non poteſt. l. vt fundus. ff. commun. diuid. Ideo libellus, in quo nihil petitur, non eſt recipiendus. Hoſt. hic. Et reprehenditur iudex, qui non in ſeruum petitum, ſed in eius æſtimationem condemnauit. l. fin. C. de fideicom. libert. Et hæc vera, niſi agatur coram Papa, nam tunc narratio actoris, & reſponſio rei inducunt litis conteſtationem ſine alia petitione. Innoc. hic. Præſentia enim eius ſupplet omnem ſolemnitatem iuris poſitiui. c. ii. de tranſact. & l. omnium. C. de teſtam.

QVA omiſſa, nullus eſt proceſſus.

QVIA litis conteſtatio eſt fundamentum, & initium ſubſtantiale iudicij. gloſ. in d. c. dudum, & Bart. in l. prolatam. C. de ſent. & interl. omn. iud. Et quoniam vbi principium deeſt, nihil ſuperædificari poteſt. c. veniens. de presb. non baptiz. & c. cum Paulus. 1. q. 1. Et ea, quæ ſunt de ſubſtantia, ſi omittantur, vitiant actum. l. Iulianus. §. ſed & ſi. ff. ad exhibend. Ideo ſi litis conteſtatio fuerit omiſſa, & in figura iudicij ſit procedendum, proceſſus ſic factus eſt nullus. vt in tex. & c. ſuper. §. 1. & 2. de offic. deleg. Et quia iudex non debet impartiri officium ſuum ad priuatam vtilitatem, parte nihil petente, cap. ad noſtram, il 2. de iureiur. & l. 4. §. hoc autem. ff. de damn. infect. Ideo in iudicijs, quantumcunque ſummarijs, exigitur aliqua petitio. Bald. in l. ab executione. C. quor. appell. non recip. aliter litigantes inanibus laboribus, & expenſis vexantur. l. quamuis. ff. de in ius vocan. & Decius conſil. 302.

IN SEXTO. Cap. 1. Exceptionis.

PEREMPTORIA litis conteſtationem non impedit.

QVIA exceptio peremptoria proponitur ad auferendam principalem aduerſarij actionem. c. veniens. extr. de accuſat. & l. 1. & 2. ff. de except. Et quoniam ante litis conteſtationem non poteſt dici propoſita actio. l. amplius. ff rem rat. hab. Ideo peremptoria actio regulariter non proponitur ante litem conteſtatam. vt in tex. & l. præſcriptionem. C. de except. Vnde ordo iudiciarius eſt, vt dilatoriæ exceptiones proponantur ante litis conteſtationem, & probentur; peremptoriæ verò poſt litem conteſtatam, & poſtquam actor ſuam probauit intentionem. Specul. de except. §. dicto. Et iſte ordo non eſt confundendus. l. prolatam. C. de ſent. & interl. omn. iud. Si enim peremptoria

ptoria ante litis conteſtationem probaretur , nihil probanti accreſceret, nam, lite non conteſtata, non abſolueretur. d. l. prolatam, & ex. vt lit. non conteſt. per totum. Peremptoria ergo exceptio ante litis conteſtationem eſt proteſtanda , ſed poſt, proponenda, & probanda. Specul. ibidem.

NISI ſit de re ſemel finita.

QVIA actio ſemel extincta amplius non reuiuiſcit. c. quæris. de conſecr. diſt. 4. & l. qui res. §. aream. ff. de ſolut. Et quoniam princeps per ſuum reſcriptum, non intendit lites ſopitas iterum ſuſcitari. c. nonnulli. ex. de reſcript. & l. fin. C. ſent. reſcind. non poſſ. Cum litium materia ſit amputanda. c. finem. ex. de dol. & cont. Ideò ex quo ſemel fuit controuerſia, & illa eſt per ſententiam, vel alio modo finita, cum iam ſit ſublata omnis obligatio, ſuper qua poſſet reſcriptũ impetrari, non eſt mirum, ſi contra litteras proponitur in tali caſu hæc exceptio, cum nulla impetranti competat actio. d.c. nonnulli. §. ſunt. & Archid. hic.

Cap. 2. Si oblato.

PER exceptionem peremptoriam non fit litis conteſtatio.

QVIA litis conteſtatio fit per reſponſionem ſequentem actoris petitionem. ex. c. vnic. Et quoniam peremptoriè excipiens non reſpondet libello. l. eleganter. §. ſi quis. ff. de condit. indeb. cum neque confiteatur, neque neget. c. exceptionem. inf. de reg. iur. Ideo ſi oblato ab actore libello, ex parte rei exceptio peremptoria proponatur, nequaquam per hoc litis conteſtatio intelligitur eſſe facta; immo ea non obſtante (niſi ſit de illis exceptionibus, quæ litis conteſtationem impediunt) fieri oportebit eandem. vt in tex. & ſup. c. prox. Præterea per litis conteſtationem ordinatur iudicium, per exceptionem peremptoriam deſtruitur. gloſ. ver. facta. Et quoniam eadem res non poteſt parere duos effectus contrarios. l. qui hominem. ff. de ſolut. & gloſ. penult. in c. deinde. diſt. 26. Ideo per talem exceptionem lis non conteſtatur. vt in text. Exceptio enim eſt actionis excluſio. l. 2. ff. de except.; Non eſt ergo opus actionem excludi, cui non eſt contradictum. Specul. de lit. conteſt. §. nunc dicamus. Vnde primo debet lis conteſtari; & poſtmodum vſque ad concluſionem in cauſa poſſunt peremptoriæ exceptiones opponi. l. ſiquidem. C. de except.

VT LITE NON CONTEST. non procedat. ad teſtium recept. vel ad ſenten. diffinitiuam.

In Decretal. Cap. 1. Ad hæc.

SI agatur de adulterio ad ſeparationem thori, & ante litis cónteſtationem reus eſt contumax, poteſt excommunicari.

QVIA contumacia eſt erga iudicem, vel prælatum, commiſſa inobedientia. gloſ. fin. in Clem. vnic. de dol. & cont. & not. in c. 1. de iudic. Quæ inobedientia eſt peccatum proueniens ex ſuperbia. c. 2. de maior. & obed. Et adulterium eſt maximum peccatum. c quid. 32. q. 7. & l. eum, qui. C. ad leg. Iul. de adult. Et quoniam propter mortale peccatum quis poteſt excommunicari. c. nemo. 11. q. 3. Ideo talis contumax poteſt ſententia excommunicationis innodari. vt in tex. & Concil. Trid. ſeſſ. 24. de reform. matr. c. 8.

SED teſtes recipi non poſſunt, nec cauſa diffiniri.

QVIA licet ordo iudiciarius in alijs controuerſijs ſit ſeruandus, & in matrimonialibus cauſis non vſquequaq; ſeruetur. infr. c. quoniam. §. porrò. Tamen quoniam cum agitur de adulterio ad ſeparationē thori, nō agitur de fœdere matrimonij, ſed de crimine adulterij, per quod ad ſeparationem coniugum, non ad coniunctionem intenditur. c. licitè. 32. q. 7. Ideò hoc caſu ceſſat fauor matrimonij, & agitur de re odioſa, qualis eſt ſeparatio coniugū, & ſic eſt ſeruandus iuris ordo, vt lite non conteſtata non procedatur ad teſtium receptionem, vel ad ſententiam diffinitiuam. vt in tex. & per totum hunc titulum. A quo ordine receditur, quando agitur de vinculo matrimonij. d. §. porrò. quia tunc agitur de re fauorabili, vt ſcilicet, coniuges cohabitent, ſi matrimonium eſt validum; vel ſeparentur, & declarentur nō coniuges, ſi eſt inualidum, ne permaneant in peccato. d. §. porrò. & Concil. Trid. ſeſſ. 24. de reform. matr. cap. 7.

Cap. 2. Accedens, il 1.

IN cauſa reſtitutionis contra contumacem, lite non conteſtata, ſententia proferri non poteſt.

QVIA

QVIA in omni poſſeſſorio, antequàm deueniatur ad ſententiam, ordo iudiciarius eſt ſeruandus, ſiue tractetur de poſſeſſione adipiſcenda, ſiue de retinenda, ſiue de recuperanda. infr. c.fin.§.in alijs, & Bart.in l.naturaliter.§.nihil.ff.de acquir.poſſeſſ.licet miſſio in poſſeſſionem cauſa cuſtodiæ, propter eius minimum præiudicium, fiat etiam lite non conteſtata. infr. c. prox. Et quoniam ordo iudiciarius eſt de neceſſitate, vt antequam deueniatur ad ſententiam, lis conteſtetur. ſup.c. 1. Ideò ad ſententiam reſtitutionis, lite non conteſtata, procedi non poteſt. vt in tex.& c.conſultationibus.de offic. deleg.

Cap.3. Tuæ.

SI, lite non conteſtata, reus eſt contumax; ſi fieri poteſt, mittitur actor in poſſeſſionem cauſa cuſtodiæ.

QVIA per huiuſmodi miſſionem punitur contumacia rei, & conſulitur iuri actoris, vt interim fructus non alienentur, & poſt annum efficiatur verus poſſeſſor, ſi non comparuerit reus.infr. c.fin.§.in alijs.Et quoniam ante litem non conteſtatam, regulariter ad ſententiam diffinitiuam procedi non poteſt.ſup.c. prox. Ideo ſi talis ſit cauſa, quod actor poſsit in petitarum rerum poſſeſsionem induci, non debet iudex inquirere extrinſeca remedia, ſed vt actori conſulat, & reum pro modo contumaciæ puniat, eſt actor in illarum poſſeſsionem cauſa cuſtodiæ inducendus.vt in tex.& Authent. qui ſemel.& ibi Bart. C.quomod.& quand.iud.Dicitur autem, ſi fieri miſsio poteſt. vt in tex. quia ſunt aliquæ cauſæ, in quibus talis miſsio adaptari non poteſt, puta, ſi agatur de beneficio eccleſiaſtico, nam tunc ob contumaciam rei, non eſt mittendus actor in illius poſſeſsionem, ne per eam poſſet ad illud vitioſus patere ingreſſus; ſed tunc eſt ſpeciale, vt liceat iudici, etiã lite non conteſtata, diligenter examinato negotio, ipſum debito fine terminare.c.vnic.de eo, qui mitt.in poſſeſ.cauſ rei ſer.in 6.Similiter nõ poteſt iſta miſsio adaptari in cauſa criminali, ſi reus eſt abſens.gloſ.fin. hic. licet tunc fiat indirectè quædam miſsio, quia adnotantur bona contumacis.Bart.in l.abſentem. ff.de pœnis.

ALIAS excommunicabitur.

QVIA talis contumax mortaliter peccat. ſup.c.1.& contra mortaliter peccantem poteſt excommunicatio ferri.c.1.de iudic.Et quoniam vbi non ſunt adaptata alia iuris remedia, ne contumax de ſua proteruia glorietur, ſed vt iuri pareat, eſt per cenſuram eccleſiaſticam compellendus. vt in text. & c. quicunque, & ibi gloſ. 11. q. 3. Ideò in cauſis iudicialibus mandatur omnibus iudicibus eccleſiaſticis, vt quandocunque executio realis, vel perſonalis in qualibet parte iudicij propria auctoritate ab ipſis fieri poterit, abſti-

neant ſe, tam in procedendo, quàm definiendo à cenſuris eccleſiaſticis; ſed ſi executio realis, vel perſonalis aduerſus reos fieri non poterit, ſitq. erga iudicem contumacia, tunc eos etiam anathematis mucrone, arbitrio ſuo, præter alias pœnas, ferire poterit. c. ſi quis deinceps. in fin. 17. q. 4. & Concil. Trid. ſeſſ. 25. de refor. cap. 3.

Cap. 4. Accedens, il 2.

RECEPTIO teſtium facta contra non contumacem, lite non conteſtata, in cauſa matrimoniali eſt nulla.

QVIA cum non appareat de malitioſa abſentia iſtius coniugis, non debet in eius præiudicium, ſine ſua culpa, ordo iudiciarius peruerti. infr. c. prox. in princ. & ſupr. c. 1. Et quoniam poteſt eſſe, quod cõtra teſtes iſte habeat legitimas exceptiones ad intentionem contrariam elidendam. infr. c. prox. §. porrò. Ideò licet fauore matrimonij recipiantur teſtes contra contumacem (qui non comparendo eſt in culpa) lite non conteſtata. d. §. porrò. non tamen debent recipi contra non contumacẽ, qui non eſt in culpa. vt in tex. & c. 1. qui matr. accuſ. poſſ. Ex vno enim ſpeciali non debet inferri ad aliud ſpeciale diuerſæ rationis. gl. in c. fin. de reſtit. ſpol.

Cap. 5. Quoniam.

LITE non cõteſtata, nõ recipiũtur teſtes regulariter ſuper principali.

QVIA litis conteſtatio eſt exordium litis, & fundamentum cauſæ. c. vnic. & ibi gl. ſupr. tit. prox. Et quoniam, vbi deeſt fundamentum, nihil ſuperædificari poteſt. c. veniens. de presb. non baptiz. Ideo lite non conteſtata, non eſt regulariter ad teſtium receptionem procedendum. vt in tex. & c. ſuper §. 1. de offic. deleg. Et dicuntur non recipiendi ſuper principali, nam ſuper exceptionibus dilatorijs bene recipiuntur; immo de neceſsitate debent recipi ante litis conteſtationem, & non poſt. c. exhibita. de iudic. & Abb. in rubr. huius tit. Similiter bene recipiuntur ſuper incidenti, vel emergenti, vt probetur, quod citatio peruenerit ad aliquem, vel quod contumax fuerit. gloſ. 2. hic. & c. interpoſita. §. fin. de appellat.

FALLIT in caſibus hic annotatis.

QVIA difficile eſt inuenire regulam, quę non patiatur exceptionem. gl. in rub. de reg. iur. in 6. Et quoniam lex debet eſſet rationalis. c. erit. diſt. 4. Ideo ab iſta generalitate excipiuntur aliqui caſus, in quibus propter ſpecialem rationem, lite non conteſtata, teſtes recipi poſſunt; & præter duos, ſcilicet, cum timetur de morte teſtium, vel eorum abſentia diuturna, enumeratos hic in tex. alij decem & octo enumerantur hic per gloſ. & habentur in Authent. ſi omnes. C. ſi vt ſe ab hæred. abſt.

SCI-

SCILICET, cum timetur de morte, vel abſentia diuturna teſtium.

QVIA iudex, & magiſtratus curare debent, vt ſalua ſit rerum probatio.l.curent. ff.de teſtib. Et quoniam ſi in his caſibus teſtes non reciperentur, etiam lite non conteſtata, ſæpe veritas occultaretur, & probationis copia fortuitis caſibus opprimeretur. vt in tex. Ideo in his caſibus, cum ciuiliter eſt agendum, ſenes, & valetudinarij, & alij teſtes (de quibus ex aliqua rationabili cauſa timetur) etiam lite non conteſtata, ſunt proculdubio admittendi, ſiue pars conuenta ſit contumax, ſiue ſit abſens abſque malitia, vt conueniri non poſſit. vt in tex & Authent.de teſtib.§.penult.coll.7. Dicitur autem, quod recipiuntur iſti teſtes, ſi ciuiliter eſt agendum; nam in criminalibus nunquam recipiuntur, lite non conteſtata. gloſ. ver. ciuiliter. quia cum in eis agatur ad pœnam, & de maiori præiudicio, probationes ſtrictiſsimę requiruntur. l.fin.C.de probat.& ſic non debet aliquid fieri inordinate, & maxime parte abſente; ſed cautius, & circumſpectius eſt in eis procedendum. c.Epiphanium.5.q.6. Sanctius eſt enim, ſcelus nocentis impunitum relinqui, quàm innocentem condemnari.l.abſentem.ff.de pœnis. Qualiter autem in criminalibus procedatur.not.in c.veritatis. de dol.& cont.& in ſum. 3.q.9.

TVNC enim, ſeruata ſolemnitate hìc poſita, poſſunt, etiam lite non conteſtata, teſtes examinari.

QVIA ita fauendum eſt in his caſibus volenti producere teſtes, lite non conteſtata, vt tamen caueatur, ne ipſe hoc procuret in fraudem, vt proceſſu temporis exceptiones legitimæ ad repellendum teſtes, vel aliæ locum habere non poſsint. vt in tex. Et quoniam plures exceptiones poſſunt competere contra teſtes, & contra dicta eorum. c.ex parte, & c. in cauſis.de teſtib. Ideo ſtatuitur, quod ſi actor non conuenerit aduerſarium intra annum, ex quo conueniri poterit, vel ſaltem receptionem huiuſmodi teſtium non denuntiauerit illi, atteſtationes ſic receptæ non valeant. vt in tex. Vnde ſolemnitates hìc requiſitæ, vt talis receptio valeat; ſunt. Primo, quod ſubſit cauſa rationabilis, vt quia timetur de morte, vel abſentia diuturna. Secunda, quod pars aduerſa citetur, ſi citari poteſt. Tertio, quod ſi non poteſt citari, debeat conueniri intra annum à tempore, quo poterit conueniri, vel ſaltem denuncietur ei huiuſmodi receptio; aliàs talis receptio eſt nulla. Quarto, quod agatur ciuiliter. vt in tex. Et licet in his caſibus recipiantur teſtes, lite non conteſtata; veritate tamen inſpecta, & quo ad effectum, non intelliguntur recepti, lite non conteſtata; quia non publicantur, niſi lite conteſtata, & cum alijs, ſi alij, lite conteſtata, inducti fuerunt; nec ad ſententiam procedet iudex per tales teſtes. gloſ. verſ. timetur.

tur.Sed in ſequenti.§.recipiuntur, lite non conteſtata,& fertur ſententia;& ſic eſt differentia in caſibus huius.§.& §. ſequentis.

§. Porro.

CVM agitur de matrimonio carnali,vel ſpirituali, poſſunt contra contumacem, etiam lite non conteſtata, teſtes recipi,& ſententia diffinitiua ferri.

QVIA cauendum eſt,ne propter longam moram,in ſpiritualibus, & temporalibus eccleſia,de cuius prouiſione tractatur, patiatur læſionem; & ne viro,vel mulieri, ſuper quorum copula maritali quæſtio mouetur, fornicationis occaſio præbeatur; maximè cum propinquitatis gradus opponitur lege diuina prohibitus. vt in tex.& c.litteras.de reſtit.ſpol. Ideò ad obuiandum huiuſmodi grauibus periculis, ſtatuitur,vt in his caſibus,ſi contumax apparuerit is, in quē fuit actio dirigenda,ſiue quia,peremptoria citatione recepta,venire contemnit, ſiue quia malitioſe ſeipſum occultat; ſiue quia impedit,ne poſſit ad eū citatio peruenire; teſtes, lite non conteſtata, ſint meritò admittendi; & nihilominus,ſi de cauſa liqueat,ad diffinitiuam ſententiam ſit etiam procedendum.vt in tex.& ſimile in c.coſultationibus. de offic.deleg.

SI verò reus eſt abſens, ſed non contumaciter, tunc in carnali non proceditur,ſed expectatur abſens.

QVIA cū ſine culpa talis coniunx ſit abſens,vt ſi captiuitate,vel ægritudine, aut alio iuſto impedimento forſitan teneatur, aut etiam propria,ſed non malitioſa voluntate in remotis partibus moram faciat,vt de facili, vel breui citari non poſſit; ei quidem præiudicari non debet; cum habeat forſan exceptiones legitimas ad intētionem contrariam elidendam;eo nequaquam obſtante,quod de lapſu carnis poſſet opponi, quoniam in coniugio multi caſus occurrunt, in quibus coniuges ſine culpa, ſed non ſine cauſa continere coguntur. vt in tex.Ideò in tali caſu tamdiù alter coniugum eſt expectandus,donec de ipſius obitu veriſimiliter præſumatur. vt in tex. Ex quibus autem coniecturis mors ad hoc ſufficienter præſumatur, not. gloſ.ver.præſumatur,& Felin.hic.& Alex.conſ.40.

IN ſpirituali verò,ſi agatur de cōtracto,ſtabitur iuribus antiquis.

QVIA cum illa iura ſint rationabilia, nec ſint per alia poſteriora immutata, non eſt ab eis recedendum. c. 1. de conſtit.in 6. Et quoniam per talia iura ſtatuuntur diuerſa tempora ſuper expectatione iſtorum abſentium, quæ recenſentur hic per gloſ. ver. canonibus. Ideò debet ſuperior conſiderare in tali abſentia circunſtantias, quæ in illa interueniunt,& ſecūdum reſpectus earum,tempus longius, vel breuius ad redeundum aſsignare. Hoſt.& Io. And.hic.

SI

S I de contrahendo, expectatur abſens per ſex menſes.

QVIA id tempus eſt competens ad prouidendum, ne diutius vacet eccleſia. c. 2. de conc. præb. & ne nimis citò coarctetur eligendus ad comparendum, niſi, penſatis negotij circunſtantijs, per ſuperioris prouidentiam magis, vel minus fuerit expectandus. vt in tex. Sed quoniam non eſt nouum, vt priores leges ad poſteriores trahantur. l. non eſt. ff. de legib. Ideo quoad hunc caſum, hodie eſt ſtandum poſterioribus iuribus, in quibus propter rationes in eis adductas, aliter eſt prouiſum. vt in c. quam ſit, & c. cupientes. de elect. in 6.

§. Sunt.

AD perpetuam rei memoriam, poſſunt teſtes ſine litis conteſtatione recipi, & publicari.

QVIA fauendum eſt, vt ſalua ſit rerum probatio, & ne veritas a fortuitis caſibus occultetur. ſupr. §. 1. & l. in lege Aquilia. ff. ad leg. Aquil. Ideo vbi timetur, ne proceſſu temporis, probationis copia valeat deperire, & pars apud iudicem de hoc facit inſtantiam, etiam ſi lis non fuerit conteſtata, ad perpetuam rei memoriam, citato aduerſario, teſtes poſſunt legitimè recipi, & publicari. vt in tex. & c. ſignificauit. de teſtib. In tali autem receptione quid fieri debeat; & nunquid talium teſtium dicta ſint tunc publicanda, & quando pars debeat citari ad hunc effectum, vide gloſ. in d. cap. ſignificauit. & Felin. in c. Albericus. de teſtib.

ET idem, cum agitur per viam inquiſitionis.

QVIA quando fit inquiſitio contra abſentem per contumaciam, in eius odium, & ne delicta remaneant impunita, proceditur, etiam iudiciario ordine non ſeruato. c. veritatis. de dol. & cont. & gloſ. hic. ver. inquiſitio. Et de tali proceſſu dic, vt per gloſ. in ſum. 3. q. 9. Ideo etiam circa teſtium productionem non attenditur in tali caſu, vt lis ſit prius conteſtata. vt in tex. & c. qualiter. §. debet. de accuſat.

§. In alijs.

SI reus, lite non conteſtata, eſt contumax, & agitur reali, mittitur actor in poſſeſſionem rei petitæ, cauſa cuſtodiæ.

QVIA in tali caſu non eſt procedendum ad ſententiam, nec ad teſtium receptionem, ſicut nec in alijs caſibus, de quibus loquitur. §. hic. vt in tex. Et quoniam prouidendum eſt aliquo competenti modo, ne actori iuſtitia denegetur, & ne reus nimium rigoroſè vexetur. gloſ. ver. affectus. Ideo conuenienter ſtatuitur, vt actor mittatur in poſſeſſionem rei petitæ, cauſa cuſtodiæ, vt ſic tædio affectus, reus veniat re-

ſponſurus, & per detentionem rei, actor de ſuo credito ſit ſecurus. vt in tex. & c. 1. & 2. de eo, qui mit. in poſ. cauſ. rei ſer.

QVAM tamen recuperat reus veniens intra annum, ſi offerat cautionem de ſtando iuri, & reſtituat expenſas.

QVIA actor tali caſu non fuit factus verus poſſeſſor, ſed tantum detentor, & cuſtos, vt dictum eſt ſuperius, & gloſ. ver. poſſeſsionē. Et quoniam per huiuſmodi comparitionem, reus purgat ſuam contumaciam, & per hanc cautionem, & expenſarum reſtitutionem, actor indemnis conſeruatur, & in futurum in lite ſit ſecurus. c. 1. in fin. de ſequeſtr. poſſeſ. Ideo in iſto caſu non debet vlterius reus grauari, vt in tex. & c. contingit. de dol. & cont.

POST annum vero, his non ſeruatis, non auditur, niſi ſuper proprietate.

QVIA cum reus tunc in maiori negligentia, & culpa exiſtat. vt in tex. maiori remedio, & grauiori pœna, conueniens eſt, vt contra eum procedatur. c. afferamus. 1. q. 1. Ideò actor, qui prius erat tantum cuſtos, poſt annum verus conſtituitur poſſeſſor, ſuper proprietate duntaxat aduerſæ parti defenſione legitima reſeruata. vt in tex. & c. paſtoralis. §. præterea. de offic. ordin.

SED ſi conuenitur reali, qui nomine alieno poſſidet, nominabit dominum in iudicio, & ſtatuetur ei terminus, intra quem faciet dominum comparere.

QVIA licet etiã contra ſimplicẽ detentorem detur rei vindicatio. l. officium. ff. de rei vind. Tamen quoniam detentor poteſt vitare iudicium, dominum nominando. Innoc. in c. examinata. de iudic. Ideo ad prouidendum actori, vt habeat, cum quo ſubeat iudicium; & ad conſulendum reo, ne inſcius damnetur; & ad liberandum ipſum detentorem, ne pro facto alieno moleſtetur, aſsignatur ei terminus ad certiorandum dominum de lite contra ipſum intentata, vt vel ipſe veniens, vel idoneum dirigens reſponſalem, actoris intentionem excipiat. vt in tex. & l. 2. C. vbi in rem. act. exerc. deb.

QVI ſi intra terminum non venerit, iudex illum citabit.

QVIA per denunciationem factam extraiudicialiter per colonũ, vel alium detentorem, non conſtitueretur dominus in mora, vt contra eum, tanquam contra contumacem, procedi poſſet. gloſ. 3 in c. cauſam. de dol. & cont. Periculoſum enim eſſet domino, quòd interpellatio facta colono, conſtitueret ipſum dominum in mora, contra id, quod habetur in l. item veniunt. §. petitam. ff. de petit. hæred. Ideo ad faciendum iudicium validum, ſtatuitur, vt actor faciat talem reum à iudice

à iudice tribus legitimis edictis euocari, poſtquam apparet, quod non comparet intra terminum aſſignatum detentori. vt in tex. & d.l.2. C. vbi in rem act. Quæ edicta intelliguntur fieri per citationes ad rei domum miſſas.d.c.cauſam.& c.fin.de dol.& cont.

QVO adhuc non veniente, iudex mittet actorem in poſſeſſionẽ verã.

QVIA ex quo fuerunt adhibitæ tot diligentiæ ad faciendum talem reum comparere, ipſe non comparendo, præſumitur cõtumax.gl. ver.reſeruata. Et quoniam contra contumacem omnia iura clamant.c. prout.de dol.& cont. Ideo in ipſius rei pęnam, & in actoris congruam ſatiſfactionem, ſtatuitur, vt negotio ſummatim per iudicẽ examinato, actorem mittat in poſſeſſionem ipſarum rerum; reſeruata tamen omni allegatione abſenti ſuper quæſtione principali. vt in tex. & d.l.2. Quæ reſeruatio fit, ne nimium rigoroſè ſuper proprietate contra talẽ abſentẽ procedatur.d.gl.reſeruata. Et debet negotium ſummatim examinari, antequam actor in poſſeſſionem mittatur. vt in tex. quia poſſet eſſe, quod aliquis calumnioſè peteret; vnde iudex recipiet primo ab actore iuramentum de calumnia, ſcilicet, quod non calumniæ cauſa petat, & ſi viderit poſtea rationabilem præſumptionem eſſe pro eo, tunc cõſtituet ipſum verum poſſeſſorem. gl.ver. ſummatim. Sed ſi reus poſtea probauerit iuſtam abſentiæ cauſam, reſtituetur.c.cum Bertholdus. de re iud. & l.ſi finita.§.item ſi fortè.ff. de damn.infect. Qui tamen debebit prius reficere expenſas, & præſtare cautionem, quòd iuri parebit.gl.fin.hic, & Authent.& qui iurat.C.de bon.auct.iud.poſſeſſ.

SI verò reus contumax conuenitur actione perſonali, mittetur actor in poſſeſſionem bonorum ipſius rei, pro modo debiti declarati.

QVIA actio in perſonam datur, quando non agitur ad certam rem, ſed actor dicit ex contractu, vel maleficio perſonam eſſe ſibi obligatam.l.obligamur.ff.de act.& oblig. Et quoniam iuxta libellum eſt formanda ſententia.c. licet Hely. de ſimon. Ideo cum actor tunc non dicat rem eſſe ſuam, ſed perſonam eſſe obligatam, non datur ſibi abſolutè aliqua res; ſed per decretum iudicis, iuxta debiti quantitatem, alicuius rei poſſeſſio ei aſſignatur, quæ loco perſonæ in ipſius ſatiſfactionem ſuccedat. vt in tex. & Bart. in l.ſi finita. §. Iulianus. ff. de damn.infect.

ET primò mobilium, ſecundò immobilium, ſi mobilia non exiſtant.

QVIA in huiuſmodi diſtractione facienda, eſt habenda ratio, vt illa dentur, quæ minus debitori nocent; dummodo actori ſatiſfiat. gl. in l.à diuo Pio.§.in venditione.ff.de re iudic. Et quoniam talia ſunt potius mobilia, quam immobilia.d.§. & ibi Bart. Ideo iſte ordo in hac executione per iudicem eſt ſeruandus. vt in tex. & d.l. à diuo Pio.

Qui

Qui ordo non eſt tamen de ſubſtãtia executionis ſententiæ, licet ſit de iuſtitia. Bart. ibidem. Vnde ſi non appellatur, executio tenet; ſed ſi appellatur, erit reuocandum grauamen. c. vt debitus. de appellat.

VEL excommunicabitur reus.

QVIA excommunicatio eſt pęna ordinaria contra contumacem, qui non poteſt aliter induci ad parendum. gloſ. in c. epiſcopi. 11. q. 3. Ideo ſi non poteſt ſufficienter prouideri contra talem contumacem per miſſionem in poſſeſſionem bonorum, erit excommunicandus; ita videlicet, quod alterutra pœna, quæ magis timeri debeat, Iudex à principio ſit contentus; ad alteram nihilominus proceſſurus, ſi hoc meruerit proteruitas contumacis; qui veniens intra annum, vel poſt annum etiam audietur, iuxta diſtinctionem in reali actione ſuperius adnotatam, vt in tex. & gl. fin. hic.

Liber Secundus. Titulus Septimus.

DE IVRAMENTO CALVM.

In Decretal. Cap. 1. Inhærentes.

CLERICVS in cauſa eccleſiæ ſuæ iuramentum calumniæ poteſt alteri committere.

QVIA perſonæ eccleſiaſticæ præſertim admonentur, ne ex leui cauſa iurent. c. ſi quis. 2. q. 5. Cum Dominus in euangelio dicat diſcipulis ſuis; Nolite omnino iurare; ſit autem ſermo veſter, eſt, eſt; non, non; quod autem his abundantius eſt, à malo eſt. Matth. cap. 5. licet ex cauſa iuſta, etiam ipſi eccleſiaſtici poſſint iurare; cum non omnimoda iuramenta; ſed tantum incauta; & ea, quæ pro qualibet cauſa temporali in iudicio offeruntur, eis intelligantur prohibita. d. c. ſi quis. §. verum. Et quoniam ex frequenti iuratione clericorum, videtur quidam error in populo. cap. ſacramentum. d. quæſt. 5. Et clerici non præſumuntur, ita claram habere notitiam de cauſa eccleſiæ, quæ vadit per ſucceſſores extraneos, ſicut quiſque habet de re propria, quæ per hæreditariam ſucceſsionem, vel proprium inſtrumentum, acquiritur. infr. cap. cæterum. & de ſyndic. cap. vnic. Ideo licet regulariter iuramentum calumniæ per ipſas principales perſonas in primo exordio litis ſit præſtandum.

Authent.

Authent. principales. C. eod. Clericis tamen indulgetur, vt huiuſmodi iuramentum ipſimet ſubire non compellantur, ſed alijs idoneis defenſoribus (ſi expedire eccleſiæ ſuæ nouerint) illud valeant delegare. vt in tex. & l. cum clericis. C. de epiſc. & cler. Et licet in effectu ipſi iurent, quando dant ſpeciale mandatum. infr. cap. fin. tamen cum ipſimet tunc perſonaliter non iurent, nec tangant Euangelia, non videtur tantus error in plebe. Abb. hic. In cauſis verò proprijs debent iurare per ſeipſos; cum in illis præſumantur melius informati. d.c. cæterum. Sed hodie priuilegium huius tex. de nihilo ſeruit, quia eſt generaliter conſtitutum, vt quilibet poſſit per procuratorem habentem ad hoc ſpeciale mandatum, huiuſmodi iuramentum præſtare. c. fin. eod. in 6.

ET per ſe iurare non cogitur.

QVIA optio eligendi, an per ſe, vel per alium, clericus iuret in cauſa eccleſiæ, ipſis clericis eſt conceſſa. vt in tex. & d. l. cum clericis. Ideo ſatisfacit, alterum de duobus faciendo. l. plerunq; ff. de iure dot. & l. iuſiurandum. §. ait. ff. de iureiur.

NEC debet ſine ſuperioris licentia.

QVIA per huiuſmodi exactionem licentiæ, iuramentum habetur in maiori reuerentia, & ceſſat ſuſpicio, quod clericus de facili iuret. Abb. hic. nu. 10. Et quoniam in clericis præſertim, in iuramento præſtando hoc eſt cauendum. d.c. ſi quis. Ideo exigitur hæc licentia. vt in tex. Et prælatus, qui habet notas clerici conditiones, debet illam concedere, ſi viderit non eſſe periculum veriſimile, vt clericus deieret, cum interdum quis ſoleat, incitatus ab aduerſario, iurare falſum, vt vincat litem. Butr. & Abb. hic. Sed licet clericus iuret ſine tali licentia, iudicium per hoc non vitiatur. gloſ. fin. hic. ſicut ſimiliter clericus non debet teſtificari ſine licentia ſui prælati. c. quanquam. 14. q. 2. & c. teſtimonium. 11. q. 1. Tamen ſi de facto teſtificatur ſine licentia, teſtimonium valet, licet ipſe malefecerit. Franc. Aret. conſil. 160. & Angel. conſ. 232. Multa enim fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent. c. ad apoſtolicam. de regular. Et clericus, habita licentia iurandi, poteſt iurare de calumnia etiam in manibus iudicis ſæcularis, coram quo litigat. gloſ. in c. nullus. 22. q. 5. quia quantum ad illam cauſam ipſe eſt ſuperior. c. nos. 2. q. 7. & l. eſt receptum. ff. de iuriſd. omn. iud. Sed ad confirmandum contractum, poteſt clericus iurare abſque alia licentia ſuperioris, ſicut & in alijs actibus licitis, in quibus à iure id ei expreſſe non prohibetur. Butr. & Abb. hic. cum tunc ei cenſeatur permiſſum. Specul. hoc tit. §. reſtat. n. 16.

Cap. 2. Literas.

IN ſpiritualibus cauſis de calumnia non iuratur.

QVIA

QVIA cauſæ ſpirituales, non ex legum diſtrictione, ſed ex canonum æquitate, finem debitum ſortiuntur. c. dilecti. de iudic. & cap. ſunt. 27. q. 2. Et quoniam canones iuramentum calumniæ in huiuſmodi cauſis, nulli prorſus indicunt. vt in tex. Et ex quo canon expreſsè in hoc non diſponit, & diſpoſitio legis ciuilis non fuit moribus recepta, illa de neceſſitate non eſt ſeruanda. Abb. hic. Et ratio, cur canones hoc non diſpoſuerint, nec diſpoſitionem legis ciuilis in hoc receperint, eſt, quia in huiuſmodi cauſis homines præſumebantur magis Deum habere præ oculis, & in memoria; & ſic, quod litigantes in eis non calumniarentur. gloſ. in c. 1. ver. iuramentum. eod. in 6. Vnde ſicut magis præſumitur pro hominibus ſpiritualibus, quàm pro alijs. c. in noſtra. de procur. & c. qui verè. 16. q. 1. ita in iſtis ſpiritualibus erat magis præſumendum. c. 1. de dol. & cont. Ideo in talibus procedebatur in iudicijs abſque huiuſmodi iuramento. vt in tex. Iurabatur tamen in eis de dicenda veritate. d. c. 1. in 6. quia veritas reſpicit ſcientiam veritatis; & quoniam veritatis ſcientia ad pauca reſtringitur; ideo facilius eſt ad illã per iuramentum reſpondere. Innoc. hic. Et in quibus differant hæc iuramenta, not. Specul. hoc tit. §. 1. Sed quoniam poſtea experientia docuit, quod etiam in iſtis homines calumniabantur. d. c. 1. in 6. Et malitijs non eſt indulgendum. c. plerunque. de reſcript. Et præſertim in ſpiritualibus debet ineſſe puritas, & omnis dolus abeſſe. c. ſicut. diſt. 40. Ideo fuit poſtea ſtatutum, vt etiam in cauſis ſpiritualibus tale iuramentum requiratur, ſicut hodie requiritur per d. c. 1. in 6. quod tanquam ius poſterius corrigit hoc cap. in quo contrarium diſponebatur. cap. 1. de conſtit. in 6.

Cap. 3. In pertractandis.

PRINCIPALIS perſona non indiſtinctè releuatur ab onere iurandi de calumnia, licet compareat per œconomum; ſed ſibi, vel œconomo eſt deferendum, inſpecta qualitate cauſæ, & perſonarum.

QVIA huiuſmodi iuramentum præſtatur, vt veritas eliciatur. c. ex literis. de iureiur. Et vt eius timore contentioſa litigantium inſtantia compeſcatur. l. 1. C. eod. vnde verſus:

Illud iuretur, quod ſibi lis iuſta videtur;
Et ſi quæretur, verum non inficietur;
Nil promittetur, nec falſa probatio detur;
Vt lis tardetur, dilatio nulla petetur.

Gloſ. ſup. in c. 1. Et quoniam nemo præſumitur proprium factum ignorare. c. ab excommunicato. de reſcript. & c. quanto. de præſumpt. Ideo quamuis concedatur, vt œconomus, qui de cauſa ſit inſtructus, poſſit hoc iuramentum in animam ſuam præſtare, licet non habeat ad illud à

domino

Digitized by Google

domino ſpeciale mandatum; & hoc ideo, quia ipſe habet generalem adminiſtrationem. l. 2. C. eod. non tamen excluditur, quin & dominus habeat tale iuramentum præſtare, ſi per illud ſit præſumptio, quod facilius eius fraudes poſſint euitari. d. l. 1. & c. 2. eod. in 6. Vnde inſpecta cauſæ, & principalium perſonarum qualitate, quandoq; per ipſas principales perſonas, quandoq; per œconomos, qui cauſam omnino non neſciant, in animam iurantis illud eſt præſtandum. vt in tex. & Authent. principales. §. quod obſeruari. C. eodem.

Cap. 4. Imperatorum.

VNIVERSITAS tenetur iurare de calumnia, niſi releuet ſe, conſtituendo œconomum.

QVIA principaliores de vniuerſitate, per quos ipſa gubernatur, cenſentur illius facta non ignorare. l. municipes, la 1. ff. ad municipal. Tamen quoniam communia naturaliter negliguntur. C. quand. & qu. b. pars deb. l. 2. lib. 10. Ideo eis conceditur, vt ad hoc non cogantur, ſed illud poſſint per œconomum, qui de cauſa ſit inſtructus, præſtare. vt in tex. & ſup. c. prox. ſicut ſimiliter illud poſſunt præſtare omnes, qui habent generalem adminiſtrationem, vt ſunt tutores, curatores, patres in rebus aduentitijs filiorum, rectores hoſpitalium, & ſimiles. l. 2. C. eod. Si enim vniuerſitas per ſuos principaliores, vel per ſuum œconomum taliter non iuraret, videretur huiuſmodi occaſione aliena iura illicitè detinere. infr. c. fin. Vnde ſtatuitur etiam in ipſa, vt ſi ex parte ſua, cum res poſtulauerit, hoc iuramentum non fuerit præſtitum, quod decidat à cauſa. vt in tex. Qui enim de calumnia non vult iurare, ſi eſt actor, cadit à cauſa; ſi eſt reus, habetur pro confeſſo. d. l. 2. Oeconomus autem dicitur ille, cui res eccleſiaſticæ gubernandæ mandantur. c. quia, & c. volumus. diſt. 89. Sed ſi vniuerſitas non conſtituit talem œconomum, tunc ſi agit Abbas, vel Rector Collegij, ipſi iurabunt, quia habent legitimam adminiſtrationem. c. edoceri. de reſcript. & Authent. principales. §. hoc etiam. C. eod. Si verò agit alius, tunc non oportet, quod iurent omnes de vniuerſitate, tum quia eſſet admodum difficile, & impediret negotiorum expeditionem; tum quia multi non bene informati incurrerent periurium; ſed tunc, ſi vniuerſitas eſt ſæcularis, iurant principaliores, per quos illa gubernatur. d. l. municipes, & Bart. in d. §. hoc etiã. Si verò eſt eccleſiaſtica, & tunc, aut Abbas ſolus conſtituit procuratorem, ſeu ſyndicum ſpecialem, & iurat ipſe Abbas; aut illum conſtituit ipſe Abbas cum conuentu, vel prælatus cum capitulo, & iurabunt principaliores ipſius conuentus, & congregationis. Abb. hic. & arg d. §. hoc etiam. C. eod.

Cap. 5. Cęterum.

CLERICI etiam, in eorum cauſis iurant de calumnia.

QVIA

QVIA vt huius iuramenti timore litigantium fraudes euitentur, quælibet pars principalis illud præſtare debet.ſup.cap.in pertractandis. Sed quoniam in cauſis eccleſiarum indulgetur clericis, vt ad illud perſonaliter præſtandum non cogantur, ſi alteri hoc officium demandauerint. ſup. c.1. Et exceptio firmat regulam in contrarium.c. dominus.32.q.6. Cum incluſio vnius ſit excluſio alterius.l.cum prætor. ff. de iudic. Ideo in proprijs cauſis clericorum (in quibus ipſi præſumuntur melius informati, quàm in cauſis eccleſiarum, quæ per extraneorum ſucceſſiones variantur) remanet regula vniuerſalis, vt ipſi, ſicut alij principales, ad hoc iuramentum teneantur, vt in text. Sed hodie per ius poſterius, quilibet poteſt illud præſtare per procuratorem habentem ad hoc ſpeciale mandatum.c.fin.in 6.

CONTRARIA conſuetudine non obſtante.

QVIA talis conſuetudo præberet occaſionem prolungandi lites, & in illis committendi fraudes. ſup. cap.in pertractandis. Ideo tanquam irrationabilis non eſt attendenda. c. ex parte. de conſuet. Et iuri ſcripto, quod decernit tale iuramentum, præiudicare non poteſt. c. fin.d.tit.

Cap. 6. Cum cauſam.

PROCVRATOR, vel ſyndicus vniuerſitatis eccleſiaſticæ, vel ſæcularis, de calumnia iurare poteſt.

QVIA cum iſti habeant legitimam adminiſtrationem cauſarum totius vniuerſitatis, præſumuntur ſcire qualitatem illarum, an ſint iuſtæ, vel ne. ſup.c.in pertractandis. & l.2. §.quod. C. eod. Et quoniam iuramentum calumniæ eſt de credulitate, vt ſecundum quod credit, & exiſtimat, debeat quis reſpondere. d.l.2. §.1. Ideo ex quo iſti habent ab vniuerſitate generalem cauſarũ adminiſtrationem, admittuntur etiam à iure ad hoc iuramentum præſtandum, abſque alio ſpeciali mandato. vt in tex.& ſup.c.imperatorum.

Cap. 7. Cum in cauſa.

EPISCOPVS iurat de calumnia, ſi per ſeipſum eligit litigare.

QVIA iuramentum de calumnia eſt acceſſorium ad litis proſecutionem, cum ſine illo, ſi fuerit à parte requiſitum, cauſa expediri non poſſit.c.1.in 6.& l.1.C.eod. Et quoniam acceſſorium ſequitur naturam ſui principalis.cap.acceſſorium.de reg.iur. in 6.Ideo epiſcopus, vel alius, qui per ſeipſum vult litigare, ipſe etiam debet hoc iuramentum præſtare. vt in tex.& c.præterea.de offic.deleg.

PROPOSITIS tantum, non tactis Euangelijs.

QVIA

QVIA Euangeliorum præſentia iuranti terrorem inducit; & veritati ſuffragium impendit. Hoſt.in ſum.hoc tit. §. quis debet. Nam periurium tanto magis eſt pœnale, quanto ſacrius eſt illud, ſuper quo fuit præſtitum iuramentum. c.mouet. 22. q.1. Sed quoniam presbyteri indiſtinctè habent priuilegium in leuibus cauſis, vt vice iuramenti, per ſanctam conſecrationem interrogentur, cum ſacerdotes ex leui cauſa iurare non debeant; ne manus, per quas corpus, & ſanguis Chriſti conficitur, videantur pollui quo ad vulgi opinionem. c. ſi quis.2.q.5. Ideo ſimiliter congruum eſt, vt epiſcopi priuilegientur, quòd ſicut in cauſis arduis, & caſibus grauioribus, iurando, tenentur tangere euangelia.c.quoties.1.q.7.ita in cauſis ordinarijs, & caſibus leuioribus, in quibus habeant iurare, ſufficiat, quod euangelia ſint eis propoſita, & illa non tangant, ſed tantum, iurando, eleuent manus verſus ipſa. c.teſtimonium.11.q.1.& gloſ.in c.vt circa. ver. corporali. de elect. in 6. Et de modo, & forma iurandi, eſt gloſ. not. in Clem. 1. ver. tactis. de hæret.

SI verò per ſyndicum litigat, per illum poterit iurare.

QVIA ſyndicus intelligitur conſtitutus ad vniuerſitatem cauſarum eccleſiæ, & de illis præſumitur bene inſtructus. ſup. c. in pertractandis.& c.vnic.de ſyndic.Et quoniam cuilibet generali adminiſtratori eſt à iure conceſſum, vt ſine alio ſpeciali mandato, poſſit hoc iuramentum præſtare. Authent. principales.C. eod. Ideo ſimiliter poteſt iurare ſyndicus. vt in tex.& ſup. c.imperatorum. Simplex verò procurator non poteſt hoc facere ſine ſpeciali mandato. cap. fin. eod.in 6.

§. Pœna.

ACTOR refutando iuramentum calumniæ ſine cauſa, cadere debet ab inſtituta actione.

QVIA cum hoc iuramentum fuerit inuentum ad fraudes litigantium euitandas. ſup.c.in pertractandis. Actor, qui illud ſubire recuſat, cenſetur improbus litigator. d. Authent. principales. §. quod ſi actor. Et quoniam, qui ſemel actionem proponit, aut debet à cauſa cadere, aut litem vſque ad finem exercere. Authent. qui ſemel. C. quomod. & quand. iud. Ideo cum iſte cenſeatur iniuſtam cauſam fraudulenter mouiſſe, ad dirimendas lites, & in eius pœnam, ab hoc iudicio eſt in futurum repellendus. vt in tex. & Authent. vt litig. iur. in exord.lit.§.illo.coll.9.

REVS autem debet haberi pro confeſſo.

QVIA tunc cenſetur malitioſe ſubterfugere, & ſe à tali iuramento abſtinere, ne deierando peccet. Authent. in d.§.quod. Et quoniam

niam, qui fouet iniuſtam partem in iudicio, debet cadere ab illa. cap. finem. de dol. & cont. Ideo ſi aliquod ius in cauſa habebat, per huiuſmodi ſuam præſumptam fraudem, cenſetur eſſe nullius momenti, & illud meretur amittere. vt in tex. & d. §. quod. Quæ amiſſio, tam ex parte actoris, quàm ex parte rei, non incurritur ipſo iure, ſed per ſententiam iudicis eſt incurrenda. gloſ. in d. §. quod. nam iudex procedet contra actorem abſoluendo reum, ac ſi nihil probaſſet, vel contra reum, ac ſi petita eſſent probata. gloſ. hîc. & Authent. in d. §. illo. Diſpoſitio enim huius pœnæ eſt concepta per verba futuri temporis, dum tex. dicit; Cadat à cauſa, vel Habeatur pro confeſſo. Hoſt. in ſum. huius tit. §. fin. Quo caſu pœna non imponitur ipſo iure, ſed vt incurratur, requiritur ſententia. vt not. in c. quiſquis. de elect. & gloſ. in c. in pœnis. de reg. iur. in 6.

IN SEXTO. Cap. I. Si de calumnia.

NON eſt de ſubſtantia, quod ſtatim poſt litem conteſtatam, iuretur de calumnia.

QVIA illud dicitur eſſe de ſubſtantia ordinis alicuius rei, cui determinatus eſt certus locus, qui nec mutari poteſt. gloſ. in c. 1. ver. tertia. diſt. 75. vbi autem locus illius eſt determinatus, tamen in alio loco poteſt poni, non dicitur ille locus eſſe de ſubſtantia ordinis. gloſ. in Clem. cauſam. ver. deuoluta. de elect. Et quoniam ſi hoc iuramentum etiam in totum tacitè omittatur, non annullatur proceſſus. infr. §. 2. Ideo multo fortius poteſt poſt exordium litis, ad tempus omitti. vt in tex. & c. cum Ioannes. extr. de fid. inſtr. Nec obſtat, quod dicatur, illud eſſe præſtandum in exordio litis. ex c. 1. nam verum eſt, id fieri debere, ſi deferatur. vt in tex. Sed ſi non fiat, quia non fuit delatum, non propterea proceſſus vitiatur, quia alijs iuribus ſuſtinetur. gloſ. hîc, & gloſ. in Authent. principales. §. ſed quia. C. eod. Nec enim ſemper ordinem ſcripturæ ſeruamus. c. cauſam. ext. de reſcript. & l. nec ordo. ff. de ſolut. Vnde cum hoc iuramentum debeat præſtari, vt via fraudibus præcludatur. infr. c. prox. & l. 1. C. eod. quocunque tempore pars ſuſpicetur de fraude alterius, poteſt ante concluſionem in cauſa petere, vt hoc remedium adhibeatur. vt in tex. & gloſ. fin. in c. ex literis. ext. de iureiur. A contrario, ſi eſſet de ſubſtantia ordinis, eius ſuppletio poſtea facta non validaret inutiliter retro geſta; ſicut in teſtamento, ſuppletio ſeptimi teſtis non confirmat acta coram ſex teſtibus. l. hæredes palàm. ff. de teſtam.

§. Pro-

§. Propter.

NON annullatur proceſſus, licet tacitè omittatur calumniæ iuramentum.

QVIA ea, quæ non ſunt de ſubſtantia actus, ſed de ſolemnitate, & ad bene eſſe, ſi fuerint omiſſa, non vitiant actum. gloſ. 1. in c. 2. ext. de cler. per ſalt. prom. Et quoniam hoc iuramentum non eſt de ſubſtantia ordinis iudiciarij. ſup. §. prox. Ideo licitè poteſt, tacitè illud omitti. vt in tex. & d. Auth. principales. Sed quia hoc iuramentum non eſt principaliter introductum pro commodo priuatorum, ſed pro communi vtilitate. d. §. ſed quia, & ibi gloſ. Et ea, quæ principaliter ad publicam vtilitatem ſunt inducta, per partium pactum renunciari non poſſunt. c. ſi diligenti. ext. de for. comp. Et pactum expreſſum de non iurando de calumnia, videretur inuitare partes ad delinquendum, & protelandum lites in præiudicium boni publici, & ipſius iudicis. Abb. in c. tuis. de teſtib. Et dolus futurus per aliquos remitti non poteſt. Bald. in d. §. ſed quia. Ideo hoc iuramentum poteſt per partes tacitè omitti, abſque eo, quod vitietur proceſſus, non autem expreſſe. vt in tex. & Auth. in d. §. ſed quia.

IN ſpiritualibus cauſis ſimul de calumnia, & veritate iuratur.

QVIA licet in huiuſmodi cauſis olim de calumnia non iuraretur. ext. c. literas; quia non præſumebatur, quod in eis litigantes calumniarentur, ſed Deum in memoria ſemper haberent. gloſ. hic. Sed bene iurabatur de veritate dicenda. vt in tex. quia tale iuramentum, quod eſt de ſcientia, ad pauciora ſe reſtringit, & facilius eſt per illud reſpondere, quàm ſit per iſtud de calumnia, quod eſt de credulitate. Innoc. in d. c. literas. Sed quoniam experientia patefecit, quod hominum creſcente malitia, etiam in cauſis ſpiritualibus litigantes frequenter calumniabantur. vt in tex. Ideo vt via calumnijs precludatur, ſtatuitur, vt in iſtis cauſis ſimul de veritate dicenda, & calumnia euitanda, partes præſtent iuramentum. vt in tex. & c. præſentium. infr. de teſtib.

Cap. 2. In appellationis.

IN cauſa appellationis iurari debet de calumnia, & de veritate dicenda.

QVIA licet hoc iuramentum ſit præſtitum in prima Inſtantia. extr. cap. 1. Et in eadem cauſa illud non videatur ſæpius iterandum. Authent. hoc ſacramentum. C. eod. Tamen quoniam in appellationis inſtantia poſſunt fieri nouæ probationes, & defenſiones. cap. cum Ioannes. extr. de fid. inſtr. Et inſtantia appellationis eſt diuerſa à prima inſtantia. cap. fin. infr. de teſtib. Et iuramentum de calumnia,

lumnia, aut de veritate dicenda, refertur ad inſtantiam, in qua iuratur, quod in illa ipſe iurans non vtetur calumnioſa probatione, vel defenſione, & quod verum fatebitur. d. c. fin. & ex c. in pertractandis. de teſtib. Ideo hoc iuramentum reiterabitur in cauſa appellationis; propter nouas defenſiones, & probationes, quæ ibi poſſunt fieri, licet fortè poſtea nouæ probationes non fiant. vt in tex. & l. 2. C. eod. Iura ergo quæ dicunt, iuramentum calumniæ in cauſa generaliter præſtitum, non eſſe iterandum, intelliguntur in eadem inſtantia, ſecus in diuerſa. gloſ. in d. l. 2. ver. mouiſſe.

§. Procuratores.

PROCVRATOR deputatus poſt iuramentum calumniæ, iurabit de calumnia.

QVIA licet per iuramentum præſtitum ab ipſo principali, ſit prouiſum de calumnia per ipſum euitanda; non tamen eſt prouiſum de illa euitanda per ipſius procuratorem, cum iuramentum non tranſeat de perſona in perſonam. Francus hîc. Et quoniam poteſt eſſe, quod principalis habuerit bonam fidem, & procurator habeat malam. l. ſi cui. ff. de accuſat. Et hoc iuramentum eſt præſtandum per omnes, qui in iudicio habent ius, & in illo calumniari poſſent. Authent. principales. C. eod. Ideo licet principalis iurauerit de veritate dicenda, & calumnia euitanda, ſi poſtea conſtituit procuratorem, etiam ipſe debebit hoc iuramentum præſtare. vt in tex. & d. Auth. principales. Et licet regulariter procurator iuret in animam domini. c. procurator. ſup. de elect. & c. metuentes. 17. q. 4. iuramentum tamen calumniæ, ad euitandas fraudes, debet præſtare in animam domini, & in animam propriam. gloſ. ver. ab ipſis. In caſu tamen, quo dominus iurauit, non eſt neceſſarium, vt ei ad hoc detur ſpeciale mandatum. d. gloſ. hîc. Syndicus autem vniuerſitatis iurat de calumnia in animam propriam tantum, & ſine ſpeciali mandato. gloſ. in c. in pertractandis. ext. eod.

§. In omnibus.

IVDEX, quoties ſibi videtur, exigit iuramentum malitiæ, etiam ſi de calumnia, vel veritate iuratum ſit.

QVIA iuramentum ſpecialiter præſtitum ſuper certo capitulo, non ſe extendit ad alia capitula ab illo diuerſa. c. clericus. extr. de iureiur. Cum actus agẽtium non operẽtur vltra intentionem eorum. l. non omnis. ff. ſi cert. pet. Et quoniam malitia poteſt in cauſa præſtari non ſolum in ijs, quæ per iuramentum de calumnia, & de veritate dicenda, intelliguntur excluſa, ſed etiam alijs modis poteſt in ea malitia committi. Goffr. hic. vbi notat quatuor differentias inter iuramentum

tum

tum de calumnia, & illud de malitia. Et quandocunque detegatur per partes in cauſa committi malitiam, iudex debet malitioſum punire, & curare, vt illa euitetur. c. vt circa. ſup. de elect. Ideo in omnibus cauſis, ne dum ante, ſed etiam poſtquam lis fuerit conteſtata, ſiue de veritate, ſiue de calumnia ſit iuratum in ipſis, poteſt iudex à partibus exigere iuramentum malitiæ, quotiens viderit expedire. vt in tex. puta; cum iudex ſuſpicatur, quod malitioſè proponatur exceptio, petatur dilatio, & ſimilia. gloſ. fin. hic. & Specul. hoc tit. §. 1.

Cap. 3. Nullam.

PROCVRATOR habens ſpeciale mandatum, iurat de calumnia.

QVIA hoc iuramentum eſt de credulitate, vt ſecundum quod credit, & exiſtimat, debeat quis reſpondere. l. 2. C. eod. Et quoniam quando procurator eſt ad hoc ſpecialiter datus, præſumitur, quod fuerit à domino melius inſtructus, qualiter cauſa ſe habeat, quàm ſi eſſet datus generaliter, & maxime ad futuras lites, in quibus fortaſſe negaret id, quod confiteretur, ſi à domino fuiſſet inſtructus. Ioan. Andr. hic. Ideo ſi procurator habeat ſpeciale mandatum ad hoc iuramentum præſtandum, admittitur, non autem ſi habeat ſolum generale ad lites. vt in tex. Et tunc debet iurare in animam propriam, & domini, de credulitate vtriuſque ipſorum. vt ſup. in cap. prox.

Liber Secundus. Titulus Octauus.

DE DILATIONIBVS.

IN DECRETAL. Cap. 1. Dilecti.

CITATIO vocatoria cum peremptoria, non debet eſſe nimis breuis.

QVIA dilationes ita ſunt dandæ, vt intra eas quis poſſit commodè adimplere id, ad quod citatur. c. de inducijs. 3. q. 3. Et quoniam per huiuſmodi citationem datur citato terminus ad comparendum. Abb. hic. Et terminus peremptorius dicitur ille, vltra quem ſuper illo actu regulariter, citatus aliam dilationem non habet. l. & tertium. ff. de iudic. Ideo in tali citatione vocatoria debet tantum

tempus aſſignari, vt citatus poſſit coram iudice veriſimiliter ad ſuam cauſam dicendam commode comparere. vt in tex. & l. conſentaneum. C. quomod. & quand. iud. Quando autem talis terminus dicatur competens, vel nimis breuis, vbi expreſſe à iure non limitatur, relinquitur arbitrio iudicis, inſpecta locorum diſtantia, & qualitate negotij. c. cum ſit. de appellat. & Authent. de litig. §. ſi verò. coll. 8. Qui ſi non arbitrabitur vt bonus vir, dicetur grauare, & poterit appellari. c. ſuper his, & ibi gloſ. de accuſat. & Bart. in l. ſi qua. ff. de verb. ſign.

MAXIME, vbi de rebus eccleſiaſticis agitur.

QVIA eccleſiæ in ſuis rebus eſt fauor indulgendus. c. ſanctorum. de præſcript. Summa enim eſt ratio, quæ pro religione facit. l. ſunt. ff. de relig. Ideo licet in ipſis ſit finis, quam citius commode fieri poteſt, litibus imponendus. Clem. diſpendioſam. de iudic. non ſic tamen iudex debet litem abbreuiare, quin præcipue in eis probationes neceſſariæ, & defenſiones legitimæ admittantur. vt in tex. & Clem. ſæpe. de verb. ſign.

NISI neceſſitas aliud ſuggerat.

QVIA neceſſitas non habet legem. c. mutationes. 7. q. 1. Et quoniam quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l. de ætate. §. ex cauſa. ff. de interrog. act. Ideo etiam ſi terminus dilationum ſit regulariter aſſignatus à iure, iudex ex ſuperuenienti neceſſitate poteſt illum reſtringere, vel prorogare. gloſ. in d. c. cum ſit. & Bart. in l. 2. ff. de re iudic. Hodie verò de ſtylo communi non ſeruantur dilationes iuris, ſed vel in ſtatuto exprimuntur, vel arbitrio iudicis præfiguntur, & in hoc eſt attendenda conſuetudo fori. Abb. hic. & c. paſtoralis. de except.

Cap. 2. Praeterea.

INDVCIAE deliberatoriæ denegantur reo, ſi per literas citatorias plene potuit inſtrui, & deliberare ſuper eo, de quo quæritur.

QVIA ſuperfluæ dilationes in litibus à iure deteſtantur. Authent. de litig. §. omnem. coll. 8. Et quoniam induciæ deliberatoriæ dantur reo, ad deliberandum ſuper petitis in libello oblato, an ipſe velit cedere, vel contendere. cap. induciæ. §. offeratur. 2. q. 3. Ideo ſi reus ad iudicium vocatus, ex reſcripto ſibi tranſmiſſo potuit inſtrui ſuper eo, de quo conuenitur, deliberatoriæ induciæ non ſunt ei vlterius indulgendæ, ſed iudex debet procedere abſque alia mora, in negotio ſibi commiſſo. vt in tex. & l. 2. C. de tempor. & repar. Fruſtra enim fit per plura, quod poteſt fieri per pauciora, & æque bene. l. ampliorem. C. de appellat. Vnde ad excludendas inducias deliberatorias, quæ dari ſolent reo ad reſpondendum, & deliberandum

ſuper

ſuper contentis in libello, nota cautelam,& practicam, vt in citatione ponatur copia reſcripti, vel aliquid aliud, ex quo certificetur reus, ſuper quo eſt conueniendus, & qua actione. Angel. conſ. 139. Oportet tamen, quod terminus præfixus in citatione, ſit ita præfixus, vt non ſolum comparere, ſed etiam deliberare valuerit, an deberet cedere, vel contendere. Abb. hic.ſecus autem, vbi terminus non fuit ita ſufficiens; tunc enim ceſſaret ratio, propter quam ei denegantur, & per conſequens deberet habere inducias ad deliberandum. infr.c.fin. & not.Cyn.in l. 1. C.eod. Et ſic nota, quod induciæ deliberatoriæ non ſunt concedendæ,niſi ſemel, ſiue explicitè, ſiuè implicitè ſint conceſſæ. vt in tex.& d.§.offeratur. Quod procedit, niſi ex aliqua legitima cauſa reus non valuerit deliberare in prima dilatione. infr.c.expoſuit. & c.1. ſup. vt lit. non conteſt.

Cap.3. Literę.

EX declaratione verbi generalis, vel ambigui poſiti in libello, nouæ induciæ deliberatoriæ dandæ non ſunt, ſi per expreſſa potuit reus deliberare ſuper ambiguitate illa, vel generalitate.

QVIA ex quo reus iam eſt inſtructus de cauſa per libellum, videretur malitioſè nouas inducias petere ad deliberandum ſuper reſponſione illius, pro quo habuit competentes inducias, licet poſtea in illo aliquid addatur ad maiorem expreſſionem, quod non mutet naturam negotij. gloſ.hic. Et quoniam ſuperfluæ dilationes in litibus deteſtantur. ſup. cap.prox. Ideo ſatis eſt, quod reus potuerit deliberare per inducias ſibi conceſſas in ipſa libelli oblatione, nec per aliqualem declarationem poſtea ſecutam, ſunt ei nouæ induciæ ad deliberandum concedendæ. vt in tex. & c.induciæ, & ibi gloſ.ver.amplius. 3. q.3. Si verò libellus fuiſſet ita obſcurus, vel ambiguus, quod veriſimiliter deliberare non potuiſſet, tunc poſt declarationem debet habere inducias, ac ſi primas non habuiſſet. Hoſt. hic. Quando autem declaratio dicatur talis, vt pro ea ſint iſtæ induciæ dandæ,vel non, relinquitur arbitrio iudicantis. Abb. hic. Iſta enim magis poſſunt percipi intellectu, quàm poſſint aliqua locutione exprimi. c. apoſtolicæ. de donat. & l. 3. ff. de teſtib.

Cap. 4. Expoſuit.

SI citatus in cauſa ardua, de longinquo vocatur pro publica vtilitate, etiam ad locum iudicij, ita, quod intra terminum citationis deliberare,& alia ſibi neceſſaria ad comparendum, explicare non potuit, in termino reſpondere non cogitur, ſi reperiatur in loco iudicij.

QVIA vtilitas publica eſt præferenda priuatæ. c. bonæ, il 1. de poſtul. præl. Et quoniam propter impedimentum publicæ vtilitatis, taliter citatus non potuit habere tempus ad conſulendum eos, quorum conſilium arduitas cauſæ requirebat. Abb. hic. Ideo talis debet pro abſente reputari, & reuocandi domum priuilegium habere. vt in tex. & Authent. de ſanctiſs. epiſc. §. ſi verò epiſcopi. coll. 9.

SED habebit nouas inducias.

QVIA ex legitima cauſa nouæ induciæ ad deliberandum, in litibus conceduntur. c. induciæ. §. iudicantes. 3. q. 3. & l. 1. C. eod. Et quoniam officium ſuum nemini debet eſſe damnoſum. l. ſi ſeruus. §. quod. ff. de furt. Nam non debet quis damnum conſequi, vnde præmium meretur. c. peruenit. de fideiuſſ. Ideo cum propter publicam vtilitatem, non potuerit iſte citatus ſuæ cauſæ incumbere, nec habuerit tempus, in quo ad vtrumque negotium valuerit (ſicut expediret) eſſe paratus, aliæ induciæ deliberatoriæ loco priorum, ſunt ei concedendæ. vt in tex. & l. ſi quando. C. eod.

IN Extrau. Comm. Cap. vnic. In delictorum.

CITANTVR peremptoriè fabricantes florenos in partibus Lombardiæ, & Marchiæ Ianuenſis, ſub forma, & ſigno, quo Florentiæ cudebantur, data ſibi dilatione trium menſium, intra quos coram Papa compareant.

QVIA quamuis dicti floreni, ad veram florenorum de Florentia ſimilitudinem fabricati, in vero, & ſolito florenorum eiuſdem ciuitatis pondere, communiter, & bonitate auri, & vero florenorum valore deficiant; ipſi tamen (ſimulata eorum effigie) perſonas, vt plurimum, ſimplices, & quandoque etiam in huiuſmodi rebus expertas decipiunt, ipſaſq; damnis rerum, & periculis perſonarum exponunt, dum pro veris florenis ipſos recipiunt. vt in tex. Et quoniam tales falſarij, & fabricatores huiuſmodi monetarum, ſe dignos maledictione conſtituunt. extrauag. vnic. Ioan. XXII. de crim. falſ. Et Papa habet auctoritatem, vbique peccata prohibendi, & innocentium indemnitati prouidendi. c. nouit. de iudic. Ideo citat tales ad coram ſe comparendum, & oſtendendum, quo iure iſta ſibi competere credant. vt in tex.

ALIAS contra ipſos, eorum abſentia non obſtante, procedetur, prout iuſtitia ſuadebit.

QVIA

QVIA cum hæc nuntiatio, & citatio fuerit affixa in oſtijs maioris eccleſiæ Auinionenſis, vbi hic ſummus Pontifex Ioannes xxij. tunc degebat, vt ad communem omnium notitiam deduceretur, & publicaretur, & vt prædicti moniti, & citati, & alij quicunque, qui ſua crediderint intereſſe, nullam poſſint excuſationem prætendere, quod ad eos proceſſus huiuſmodi non peruenerit, vel ignorauerint eundem; non eſt veriſimile, remanere quo ad ipſos incognitum, vel occultum, quod tam patenter omnibus publicatur. vt in tex. Et quoniam taliter citati, non comparendo, cenſentur contumaces.c. fin.de dol.& cont. Et contra contumacem poteſt in cauſa procedi, ac ſi eſſet præſens, quo ad illum actum, in quo eſt contumax.c.cauſam.d.tit. Et quando ſuperior fuit comminatus in termino peremptorio, de procedendo ad vlteriora, & pronunciando in cauſa, poteſt procedi ad vlteriora contra non comparentem, prout qualitas cauſæ patitur, ſine noua citatione, cum talis videatur contumax in tota cauſa. cap.2. de dol.& cont.in 6. Ideo ex quo iſti fuerunt taliter citati, ſi non comparent, poterit contra eos abſque alia citatione procedi. vt in tex.& Io. And. in d.c.2.in 6.

Liber Secundus. Titulus IX.

DE FERIIS.

In Decretal. Cap. 1. Omnes.

DIEBVS Dominicis mercari, litigari, iudicari, vel iurari non debet.

QVIA dies Dominica tantis diuinarum diſpenſationum myſterijs conſecrata eſt, vt quicquid à Domino eſt inſigne conſtitutum, in huius diei dignitate ſit geſtum. In hac die mundus ſumpſit exordium: In hac per reſurrectionem, & mors interitum, & vita accepit principium. c.quod die.diſt.75. Et quoniam in ſolemnioribus diebus, eſt diuinis officijs magis incumbendum. c.irreligioſa.de conſecr.diſt.3. Et feſtiuitates Dei ſunt deuotè celebrandæ.c.odi.24.q.1. Ideo omnes dies Dominicos à veſpera in veſperam cum omni veneratione debemus obſeruare, & ab omni illicito opere abſtinere. vt in tex.& l.omnes. C.eod. Et quia mercari facilè retrahit homines à deuotione, & eſt occaſio ad peccandum: nam difficile eſt, inter emeutis, vendentiſq. commercium, non interuenire peccatum. cap. qualitas. de pœnit.diſt. 5.cum ſæpe prompti ſint con

trahentes ſeſe inuicem circumſcribere. l.item ſi pretio. §. quemadmodum. ff. locat. Vnde propheta inquit; Quia non cognoui negotiationes, introibo in potentias Domini. pſal. 70. Non prohibentur tamen per hoc, ſæcularibus licitæ negotiationes in diebus non feſtiuis. c. eijciens,& c.quoniam.diſt.88.Cum illę ſint neceſſariæ in ciuitatibus propter permutationes rerum faciendas, quæ non ſunt eædem apud omnes; & ad earum facil iorem expeditionem fuit inuenta pecunia. Ariſt. 1. politic.cap.6. Ideo in diebus Dominicis, & alijs feſtiuis,propter propinquitatem ad peccatum, & propter impedimentum, quod eſſet ad audienda diuina officia, & vt in illis homines quieſcant à laboribus aliorum dierum, prohibetur mercari. vt in tex.& infr. c.licet.Et quia in litigio oritur magna contentio, & odium inter partes. c. finem. de dol. & cont. Et ſi homines poſſent neceſſitari, vel ad libitum poſſent intendere, ad litigandum in his diebus, dimitterent diuina officia, & incumberent litigijs, in quibus ſæpe committerent mendacia, & fraudes. c. vnic. de ſyndic. Ideo etiam lex ciuilis dicit, quod horrida vox prætoris debet feſtiuis diebus ſilere. l. dies feſtos. C. eod. Et quia propter frequentem iurationem, de facili incurritur peccatum. cap. etſi Chriſtus.de iureiur. Et iuramentum procedit ex malo nõ credentium. cap. ſignificaſti. de elect.& non præſumitur ſpontè præſtitum. c. ſuper hoc. de renunt. Ideo feſtiuis diebus prohibetur iurari. vt in tex. & l. fin. C.eod. Vnde teſtis non debet diebus feriatis iurare, licet tunc poſſit deponere. Ioan. Andr. hic. tum quia dies depoſitionis trahitur ad diem iuramenti, cum illa habeatur pro recepta tempore iuramenti. l. ſi quando.C.de teſtib.tum quia iſte actus eſt extraiudicialis,cum fiat in ſecretò,exẽplo Danielis.Specul.hoc tit.§.3.ver.quid ſi tunc.Non tamẽ debent teſtes examinari diebus feriatis principaliter in honorem Dei, niſi aliud ſuadeat neceſſitas, licet alio die ſit præſtitum iuramentum, & ſaltem,ſi eſt actus executiuus actus iudicialis. Butr. hic. licet ſi taliter examinentur, depoſitio teneat. Abb.hic.Sicut ſimiliter contractus non debent fieri in eccleſia, tamen facti tenent. c. decet. de immunit. eccl. in 6.

SED de veſpera in veſperam debent celebrari.

QVIA ſolemnitas, quæ in veteri lege à Deo erat præcepta in die ſabbati,in Chriſtiana lege tranſlata eſt in diem Dominicam. infr.c.licet.& de conſecr.diſt.3.c.pronunciandum. Et quoniam Deus dixit per Moyſen: A veſpere vſque ad veſperum celebrabitis ſabbata veſtra. Leuit. cap. 23. Ideo ſimiliter quo ad celebrationem diuinorum in diebus Dominicis, & alijs feſtiuis Eccleſia incipit diem à primis veſperis ad ſecundas veſperas diei. vt in tex.& c. quod à patribus.diſt.75. Dies tamen incipit, & terminatur diuerſis horis, diuerſo reſpectu; Nam quantum ad officij celebrationem, incipit à veſperis.

vt

vt hic,& infr.c.prox. Quo ad iudicium, incipit in mane, & terminatur in fine diei ante noctis tenebras.c.conſuluit.de offic.deleg.& Authent. de iudic.§.ſedebunt.coll 6. Et ſic dies diſtinctus à nocte,eſt latio ſolis ſuper terram. Lira in c.1.Geneſ.Quo ad contractus,teſtamenta;tranſactiones,& ſimilia,incipit a media nocte, & alia media nocte finitur.d. c.conſuluit.& l.more Romano.ff.eod.Quo ad eſum carniũ, incipit dies poſt cœnam;intelligendo, quod cœna fiat ante mediam noctem; & ſic incipit à media nocte,& durat vſque ad diluculum noctis ſequentis. c. de eſu.de conſecr.diſt.3.& gloſ.ibi in ſum.Quo ad treugam, incipit ab ortu Solis,& durat per totam noctem.c.1.de treug.& pac.Iſte enim eſt dies naturalis vigintiquatuor horarum, cuius prima pars eſt illa, quæ habet præſentiam Solis,& per excellentiam vocatur dies: Secũda pars eſt nox,quæ fit per occultatione Solis.Lira.in c.1.Geneſ.iuxta illud:Factum eſt veſpere,& mane dies vnus: Appellauit lucem diem, & tenebras noctem.Geneſ. ibidem. Aliæ tamen nationes auſpicabantur diẽ, vt alio,atque alio modo obſeruaretur; Nam Athenienſes diem ciuilem incipiebant à Sole occidente ad Solem iterum occidentem. Babilonij ab ortu Solis,ad Solem ſecundò exorientem; Arabes à meridie ad meridiem ſubſequentem. Romani à media nocte ad mediam noctem. Macrob.lib.1.Saturnal.cap.3.& Plin.lib.2.cap.79.Vnaquæq; enim prouincia abundat in ſuo ſenſu.c.vtinam.diſt.76.

Cap.2. Quoniam.

FESTORVM principium, & finis, fieri debet ſecundum ipſorum magnitudinem.

QVIA æqualis eorum dierum debet eſſe feſtiuitas,quorum æqualis eſt & ſanctitas.c.ſcire.diſt.76.Et quoniam vna ſolemnitas maior eſt altera.c.fin.& ibi gloſ.de ſent.excom.in 6. Ideò licet ſcriptum ſit: De veſpera in veſperã celebrabitis Sabbata veſtra.Leuit.c.23. Feſtorum tamen principium,& finis,iuxta eorum qualitatem,& diuerſarum regionum conſuetudinem, debet attendi; & ſicut magnitudo dierum exigit,prius incipi, & tardius terminari.vt in tex. & inf. c. fin.

ET conſuetudinem regionis.

QVIA conſuetudo, ſicut & ius poſitiuum,poteſt ampliare, & interpretare ius diuinum.Innoc.in c.fin.de conſuet. Et quoniam in vna fide nihil officit conſuetudo diuerſa. c.de trina.de conſecr. diſt. 4. vnde in aliquibus locis is, qui baptizatur, ter immergitur in aqua;in aliquibus vero ſemel tantum;in aliquibus non fit immerſio,ſed ſatis eſt,vt balneetur.d.c.de trina.& Innoc.in c.1.de baptiſm.Quinimo nec conſuetudinem Romanæ Eccleſiæ,tenentur homines vbique obſeruare,vbi verſatur extra fidem,ſeu eius articulos,niſi ipſa mandet,quod illa debeat obſeruari.c.noli, il 2.diſt.9.& gloſ.in c.vnic.ver.docuit. de

ſum

ſum.Trinit.in 6. Ideo licet de iure diuino,feſtiuitas mandetur celebrari per diem tantum, & de veſpere in veſperam. d. Leuit. 23. conſuetudo tamen poteſt extendere celebrationem ad plures dies, & aliter determinare principium,& finem, quam de veſpere in veſperam. vt in text. Vnde valet conſuetudo hodierna,vt reſpectu operarum,feſtum non incipiat à veſperis vigiliæ,ſed à mane ipſius feſtiuitatis, & duret per totam noctem ſequentē: Et ſic,vt tota die,& nocte ſequenti in Dominica abſtineatur ab opere ſeruili. Abb. hic,& ſup.in c.prox. Et etiā ne in aliquo celebretur dies Sabbāti,ne Chriſtiani viderentur iudaizare,& ſeruare in parte ritus Iudæorum,contra c.peruenit. de conſecr. diſtinct. 3. Conſuetudo tamen non poteſt diminuere diem feſti de præcepto, licet illum poſsit alijs horis inchoare, & finire, & poſsit feſta elongare. Anchar.hic.& Nauar.in manual. c.13. n.5.

DIEBVS Dominicis,& alijs præcipuis feſtiuitatibus, & inter Paſcha, & Pentecoſtem, non fit ſolemnis genuum flexio.

QVIA in his diebus gaudium reſurrectionis Domini celebramus. c.fin.diſt. 30. Ideo debemus ſtare capite eleuato, & læti,nō autem curui,& mæſti. c.ſcire. diſt.76. Vnde Sacerdos tunc non debet dicere: Flectamus genua. c. quoniam.de conſecr.diſt.3. Ex deuotione tamen etiam tunc in ſecreto genuflexio fieri poteſt. vt in tex. Sicut illam facere debemus etiam in his temporibus, cum Corpus Domini eleuatur. c.ſanè.de celebr.miſ.

SI tamen tunc clerici,vel epiſcopi ordinentur, ſecundum ordinationis modum, genua flectuntur.

QVIA in his diebus prohibetur tantum ſolemnis genuflexio,non autem illa,quæ fit ex deuotione, vel alia rationabili cauſa, ad oſtendendam humilitatem genuflectentis. vt in tex.& Innoc.hic. Ideo in conſecrationibus epiſcoporum, & clericorum ordinationibus, conſecrans,& conſecratus tantum, etiam in his temporibus genua flectere poſſunt, ſecundum quod conſecrationis modus requirit. vt in text. & Cæremoniale epiſcopor. vbi agit de ordinationib.

ROMANA eccleſia ſpeciale feſtum de ſanctiſſima Trinitate non facit.

QVIA ſingulis diebus dicit; Gloria Patri,& Filio,& Spiritui ſancto,& cætera ſimilia pertinentia ad laudem Trinitatis. vt in tex. Et quoniam ei,qui honoratur quotidie,non eſt neceſſe,quod ſpecialiter deferatur honor, ſicut ei, qui honoratur raro. Abb. hic. Ideo Romana eccleſia in vſu non habet, quod in aliquo tempore ſpecialiter celebret hanc feſtiuitatem. vt in text. Id quod bene procedebat ante Alexandrum Papam III. vt Romana eccleſia non celebraret

feſtum

feſtum ſanctiſſimæ Trinitatis; ſed in alijs locis diuersè fiebat: at poſt Alexandrum inoleuit conſuetudo, vt celebretur. Et Ioannes XXII. ſtatuit debere celebrari in octaua Pentecoſtes, prout hodie ſeruatur. Ioan. Azor. Inſtit. mor. par. 2. lib. 1. cap. 13. q. 1.

SERVATVR tamen de hoc, cuiuſq; eccleſiæ conſuetudo.

QVIA epiſcopi in eorum diœceſibus poſſunt cum clero, & populo, celebrare nouum feſtum, quod tendat ad maiorem Dei venerationem. infr. c. fin. & de conſecr. diſt. 3. c. 1. & ibi gl. Et quoniã id, quod plus omnipotenti Deo poſſit placere, eſt eligendum. c. nouit. diſt. 12. Ideo licet Eccleſia Romana hoc ſpeciale feſtum non celebret: in alijs tamen locis, in quibus conſueuit celebrari, non eſt omittendum. vt in tex. & c. vtinam. diſt. 76.

Cap. 3. Licet.

PROPTER neceſſitatem alimentorum licet, diebus feriatis in honorem Dei, operi ſeruili intendere.

QVIA quod aliàs eſt prohibitum, ex neceſſitate fit licitum. l. 1. & ibi gloſ. ver. vrget. ff. eod. Cum illa non cadat ſub præcepto. c. non ſatis. diſt. 86. Et quoniam alimenta ſunt de neceſſitate ad vitam hominis ſuſtentandam. c. 2. de obſeruat. ieiun. Ideo vbi aliter non poſſet iſta neceſſitas euitari, etiam in diebus feſtiuis illa reddit licitum operari. vt in tex. & l. ſolet. ff. eod. Exemplo Apoſtolorum, qui eſurientes, in Sabbato colligebant ſpicas. Matth. cap. 12.

MAXIME circa rem tempore perituram.

QVIA prouidendum eſt, ne occaſione momenti pereat commoditas cœleſti prouiſione conceſſa l. omnes iudices. C. eod. Et quoniã licitum eſt prouidere pro futuro tempore. c. habebat. 12. q. 1. Exemplo Domini, qui cum opus erat, à fidelibus oblata conſeruabat, & ſuorũ neceſsitatibus, & alijs indigẽtibus tribuebat. Io. cap. 3. Et in quantum præcepit, non eſſe cogitandũ de craſtino. Matth. cap. 6. non ad hoc præcepit, vt nihil pecuniæ ſeruetur à ſanctis, ſed ne Deo propter iſta ſeruiatur, & propter inopiæ timorem iuſtitia deſeratur. Aug. tract. 62. in Ioannem. Ideo non ſolum neceſsitas alimentorum, quæ contingere poteſt in præſenti, ſed etiam illa, quæ poteſt contingere in futurum, reddit licitũ diebus feſtiuis circa ipſa alimenta operari, vt puta, ſi alecia appropinquant per mare certo tempore anni, & niſi tunc capiantur, inde recedunt, & ſic in futurum, fortè tẽpore Quadrageſimali nõ haberentur. vt in tex. vel ſi collectio frumenti tempore meſsis, propter dilationem, damnum, & incommoditatem pateretur; & ſimiliter vini, tempore vindemiarum. d. l. ſolet. In maioribus tamen anni ſolemnitatibus, vt ſunt Nati-

Natiuitas Domini, Epiphania, Paſcha, Aſcenſio, Pentecoſtes, & Aſſumptio beatæ Virginis, propter earum excellentiam, & raritatem, talis licentia non indulgetur; Et quando in diebus feſtiuis illa conceditur, eſt imponenda aliqua eleemoſyna facienda in recompenſationem huius indulgentiæ. vt in tex. & gloſ. ver. maioribus.

Cap. 4. Capellanus.

TRES ſeptimanæ, quibus canon prohibet fieri nuptias ante feſtum ſancti Ioannis Baptiſtæ, non continuantur feſto, ſed intelligitur de ſeptimana Aſcenſionis cum duabus ſequentibus.

QVIA iſta prohibitio fuit ſtatuta ob reuerentiam feſtiuitatis Pentecoſtes, quæ, vt plurimum, in iſtis ſeptimanis interuenire ſolet, vt in tex. & gloſ. in c. non oportet. 33. q. 4. Et quoniam de feſto ſancti Ioannis Baptiſtæ circa hoc, nulla conſideratio habebatur, licet circa illum iſtæ ſeptimanæ occurrant, & propterea aliqui credebant, quod in illius honorem ſtatuerentur, & illi eſſent continuandæ. vt in tex. Ideo a tribus diebus rogationum ante Aſcenſionem Domini inchoando, vſque ad octauum diem poſt Pentecoſtem (illis hebdomadis computatis) nuptias celebrari non permittebatur, ſiue feſto ſancti Ioannis Baptiſtæ continuarentur iſti dies, ſiue non. vt in tex. & d. c. non oportet. Hodiè verò eſt attendendum Concil. Trident. per quod hæc prohibitio in iſtis tribus ſeptimanis fuit ablata; & præcipit, ſolùm ab Aduentu Domini Noſtri Ieſu Chriſti vſque in diem Epiphaniæ; Et à feria quarta Cinerum, vſque in octauam Paſchatis incluſiuè, antiquas ſolemnium nuptiarum prohibitiones ab omnibus diligenter eſſe obſeruandas; in alijs verò temporibus nuptias ſolemniter celebrari permittit. ſeſſ. 24. de refor. matr. cap. 10.

Cap. 5. Conqueſtus.

IN ferijs introductis in honorem Dei, & ſanctorum, iudicium exerceri non poteſt.

QVIA in his diebus præcipuè, debemus deuotione maiori incumbere diuinis officijs, & occaſiones peccandi euitare. ſupr. c. licet. Et quoniam per litigia homines retrahuntur à diuinis, & ad odia excitantur. c. vnic. de Syndic. Ideo quamuis non prorogari, ſed expediri deceat quæſtiones. c. finem. de dol. & cont. debet tamen iudicialis ſtrepitus quieſcere in diebus feriatis, qui ob reuerentiam Dei, noſcuntur eſſe ſtatuti. vt in tex. & ſupr. c. 1. Qui dies ſunt, Natalis Domini, ſancti Stephani, Ioannis Euangeliſtæ, Innocentium, ſancti Sylueſtri, Circuncisionis, Epiphaniæ, ſeptem dies Dominicæ Paſsionis, Reſurrectionis cum ſeptem ſequentibus, Aſcenſionis, Pentecoſtes cum duobus, qui ſequuntur, natiuitatis Ioannis Baptiſtæ, feſtiuitatum om-

nium Virginis glorioſæ, duodecim Apoſtolorum, & præcipuè Petri, & Pauli, beati Laurentij, dedicationis beati Michaelis, ſolemnitatis omnium Sanctorum, ac diebus Dominicis, cæteriſq. ſolemnitatibus, quas ſinguli epiſcopi in ſuis diœceſibus cum clero, & populo duxerint ſolemniter venerandas. vt in tex. & l. omnes dies. C. eod. Item eſt feſtum corporis Chriſti, quod celebratur feria quinta poſt octauam Pentecoſtes, de quo hic non fit mentio, quia non adhuc erat conſtitutum tempore, quo fuit edita hæc Decretalis; ſed poſtea fuit inſtitutum. vt in c. ſi dominum. de reliq. & vener. ſanct. Item eſt feſtum ſancti Martini. c. 1. de conſecr. diſt. 3. licet aliud dixerit. gloſ. in d. l. omnes dies. Item eſt feſtum Inuentionis ſanctæ Crucis. 5. Nonas Maij. vt in c. Crucis. de conſecr. diſt. 3. Et licet hæ duæ feſtiuitates, ſcilicet ſanctæ Crucis, & ſancti Martini, non fuerint hic enumeratæ inter illas de præcepto, conſuetudo tamen eas approbauit, & ſatis in hoc ſtandum eſt conſuetudini. Specul. hoc tit. §. 1. Feſtiuitates autem beatæ Virginis, quæ ſunt præcipuè in præcepto, ſunt quatuor, ſicut quatuor tempora anni, ſcilicet Annunciatio in vere, Aſſumptio in æſtate, Natiuitas in autumno, Purificatio in hyeme. Abb. hic. Et de veneratione exhibenda diebus feſtiuis, & ceſſatione tunc facienda à iudicijs, elegantiſsimis verbis exprimit Imperator. in l. fin. C. eod.

NISI ob neceſſitatem.

QVIA neceſsitas non habet legem. cap. quanto. de conſuet. Ideo caſus, qui ita celerem exigunt expeditionem, vt in alios dies reſeruari non poſsint, etiam in diebus feſtiuis poſſunt in iudicio expediri. vt in tex. & l. prouinciarum. C. eod.

VEL pietatem.

QVIA in operibus miſericordiæ non eſt habenda diſtinctio dierum. c. vtinam. diſt. 76. & c. nunquam. de conſecr. diſt. 5. immo in diebus ſolemnibus eſt eis magis inſiſtendum. c. cum ad monaſterium. §. in refectorio. de ſtat. monach. Ideo ſi pietas ſuadet, feſtiuitas non impedit iudicium. vt in tex. & l. 2. ff. eod. ſumma enim eſt ratio, quę pro religione facit. l. ſunt. ff. de religioſ. Vnde verſus;

Hæc faciunt cauſas feſtis tractare diebus,
Pax, ſcelus admiſſum, manumiſſio, res peritura,
Terminus expirans, mora teſtis abeſſe volentis,
Cumq. poteſtatis patriæ ius filius exit. gloſ. hic.

ETIAM de conſenſu partium.

QVIA feriæ feſtiuorum dierum non ſunt principaliter introductæ in fauorem partium litigantium, ſed in honorem Dei, & in publicam quietem. ſupr. c. licet, & l. fin. C. eod. Et quoniam iuri principaliter

paliter introducto in publicum fauorem, priuati renuntiare non poſſunt.c.ſi diligenti.de for.comp. Ideo vbi non vrget neceſsitas,nec ſuadet pietas, in feſtiuis diebus vſque adeo conuenit à iudiciali ſtrepitu abſtinere,vt conſentientibus etiam partibus, nec proceſſus habitus teneat, nec ſententia, quam contingit diebus huiuſmodi promulgari. vt in tex. & l.2.C.eod.

FERIIS tamen introductis fauore hominum, partes renunciare poſſunt.

QVIA fauori pro ſe principaliter introducto quilibet renunciare poteſt. c.ad apoſtolicam. de regular. Et quoniam feriæ meſsium, & vindemiarum ſunt conceſſæ principaliter in fauorem litigantium,vt tunc poſsint ad colligenda iſta victualia incumbere.l.1.ff.eod. Ideo licet in tali tempore nemo poſsit compelli in ius venire, ſi tamen ſponte venerit, & litigauerit,lata ſententia tenet;lata verò contra non comparentem,nulla erit. vt in tex. & l.1.ff.eod.

Liber Secundus. Titulus Decimus.

DE ORDINE COGNITION.

In Decretal. Cap. 1. Intelleximus.

CONTRA mulierem vendicantem aliquem in maritum,admittitur exceptio conſanguinitatis.

QVIA mulier taliter proponens in iudicio, non intentat poſſeſſorium, vt petat reſtitutionem coniugis, ſed intentat proprietatem, vt ſibi vir adiudicetur in maritum. Abb. hic. Et quoniam exceptio conſanguinitatis perimit petitionem actoris aſſerentis matrimonium, cum intra prohibitos gradus conſanguinitatis illud non teneat.c.non debet. de conſang.& affinit. Ideo licet muliere agente poſſeſſorio ad reſtitutionem coniugis, non admittatur exceptio conſanguinitatis, ſeu alia concernens defectum proprietatis. c.ex conqueſtione.de reſtit. ſpol. ſecus eſt,ſi agatur petitorio, quo caſu eſt prius videndum, an matrimonium ſit validum. vt in tex. Et ſic an talis exceptio actionem petentis excludat. infr. c.2. & ff.de except.l.1.

QVAE prius diſcutienda eſt, quàm ſuper matrimonio pronuncietur.

QVIA

QVIA fundata intentione actoris, venit reus condemnandus, niſi aliter ſe defendat. c. tam ex litteris. de in integr. reſt. Iudex enim debet ſententiare ſecundum merita cauſæ, quæ ex partium aſſertione panduntur. l. fin. C. ſi per vim, vel alio mod. Et quoniam conſanguinitatis exceptione probata, talis principalis quæſtio matrimonij perimitur. vt in tex. Ideo ante eſt cognoſcendum de ipſa, quam ad definitionis articulum procedatur. vt in tex. vt ſic appareat, an reus ſit abſoluendus, vel condemnandus. Calder. hic.

ET ſufficit ſuper ipſo principali pronunciare.

QVIA omne ſuperfluum eſt reſecandum. c. 2. de probat. Et quoniam pronunciando ſuper principali, ſatis pronunciatur tacitè ſuper ipſa exceptione concernente ipſum principale. Cald. hic. Ideo non eſt neceſſe ſuper illa exceptione ſpecificè pronunciare. vt in tex. Præterea, exceptio concernens factum principale, vt eſt peremptoria, opponitur non principaliter propter ſe, ſed vt perimat ipſum factum principale, de quo eſt quæſtio. gloſ. hic. Ideo ſatis eſt, quod pronuncietur ſuper ipſo principali, de quo eſt quæſtio, & non ſuper incidenti propoſito; cum ſententia debeat eſſe conformis petitioni; & ob id ſubtilius eſt non pronunciare; ſed ſi pronunciatur, nihilominus valet ſententia, dummodo pronuncietur ad effectum pronunciandi ſuper ipſo principali. Abb. hic, & infr. c. prox.

Cap. 2. Cum dilectus.

SI reus contra actorem ſpoliatorem ſpoliationem opponit, aut excipiendo, & tunc prius auditur.

QVIA exceptio ſpolij eſt dilatoria. gloſ. in c. 1. ver. perimitur. eod. in 6. Et quoniam ordo iudiciarius eſt, vt dilatoriæ exceptiones proponantur, ante litis conteſtationem. l. exceptionem. C. de probat. & Specul. de except. §. dicto. Ideo antequam reus teneatur actori reſpondere ſuper petitis in libello, erit ipſe reus ſuper ſpoliatione audiendus. vt in tex. & c. 1. & ibi gloſ. 2. q. 2.

ET ea probata, reſpondere non cogitur.

QVIA nec contendere, nec inermes inimicis nos opponere debemus. c. 1. eod. in 6. Et quoniam ſi ſpoliatus teneretur reſpondere, non haberet bona, quæ ſibi eſſent veſtes, & arma ad iudiciales ſumptus faciẽdos; & ſpoliator illis indutus, de ſua malitia commodum reportaret. c. oportet, & ibi gloſ. 3. q. 2. Ideo in fauorem ſpoliati, & in odium ſpoliantis, ſtatuitur, vt ante reſtitutionem ſpoliatus ſpoliatori reſpondere non cogatur. vt in tex. & l. 1. ff. de vi, & vi armat.

SED per hoc non reſtituitur.

QVIA

QVIA qui excipit, non petit, ſed petentem repellit. l. 2. ff. de except. Et quoniam iudex debet formare ſententiam ſecundum modum agendi deductum in libello. c. licet Hely. de ſimon. & c. qualiter, il 2. de accuſat. Ideo ſpoliatione in modum exceptionis tantum probata, non eſt per hoc reſtitutio ſpoliato facienda. vt in tex. & l. vt fundus. ff. commun. diuid. Quemadmodum ſi in modum exceptionis, aliquod crimen teſti obijcitur, vt à teſtimonio repellatur, & ſi crimen contra eum ciuiliter probatum fuerit, non ideo pœna ſibi infligitur ordinaria, ſed eius dumtaxat teſtimonio non creditur; quod ea ratione contingit, quia in ipſum accuſatio non præcedit. Teſtes etiam, quorum teſtimonium de iure reprobatur, inter infames, quaſi ex falſo teſtimonio non habentur; cum ad hoc contra eos non ſit actum. vt in tex. & l. lucius. ff. de his, qui not. infam. licet etiam tunc infamiam facti forſitan non euitent. l. 2. ff. de obſeq. à lib. & libert.

AVT agendo, & tunc ſimul vtraque quæſtio terminatur.

QVIA finis actionis eſt conſequi. Inſtitut. de action. §. 1. Et quoniam quando fiunt mutuæ petitiones coram iudice ex ſimultaneis actibus, ambæ ſunt vna ſententia finiendæ. c. 1. de mut. petit. Ideo talis ſpoliationis quæſtio obiecta in modum actionis ad reſtitutionem petendam, eſt vna & eadem ſententia cum principali cauſa terminanda. vt in tex. & not. in d. c. 1. Et ſi feratur ſententia ſuper vna, & non ſuper alia, poteſt appellari. l. neque ſcriptura. C. de compenſat. & l. 1. §. fin. ff. quæ ſent. ſine appellat. reſcind. Grauatur enim ille, cui iudex differt facere iuſtitiam. d. c. 1. de mut. petit. Tamen quia tranſgreſſio ordinis cauſæ ad cauſam, non vitiat ſententiam ipſo facto. l. prolatam. C. de ſent. Ideo opus eſt appellatione. l. 1. C. de appellat. Dicitur autem, eſſe vtramque cauſam vna ſententia finiendam, propter temporis ipſius identitatem, ſeu vnitatem, quia in eadem charta, & eodem ferè tempore proferuntur, ſcilicet, vna immediate poſt aliam. gloſ. hic. ver. eadem: licet re vera ſint duæ ſententiæ. vt not. in d. c. 1. Sicut ſimiliter dicitur vna ſtipulatio propter eandem conceptionem verborum, licet ſint plures reſpectu plurium rerum deductarum in illa. l. ſcire. ff. de verbor. oblig.

ET ea probata, reſtituetur.

QVIA ne ſpoliatus, ſuis armis deſtitutus, contendat cum aduerſario illis malitioſè induto, reſtitutionis petitio priuilegiatur, vt ipſam intentans non cogatur ante reſtitutionem, ſpoliatoribus reſpondere. inſt. c. fin. Propria enim auctoritate non licet etiam domino, rem ſuam ab alio detentam occupare. c. cum, qui. de præb. in 6. & l. ſi quis tantam. C. vnde vi. Et quoniam iudex non debet ordinem iudiciarium peruertere. d. l. prolatam. Ideo ſpoliatione taliter probata, iudex

iudex debet pronunciare, ſpoliatum eſſe ante omnia reſtituendum. vt in tex.& c.literis. de reſtit. ſpol.

Cap.3. Tuam.

PETENTI hæreditatem, obſtat exceptio natiuitatis.

QVIA cauſa ſucceſſionis ab inteſtato dependet à validitate matrimonij, & legitimitate prolis. c.lator.qui fil.ſint leg. & C. de ſtat. defun.l.penult.Et quoniam ea probata, principalis quæſtio eſt perempta. gloſ.hic.Et vbi quæſtio præiudicialis incidit in cauſa, de ea ſolùm eſt cognoſcendum, antequam de principali cognoſcatur. l.1.& 3. C.hoc tit. nam ſententia lata ſuper ea, fit præiudicium omnibus alijs quæſtionibus.l.ingenuum.ff.de ſtat.hom.& l.1.§.fin.& l.2.ff.de lib.agnoſc. Ideo licet quando ſunt duæ principales quæſtiones,& ambæ ciuiles, illa, quæ primò ponitur, primò tractetur,& ambæ vna ſententia terminentur. ſup. c.prox.& l.qui prior, & ibi gloſ.ff.de iudic. quando tamen quæſtio ciuilis incidit, & præiudicat alteri ciuili, tunc de incidenti eſt antea cognoſcendum,& de ea prius pronunciandum. d.gloſ. hic. & gloſ.Inſtitut.de action.§.præiudiciales.

QVAE prius debet coram eccleſiaſtico iudice terminari.

QVIA iudex laicus, etiam incidenter, & per reconuentionem de cauſa ſpirituali cognoſcere non poteſt. gloſ.hic, & c.cauſam. qui fil. ſint legit. Et quoniam cauſa matrimonialis eſt ſpiritualis.c.quos Deus.de transl.epiſc.Cum matrimonium ſit vnum de ſeptem Sacramentis eccleſiæ.c.debitum.de bigam. Ideo non laicus, ſed eccleſia habet de eo iudicare.d.c.lator, & Concil.Trid.ſeſſ.24. de ſacr.matr. can.12. Et quia ſi iudex ſæcularis poſſet procedere ſuper hæreditate, dum cauſa matrimonij pendet coram eccleſiaſtico, partes grauarentur laboribus, & expenſis, coram diuerſis iudicibus eodem tempore litigando. cap.fin. de reſcript. Et diuerſis proceſſibus intricaretur negotium,& confuſione quadam iudicij ordo perturbaretur. vt in tex. Ideo, vt euitetur contrarietas, quæ poſſet eſſe inter ſententiam iudicis eccleſiaſtici, & ſæcularis, ne fortaſſe ſæcularis adiudicaret hæreditatem illi, quem eccleſiaſticus pronunciaret illegitimum, & vt euitentur partium labores, iudex ſæcularis non poteſt ſuper tali cauſa procedere, niſi prius fuerit ſuper matrimonio, & legitimitate pronunciatum per iudicem eccleſiaſticum. vt in tex. & c.prius, & ibi gloſ.3. q.11. Et ſic eccleſiaſticus poteſt inhibere ſæcularem, ne procedat ſuper cauſa dependente ex cauſa, quæ vertitur coram ipſo. Abb. hic, & Anchar. conſ.227.

Cap. 4. Super.

AGENS poſſeſſorio recuperandæ, non tenetur ante reſtitutionem ſuis ſpoliatoribus reſpondere.

QVIA petitio reſtitutionis in hoc priuilegiata eſt, vt qui illam intentat; non cogatur reſpondere ſuo ſpoliatori, antequam fuerit reſtitutus. vt in tex. & ſup. c. cum dilectus. Et quoniam nemo eſt ſuo priuilegio ſine culpa priuandus. cap. diſcretionem. de eo, qui cogn. conſ. Ideo qui probat ſe ſpoliatum, & petat reſtitui, eſt reſtituendus, antequam ſpoliator ſuper ſuo iure audiatur. vt in tex. & c. in literis. de reſtit. ſpol.

NISI ſuper quæſtione ſpoliationis.

QVIA priuilegiatus non vtitur ſuo priuilegio, contra pariter priuilegiatum. c. dilecti. de priuil. Quod intellige, quando quilibet eſt priuilegiatus reſpectu eiuſdem cauſæ, quæ agitatur, vt hic, vbi vterque eſt ſpoliatus. Abb. hic. Et quoniam de iure communi eſt regula, vt, vbi ſunt duæ petitiones diuerſæ, qui prior appellat, prior agat. ſup. c. cum dilectus. Ideo tunc debet conuentus reſpondere, antequam ipſe ſuper ſua ſpoliatione audiatur; & vnius actio non debet repelli per ſpoliationem alterius, cum & ipſe fuerit ſpoliatus. vt in tex. & Authent. de ſanctiſs. epiſc. §. ſed hoc. Et circa id, quod dictum eſt de priuilegiato, vt non vtatur priuilegio contra pariter priuilegiatum, quando quis eſt priuilegiatus reſpectu eiuſdem cauſæ, quæ agitatur; ſecus dic, vbi duo ſunt priuilegiati in genere, ſeu non reſpectu eiuſdem cauſæ, vt patet in l. 1. ff. ex quib. cauſ. maior. vbi abſens cauſa reipublicæ reſtituitur aduerſus abſentem pariter cauſa reipublicæ, quia nō eſt priuilegiatus in hac cauſa, niſi Ięſus. Simile etiã eſt in pręſcriptione contra eccleſiam priuilegiatam, vt non currat præſcriptio, niſi quadragenaria; nam eccleſia præſcribens contra eccleſiam non facit ceſſare illud priuilegium, quia ſola eſt priuilegiata eccleſia, contra quam præſcribitur. c. ad aures. de præſcript. & de hoc plene per Bart. in Authent. quas actiones. C. de ſacr. ſan. eccl.

POTEST tamen ab agendo repelli per exceptionem ſpoliationis.

QVIA finis exceptionis non eſt conſequi, ſed tantum repellere. l. 2. ff. de except. Et quoniam in iudicijs id eſt attendendum, quod principaliter agitur, & non per quandam conſequentiam. l. 1. ff. de auctor. tut. Et potius debet attendi cauſa naturalis, quàm accidentalis. l. qui habebat. ff. de tutor. Ideo ſi ſpoliator opponat in modum exceptionis de alia ſpoliatione contra ipſum ſpoliatum, repellitur ab agendo. vt in tex. & ſup. c. cum dilectus.

DE PLVS PETITIONIBVS.

In Decretal. Cap. vnic. Conſilium.

***PLVS** petitur quatuor modis, primo, Re, vt ſi ſint debita decem, & petantur viginti.*

QVIA numerus minor ſe habet vt pars, reſpectu maioris. l. in eo. ff. de reg. iur. Et quoniam omne totum eſt maius ſua parte. c.plus. de reg.iur. in 6. Ideo ſiue petatur pars maior reſpectu numeri, ſiue reſpectu alterius rei, ſemper plus petitur, quàm debeatur. vt in tex. & Inſtitut. de action. §. plus.

***SECVNDO**, plus petitur loco, vt cum quis alibi conuenitur, quàm vbi ſoluere conuenit.*

QVIA commoditas, vel vtilitas, quam promiſſor haberet, ſi ſolueret loco conuento, ei adimitur, alibi petendo. vt in tex. Sed quoniam ſi res non poſſet peti in alio loco, quàm conuento, ſæpe creditor fruſtraretur iure ſuo; quia reus, vel data opera, vel ex neceſſitate, nunquam perueniret ad locum deſtinatum, quod eſſet iniquum.l. 1.ff.de eo, quod cert. loc. Ideo res promiſſa in vno loco, poteſt peti in alio, quàm vbi fuit deſtinata ſolutio; ſed petens tunc condemnatur reo ad intereſſe, quod habet, alibi ſoluendo. d. l. 1. & d.§.plus.

***TERTIO**, plus petitur tempore, veluti, ſi quis ante diem, vel ante conditionem petierit.*

QVIA qua ratione, qui tardius ſoluit, quàm ſoluere deberet, minus ſoluere intelligitur; eadem ratione, qui præmaturè petit, plus petere videtur.d.§. plus. Dies enim ſolutionis eſt pars obligationis, non ſecus, ac ſumma ipſa. l. 1. §. 2.ff.de edend. Sed quoniam ſi in quibuſdam caſibus non poſſet peti ante tempus, non ſatis prouideretur actori, vt ſuo tempore non fraudaretur à reo.c.per veſtras, de donat.& l.vbi. C.de iur.dot. vbi repetitur dos ante ſolutum matrimonium. Item in debitore fugiente, qui poteſt capi,& duci ad iudicium. l. ait prætor. §.ſi debitorem. ff. de his, quæ in fraud. cred. Item vt interponatur cautio à ſuſpecto. l. ſi fideiuſſor. §.fin. ff. qui ſatiſd. cog. Et in alijs caſibus, qui ex diuerſis iuris partibus colligi poſſunt. l. in omnibus. ff.de iudic. Ideo licet regulariter non poſſit peti ante tempus, in quibuſdam tamen caſibus à iure conceſſis, ante tempus peti poteſt.

Hoſt. hic. licet etiam poſſet dici, quod in veritate in illis caſibus conceſſis non petitur ante tempus, quia cauſa inhærens facit debitum, quod alias erat adhuc non debitum. Abb. hic.

QVARTO, plus petitur cauſa, cum aliquid in genere, vel ſub alternatione debetur, & rem in ſpecie, vel vnum præcisè peti contingit.

QVIA in tali genere obligationis electio eſt debitoris, vtrùm vnum, vel alterum ſoluere velit.l.plerunque. in fin.ff. de iur.dot. Et quoniam electionem aduerſario tollit (cui iſtius obligationis iure, liberum eſt aliud ſoluere, quàm petatur) qui taliter petit, etiam ſi vilisſimum ſit, quod quis ſic petit; quia ſæpe accidit, vt promiſſori facilius ſit illud ſoluere, quod maioris pretij eſt. Inſtit. de action. §. huic. Ideo taliter petendo, quis vult ſuam conditionem facere meliorem, aduerſarij verò ſui deteriorem. d.§.huic.& Bart.in l.Stichum, aut Pamphilum. col.2.ff.de ſolut.

ET punitur importunitas plus petentium, ſi in iudicio perſiſtant his modis in ſua petitione.

QVIA tales temerè litigarunt reſpectu eius, quod fuit plus petitum. l.is, qui certo. ff. de eo, quod cert. loc. Et quoniam audacia, & calumnia temerè litigantis, eſt in ſui pœnam, & in releuamen aduerſarij, per aliquas pœnas compeſcenda. c. calumniam. de pœnis. & Inſtitut.de pœn.tem.litig.§.aduerſus. Ideo ſtatuitur, vt, qui plus petit re, ſiue cauſa, in expenſis aduerſario condemnetur; qui plus petit loco, ad intereſſe teneatur; Ei verò, à quo plus tempore petitur, induciæ duplicantur, nec litem excipiet, niſi ei ſoluantur expenſæ. vt in tex. & Inſtit.de action. §.ſed hæc. & de except. §.hodie.

Liber Secundus. Titulus XII.

DE CAVSA POSSESSIONIS, & proprietatis.

In Decretal. Cap. 1. Suſceptis.

CAVSA poſſeſſionis, & proprietatis, ſub eodem iudice terminari debet.

QVIA

QVIA cauſæ habentes aliquam connexitatem ad inuicem, debent coram vno,eodemq. iudice tractari;vt ſic facilior à iudice habeatur earum cognitio, & minoribus laboribus, & expenſis partes in vno iudicio vexentur.l. 1.ff.de quib.reb.ad eund.iud.eat. Quod intellige, quando actor, & reus ſunt eiuſdem fori. c.fin. & ibi glo. de iudic. Et quoniam in cauſa poſſeſſionis, & proprietatis datur connexitas ratione eiuſdem ſubiecti, cum vtraque verſetur circa eandem rem, & cum poſſeſſor neceſſe habeat reſtituere, vbi probaui rem eſſe meam, ſi non obiecit aliquam validam exceptionem. l.officium. ff.de rei vindic. Præterea habent connexitatem ratione facilioris deciſionis, quia ille, qui cognouit de poſſeſſione, facilius diſcernet cauſam proprietatis. gloſ. 2. hic. Ideo talis continentia cauſæ diuidi non debet, ſed coram eodem iudice eſt terminanda. vt in tex. & l. nulli. C. de iudic. Et hæc connexitas ſufficit ad faciendam iſtam cauſæ continentiam; licet alio reſpectu, quia poſſeſſio eſt ius ſeparatum à iure proprietatis, non dicantur habere aliquam communitatem ad inuicem; quod intellige, quo ad ius vtriuſque diſtinctum. l.naturaliter. §. nihil.ff.de acquir. poſſeſſ.

NEC contra abſentem eſt pronuntiandum.

QVIA diffinire contra inauditam partem, eſſet tollere defenſionem, quæ eſt de iure naturali.c.Deus.2.q.1.Et quoniam naturalia iura, diuina quadam prouidentia conſtituta, ſemper firma, atque immutabilia permanent. Inſtit.de iure natur. §.penult. Ideo talis defenſio, nec etiam per principem adimi poteſt. Clem. paſtoralis. §.cæterum. de re iudic. Vnde citationem, & cauſæ cognitionem Deus inſtituiſſe videtur. d.cap.Deus, vbi dicitur, quod Deus noluit punire peccata Sodomorum, niſi deſcenderet, & videret. Geneſ. cap.18.nec Adam de ſuo peccato, niſi prius eum vocaſſet, & defenſionem ſuam audiſſet. Geneſ.cap.3.Ideo contra abſentes non citatos, non conuentos, non confeſſos, nihil poteſt in iudicio diffiniri. c. inter. de maior. & obed. nē inde iniuriarum naſcatur occaſio, vnde iura naſcuntur. l. meminerint. C. vnde vi. Poteſt tamen lex humana diſtinguere legem Dei, & illam, & ius naturale interpretari, vbi ratio, & publica vtilitas ſuadet, illiq. addere, & adiuuare. Innoc.in c.quæ in eccleſiarum. de conſtit.& gloſ.in l.fin.C.ſi contra ius, vel vtil.publ.Puta vt illud, In ore duorum, vel trium teſtium ſtat omne verbum. Matth. cap. 18. & tamen canones, & leges quandoque plures requirunt. c.fin. 2. q.5. & l. fin.C.de teſtam.

Cap. 2. Ad vltimum.

SI actum eſt poſſeſſorio, & petitorio, poteſt iudex, receptis probationibus ſuper vtroque, prius diſcutere probationes ſuper poſſeſſorio, & illud terminare.

QVIA ordinarij iuris eſt, vt prius de poſſeſſione, quàm de proprietate agatur. l. ordinarij. C. de rei vindic. vt ex hoc ordine ſeruato appareat, quis poſſideat, & ille releuetur ab onere probandi de proprietate, aduerſarius verò ipſam probare teneatur, ſi velit rem deductam in litem obtinere. l.incerti. C. de interdict. Et quoniam iudex, qui commixtim de vtraque tali cauſa cognoſcit, & pariter teſtes admittit, id non facit, vt ab hoc ordine recedat, ſed vt grauibus partium ſumptibus parcat. vt in tex. Ideo licet partes egerint poſſeſſorio, & petitorio ſimul, poteſt tamen iudex, ſuſpenſo petitorio, examinare poſſeſſorium, & illud prius terminare. vt in tex. & infr.c.paſtoralis.

Cap. 3. Cum eccleſia.

SI ſpoliatus, poſſeſſorio, & petitorio ſimul agens, poſſeſſionem, & ſpoliationem probat, ſed non dominium, ſeu proprietatem, obtinet in poſſeſſorio.

QVIA ſpoliatus eſt ante omnia reſtituendus. cap.fin. ſup.de ord. cogn. dummodo non conſtet notoriè de non iure ſuo. c.ad decimas, & ibi gloſ. de reſtit.ſpol. in 6. Et quoniam de qua re iudex cognouit, de ea pronunciare debet. infr. c.cum ſuper. & l. de qua re. ff.de iudic. Et qui reſtitutionem petit, habet duo probare, ſcilicet, ſe poſſediſſe, & ſe ſpoliatum fuiſſe. c.olim,il 1.& il 3. infr.de reſtit.ſpol. Ideo iſte, qui ſufficienter ad hoc probauit, eſt ad ſuam poſſeſſionem reſtituendus. vt in tex. & l.exitus. ff.de acquir. poſſeſſ.

SED ſuccumbit in petitorio.

QVIA actore non probante, qui conuenitur, & ſi nihil præſtiterit, obtinebit. vt in tex. & l.actor. C. de probat. Et quoniam ius proprietatis eſt diſtinctum à iure poſſeſſionis.l.naturaliter. ff. de acquir. poſſeſſ. (licet habeant connexitatem ad cognitionem vtriuſque cauſæ faciendam ſub eodem iudice. ſup. c. 1. & 2.) Et ex diuerſis non fit illatio. l. Papinianus. ff. de minor. Ideo probatio facta in poſſeſſorio, tanquam in re diuerſa, non releuat in petitorio. vt in tex. & l. ſi de vi. ff. de iudic.

Cap.

Digitized by Google

Cap. 4. Cum ſuper.

QVANDO tam poſſeſſorium, quàm petitorium fuit deductum in iudicium, & tam reſtitutionis, quàm propri etatis quaſtio fuit plene examinata, vtraque eſt ſententialiter terminanda.

QVIA de qua re iudex cognouit, de ea pronunciare debet. vt in tex. & l. de qua re. ff. de iudic. Et quoniam quando ſimultaneis actibus, mutuæ petitiones coram eodem iudice ſunt factæ, vtraque quæſtio fuit examinata. cap. 1. de mut. petit. Ideo ex quo iudex plene cognouit ſimul de poſſeſſione, & proprietate, ſimul de vtraque pronunciare debet. vt in tex.& infr.c.cum dilectus.

Cap. 5. Paſtoralis.

QVI agit de proprietate, ante concluſionem cauſæ, poſſeſſorio adipiſcendæ, vel recuperandæ, agere poteſt.

QVIA ſicut à principio cauſæ, quis poteſt accumulare petitorium, & poſſeſſorium non contrarium. ſup. cap. cum eccleſia.& infr. c. cum dilectus. ita debet poſſe accumulare ex poſt facto, cum nil reſultet in contrarium. Abb.hic n.22. nam petitoriũ competit reſpectu dominij, tale poſſeſſoriũ verò intentatur reſpectu poſſeſſionis, quam quis non habet.Bart.in l.naturaliter. §. nihil.ff.de acquir.poſſeſſ. Et quoniam qui eſt iudex in vna de iſtis cauſis, eſt etiã in alia, propter connexitatem, quam ſimul habent. ſup. c.1. Ideo ex quo aliquis eſt in termino, quod adhuc in cauſa non renunciauit probationibus facti, & in ea non eſt concluſum. Abb.n.8. non debet impediri, quin taliter poſſeſſorio agere poſſit, licet ipſe rem cęperit vendicare. vt in tex. & d.§. nihil. Et è conuerſo à tali poſſeſſorio poteſt redire ad iudicium proprietatis; ſed ad interdictum de retinenda poſſeſſione non poteſt redire, pendente iudicio proprietatis primitus inſtituto, ſcilicet, ad vti poſſidetis, vel ad vtrobi, quæ proponuntur pro retinenda poſſeſſione; nec econuerſo poteſt redire ad iudicium proprietatis, poſtquam cœpit agere, vti poſſidetis, vel vtrobi, quia ſibimet eſſet contrarius; nam qui proponit rei vendicationem, dicit alium poſſidere. c.examinata. de iudic. Et qui agit de retinenda poſſeſſione, dicit ſe poſſidere. gloſ. hic. ver.quod. & gloſ. in Clem.vnic.ver.ſpoliantis. inf.eod.

POST concluſionem verò, & ante ſententiam, hoc non poteſt.

QVIA proprietas adeo præualet poſſeſſioni, quod qui obtinet in proprietate, obtinere debet etiam in poſſeſſione. c. placuit. §. quod. 16. q.3. poſſeſſio enim ſemper ſequitur proprietatem. l. officium.ff de rei vend. Et quoniam, ſi poſt talem concluſionem (cum iam poſſit cauſa proprietatis, diffinitiuæ ſententiæ calculo terminari)

quis poſſet poſſeſſorio vti, lites litibus inculcarentur, & fraudibus via poſſet aperiri, nam videns ſe deficere in petitorio, intentaret poſſeſſorium. vt in tex. Ideo actio poſſeſſorij tunc prohibetur. vt in tex. & gloſ. ver. cauſa. Quando verò poſt ſententiam, qui ſuccubuit in petitorio, poſſit agere in poſſeſſorio, latè hic tractat Abb. & Bart. in d. §. nihil.

NISI iuſta cauſa ſubſit.

QVIA iudex debet ſemper habere æquitatem præ oculis. l. quod ſi. ff. de eo, quod cert. loc. Et vbi ius non eſt proditum, debet procedere, ea penſata. c. fin. de tranſact. Ideo ſi iudex, qui de cauſa cognoſcit, hoc ipſum ex iuſta cauſa viderit expedire; puta, cum ex perſpicuis indicijs facilè arguitur iniquitas inuaſoris; & ſpoliato, caſu, ſeu malitia, probandi dominium ille ſubtraxerit facultatem; his, & alijs cauſis inſpectis (quæ contineant æquitatem, aut iuſtè moueant animum iudicantis) poſtquam etiam concluſum fuerit, poſſe agi poſſeſſorio iudicio, non negatur. vt in tex. & l. bona fides. ff. depoſit.

Cap. 6. Cum dilectus.

SI petitorio, & poſſeſſorio ſimul eſt actum, vna ſententia vtrumque terminatur.

QVIA iudex, de qua re cognouit, de ea pronunciare debet. ſup. c. cum ſuper. Et quoniam ſi non pronunciaret eodem tempore ſuper petitorio, & poſſeſſorio, de quibus ſimultaneis actibus cognouit, pars illa, pro qua poſtponeret ſententiare, interim ex denegata iuſtitia grauaretur. c. 1. de mut. petit. Ideo vt ſine acceptione perſonarũ iudex adminiſtret iuſtitiam, debet vna ſententia vtramque talem cauſam terminare. vt in tex. & ſup. c. prox. Talis autem ſententia dicitur vna, propter vnitatem chartæ, & temporis, cum ſit ſimul lata, & ſimul ſcripta; licet in rei veritate ſint duæ ſententiæ, ſicut ſunt duo articuli, ſuper quibus illæ feruntur. vt not. in c. 2. de ord. cogn.

ET præmittitur poſſeſſorium in terminando.

QVIA iuxta petitionem libelli, eſt ſententia condemnatoria, vel abſolutoria ferenda. c. licet Hely. de ſimon. Et quoniam ordinarij iuris eſt, vt prius diſcutiatur de poſſeſſione, quàm de proprietate. ſup. c. ad vltimum, Ideo ſimiliter in ferenda ſententia, talis ordo pronunciandi eſt ſeruandus. vt in tex. & ſup. c. cum eccleſia.

SED in exequendo præualet petitorium.

QVIA proprietas eſt longe nobilior, quàm poſſeſſio. l. bona fides, & ibi gloſ. ff. depoſit. Et quoniam magis dignum trahit ad ſe minus dignum. c. quod. de conſecr. eccl. vel altar. Ideo in executione ſententiæ huiuſmodi, debet proprietas poſſeſſioni præualere. vt in tex.

& l. ſi

& l.ſi rem alienam. ff. de pignor. act. ita vt ſententia lata ſuper illa, abſorbeat effectum ſententiæ ſuper poſſeſſione. ſup.c.prox.& l.officium. ff. de rei vendic.

Cap. 7. Cum olim.

ADIVDICATVR illi beneficium, qui probauit collatorem ſuum fuiſſe in poſſeſſione conferendi, collationis tempore.

QVIA collatio beneficiorum eſt quidam fructus iuris conferendi. gloſ. in c.cum olim.de maior. & obed. Et quoniam fructus ſequuntur poſſeſſorem. c.querelam.de elect. Ideo cum quæritur de collationis validitate, non attenditur apud quem ſit eius proprietas, ſed apud quem ſit conferendi poſſeſſio: vt in tex. & c. conſultationibus. de iurepatr. Debet tamen eſſe poſſeſſio cum bona fide, alias non valeret collatio. Innoc. in cap.2.de in integr.reſtit. Sicut poſſeſſor malæ fidei non facit fructus ſuos. c. vigilanti. de præſcript.& l.certum. C.de rei vendic.

PER hoc tamen non prohibetur ſuccumbens, agere de proprietate iuris conferendi cum ipſo collatore.

QVIA res inter alios acta, alijs nocere non debet, vt in tex.& l. 1. C.res inter alios act. Ideo ex quo ille, qui ſuccubuit cum beneficiato, non egit cum collatore, non debet impediri, quin poſtea poſſit cum ipſo collatore de proprietate experiri. vt in tex. & c. penult.de re iudic. licet poſt collationem factam, ad ipſum beneficiatum ſpectet defenſio beneficij, & non ad collatorem. vt not. Innoc. in c.dilectus, il 2. de præb. Præterea, ſententia lata ſuper poſſeſſione, non obſtat agere volenti de proprietate, etiam inter eaſdem perſonas, quia de alio agitur. l.naturaliter. §.nihil.ff.de acquir.poſſeſſ. Ideo multo magis non debet obſtare in hoc caſu, vbi agitur inter alias perſonas. gloſ.penult. hic, & c.inter dilectos. de donat.

Cap. 8. In cauſa.

PETENTI rem iure dominij, poſſeſſionem probare non ſufficit.

QVIA nihil commune habet proprietas cum poſſeſſione. l. naturaliter. ff. de acquir. poſſeſſ. Et quoniam ex diuerſis non fit illatio. l.Papinianus. ff.de minor. Et non probat hoc eſſe, quod ab hoc contingit abeſſe. cap.tuæ. de ſponſal. Ideo quoad probandum dominium, non ſufficit probare poſſeſſionem. vt in tex. & l. officium. ff. de rei vendic.

IN Clemen. Cap. vnic. Cauſa.

IN cauſa beneficiali delata per appellationem ad curiam, vtraque pars poteſt petitorium, & poſſeſſorium intentare.

QVIA Papa concurrit cum ordinarijs omnibus. c.in memoriam.diſt.19.& eſt ordinarius omnium.c.cunċta. 9.q.3. Et quoniam eccleſiaſticum beneficium non poteſt licitè ſiue canonica inſtitutione obtineri.c.1.de reg.iur. in 6. Ideo, licet regulariter iudex appellationis non cognoſcat, niſi ſuper eo, ſuper quo eſt appellatum. Clement. appellanti. de appellat. Vnde in cauſa appellationis non habet locum reconuentio. l.2.§.legatis.ff.de iudic. Tamen ex quo cauſa beneficialis eſt legitimè deuoluta ad ſedem Apoſtolicam, intelligitur totaliter deuoluta, tam ſuper petitorio, quàm ſuper poſſeſſorio, licet ſuper vno tantum fuerit appellatum. vt in tex.& gloſ. ver.per appellationem.Vnde ſicut ex ſimplici commiſſione cauſæ, venit petitorium, & poſſeſſorium. ext.eod.c.1.& 2. & de ſequeſtr. poſſeſſ.c.1. ita ex ſimplici deuolutione ad curiam, in cauſa beneficiali venit vtrunque, licet aliàs non veniat in appellationibus ad inferiores.gloſ.ver.ad ſedẽ, & Zabar.n.3.

ET ante cauſæ concluſionem, poteſt ſpoliatus, ſuſpenſo petitorio ſuo, vel aduerſarij, poſſeſſorium proſequi.

QVIA ſpoliatus eſt fauorabilis, ne, ſuis armis deſtitutus, teneatur miſerè reſpondere; ſpoliator verò eſt odioſus, ne ſibi proſit ſua malitia, qua auſus eſt iudicis partes occupare, & ſibi contra alios ius reddere.c.cum dilectus.ext.de ord.cogn. Et quoniã ante cauſæ concluſionem poſſunt fieri probationes, ſi illis non fuerit per partem renunciatum. ext.c.paſtoralis. & Specul. de renunc. & concl. §. auditis. Ideo in fauorem ſpoliati, & in odium ſpoliantis, ſtatuitur, vt in tali caſu non ſolum poſſit ſpoliatus petitorium à ſe inchoatum, ſed etiam ab aduerſario intentatum, eo inuito, dimittere, & ſuſpendere, & in poſſeſſorio procedere, & illud intentare. vt in tex. & Zabar.n.5. Et in hoc differt hæc conſtitutio à d.c. paſtoralis; vbi dicitur, quod licet ſuſpendere petitorium à ſe intentatum, non autem intentatum ab aduerſario. gloſ.hic ver.ſpoliantis, & Rota deciſ.209. in nouis, quæ incipit; Cauſa appellationis prophana.

Liber

DE RESTITVT. SPOLIAT.

In Decretal. Cap. 1. Licet.

ADVERSVS reſtitutionem petentem, non eſt audiendus reus de proprietate opponens.

QVIA in fauorem ſpoliati, & in odium ſpoliatoris, non videtur conſentaneum, vt ſpoliatus ſuis armis deſtitutus, contendat vt actor, & quod ſpoliator illis indutus, vt reus admittatur. c. cum dilectus. de ordin. cogn. etiam ſi in continenti poſt factam ſpoliationem contentio deferatur in iudicium. gloſ. 1. hic. cum ſpoliatus ſit fauorabilis, vt reſtituatur ad ſuam poſſeſſionem, & ſpoliator ſit odioſus, vt illam reſtituat, & de ſua audacia puniatur. c.eum, qui. de præb.in 6.& l.ſi quis in tantam. C.vnde vi. Et quoniam ſi ſpoliator poſſideret, dum ſpoliatus contenderet, daretur materia ſæpe alium ſpoliandi, & ſibimet propria auctoritate ius faciendi. infr.c.in literis. Quod, tanquam iniquum, eſt euitandum. c. quanto.de diuort.& l.non eſt ſingulis.ff.de reg.iur.Ideo poſſeſſio violenter ablata prius eſt reſtituenda, quam proprietatis quæſtio ſit tractanda. vt in tex. & c.fin.de ord. cogn. Et cum illa ſunt reſtituendi fructus percepti, & qui percipi potuerunt à tempore deiectionis.infr.cap. grauis. Longe enim commodius eſt poſſidere, quàm petere, etiam ex eo, quia quamuis res eius non ſit, qui poſſidet, ſi modo actor non potuerit ſuam eſſe probare, remanet in ſuo loco poſſeſſor, propter quam cauſam, cum obſcura ſunt vtriuſque iura, contra petitorem iudicari ſolet. Inſtit. de interdict. §.retinendæ.

NISI actore conſentiente.

QVIA reſtitutionis petitio, vt ipſam intentans non cogatur ante reſtitutionem ſpoliatoribus reſpondere, priuilegiata eſt in hoc, principaliter in fauorem ipſius ſpoliati. d. c.fin. de ord.cogn. Et quoniam fauori pro ſe principaliter introducto, quiſque renunciare poteſt.c.ad apoſtolicam.de regular.& l. penult.C.de pact. Ideo ſibi imputet ſpoliatus, ſi poſſeſſorio iudicio, & fauori ſuo renunciauit. vt in tex. & gloſ. in c. cuius. 29. q.2. Nec iudex debet in eius commodum ſupplere ex officio. Abb. hic. quia in his, quæ ſunt facti, iudex ad vtilitatem priuatam non ſupplet. l.4. §.hoc,& ibi Bart. ff.de damn.infect.& Innoc. in c.ad noſtram, il 2.de iureiur. Quod intellige, niſi immineat in reſti-

reſtitutione non facta periculum animarum, nam in tali caſu, illarum fauore, etiam non petenti poteſt reſtitutionem facere. c. ex parte. de conuerſ. coniug. & gloſ. in c. quia præſulatus. 1. q. 4.

Cap. 2. Solicite.

PETENTI reſtitutionem beneficij, non obſtat renunciatio facta poſt ſpoliationem.

QVIA non eſt veriſimile, quod ſponte iuri ſuo renunciauerit, qui renunciat ſpoliatus. vt in tex. Beneficium enim multis fortè expenſis, & laboribus acquiſitum, quo ſuſtentari debet, facile ſine magna cauſa quis non reſignat. c. ſuper hoc. de renunc. Et quoniam renunciatio facta per metum, qui poteſt cadere in conſtantem virum, renuncianti præiudicare non debet. c. in præſentia. d. tit. Ideo ſi conſtiterit, aliquem iam fuiſſe de beneficio ſpoliatum, quando illi renunciat, contra ipſum teſtes alterius partis de renunciatione ſponte facta, non ſunt admittendi, antequam ille fuerit reſtitutus. vt in tex. & infr. cap. prox.

Cap. 3. Accepta.

PETENS reſtitutionem beneficij, non auditur, etiam ſi ſpoliationem probat, ſi probatur eum ſponte, illud beneficium prius reſignaſſe.

QVIA beneficiatus, qui ſponte reſignauit, dum exiſteret in poſſeſſione, habuit beneficium ex toto pro derelicto, & per huiuſmodi reſignationem perdidit tam poſſeſſionem, quam proprietatem. c. in præſentia. de renunc. & l. ſi quis vi. §. differentia. ff. de acquir. poſſeſſ. Et quoniam qui non poſsidet tempore prætenſæ deiectionis, non poteſt ex tunc dici ſpoliatus. c. conſultationibus. de offic. deleg. Et in beneficialibus, vbi notoriè conſtat defectus proprietatis, non datur reſtitutio. c. ad decimas. infr. in 6. cum beneficium eccleſiaſticum ſine canonica inſtitutione, licite obtineri non poſsit. cap. 1. de reg. iur. in 6. Ideo cum talis ſeipſum ſpoliauerit beneficio, ſponte renunciando, non poteſt prætendere, ſe eſſe ab alio ſpoliatum, & ſic non competit ei reſtitutio, quæ datur ſpoliato. vt in tex. & c. ſuper hoc. de renunc. Et hoc verum, niſi longo tempore poſt renunciationem ſteterit in poſſeſsione. Abb. ſupr. in c. prox. nam tunc diuturnitate temporis, poſſeſsio, ſaltem ad partem poſſeſſorij, præſumitur iuſta. c. illud. de præſumpt. quia ille potuit veriſimiliter acquirere ius de nouo; nec eſt veriſimile, ſuperiorem fuiſſe paſſum illum ſine titulo, tanto tempore de nouo poſsidere. Innoc. in c. 2. de in integr reſtit. & not. in c. licet. de præb. in 6.

Cap. 4.

Cap.4. Audita.

IN interdicto de retinenda, ſuccumbit reus, ipſius abiuratione probata.

QVIA interdictum de retinenda poſſeſsione, ſolum datur poſsidenti, vel ei, qui vi de poſſeſsione deiectus eſt, qui pro poſsidente habetur. l. ſi quis. ff. de acquir. poſſeſſ. Et quoniam ſolo animo amittitur poſſeſsio. l. 3. §. quod. ff. d. tit. Ideo ei, qui per iuramentum a ſe abdicauit poſſeſsionem, pro illa retinenda agere non licet. vt in tex. & l. peregre. ff. d. tit. & eo magis, cum non poſsit quis contra ſuum iuramentum venire, quando ſine interitu ſalutis æternæ illud poteſt ſeruari. c. ſi verò. de iureiur.

Cap.5. In litteris.

PETENTI reſtitutionem beneficij, quæſtio inſtitutionis non canonicæ, referri non poteſt.

QVIA petitio reſtitutionis ita priuilegiata eſt, vt ipſam intentans, non cogatur ante reſtitutionem ſpoliatoribus reſpondere. c. fin. de ord. cogn. Vnde etiam prædo ſecundum iuris rigorem eſt reſtituendus. l. 1. §. qui à me. ff. de vi, & vi arm. Non enim debet ſpoliator propria auctoritate attentare, quod per iudicem conſequi debet. l. 3. C. de pact. ne detur materia delinquendi, & veniendi ad arma. l. conuenire. ff. de pact. dot. Et quoniam ciuilis, & naturalis ratio ſuadet, vt alter poſsideat, & alter à poſsidente petat. Inſtit. de interdict. §. retinendæ. Ideo ſpoliatus beneficio, erit prius reſtituendus, & poſtea de eius inſtitutione, an ſit canonica, erit examinandum. vt in tex. & c. ex inſinuatione. de procur. quæ examinatio erit facienda, ſi ſit præſumptio contra eum, vel per aduerſarium ei opponatur; aliàs, ſi eſt idoneus, vel non ſit beneficium, quod requirat diſpenſationem, præſumitur legitimè poſsidere. infr. c. conquerente, & Zabar. in Clem. vnic. num. 7. de cauſ. poſſeſſ. & propr. Reſtitutio enim pertinet ad poſſeſsionem, quæ eſt res facti. l. 1. §. ſi vir. ff. de acquir. poſſeſſ. Et nihil habet commune cum proprietate. l. naturaliter. ff. d. tit.

Cap. 6. Item cum quis.

NON obſtat exceptio criminis agenti interdicto, vnde vi, vel quod vi, aut clam.

QVIA ſpoliator præſumitur inimicus ipſius ſpoliati, & cenſetur obijcere illud crimen, non quod ſit verum, ſed ad vexandum illum proprijs armis deſtitutum. vt in tex. & c. accedens, il 2. vt lit. non conteſt. Et quoniam nec nudi contendere, nec inermes inimicis nos opponere debemus. c. 1. eod. in 6. Ideo ſpoliator, ante reſtitutionem,

tionem, aduerſus ſpoliatum criminaliter agere non poteſt. vt in tex. & c. quod ſuſpecti, & ibi gloſ. 3. q. 5. Pręterea, exceptio de ſui natura ſolum operatur effectum expulſiuum. c. 2. de ord. cogn. Et quoniam crimen ſpoliati non fundat intentionem actoris, quod bene fecerit ipſum ſpoliando. c. in ſcripturis. 2. q. 2. Ideo talis exceptio non operatur effectum priuatiuum reſtitutionis, nec excludit actionem ſpoliati. vt in tex. & c. redintegranda. 3. q. 1.

Cap. 7. Conquerente.

SPOLIATVS etiam à iudice, iuris ordine prætermiſſo, ante omnia reſtituitur.

QVIA iniuriarum occaſio indi naſci non debet, vnde iura naſcuntur. c. qualiter, il 1. de accuſat. Et quoniam vbi iudex procedit extraiudicialiter in actu, qui ſolet iudicialiter exerceri, non præſumitur pro eo. Io. And. hic. Et non debet in tali iniuſtitia priuilegio iudicis gaudere. c. forus. de verb. ſign. Ideo, licet præſumatur pro iudice, quod iuſte proceſſerit, quando iudicialiter proceſsit. c. in præſentia. de renunt. ſecus tamen eſt, vbi iniuſtè, & violenter ſpoliauit. vt in tex. & l. 2. C. ſi per vim, vel alio mod. Et ob id tunc fit reſtitutio contra ipſum, ſicut contra quemlibet alium ſpoliatorem, violentiam iniuſtè inferentem. l. meminerint. C. vnde vi, & gloſ. in ſum. 3. q. 1. Vnde diſtinguendo dic, quod iudex quandoque proceſſit iudicialiter, & ſententia allegatur iniuſta ex iniuſtitia cauſæ, & tunc non competit poſſeſſorium, quia ex quo proceſſit iudicialiter, non dicitur violentiam intuliſſe; ſed oportet, quod reus veniat per viam appellationis, alias ſententia tranſiret in rem iudicatam, etiam ſi eſſet iniuſta, & vlterius non audiretur. l. ingenuum. ff. de ſtat. hom. & gl. in c. 1. de conceſſ. præb. quia talis ſententia facit ius inter partes. c. cum inter. de re iudic. & l. res iudicata. ff. de reg. iur. Quandoque iudex proceſsit extraiudicialiter ad priuationem, vel iudicialiter, ſed allegatur non iudex, vel nullitas proceſſus ex ordine non ſeruato, & tunc poterit reus ſpoliatus agere poſſeſſorio contra eum. c. cum cauſa. de offic. deleg. & Bart. in l. iuſte poſsidet. ff. de acquir. poſſeſſ. Aduertendum tamen eſt, quod aut proceſsit merè extraiudicialiter, & ſibi incumbit onus probandi legitimitatem cauſæ, vt hic. Aut proceſsit iudicialiter, ſed allegatur proceſſus nullus, & ſic quod violenter etiam, & iniuſte ſpoliauerit, & tunc dicens habet probare, niſi appellauerit, quia pro iudice præſumitur, ex quo proceſsit in figura iudicij, & non fuit appellatum. c. quoniam. de probat. & c. cum in iure. de offic. deleg.

Cap. 8. Ex tranſmiſſa.

RESTITVITVR coniunx viro probanti deſponſationem, & copulam.

QVIA

Digitized by Google

QVIA per deſponſationem legitime factam, vir acquirit iuſtum titulum in mulierem,& per copulam ſubſequentem acquirit facti poſſeſsionem illius; & econuerſo mulier in virum. gloſ.hic.& infr.c. ex parte. Sed quoniam non poteſt haberi poſſeſsio liberæ perſonæ ſine titulo.l.cum hæredes.ff.de acquir.poſſeſſ. Et vbi non fuit poſſeſsio, non poteſt eſſe ſpoliatio.c.ad diſſoluendum. de deſponſ. impub. Et vbi non fuit ſpoliatio, non datur reſtitutio. l.ſi quis. ff.de acquir.poſſeſſ. Ideo licet regulariter ad obtinendam reſtitutionem, ſufficiat probare poſſeſſionem, & deiectionem. c. conſultationibus. de offic. deleg. tamen vbi tractatur de poſſeſsione, & reſtitutione perſonæ, debet probari etiam titulus, ſaltem in apparenti validus. vt in tex.& infr.c.litteras.

ET de ipſius impunitate cauenti.

QVIA vxor propter ſæuitiam viri poteſt aufugere ab eo, & petere ſe ali extra domum. Authent.de nupt.§.ſi igitur mulier. coll. 3. & Bald.in l.1.col.2.C.de legib. Sibi enim imputet vir,qui ſua culpa, illius commodo priuatur. gloſ.in c.de benedicto. 32.q.1. Et quoniam turpius eijcitur,quam non admittitur hoſpes.c.quemadmodum.§.alioqui. de iureiur. Ideo multo minus eſt reſtitutio facienda, niſi coniugi caueatur, quod vir non ſit illi aliquod malum illaturus. vt in tex. & infr. c. literas. Vbi enim quis veriſimiliter timet per alterum offendi, poteſt iudicis officium implorare, vt illum compellat ad præſtandam cautionem de non offendendo nec ſe, nec ſuos;& iudex tenetur in hoc officium ſuum impartiri.l. illicitas.§.ne potentiores. ff. de offic.præſid. In ciuilibus enim diſſenſionibus ſæpe reſpublica læditur.l.ſi quis.§.fin.ff. de capt. quam iudex, etiam ex officio,ſaluam fore debet cauere.l.congruit.ff.de offic.præſid.

NISI magna ſit viri ſæuitia.

QVIA ſatiſdatio propoſitum maleuolum non mutat. Inſtit. de ſuſpect.tutor.§.nouiſsimè. Et quoniam propter viri,vel mulieris magnam ſæuitiam,cui de facili prouideri non poteſt,ſeparatur matrimonium quo ad thorum. c.ſi fortè,& ibi gloſ.de pęnit.diſt.1.Ideo ſi capitali odio ita mulierem vir perſequitur,quod meritò de ipſo diffidat, alicui probæ,& honeſtæ mulieri,vſque ad cauſæ deciſionem,cuſtodienda ſtudioſius committatur in loco, vbi vir, vel parentes eius, mulieri nullam poſsint violentiam inferre. vt in tex.& infr.c.litteras.

Cap.9. Cum veniſſet.

PER ſolutionem penſionis rei donatæ factam donatario, cum auctoritate donatoris, acquiritur illi donatario rei donatæ poſſeſſio.

QVIA

QVIA donatio eſt titulus habilis ad transferendum dominium. l. donatio. C. de donat. Et quoniam in acquiſitione iurium incorporalium ſufficit patientia domini. l. 1. ff. quemadmod. ſeruit. amitt. & l. fin. ff. de ſeruit. Et poſſeſsio poteſt per diuerſos actus, idoneos ad eius tranſlationem ſignificandam, acquiri abſque eo, quod pedibus res poſſidenda tangatur. c. ex litteris. de conſuet. Ideo ex quo conſtat de dominio tranſlato, & de animo volentis poſſeſsionem per illam ſolutionem transferre; donatario iam facto domino, per talem actum poſſeſsio abſque alia apprehenſione reali acquiritur. vt in tex. & l. quiſquis. C. de donat. Et ad id, quod dicitur, quod ſine corpore non acquiritur poſſeſsio. c. cum noſtris. de conceſſ. præb. & l. quemadmodum. ff. de acquir. poſſeſſ. Reſpond. quod hic fingitur corpus interueniſſe, quia ille actus corporalis, quo antiquus poſſeſſor poſſeſsionem acquiſiuit, fingitur per ſolutionem penſionis, loco illius, quo nunc poſſeſsio quæritur. Abb. hic. ſicut in actu conſtituti, quando ſcilicet quis conſtituit ſe poſsidere nomine alterius, per ipſum actum transfertur poſſeſsio ſine alio actu corporeo. l. quod meo, & ibi Bart. ff. de acquir. poſſeſſ.

ADEO quod ſi ab illa expellitur, per interdictum recuperandæ agere poterit.

QVIA huiuſmodi interdictum regulariter datur illis, qui ſe poſſediſſe, & ſpoliatos fuiſſe probant. c. conſultationibus. de offic. deleg. Ideo ex quo iſte poſſedit, ſi à poſſeſsione expellitur, per hoc interdictum debet reſtitui. vt in tex. & ſupr. c. 1.

Cap. 10. Ex conqueſtione.

SI actore agente petitorio, reus ſuper eadem re deducit poſſeſſorium, proceditur in ſolo poſſeſſorio, ſuſpenſo petitorio.

QVIA non debet quis ante reſtitutionem litigare de proprietate rei violenter ſubtractæ; tum quia eſt mali exempli, cum quilibet ſpoliaret, & incontinenti inchoaret petitorium, & ſic ſupplantaret volentem petere reſtitutionem; tum quia ſpoliatus, nudus, & inermis, litigaret de proprietate rei ſpoliatæ, quod eſſet iniquum. ſupr. c. 1. & c. in litteris. Et quoniam ſi admitteretur concurſus petitorij, petitorium traheret ad ſe poſſeſſorium; & ſic proceſſus poſſeſſorij eſſet cum paruo effectu, aut cum nullo. c. cum dilectus. ſupr. tit. prox. Ideo poſſeſſorium recuperandæ priuilegiatur, vt, etiam ſi ſecundo loco ſit propoſitum, ex quo verſatur circa eandem rem, præiudicet petitorio. vt in tex. & cap. cum eccleſia. de cauſ. poſſeſſ. & propr.

Cap. 11. Grauis.

VIOLENTVS rem cum fructibus, etiam qui percipi potuiſſent, reſtituire, damna reſarcire, & de iniurijs ſatiſfacere compellitur.

QVIA

QVIA in interdicto, quod vi; tanti lis æſtimatur, quanti actoris intereſt, id opus factum non eſſe. l. ſemper. §. in hoc. ff. quod vi, aut clam. nam verbo reſtitutionis, omnis vtilitas actoris continetur. l. cum prætor. ff. de verb. ſign. Et quoniam contingit quandoque, quod plures, & meliores fructus potuiſſet percipere vnus, quàm alius. l. ſi nauis, & ibi Bart. ff. de rei vendic. Et ſecundum gradum dignitatis, vitæq. honeſtatem, creſcit, aut minuitur æſtimatio iniuriæ. Inſtit. de iniur. §. pœna. Ideo officio iudicis, ita oportere fieri reſtitutionem iudicandum eſt, vt in omni cauſa eadem conditio ſit actoris, quæ futura eſſet, ſi id opus, de quo actum eſt, neque vi, neque clam factum eſſet. vt in tex. & d. l. ſemper. Sed licet omnes prædicti fructus veniant in hoc interdicto reſtituendi ex officio iudicis, etiam ſi non petantur. d. l. ſemper. & ff. de iniur. l. videamus. ſatisfactio tamen iniuriarum non venit, niſi de ea ſpecialiter agatur. Innoc. in c. querelam. de elect. nam actio iniuriarum, diſſimulatione aboletur; & non propoſita, remiſſa cenſetur. Inſtit. de iniur. §. fin. Fructus autem dicuntur, qui ſuperſunt, deductis expenſis, quæ fiunt gratia quærendorum, colligendorum, & conſeruandorum fructuum; quod locum habet, tam in bonæ fidei poſſeſſoribus, quàm in malæ fidei, etiam prædonibus. l. ſi à domino. §. fructus. ff. de petit. hæred. & l. 2. C. de fruct. & lit. expenſ. nam nullus caſus interuenire poteſt, qui hoc genus deductionis impediat. l. fundus, qui. ff. famil. erciſc. & l. fructus. ff. ſolut. matr. (niſi in vno caſu, de quo in c. tua nobis. de decim.) cum fructus intelligantur, deductis neceſſarijs impenſis. l. fructus. ff. de oper. ſer. & l. quod in fructus. ff. de vſur. Et reſtituuntur cum hac diſtinctione, quod bonæ fidei poſſeſſor tenetur reſtituere tantum extantes ante litis conteſtationem, & non conſumptos; poſt litem verò conteſtatam, vniuerſos. l. certum. C. de rei vendic. malæfidei autem poſſeſſor, non tamen violentus, tenetur reddere omnes, qui probantur ad eum perueniſſe ante litem conteſtatam, & poſt. l. ſi fundum. C. de rei vendic. Si verò fuerit violentus, tunc tenetur reſtituere percæptos, & eos, qui percipi potuerunt per veteros poſſeſſores. vt in tex. & c. non liceat. 12. q. 2. & latè Bart. in l. & ex diuerſo. ff. de rei vendic.

Cap. 12. olim, il 1.

INGRESSVS poſſeſſionem, ignorante domino, ad quem pertinet, poteſt per ipſum dominum ſtatim, cum ſciuerit, repelli, etiam violenter.

QVIA vt vim, atque iniuriam propulſemus, omnes leges, omniaq. iura permittunt. l. ſcientiam. §. qui. ff. ad leg. aquil. eſt enim defenſio de iure naturali. l. vt vim. ff. de iuſt. & iur. Et quoniam quando iniuria, & vis propulſatur incontinenti, non poteſt dici, quod fiat ad vindictam, ſed ad defenſionem; dummodo talis propulſio fiat cum mo-

deramine inculpatæ tutelæ.l.3.§.cum.ff.de vi,& vi arm.Et hęc defenſio non ſolum licet ad tuitionem corporis,ſed etiam ad tuitionem rerum, cum ex illis vitam traducamus.l.cum fundum.ff.d.tit.de vi.& vi arm. & Ariſt.4.Ethic.cap.1.Ideo rectè poſſidenti,ad defendendam poſſeſſionem, quam ſine vitio tenet, inculpatæ tutelæ moderatione, illatam vim propulſare licet.vt in tex.& l.1.C.vnde vi. Incontinenti autem tunc dicitur repellere,ſi repellerit, quamprimum poterit,poſtquam ſciuit, alium eſſe in poſſeſſione.l.quod meo.§.ſi.ff.de acqu.poſſ.Ex interuallo autem,id ei non licet, d.§.enim. ff. de vi,& vi arm. quia tunc non eſſet defenſio,ſed vindicta.gl.in c.1.23.q.1. quæ vindicta non eſt permiſſa ſingulis,ſed iudici.l.non eſt.ff.de re iudic.Et in tali caſu non diceretur continuari poſſeſſio,ſed recuperari.l.ſi de eo. §.fin. ff. de acquir. poſſeſſ. Ideo tunc eſt adeundus iudex pro interdicto recuperandæ.l. 1.ff.de vi,& vi arm.

NEC ex tali repulſione competit repulſo contra dominum,interdictum poſſeſſorium.

QVIA ad obtinendum huiuſmodi interdictum, non ſufficit probare,ſe fuiſſe deiectum; ſed deiectus debet etiam probare,ſe poſſediſſe.c.conſultationibus.de off.deleg.Et quoniam in tali caſu, poſſeſsio cenſetur ſemper fuiſſe apud dominum, & non apud iſtum incontinenti repulſum. l.clam. §.qui, ff.de acquir.poſſeſſ. aliud eſt enim poſſediſſe,& aliud in poſſeſsione fuiſſe.l.ſi quis.§.idem.ff.de acquir.poſſ. Ideo tali repulſo non datur auxilium, quod datur illi repulſo,qui fuerit poſſeſſor.vt in tex.& l.1.§.vim.ff.de vi,& vi arm.

Cap.13. Litteras.

SI contra petentem reſtitutionem coniugis,opponitur conſanguinitas in gradu probibito,& offeruntur probationes paratæ,recepto ab opponente iuramento de malitia,negabitur reſtitutio quo ad thorum.

QVIA cum mulier, vel vir, qui habet notitiam de conſanguinitate, in gradu prohibito ad ſimul contrahendum matrimonium, illud non poſsit ſine peccato mortali cum tali contrahere,nec cum eo carnaliter commiſceri.c.non debet.de conſang.& affinit. nam omne, quod non eſt ex fide,peccatum eſt. Apoſt. ad Roman. cap. 14. Et quicquid fit contra conſcientiam, ædificat ad gehennam. cap. omnes. 28. quæſt. 1. Fruſtra in tali caſu adiudicaretur reſtitutio ſpoliato, cum coniunx illa non debeat contra Deum in hoc iudici obedire; ſed potius excommunicationem humiliter ſuſtinere;ſicq. difficultas occurreret, quaſi perplexa, quia propter ſententiam oporteret,eam reddere debitum, & propter conſcientiam reddere non deberet; vnde contingeret eos grauiter impediri, & vtrique laqueus pararetur, cum inter ſe carnaliter coniungi non poſſent, nec alter alteri matrimonialiter

ter copulari. vt in tex. Et quoniam coniunx, qui in tali caſu offert exhibere probationes intra breue tempus, & iurat, quod non opponat malitioſè talem conſanguinitatem ad differendum poſſeſſorium, facit præſumere, ſe dicere veritatem.c.1.& 2.de iur.cal.in 6. & gl. in c.ſuper. 2.q.5. & in mora modici temporis regulariter non eſt periculum.l.ſi debitori.ff.de iudic. Ideo cum opponitur conſanguinitas (præſertim in gradibus diuina lege prohibitis)& probationes offeruntur incontinenti paratæ, ad maiorem cautelam, iuramento recepto, quod talis obiectio malitioſè non fiat, quoad commixtionem carnalem (maximè ſi fama conſentit) eſt reſtitutio differenda, donec, auditis probationibus,& diſcuſsis, cauſa ſine diffugio terminetur; cum vtriq. ſit melius taliter expediri, quàm ſic manere taliter impeditos. vt in tex.& gloſ.1.ſupr.in c. ex tranſmiſſa.

ET ſiet quo ad reliqua.

QVIA ratio, propter quam iſta coniunx non reſtituitur ad copulam,eſt,vt euitetur peccatum,quod committeretur,ſi eſſet conſanguinea viri in gradu prohibito, vt ipſa,ſe velle id incontinenti probare, offerebat.vt in tex. Et quoniam in reliquis obſequijs,& honeſtis ſeruitijs, quæ poſſunt etiam à conſanguinea exhiberi viro, non vertitur peccatum.c.eſt ordo. 33.q.5. Et ceſſante cauſa, ceſſat effectus. c.cum ceſſante. de appell. Ideo quamuis ipſa iuret de malitia,& offerat probationes paratas ad probandum gradum prohibitum in matrimonio,non eſt in reliquis à communi regula recedendum, vt ſpoliatus ante omnia ſit reſtituendus. vt in tex.& c.fin.de ord.cogn.

SI verò probationes promptæ non ſint, ſiet plena reſtitutio.

QVIA præſumptio eſt contra eam, quæ ſine iudicio eccleſiæ,ſua tantum temeritate receſsit à viro. vt in tex. Ideo ex quo talis præſumptio non aufertur per aliam vehementiorem de probationibus paratis,vt eſt in caſu ſuperiori;ipſa coniunx debet ad plenariam ſui reſtitutionem faciendam, eccleſiaſtica cenſura compelli; quam tamen ipſa, thori negando conſortium, debet humiliter tolerare, donec probationes offerat præparatas; & tunc, abſolutione petita ſecundum formam eccleſiæ, abſoluetur; ſed antequam fiat ei mandatum ſub debito iuramenti,receptis probationibus procedatur,quemadmodum eſt præmiſſum.vt in tex.& ſupr.c.ex conqueſtione.

NISI magna ſit viri ſæuitia.

QVIA propter nimiam viri ſæuitiam, vxor ſeparatur à viro quo ad thorum. Authent.de nupt.§.ſi igitur. coll.3. Et quoniam turpius eijcitur,quam non admittitur hoſpes. c. quemadmodum. de iureiur. Ideo multo minus eſt reſtitutio facienda,vbi mulier non poteſt abſ-

que periculo perſonæ cum viro morari. vt in tex. & ſupr. c. ex tranſmiſſa. Quando autem dicatur tanta eſſe ſæuitia, vt mulieri non poſsit prouideri remedio cautionis, iudex arbitrabitur. arg. c. de cauſis. de offic. deleg. & l. 1. ff. de iure deliber.

Cap. 14. Ex parte.

PER ſolam traductionem mulieris ad domum viri factam, non præcedentibus ſponſalibus, vel inualidis, non acquiritur poſſeſſio.

QVIA liber homo, non præcedente aliquo titulo à iure approbato, ſaltim colorato, poſsideri non poteſt. l. qui vniuerſas. ff. de acquir. poſſeſſ. imo etiam ſi eum ligaueris, adhuc eum poſsidere non diceris. l. cum hæredes. ff. d. tit. aliud eſt enim poſsidere, aliud detinere. c. cauſam, quæ. de præſcript. Et quoniam per ſolam ductionem ad domũ, ſponſalia non præſumuntur contracta. l. quæſitum. ff. de ſponſal. Ideo per ſolam illam traductionem, nullum eſt inter virum, & mulierem, obligatorium vinculum, per quod illa à viro dicatur poſsideri. vt in tex. & ſupr. c. ex tranſmiſſa.

VNDE ea recedente propria auctoritate, non competit reſtitutio.

QVIA vbi non fuit poſſeſsio, non poteſt eſſe ſpoliatio. c. ad diſſoluendum. de deſponſ. impub. & l. 1. ff. de vi, & vi arm. Priuatio enim præſupponit habitum. l. decẽ. ff. de verb. oblig. & Ariſt. 1. phyſic. tex. 43. Et quoniam vbi non eſt ſpoliatio, non datur reſtitutio. c. conſultationibus. de off. deleg. Ideo cum iſte non fuerit in poſſeſsione mulieris, vt dictũ eſt ſuperius, ad illam reſtitui nequaquam debet, vt potè nullo iuris, ſeu poſſeſsionis commodo deſtitutus. vt in tex. & ſupr. c. litteras.

Cap. 15. Cum ad ſedem.

INTERDICTVM, vnde vi, non competit contra illum, qui non ſpoliauit, nec ſpoliari mandauit, nec ſpoliationem ratam habuit.

QVIA hoc interdictum datur in odiũ illius, qui propria auctoritate alium de poſſeſsione deiecit. vt not. ſupr. c. 1. & l. 1. §. deieciſſe. ff. de vi, & vi arm. cum deberet, ſi ibi ius poſsidẽdi habebat, illud petere à iudice, & non ex ſe alteri vim inferre. l. ſi quis in tantam. C. vnde vi. Et quoniam, qui non ſpoliauit per ſe, nec per alium, nec poſtea in ſpoliationem conſenſit, non poteſt dici huiuſmodi violentiam intuliſſe. l. cum à te. ff. de vi, & vi arm. Ideo cum non ſit in tali culpa, non bene contra ipſum proponitur hoc interdictum. vt in tex. & l. 3. §. cum procurator. ff. d. tit. de vi, & vi arm. Et licet de iure canonico quis non cogatur exprimere nomen actionis. cap. dilecti. de iudic. tamen ſi ſponte proponit ineptam, præiudicat ſibi. cap. examinata. de iudic. Vnde ſi aliter iniuſtè detineretur poſſeſsio, volens agere poſſeſſorio recuperandæ, agat alijs iuris remedijs, vt ſi dolo eam per-

perdidit, agat actione de dolo.l.ſi plures.ff.de dolo. Si metu agat,quod metus cauſa.l.metum. ff.quod met. cauſ. Vel contra quemlibet iniuſtum poſſeſſorem, in rebus eccleſiaſticis agat cōdictione ex canone. redintegranda.3.q.1. vel in quibuſcunq; rebus imploret iudicis officiū.l.1.ff.ex quib.cauſ.ma.& gl.in ſum.d.q.1. Et hodie hoc interdictum, vnde vi, extenditur etiam contra ſcienter recipientem rem inuaſam.infr.c.ſæpe.

Cap. 16. Olim, il 2.

EXCEPTIO inopiæ,de qua conſtat, à clerico oppoſita, impedit executionem ſententiæ, etiam latæ in poſſeſſorio.

QVIA inanis eſt actio, quam inopia excludit debitoris. c.cum tu. de vſur. & l.nam is. ff.de dol. Et quoniam ſine actione nemo experitur.l.ſi pupilli.§.vidimus.ff.de negot.geſt. Ideo contra eum, qui non habet, vnde reſtituat, non competit beneficium reſtitutionis cum effectu, donec ad pinguiorem fortunam peruenerit. vt in tex. & c. 2. de pignor. quod intellige, quando agitur ciuiliter ad commodum partis; ſecus,ſi agatur criminaliter ad vindictam, nam tunc ſi reus non eſt ſoluendo, fit commutatio in pœnam corporalem.l.fin. ff.de in ius vocan. Præterea,ſi clericus mendicaret,eſſet in opprobriū ordinis clericalis. c.diaconi.diſt.93. Et quoniam miles ſæculi habet beneficium,vt non exigatur ab eo,niſi in quantum facere poteſt.l.miles.ff.de re iudic.Ideo, & multo magis, non debet vltra conueniri clericus, qui celeſtis militiæ eſt miles. c.odoardus. de ſolut. cum iſtam deceat magis venerari,quam terreſtrem.c.duo ſunt.12.q.1. quod procedit etiam in ipſo,quando conuenitur ciuiliter, & non ex maleficio,nam ſi ex maleficio conueniretur, non haberetur iſta ratio.Abb.hic. quia dignum eſt,vt malemeritus egeſtate laboret.l.bona fides.ff.depoſit.

Cap.17. Olim, il 3.

PER excommunicationis probationem, non probatur quaſi poſſeſſio iuriſdictionis, licet aliquibus diebus fuerit obſeruata.

QVIA ad acquirendam quaſi poſſeſſionem in incorporalibus, requiritur,ne dum intentio volentis acquirere, ſed etiam patientia,ſeu conſenſus illius,contra quem acquiritur.l.2.C.de ſeruit. & Inn.in c.bonæ,il 2.de poſtul.præl.Et quoniā per nudum actū excommunicandi,nō facto aliquo actu poſitiuo obedientiæ,nō apparet de patientia alterius,etiā ſi excommunicatio per aliquod tēpus fuerit obſeruata,cum poſſit eſſe,quod talis obſeruatio non fuerit facta animo obediendi,ſed potius deliberandi,quod ſibi expediat.gl. hic.nam bonarū eſt mētium, etiam ibi timere culpā,vbi non eſt culpa.c.ad eius.diſt.5. & in tali dubio tutius eſt abſtinere. c.2. de obſeruat. ieiun. nec gerit ſe quis pro obediente, ſi hoc non facit animo obediendi.l.pro hærede.ff.de acquir. hæred. Ideo ex quo non apparet de obedientia præſtita, licet appareat

pareat de obſeruantia excommunicationis, nõ probatur talis quaſi poſſeſſio iuriſdictionis. vt in tex. non enim probat hoc eſſe, quod ab hoc contingit abeſſe. l. neque natales. C. de probat. quod ſi hoc ſufficeret, poſſet quis de facili acquirere hanc poteſtatem excommunicandi,& iuriſdictionem exercendi; quod in alterius præiudicium non eſt de facili concedendum. Abb. hic. Cautius tamen facit ille,in quem lata eſt talis ſententia, ſi proteſtetur,quod illam non obſeruat animo obediendi, ſed deliberandi,ne interim ex aliquo actu poſitiuo appareat eius obedientia. Innoc. hic.

IDEO petens reſtitutionem,hoc ſolo probato,ſuccumbit.

QVIA ad obtinendam reſtitutionem, eſt probanda à ſe habita poſſeſſio,& ab alio ſibi facta ſpoliatio. c.conſultatioibus.de offic. deleg. Ideo ex quo iſte non probat talem quaſi poſſeſſionem excommunicandi,vt dictum eſt ſuperius, non competit ei reſtitutionis auxilium. vt in tex.& ſupr.c.ex tranſmiſſa.

Cap. 18. Sæpe.

RECIPIENS ſcienter rem inuaſam à ſpoliatore, tenetur eam ſpoliato reſtituere.

QVIA ſæpe contingit, quod ſpoliatus,per ſpoliatorem in alium re tranſlata (dum aduerſus poſſeſſorem non ſubuenitur per reſtitutionis beneficium ſpoliato) commodo poſſeſſionis amiſſo, propter difficultatem probationũ, iuris proprietatis amittit effectum. vt in tex. & ſupr. c. cum ad ſedem. Et quoniam non multum intereſt, quo ad periculum animæ,iniuſtè detinere,aut inuadere alienum.vt in tex.& c.ſicut.diſt.47. Ideo ſtatuitur (non obſtante iuris ciuilis rigore, quod reſtituebat tantum contra ſpoliatorem. l. cum à te. ff. de vi, & vi arm.) vt ſi quis de cæterò ſcienter rem talem receperit,cum ſpoliatori quaſi ſuccedat in vitium,contra poſſeſſorem huiuſmodi ſpoliato per reſtitutionis beneficium ſuccurratur. vt in tex. & ſimile habetur quo ad reſcriptum extendendum ad talem.in c.quia G. de iudic.

LICET non probet dominium.

QVIA ad obtinendam reſtitutionem,ſufficit probare poſſeſſionem, & ſpoliationem. ſupr. c. ex tranſmiſſa. Et quoniam dominium eſt ius ſeparatum à poſſeſsione. l. naturaliter.ff.de acquir.poſſeſſ. licet poſſeſsio ſit commodum,& effectus dominij. vt in tex. Et difficilius eſt probare dominium,quàm poſſeſsionem. l.cum res. C. de prob. Ideo ex quo beneficium reſtitutionis competit etiam contra iſtum ſucceſſorem in rem inuaſam, non erit ſpoliatus ad plura adſtringendus contra eum,quàm eſſet,ſi ageret contra ipſum ſpoliatorem. vt in tex.& c.conſultationibus. de offic.deleg.

Cap.

Digitized by Google

Cap. 19. Piſanis.

OCCVPANS certum locum, in quo quis iura liberè poſſidebat, ſi per ipſius occupationem non poteſt poſſeſſor ſua iura liberè poſſidere, ſicut prius, conueniri poteſt poſſeſſorio pro libertate poſſidendi.

QVIA reſtitutio eſt prioris ſtatus redintegratio. l. 1. C. de ſent. paſſ. Et quoniam qui cauſam damni dat, damnum dediſſe videtur. c. ſicut. de teſtib. Ideo ex quo quis reſtituitur contra occupantem, non ſolum debet ille reddere, quod ipſe detinet, ſed etiam illud, quod ipſius cauſa reſtituendus impeditur habere. vt in tex. & c. in quibuſdam. de decim.

ET reſtitutio fieri non poteſt, niſi dimittat locum in priſtina libertate.

QVIA ex interdicto, vnde vi, non ſolum fructuum ratio habetur, verùm cæterarum etiam vtilitatum habenda eſt; nam & Viuianus refert, in hoc interdicto, omnia quæcunque habiturus, vel aſſecuturus is erat, qui deiectus eſt, ſi vi deiectus non eſſet, reſtitui, aut eorum litem à iudice æſtimari debere, eumque tantum conſecuturum, quanti ſua intereſſet, ſi vi deiectus non eſſet. l. 1. §. non ſolum. ff. de vi, & vi arm. Et quoniam vbi non dimittitur locus in priſtina libertate, ſpoliatus non conſequitur omnia, quæ tempore deiectionis habebat. l. 2. §. vacua. ff. de act. empt. & vend. Ideo, vt intelligatur facta reſtitutio, debet fieri dimiſsio plenè, ac liberè, ſicut ſpoliatus habebat tempore deiectionis. vt in tex. & d. l. 1. §. qui autem.

In ſexto. Cap. 1. Frequens.

IN ciuilibus non admittitur ſpoliationis exceptio facta ab alio, quam ab actore.

QVIA non debet aliquis alterius odio prægrauari. c. non debet infr. de reg. iur. Sed peccata ſuos debent tenere auctores. l. ſancimus. C. de pœnis. Et quoniam ſpoliationis exceptio, nonnunquam in iudicijs calumnioſè propoſita, cauſas eccleſiaſticas impediebat, & perturbabat; dum enim exceptioni inſiſtebatur, appellationes interponi contingebat, & ſic intermittebatur, & plerumque perimebatur cauſæ cognitio principalis. vt in tex. Ideo vt finis litibus imponatnr, & calumniæ materia amputetur, & actor, qui non eſt in culpa, non gra-

netur; ſtatuitur, vt in ciuilibus negotijs, ſpoliationis obiectu, quæ ab alio, quàm ab actore facta proponitur, iudex in principali negotio procedere non poſtponat. vt in tex. & l.2. C. vnde vi. ſi tamen ille ab alio ſpoliatus, ſit factus non ſoluendo, iudex poterit contra eum procedere diffiniendo. vt in tex. non tamen exequendo, vſquequo fuerit reſtitutus. extr. c. olim vobis. Et hoc modo poteſt opponi etiam in ciuilibus ſpoliatio facta ab alio, quàm ab actore, ſcilicet ad differendam executionem. Archid. hic.

IN criminalibus admittitur facta à tertio.

QVIA cum accuſatores præſumantur inimici c.meminimus.extr. de accuſat. accuſatus indiget maiori ſuffragio, quàm ciuiliter conuentus.c.epiſcopi. 3.q.1. Et quoniam multi aſsiſterent reſtituto, qui deficerent ſpoliato.c.cum eccleſia. 3.q.2. pauper enim, dum non habet, quid offerat in iudicio, non ſolum audiri contemnitur, ſed etiam contra veritatem opprimitur. c.pauper. 11.q.3. Et in criminalibus tractatur de maiori præiudicio rei, quam in ciuilibus.c.qualiter, il 2.extr.de accuſat. Et cum accuſatio pœnam mereatur.c.ſuper his.d.tit.tanquam odioſa venit reſtringenda.c.odia.infr. de reg. iur. Ideo in criminalibus cautius ad defenſam rei proceditur, & accuſatio magis reſtringitur, vt à quocunque ſit reus ſpoliatus, ante reſtitutionem reſpondere non cogatur. vt in tex & c.nullus.2.q.2.

DVMMODO ſit de tota ſubſtantia, vel maiori parte.

QVIA ridiculum videretur, quod criminaliter accuſatus, accuſatorem ſuum per exceptionem ſpoliationis rei modicæ, & vilis, ab accuſatione repelleret. gloſ.ver.ſubſtantia, & arg.l.propter.ff.de excuſat. tutor. Et quoniam accidentia non denominant ſubiectum, niſi adſint in toto, vel in maiori parte illius.l.legatis ſeruis.§.ſi vnus. ff.de legat.3.& not.in c.ſicut.infr.de verb.ſign. Et verba ſunt ciuili modo intelligenda. l.ſi cui.ff.de ſeruit.& c.nunquam. diſt.5. Ideo ille eſt intelligendus ſpoliatus in hoc caſu, cum criminaliter accuſatur, qui tota ſua ſubſtantia, vel maiori parte ipſius, ſe per violentiam deſtitutum affirmat; & ſecundum hoc loqui canones, ſano credendum eſt intellectu; quia nec nudi contendere, nec inermes inimicis opponere nos debemus; habet enim ſpoliatus priuilegium, vt non poſsit exui iam nudatus. vt in tex.& c.oportet.3.q.2.

EXCEPTIO probari debet intra quindecim dies.

QVIA vbi timetur de calumnia, & malitia proponentis aliquid in iudicio, ei arctatur tempus ad probandum.cap.pia.infr.de except. & l.diffamari.C.de ingenu.manumiſſ. Et quoniam ſæpe in iudicijs malitioſe proponebatur talis ſpoliationis exceptio. vt in tex.

Ideo

Ideò ad obuiandum huiuſmodi malitiæ, ne nimium faciat differre iuſtitiam, & contra publicum bonum crimina remanere impunita, ſtatuitur reo iſte terminus ad talem ſpoliationis exceptionem comprobandam. vt in tex. & c.paſtoralis.extr.de except.

ALIAS ſit condemnatio expenſarum.

QVIA regulare eſt, vt victus, qui non habuit probabilem cauſam litigandi, condemnetur victori in expenſis.c.1.§.adijcientes. de elect. in 6. Et quoniam qui non probat ſibi incumbentia intra tempus ei à iudice præfixum, præſumitur, quod in illis non bonam cauſam foueat.d. c.pia,& ibi gloſ. ver. condemnans. Ideo ſi intra illud quindecim dierum ſpatium ſibi aſsignatum (poſt diem, in quo proponitur) reus talem ſpoliationis exceptionem non comprobauerit, in expenſis, quas interim actor ob hoc fecerit (iudiciali taxatione præhabita) condemnabitur; aliàs (ſi iudici æquum viſum fuerit) puniendus.vt in tex. & c. dilecti,& ibi gloſ.extr.de for.compet.

§. Solet.

EXCIPIENS de ſpoliatione facta à tertio,intra certum tempus à iudice ſtatuendum debet reſtitutionem petere; aliàs accuſabitur, exceptione non obſtante.

QVIA malitijs non eſt indulgendum. c.ſignificante.extr.qui matr. accuſ. poſſ. Et iudex debet, in quantum poteſt,obuiare, ne iudicium coram ſe agitatum ſit illuſorium.c.bonæ,il 2.§.nec nocebat. ext. de poſtul.præl. Et quoniam ſi tali excipienti contra ſuum accuſatorem de ſpoliatione facta à tertio, non ſtatueretur à iudice tempus, intra quod reſtitutionem imploret, fortè ſic vellet exiſtere,vt omnem accuſationem eluderet.vt in tex.Ideo ſatis æquitati,& iuri conſonum æſtimatur,vt,ſi intra tempus indultum ipſe reſtitutionem non petierit, & cauſam,cum potuerit,non ducat ad finem,non obſtante ſpoliationis exceptione,deinceps poſsit accuſari. vt in tex. Tempus autem iſtud ei ſtatuendum ad petendam reſtitutionem, erit iudici arbitrarium, ex quo in iure certum non aſsignatur.c.de cauſis. ext. de offic.deleg.& l.1. ff. de iure delib.

§. Ad hoc.

AGENTI ſuper rebus eccleſiaſticis, non obſtat exceptio ſpoliationis priuatarum rerum,vel econuerſo.

QVIA agens nomine eccleſiaſtico non agit ſuo iure, ſed nomine eccleſiæ.c.litteræ. ext.de dilat. Sed agens ſuper re ſua priuata, agit nomine proprio.l.1. C. de rei vend. Et quoniam procurator agens nomine alieno, non poteſt excipere de iure ſuo, ſed de iure no-

mine

mine domini, cuius ipſe habet exercitium, non dominium. l. ſi procurator. ff. de doli except. Ideo ſancitur, vt rerum priuatarum ſpoliatio agenti ſuper eccleſiaſticis rebus, vel econtrario, nullatenus opponatur. vt in tex. Præterea res eccleſiaſticæ ſunt publici iuris. l.fin. C. de ſacr.ſan.eccl.& l. 1. ff. de iuſt. & iur. Et quia de publico ad priuatum non fit compenſatio, nec de vna actione ad aliam.l. 1.& 3. C. de compenſat. Ideo ſimiliter non admittitur talis exceptio de vno ad aliud.vt in tex. & Hoſt.in ſum.huius tit.§.quando facienda.

Cap. 2. Ad decimas.

ECCLESIA, quæ petit reſtitutionem decimarum (quas ſe dicit intra parochiam alterius poſſediſſe) non auditur, niſi probet poſſeſſionem legitimam.

QVIA proprietas adeò præualet poſſeſſioni, quòd qui obtinet in proprietate, obtinet etiam in poſſeſſione. c.paſtoralis. extr. de cauſ. poſſeſſ.& propr.& l.officium.ff.de rei vendic. Et quoniam talis eccleſia decimas illas iniuſtè occupaſſe veriſimiliter præſumitur, cũ prouenian tex prædijs intra alienam parochiam conſtitutis; ſitq. manifeſtum (niſi aliud oſtendatur) eas de iure communi ad eandem parochialem pertinere. vt in tex.& c.de terris.ext.de decim. Ideo licet vbi non eſt notorium de defectu proprietatis ſpoliati, & de dominio ſpoliantis, vnuſquiſque ſit reſtituendus, antequam cauſa proprietatis intentetur. extr. cap. in litteris. vbi tamen per propriam confeſſionem ſpoliati, apparet rem non ad ſe pertinere, ſed ad aduerſarium, nequaquam debet reſtitui; niſi euidenter docuerit, quod illius poſſeſſionem legitimè fuerit aſſecutus. vt in tex.& c.ex parte.ext. eod.

Liber Secundus. Titulus XIIII.

DE DOLO, ET CONTVM.

In Decretal. Cap. 1. Ad hæc.

REVS, qui mittendum in poſſeſſionem, ad mandatum iudicis non admiſit, non mulctabitur de canonica æquitate, ſi intra annum caueat ſtare iuri.

QVIA

QVIA iuſſus mitti in poſſeſſionem, habetur pro miſſo, ſi impediatur per aduerſarij potentiam, ſeu dolum. infr.c.contingit. Et quoniam contumax, qui in talibus cauſis venit intra annum ad obedientiam, magnam partem inobedientiæ purgat. cap.quoniam.§.in alijs. vt lit. non conteſt. non proc. Et in foro eccleſiaſtico mitius proceditur, quàm in ſæculari. c.ſæpe. ſup. tit.prox. & de iur.cal.cap.literas. Ideo, licet de rigore iuris ciuilis, iſte reus propter eius inobedientiam à principio, veniret puniendus.l.vnic.ff.ſi quis ius dic.non obt.& l.2.ff.ſi quis in ius voc.non ier. de æquitate tamen canonica, cum iuſtitia propter hoc non periclitetur, patienter talis intra annum comparens, & cautionem præſtans, ſine alia pœna admittitur. vt in tex. ad expenſas tamen factas ab actore condemnabitur. infr. c. prox.& de pœnis.c.calumniam.

Cap. 2. Ex literis.

PROPTER contumaciam rei, poteſt iudex rem petitam ſequeſtrare.

QVIA contra contumacem, eſt in iudicis facultate, mitius, vel durius procedere, ſecundum quod viderit propter circunſtantias tunc exiſtentes, magis expedire; & pœnam infligendam magis timeri. cap.quoniam,in fin.vt lit.non cont. Et quoniam quando quis conuenitur reali actione,regulariter mittendus eſt actor in rei petitæ poſſeſſionem, vt reus,tædio affectus, veniat reſponſurus. d.c.quoniam. §. in alijs. Ideo ſi ex aliquo reſpectu iudex viderit, melius eſſe rem petitam ſequeſtrare,vt ſic, nec actor videatur nimis cupidus aliena interim detinendi, & tamen,etiam ſic, reus, qui remouetur à poſſeſſione, tædio affectus, veniat reſponſurus, poterit iudex per hunc mitiorem modum procedere, & loco miſſionis tale ſequeſtrum decernere. vt in tex.& c.tuæ.vt lit.non cont.

ET ipſum contumacem in expenſis condemnare, quas propter ipſius contumaciam, vel doloſam exceptionem, actor fecerit.

QVIA ſicut malitia,& dolus nemini patrocinari debent. cap.plerunque. de reſcript. ita de ſua bonitate, & iuſtitia, nemo debet damnum reportare.c.ſine culpa. de reg.iur. in 6. Et quoniam contumax præſumitur in culpa. infr.c.cum dilecti,quocunque modo ſit contumacia commiſſa; vnde verſus:

Non veniens, non reſtituens, citiuſque recedens;
Nil dicens, pignuſque tenens, iurareque nolens,
Obſcureque loquens, iſti ſunt iure rebelles. gloſ.hic.

Et qui obtinet in cauſa, præſumitur bonum ius fouere. infr. c.finem. Ideo in actoris releuamen, & in contumacis pœnam, expenſæ illius culpa

culpa ab actore in hac cauſa factæ, veniunt reſtituendæ. vt in tex. & c. calumniam.de pœnis.

Cap. 3. Cauſam.

ACTORE contumace, teſtes recipi, & ſententia ferri debet, etiam lite non conteſtata, reo inſtante.

QVIA ſi non procederetur contra actorem, etiam lite non conteſtata, poſtquam ipſe rem deduxit in iudicium, eſſet in ſua poteſtate vexare reum, quandocunque ſibi videretur. Authent. qui ſemel. C. quomod. & quand. iud. Et quoniam malitijs non eſt indulgendum. ſupr. c. prox. Ideo, ne actori detur materia reum ad placitum moleſtandi, fuit ſtatutum, vt iſte actor compellatur verè, vel cauſatiue negotium ab eo inceptum ad finem perducere. vt in tex. & c. quicunque. il 2. & ibi gloſ. 11. q. 3. Nec obſtat, quod in contumacia rei, lite non conteſtata, non procedatur ad teſtium receptionem, nec ad diffinitiuam, ſed ad miſſionem in poſſeſſionem ex primo decreto, vel ad mulctandum ipſum contumacem, excommunicando, vel aliter. vt in c. quoniam. §. in alijs. & c. tnæ. vt lit. non conteſt. nam reſpondetur, quod maior eſt contumacia actoris, quam rei; quia fuit à principio in poteſtate actoris non agere; quod non fuit in reo, qui conuenitur inuitus. l. iudiciũ. ff. de iudic. Ideo plus actori, quàm reo, contumaci, eſt imputandum. l. purè. ff. de dol. except. Præterea, magis præſumitur contra actorem, qui reum prouocauit, & poſtea non comparet, quam contra reum, qui fuit prouocatus, & neceſſitatus ad veniendum; nam fortè nunc actor dimitteret, & ſe abſentaret, quia videt reum ſuas defenſiones habere paratas, & expectat, vt pereant. d. c. quoniam, in princ. & de teſtib. c. ſignificauit, & c. Albericus. Hinc eſt, quod ex cauſa præfigitur quandoque actori tẽpus ad agendũ. c. frequens. de reſt. ſpol. in 6. & l. diffamari. ff. de ingenu. manumiſſ. Præterea, reus fugiendo, facit ſecundum ſuam naturam, ſed actor facit contra id, quod facere debet; nam actor debet vti ſolicitudine, vt perueniat ad ſententiam; reorum autẽ eſt fugere. l. properandum. §. & ſi. C. de iudic. quapropter parcitur reo, quia facit id, à quo denominatur, ſed actor facit totum oppoſitum, ideo contra eum contumacem magis proceditur. c. 1. 4. q. 4. Præterea rei ſunt fauorabiliores, quàm actores; cum promptiora ſint iura ad abſoluendum, quàm ad condemnandum. c. ex litteris. de probat. Ideo mitius agitur cum reo, quàm cum actore. l. Arianus. ff. de action. & oblig. Et ſic, lite non conteſtata, non proceditur ad teſtes recipiendos, nec ad ſententiam contra reum contumacem. d. c. quoniam. Sed bene proceditur contra contumacem actorem. vt in tex. & d. Authent. qui ſemel; vbi datur de iure ciuili modus in tali caſu procedendi, licet de conſuetudine in foro eccleſiaſtico illæ dilationes non ſeruentur. Butr. hic. nam dilationes breuiantur ex conſuetudine fori. Bart. in d. Authent. Nec obſtat, quod nemo inuitus agere com-

Digitized by Google

re compellatur. C. vt nemo inuit. per totum. quia illud procedit regulariter, antequam actor producat libellum, ſed poſtquam dedit libellum, & ſic incæpit agere, non poteſt amplius pœnitere. d. Authent. qui ſemel. Nec obſtat quod, actore non probante, abſoluendus ſit reus, etiam ſi nihil probauerit. c. fin. de iureiur. & ſic videatur, quod ad aliud non ſit contra actorem procedendum, quàm ad reum in tali caſu abſoluendum; nam reſpondetur, quod illa regula habet locum, quando vterque eſt præſens. gloſ. in c. decernimus. 3. q. 9. Et quando omnes dilationes datæ fuerunt actori ad probandum, & nihil probauit; tunc enim patet, actorem intentionem ſuam non potuiſſe probare, & ſic reus abſoluitur; ſecus, antequam fuerint dati actori debiti termini, & dilationes. l. properandum. § etſi. C. de iudic. & quando actor per contumaciam eſt abſens. vt in tex. & gloſ. in d. c. decernimus.

Cap. 4. Prout.

SI reus poſt litem conteſtatam eſt contumax, ſi aliàs liquet de cauſa, fertur diffinitiua ſententia.

QVIA maior eſt contumacia, quæ committitur poſt litem conteſtatam, quàm antea. l. conſentaneum. C. quomod. & quand. iud. Et quoniam properandum eſt, ne lites fiant penè immortales, & vitæ hominum modum excedant. l. properandum. C. de iudic. Et de qua re iudex cognouit, de ea ſententiare debet. c. cum ſuper. de cauſ. poſſeſſ. & propr. Et iuxta contumaciæ culpam, pœna contra illam committentem poteſt aggrauari. c. quoniam, in fin. vt lit. non conteſt. Ideo quamuis, reo contumace ante litis conteſtationem, non ſit ad diffinitiuam procedendum. d. tit. c. 1. lite tamen conteſtata, bene poteſt ad talem ſententiam, pro reo, vel contra reum, pro vt iuſtitia cauſæ apparebit, procedi. vt in tex. & d. l. properandum. §. ſin autem.

SI non liquet, actor in veram poſſeſſionem inducitur.

QVIA cum adhuc non fuerint actori aſsignatæ omnes iuridicæ dilationes ad probandum, non poteſt dici, quod ipſe defecerit in probationibus, & quod per hoc reus veniat abſoluendus. vt not. ſupr. in c. prox. & Bart. in d. l. properandum; Et cum non liqueat contra reum, non poteſt dici, quod ipſe reus veniat condemnandus. c. fin. de iureiur. Et cum reus tunc ſit in maiori contumacia, quàm eſſet ante litem conteſtatam, non poteſt dici, quod ſufficiat contra eum miſſio in poſſeſsionem ex primo decreto cauſa cuſtodiæ, & quod veniens intra annum ad purgandam contumaciã, debeat recuperare poſſeſſionem. vt in d. c. quoniam, in fin. & l. 2. C. vbi in rem act. Et quoniam maior contumacia maiorem pœnam meretur. d. l. conſentaneum. Et iudex non debet ſententiare de re, quam non cognouit. l. illicitas. ff. de offic. præſid. Ideo adiudicando actori in hoc caſu veram poſſeſsionem, punitur

nitur maior contumacia rei, quàm puniretur ante litis conteſtationem, & reſeruando ei quæſtionem ſuper proprietate, non priuatur per ſententiam dominio rei, de quo iudex non cognouit, quin, poſtea veniens, ipſe poſſit probare illam rem ad ſe ſpectare. vt in tex. & d.l. properandum. §. ſin autem.

Cap. 5. Finem.

QVI, fundata intentione actoris, exceptionem peremptoriam obijcit, quam non probat incontinenti, ſed accipit inducias; ſi defecerit in probando, condemnatur in continenti, diffinitiua non expectata, in expenſis, ac ſoluere cogitur.

QVIA litium finis eſt deſiderandus, ne partes vltra modum grauentur laboribus, & expenſis. vt in tex. & l. properandum. C. de iudic. Et quoniam ad impediendum, vel differendum proceſſum, huiuſmodi exceptiones peremptoriæ per excogitatam malitiam frequenter opponuntur. l. ſi quidem. C. de except. & præſertim oritur præſumptio, quod malitioſè opponantur, quando obijciuntur, fundata intentione actoris, & in continenti non aſſumitur onus probandi, ſed dilationes ad id petuntur. vt in tex. Ideo ex quo poſtea non probantur, apparet de iſta malitia, & in eius pœnam, non expectatur condemnatio facienda in omnibus expenſis per ſententiam diffinitiuam in tota cauſa contra temerè litigantem; ſed ſtatim ad illas ſoluendas alteri parti, talis opponens eſt condemnandus. vt in tex. & Authent. qui ſemel. C. quomod. & quand. iud. Et regulariter in quas expenſas, victus in iudicio ſit victori condemnandus, tractat gloſ. hic. & habetur in l. eum, quem. ff. de iudic.

QVOD ſi non poteſt, punietur in corpus, ſecundum arbitrium iudicis.

QVIA ne delictum remaneat impunitum, vbi quis ex maleficio ad pœnam pecuniariam conuenitur, ſi non habet in ære, debet luere in corpore. c. ſi res, & ibi gloſ. 14. q. 6. & l. 1. ff. de pœnis; licet vbi quis conuenitur ex contractu, cum tunc agatur ſolùm ad partis intereſſe, ſufficiat cedere bonis. c. Odoardus. de ſolut. & l. fin. C. qui bon. ced. poſſ. Et quoniam iſtæ exceptiones non probatæ, præſumuntur malitioſè obiectæ. vt in tex. Ideo ſi ſoluendo non fuerit iſte, qui in earum probatione defecit, ſecundum arbitrium diſcreti iudicis erit in corpore puniendus, vt hoc ſaltem timore perterritus, non facile quis in grauamen alterius falſas exceptiones opponat. vt in tex. & l. quicunque. C. de ſeru. fugit.

Cap.

Cap. 6. Cum dilecti.

CITATVS ad totam cauſam, certo termino ad comparendum aſſignato, tenetur comparere in termino.

QVIA qui non comparet intra terminum peremptorium ſibi à iudice aſſignatum, contumax exiſtimatur. c. 1. de iudic. & l. contumacia. ff. de re iudic. Et quoniam de longinquo poteſt fieri citatio ad totam cauſam, & in prima vice poteſt mitti peremptorium, cum propter diſtantiam non poſſint de facili citationes iterari. c. fin. de dilat. & l. nonnunquam. ff. de iudic. Ideo ſi talis citatus vult euitare contumaciæ culpam, debet intra iſtum terminum ſibi peremptorie aſſignatum, in iudicio comparere. vt in tex. & l. vnic. ff. ſi quis ius dic. non obtemp.

ET dato impedimento in termino, debet comparere quamcitius poteſt poſt terminum.

QVIA in omni termino aſſignato ad aliquid faciendum, legitimum impedimentum ſemper intelligitur exceptum. l. quæſitum. ff. de re iudic. Cum nemo ad impoſſibile teneatur. l. impoſſibilium. ff. de reg. iur. Sed quoniam quando mandatur alicui, vt ad certum terminum ſe iudici repræſentet, ſub hac forma duo mandantur, ſcilicet, vt ad iudicem veniat, & ad diem ſibi præfixam accedat. vt in tex. & l. Celſus. ff. de arbitr. & mandatum qualificatum, quod recipit diſtributionem, ſi non poteſt adimpleri in vna parte, debet adimpleri in altera. c. fin. de reſtit. ſpol. Ideo ſi talis venire non poteſt ad diem aſſignatum, tenetur nihilominus quamcitius poteſt coram iudice ſe poſtea præſentare. vt in tex. & c. cum ſuper. de offic. deleg. Sicut ſi mandatur alicui, vt ad certum diem rem certam alteri exſoluat; non ideo erit à mandato ſolutus, ſi ſoluere nequiuerit die data, imo ad ſolutionem (elapſo etiam die ſolutioni præfixo) tenetur. vt in tex. & d. l. Celſus.

ALIAS condemnabitur in expenſis à tempore citationis emiſſæ.

QVIA in iudicio ſunt reſarcienda omnia damna, quæ propter contumaciam partis abſentis, præſens ſuſtinuit. l. ſancimus. C. de iudic. Ideo ex quo iſte non comparens contumax reputatur, ad legitimas, & moderatas expenſas, quas aduerſarij eius fecerunt à tempore citationis emiſſæ, quem ex tunc expectare inceperunt, erit per iudicem condemnandus. vt in tex. & ſup. c. prox.

Cap. 7. Cum olim.

SENTENTIA in cauſa beneficiali, non tranſit in rem iudicatam reſpectu ſuperioris, quominus poſſit de iuribus partium inquirere.

QVIA

QVIA ſuperioris auctoritas non debet per aliquam actionem ſubditorum impediri, ne ei legem illi imponere videantur. c. veniens. de tranſact. Et quoniam ad ſuperiorem pertinet inuigilare, vt à ſuis ſubditis peccata euitentur. c. 1. de offic. ordin. Et beneficium eccleſiaſticum, ſine canonica inſtitutione, licitè obtineri non poteſt. c. 1. de reg. iur. in 6. Ideo licet reſpectu partis euictæ, & ſic reſpectu præiudicij priuati, etiam in re beneficiali ſententia tranſeat in rem iudicatam. c. cum dilecti. de elect. reſpectu tamen ſuperioris illa non tranſit. vt in tex. & c. conſtitutus. de appellat. ſicut nec tranſit reſpectu illius, pro quo iniuſtè fuit lata, ſi immineret peccatum non remiſſibile per partes. vt not. Innoc. in c. inter. de re iudic. & Hoſt. in c. lator. eod. tit. Vnde iudex poteſt ex officio inquirere contra vincentem, non obſtante ſententia. cap. oblatæ. de appellat. & Innoc. in c. ad aures. de reſcript.

MAXIME quando ſententia fuit lata contra abſentem, licet contumaciter, & indefenſum.

QVIA cauſarum merita, partium aſſertione panduntur. l. 2. C. ſi per vim, vel alio mod. Et quoniam abſens per contumaciam, verè, & realiter non fuit auditus. ſup. c. prout. licet in eius pœnam præſumantur vera, quæ contra ipſum ab aduerſario in cauſa dicuntur. l. de ætate. §. qui tacuit. ff. de interrog. act. Ideo ex quo tunc non fuerunt verè audita merita vtriuſque partis, maximè ſuperior inquirere poteſt, cum ſit maius periculum, ne pars vincens abſque canonica inſtitutione obtineat. vt in tex. & gloſ. fin. in d. c. prout. & vbi maius periculum vertitur, cautius eſt agendum. c. vbi. de elect. in 6.

Cap. 8. Veritatis.

SI proceditur per viam inquiſitionis contra abſentem contumaciter, etiam lite non conteſtata, teſtes recipi poſſunt, & ſententia diffinitiua ferri, etiam per viam depoſitionis, ſi hoc meretur delictum.

QVIA nunquam proceditur per viam inquiſitionis contra aliquem, niſi clamoſa inſinuatio præueniat contra ipſum. c. qualiter, il 2. de accuſat. Et quoniam contumacia magnam addit præſumptionem contra non comparentem. cap. nullus. de præſumpt. ita vt contumax in ſui præiudicium habeatur pro præſente. c. 2. de arbitr. in 6. Et cum publicè interſit, ne crimina remaneant impunita. c. vt famæ. de ſent. excom. & l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. Et ſuperior debet iuxta dictum Apoſtoli, eſſe promptus, inobedientiam omnem vlciſci. 2. ad Corinth. cap. 10. Ideo licet, quando agitur de crimine in modum actionis, lite non conteſtata, non procedatur ad teſtium receptionem,

nec

nec ad diffinitiuam contra reum contumacem. c. 1. vt lit. non cont. ſed licet non liqueat de crimine, ex quo reus eſt contumax, excommunicatur. c. 1. de iudic. & c. rurſus. 11. q. 3. & ſi perſeuerat in excommunicatione per annum, habetur pro conuicto. gloſ. in c. cum ſecundum. de hæret. in 6. quādo tamen proceditur per viam inquiſitionis, ex quo eſt magis aggrauata eius fama, & iudex procedit ex officio ad publicum bonum, ſi ſit delictum, in quo veniat imponenda pœna exequibilis in abſentem, qualis eſt depoſitio, quāuis ſit pœna grauis, poteſt procedi contra eum à principio, etiam lite non conteſtata, ac ſi verè eſſet præſens. vt in tex. & c. quoniam. §. ſunt. vt lit. non cont. Et de modo procedendi contra contumacem, tàm ſecundum ius canonicum, quàm ciuile; & tam in cauſa ciuili, quàm criminali; vide gloſ. in ſum. 3. q. 9. & not. in c. tuæ. vt lit. non conteſt.

Cap. 9. Contingit.

ACTOR non admiſſus in poſſeſſionem ſibi decretam per iudicem cauſa rei ſeruandæ, vel ab ea expulſus, per lapſum anni verus efficitur poſſeſſor.

QVIA contingebat interdum, quod cum actori ob contumaciam aduerſæ partis, adiudicabatur, cauſa rei ſeruandæ, poſſeſſio; propter rei potentiam, ſiue dolum, actor intra annum rem cuſtodiendam nanciſci non poterat, vel acquiſitam amittebat; & ſic (cum ſecundum multorum aſſertionem verus non efficeretur poſt lapſum anni poſſeſſor) reportabat commodum de ſua malitia reus. vt in tex. & c. tuæ. vt lit. non cont. Et quoniam contumax non debet exiſtere melioris conditionis, quàm obediens. c. 1. de poſtul. præl. & l. 3. ff. de donat. inter vir. & vx. Ideo de canonica æquitate ſancitur, vt in caſu præmiſſo actor verus conſtituatur, elapſo anno, poſſeſſor, ac ſi rem illam ſibi cauſa cuſtodiæ decretam, effectualiter detineret. vt in tex. & l. quamuis. ff. de bon. auctor. iud. poſſeſſ.

Cap. 10. Venerabilis.

SI reus non inuenitur, ſufficit publicè citationem ad eccleſiam ſuam proponi.

QVIA vbicunque quis tenetur adeſſe, & abeſt, puta clericus tenetur reſidere in eccleſia, & maritus habitare cum vxore, ſi legitima cauſa abſentiæ non apparet, præſumitur malitioſe abeſſe. c. ex tuæ. de cleric. non reſid. Et quoniam eſt prouidendum, ne quis latitet, & fugiat iudicium in alterius præiudicium. l. Fulcinius. ff. quib. ex cauſ. in poſſeſſ. eat. Ideo licet regulariter requiratur, vt ab initio cauſæ quis perſonaliter citetur, & poſtea in refugium ſufficiat citatio facta ad domum, cum amplius ille non poſſit ignorantiam cauſæ allegare. l. & poſt edictum. ff. de iudic. quando tamen quis præſumitur latitare,

titare, & fugere iudicium,in eius odium, ſufficit etiam prima citatio facta domi, vbi quis eſt ſolitus, vel tenetur habitare, cum & ſic præſumatur ad eius notitiam peruenire. vt in tex.& l.4.§.prætor, & ibi Bart. ff. de damn.infect. Et de ordine ſeruando in cauſis eccleſiaſticis, vide nouiſſime Concil. Trid.ſeſſ.24.de reform. cap.20.

In Sexto. Cap. 1. Actor.

ACTOR contumax condemnatur in expenſis.

QVIA in iudicio ſunt reſarcienda omnia damna, quæ propter contumaciam partis abſentis, ſuſtinuit præſens, l. ſancimus. C. de iudic. quod fit, tum in pœnam ipſius contumacis, qui contempſit iudicem, & partem;& præſumitur non comparere,diffiſus de iure ſuo, cognoſcens ſe bonam cauſam non fouere. ext. c. finem. & ff. de re iudic. l.contumaciam: tum etiam fit in releuamen ipſius comparentis, ne ſentiat damnum ex aliena culpa. ext. c.cum dilecti. Et quoniam maior eſt contumacia actoris non venientis, quam rei; cum actor habeat in ſua poteſtate, quando vtatur iure ſuo: is autem, qui conuenitur, non habet hanc poteſtatem, ſed tenetur reſpondere etiam inuitus. l. pure. §.fin.ff.de dol.except. Ideo præcipuè actor, qui in termino venire, ad quem citari aduerſarium fecerat, non curauit, venienti reo in expenſis (propter hoc factis legitime) eſt condemnandus. vt in tex. & ext. c.cauſam.

NEC citatur vlterius ad ſui petitionem reus, niſi caueat de veniendo, & comparendo.

QVIA propter præcedentem contumaciam, eſt præſumptio contra actorem, quod ſicut ipſe non comparuit in primo termino, ita non comparebit in reliquis. Authent. qui ſemel. C. quomod. & quand. iud. Semel enim malus, ſemper præſumitur malus in eodem genere mali. c.ſemel.infr.de reg.iur.Et quoniam quis eſt puniendus in eo, in quo peccauit. c.literas. ext. de tempor. ord. Et iudicium claudicare non debet.c.cum inter. ext.de except.Ideo ſicut reus contumax,contra quem eſt proceſſum, non auditur, niſi ſufficienter cauerit ſiſtere iudicio, & reficiat expenſas. cap. quoniam. §.in alijs. ext. vt lit. non cont. ita actor, qui non venit ad citationem, quam fieri procurauit, ad aliam citationem non eſt admittendus, niſi ſufficienter cauerit, quod in termino fideliter in poſterum comparebit. vt in tex.& Authent. generaliter. C.de epiſc.& cler.

Cap.

Cap. 2. Eum, qui.

IVDEX appellantem,& recedentem,citare vlterius non tenetur, ſi vult in cauſa procedere.

QVIA talis appellans, & recedens, videtur hoc ipſo proteſtari,ſe nolle coram illo iudice de cætero litigare.vt in tex. Et quoniam, ſtante tali proteſtatione, fruſtra citaretur. gloſ.1. infr. in Clem. vnic. Et in fruſtratorijs non eſt elaborandum.l.aliquando.ff.ad ſen.conſ.Velleian.Ideo eum, qui ab interlocutoria, vel grauamine, quod ſibi per iudicem proponit illatum, ab eius præſentia recedit appellans, citare ad alia, quę poſtea in iudicio facienda incumbunt,vel etiam ad ſententiam audiendam,ipſe iudex non tenetur. vt in tex. & infr. Clem.vnic.

NISI forſitan appellationi renunciet.

QVIA is, qui appellauit, non prohibetur, re integra,pœnitentia ductus, dum adhuc nihil aduerſarij intereſt, ab appellatione deſiſtere, & coram eodem iudice litigare,ne iuſtæ pænitudinis humanitas amputetur. c.ei, qui.§.ſi quis.2.q.6. & l.ſi quis. C.de appellat.Et quoniam proceſſus iudicis non valet, ſi ad actum procedit ſine citatione, vbi requiritur citatio. c.omnia. 3.q.9.& regulariter citatio requiritur ad ſententiam, & in omni actu, in quo vertitur partis intereſſe. l. de vnoquoque.ff.de re iudic.Ideo vbi iudici conſtat per renunciationem huiuſmodi appellationis, talem velle ſuo præcepto parere, licet primò contrarium apparuerit, in præiudicialibus actibus cauſæ debet ipſum citare. vt in tex.& ext.c.prout.

In Clement. Cap.vnic. Si ante.

APPELLANS ante diffinitiuam, etiam à diffinitiua lata, eo abſente, citato, vel non, appellare poteſt.

QVIA alia veniunt examinanda in vna appellatione, quàm in alia;nam in appellatione ante ſententiam,appellans non poteſt proſequi, niſi cauſam in ea expreſſam. Clem.appellanti.de appellat. Sed in appellatione à diffinitiua omnia veniunt, per quæ ſententia poteſt reddi iniuſta. l.eos.C. de appellat.Et quoniam iudex à quo poteſt procedere cõtra illum appellantem ante diffinitiuã, ſi male appellauerit, eo amplius non citato, ex quo proteſtatus eſt, ſe nolle de cætero coram ipſo comparere. ſup. c.2. in 6. Ideo cum iudex poſſit per ſententiam diffinitiuam eum grauare, non debet ipſe impediri, quin per appellationem à diffinitiua, valeat illud grauamen euitare. vt in tex.& c.vt debitus.ext.de appellat.

Digitized by Google

NISI prima appellatio fuerit friuola manifeſtè.

QVIA friuolè appellans, & recedens, verè contumax eſt. gloſ. hic ver. manifeſtè, quæ diſtinguit de triplici contumacia, ſcilicet, euidenti, vera, & ficta. Et quoniam verus contumax non appellat. l. 1. C. quor. appell. non recip. & l. properandum. §. ſin autem. C. de iudic. licet fictus contumax appellet. l. creditor. §. iuſſus. ff. de appell. Ideo quando appellatio ante diffinitiuam eſt manifeſtè friuola, non poteſt talis appellans poſtea à diffinitiua appellare. vt in tex. & d. gl. hic; quæ ponit modum procedendi per iudicem ad quem, in cognitione iſtarum appellationum. Curia tamen Romana quandoque audit verum contumacem appellantem, dummodo appellet intra decem dies à tempore latæ ſententiæ. Rota deciſ. 190. quæ incipit; licet fictè contumax, & deciſ. 367. quæ incipit; Cũ iura clamitent, in nouis; quæ tamen deciſiones loquuntur in citato per edictum iuxta formam Clem. 1. de iudic. Et taliter citati, & contumaces audiuntur prima facie, ſed non effectualiter; immo reijcitur appellatio, ſi reperiantur veri contumaces; alias claudicarent omnia iura dicentia; contumacem verũ non audiri appellantẽ. Zab. hic.

In Extrauag. comm. Cap. vnic. Rem non nouam.

CITATIONES etiam extra dies ſolemnes publicè factæ de mandato Papæ in Audientia literarum Apoſtolicarum, vel palatio Papali, affixæ ianuis maioris eccleſiæ loci, in quo Papa cũ curia ſua degit, arctant citatum, ac ſi ad eum perſonaliter perueniſſent.

QVIA ſicut olim ſolebant prætores proponere in albo huiuſmodi edicta, ne abſentes poſſent prætendere ignorantiam; cum non ſit veriſimile, non eſſe peruẽturum ad notitiam citati, id, quod in publico loco frequentantiũ oculis proponitur legendũ; & vt ſic caueretur, ne ex defectu citationis iudicia fruſtratoria redderentur, vel lites in præiudicium præſentiũ nimis protraherentur, & euitarentur. Authent. de litig. §. omnem. coll. 8. ita citationes iſtæ publicè factæ in his principalioribus locis Romanæ curiæ, non eſt veriſimile, quod nõ ſint peruenturę ad notitiã illius, qui per illas euocatur. vt in tex. Et quoniã ſępe cõtingit, vt non poſſint tutè adiri loca citandorũ, præſertim ſi ſint Principes, qui tamẽ ſummo Pontifici obtemperare debent. c. ſolitæ. ext. de maior. & obed. Ideo ad iudiciorũ validitatem, & ad obuiandũ fraudibus, & finem litibus imponendum, ſtatuitur, vt iſtę citationes ſic publicè factę, ita valeant, & arctent citatos poſt terminum lapſum, quem, conſiderata locorum diſtantia, citationibus ipſis competentem contigerit apponi, ſicut ſi eos perſonaliter apprehendiſſent. vt in tex. & Clem. 1. de iudic.

RE-

RESTRINGITVR tamen hac extrauagans ad illos, qui impediunt, ne ad eos poſſit citatio peruenire, vel quorum domicilium tutè adiri non poteſt, vt in Clem. 1. de iudic.

QVIA hæc conſtitutio fuit à principio rationabiliter edita ſub tali generali modo citandi propter malitiam temporis tunc inſtantis. vt in tex. Sed quoniam poſtea nimis rigoroſa videbatur, cum per illam eſſet opus ſemper habere procuratorem in curia, qui ad iſtas citationes percipiendas inuigilaret. Zabar. in d. Clem. 1. de iudic. Ideo per Clementem V. iſta conſtitutio fuit poſtea reſtricta ſolum ad eos, qui impediunt, ne ad ipſos poſſit citatio peruenire, vel quorum domicilium tutè non poteſt adiri; non tamen per illam reſtrictionem derogatur ei, quod circa citationes abſentium tam diebus ſolemnibus, quàm alijs, Eccleſia Romana diuerſis ex cauſis interdum facere conſueuit. d.Clem. 1.

Liber Secundus. Titulus XV.

DE EO, QVI MITTITVR IN poſſeſsionem cauſa rei ſeruandæ.

In Decretal. Cap. 1. Conſtitutis.

MISSVS in poſſeſſionem ex primo decreto in reali, per lapſum anni veram, & incommutabilem illius rei poſſeſſionem acquirit.

QVIA cum, lite non conteſtata, non poſſit procedi contra abſentem ad diffinitiuam ſententiam. c. 1. vt lit. non cont. fuit neceſſe prouidere per alium modum contra contumacem, ne iniuſtè priuaret actorem re in iudicio petita. c. paſtoralis. §. 2. de offic. ord. & ob id fuerunt introductæ duæ pœnæ, & viæ, ad procedendum contra contumaces; vna per miſſionem in poſſeſſionem, alia per excommunicationem. c. quoniam. §. fin. vt lit. non cont. Et quoniam fuit ſtatutum, vt quando contumax conuenitur actione reali; actor miſſus in poſſeſſionem cauſa cuſtodiæ ex primo decreto, per lapſum anni verus conſtituatur poſſeſſor, niſi intra illud tempus reus præſtiterit cautionem iudicio ſiſti, & congruam expenſarum ſatisfactionem exhibuerit. d. c. quoniam. §. in alijs. Ideo in realibus actionibus non habet locum

cum ſecundum decretum, ſed ſolus tranſcurſus anni facit talem miſſum verum poſſeſſorem. vt in tex.& c.contingit.& ibi gloſ. fin.ſup.tit.prox. Ad cautelam tamen, ſolet illud quandoque impetrari, ſed non eſt neceſſe. Specul.de ſecundo decr.§.videtur. In perſonalibus autem actionibus miſſus in poſſeſſionem ex primo decreto, ſi vult poſt annum effici verus poſſeſſor, neceſſe habet impetrare ſecundum, aliàs intelligitur non poſſidere. c.ex literis. de probat. Cum non fuerit ſtatutum, vt lapſus anni efficiat ipſo facto eum verum poſſeſſorem; & hoc, quia ei erat prius obligata perſona, quàm res. d.c.quoniam. §.fin.ideo non tam facilis fuit ei conceſſa poſſeſsio rei; In habentibus enim ſymbolum facilior eſt tranſitus. Ariſt. 2.de generat.tex.24.& c.requiſiſti. de teſtam.

LICET paſſus miſſionem, habuerit intra annum voluntatem cautionem præſtandi, quam tamen non deduxit ad effectum ſuo defectu.

QVIA vbi opus eſt facto, non ſufficit voluntas ſine effectu. c. non ſatis. diſt. 86.& l.promiſſor. §.conſtituto. ff.de conſtit. pecun. Et quoniam iſta cautio requiritur realiter pro aſſicuratione iudicij, & ſatisfactione actoris. d.c. quoniam. Ideo talis voluntas per ſe ſolam non ſufficit ad impediendam iſtam poſſeſsionem poſt annum. vt in tex.& c.cum aliquibus. de re iudic. Si tamen non ſteterit per reum, nec ex ſuo defectu, ſed per iudicem, vel per aduerſarium, non imputaretur ei. infr.c.prox.quia non eſt imputandum illi, per quem non ſtat, ſi non faciat, quod per eum fuerat faciendum. cap. imputari. de reg. iur. in 6.

Cap. 2. Cum ſicut.

TEMPVS annale non currit miſſionem paſſo, ſi intra illud cautionem iudicibus, vel alteri eorum, alijs abſentibus, obtulit; licet per eos, ſeu per eum recepta non fuerit.

QVIA cum non ſtat per eum, ad quem pertinet, quo minus conditio impleatur, perinde haberi debet, ac ſi impleta fuiſſet. I.iure ciuili. ff.de condit.& demonſtr. Et quoniam talis cautio eſt præſtanda iudici.cap.paſtoralis. de offic.ord. licet poſſit præſtari etiam parti, & alicui perſonæ honeſtæ, quæ illam recipiat nomine aduerſarij. gloſ. hîc. non tamen neceſſariò pars ad hoc tenetur, ne cogatur circumire extra iudicium ciuitatem. Abb. ſup.in c. prox. Ideo ex quo ſufficientem diligentiam quis adhibuit in cautione præſtanda, vt puta, quia adiuit vnum ex pluribus iudicibus, non valens aliorum præſentiam habere, & realiter coram eo cautionem obtulit, nec defecit pro eo, quo minus fuerit præſtita, debet talis paſſus miſſionem ex primo decreto,

decreto, aduerſus lapſum anni conſeruari indemnis. vt in tex. & c. dilecto. de verb. ſign.

Cap. 3. Cum veniſſent.

S I paſſus miſſionem, repetens poſſeſſionem, allegat ſe contum ac em non fuiſſe, reſtituitur in priſtinum ſtatum, præſtita cautione, & dilata condemnatione expenſarum.

QVIA miſſio in poſſeſſionem ex primo decreto, fit in odium contumacis, vt tædio affectus, veniat reſponſurus. c. quoniam. §. in alijs. vt lit. non cont. Et quoniam parùm amittit, qui poſſeſſionem cauſa cuſtodiæ aſſignatam reſtituit, ex quo aduerſarius paratus eſt ſtare iuri, cum illa poſſeſſio ei nullum ius tribuat. d. §. in alijs. immo ei expedit, quod ſic fiat, quia aliter poſſet tantum differri cauſæ cognitio, quod ſuæ probationes à rerum natura caderent. d. c. in princ. Ideo paſſus miſſionem, auditur volens recuperare poſſeſſionem, præſtita dumtaxat cautione, ſi allegat ſe contumacem non fuiſſe, & poſtea diſcutitur de viribus contumaciæ. vt in tex. ſecus, ſi de contumacia apertè conſtaret, nam tunc non auditur, niſi etiam expenſas reſtituat. c. venerabilis, de ſent. excom. in 6. & Authent. generaliter. C. de epiſc. & cleric.

QVAM euitat, ſi poſtea conſtiterit, eum non fuiſſe contumacem.

QVIA condemnatio expenſarum, eſt pœna reſpectu ſoluentis, licet ſit reſtitutio reſpectu recipientis. cap. cum dilecti. de dol. & cont. & l. ſancimus. C. de iudic. Et quoniam vbi non eſt culpa, non eſt imponenda pœna. S. Tho. par. 3. q. 5. art. 1. in addit. Ideo ex quo iſti non poteſt imputari contumaciæ culpa, non debet condemnari ad expenſas, quæ pro illa culpa infliguntur. vt in tex. & c. imputari. de reg. iur. in 6.

Cap. 4. Si aduerſarius.

CONTRA abſentem, qui non dimiſit procuratorem, facta citatione domi, nullo defendente, fit miſſio.

QVIA miſſio ex primo decreto eſt modici præiudicij, & fit tantum, vt tædio affectus, veniat reus reſponſurus. vt ſup. in cap. prox. Et quoniam antequam illa concedatur, debet fieri per iudicem ſummaria cognitio ſuper cauſa. c. quoniam. §. penult. vt lit. non cont. Et qui ſe abſentat, non dimiſſo procuratore ad eius res defendendum, & adminiſtrandum, eſt in aliquali culpa. l. ignorare. C. de reſtit. milit. Ideo pro illa eius culpa, ſit ei iſtud modicum præiudicium, vt, ex quo abeſt, & citatus non comparet, nec alius eum defendit, aduerſarius

mittatur in poſſeſſionem rei petitæ (quam iam aliqualiter demonſtrauerit ad ſe pertinere) cauſa cuſtodiæ. vt in tex. & l. ait prætor. ff. ex quib. cauſ. maior. Si verò ſe abſentauerit poſt citationem ſibi factam, & procuratorem non dimiſit, ex quo tunc præſumitur malitiosè abeſſe. c. cauſam. de dol. & cont. non ſolum poteſt contra eum procedi ad miſſionem ex primo decreto, ſed etiam ad illam ex ſecundo. d. c. quoniam, in princ. & c. fin. de dol. & cont. Si tamen poſtea probauerit, quod ex iuſta cauſa aberat, reſtituetur ei poſſeſſio. c. cum Bertholdus. de re iudic. & l. ſi finita. §. ſi fortè. ff. de damn. infect.

In Sexto. Cap. vnic. Eum, qui.

QVANDO agitur de beneficio eccleſiaſtico, ob contumaciam rei, non fit miſſio in poſſeſſionem.

QVIA beneficium eccleſiaſticum non poteſt licitè, ſine canonica inſtitutione obtineri. cap. 1. infr. de reg. iur. Et quoniam ſi actor, qui fortaſſe non habet titulum, nec inſtitutionem, propter contumaciam rei mitteretur in poſſeſſionē ipſius beneficij, haberet ingreſſum vitioſum ad illud, vt in tex. Ideo licet regulariter, quando agitur reali, ob contumaciam rei fiat miſſio in poſſeſſionem cauſa rei ſeruandæ. c. quoniam. ext. vt lit. non cont. tamen quando agitur de beneficio eccleſiaſtico, non fit talis miſſio. vt in tex. & gloſ. in l. Herennius. ff. de decurion. Sed quia reus non debet interim de ſua contumacia gaudere. c. contingit. ext. de dol. & cont. Ideo loco miſſionis, ſi adhuc non liquet de cauſa pro actore, fit apud tertium ſequeſtratio fructuum. c. olim. ex. de reſcript.

SED ad ſententiam, lite non conteſtata, proceditur.

QVIA eccleſiæ non debent diù eſſe vacantes, ne propter longam moram patiantur in ſpiritualibus, & temporalibus, detrimentum. c. ne pro defectu. ext. de elect. Vnde intra ſex menſes eſt facienda de rectore prouiſio. c. 2. ext. de conceſſ. præb. Et quoniam ſi in beneficialibus non procederetur contra reum abſentem, etiam lite non conteſtata, eccleſia interim nimiū vacare videretur; cum nec ſua, propter eius contumaciam, cenſeatur; nec actori, qui non probauit canonicam inſtitutionem, adiudicetur. d. c. quoniam. §. porrò. Ideo licet regulariter non procedatur ad teſtium receptionem, vel diffinitiuam ſententiam, lite non conteſtata. c. 1. d. tit. vt lit. non cont. tamen quando agitur de eccleſiaſtico beneficio, etiam ea non conteſtata, poteſt ſuperior, contumacis abſentiam diuina replente præſentia, diligenter

genter examinato negotio, ipſum ſine debito terminare. vt in tex. & d. c. quoniam. Vnde ſi actor legitime probauerit, ſibi adiudicabitur beneficium; ſi non probauerit, non propter hoc adiudicabitur reo ius in beneficio, ne ex ſua contumacia commodum conſequatur, ſed abſoluetur ab impetitione actoris. Gemin. hic. Et ſi iudici videbitur, poterit reum, propter illam contumaciæ culpam, excommunicare. c. tuæ. ext. vt lit. non cont.

Liber Secundus. Titulus XVI.

VT LITE PENDENTE, nihil innouetur.

In Decretal. Cap. 1. A memoria.

PRIVILEGIVM, etiam à principe impetratum, per quod priuatur quis ſine cauſæ cognitione, lite pendente, vſu poſſeſſionis, tanquam ſubreptitium non valet.

QVIA magnum eſt commodum poſſeſſionis. c. 1. de reſtit. ſpol. nam etiam ſi res non ſit poſſeſſoris, ſi actor non potuerit ſuam eſſe probare, remanet in ſuo loco poſſeſſor, & abſoluitur ab impetitione actoris. Inſtit. de interdict. §. retinendæ. Et quoniam princeps non intendit per ſuum priuilegium alicui conceſſum, enorme præiudicium alteri inferre, nec tertio inaudito præiudicare, niſi nominatim hoc exprimat. cap. ſuggeſtum. de decim. & l. 2. §. ſi quis. ff. ne quid in loc. publ. Ideo priuilegium conceſſum in præiudicium poſſeſſoris, lite pendente, vt ille priuetur interim poſſeſſione, tanquam ſubreptitie impetratum, non valet. vt in tex. & c. 2. de reſcript. vnde cum præſumatur falſum, vel ſubreptitium, & non emanaſſe ex certa ſcientia principis, eſt de eo princeps certiorandus, & ſecunda eius iuſſio expectanda. cap. cum adeo. de reſcript. & Authent. vt nulli iudic. §. & hoc. coll. 9.

Cap. 2. Laudabilem.

ACCVSATVS de adulterio ad ſeparationem thori, non debet, lite pendente, priuari poſſeſſione coniugali.

QVIA

QVIA ex quo pendentia litis reperit iſtos in quieta poſſeſſione coniugali, præſumptio eſt pro coniuge, quod licitè poſſideat. c. ex tranſmiſſa. de reſtit. ſpol. Et quoniam vbi notoriè non conſtat de defectu proprietatis, vnuſquiſque eſt, lite pendente, in ſua poſſeſſione manutenendus. c. in literis. d. tit. Et ante ſecutam ſententiam, pendente accuſatione, non poteſt dici, de defectu rei deductæ in iudicium, notoriè conſtare. c. veſtra. de cohabit. cleric. & c. iudex. de offic. deleg. in 6. Ideo ante finem cauſæ, alteruter coniugum non debet priuari iure, & commodo poſſeſſionis, quod habet in alterum. vt in tex. & c. literas. de reſtit. ſpol. Et hæc ſunt vera, quo ad priuationem faciendam per iudicem, cui adhuc non conſtat de peccato, cum ipſe debeat iudicare ſecundum allegata, & probata. l. illicitas. ff. de offic. præſid. Sed quo ad partes, illa, quæ habet certam notitiam impedimenti, non debet exigere, nec reddere debitum. d. c. literas, ſed potius debet excommunicationem ſuſtinere, ne peccatum incurrat. c. inquiſitioni. de ſent. excom.

Cap. 3. eccleſia, il 1. & cap. 4. eccleſia, il 2.

QVI rem litigioſam alienauit, ita quod rehaberi non poteſt, debet æquiualentem ſubſtituere in locum illius.

QVIA res litigioſa alienari prohibetur, ne liceat per talem alienationem, aduerſarij conditionem facere duriorem. l. fin. ff. de litigioſ. & c. fin. 11. q. 1. Et quoniam vbi illa fuit alienata, eſt prouidendum, ne aduerſarius in vanum laboret, ſed vt habeat, quod euincere poſſit, ſi in iudicio obtinuerit. l. 1. ff. de alie. iud. mut. cauſ. fact. Ideo ſi res illa rehaberi poteſt, debet ipſa ad hunc effectum ſeruari; cum præter alias pœnas, contractus, & alienatio de illa facta, ipſo iure non teneant. l. fin. C. de litigioſ. ſi verò non poſſit recuperari, pro tali aſſicuratione aduerſarij, eſt alia æquiualens ſubſtituenda. vt in tex. & Authent. de litigioſ. coll. 8.

QVAM alienare non poterit.

QVIA ſubrogatum aſſumit naturam illius, in cuius locum ſubrogatur. §. fuerat. Inſtit. de action. Et quoniam res litigioſa alienari non poteſt. l. 2. C. de litigioſ. Ideo nec etiam valet alienatio rei ſubrogatæ in locum illius. vt in tex. & cap. cum tu. de vſur. In quibuſdam tamen caſibus res litigioſa licitè alienatur, ſcilicet ex cauſa dotis, vel tranſactionis, vel donationis propter nuptias, vel ex cauſa legati, vel diuiſionis rerum hæreditariarum. l. fin. C. de litigioſ. vel ſi ſit res, quæ ſeruari non poteſt. l. alienationes. ff. famil. erciſc. & l. diuus. ff. de petit. hæred. Res autem litigioſa dicitur illa, de cuius dominio, vel quaſi, cauſa vertitur inter petitorem, & poſſeſſorem, vel iudiciaria conuentione, vel precibus principi oblatis, & iudici inſinuatis,

nuatis,& per eum reo futuro cognitis. Authent.de litig.in princ.coll.8. & l.2.C.eod.

Cap. 5. Dilectus.

LIS decidenda eſt ſecundum iura exiſtentia tempore controuerſiæ, non autem ſecundum priuilegium impetratum, lite pendente.

QVIA ius commune nouiter emanans non extenditur ad cauſam tunc pendentem, ſed tantum futuris dat formam negotijs. cap. fin. de conſtitut. & Authent. vt factæ nouæ conſtit. coll. 5. Et quoniam priuilegium, tanquam ius ſpeciale, & exorbitans à communi iuris diſpoſitione, eſt odioſum. c.ſanæ. de priuil. & ob id venit reſtringendum. c. odia. de reg. iur. in 6. Ideo, & fortius, non debet illud extendi ad cauſam tunc pendentem, ſi tempore impetrationis, de ea non fecit impetrans mentionem. vt in tex.& Authent. in medio lit.non fieri ſacr.for. coll.8. Præterea, non eſt veriſimile, principem voluiſſe in præiudicium litis motæ, contra iura ſua iam poſita concedere priuilegium, quin de litis pendentia mentionem feciſſet. c.ſuggeſtum. de decim.& Authent. vt cum de appell. cogn.§.1. coll. 8. Et quoniam priuilegia, & reſcripta ſortiuntur effectum ex mente reſcribentis. c.ſuper.de reſcript. Ideo priuilegium impetratum ſuper re litigioſa, non habita mentione de quæſtione, non valet, nec ſecundum illud eſt lis decidenda. vt in tex. & c.cauſam, il 2. de teſtib.

NISI de litis pendentia mentionem faciat.

QVIA vbi fit mentio de obſtantibus, non poteſt circa illa, ſubreptio imputari. cap.nonnulli. de reſcript.cum princeps ex certa ſcientia tunc concedat. l. idem Vlpianus. ff. de excuſat. tut. Et quoniam poteſt princeps concedere priuilegium vni,quamuis præiudicet alteri. c.dudum. de priuileg.Et beneficium à principe conceſſum, decet eſſe manſurum. c. decet. de reg. iur.in 6. Ideo ſi tale priuilegium facit mentionem de litis pendentia, ſecundum formam tunc à principe traditam, erit in negotio procedendum. vt in tex.& l.bene à Zenone. C. de quadrien.præſcript.

In Sexto. Cap. 1. Diſpendijs.

SI ex duobus litigantibus electis alter decedat, renuntiet, vel à proſecutione cauſæ excludatur, ſi, lite pendente cum reliquo, fuerit alia electio facta, non tenet.

QVIA

QVIA propter diuerſas electiones in diſcordia celebratas, eccleſiæ ſæpenumero patiuntur damna, & incommoda; nam interim non fit confirmatio alicuius, & pendente proceſſu, nullus poteſt adminiſtrare. c. dudum, il 2. ext. de elect. & c. cum veniſſent. de in integr. reſtit. Et quoniam eſt prouidendum, ne propter longam vacationem eccleſiæ patiantur detrimentum. c. ne pro defectu. ext. de elect. & cap. quoniam. vt lit. non cont. Ideo ſtatuitur, vt ſi aliquibus apud ſedem Apoſtolicam, vel alibi litigantibus ſuper electionibus de ſe in diſcordia celebratis, aliquem ipſorum mori, vel ſuo iuri renuntiare, aut à proſecutione ipſius contigerit quoquo modo excludi, ad electionem aliam (lite ſuper electione ſuperſtitis electi pendente) nullatenus procedatur. vt in tex. & infr. c. prox. Et hoc, quando res eſt deducta in litigium; nam ſi adhuc non ſit effecta litigioſa, poteſt interdum fieri ſecunda electio, quæ ſit valida. vt in c. auditis. ext. de elect. Et interdum non ſit ipſo iure nulla, vt eſt in caſu huius tex. Sed ſit per exceptionem annullanda. vt in c. conſiderauimus. ext. de elect. & eſt in tali caſu ferenda ſententia ſuper iure iſtius ſuperſtitis, & ſuper illo, quod erat defuncti; nam licet appareat, defuncto amplius non deberi, non propter hoc ſequitur, quod ſuperſtiti viuenti debeatur. c. olim. 2. ext. de reſcript. Et etiam eſt talis ſententia ferenda propter eligentes, vt ſciatur, an penès ipſos omnes, vel aliquos ex ipſis, remaneat electio, vel an ad ſuperiorem illa ſit tunc deuoluta. cap. cum Vintonenſis. ext. de elect. & ſup. c. quanquam. d. tit. Sic &, mortuo homine, fertur ſententia propter bona. c. accuſatus. §. in eo. de hæret. in 6. & l. 1. C. ſi reus, vel accuſ. mort. fuer.

Cap. 2. Si hi.

SI beneficiatus, contra quem ſuper beneficio litigatur, cedit, vel decedit, ſi alius, lite pendente cum ſuperſtite, fuerit electus, non valet electio.

QVIA propter nouos aduerſarios, qui malitioſè interdum petitoribus ſubrogabantur, litigia in eccleſiarum diſpendium contingebat prorogari. vt in tex. & ſup. c. prox. Et quoniam talia eccleſiarum diſpendia ſunt euitanda. c. diſpendia. ſup. de reſcript. Ideo ſtatuitur, vt dignitates, perſonatus, vel beneficia huiuſmodi (donec contra ſuperſtites lis finita fuerit) alijs nullatenus conferantur, nec ad ea quiſpiam eligatur, vel etiam præſentetur. vt in tex. & c. ex parte. extr. de arbitr. Et eſt diuerſitas inter iſtum caſum, & illum cap. præcedentis, quia in præcedenti non dum erant litigantes beneficia adepti, ſed tantum de electione litigabant; hic verò iam erant adepti beneficia. gloſ. ver. poſſident.

SI

SI verò aliqui, quorum interſit, ad defenſionem litis velint admitti, in eo ſtatu, in quo erat cauſa, admittentur.

QVIA admittendo eos in tali ſtatu, nec lis eorum cauſa nimium prorogatur, nec ipſi iure ſuo indebitè priuantur. gloſ. fin. Et quoniam ſicut eſt prouidendum, ne eccleſiæ diu vacent. cap. quoniam. ex. vt lit. non cont. ita eſt conſulendum, ne quiſquam ſine culpa iure ſuo priuetur. c. ſatis. diſt. 56. Ideo ſi ad defenſionem ipſius litis aliqui, quorum intereſt, petierint ſe admitti, eos in illo ſtatu, in quo ipſam inuenerint, ſtatuitur, eſſe admittendos. vt in tex. & infr. Clem. 1.

In Clement. Cap. 1. Si duobus.

SI duo litigantes ſuper beneficio moriantur, ſiue vterque in curia, vel ſolus poſſidens; vel neutro poſſidente, alter tantum, altero alibi moriente, ad Papam, & in conuerſis caſibus ad ordinarium ſpectat collatio, ſi ad alterum beneficium pertinebat.

QVIA licet generaliter collatio beneficiorum ſpectet ad Papam, ratione plenitudinis poteſtatis; tamen ſpecialiter, & priuatiue, collatio beneficiorum vacantium in curia Romana ad ipſum Papam ſpectat, ita quod nullus alius illa beneficia poteſt conferre ſine ipſius mandato ſpeciali. c. 2. de præb. in 6. Alia verò beneficia vacantia extra curiam Romanam, de iure cōmuni ordinarij poſſunt conferre, & concurrunt cum Papa accumulatiue, & poſſunt præuenire Papam, niſi Papa inhibuiſſet, ne ipſi haberent conferre. cap. nulla. & cap. propoſuit. extr. de conceſſ. præb. Sed in huiuſmodi reſeruationibus, & collationibus beneficiorum hodie ſunt ſpecialiter attendendæ Regulæ Cancellariæ Apoſtolicæ, quæ à ſingulis ſummis Pontificibus innouantur. Simonet. de reſeruat. benefic. quæſt. 26. Et quoniam regulariter melior eſt conditio poſſidentis. c. in pari. de reg. iur. in 6. Et ille, qui poſſidet, præſumitur legitime poſſidere, niſi ius ei reſiſtat. c. de multa. ex. de præb. & c. cum olim. de priuil. Ideo ſimiliter ſtatuitur, vt melior ſit conditio illius collatoris, apud quem moritur ille, qui erat beneficij poſſeſſor. gloſ. ver. poſſidebat. Ibi enim dicitur beneficium vacare, nam per mortem omne ius à defuncto abdicatur. Authent. de nupt. §. deinceps. coll. 4. Et quia, cæteris paribus, præfertur is, qui eſt maioris auctoritatis. l. 4. C. de natur. liber. Ideo neutro taliū litigantiū beneficium poſſidente, erit Romanus Pontifex propter auctoritatis prærogatiuā in huiuſmodi collatione præferendus. vt in tex. & c. ſi à ſede, de præb. in 6.

SI

SI autem alter tantum moritur, ſi ſuperſtes, vel alius, cuius interſit, litem proſequitur, ex futuro euentu apparebit, ad quem collatio ſpectat.

QVIA talis inſtantia eſt non ſolùm cum parte, ſed etiam cum iudice ad effectum publicæ vtilitatis. c. oblatæ. ext. de appellat. & etiam poteſt eſſe cum alijs, ratione iuris eligendi, vel præſentandi, vel conferendi, quod quis ſe contendat habere. gloſ. ver. interſit. & ſup. c. 2. in 6. Et quoniam ſi, tali ſuperſtite, beneficium alteri conferretur, ſæpe propter nouum aduerſarium, lis in eccleſiarum diſpendium, nimium protraheretur. c. 1. & 2. eod. in 6. Et litium euentus eſt incertus. l. quidam. ff. de re iudic. Ideo ſi tali moriente, alter, qui habeat intereſſe, litem proſequatur, erit in collatione beneficij ſuperſedendum, donec, ad quem collatio eius pertineat, futurus euentus declarabit. vt in tex. & c. 2. in 6. nam ſi ad defunctum ſpectaſſe beneficium, declarabitur, pertinebit ad Papam, ſi ille in curia, vel ad ordinarium, ſi extra curiam ſit defunctus; quod ſi ad neutrum, illud ſpectaſſe conſtiterit, ad ordinarium collatio pertinebit; ſalua tamen in præmiſſis omnibus Romani Pontificis poteſtate, ad quem eccleſiarum, & beneficiorum eccleſiaſticorum plena, & libera diſpoſitio, ex ſuæ poteſtatis plenitudine noſcitur pertinere. vt in tex. & c. 2. de præb. in 6.

Cap. 2. Cum lite.

LIS dicitur pendere quo ad hoc, vt nihil debeat innouari, cum citatio legitime peruenit ad partem.

QVIA citatio eſt prima pars eſſentialis iudicij. Inſtit. de pœn. tem. lit. §. fin. Et fit, vt citatus veniat, vel mittat in iudicium ad allegandum ſua iura, ne indefenſus condemnetur. c. licet Hely. ext. de ſimon. vnde illa eſt de iure naturali. c. qualiter, il 2. ext. de accuſat. Et quoniam ſi litigantes aliquid innouarent, lite pendente, punirentur, & illud tanquam attentatum reuocaretur. c. eccleſia. ex. eod. & Authen. de litig. coll. 8. Et antequam quis fuerit inſtructus, ſuper quibus in iudicio conueniatur, ſi libere vtatur re ſua, non poteſt dici in culpa. l. in re mandata. C. mand. Et ſine culpa nemo eſt iure ſuo priuandus. c. diſcretionem. ext. de eo, qui cogn. conſ. Ideo vt quis per litis pendentiam prohibeatur aliquid innouare, debet ad ipſum citatio prius eſſe emanata, & peruenta. vt in tex. & l. 2. C. de litigioſ. Præterea, vbi ex aliquo actu debet inſurgere effectus, requiritur, quod actus ex ſuis partibus ſit perfectus. c. quia propter. & c. cum poſt. ext. de elect. Et quoniam citationis ſunt tres partes; prima eſt impoſitio, cum iudex imponit nuntio, vt aliquis citetur; ſecunda eſt manifeſtatio, cum nuntius denunciat citato, vt veniat; tertia eſt relatio, cum nuncius refert iudici, ſe citaſſe aliquem in tali loco. vt not. in c. præterea. de dilat. & c. fin. de ferijs. Ideo

ad

ad inducendam litis pendentiam, oportet, quod citatio peruenerit ad partem. vt in tex. quo ad iuriſdictionem tamen in iudice perpetuandam, ſufficit illam ab ipſo emanaſſe. gloſ.ver.ad partem. cum tunc attendatur ſolùm eradicatio facta in iudice per aliquod iuriſdictionis exercitium. vt not.in c.gratum.ex.de offic.deleg.

VEL per eam ſtetit, quominus perueniret.

QVIA dolus,& fraus nemini patrocinari debent.c.ſedes.de reſcr. nec debet eſſe melioris conditionis contumax,quam obediens. c. cum contingit.de dol. & cont. Et quoniam ſi citatus,qui impedit, ne ad ipſum citatio perueniat,non haberetur pro citato, de ſua malitia commodum reportaret. Clem. cauſam. de elect. Et qui dolo facit, quo minus poſſit,poſſe cenſetur.l.ſemper.§.eum.ff.quod vi,aut clam. Ideo ſi citatio à iudice competenti emanauit, ita afficit partem,quæ impedit, ne ad ipſam perueniat,ac ſi realiter perueniſſet. vt in tex.& Clem.vnic. de renunt.

CVM tali expreſſione, quod potuit inſtrui, ſuper quo conueniatur.

QVIA non eſt conueniens, vt ad ſciendum ſuper quibus citetur, quis vagetur in incerto ſine ſua culpa, & diuinare teneatur. c. vnic.de elect.in 6.Et quoniam ſi citatio eſſet nimium generalis, & obſcura,poſſent per illam committi ab actore diuerſæ fraudes contra ipſum citatum.c.cum in multis.de reſcript.in 6.puta,dicendo,ſe citaſſe illum pro vna re,& ſic facere illam litigioſam, & tamen citaſſe pro alia. gloſ.fin. hic. Ideo, vt euitentur iſtæ fraudes, & vt citatus poſſit deliberare, quid facere debeat, ad inducendam litis pendentiam ita eſt citatio facienda, vt in ea ſint expreſſa illa, per quæ citatus poſſit plene inſtrui, ſuper quibus in iudicio conuenitur.vt in tex.& Authen. litigioſa. C.de litig.Vnde eſt bonum conſiliũ pro actore,cui expedit inducere litis pendentiam,vt in citatione inſeratur copia libelli,quando per illam vult inchoare litem.gloſ.fin.hic.& c.2. ex. de dilat.At ſi poſſeſſor, lite pẽdente,vtatur ſua poſſeſſione,vt prius,nõ dicitur aliquid innouare;ſed bene in ea fieret innouatio, ſi ipſe ſua poſſeſſione priuaretur, vel ſi res litigioſa alienaretur,vel ſi priuilegiũ,tacita litis pendentia, ſuper cauſa impetraretur.gl.ver.innouari.Pendentia autem litis incipit à citatione. vt in tex. & definit per ſententiam, à qua non fuit appellatũ, vel aliter. vt not.in c.1.de lit.cont.in 6.Iudex verò competẽs, ſeu idoneus dicitur ille,qui in cauſa habet iuriſdictionem cum exercitio,licet per exceptionem illa elidi poſſit;ſiue exceptio contingat perſonam,vt quia ſuſpecta, ſiue iuriſdictionẽ,vt quia reſcriptum ſit ſubreptitium. gloſ. ver.competenti,& Felin.in c. cum ordinem. de reſcript. valet enim in his caſibus proceſſus, ſi non excipiatur.c.inter.ext.de re iudic.Ideo ante exceptionẽ iudex tũc dicitur cõpetens,& idoneus.c.ad audiẽtiã.il 2.ex.de reſcr.

Liber

DE SEQVESTRATIONE poſſeſſionum, & fructuum.

In Decretal. Cap. 1. Ad hoc.

SEQVESTRVM factum loco miſſionis propter ſcandalum euitandum, reuocari debet, oblata cautione, & reſtitutis expenſis.

QVIA ſubrogatum debet ſapere naturam eius, in cuius locum ſubrogatur. c. eccleſia. ſup. tit. prox. Et quoniã miſſio ex primo decreto reuocatur, oblata cautione, & reſtitutis expenſis. c. quoniam. §. in alijs. vt lit. nõ cont. Ideo ſimiliter debet reuocari hæc ſequeſtratio ei ſubrogata. vt in tex. & c. 2. de dol. & cont. Sequeſtratio autem fit loco miſſionis, quando ad euitandũ aliquod ſcandalum, quod veriſimiliter poterat euenire, ſi actor in rei petitæ poſſeſſionem mitteretur, iudex arbitratur per hunc mitiorem modum eſſe procedendum contra reum contumacem, vt nec ipſe, nec actor ſit interim in poſſeſſione, ſed illa transferatur in ſequeſtrum apud tertium. d. c. 2. de dol. & cont. & etiam fit ex alijs cauſis notatis per gl. infr. in c. prox. Dum enim res eſt apud ſequeſtrum, nec actor, nec reus poſſidet. l. licet. ff. depoſit.

Cap. 2. Dilectus.

SI miſſus in poſſeſſionem cauſa cuſtodiæ, fructus diſſipat, diſſipati reuocantur, & cum alijs ſequeſtrantur.

QVIA ille, qui mittitur in poſſeſſionem cauſa cuſtodiæ, ſiue agatur actione reali, ſiue perſonali, intra annum non facit fructus ſuos; ſed debet eos cuſtodire, & nõ diſtrahere, vt ſi infra annum reus voluerit recuperare poſſeſſionem, reſtituantur ei fructus illius. c. quouiam. §. in alijs. vt lit. non cont. Expenſæ tamen neceſſariæ factæ pro fructibus percipiendis, primò debent deduci. d. §. in alijs. quia illæ in nullo caſu prohibentur. l. fundus. ff. famil. erciſc. Et quoniã per fructuum diſſipationem poſſet reddi iudicium fruſtratorium; cum inanis ſit actio, quam excludit inopia debitoris. c. Odoardus. de ſolut. & l. nam is. ff. de dolo. Et melius eſt ante tẽpus occurrere, quàm poſt cauſam vulneratam remedium quęrere. l. fin. C. in quib. cauſ. in integr. reſt. non eſt neceſſ. Ideo ſicut ad puniendam contumaciam rei, ipſe à fructuum perceptione remouetur, ita ad conſulendum eius indemnitati, ſi intra annum venerit

reſponſurus, ſtatuitur, vt quando apparet, quod per actorem ſit talium fructuum diſſipatio, illi apud tertium ſequeſtrentur, etiam ſi actor fuerit prius miſſus in poſſeſſionem rei petitæ ex primo decreto: vt in tex. & infr. Clem. vnic. Vnde licet ſequeſtratio regulariter ſit prohibita. l. vnic. C. de prohibit. ſequeſtr. nam eſt præſumptio pro poſſeſſore, vt ſit manutenendus. c. ex litteris. de probat. & l. fin. C. de rei vendic. cum lite pendente non ſit quis prohibendus vti poſſeſſione ſua. cap. 1. vt lit. pend. inſurgit tamen quandoque aliqua æquitas, quæ debet mouere iudicem ad ſequeſtrationem faciendam; vt quia timetur de conſumptione rei, & ſic iudicium poſſet eſſe fruſtratorium, vt eſt in caſu huius tex. vel oritur aliqua præſumptio contra poſſeſſorem, quod litiget cauſa differendi iudicium, vt interim capiat fructus. vt in Clem. vnic. infr. eod. vel ſit alia æquitas, vel præſumptio, quæ habeat ad hoc mouere iudicem. l. imperatores. ff. de appellat. & not. Iaſon in l. ſi fideiuſſor. §. fin. ff. qui ſatiſd. cog. Et licet contumax non audiatur appellans. c. ſunt. 2. q. 6. auditur tamen alias, proponens per viam querelæ iniuſtum grauamen ſibi à parte inflictum. gloſ. hic, quæ enumerat vndecim caſus, in quibus, lite pendente, fit ſequeſtrum, & alios quinque enumerat hic Abb. Et de materia ſequeſtri, vide Decium conſ. 75. & 115.

Cap. 3. Ab eo.

SI reus poßeſſor appellat à ſententia contra eum lata, licitè rei petitæ fructus ſequeſtrantur, ſi diſſipantur ab eo.

QVIA ſi ſententia confirmabitur per iudicem ad quem, tenetur reus appellans reſtituere fructus perceptos cum ipſa re à tempore litis conteſtatæ. l. certum. C. de rei vendic. Et quoniam plus eſt aggrauata conditio rei poſſeſſoris propter præſumptionem ſententiæ latæ contra eum, quàm eſſet in prima inſtantia, vbi nulla ſententia lata fuit. c. quoties, il 2. 2. q. 6. Ideo licet, appellatione pendente, regulariter nihil ſit innouandũ. l. vnic. ff. nil nou. appell. interp. & c. appellat. 2. q. 6. æquitas tamen ſuadet, vt in cauſa appellationis, ſiue reus poſſeſſor ſit ſoluendo, ſiue non, ex quo diſſipat fructus, illi apud tertium ſequeſtrentur. vt in tex. & l. imperatores. ff. de appellat. In prima autem inſtantia etiam fit ſequeſtrum, lite pendente, ſi apparet de diſſipatione fructuum. ſupr. c. prox. ſed illud eſt intelligendum, quando reus non eſt ſoluendo, ita quod in caſu perditionis non poſſet ſoluere æſtimationem, ſecus, ſi illam ſoluere poſſet, cum non ſit adhuc aggrauata eius conditio per aliquam ſententiam contra eum, ita, vt cum maiori cautela ſit ad fructuum ipſorum cuſtodiam procedendum. Abb. hic. & l. ab executore. C. quor. appell. non recip. Nunquid autem iſtud procedat ſi fructus actualiter diſsipentur, an verò ſufficiat timor dilapidationis? Dic, quod ſufficit rationabilis timor illius. Bart. in d. l. imperatores. nam tantum operatur rationabilis timor alicuius periculi, ſicut ipſum

periculum. Angel. in l. 1. C. vnde vi; vbi dicit, quod rationabilis timor, ne quis percutiatur, ita operatur, quod poſsit timens percutere illum, à quo timet percuti, ſicut ſi fuiſſet percuſſus.

In Clement. Cap. vnic. Ad compeſcendas.

SI ſuper beneficio contra ipſius poſſeſſorem, qui triennio non poſſedit, in petitorio, vel poſſeſſorio, vna diffinitiua fertur in curia, etiam ſi nulla fore dicatur, ipſius beneficij ſequeſtratio per loci ordinarium fieri debet.

QVIA in curia Romana cum multa deliberatione, & maturitate cauſæ terminantur. Specul. de appellat. §. non breuiter. Sed quoniam ibi cauſæ ducuntur, & peraguntur cum magnis expenſis. Zabar. hic. ob id frequenter contingebat, quod poſſeſſor beneficij cum fructibus eiuſdem litigans, plus debito cauſam prorogari faciebat, & aduerſarium de burſa ſua habentem expenſas miniſtrare, ad exinanitionem deducebat. c. quia ea. 3. q. 2. & metu expenſarum actor induci poterat ad ius ſuum relinquendum contra, l. illud. ff. de petit. hæred. Et frequenter in fine cauſæ ſuccumbens, vel eorum æſtimationem reſtituere non poterat, fortè exiſtens non ſoluendo. c. olim. il 2. extr. de reſtit. ſpol. & quia poſſeſsio ante triennium eſt debilis, & dicitur modici temporis. c. 1. extra de præſcript. & l. 1. C. de fideicom. Et proceſſus iudicis præſumitur iuſte factus. c. quoniam. extr. de probat. & ſi contra eum relinqueretur in caſu huius tex. vt poſſet opponi de nullitate ſententiæ, quilibet de facto ad impediendam ſequeſtrationem, oppoſuiſſet nullitatem illius. gloſ. hic. & pro ſe allegaſſet, quod ſententia nulla non meretur nomen ſententiæ habere. c. fin. de re iud. in 6. & l. 4. ff. eod. Ideo ad compeſcendas litigantium malitias, ſtatuitur, vt vna contra poſſeſſorem diffinitiua ſententia ſuper beneficio apud ſedem Apoſtolicam dumtaxat in petitorio, vel poſſeſſorio promulgata, beneficium ipſum à poſſeſſore huiuſmodi (dumtamen triennio pacificè antea ab eo poſſeſſum non fuerit) per loci ordinarium apud aliquam perſonam idoneam ſequeſtretur, quæ plenam de ipſo, & debitam curam gerens, id, quod de fructibus ipſius (debitis eiuſdem ſupportatis oneribus) ſupereſſe contigerit, illi reſtituat, qui finalem in cauſa victoriam obtinebit. vt in tex. Relinquitur autem in hoc caſu ſequeſtratio facienda per ordinarium loci, & non per iudicem litis, quia ordinarius habet melius notas perſonas idoneas ſuæ iuriſdictionis, per quas interim poterit eccleſiæ cura haberi, quàm habeat ipſe iudex; tum quia vicinus ſemper exiſtit, tum quia eſt ei ſpecialiter commiſſa cura animarum ſuæ diœceſis. c. 1. de off. ord. & c. præcipimus, 11. q. 1. aliàs regulare eſt, vt in caſu conceſſo ad ſequeſtrum, fiat ſequeſtratio per iudicem litis, etiam ſi ab eo ſit appella-

pellatum, dummodo appellatio non ſit à ſuperiore recepta, quia tunc eſſet ad ſuperiorem recurrendum. l.ab executore. C.quor. appell.non recipian. Sententia autem diffinitiua eſt illa, quæ principalem quæſtionem definit. Interlocutoria verò eſt, quæ inter principiũ, & finem cauſæ fertur ſuper ijs, quę incidunt, vel emergunt. Spec.de ſent.prolat.in prin. Sed licet hic non poſsit opponi exceptio nullitatis contra ſententiã; exceptio tamen, quæ prouenit ex defectu iuriſdictionis, & negat illam eſſe prolatã à competenti iudice, bene poteſt opponi.gl.hic. quia non poteſt dici ſententia illa, quę eſt lata à iudice nõ ſuo.c.forus.ext.de verb.ſign.

QVAM impediens, vel ſequeſtratos fructus occupans, excommunicatus eſt; & ſi eſt de litigantibus, cadit à iure ſuo.

QVIA dignum eſt, vt quos Dei timor à malo non reuocat, ſaltem ſeueritas coerceat diſciplinæ. c.cum in cunctis. extr.de elect. Et quoniam vbi vna pœna non ſufficit, altera eſt addenda.c.cum non ab homine.ext.de iud. Et vbi maius periculum vertitur, cautius eſt agendũ.c.vbi.de elect.in 6. Et quis puniẽdus eſt in eo, in quo peccauit. c.literas.extr.de temp.ord. Ideo licet quilibet occupans, vel impediens iſtos fructus, ipſo facto excommunicationis ſententiam incurrere ſtatuatur, à qua (niſi impedimento prius amoto, & occupatis per eum fructibus reſtitutis) nullatenus ſit abſoluendus; nihilominus ſi de litigantibus fuerit, (in quibus eſt maius periculum, quod hoc faciant propter maius proprium intereſſe) decernitur, vt etiam à iure, ſi quod in huiuſmodi beneficio, vel ad ipſum ei forſitan competebat, eo ipſo cadat. vt in tex. & arg.c.eccleſia.extr.vt lit.pend.nil.innou.

ET reſpicit pendentia.

QVIA licet leges, & cõſtitutiones regulariter futuris dent formam negotijs, nec præiudicent factis ante illas.c.2. extr.de conſt. Tamen quoniam vbi princeps ſpecifice extendit legem ad præſentia, vel pręterita, etiã in illis habet locum.c.fin.d.tit. Ideo ex quo hic exprimitur, quod hęc conſtitutio ſit obſeruanda etiam circa negotia tunc per appellationem pendentia, in illis quoque fuit ſecundum ipſam iudicandum. vt in tex.& Clem.2.de iudic.

Liber Secundus. Titulus XVIII.

DE CONFESSIS.

In Decretal. Cap. 1. Cum monaſterium.

AD ſolum dictum confitentis crimen proprium, non eſt alteri infligenda pœna aliqua.

QVIA qui confeſſus eſt crimen in iudicio, effectus eſt infamis. c. teſtimoniũ. de teſt. Et quoniam infami in alterius præiudiciũ regulariter non eſt credendum. c. infames. §. porro. 3. q. 7. Ideo ſecundũ iuris vtriuſq; ſtatuta de ſe confeſsi ſuper aliorũ conſcientijs interrogari non debent, & (crimine læſæ maioſtatis excepto). de reatu proprio confitentis periculoſa confeſsio non eſt aduerſus quẽlibet admittenda. vt in tex. & l. repeti. ff. de quæſt. Præterea in criminalibus debẽt eſſe apertiſsimę probationes, & luce meridiana clariores. l. fin. C. de prob. vbi enim contra hominis ſalutem agitur, ſtrictius, & cautius eſt procedendũ. l. addictos, C. de app. Et quoniã dictũ vnius cenſetur dictũ nullius. c. licet. de teſt. Ideo vnius teſtimoniũ non ſufficit ad condẽnationem alterius. vt in tex & c. ſi teſtes. §. vnius. 4. q. 3. Pręterea ſi de ſe confeſſo crederetur in crimine cõtra alios, ſæpe diceret criminoſus alios eſſe ſibi ſocios, ſperans veniã propter flagitia adiuncti, vel pro cõmunione criminis conſortiũ perſonæ ſuperioris optans, aut inimici ſupplicio in ipſa ſupremorũ ſuorũ ſorte ſatiandus, aut eripi ſe poſſe cõfidens, aut ſtudio, aut priuilegio nominati. l. fin. C. de acc. Et quoniã fraudibus eſt obuiandũ. c. plerũq; de reſc. Ideo pręſertim in criminalibus teſtis debet eſſe vita innocẽs, & integer actu, nã ſi vita bona defuerit, fide carebit; non enim poteſt iuſtitia cũ ſcelerato homine habere commerciũ. vt in tex. & c. forus. de verb. ſign. In odiũ tamen aliquorũ criminum maxime enormiũ, in quibus per alios teſtes eſt difficile probationes habere, criminoſo de ſe confeſſo adhibetur fides ad faciendã præſumptionẽ contra ſocios, vt eſt in crimine lęſę maioſtatis. c. nemini. 15. q. 3. Item auditur confeſsio vnius latronis contra aliũ, & contra receptatorem. l. prouinciarũ. C. de fer. Item auditur falſarius contra alium ſuũ ſocium. l. 1. C. de falſ. mon. Item in crimine ſimonię. c. veniens, il 1. de teſt. Item in crimine coniurationis teſtificatur ſocius. c. fin. de teſtib. cog. nunquam tamen valet ſola confeſsio talium ad conuincendum ſocium. l. diu. ff. de cuſt. reor.

INFAMATO tamen, eſt indicenda purgatio.

QVIA propter ſcandalum euitandũ, indicitur purgatio, vndecunq; procedat infamia. c. accedens. de purg. can. & c. inter. de exc. præl. difficile enim eſt probare, à quibus fama ſit orta, cum ab incerto auctore procedat. c. ſanctum. de conſecr. diſt. 4. Et quoniam in dubijs tutior via eſt eligenda. c. 2. infr. de reg. iur. Ideo quamuis infamia orta à criminoſis, & maledicis non eſſet attendenda. Bart. in l. de minore. §. tormenta. ff. de quæſt. ſi tamen ſit talis infamia, quæ per iſtorũ dictũ augeatur, & generet ſcandalum, vt illud euitetur, etiam in tali caſu eſt canonica purgatio iniungẽda. vt in tex. & gl. in c. qualiter, il 2. ver. à maleuolis. de acc. ſcandalum enim eſt ſemper euitandum, quando poteſt ſine

pec-

peccato. gloſ. in c. ad aures. de temp. ordin. & cap. 1. de cler. ægrot. & S. Thom. 2. 2. q. 43. art. 2.

Cap. 2. Cum ſuper.

SI de crimine contingente cauſam principalem, conſtat contra aliquem per eius confeſſionem, punitur pœna ordinaria, etiam ſi directè contra eum non agatur.

QVIA ratione contingentiæ videtur in iudicium deductum crimen contingens, ſicut id, de quo principaliter agitur. c. 1. de except. & l. 2. §. ſi publico. ff. de adulter. Et quoniam nulla eſt maior probatio, quàm propria confeſſio. c. nos. 2. q. 1. & l. inde. §. fin. ff. ad leg. aquil. Et nullæ ſunt partes iudicis in confitentem, niſi in condemnando. l. 1. ff. de confeſſ. Ideo quando de delicto cauſam contingente, conſtat per confeſſionem propriam alicuius, poteſt imponi pęna delicti ordinaria, licet directè non fuerit actum contra illum. vt in tex. & c. ad petitionem. de accuſat. Si verò crimen cauſam non contingat, non poteſt iudex in illa inſtantia per accuſationem actoris, procedere contra reum taliter confeſſum. c. licet Hely. de ſimon. quia iudex, procedendo ad petitionem actoris, ad nihil poteſt reum condemnare vltra petitionem libelli. l. fin. C. de fideicom. libert. Sed quoniam crimina, vndecunque claruerint, ſunt punienda. c. ecce. 24. q. 3. Ideo poterit iudex poſtea ex officio inchoare nouam inſtantiam, & conficere nouum proceſſum, procedendo contra illum per viam inquiſitionis, & adducere illam confeſſionem ad probationem delicti. c. qualiter il 2. de accuſat. & Innoc. in c. inquiſitionem. de elect. in 6.

Cap. 3. Ex parte.

CONFESSIO facta in iure per œconomum eccleſiæ, nocet ipſi eccleſiæ.

QVIA œconomus interuenit in iudicio, vt procurator eccleſiæ. c. imperatorum. de iuram. cal. Et quoniam confeſſio procuratoris, qui non tranſgreditur fines mandati, præiudicat domino. cap. ſuborta. de re iudic. Ideo ſimiliter nocet eccleſiæ confeſſio œconomi, qui de conſenſu prælati, & collegij confiteri cenſetur. vt in tex. & c. 1. & ibi gloſ. fin. vt lit. non cont.

POTEST tamen reuocari, ſi ante finitum negotium doceatur per errorem facti emanaſſe.

QVIA qui in facto errat, non cenſetur fateri. l. 2. ff. de confeſſ. nam talis non videtur conſentire. l. nihil conſenſui. ff. de reg. iur. Et quoniam propria confeſſio ante finitum negotium poteſt reuocari, ſi quis probet rem aliter ſe habere, quàm ipſe fuerit confeſſus, vel ſi

vel ſi probet, ſe per errorem taliter fuiſſe confeſſum. l. error. ff. de iur. & fact.ignor. & Bart.in d.l.2. Ideo ſimiliter,& multo magis,debet poſſe reuocari confeſſio œconomi,qui non confitetur de facto proprio,ſed de alieno,quod magis præſumitur ignorari.vt in tex.& l certum.§.ſed. & ibi gloſ. ff.de confeſſ. Falſa enim confeſſio non immutat veritatem; ideo probata veritate,non præiudicat confitenti.l.cum falſa.ff.de iur.& fact.ignor. Poſt finitum verò negotium,non admittitur talis exceptio, ne per huiuſmodi velamentum,cauſa deciſa inſtauretur,& ſic lites fierent immortales.d.l.error.& l.de ætate.§.fin.ff.de interrog.act. Et quæ requirantur ad hoc, vt confeſſio alicui præiudicet,includuntur ſub his verſibus.hic per gloſ.adductis.

Maior, ſponte, ſciens,contra ſe, vbi ius ſit, & hoſtis,
Certum,liſq. fauor, ius nec natura repugnet.

Et ad hæc vide latius Iulium Clarum in pract.criminil.q.55.§.fin.

In Sexto. Cap. 1. Statuimus.

***SVPER** facto negatiuo per partem improbabili, ſi iudici videbitur,eſt admittenda poſitio.*

QVIA poſitiones fuerunt inuentæ, vt ponens releuetur ab onere probandi per confeſſionem aduerſarij. l. cum, qui. ff.de iureiur. cum pars aduerſa teneatur perſonaliter reſpondere ſuper ipſis poſitionibus per verbum,credit,vel non credit,mediante ſuo iuramento. infr.c.prox. Et quoniam ſicut iudex non debet admittere poſitiones captioſas,& impertinentes,ita debet fauere poſitionibus probabilibus, & facientibus ad cauſam.c.præſentium.§.præterea.infr.tit.prox. cum ad eum pertineat inquirere veritatem omnibus modis, quibus poteſt.c. iudicantem.30.q.5.ne ob probationis defectum,veritas facti valeat deperire.c.dilecto. extr.de teſtib. vnde non eſt arctanda copia probandi l.fin. C.de probat. Et quia negatiua non poteſt per teſtes directè probari.c.bonæ,il 1.extr.de elect.& l.actor. C.de probat. ſed per confeſſionem aduerſarij bene probari poteſt.c.dilectus.extr.de temp.ordin.& c. fin.de ætat.& qual.ord. Ideo cum ſuper facto negatiuo non ſit directè, niſi vna ſpecies probationis, ſcilicet confeſſio aduerſarij, æquitas ſuadet, vt præſertim in tali caſu, per iudicem magis ſuccurratur ponenti, ad cogendum aduerſarium,vt ſuper tali poſitione reſpondeat.vt in tex. & l. vbicunque. ff. de interrog.act. Sed circa iſtam materiam eſt ſciendum; quod poſitiones debent oriri, & formari ex tenore libelli, & non aliter.Alex.conſ.166. vol.6. & Specul.tit.de poſition. Et quod differunt poſitiones, & interrogationes, quia poſitiones aſſertiuè fiunt,illæ.verò inter-

interrogatiuè; poſitiones à parte, interrogationes à iudice. gl.hic,quæ circa poſitionum declarationem latè ſe extendit.

Cap. 2. Si poſt.

SI reus iuſſus, poſitionibus reſpondere recuſat, vel ſi contumaciter recedit, habebuntur pro confeſſatis.

QVIA tam ille, qui recuſat obedire iuſſis ſuperioris, quam ille, qui citatus contumaciter ſe abſentat, ipſum ſuperiorem contemnere videtur, c.2.extr. de dol. & cont. & c.rurſus. 11.q.3. Et quoniam ſuperior debet inobedientiam omnem vlciſci, ne nil obedientia prodeſſe videretur humilibus, ſi contemptus contumacibus non obeſſet.c.1. extr. de poſtul. præl. & quia quis eſt puniendus in eo, in quo peccauit.c.litteras.extr.de temp.ord. Ideo in pœnam iſtius inobedientis, ius interpretatur, vt eius taciturnitas, & contumacia habeatur pro conſenſu, & quod in eius præiudicium intelligatur, ſe eſſe confeſſum illa, ad quæ tunc reſpondere tenebatur. vt in tex. & l.de ætate.§.qui tacuit.ff.de interrog.act.

SECVS, ſi priuſquam ſic iuſſus eſſet, contumax fuerat, nam tunc procedetur contra eum, tanquam contra contumacem.

QVIA qualificata cauſa qualificatum producit effectum. l. generaliter. C.de epiſc. & cler. Et quoniam ante iuſſum ſibi factum de reſpondendo poſitionibus, non poteſt dici, quod ſpecificè circa illas talis fuerit inobediens, ſed bene circa alia, ad quę citabatur, gloſ. penul. hic. & pœna debet eſſe commenſurabilis delicto. S. Thom. par.3.q.52.art.1. Ideo ſi antequam reſpondere ſic iuſſus fuerit, reum contumaciter abeſſe contingat, tunc pro confeſſo non debet haberi, ſed eſt alias contra eum, tanquam contra contumacem (pro vt ratio dictauerit) procedendum. vt in tex. & gloſ.fin.hic. Et ſic compelletur reſpondere per excommunicationem, miſſionem in poſſeſſionem, captionem pignorum, mulctam, & his ſimilia.c.tuæ. & c.quoniam.extr. vt lit. non cont.& l.vnic.ff.ſi quis ius dic. non obtemp.

Liber Secundus. Titulus XIX.

DE PROBATIONIBVS.

In Decretal. Cap.1. Ex epiſtolæ.

REVS actori ſua propria inſtrumenta edere non tenetur.

QVIA actore non probante, qui conuenitur, & ſi nihil ipſe præſtat, obtinebit. l. qui accuſare. C. de edend. Et quoniam neque iuris, neque æquitatis ratio permittit, vt quis contra ſe, & proprium commodum, inſtruat aduerſarium. l. fin. C. d. tit. Ideo nulli dicendum eſt ea, quæ contra te ſunt; apud temetipſum enim debes documenta requirere, in mediumque proferre, vt in tex. & l. nimis graue. C. de teſtib. Si tamen ſit inſtrumentum, quo pars aduerſa ſit principaliter vſura, poteſt tam actor, quàm reus petere ab altero, ſibi illud exhiberi; non vt inſtruat aduerſarium ad probationem pro ſe præſtandam, ſed vt videatur, an ſit talis charta, cui iudex debeat fidem habere, vel non. l. 1. §. fin. ff. de edend. Et ſic, licet actor non poſſit petere inſtrumentum à reo ad probandã ſuam intentionem, poteſt tamen illud petere ad ſuam replicationem adiuuandam. l. fin. & ibi gloſ. C. de edend. Reus verò poteſt petere ab actore inſtrumentum, etiam ad ſuam exceptionem fundandam. d. l. fin. nam reus ad libitum actoris conuenitur, & non poteſt ita venire paratus, ſicut actor, qui appenſatè venit. gloſ. in d. l. fin. Item rei ſunt fauorabiliores, cum tractent de ſe defendendo, actores verò de impugnando, & acquirendo. l. fauorabiliores. ff. de reg. iur. Item inſtrumenta ſunt regulariter penes actorem, qui habet pinguius ius. c. contingit. de fid. inſtr. ideo reo in hoc facilius ſubuenitur. l. non eſt. C. de edend. Inſtrumentum verò commune vtrique, reus quoque edere tenetur, etiam ad fundandam intentionem actoris. c. G. perpetuus. de fid. inſtr. quia tunc edit illud, non vt ſuum proprium, ſed vt inſtrumentum ipſius actoris. l. prætor ait, & ibi gloſ. ff. de edend. & l. procurator. C. eod. Sed quæritur, ſi actor non poteſt petere à reo inſtrumentum ad ſuam intentionem fundandam, vt dictum eſt ſuperius, cur poteſt ab eo ad id petere confeſſionem, faciendo poſitiones, quibus reus tenetur per verbum, credit, vel non credit, reſpondere? c. 2. de confeſſ. in 6. Reſpond. quod reſpectu confeſſionis partis, non potuit actor venire paratus, cum illa non ſit in ſua poteſtate; ſed reſpectu inſtrumenti, ſic; cum potuerit à principio ſibi præcauere; & ideo eſt ſibi imputandum, ſi non fuit diligens. Io. Andr. in c. 1. de confeſſ. in 6. Vigilantibus enim, non dormientibus iura ſubueniunt. c. vigilanti. de præſcript. Fiſcus tamen eſt priuilegiatus, vt, licet ipſe ſit actor, teneatur tamen reus edere propria inſtrumenta ad ſuam intentionem fundandam. l. ne quiſquam. ff. de edend. & hoc in ciuili; nam in criminali non tenetur priuata perſona edere contra ſe, etiam fiſco; quia valde durum eſſet in criminali exigere probationes de domo rei. Bartol. in l. 2. §. diuus. ff. de iure fiſc. Et de editione à fiſco, vel contra eum fienda, diſtingue, vt not. in d. l. 2. & l. in fraudem. §. neque. d. tit.

Cap. 2. Sicut.

ACTOR, qui plenè probauit, non debet compelli iurare.

QVIA actore plenè probante, venit reus condemnandus. l. qui accuſare. C. de edend. Et quoniam ſuperfluis remedijs, maximè in alterius præiudicium, non eſt vtendum. l. hæc ſtipulatio. §. diuus. ff. vt legat. nom. cau. Deus enim, & natura nihil agunt fruſtra. Ariſt. 8. phiſic. tex. 15. & ars in quantum poteſt imitatur naturam. Ariſt. 2. phiſic. tex. 78. Ideo cum aliquis intentionem ſuam fundauerit inſtrumentis, aut teſtibus, non eſt compellendus iurare, ita quod ſi iuramentum ſubire noluerit, fides probationibus non adhibeatur; cùm tunc demum ad huiuſmodi ſuffragium ſit recurrendum, cum aliæ legitimæ probationes deeſſe noſcuntur. vt in tex. & c. etſi Chriſtus. de iureiur. Et ſimiliter non eſt reus compellendus iurare, ſi actor nihil probauit. c. fin. de iureiur. quia ſicut actore plene probante, eſt reus condemnandus, ita eo prorſus deficiente, venit abſoluendus d. l. qui accuſare. Sed actore ſemiplene probante, ſeu præſumptionem habente, eſt locus delationi iuramenti. d. c. fin. Quando autem dicatur eſſe ſemiplenè probatum, vide Alex. conſ. 32. lib. 1.

Cap. 3. Ex literis.

IN communi iudicio probant actor, & reus.

QVIA commune iudicium tale eſt, vt in eo vtraque perſona habeat vices duorum, videlicet, actoris, & rei; nam quilibet agit, & conuenitur. l. iudicium, la 2. ff. fin. regund. Et quoniam actori incumbit onus probandi. l. qui accuſare. C. de edend. Ideo cum ille, qui eſt reus, gerat etjam perſonam actoris, hincinde teſtes poſſunt produci ad cognitionem iudicis inſtruendam; quibus examinatis, iudex, quos præcellere intellexerit, ad fidem ſibi faciendam admittat. vt in tex. & l. inter. §. qui. ff. famil. ercisc. vnde in hoc iudicio quilibet debet probare de poſſeſſione, & iure ſuo; & ſic differt à ſingularibus, & ſimplicibus iudicijs, in quibus reus non tenetur aliquid probare, niſi velit. c. 1. de ord. cogn. & l. circa. ff. de probat.

ET ſi pariter probant, reus abſoluitur.

QVIA promptiora ſunt iura ad abſoluendum, quàm ad condemnandum. vt in tex. nam melius eſt propter miſericordiam reddere rationem, quàm propter crudelitatem; vbi enim paterfamilias largus eſt, diſpenſator non debet eſſe tenax; ſi Deus benignus, vt quid ſacerdos eius auſterus vult apparere? c. alligant. 26. q. 7. Et quoniam vnuſquiſque præſumitur bonus, niſi probetur malus. c. vnic. de ſcrut. in ord. fac. Ideo ſi ambarum partium teſtes ſint æque idonei, poſſeſſoris teſtes præferuntur. vt in tex. & l. Arrianus. ff. de act. & oblig.

NISI

NISI fauorabilem cauſam foueat actor.

QVIA fauor ſpecialis præfertur generali. c. 1. de reſcript. Et quoniam ſunt aliquæ cauſæ, quæ propter earum excellentiam, & commune bonum, quod ſequitur ex eis, eſt deſiderandum, vt habeant effectum, puta, cauſa matrimonij, libertatis, dotis, & teſtamenti. c. fin. de re iudic. Ideo in iſtis cauſis ſpecialiter priuilegiatis receditur à generali regula, vt reus abſoluatur, ſi pariter probat cum actore; & ſtatuitur, vt ſententia pro actore feratur, ſi in eis habeat probationes æquales cum reo. vt in tex. & l. inter pares. ff. de re iudic.

Cap. 4. Propoſuiſti.

NON creditur marito aſſerenti, etiam cum iuramento, vxorem ſe cognouiſſe, ſi vxor per matronas atteſtantes per ipſius corporis aſpectum, probat contrarium.

QVIA probatio integra præfertur probationi minus integræ. c. fin. de iureiur. & l. admonendi. ff. eod. Et quoniam teſtimonium, quod fertur per matronas in hoc inſtructas, quæ deponunt aliquam eſſe virginem, quia eam viderunt, & inſpexerunt in locis, vbi deprehenditur virginitas, & inuenerunt illam eſſe talem, eſt regulariter plena probatio. infr. c. cauſam. & l. 1. ff. de ventr. inſpic. (licet oculus, & manus obſtetricum quandoque fallantur. c. nec aliqua. 27. q. 1.) iuramentum verò vnius, præſertim habentis in cauſa intereſſe, non eſt integra probatio. c. licet vniuerſis. de teſtib. & l. iuſiurandi. C. eod. Ideo iuramento puellæ, & teſtimonio illarum ſeptem mulierum fides eſt potius adhibenda, quàm iuramento viri. vt in tex. & c. continebatur, & ibi gloſ. de deſp. impub.

Cap. 5. Tertio loco.

SINGVLARES de vniuerſitate poſſunt ad commodum vniuerſitatis reprobare inſtrumentum falsò confectum nomine vniuerſitatis.

QVIA propter defectum teſtium, ſurgentem ex natura rei, admittuntur etiam teſtes non omnino integri. c. ſi teſtes. 4. q. 3. & l. conſenſu. §. ſuper. C. de repud. Et quoniam ea, quæ fiunt in collegio, ſiue vniuerſitate, non poſſunt probari per extrinſecos, qui ad illam non interueniunt. c. cum dilectus, & ibi gloſ. de elect. & l. 1. ff. quod cuiuſque vniu. nom. Ideo licet illi de collegio ſint aliquantum ſuſpecti propter intereſſe, quod habent in cauſa collegij; tamen attento, quod non agitur principaliter de cauſa ſingulorum, ſed de cauſa vniuerſitatis; quæ differt à cauſa ſingulorum. c. fin. de his, quæ fi. à ma. part. cap. & regulariter in iure attenditur id, quod principaliter agitur, non quod in conſequentiam venit. l. 1. ff. de auctor. tut. & quod alij teſtes, qui non

habeant

habeant intereſſe, in tali cauſa haberi non poſſunt; in aliorum teſtium defectum ipſi de vniuerſitate ad teſtificandum in fauorem ipſius admittuntur. vt in tex. & c. veniens, il 2. & ibi gloſ. de teſtib. Et quia falſitas inſtrumenti poteſt probari per teſtes. cap. cum Ioannes. de fid. inſtrum. (debet tamen iudex conſiderare præſumptiones, & qualitates vtriuſque partis ad pronunciandum, quodnam ſit præferendum, nam quædam ſunt, quæ melius probantur per teſtes, & quædam melius per inſtrumenta. gloſ. hic. & l. 3. §. hoc ergo. ff. de teſtib.) ideo tales teſtes contra illud inſtrumentum teſtificari poſſunt; vt in tex. & Authent. de inſtrum. caut. & fid. §. ſi vero tale. coll. 6.

Cap. 6. Iurauit.

VBI agitur de matrimonio contrahendo, probato impedimento, & publicatis atteſtationibus, alij teſtes ſuper defectum impedimenti, admittendi non ſunt.

QVIA ſi vir, & mulier contraherent in gradu prohibito, committerent peccatum. c. non debet. de conſang. & affinit. Et quoniam ſi poſt didicita teſtificata poſſet ſuper eiſdem articulis, vel directè contrarijs, fieri noua teſtium productio, ſæpe committeretur illorum ſubornatio. Clem. 2. de teſtib. & Authent. eod. §. quia verò. coll. 7. Ideò, licet ſuper matrimonio iam contracto admittantur teſtes, etiam publicatis atteſtationibus, vt euitetur peccatum, quod in illo eſſet, ſi validum diſſolueretur, vel ſi nullum confirmaretur. c. cum in tua, & c. ſeries. de teſtib. in matrimonio tamen contrahendo, in quo eſt probatum impedimentum, & à quo poteſt recedi ſine peccato, eſt obſeruanda iuris regula generalis, vt, poſt publicatas atteſtationes, non fiat ſuper eo teſtium noua productio. vt in tex. & c. fraternitatis. de teſtib. Et vide ad hæc Concil. Trid. ſeſſ. 24. cap. 2. & 5. de reform. matr.

Cap. 7. Poſt ceſſionem.

SI per literas ordinarij probatur quis excommunicatus, à procuratione repellitur.

QVIA literis ordinarij tanta fides adhibetur, vt eis ſit ſtandum, donec contrarium probetur. vt in tex. & c. 1. de treug. & pac. Et quoniam excommunicatio maior non ſolum ſeparat à perceptione ſacramentorum, ſicut facit minor, ſed etiam à communione fidelium. c. ſi quem. de ſent. excom. vnde excommunicatus maiori non eſt capax interueniendi in iudicio pro alio, nec etiam pro ſe, niſi in ſui præiudicium, vt reus. c. intelleximus. de iudic. & c. 1. de except. in 6. Ideo vbi per literas ordinarij conſtat, quod aliquis taliter excommunicatus, fuerit conſtitutus procurator, vt perſona illegitima, & incapax talis officij, eſt à iudicio reijciendus. vt in tex. & c. decernimus. de ſent. excom. in 6.

Cap.

Cap 8. In præſentia.

SI rogatus reſtituere totam hæreditatem, eo ſine liberis decedente, intret monaſterium, euaneſcit fideicommiſſum.

QVIA ſumma eſt ratio, quæ pro religione facit. l. ſunt. ff. de relig. & ſumpt. & illam ingredi volentibus eſt fauendum. c. licet. de regular. cum ibi in vita contemplatiua, quæ eſt optima pars, quam elegit Maria, Deo inſeruiamus. c. niſi. de renunt. Et quoniam ſi illi, qui ingrediuntur monaſterium, per huiuſmodi conditionem, ſi deceſſerit ſine liberis, &c. tenerentur ad hæreditatis reſtitutionem, ab ingreſſu religionis homines ſæpe retraherentur, & illa poſtpoſita, potius quærerent habere filios ex matrimonio, vt ab hæreditatis reſtitutione liberarentur. Bart. in Authent. ingreſſi. C. de ſacr. ſan. eccl. Ideo ne per hoc religioni præiudicetur, in eius fauorem ſtatuitur, vt talis conditio in hoc caſu pro non appoſita habeatur, & ille cenſeatur abſque fideicommiſſo hæres liberè inſtitutus. vt in tex. & Authent. de ſanctiſs. epiſc. §. ſed & hoc præſenti. coll. 9.

ET hæreditas applicatur monaſterio.

QVIA ingredientes monaſteria, ſe, ſuaq. dedicant Deo. d. Authent. ingreſſi. Et quoniam per huiuſmodi dedicationem, & profeſſionem ipſe monachus mortuus eſt mundo, & amittit dominium bonorum ſuorum, & ſi de ipſis ante ingreſſum, ſeu profeſſionem non diſpoſuit, illud tranſit in monaſterium. c. quia. 19 q. 3. & Authen. de monach. §. illud quoque. coll. 1. Ideo monaſterium debet habere bona, quæ habebat monachus, quando eſt profeſſus. vt in tex. & Authen. ſi qua mulier. C. de ſacr. ſan. eccl.

NEC ad inualidandum ingreſſum ſufficit probare minorem ætatē tempore ingreſſus, ſi ex aduerſo geminatus probetur ingreſſus.

QVIA qui probat, debet clare probare, aliàs ſuccumbit. c. inter. de fid. inſtrum. Et quoniam qui probat minorem ætatem in primo ingreſſu, non per hoc probat illam in ſecundo. vt in tex. nam non probat hoc eſſe, quod ab hoc contingit abeſſe. l. neque. C. vnde legit. Et qui fundat ſe ſuper ætate maiori, vel minori, habet probare, quod eſt ſuæ intentionis cauſa. l. de ætate. ff. de minor. & gloſ. in c. presbyter. diſt. 78. niſi iudex ex aſpectu transfundat onus probandi in alium. l. minor 25. annis ex aſpectu. ff. de minor. Ideo iſti, qui fundant exceptionem ſuper minori ætate, quam non probant, ſuccumbunt. vt in tex. & c. 2. de transl. epiſc. Sed dices; quare monaſterium obtinuit, cum non probauerit maiorem ætatem, ſuper qua ſe fundabat? Reſpond. quod non ſe fundabat principaliter ſuper maiori ætate; ſed ſuper ingreſſu, & oblatione, quam probauerat. vt in tex. ætas autem allegabatur implicitè ad

ad actum, quæ præſumitur probato actu, ſicut & aliæ ſolemnitates intrinſecæ præſumuntur interueniſſe. Innoc. in c. innotuit. de eo, qui ord. furt. ſuſc. & Bart. in l. ſciendum. ff. de verb. oblig.

Cap. 9. Licet.

SI actor, & reus in interdicto retinendæ poſſeſſionis probant, obtinet is, qui antiquiorem poſſeſſionem probat.

QVIA duo in ſimul eandem rem, & eodem modo in ſolidum poſſidere non poſſunt. vt in tex. contra naturam quippe eſt, vt cum aliquid ego teneam, tu quoque id tenere videaris; non enim magis eadem poſſeſſio apud duos eſſe poteſt, quàm vt tu ſtare videaris in eo loco, in quo ego ſto, vel in quo ego ſedeo, tu ſedere videaris. l. poſſideri. §. ex contrario. ff. de acquir. poſſeſſ. Et quoniam qui ſemel probatus eſt poſſeſſor, ſemper præſumitur poſſidere, niſi contrarium probetur. c. cum ad ſedem, & c. fin. de reſtit. ſpol. Ideo probatio anterioris poſſeſſionis, quæ poſtea per aliam aduerſarij probationem non inualidatur, facit præſumere primum eſſe verum, & legitimum poſſeſſorem; & alium eſſe inuaſorem, & violentum detentorem. vt in tex. & l. fin. C. vnde vi.

TITVLO maximè iuſtificatam.

QVIA qui oſtendit titulum ſuæ poſſeſſionis, patet, quod nec vi, nec clam, nec precario poſſidet. l. 1. ff. vti poſſid. Et quoniam qui potiora iura habet, obtinet in hoc interdicto. Inſtit. de interdict. §. retinendæ. Ideo licet in interdicto, vti poſſidetis, non ſit neceſſe probare titulum. 2. q. 5. §. 1. eſt tamen titulus multum vtilis, quia, data paritate probationum, obtinet is, qui meliorem titulum probat; vnde teſtes ſui præferuntur ſuper poſſeſſione, tanquam deponentes veriſimiliora, ex quo habet titulum concurrentem cum dictis eorum. vt in tex. & Bart. in l. Celſus. ff. de vſucap.

VEL meliores probationes reſpectu poſſeſſionis adduxit.

QVIA iudex debet ſententiare ſecundum allegata, & probata. l. illicitas. ff. de offic. præſid. Et quoniam in hoc interdicto non eſt neceſſe probare titulum. d. §. retinendæ. Et validiores probationes ſunt minus validis præferendæ. c. fin. de iureiur. Ideo ſi alter ſe poſſidere probauit per meliores teſtes, vel inſtrumenta, ipſe ſolus obtinebit, & pro eo ſententia pronuntiabitur. vt in tex. & c. ſæpe. de reſtit. ſpol. Si verò probationes per omnia ſunt æquales, fertur ſententia contra eum, qui in iudicio prouocauit, & abſoluetur prouocatus, qui tenet locum rei. ſup. c. ex literis.

Cap.

Cap. 10. Per tuas.

SI qui nominent aliquem filium, & ita communiter reputatur, non creditur poſtea alteri eorum iuranti contrarium.

QVIA nimis indignum eſt, vt quod ſua quiſque voce dilucidè proteſtatus eſt, in eundem caſum proprio valeat teſtimonio infirmare. l.generaliter. C.de non num.pec. Et quoniam per nominationem parentum, & communem aliorum, præſertim vicinorum, reputationem, probatur filiatio. c.Michael, & ibi gloſ. de fil.presb. & l.ſi vicinis. C.de nupt. Illa namque probatur præſumptiuè, nam plenè, ſaltem ex parte patris, probari non poteſt. l. Lucius. ff. de condit. & demonſtr. mater autem certa eſt. l.quia. ff.de in ius voc. Et ſicut ad præſumendum matrimonium non ſunt neceſſaria inſtrumenta nuptiarum, ita, & multo magis, ad probationem filiationis non eſt neceſſarium inſtrumentum natiuitatis, ſed ſufficit, quod quis probetur natus ex ea, cum qua dicitur eſſe legitimum matrimoniū, & in domo, vicinis ſcientibus. d. l.ſi vicinis. Ideo ex quo talis eſt probatus filius eo modo, quo ſufficit probare, à tali probatione poſtea per aſſertionem alterius parentum, licet iuratam, recedere non licet. vt in tex.& l.filium. ff.de his, qui ſunt ſui, vel ali.iur. aliàs enim ſequeretur abſurdum, quòd parentes poſſent ad eorum beneplacitum filios proprios ab eorum cura, & ſucceſſione repellere, negando filiationem proprio iuramento. cap. tranſmiſſæ. qui fil. ſint leg.& l.fin. ff.de probat. cum potius filiationi ſit fauendum, vt in dubio, quod filio commodius, & honorabilius eſt, attendatur. l. miles. §.defuncto. ff.de adulter.

Cap. 11. Quoniam.

IVDEX debet habere notarium, vel duos viros idoneos, qui ſcribant acta iudicij.

QVIA contra falſam aſſertionem iniqui iudicis, innocens litigator quandoque non poterat veram negationem probare; cum negantis factum per rerum naturam nulla ſit directa probatio. vt in tex.& c.ſuper hoc. de renunt. Et quoniam iniuriæ inde naſci non debent, vnde iura naſcuntur. l. meminerint. C. vnde vi. Et integritas præſidentium eſt ſalus ſubditorum. c.miramur. diſt.61. Ideo ne falſitas veritati præiudicet, aut iniquitas præualeat æquitati, ſtatuitur, vt tam in ordinario iudicio, quàm in extraordinario, iudex ſemper adhibeat, aut publicam (ſi poteſt habere) perſonam, aut duos viros idoneos, qui fideliter vniuerſa iudicij acta conſcribant, videlicet, citationes, dilationes, recuſationes, exceptiones, petitiones, reſponſiones, interrogationes, teſtium depoſitiones, inſtrumentorum productiones, interlocutiones, appellationes, renunciationes, concluſiones, & cætera, quæ occurrerint, competenti ordine conſcribenda, loca deſignando,

do., tempora, & perſonas; Et omnia ſic conſcripta partibus tribuantur, ita quod originalia penès ſcriptores remaneant, vt ſi ſuper proceſſu iudicis fuerit ſuborta contentio, per hoc poſſit veritas declarari; quatenus, hoc adhibito moderamine, ſic honeſtis, & diſcretis deferatur iudicibus, quod per improuidos, & iniquos, innocentium iuſtitia non lædatur. vt in tex.& c.vt debitus. de appellat. Et hæc intellige, niſi ſit modica cauſa, nam tunc nulla ſcriptura requiritur, nec reſpectu ſententiæ, nec reſpectu proceſſus, ſed creditur ſimplici informationi iudicis. Authent. niſi breuiores. C. de ſent.ex breu. recit. & ibi Bart. & Auth.vt iud.ſine quoq. ſuffr.§.neceſſitatem.coll.2. nam ſi in iſtis modicis creditur relationi nuncij.l.ea quidem. C.de accuſat.& not.in c.cum parati. de appellat. fortius eſt credendum aſſertioni iudicis. c. ſi quis cum clerico, & ibi gloſ.11.q.1.& gloſ.in c.1.de lib. obl. Et idem dic in criminibus leuibus. l. leuia. ff. de accuſat. Quæ autem dicatur cauſa leuis; dic, eſſe hoc arbitrarium reſpectu qualitatis perſonarum,& cauſæ. vt not. in d.Auth. niſi. & gloſ.in c.fin.de re iud.in 6.

ALIAS, ſi quid difficultatis emerſerit, per ſuperiorem punietur.

QVIA per timorem pœnæ eſt prouidendum, ne iudex inique procedendò, poſſit partibus obeſſe.c.ſacro. de ſent. excom. & l. ſancimus.C.de iudic. Sed quoniam conſtitutio, quando continet aliquid non propter ſe principaliter, ſed ad finem alicuius mali euitandi, tranſgreſſores non illaqueat ad pœnam, ſi finis, ad quem principaliter tendit conſtitutio, non violetur; Et idem dic reſpectu peccati mortalis, dummodo conſtitutio non contemnatur. Abb.hic. n.6. & Archid. in c.vtinam. diſt.76. Ideo (cum acta iudicij hic mandentur deſcribi, ne innocens lædatur) ſi conſtitutio iſta non ſeruatur, non punitur iudex, ſi nulla difficultas ex omiſſione conſtitutionis emergat; quaſi tunc ceſſet finis huius conſtitutionis; ſed bene punitur, ſi illa emerſerit. vt in tex.& not.Innoc.in c.quia plerique.de immunit.eccl.

NEC creditur ei ſuper proceſſu, niſi in quantum per acta, vel aliàs per legitima documenta conſtabit.

QVIA ſolemnitates in aliquo actu neceſſariæ, non præſumuntur interueniſſe, vbi ius dicit formàm eſſe probandam, vel præcipit interuenire ſcripturam, niſi probentur. Innoc. in c.innotuit. de eo, qui furt.ord.ſuſcep. Et quoniam maior præſumptio debiliorem tollit. infr.c. cauſam. Ideo licet regulariter, propter officium, & auctoritatem iudicis, præſumatur, quod iudex proceſſerit iuſtè, donec probetur contrarium. c. in præſentia. de renunt. ſi tamen non appareat, eum adhibuiſſe perſonas hic requiſitas ad ſcribendum acta iudicij, pro ipſius proceſſu non eſt præſumendum, niſi quatenus in cauſa legitimis conſtiterit documentis. vt in tex. & gloſ. fin. hic. Fruſtra enim legis implorat

implorat auxilium, qui committit in legem. c.bonæ, il 1. de elect. & l. auxilium.ff.de minor.

Cap. 12. Ad noſtram.

SI probari poteſt reum deliquiſſe, eius probatio, quod non deliquerit, non eſt admittenda.

QVIA in iudicijs eſt prouidendum, vt veritas facti habeatur. c.ſi teſtes. 4. q.3. Et quoniam veritas melius probatur per affirmatiuam, quàm per negatiuam; cum negantis factum, per rerum naturam nulla ſit directa probatio. ſup.c.prox. Ideo quamdiù poteſt ex aduerſo probari affirmatiua, non debet quis admitti ad probandam negatiuam. vt in tex.& c.accedens.de accuſat. Vnde ei, qui dicit, incumbit probatio, non ei, qui negat. l.2 ff.de probat. Tamen ſi poſtea, probato crimine, vellet reus probare negatiuam indirectè, audiretur.c.ex tenore,& c.ſeries. de teſtib. Sed contra probationem teſtium, non admittitur eius purgatio. gloſ. hic. Et ſic diſtingue, quod aut, apparente probatione ſuper affirmatiua, reus vult negatiuã probare per ſuum iuramentum, & aliorum compurgatorum iurantium ſolùm de credulitate iuxta formam.c.quoties.§.porrò.de purg.can.& non debet admitti. vt in tex. quia iſta non eſt ſufficiens probatio, vbi poteſt conſtare de veritate per legitimas probationes.d.c. accedens.& de ſimon.c. de hoc. aut vult probare negatiuam indirectè per teſtes deponentes non de credulitate, ſed de veritate, & tunc debet admitti.d.c.ex tenore,& c.ſeries. & gloſ.in c.clerici. diſt.81. & in hoc caſu non loquitur hic tex. Abb. hic. quandoque, & tertio non apparent legitimæ probationes ſuper affirmatiua, ſed contra reum eſt vehemens ſuſpicio, vel infamia, ſeu graue ſcandalum, & tunc admittitur, & etiam exigitur purgatio per iuramentum compurgandi, & aliorum compurgatorum, iuxta formam d §.porrò, & c.inter.eod.tit. debent tamen compurgatores eſſe honeſti.c.conſtitutus.d.tit.de purg.can.& c.presbyter,& ibi gl.2.q.5.

Cap. 13. Cum cauſam.

FINES diœceſum probantur per libros antiquos, adminicula, teſtes, & famam.

QVIA in factis antiquis, in quibus agitur de modico præiudicio, ſufficiunt probationes non plenæ; & ſi ſint plures, quæ per ſe ſeparatim non prodeſſent, ſimul vnita iuuant. gloſ. in c. ſolemnitates, il 1. de conſecr.diſt.1. & Innoc.in rubrica, de conſecr. eccl. vel altar. Et quoniam eſt modicum præiudicium, an vnus Epiſcopus, vel alter habeat ſub ſua cura aliquem locum. c.cum apoſtolica. de his, quæ ſi. à præl. Ideo in talibus eſt procedendum ſecundum diuiſiones, quæ per libros antiquos, vel alio modo melius probantur per teſtes, & famam, & per alia quæcunque adminicula. vt in tex.& gloſ.in c.ſanè, il 2.

il 2.24.q.2. licet aliàs in cauſis magni præiudicij, non quilibet liber antiquus ad probationem faciendam ſit admittendus.c.inter. de fid.inſtr. nec ſcripturæ ſculptæ in aliqua columna, vel lapide, credatur.l.monumentorum.C.de relig.& ſumpt. fun.quamuis adminiculentur ſecundum qualitatem loci, vbi reperiuntur, & ſecundum quantitatem præiudicij, de quo agitur.d.c. ſanè. & ſimiliter eſt dicendum de teſte de auditu, & de fama; cum aliàs per ſe ſufficienter non probent. c. tam literis. de teſtib. Et in quantum dictum eſt, quod diuerſæ ſpecies probationis, quæ per ſe non ſufficiunt, coniunguntur, & immiſcentur ad faciendam plenam probationem; Dic in cauſis magni præiudicij hoc procedere, ſi probationes imperfectæ tendant ad vnum; ſiue iſtæ probationes ſint eiuſdem generis, vt in duobus teſtibus, ſiue ſint diuerſi generis, vt vnus teſtis cum fama. iuxta not.in c.veniens.infr.tit.prox. & l. 3. ff.de teſtib. Si vero tendant ad diuerſa, tunc in cauſis magni præiudicij non coniunguntur, & non probant, vt eſt exemplum in pluribus teſtibus ſingularibus. Alexand.conſ.21.lib.4.& Roman.conſ.7. & 91.

Cap. 14. Cauſam.

POSSVNT reprobari matronæ, per quas virginitas probatur.

QVIA poteſt eſſe, quod in virginitatis cognitione iſtæ matronæ fuerint deceptæ; cum manus obſtetricum, & oculi ſæpè fallantur. c.nec aliqua.27.q.1.& l.1.ff.de ventr.inſpic. Et quoniam ad habendam negotij veritatem ſunt recipiendæ probationes actoris, & rei, vt qui in cauſa melius probauerit, ſententiam in ſui fauorem obtineat. ſup.c.licet.& de teſtib.c.in noſtra. Et omnia, quæ cauſam contingunt, & per quæ iudex poſſit melius inſtrui, ſunt diligenter inquirenda. c.exhibita. de iudic.& cap. iudicantem.30.q.5.Ideo licet ex vna parte fuerint examinatæ matronæ deponentes aliquam eſſe virginem, poterunt per aliam partem iſtæ reprobari, & aliæ honeſtiores, & plures aſſerentes contrarium, in iudicio produci. vt in tex.& c.fraternitatis.de frigid.& & malefic.

Cap. 15. Cum bonæ.

ACTA, etiam litis ordinatoria, facta coram primis iudicibus, fidem faciunt coram ſecundis.

QVIA ex quo huiuſmodi acta non reuocantur in dubium per partes, contra ea probando, præſumuntur iuridicè facta.c.in præſentia.de renunc.& l.fin.C.de teſtib.Et quoniam probationum copiæ eſt fauendum. Authent.de teſtib. §.ſancimus. coll.7. Ideo ſtatuitur, vt atteſtationes in vno iudicio receptæ fidem faciant in eadem cauſa, & inter eaſdem perſonas etiam coram alio iudice. vt in tex.& c. cauſam, quæ: il 2. de teſtib.

In Clement. Cap. vnic. Literis.

VERBA literarum Apoſtolicarum, quibus Papa proprium factum narrat, plenè probant, ſi ſuper illis gratia, vel intentio Papæ fundatur.

QVIA Papa gerit in terris vices Chriſti, dicente Domino Petro, & in eo etiam ſucceſſoribus; Paſce oues meas. Io. cap. 21. Et eo ipſo, quod ad tantæ dignitatis apicem eſt promotus, ſanctus reputatur. c. non nos. diſt. 40. Et quoniam ſi contra talia eius verba admitteretur probatio, verteretur in dubium ſinceritas Papæ, & videretur, quod poſſet argui de falſo. Zabar. hic. Ideo propter magnitudinem, & excellentiam eius auctoritatis, huiuſmodi verbis plene eſt credendum. vt in tex. & c. cum à nobis. ext. de teſtib. Si verò talia verba narratiua ſunt ſuper facto alieno, faciunt fidem. c. poſt ceſſionem. ex. de probat. ſed admittitur probatio in contrarium. Abb. hic. nam in facto alieno Papa poteſt probabiliter ignorare, & in illo ſic enarrando, errare. c. 1. de conſtit. in 6. qui error non præſumitur in facto proprio. c. ab excommunicato. ext. de reſcript. Si autem intentio Papæ non fundatur ſuper talibus verbis narratiuis, tunc non probant. c. ſi Papa. de priuileg. in 6. quia illa non ſunt expreſſa à Papa ad aliquid affirmandum, vel negandum, ſed ad alium finem. d. c. ſi Papa. vnde vltra eius intentionem non debent operari. c. ſedulo. diſt. 38.

Liber Secundus. Titulus XX.

DE TESTIBVS, & atteſtationibus.

In Decretal. Cap. 1. Placuit.

PRETIO non debent teſtes ad teſtificandum induci.

QVIA teſtes debent deponere veritatem, quam ſciunt, pro vtraque parte, abſque aliqua paſſione, & intereſſe, ne humanum iudicium peruertatur, vel ad minus eorum dictum de mendacio ſuſpectum reddatur. c. ſi testes. §. item teſtium. 4. q. 3. Et quoniam ſi teſtes reciperent pretium pro teſtimonio, præſumerentur corrupti, & contra veritatem deponere; cum cito violetur auro iuſtitia. c. pauper.

per.11.q.3. Ideo teſtes non ſunt pretio conducendi. vt in tex. & infr. c. quoties. vnde ſi quis ob denunciandum, remittendumvè teſtimonium, dicendum, vel non dicendum, pecuniam acceperit, poteſt accuſari de falſo.l.1.ff.ad leg.Corn. de falſ. nam,etiam alio non probato, præſumitur corruptus. Bart. in l.diuus.ff.de re iudic. pro expenſis tamen factis in itinere, & ſtando, teſtibus licitè datur pecunia. c. ſtatutum, in fin. de reſcript. in 6.& d.c. ſi teſtes. §.venturis. cum officium ſuum nemini debeat eſſe damnoſum. l.2.§.1.ff.ad Velleian. & proprijs ſtipendijs nemo militare teneatur.c.1.de ſepult.

QVISQVE fidelis ad teſtificandum induci poteſt, niſi probetur indignus.

QVIA edictum de teſtibus eſt prohibitorium, vt quilibet admittatur, niſi per legem expulſus reperiatur. l.1.ff.de teſtib. Et quoniam quilibet præſumitur dignus, niſi in contrarium aliud oſtendatur. c.fin.de præſumpt.& l.non omnes.§.à barbaris.ff.de re milit. Ideo quiſque in teſtem admittitur, niſi per aliquem defectum ſit à iure reprobatus. vt in tex.& l.3.ff.de teſtib.

NVLLVS teſtimonium dicat, niſi ieiunus.

QVIA teſtes debent iurare de dicenda veritate. infr. c. quoties. & l iuriſiurandi. C.eod. Et quoniam decens eſt, vt qui in ſanctis audet iurare, hoc faciat ieiunus, cũ omni honeſtate, & timore Dei. c.honeſtum.22.q.5. Ideo ſtatuitur, vt nullus dicat teſtimoniũ, niſi ſit ieiunus. vt in tex & c.placuit.4.q.3. Tamẽ hoc, quod dicitur de iuramento, & de teſtimonio præſtando à ieiunis, eſt potius de honeſtate, quam de neceſſitate. gloſ. hic. & in d.c.honeſtum. (niſi aliud induceret conſuetudo, quæ eſſet, vt lex, ſeruanda. Abb.hic.& c.fin.de conſuet.) cum nullum tempus impediat conſilium ſanæ mentis. l.non minorem. C.de tranſact.

Cap. 2. In nomine.

NVLLA eſt receptio teſtium facta contra non citatum.

QVIA ſi teſtes reciperentur, parte non citata, viderentur recepti ad fauorem tantùm producentis, & in odium alterius partis abſentis. Authent.de teſtib. §. fin. coll.7. Et ipſa pars abſens priuaretur facultate, qua poteſt iuſtas exceptiones opponere contra teſtes, & facere, ne examinentur. infr. c. ex parte. & c. cum cauſam. Et quoniam teſtium receptio adinuenta eſt propter probationes, ne quid facti lateat iudici pro iuſta ferenda ſententia. d. Authent. §.1. & debent eſſe communes, & deponere facti veritatem pro vtraque parte, & non pro vna tantum. c.non ſanè. 14.q.5.& ad hoc debent iuramento adſtringi. infr. c.fraternitatis. Et vbi agitur de alicuius intereſſe, ſemper ille in iudicio eſt citandus. l.de vnoquoque. ff. de re iudic. Ideo admonen-

dus eſt ſemper aduerſarius, vt veniat ad audiendos teſtes, aliàs examinatio facta non valet. vt in tex. & l.iudices. C.de fid.inſtr. Sed cum dicitur, quod pars eſt citanda ad audiendos teſtes, & ad videndos eos deponere ſuper cauſa. vt in tex. non eſt ita intelligendum, vt ipſæ partes audiant teſtes, cum deponunt dictum ſuum; nam in ſecreto, & ſigillatim ſunt recipiendi. infr.c.venerabilis. & l.nullum. C.eod. Sed intelligitur, quod debent videre, & audire eos iurantes. gloſ.hic. dicta verò ipſorum poterunt videre, & audire poſt atteſtationum publicationem. Specul.de teſtib. §.nunc tractandum. Teſtis autem videtur recipi, & deponere, quando iurat; nam actus depoſitionis refertur ad tempus iuramenti.l.ſi quando.C.eod. Si verò pars citata noluerit venire, & non ex ineuitabili quadam neceſſitate venire non poſſit, teſtimonia ita valent, tanquam ſi non ex vna parte conſiſterent, ſed etiam ipſa præſente, facta fuiſſent. vt in tex. quia abſens contumaciter, in ſui præiudicium, habetur pro preſente; & actus, eo abſente, explicatus, perinde valet, ac ſi, eo præſente, factus fuiſſet. c.2.de dol. & cont.&c. fin. de arbitr. in 6.

Cap. 3. Quoniam.

MVLIER teſtificatur contra clericum, cum de crimine agitur.

QVIA cum edictum de teſtibus ſit prohibitorium, quilibet admittitur ad teſtificandum, niſi per iura reperiatur excluſus. vt not. ſup.in c.1.& l.1.ff.eod. Et quoniã laici, ſiue vir, ſiue mulier, prohibentur teſtificari contra clericum tunc tantum, cum de crimine criminaliter agitur. infr.c.de cętero.& gloſ.in c.forus.de verb.ſign. Ideo ſecus eſt, vbi agitur de crimine ciuiliter. vt in tex. ſiue tunc agatur per viam denunciationis, ſiue exceptionis, ſiue inquiſitionis. infr.c.cam literis. In quibus autem caſibus mulier non poſſit eſſe teſtis, puta in teſtamento. Inſtit.de teſtam.§.teſtes. & in cauſa criminali criminaliter mota, ſiue contra clericum, ſiue contra laicum, niſi in illis caſibus, in quibus admittuntur ad teſtificandum etiam infames. not.gloſ.in c.mulierem. 33. q.5.& Specul.de teſte.§.1.ver.item, quod eſt mulier.

Cap. 4. In omni.

VBI agitur ad correctionem de peccato impediendo, principalis perſona admittitur in teſtem.

QVIA quando agitur ad correctionem, non tractatur de commodo, vel incommodo ipſius denunciantis, nec de damno, vel intereſſe alterius externi, ſed tantũ de ſalute ipſius corrigendi; & non agitur ad illius pęnam, ſed ad pęnitentiam ſalutarem. c. multi. 2. q.1. Et quoniam ratio, cur quis regulariter non poſſit in iudicio in eodem facto eſſe actor, & teſtis; eſt, quia dubitatur, ne propter proprium intereſſe deuiet à veritate dicenda. cap.fin.eod.in 6.& cap.1.4.q.3. Ideo quando

quando agitur ad correctionem pro peccato impediendo, cum non ſit periculum, quod actor mentiatur, & cum de animæ fauore tractetur, non exigitur diſtinctio inter teſtem,& actorem. vt in tex.& c.præterea. de ſponſal.& ſic ſufficiunt probationes, quæ aliàs eſſent minus plenæ. gloſ.in d.c.multi. vnde in omni negotio principalis perſona dicens veritatem de re ſibi nota, tunc rectiſſime habenda eſt pro teſte; cui adhibito vno, efficiuntur duo teſtes, adhibitis duobus, efficiuntur tres. vt in tex.& c.præcipuè.11.q.3. Quod patenter oſtendit Dominus, cum dicit: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te, & ipſum ſolum; quod ſi te non audierit, adhibe tecum vnum, vel duos teſtes, vt in ore duorum, vel trium, ſtet omne verbum. Matth.cap.18. Et idem Dominus affirmat dicens: Ego ſum, qui teſtimonium perhibeo de meipſo, & teſtimonium perhibet de me Pater. Ioan. cap. 8. Et in lege veteri ſcriptum eſt; quod duorum hominum teſtimonium verum eſt. Deuteronom.cap.17.

Cap. 5. Quoties.

QVANDO aliqui volunt ſeparari propter conſanguinitatem, illa debet probari per duos, vel tres teſtes de ipſa conſanguinitate.

QVIA illi teſtes potius recipi debent, qui veritatem facti, de quo agitur, melius ſciunt. c. ſi teſtes. 4. q.3.& l.ſi filium. C. de liber. cauſ. Et quoniam vnuſquiſque ſuam genealogiam, cum teſtibus, & chartis, tum etiam ex recitatione maiorum, ſcire laborat, c. videtur. qui matr.accuſ.poſſ. Ideo quòd parentes, fratres, & cognati vtriuſque ſexus, in teſtificatione ſuorum ad matrimonium coniungendum, vel dirimendum, admittantur, tam antiqua conſuetudine, quàm legibus approbatur. vt in tex.& c. conſanguineos.35.q.6.Secus autem eſt, vbi ageretur de aliquo facto externo probando; nam tunc propter intereſſe, quod conſanguinei habent in cauſa, eorum teſtimonium redditur ſuſpectum, vt eis minus credatur. infr.c.in literis.& 3.q.5.c.1.

QVOD ſi conſanguinei non ſuperſunt, debet probari per meliores, & antiquiores illius loci.

QVIA vbi agitur de antiquitate probanda, eam præſumuntur melius ſcire antiqui, quàm iuniores.c.fin.& ibi gloſ. de offic. Archid. & l.ſi chorus. ff.de legat. 3. Et quoniam ab illis eſt requirenda veritas, quibus eius lux potius aſſiſtit.l.presbyteri, & ibi Bald. C.de epiſc. & cleric. Ideo ſi talis conſanguinitas non poteſt per conſanguineos probari, eſt curandum, vt probetur per duos, vel tres teſtes de ſenioribus, & melioribus eiuſdem loci. vt in tex.& d. c.conſanguineos. Et ſi non poſſunt haberi ſenes, in eorum defectum ſunt admittendi iuuenes, ſicut in conſanguineorum defectum extranei admittuntur. Abb. hîc.

QVI iurabunt, quòd non odio, vel amore, vel aliquo commodo, quod habuerint, vel quod habent, vel quod habituri ſint, ad hoc iuramentum accedunt.

QVIA quatuor modis humanum iudicium peruertitur; timore, dum metu poteſtatis alicuius, veritatem loqui pertimeſcimus; cupiditate, dum præmio alicuius animum corrumpimus; odio, dum contra quemlibet aduerſarium molimur; amore, dum amico, vel propinquo contendimus præſtare auxilium.c.quatuor.11.q.3.vnde verſus. *Amor, odium, cenſus, rectos ſolent peruertere ſenſus*. gloſ. ibidem. Et quoniam teſtes debent deponere facti veritatem pro vtraque parte. c.ſi teſtes. 4.q. 3. Ideo qui teſtificantur ſuper conſanguinitate, debent iurare, quod ſuper tali facto non deponunt propter aliquam paſſionem, vel intereſſe, ſed pro ſola veritate inducti. vt in tex. & infr. c. in literis.

ET ſicut ipſi dicunt, rei veritatem accepiſſe à maioribus ſuis, & credere ita eſſe.

QVIA teſtimonium de auditu, vel de credulitate, regulariter non valet. l.in ſumma.§.idem Labeo,& ibi gloſ.ff.de aqua pluu. arc. & Specul.de teſte.§.opponitur. Teſtes enim propriè debent deponere de his, quæ ipſi ſuo ſenſu perceperunt, non de his, quæ audierunt eſſe percepta ab alijs. infr. c. cum cauſam. & debent teſtificari ſic eſſe, vel non eſſe: non autem de credulitate, quæ deponit in modum, quòd res aliter ſe habere poteſt. l.teſtium. C.de teſtib.& Authent. de hæred.& falcid. §.hinc. & ibi gloſ.ver.& vidiſſe. Sed quoniam in his, quæ non poſſunt ſciri, niſi per credulitatem, teſtis probat, ſi dicit; ſcio quantum poſſum, vel quantum humana fragilitas noſſe ſinit. c.vnic.de ſcrut. in ord.fac. & Bald.in d.l.teſtium.Ideo ex quo tales teſtes non deponunt directè ſuper ipſo facto, ſed ſuper coniecturis, debent adiungere iuramentum de credulitate, quæ adijcit ad teſtificationem de auditu. vt in tex.& infr.c.licet, il 2. & c.præterea. vt ſic, quæ ſingula non proſunt, cum tendant ad perficiendum vnum totum, ſimul vnita iuuent. l.inſtrumenta, & ibi gloſ.C.de probat.

Cap. 6. Inſuper.

PRAELATVS, & clerici, qui cauſam eccleſiæ non curant, teſtificari poſſunt in ea.

QVIA cauſa eccleſiæ, non eſt cauſa ſingulorum ipſius eccleſiæ. c. ſuper, & ibi gloſ. 14.q.2.& c.epiſcopus. §. qui. 12.q.2. cum damnum, vel lucrum non pertineat ad eos nomine proprio; ſed ad eccleſiam; licet ſecundariò, & in conſequentiam, etiam eis proueniat emolumentum.c.biduum.§.palàm. 2.q.6. Et quoniam non debemus attende-

tendere ad id, quod venit in conſequentiam, ſed ad id, quod principaliter fit. l. 1. ff. de auctorit. tutor. nec eſt veriſimile, quod quis velit deierare propter iura communia conſeruanda, cum ſoleat negligi, quod communiter poſſidetur. l. 2. C. quand. & quib. quart. pars deb. Ideo licet in re propria dicendi teſtimonia, omnibus iura ſubmouerint facultatem. c. ſi teſtes. §. omnibus. 4 q. 3. non tamen per hoc prohibentur prælati, & clerici, quin in cauſa ſuæ eccleſiæ teſtificari poſſint. vt in tex. & infr. c. cum nuncius. ſicut ob eandem rationem non prohibentur ſinguli de vniuerſitate, à ferendo teſtimonio in cauſa illius. l. in tantum. ff. de rer. diuiſ. Et legatarij admittuntur in teſtes ſuper validitate teſtamenti. Inſtit. de teſtam. §. legatarijs. ſi tamen pro aduerſa parte producuntur teſtes in contrarium, qui nec ſecundario haberent intereſſe in cauſa, eis eſſet plus credendum, conſiderata tamen qualitate ſingulorum. d. c. ſuper. Si autem prælatus, vel clerici curarent illam cauſam, in ea teſtificari non poſſent. vt in tex. quia iam declararunt ſe habere affectionem ad cauſam: & propter laudem, & honorem, quem inde expectant, vincendo: & vituperium, quod timent, perdendo, eſſent ſuſpecti, ne de facili mentirentur. c. fin. eod. in 6. & Rot. deciſ. 154. & 373.

Cap. 7. Ex parte.

SI probatio exceptionis oppoſita contra teſtem productum, non admittitur, antequam dictum teſtis recipiatur in caſu, in quo admitti debuit, licitè appellatur.

QVIA iudex, qui non vult admittere probationem ſuper exceptione probabili, grauat ipſum excipientem, & erga illum reddit ſe ſuſpectum. c. paſtoralis. de except. & gloſ. hic. Et quoniam à quolibet grauamine, de iure canonico, poteſt appellari. c. vt debitus. de appellat. & coram ſuſpecto iudice non eſt quis cogendus litigare. c. ſuſpicionis. de offic. deleg. Ideo ſufficit probare hoc ſolum grauamen coram iudice appellationis, vt ipſe valeat poſtea procedere ſuper principali, & non remittat cauſam ad iudicem, à quo fuit appellatum. vt in tex. & c. interpoſita, & ibi gloſ. de appellat.

Cap. 8. Si qui.

IVDEX mittere debet examinatorem diſcretum ad teſtes recipiendos, qui ad eum commodè venire non poſſunt.

QVIA articulus receptionis teſtium eſt delegabilis. Clem. vnic. de offic. deleg. cum in eo non cenſeatur electa induſtria perſonæ iudicis. gloſ. ibidem. Et quoniam ad habendam facti veritatem, teſtium fides eſt diligenter examinanda. cap. ſi teſtes. 4. q. 3 & regulariter non eſt decens, ipſum iudicem ire ad domum teſtium. c. mulieres. de iudic. in 6. Ideo ſi qui teſtium valetudinarij ſunt, & ſenes, vel debilitate confecti, aut paupertate depreſſi, ità quod non poſſint ad iudicis

QVIA licet ſimonia ſit de criminibus enormibus, & exceptis, in quorum odium admittuntur ad teſtificandum etiam ſocij criminis, cum ciuiliter agitur. c.1.de teſtib.in 6.& c.ſi quis Papa.diſt. 79. Tamen quoniam ſocius criminis, & muneris eſt factus magis infamis, quàm ſocius criminis tantum. gloſ.in c.1.de confeſſ. vbi explicat, quando quis dicatur ſocius criminis, & muneris. Ideo tali eſt minus credendum, & propter eius maiorem infamiam, non admittitur in teſtem etiam in hoc enormi crimine. vt in tex.& c. nemini.15.q.3.

ET vnius teſtimonium non ſufficit ad condemnationem.

QVIA vbi agitur de præiudicio alterius, probationes debent eſſe neceſſario concludentes. c. in præſentia. de probat. præſertim in criminalibus. l. fin. C. de probat. Et quoniam vox vnius, cenſetur vox nullius quo ad plenam probationem faciendam. l.iuriſiurandi.C.de teſtib. Et eſt de iure diuino, vt in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum. Matth.cap.18. nam cum reus ſit vnus, qui negat, probabilius eſt, quod dicant veritatem illi duo, qui non habent intereſſe, quam reus ſolus;& iſta probabilis certitudo regulariter ſufficit in actibus humanis: quæ nõ cenſetur eſſe ſufficiens per vnum teſtem tantum. S.Tho.2.2. q.7. art.2. Ideo licet dictum vnius faciat præſumptionem.l. Theopompus,& ibi gl.de dot.prȩl.non tamen facit plenã probationem, quæ requiritur, vbi agitur de intereſſe alicuius, præſertim quando agitur ad pœnam. vt in tex. & l.maritus. C.de quæſtion.

Cap. 11. Cauſam.

ATTESTATIONES in vno iudicio receptæ fidem faciunt in eadem cauſa, & inter eaſdem perſonas coram alio iudice.

QVIA per atteſtationes legitimas fit res manifeſta,& veritas facti habetur.c.cum olim. de verb.ſign. Et quoniam in vnoquoque iudicio attenditur veritas, quæ ſemper & vbique eſt vna. c.quoniam. de probat.& l.fin.C.de teſtib. Ideo ex quo ipſi litigantes citati non oppoſuerunt in priori iudicio contra atteſtationes, cum poſtea in alio iudicio ſuper eadem cauſa, nõ tractetur de maiori præiudicio eorũ,præſumitur, eos nihil obijcere poſſe, & ſe illis atteſtationibus acquieuiſſe. vt in tex.& l.mortuo.ff de iudic. Probationes verò factæ in ciuili, non faciunt fidem in criminali, licet faciant aliqualem prȩſumptionem. l.ſi quis,& ibi gloſ. C.ad leg. Iul. de vi publ. quia in criminali requiruntur clariores probationes, cum agatur de maiori prȩiudicio, & de pœna corpori infligenda. l. ſciant. C. de probat. & multa fortaſſe actor, vel reus oppoſuiſſent contra teſtes, ſi credidiſſent,quod ad tantum prȩiudicium adducerentur. Bart. in l. cum lite. ff.iudic.ſolu. Secus eſt in confeſſione propria, quȩ probat in vtroque iudicio. Innoc. in c. per inquiſitionem. de elect. nam in illam non cadit excuſatio. l.generaliter.C.de

non

non num. pecun. Inter perſonas autem omnino extraneas nunquam faciunt fidem: cum ipſæ non fuerint auditæ, licet etiam inter ipſas faciant aliqualem præſumptionem iuxta teſtium qualitatem. Bart. in l. à ſententia. ff. de appellat. & Alex. in l. de vnoquoque. ff. de re iudic.

Cap. 12. Cum nuncius.

CLERICI non ſunt à ferendo teſtimonio in cauſa eccleſiæ ſuæ, ſine rationabili cauſa repellendi.

QVIA qui dicit teſtimonium in cauſa eccleſiæ, vel vniuerſitatis, pro nullo de eccleſia, vel vniuerſitate, hoc principaliter facit, ſed pro eccleſia, & vniuerſitate intelligitur teſtificari, licet in conſequentiam etiam ipſi particulares ex cauſa reportent commodum. c. ſuper. 14. q. 2. Et quoniam in iure conſideratur id, quod principaliter agitur, non quod in conſequentiam venit. cap. cum voluntate. de ſent. excom. Ideo cum clerici in cauſa eccleſiæ, non teſtificentur in re propria, non ſunt propter eorum intereſſe ab illius teſtificatione repellendi. vt in tex. & ſupr. c. inſuper. Ex rationabili autem cauſa bene poſſent repelli, puta, ſi quis eſſet excommunicatus, criminoſus, periurus, infamis, & ſimilia. Abb. hic. quia huiuſmodi defectus prohibent teſtificari etiam laicos, & illos, qui in cauſa nullo modo habent intereſſe. infr. c. teſtimonium. Ideo multo magis debent impedire clericos, qui habent in cauſa ſecundarium intereſſe, & quibus facultas teſtificandi plus arctatur, quàm laicis. c. quamquam. 14. q. 2.

Cap. 13. Super eo.

CRIMEN nunc probatum, repellit teſtem aliàs de illo crimine non damnatum.

QVIA in idoneitate teſtificandi, eſt inſpicienda innocentia, & integritas vitæ, non autem ſolum externa criminis publicitas, & exiſtimatio. c. forus. de verb. ſign. cum non ſit præſumendus fidelis erga homines, qui Deo infidelis exiſtit. cap. non poteſt. 2. quæſt. 7. Et quoniam de iure canonico dicuntur criminibus implicati non ſolum, qui per ſententiam ſunt damnati, vt conſiderantur de iure ciuili. l. athletas. ff. de his, qui not. infam. & l. 3. ff. de teſtib. ſed etiam illi, qui non ſunt emendati, & in præſenti ſunt criminoſi. infr. c. teſtimonium. Ius enim canonicum magis attendit, quod eſt in veritate pro animarum ſalute; ius verò ciuile plus conſiderat, quod eſt in opinione, pro publica ciuitatis quiete. Abb. in c. filius. de teſtam. Ideo licet ſecundum ius ciuile, ſolum criminoſus damnatus, & infamatus, à teſtimonio repellatur. d. l. athleta. ſecundum ius canonicum tamen repellitur, ſiue iam ſit condemnatus, ſiue tunc criminoſus eſſe probetur. vt in tex. & c. ſi teſtes. 4. quæſt. 3.

Cap. 14. De cætero.

LAICVS in criminali non teſtificatur contra clericum.

QVIA in cauſa criminali criminaliter mota agitur de maiori præiudicio, quàm cum ciuiliter agitur; cum in illa tractetur de imponenda pœna, & ſæpe de corpore vſque ad mortem incluſiue affligendo. l. qui ſententiam. C. de pœnis. in ciuili autem agitur ſolum de bonis externis, & ad ſolutionem, in quantum quis facere poteſt. c. odoardus. de ſolution. & l. is, qui. ff. de ceſſion. bonor. Et quoniam vbi maius periculum vertitur, cautius eſt agendum. c. vbi. de elect. in 6. Et laici non ſunt eiuſdem conuerſationis cum clericis, & oppidò eis infeſti exiſtunt; quippe cum vita eorum, & conuerſatio debeat eſſe ſecreta, & à laicorum actibus remota, nec ab eis imperi debent etiam, qui eorum caſtitatem, & grauitatem nolunt imitari, maximè cum eos nolunt recipere in ſuis accuſationibus. c. laicos. 2. q. 7. & c. beatus. 6. q. 1. Et inſidiator bona ſæpiſſimè ſolet conuertere in malum, & in electis ponere maculam. 1. c. 7. c. 1. Ideo licet in ciuili, vel in criminali cauſa ciuiliter mota, laicus, & etiam mulier, admittantur ad teſtificandum contra clericos. ſupr. cap. quoniam. non tamen ſunt admittendi, quando contra illos agitur criminaliter. vt in tex. & c. cum P. de accuſat. Sicut nec clerici admittuntur in teſtes contra laicos in cauſa, in qua ſanguinis pœna venit imponenda. c. teſtimonium. 11. q. 1. & c. 1. & ibi gloſ. diſt. 51. Sed quoniam ita fauendum eſt clericis, ne per falſa teſtimonia damnentur, vt tamen eis delinquendi impunitas ex probationum inopia non concedatur, ne malus, vt bonus reputetur. c. quamquam. 14. q. 2. Ideo licet regulariter laicus non admittatur in criminali ad teſtificandum contra clericum. vt in tex. vbi tamen crimen clerici non poteſt probari, niſi per laicum, in ſubſidium admittitur ad teſtificandum etiam laicus. Abb. hic. nam vbi veritas aliter haberi non poteſt, admittuntur teſtes, qui aliàs eſſent inhabiles. infr. c. veniens. & de elect. c. cum dilectus. & hoc præſertim, quando ex numero, & qualitate teſtium, non ſit præſumptio, quod velint dicere falſum. c. in fidei. de hæret. in 6. & vbi non poteſt ad teſtificandum haberi vera probatio, admittitur præſumptiua. de præſumpt. c. tertio loco. & c. literis. Secundo limita hoc cap. vt non procedat, quando delictum clerici dicitur notorium, nam tunc laicus admittitur in teſtem. c. cum dilectus. de purg. can. Tertio limita, vt laicus admittatur ad probandam infamiam contra clericum. Io. Andr. infr. in c. tam literis, & Specul. de teſte. §. 1. num. 30. ſicut & ad indicium aliter faciendum, licet regulariter non admittatur ad plenam probationem. Innoc. ſupr. in c. quoniam, quod indicium poteſt eſſe ſufficiens ad torturam. Bart. in l. capite. ff. de adulter. Quarto limita, vt procedat, quando agitur de crimine criminaliter, vt dictũ eſt ſuperius; ſecus ſi ciuiliter. d. c. quoniam, nam tunc admittitur, etiam

etiam ſi agatur ad priuationem beneficij.c.per tuas. de ſimon. Quinto limita,vt laici admittantur in exceptis criminibus. gloſ.hic. vt eſt crimen hæreſis,ſimoniæ, & læſæ maieſtatis.gloſ.in d.c.cum P. de accuſat. Sed de hoc dic,vt not.in d.c.per tuas, & d.c.in fidei. Et reſpectu accuſationis clericorum,dic, vt not.in d.c.cum P. & 2.q.1,c.in primis.

ACCVSAT tamen pro ſua,vel ſuorum iniuria.

QVIA qui in iudicio proſequitur iniuriam ſibi,vel ſuis illatam, apparet, quod non mouetur ex eo, quod ipſe fuerit alteri infeſtus, ſed quia ab illo ipſe fuit offenſus. c.illud,& ibi gloſ. diſt.23. Et quoniam eſt prouidendum,ne innocens opprimatur,& ne delinquens tranſeat impunitus. c. licet. de ſimon. Et modicum præiudicium fit, ſi quis admittitur ad accuſandum; nam ad dictum accuſatoris nulla fit condemnatio,niſi adſint legitimæ probationes; ſed ad dictum teſtium proceditur ad condemnandum. c.fin. & ibi gloſ. qui matr. accuſ.poſſ. Ideo laicus non prohibetur clericum accuſare,ſi ſuam,vel ſuorum iniuriam (quæ pro ſua exiſtimatur) in iudicio proſequatur,licet vbi criminaliter agitur,contra illum in teſtem regulariter non admittatur.vt in tex.& c.omnibus.4.q.6.

Cap. 15. In cauſis.

IN cauſis eccleſiaſticis, & ciuilibus, poſſunt fieri tres productiones teſtium.

QVIA ſicut fauendum eſt facultati probandi, vt facti veritas habeatur. l.1. ff. de teſtib. ita eſt effrænata teſtium multitudo euitanda, ne ſub probationis prætextu, lites nimium protrahantur.infr.c.vltra.& de dol. & cont.c.finem.& ne per tot teſtium varietatem,potius confuſio,quàm dilucidatio in cauſa generetur. infr.c.ſignificauerunt. Et quoniam in ore duorum, vel trium, ſtat omne verbum. Matth. cap.18. Ideo regulariter conceduntur tres teſtium productiones,cum ſufficiens teſtium numerus tunc habeatur, etiam ſi vnus tantum qualibet vice fuerit productus. vt in tex. & Authent. de teſtib. §. quia vero.coll.7.

QVARTA autem non admittitur abſque ſolemnitate legali.

QVIA ex iterata toties productione eſt præſumptio, quod is, qui producit, fuerit percunctatus dicta teſtium, & quia forte illi non probabant,ſit inductus ad alios producendos,illos prius ſubornando. gloſ. in d. c. vltra. Sed quoniam aliquando poſt tertiam productionem deteguntur noui teſtes, & ipſe producens non eſt in aliqua culpa,vt ei probandi facultas ſit anguſtanda.d.Authent.in d.§.quia. Ideo exigitur ab eo iuramentum purgatiuum illius præſumptionis,quæ habebatur contra eum,quod teſtificata didicerit: & ex cauſa conceditur ei

tur ei quarta productio. vt in tex.& d.c. vltra, vbi ponitur forma huius iuramenti; Quinta verò & vltra non datur, ne ſit proceſſus in infinitum. Authent. at qui ſemel, C.de probat.

ET ſuper dictis teſtium, poſt ipſorum publicationem poteſt publicè diſputari.

QVIA teſtes poſt præſtitum iuramentum, ſunt ſecreto examinandi, vt veritatem liberius dicant. infr. c. venerabili. & l.nullum. C.eod. Sed quoniam cauſarum merita, partium aſſertione panduntur. l.2. C.ſi per vim. Ideo poſtquam teſtium dicta fuerint recepta, & publicata (cum non ſit amplius periculum de illorum ſubornatione) per partium diſceptationes, eſt à iudice audiendum, an per illos ſit plene probatum, & ſic an veritas facti, ſuper quo eſt ſententia ferenda, clarè habeatur: vt reus abſoluendus, vel condemnandus exiſtat. vt in tex.& Authent.de teſtib. §.fin.

Cap. 16. Cum tu.

SI quis probat actum geſtum poſt appellationem, & aduerſarius probat, quod ante, præfertur prima probatio.

QVIA teſtes, ſi fieri poteſt, ſunt ad concordiam reducendi, ne de periurij reatu notentur: & ſi non ad literam, ſaltem quo ad ſpiritualem intellectũ. c.in ſcripturis. 8.q.1. & l.ſtipulatio iſta. §.hæc. ff.de verb.oblig. Et quoniam poteſt eſſe, quod pluries fuerit appellatũ. vt in tex. Ideo eſt facienda benigna interpretatio, vt teſtes per geminationem actus reducantur ad concordiam: vt illi, qui dicunt eſſe appellatum ante ſententiam, intelligantur de appellatione primo interpoſita, & illi, qui dicunt eſſe appellatum poſt ſententiam, intelligantur de appellatione ſecundo interpoſita, cum vtrunque eſſe poſſit. vt in tex. & c.cum Ioannes. de fid.inſtrum.

ET actus iudicatur non tenere.

QVIA appellatio legitima ſuſpendit iudicis iuriſdictionem. c.ſi à iudice. de appellat. in 6. Et quoniam ex defectu iuriſdictionis actus eſt nullus. c.paſtoralis. de offic.ordin. Ideo geſta à iudice poſt legitimam illam primam appellationem, nullius ſunt effectus. vt in tex. & l.1.ff.ad Turpilian.

NISI ſecundus probet, quod ante omnem appellationem.

QVIA benigna interpretatio pro concordia teſtium, eſt facienda in dubio. vt in tex. ſed in claris non eſt opus coniecturis, nec à proprio ſignificatu verborum, eſt in illis recedendum. c. nihilominus

minus,& ibi gloſ.3.q.9. & c. ad audientiam. de decim. Et quoniam qui omne dicit, nihil excludit. c. ſolitæ. de maior. & obed. Ideo qui probat actum geſtum ante omnem appellationem, clarè probat illum geſtum à tempore, quo iudex habebat iuriſdictionem; & ſic quod actus tenet. vt in tex. & cap. in præſentia. de probat. vnde eius probatio validior alteri debiliori, & incertæ venit præferenda, cap. propoſuiſti. de probat.

Cap. 17. Fraternitatis.

IN cauſa appellationis, ſuper nouis capitulis tantum teſtes noui, & veteres producuntur.

QVIA non minus in appellationibus, quàm in principali cauſa, ſubornatio eſt timenda. Clem.2. eod. Et quoniam ſi ſuper antiquis capitulis, & articulis, in quibus in prima inſtantia fuit facta productio, & publicatio teſtium, poſſent recipi teſtes in cauſa appellationis, eſſet timendum, ne videns ſe ſuccumbere, fuerit inductus ad teſtes in ſui fauorem ſubornatos producendũ.gl.in c.ſi teſtes. §.fin.4. q.3. qui timor ceſſat, quando fit productio ſuper capitulis nouis, de quibus cogitari non potuit.l.per hanc. C.de tempor. appellat. Et in cauſa appellationis poſſum non oppoſitum opponere,& non probatum probare, dummodo faciat ad cauſam. c.cum Ioannes.de fid.inſtrum. Ideo in ea licet producere teſtes ſuper nouis capitulis, non autem ſuper antiquis. vt in tex.& d.l.Clem.2.

IVRAMENTO ſecundum morem prius recepto.

QVIA teſti non iurato non adhibetur fides, niſi à partibus ei fuerit iuramentum remiſſum. infr. cap.tuis. & l.iuriſiurandi. C. eod. vt enim veritas magis eliciatur, & propter iuramenti terrorem quis à deponendo falſum magis ſe abſtineat, fuit introductum, vt iuramentum de dicenda veritate, à teſte requiratur.cap. hortamur. 3. quæſt. 9. & S. Thom. 2. 2.quæſt..70. artic. 4. Et quoniam iuramentum præſtitum de dicenda veritate ſuper vno articulo, non extenditur ad alium, niſi fuerit iuratum de illa dicenda ſuper tota cauſa. cap. præterea. infr. tit. prox. Ideo teſtis, qui in prima inſtantia iurauit de dicenda veritate ſuper vno articulo, vt probet in cauſa appellationis ſuper alio articulo, debet iterum iurare. vt in text. & infr. cap. de teſtibus.

Cap. 18. Intimauit.

QVI iurauit teſtimonium non dicere, teſtificari compellitur.

QVIA ferre teſtimonium, eſt munus publicum. l.ſi quando. C.eod. Et quoniam ab ijs, quæ ſunt publici muneris, quis ſe ſubtrahere

non

non poteſt, nec per iuramentum poteſt eis renunciare; ſed ad illa compellitur etiam inuitus. c. ſi diligenti. de for. compet. iuramentum enim non debet eſſe vinculum iniquitatis; nec obligat contra ius introductum in publicum fauorem. c. quanto. & c. ad noſtram, il 3. de iureiur. Ideo iuramentum præſtitum de non præbendo teſtimonium contra aliquem, non impedit, quo minus ille ductus in teſtem, teneatur contra illum ferre teſtimonium. vt in tex. & infr. c. conſtitutis, il 1.

SI teſtificationes publicatæ non ſunt.

QVIA qui vult producere teſtes ſuper capitulis antiquis poſt atteſtationes publicatas, præſumitur, quod velit producere illos ſubornatos, ex eo, quod videat, per iam productos ſe ſuccumbere. ſup. c. prox. Et quoniam fraudibus eſt obuiandum. c. plerunque. de reſcript. Ideo ſi dicta teſtium iam productorum, ſint publicata, nec ipſi, nec alij, quamuis dicantur de non teſtificando iuraſſe, vlterius ſunt ſuper eiſdem articulis recipiendi. vt in tex. & infr. c. cum veniſſet.

Cap. 19. Cauſam, quæ.

PVBLICATIO, vel renunciatio teſtium in certis capitulis, non præiudicat volenti teſtes producere in alijs.

QVIA ratio, propter quam prohibetur, ne teſtes recipiantur poſt publicatas atteſtationes, ſuper antiquis capitulis, vel directe contrarijs, eſt ſuſpicio ſubornationis, quæ timetur, ex eo, quod quis viderit ſe ſuccumbere per teſtes iam productos ſuper illis. ſup. c. fraternitatis. Et poſt renunciationem prohibentur produci, vt ſit litium finis, & ne detur regreſſus ad fauorem, cui ſponte quis renunciauit. infr. c. cum veniſſet. Et quoniam ex diuerſis non fit illatio. l. Papinianus. ff. de minor. & cauſa limitata limitatum producit effectū. l. in agris. ff. de acquir. rer. domin. Ideo publicatio, vel renunciatio reſtricta ad certa capitula, in alijs articulis non præiudicat. vt in tex. & Authent. atqui ſemel, & ibi Bart. n. 3. C. de probat.

Cap. 20. Perſonas.

A teſtimonio repellitur, ſimili morbo laborans.

QVIA cum teſtes habeant deponere veritatem pro vtraque parte, debent carere ſuſpicione falſitatis, ne illam deponant magis pro vna, quàm pro altera. c. ſi teſtes. 4. q. 3. Et quoniam ille, qui ſimili morbo cum aliqua parte laborat, eſt ſuſpectus, ne deponat ſolùm in fauorem illius, ex cuius commodo etiam ipſe, qui ſimilem habet cauſam, vtile conſequeretur. c. repellantur. de accuſat. Ideo ſicut ſimilitudo cauſæ repellit iudicem à iudicando. c. cauſam, quæ. de iudic. ita reddit ſuſpectum, & repellit teſtem à teſtificando. vt in tex. & l. quoniam. C. eod. & licet facilius repellatur iudex, quàm teſtis, quia facilius habentur

tur illi, quam iſti.c.cum R. & ibi gloſ.de offic.deleg. tamen in effectu, propter affectionem, & intereſſe, quod teſtes habent in cauſa, etiam ipſi redduntur ſuſpecti, vt ad faciendam plenam probationem non admittantur. vt in tex. licet ad aliqualem præſumptionem poſſint admitti, conſiderata qualitate cauſæ, & perſonarum, iuxta l.3.ff.eod.& Specul. de teſte. §.1.ver.item quod habet.

Cap. 21. Iudæi.

CHRISTIANVS contra Iudæum, in teſtem admittitur.

QVIA Iudæi Chriſtianis ſubiacere debent, à quibus pro ſola humanitate fouentur, non autem cum eis ſunt æqualiter comparandi. vt in tex.& c.cum ſit.de Iudæis. Et quoniam vbi ratio eſt diuerſa, etiam ius debet eſſe aliter conſtitutum. l.illud. ff. ad leg.aquil. Ideo licet Iudæi non teſtificentur contra Chriſtianos, ſicut nec alij infideles. ſup.c 1.& c.ſi hæreticus. 2.q.7. non tamen eſt paritas ſeruanda, vt nec Chriſtiani contra eos in teſtes recipiantur. vt in tex.& c.conſtituimus. 3.q.5. Et ſi diceres; In iudicijs eſt paritas ſeruanda. c.2. de mut. petit. ergo videtur, quod ſicut Chriſtiani non recipiunt contra ſe Iudæos in teſtes; ita nec ipſi contra Iudæos recipi debeant. Reſpond. quod æqualitas iſta, quæ requiritur in iudicijs, reſpicit perſonas actoris, & rei, vt regulariter non liceat vni, quod non licet alteri. c. non licet. de reg.iur.in 6. Sed non reſpicit perſonas teſtium; aliàs ſequeretur, quod fide dignus, qui non recipit contra ſe criminoſum, vel excommunicatum in teſtem.infr.c.teſtimonium.nec ipſe contra illum in teſtimonium recipi poſſet; quod eſſet abſurdum. Clem.1.& ibi gloſ.infr.eod.

Cap. 22. Super eo.

TESTIMONIVM matris eſt ſuſpectum, vbi filia petit in virum aliquem ſe maiorem.

QVIA mater videtur tunc teſtificari, non propter facti veritatem deponendam, ſed propter incrementum, & honorem, quem ex huiuſmodi matrimonio diligit filiæ ſuæ. vt in tex. Et quoniam illi ſunt admittendi in teſtes, à quibus veritas ſine falſi ſuſpicione poſſit haberi. l.3. ff.de teſtib. Ideo in tali caſu teſtimonium matris, tanquam ſuſpectum, eſt reijciendum. vt in tex.& infr.c. in literis. Vbi autem eſſet æqualitas perſonarum, vel etiam modica excellentia, quia tunc ceſſat ſuſpicio falſitatis, & conſanguinei melius ſciunt eorum genealogiam, quàm extranei, in matrimonio coniungendo, vel diſiungendo, ex ipſius coniugij prærogatiua, quia fauorabilis res eſt, ipſi parentes congruè admittuntur in teſtes.c.videtur.qui matr.accuſ.poſſ. & c.conſanguineos. 35. q. 6. licet in criminalibus cauſis, & contractibus pater non recipiatur pro teſte in cauſa filij, nec filius in cauſa patris. d.c.videtur. & l.teſtis idoneus.ff.de teſtib.

ET

Digitized by Google

ET ad dictum ſolius matris de impedimento deponentis, impeditur matrimonium.

QVIA præſumptio non eſt modica, quod tales lineæ conſanguinitatis ſe attingant, quos mater alterius, eos eſſe conſanguineos confitetur. vt in tex. Et quoniam conſanguinei intra quartum gradum, contrahere matrimonium prohibentur, & de facto contrahendo, peccant. c. non debet. de conſang. & affinit. Et vbicunque agitur ad impediendum peccatum, nec diminuitur ius alterius, ſufficit dictum vnius. gloſ. infr. in c. nuper. & 2. q. 1. c. multi. Ideo ſi matrimonium non eſt contractum, aſſerente matre alterius, ipſos eſſe conſanguineos, non debent tales coniungi. vt in tex. & c. præterea, il 2. de ſponſal.

SED contractum non diſſoluitur.

QVIA vbi agitur de præiudicio alterius, in nulla cauſa ſufficit dictum vnius. infr. c. prox. & ſup. c. veniens. Et quoniam in matrimonio contracto agitur de intereſſe ipſorum coniugum, qui acquiſiuerunt ius inter ipſos, alter in alterum. cap. quemadmodum. de iureiur. Cum mulier ſui corporis poteſtatem non habeat, ſed vir; & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Apoſt. 1. ad Corinth. cap. 7. Et quod Deus coniunxit, homo non ſeparet. Marc. cap. 10. Ideo ſi matrimonium eſt iam contractum, non debet ſine plurium teſtium dicto, qui cum iuramento de legitimo impedimento deponant, inualidum declarari. vt in tex. & cap. de illo. de eo, qui cogn. conſang. Tolerabilius eſt enim aliquos contra ſtatuta hominum dimittere copulatos, quàm coniunctos legitimè, contra ſtatuta Domini ſeparare. infr. c. licet, il 2.

Cap. 23. Licet, il 1.

AD deciſionem cauſæ, maximè pro parte Iudæi, non ſufficit regulariter minus teſtimonium, quàm duorum, probatæ vitæ, & laudabilis conuerſationis.

QVIA iuxta illud Domini dictum; In ore duorum, vel trium teſtium, ſtat omne verbum. Math. cap. 18. Et licet quædam ſint cauſæ, quæ plures, quàm duos exigant teſtes; nulla eſt tamen cauſa, quæ vnius teſtimonio, quamuis legitimo, terminetur. vt in tex. (quod intellige, vbi agitur de alterius præiudicio. ſup. cap. prox.) Et quoniam Iudæus non debet gaudere maiori prærogatiua, quàm Chriſtianus. ſup. cap. Iudæi. Ideo non eſt licitum alicui Chriſtiano, & multo minus crucis Chriſti inimico, vt cauſę ſuę, vnius tantum teſtimonio, quaſi legitimo, finem imponat. vt in tex. & ſup. cap. in omni.

Digitized by Google

Cap. 24. In literis.

NON ſunt idonei teſtes, quos actor de familia ſua produxit.

QVIA eos teſtes ad veritatem iuuandam adhiberi oportet, qui omni gratiæ, & potentatui, fidem religioni iudiciariæ debitam præponere poſſint. Leos. C.eod. Et quoniam illis de familia quis poteſt imperare, ratione patriæ, vel dominicæ poteſtatis. l. præſenti. C.de his, qui ad eccl.confug. Et ex affectu, quem habent erga patremfamilias, ſunt ſuſpecti, ne irati nocere cupiant, & læſi vlciſci velint. c. accuſatoribus. 3.q.5. Ideo cum illi de familia non ſint liberi teſtes, & ſit ſuſpicio, ne deponant falſum, & deierent in fauorem ipſius patrisfamilias, non ſunt in teſtimonium admittendi. vt in tex. & l. penult.ff.eod.

Cap. 25. Cum veniſſet.

DONEC atteſtationes fuerint publicatæ, & eis renunciatum, produci poſſunt teſtes.

QVIA ius indulget tertiam teſtium productionem, & ex cauſa quartã, vt probandi copia, nec nimis reſtringatur in præiudicium veritatis, nec nimium dilatetur, ad litem fraudulẽter protrahendam. infr.c.vltra. & Authent.de teſtib.§.quia vero.coll.7. Et quoniam indultum à iure beneficium nemini eſt auferendum. l.4.§.ſi quis. ff.de re iudic. Ideo ſi dictæ productiones non impediuntur per atteſtationum publicationem, vel partium renunciationem, non ſunt à iudice partibus denegandæ. vt in tex. & ſup.c.in cauſis.

POSTEA verò non, ſuper eodem capitulo.

QVIA qui vult producere teſtes poſt publicationem iam productorum, præſumitur, quod velit eos producere ſubornatos, poſtquam vidit ſe ſuccumbere per iam productos. ſup. c.fraternitatis. Et qui vult illos producere poſt renunciationem factam, vult habere regreſſum ad ius, quod à ſe ſponte abdicauit. c.poſt.de renunc.& l.ſi quis. C.de pact. Et quoniam fraudibus eſt obuiandum. c.plerunque. de reſcript. Et remittentibus actiones ſuas, non eſt poſtea recurſus dandus ad eas. l. quæritur. §. ſi venditor. ff. de ædilit edict. Ideo poſt atteſtationum publicationem, vel renunciationem factam teſtium productioni, non poſſunt vlterius à parte teſtes produci, quamuis de iure aliàs produci potuiſſent. vt in tex.& Clem.2.infr.eod.

SED ſuper alio ſic.

QVIA ex diuerſis non ſit illatio. l. Papinianus. ff. de minor. Et quoniam actus agentium non operantur vltra intentionem eorum. l.non omnis. ff. ſi cert.pet. Ideo ex quo publicatio, vel renunciatio

Digitized by Google

nunciatio eſt reſtricta ad certum articulum, non eſt dilatanda ad alium. vt in tex.& ſup.c.cauſam.

Cap. 26. Series.

POTEST reus producere teſtes ad probandum contrarium eius, quod actor probauit.

QVIA cauſarum merita, partium aſſertione panduntur. l. 2. C.ſi per vim, vel al.mod. Et illa pars eſt præferenda ad ſententiam in ſui fauorem obtinendam, quæ melius intentionem ſuam probauit.inf. cap. in noſtra. Et quoniam fauore rei eſt inductum, vt ipſe non cogatur ad probandum; ſed quod probet actor, ſi velit conſequi, quod intendit. l.qui accuſare. C.de edend. Et inducta ad fauorem, non ſunt retorquenda in læſionem.l. quod fauore. C. de legib. Ideo licet reus non ſit cogendus ſuam innocentiam probare, ſed actore non probante, ipſe debet abſolui. §.non ſolùm. Inſtitut. de legat. tamen ſi etiam ipſe velit producere teſtes, per quos prætendat ſuam intentionem melius probare, quàm actor probet ſuam, eius probatio eſt per iudicem admittenda, vt in tex.& l.circa.ff.de probat.

SI publicatio atteſtationum non eſt facta.

QVIA poſt atteſtationum publicationem, eſt præſumptio, quod ille, qui vidit ſe ſuccumbere per teſtes iam productos, velit producere alios ſubornatos, ad confuſionem, non ad dilucidationem veritatis. ſup. c.fraternitatis. Et quoniam fraudibus eſt obuiandum, c. plerunque. de reſcript. Ideo ſibi imputet reus, ſi intra tempus permiſſum ſuos teſtes non produxit. vt in tex.& Clem.2.eod.

CONSVETVDINE non obſtante.

QVIA conſuetudo irrationalis eſt dicenda abuſus; & non eſt ſequenda, ſed extirpanda. c. fin. de conſuet. Et quoniam huiuſmodi conſuetudo eſſet prohibitiua dilucidationis veritatis,& tolleret reo propriam defenſionem. vt in tex. & gloſ. hic. Ideo per illam non debet reus prohiberi, quin teſtes ad ſui fauorem producere poſſit. vt in tex.& l.inter pares. ff.de re iudic.

Cap. 27. Præterea.

CARNALIS copula probatur per conueniens teſtimonium de viſu.

QVIA illæ probationes magis ſtringunt, quæ ſunt aptiores, & veriſimiliores negotio, de quo agitur. l. 3. ff.de teſtib. Et quoniam actus carnalis non poteſt à teſtibus magis ſtrictè, & neceſſariò percipi, quàm per viſum. gloſ.in c.dixit.32.q.1. Ideo vbi datur teſtimonium de viſu, non requiruntur alia adminicula ad probandam

copulam carnalem. vt in tex.& c. tertio loco. de præſumpt. Sed per talem ſenſum inducitur violenta præſumptio de tali facto. c. literis. de præſumpt.

IDEM in teſtimonio auditus, quod adminicula, & fama coadiuuant.

QVIA diuerſæ ſpecies probationum, quæ ſingulæ non proſunt, ſimul iunguntur, quando tendunt ad vnum finem, vt faciant probationem perfectam. c.cum cauſam. de probat. Et quoniam teſtis de auditu, & fama ſeparatim, carnalem copulam ſufficienter non probant. infr. c. tam literis. Ideo ſimul vnita cum alijs adminiculis poſſunt facere in tali actu probationem plenam. vt in tex. & l. capite. ff. de adulter. de qua tamen non poteſt dari certa regula, ſed circunſpectus, & diſcretus iudex ex argumentis, & teſtimonijs, quæ rei aptiora eſſe comperit, motum animi ſui confirmabit. Bart. in d. l. capite.

Cap. 28. Cum à nobis.

VNIVS iudicis verbo non creditur.

QVIA licet quædam ſint cauſæ, quæ plures, quàm duos exigant teſtes, nulla eſt tamen cauſa, quæ vnius tantum teſtimonio, quamuis legitimo, terminetur. ſup.c.licet. In ore enim duorum, vel trium, ſtat omne verbum. Matth. cap. 18. Et quoniam qui omne dicit, nihil excludit. l. Iulianus. ff. de legat. 3. Ideo dictum vnius, quantæcunque fuerit auctoritatis, etiam ſi præſidialis curiæ honore præfulgeat, vbi vertitur præiudicium alterius, habetur pro dicto nullius, vt ex illo quis non iuſtificetur, neque condemnetur. vt in tex. & l. iuriſiurandi. C. de teſtib. licet faciat præſumptionem, & literis iudicis ordinarij ſit ſtandum, donec contrarium probetur. c. poſt ceſſionem. de probat.

SCRIPTVRAE verò eius per teſtes reprobari poſſunt.

QVIA non præſumitur pro iudicis proceſſu, niſi quatenus in cauſa legitimis conſtiterit documentis. cap. quoniam. de probat. Et quoniam eulogia ex mala fide quandoque ſcribuntur. l. diuus, la 2. ff. de cuſtod. & exhib. reor. Ideo contra iudicis ſcripturam, etiam ſi habeat teſtium ſubſcriptionem, admittitur contraria validiorum teſtium probatio. vt in tex. & l. cum precibus. C. de probat.

FALLIT hoc in Papa.

QVIA Papa gerit in terris vices Domini noſtri Ieſu Chriſti, dicente Domino, Petro, & in eo etiam eius ſucceſſoribus; Paſce oues meas. Ioan. cap. 21. Et quoniam eo ipſo, quod ad tantæ dignitatis apicem eſt promotus, ſanctus reputatur. c. non nos. diſt. 40. Ideo

propter

propter magnitudinem, & prærogatiuam dignitatis, eius verbis plenè eſt credendum. vt in tex. & Clem. literis. de probat.

Cap. 29. De Teſtibus.

TESTI ſuper dilatoria inducto, non creditur ſuper principali.

QVIA teſtis, qui iurauit dicere veritatem ſuper dilatoria exceptione, non per hoc iurauit illam dicere ſuper tota cauſa, ſeu principali. l.fin. C.qui legit.perſon.hab. ſtand. in iud. Et quoniam non valet dictum teſtis deponentis ſine iuramento. infr.c.tuis. Ideo ſi teſtes ſint inducti ad exceptionem dilatoriam ſolummodo probandam, cum ſuper ea tantum iurauerint dicere veritatem, non debent per hoc ſuper principali audiri, ne deponant non iurati. vt in tex. & infr.c.veniens.

NEC cogitur deponere.

QVIA ſi inductus ſuper dilatoria probanda, compelleretur deponere ſuper principali, reſultaret in proceſſu contrarietas; nam dilatoria indicat non eſſe procedendum in principali. c. fin. de except. & c.inter. de re iudic. vnde ſi ſimul deponeret ſuper principali, fieret proceſſus, vbi iam inducebatur teſtis ad probandum, quod non deberet eſſe proceſſus. c. exhibita. de iudic. Et etiam iuris ordo turbaretur, nam exceptio dilatoria debet proponi, & probari ante litem conteſtatam; ſed teſtes ſuper principali non ſunt regulariter ante litis conteſtationem recipiendi.c.quoniam. vt lit.non cont. Et quoniam huiuſmodi abſurda, & inconuenientia in iure ſunt euitanda. c.fin.de ord. cogn. Ideo talis, qui ſolùm iurauit teſtimonium dicere ſuper exceptione dilatoria, non eſt cogendus deponere, nec eſt audiendus ſuper negotio principali.vt in tex.& l.ſi quis libertatem.§.fin.ff.de petit. hæred.

SECVS, ſi ſuper peremptoria: tunc enim cogi poteſt, vt iuret deponere ſuper toto.

QVIA cum dilatoria cohæreat principali, & cum lis iam ſit conteſtata, quando deponitur ſuper peremptoria. c. quoniam. vt lit.non cont. tunc ceſſant illa inconuenientia, quæ reſultabant, quando teſtis, qui iurauit ſuper dilatoria, volebat induci ſuper principali. l.peremptorias. C.ſent.reſcind.non poſſ. Et ex tali depoſitione, nullũ aliud abſurdum ſequitur in cauſæ cognitione. Abb. hic. Et quoniam teſtis debet deponere veritatem, quam ſcit, pro vtraque parte, licet ab vna tantum fuerit inductus. ſup. c. fraternitatis. Ideo ex quo pars aduerſa approbat teſtes pro ſe ſuper exceptione peremptoria, debet illos recipere contra ſe etiam ſuper toto negotio principali. vt in tex. & l.ſi quidem. C.de exception.

Cap. 30. Conſtitutus.

DICTA teſtium non ſunt ad petitionem tertij publicanda.

QVIA nulli diecnda ſunt ea, quæ contra ſe ſunt; ſed apud ſemetipſum vnuſquiſque propria documenta requirere debet. c. 1. de probat. Et quoniam ſi dicta teſtium ad petitionem tertij publicarentur, eſſet præiudicium ipſis partibus, quæ amplius teſtes producere ſuper illis articulis non poſſent. ſup. c. fraternitatis. Ideo licet tertius comparens pro ſuo intereſſe, admittatur ad iudicium. l. ſi ſuſpecta. ff. de inoffic. teſtam. non tamen poteſt petere, vt atteſtationes principaliter receptæ inter partes contendentes, ipſis contradicentibus, aperiantur, & publicentur. vt in tex. & c. hæc quippe, & ibi gloſ. 3. q. 6.

ET is, qui produxit teſtes coram certis iudicibus, non poteſt ad eundem effectum, coram Iudicibus alijs illos producere.

QVIA ſi illi teſtes poſſent de nouo produci, eſſet periculum, ne ſubornati, & corrupti deponerent falſa, diuerſa à primis. Bart. in l. eos. ff. de falſ. Et quoniam atteſtationes in vno iudicio receptæ fidem faciunt in eadem cauſa, & inter eaſdem perſonas, etiam coram alio iudice. c. fin. de probat. Ideo ijdem teſtes non ſunt in eadem cauſa iterùm producendi ſuper eodem articulo, & inter eaſdem perſonas, licet contingat iudicum mutatio; ſed ſatis eſt, quod ſemel fuerint producti; & ex quo atteſtationes eorum non ſunt deperditæ, debent corã iſtis ſecundis iudicibus produci. vt in tex. & infr. c. ſignificauerũt.

SED illorum atteſtationibus debet eſſe contentus.

QVIA ex quo talis non oppoſuit contra eas in primo iudicio, præſumitur illis acquieuiſſe, & nihil obijcere potuiſſe. ſup. c. cauſam, il 1. Et quoniam quod ſemel placuit, amplius diſplicere non poteſt. c. quod ſemel. de reg. iur. in 6. Ideo huiuſmodi atteſtationibus, tanquàm ritè factis, & approbatis, ipſæ partes ſtare tenentur. vt in tex. & l. ſi quis. C. eod.

Cap. 31. Præſentium.

PVBLICATIS atteſtationibus, non opponitur in perſonas teſtium.

QVIA ex quo pars citatur ad videndum iurare teſtes, & præſens non excipit contra perſonas eorum, illos approbare videtur. ſup. c. ex parte Adæ. Et quoniam, poſt atteſtationum publicationem, eſt præſumptio, quod quis velit eos malitiosè reprobare, & obijcere falſa, quaſi prouocatus, poſtquam vidit eos non depoſuiſſe ſecundum ſuam voluntatem. ſup c. fraternitatis. Et cum ſemel approbatum reprobari non poſſit. l. Pomponius. ff. de negot. geſt. & malitijs ſit obuian-

obuiandum.c.plerunque.de reſcript,Ideo talis obiectio in perſonas regulariter tunc reprobatur. vt in tex. & Clem.2.eod.

TRES caſus excipit; primum, ſi poſt publicationem iurat, quod malitiosè ad hoc non procedit.

QVIA per huiuſmodi iuramentum tollitur præſumptio, quæ erat, vt malitiosè obijceret.c.paſtoralis.de except. non enim eſt facile credendum, quod quis ſit ſuæ ſalutis immemor, & velit falſum iurare. c.ſancimus. 1.q.7.& cum ſimus in dependentibus à conſcientia, iuramentum eſt legitima probatio; nam alia maior in huiuſmodi occultis haberi non poteſt.c.ſi verò.de ſent.excom.Et quoniam probationum facultati eſt fauendum. Authent.de teſtib. §.ſancimus. Et in iudicijs eſt veritas indaganda. c. ſi teſtes. 4. q.3. Ideo in tali caſu oppoſitio contra teſtes, eſt per iudicem admittenda.vt in tex.& infr.c.fin.

SECVNDVM, ſi ante publicationem fuit proteſtatus, quod volebat teſtes poſt publicationem reprobare.

QVIA ceſſante cauſa, ceſſat effectus. c. cum ceſſante. de appellat. Et quoniam quando quis proteſtatur ante publicationem, quod velit teſtes reprobare, ceſſat præſumptio, quod illos reprobet, ex eo,quod viderit, ipſos ad ſui fauorem non depoſuiſſe; quæ erat præſumptio malitiæ,propter quam prohibebatur contra eos opponere.ſup. c.fraternitatis. Ideo talis proteſtatio operatur effectum, vt poſt eam poſſit quis, publicatis atteſtationibus, in perſonas teſtium opponere. vt in tex.& Bald.in d.c.paſtoralis. col.2.

TERTIVM, ſi, proteſtatione non facta, vult nunc probare, quod de nouo didicit, quæ nunc obÿcere vult.

QVIA quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l.de ætate. §.ex cauſa.ff.de interrogat. act.Et quoniam ignorantia facti excuſat.c.ignorantia.de reg.iur.in 6.Ideo cum ei non poſſit imputari, cur prius in teſtes non obiecerit iſta, quæ ignorabat,nunc ad illa obijcienda debet admitti. vt in tex.& l.ſi quis.C.eod.

Cap. 32. In noſtra.

SI actoris, & rei, teſtes contraria deponunt, fidem ſibi non derogant, ſed præualent digniores, & veriſimiliora deponentes.

QVIA partium aſſertione,cauſarum merita panduntur.l.nec imperiale. C. ſi per vim, vel alio mod. Et quoniam iudex non ad vnam probationis ſpeciem, debet ſuam cognitionem allegare, ſed ex ſententia animi ſui oportet eum exiſtimare,quid aut credat, aut parùm probatum ſibi opinetur. l.3.ff.de teſtib.Ideo non debet iudex ſe adſtringere ad ea,quæ dicunt vnius partis teſtes, & aliorum dicta in-

Digitized by Google

conſideratè reſpuere; ſed ipſis hinc inde diligenter circumſpectis, ad validiores, & probabiliores adhærere. vt in tex. & l. eos. C. de teſtib. Oppoſita enim iuxta ſe poſita, magis elucescunt. Ariſt. in prædicam. cap. de oppoſit.

ET ſi in cæteris eſt paritas, præfertur numerus.

QVIA veriſimilius eſt, quod plures ſciant veritatem, quàm pauciores. cap. licet. de probat. Et eſt potius facienda interpretatio benigna, ne tot teſtes de periurio notentur. ſup. c. cum tu. Et quoniam, quod veriſimilius eſt, in iudicijs eſt ſequendum. c. afferte. de præſumpt. Et in dubijs benigniora ſunt præferenda. l. ſemper. ff. de reg. iur. Ideo ſi teſtes vtrinque producti, eiuſdem honeſtatis, & exiſtimationis exiſtant, teſtimonium plurium debet prævalere. vt in tex. & c. ſi teſtes. 4. q. 3. licet vbi cætera ſunt paria, ſententia feratur pro reo. cap. inter. de fid. inſtrum. niſi in quatuor caſibus, ſcilicet, in cauſa matrimoniali, liberali, dote, & teſtamento. c. ex literis. de probat. & l. inter. ff. de re iudic.

Cap. 33. Tam literis.

AD probanda impedimenta electi; laici, & fœminæ admittuntur.

QVIA quando opponitur crimen, ſiue irregularitas, in modum exceptionis contra clericum ciuiliter, licet agatur de crimine, non agitur criminaliter. ſup. c. quoniam. Et quoniam edictum de teſtibus eſt prohibitorium, vt quilibet ad teſtificandum admittatur, niſi per iura reperiatur excluſus. l. 1. ff. eod. Et laici, ſiue vir, ſiue mulier, prohibentur ſolùm teſtificari de crimine contra clericum, cum criminaliter agitur. ſup. c. de cætero. & de verb. ſign. c. forus, & ibi gloſ. Ideo in hoc caſu, in quo ad probanda impedimenta electi, agitur ciuiliter in modum exceptionis; tam vir, quàm mulier, niſi aliud eis obſiſtat; poſſunt contra clericum teſtificari. vt in tex. & c. ex eo. 15. q. 3.

ET teſtes de auditu, & fama ſufficienter non probant.

QVIA teſtis debet deponere de eo, quod eſt geſtum, vel dictum in præſentia ſua, & quod proprio ſenſu veraciter percepit, vt veritas facti habeatur, & neceſſariò concludat. c. inquiſitionis. §. quæſiuiſti. de accuſat. Et quoniam ea, quæ deponuntur percepta ex auditu alieno, & ex fama, non deponuntur percepta ſenſu proprio, & ſæpe ſunt falſa. c. ſuper eo. de eo, qui cogn. conſ. & l. in ſumma, §. idem Labeo, & ibi gloſ. ff. de aqua pluu. arc. Ideo tales, qui deponunt ea, quibus non interfuerunt, non ſunt propriè teſtes, nec ſufficienter probant. vt in tex. & l. teſtium. C. eod.

Cap.

Cap. 34. Cum olim.

IN cauſa liberali contra contumacem, etiam lite non conteſtata, teſtes recipi poſſunt.

QVIA cauſa libertatis eſt fauorabilis. l.diffamari. C. de ingenu. man.eſt enim libertas de iure naturali primæuo.Inſtit.de iur.nat. §.ius autē. Et contumax eſt odioſus.c.prout.de dol. & cont.qui enim refugit iudicium,apparet,eum eſſe de ſua iuſtitia diffiſum.c.Chriſtianis.11.q.1.Et quoniā vbi cauſa fauorabilis ſuadet, receditur à communi regula iuris, & aliquid ſpecialiter ſtatuitur. l.ſcire. §.ſufficit. ff. de excuſat.tut.& contumacia eſt punienda,ne quis de inobedientia glorietur, & cæteri ſimile exemplum in detrimentum iuſtitiæ, & ſuperioris, ſequantur.c.veritatis. de dol. & cont. Ideo licet ſit regula communis, vt, lite non conteſtata, ad teſtium receptionem non procedatur. vt lit. non cont. per totum. ſunt tamen aliquæ cauſæ ſpeciales, & fauorabiles, in quibus à dicta regula receditur. c. quoniam. d.tit. vt lit. non cont.inter quas eſt cauſa libertatis contra contumacem.vt in tex. & c.cauſam.de dol.& cont.

Cap. 35. Ex tenore.

PVBLICATIS atteſtationibus, admittitur aduerſarius ad probandum contrarium, ſi ante publicationem ſuper hac probatione contraria inſtrui non potuit.

QVIA in tali caſu non poteſt parti imputari, cur id non probauerit ante publicationem, cum aduerſarius ſuum articulum clare non ſpecificauerit; ſed bene ipſi aduerſario eſt ſua obſcuritas imputanda.infr. c.penult. & ibi gloſ. fin. & ex quo aduerſarius non potuit prius ſuper tali caſu inſtrui, non præſumitur,quod modo velit per teſtes ſubornatos probare. gloſ.fin.hic. & gloſ.penult.in c.ſi teſtes.4.q.3. Et quoniam vbi parti non poteſt imputari, probationis copia non eſt ei ſubtrahenda. infr. c.penult. Ideo ſicut debita ſpecificatio aduerſarij repellit, poſt atteſtationum publicationem, probationem directè contrariam. infr. Clem.2.ita indebita eius ſpecificatio cauſat, vt illa admittatur. vt in tex.& Ioan. And.in addit. Specul.de teſte.§.ſæpe.

Cap. 36. Significauerunt.

INDVLGENDA eſt in cauſa quarta productio teſtium, petita cum ſolemnitate legali.

QVIA poſt tertiam productionem deteguntur aliquando noui teſtes, quos pars, abſque ſua culpa, prius producere non potuit. infra c.penult. Et ſine culpa, non eſt probationis copia alicui anguſtanda. Authent. de teſtib. §. ſancimus. coll.7. Sed quoniam ex iterata toties productione eſt præſumptio, quod producens fuerit percuncta-

cunctatus dicta teſtium, & quia fortè illi non probabant, ſit inductus ad producendos alios ſubornatos. ſupr. c.in cauſis. Ideo prius exigitur ab eo iuramentum huius præſumptionis purgatiuum, & poſtea conceditur ei iſta productio. infr. c. penult. & Authent.in d.tit.§.quia verò.

CAVSA legitima non refragante.

QVIA teſtium effrænata multitudo, vt litium ſit finis, eſt reſtringenda.infr.c.prox.& l.1.ff.eod. Et quoniam ex hac cauſa, & ne altera pars indebitè in iudicio vexetur, poteſt iudex denegare etiam tertiam, & ſecundam teſtium productionem.c.cum dilecti. de dol.& cont. & l.nonnunquam. ff.de iudic. Ideo multo fortius ad effrænandam teſtium multitudinem, poteſt quartam productionem denegare. vt in tex. & Authent.in d.§.quia verò.

ALIAS legitimè appellatur.

QVIA iudex, qui ſine iuſta cauſa priuat aliquem beneficio ſibi à iure indulto, indebite illum grauat. Authent.de iudicib.§.oportet. coll.6. Et quoniam de iure canonico poteſt à quolibet grauamine præſenti, vel prætèrito, etiam per interlocutoriam illato, appellari.cap. cum ceſſante.de appellat. Ideo ex quo ius indulget parti hanc quartam teſtium productionem cum ſolemnitate legali petitam, ſi iudex ſine iuſta cauſa illam denegat, legitimè appellatur. vt in tex.& c. paſtoralis. de except.

Cap. 37. Cum cauſam.

DILIGENTER examinandi ſunt teſtes.

QVIA ius oritur ex facto.l.ſi ex plagis.§.in cliuo. ff.ad leg.aquil. Et quoniam ad facti veritatem non facile peruenitur, niſi circunſtantiæ omnes diligenter perquirantur. c.occidit.23.q.8. Et veritas ſæpius exagitata, magis ſplendeſcit in lucem. c.graue. 35. q.9. Ideo iudicantem oportet cuncta rimari.c.iudicantem.30.q.5.Et diligenter teſtes examinare, de ſingulis circunſtantijs prudenter inquirendo, de cauſis videlicet, perſonis, loco, tempore, viſu, auditu, ſcientia, credulitate, fama, & certitudine, cuncta plene conſcribere faciens. vt in tex.& l.3. ff.eod.

ET puniendi, qui eos impediunt.

QVIA qui præſtat in cauſa impedimentum veritati, grauiter peccat, & pro hoc poteſt excommunicari. ſupr.c.tam literis. Vterq. enim reus eſt, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit; nam & ille prodeſſe non vult, & iſte nocere deſiderat.c.quiſquis.11. quæſt.3. Et quoniam iudicis iuriſdictio ad omnia ſe extendit, ſine quibus cauſa expediri non poteſt.c.præterea.de offic.deleg. & l.2.ff.de iuriſd.

iuriſd.omn.iud. Ideo ſi teſtes, quos pars,ad perhibendum teſtimonium veritati,duxerit producendos, quis præſumpſerit impedire, iudex debet illum compellere ab huiuſmodi præſumptione ceſſare. vt in tex. & c.1.de offic.deleg.

E T ipſorum teſtium multitudo eſt per iudicem refrænanda.

QVIA ſuperflua teſtium multitudo potius confundit proceſſum, quàm adaperiat veritatem; & inutiliter vexat iudicem, partem, & teſtes.l.1. ff.eod. Et quoniam iudex non debet nimium in vna cauſa immorari,ne per illam cæteræ negligantur.c.cum ſit.de appellat. Et partes non debent vltra modum grauari laboribus,& expenſis.c.finem.de dol.& cont. & cauſa teſtificandi,non debent homines diu à ſuis negotijs auocari. l.ſed ſi quis. ff. quemad. teſtam. aper. Ideo licentia producendi teſtes, eſt per iudicem moderanda, & ad ſufficientẽ numerum teſtium coarctanda; vt eum ſolum teſtium numerum euocari patiatur,quem ad habendam veritatem,putauerit eſſe neceſſarium. vt in tex.& d.l.1.ff.eod.

Cap.38. Veniens, il 2.

ATTESTATIONES receptæ in ſummario, fidem non faciunt in plenario iudicio.

QVIA in iudicio ſummario exigitur leuior probatio, quam in plenario; cum in ipſo agatur de modico præiudicio; vnde in eo non fit litis conteſtatio.Clement.ſæpe.de verb.ſign. Et quoniam vbi maius periculum vertitur, cautius eſt agendum. c. vbi. de elect. in 6. Ideo vbi atteſtatio eſt ſufficiens in ſummario, non eſt per hoc perfecta probatio in iudicio plenario. vt in tex.& infr. c.cum in tua. licet etiam in eo præſumptionem faciat. Innoc.hic. Sicut probatio facta in cauſa ciuili,non eſt neceſſario concludens in criminali.c.1.eod.in 6.

E T illarum publicatione non obſtante, ijdem, vel alij teſtes ſuper eiſdem capitulis recipi poſſunt.

QVIA cauſa non eſt ſine legitimis probationibus terminanda. ſupr.c.prox.Et quoniam probationes factæ in iudicio ſummario, non ſufficiunt in plenario. vt dictum eſt ſuperius. Ideo publicatio atteſtationum iudicij ſummarij, non debet obſtare in plenario. vt in tex. & infr.c.cum cauſa.Vnde. c.fraternitatis, & ſimilia, quæ dicunt publicationem obſtare, debent intelligi, quando atteſtationes ſunt receptæ ad eundem finem, & ſunt ſufficientes in vtroque iudicio. gloſ.hic. ſicut ſimile dicitur de effectu ſententiæ. l. cum quæritur. ff. de except. rei iudic.

Cap.

Cap. 39. Tuis.

RELIGIOSI etiam, ad teſtificandum non admittuntur abſque iuramento.

QVIA iuramentum exigitur à teſte, vt ipſius timore magis incitetur ad dicendam veritatem.c.ex literis.de iureiur. & S.Thom. 2.2.q.70.art.4. Et quoniam ob id eſt regula generalis, vt in alterius præiudicium, nullius teſtimonio credatur, niſi iuratus depoſuerit.c.ſi teſtes. 4.q.3. Et qui omne dicit, nihil excludit. l.Iulianus. ff.de legat.3. Ideo ſiue teſtis ſit religioſus, ſiue non, debet de dicenda veritate in iudicio iurare. vt in tex.& infr.c.nuper.

NISI à partibus remittatur.

QVIA iſtud iuramentum in partium fauorem principaliter præſtatur. gloſ.hic.& c.etſi Chriſtus.de iureiur. Ipſarum enim intereſt, ne in cauſa veritas occultetur. c.non ſanè. 14.q.5. Et quoniam fauori pro ſe principaliter introducto, quilibet renunciare poteſt.c.ad apoſtolicam.de regular. Ideo à partibus poteſt hoc iuramentum teſtibus remitti. vt in tex.& l.fin.C.de fideicom.

Cap. 40. Dilecto.

DELEGATVS neceſſarius in teſtem, remouetur à iudicando, & alius ſubrogatur.

QVIA in eadem cauſa non poteſt quis eſſe iudex, & teſtis.c.forus. de verb. ſign. Et quoniam facilius reperiuntur centum iudices, quàm vnus teſtis. gloſ. in c.cum R. de offic. deleg. hinc eſt, quod facilius recuſatur iudex, quàm teſtis.d.c.cum R. Et probationũ copię eſt fauendum. l.ne quid.§.de his. ff. de incend.ruin. & naufr. Ideo ne probationis facultas detrahatur, melius eſt, vt quis remoueatur ab officio iudicandi, ad quod alter idoneus poteſt inueniri, quam ab actu teſtificandi, in quo alter ſufficiens teſtis, vt eſt ille, qui eſt neceſſarius, non poteſt ad perficiendam probationem reperiri. vt in tex. & l. curent. ff.eod.

Cap. 41. Significauit.

NE probationis copia pereat, citato aduerſario, recipiuntur, & publicantur teſtes, quos reus induxit.

QVIA cum reus ſit poſſeſſor, non poteſt agere, nec poteſt alios cogere ad agendum.l.vnic. C. vt nemo inuit. & ſic non poteſt ad ad libitum producere teſtes poſt litem conteſtatam, iuxta diſpoſitionem.c.quoniam.vt lit.non cont. Et quoniam, niſi ſibi prouideretur de hoc remedio, per quod teſtes recipiantur, & eorum dicta perpetuò valitura, lite non conteſtata, publicentur; poſſet ius ſuum deperire per

mortem

mortem teſtium, qui iuris ſui ſunt conſocij. vt in tex. Ideo vbi reus timet, ne proceſſu temporis, probationis copia valeat deperire, poteſt quandocunque producere teſtes, & eorum dicta in publica facere redigi monumenta. vt in tex. & d.cap.quoniam. Futuris enim caſibus prudenter eſt occurrendum. l. ſi quis domum. ff. locati. Et vt ſalua ſit rerum probatio, diligenter eſt curandum. cap. ſi teſtes. §. ſi res. 4. quæſt. 3. ſed quia vbi agitur de præiudicio abſentis, ad illum eſt ſemper citatio præmittenda. l. de vnoquoque. ff. de re iudic. ideo etiam in hoc caſu eſt citanda pars, contra quam tales teſtes producuntur. vt in tex. & ſupr. cap. 2.

Cap. 42. Cum cauſam.

SI materia antiqui capituli repetitur, aliquo addito, quod ſubijcitur neceſſitati probandi, poſſunt teſtes etiam antiqui, publicatis atteſtationibus, produci.

QVIA ratione adiuncti iſta eſt noua materia, licet habeat incluſam partem de antiqua. vt in tex. & gloſ. hic. Et quoniam in iure eſt attendendum, quod principaliter fit, non quod in conſequentiam venit. c. cum voluntate. de ſent. excom. Ideo licet ſuper articulis antiquis non poſſit fieri noua teſtium productio, poſt atteſtationum publicationem. ſupr. c. fraternitatis. ſecus eſt, quando productio eſt neceſſaria propter aliquid, quod ſit adiunctum ipſis articulis antiquis. vt in tex. & gloſ. in d. c. fraternitatis.

Cap. 43. Albericus.

RECIPIVNTVR, & publicantur teſtes, qui interfuerunt ſententiæ, vbi per ſcripturam de ſententia non apparet.

QVIA licet de ſolemnitate ſubſtantiali ſententiæ diffinitiuæ ſit, quod pronuncietur in ſcriptis, alias nomen ſententiæ non meretur habere. cap. fin. de re iudic. in 6. & cap. in primis, in fin. 2. quæſt. 1. exceptis breuibus cauſis, & maximè vilium perſonarum. l. fin. C. de ſent. ex breui. recit. non tamen eſt neceſſe, quod illa ſcriptura ſit publica, ſed ſufficit priuata manu, puta, iudicis ſcripta. l. hac lege. C. d. tit. licet poſtea, vt faciat fidem, oporteat, quod notarius redigat illam in publicis ſcriptis. cap. quoniam. de probat. Et quoniam in ore duorum, vel trium teſtium, ſtat omne verbum. Matth. cap. 18. Ideo acta iudicij, in ſcriptis publicis non redacta, poſſunt per teſtes, qui ſententiæ interfuerunt, probari, & in publicam ſcripturam per notarium redigi. vt in tex. & d. cap. quoniam. Ad quam publicationem faciendam, ſunt vocandi illi, quos negotium tangit. ſupr. cap. ſignificauit.

Cap.

Cap. 44. Cum in tua.

PVBLICATIS atteſtationibus, poſſunt produci teſtes ſuper eodem articulo, vel directè contrario, qui prius fuerunt producti in iudicio ſummario, ſeu extra iudicium.

QVIA modus agendi in iudicio ſummario, eſt diuerſus ab illo, qui eſt in plenario. Clem. ſæpe. de verb. ſignif. & probationes receptæ in illo, non faciunt fidem in iſto. ſupr. cap. veniens, il 2. Et quoniam ex diuerſitate modi agendi, excluditur timor, qui habetur, ne quis velit poſt publicationem atteſtationum, producere teſtes ſubornatos. ſupr. c. cum cauſa. Et probationum copia non eſt ſine legitima cauſa, coarctanda. infr. cap. penult. Ideo in hoc caſu non obſtant illa iura; quæ propter periculum ſubornationis prohibent, poſt publicatas atteſtationes, eorundem teſtium, vel aliorum productionem; & ſic remanet libera facultas ad illos producendos. vt in tex. & ſupr. cap. ex tenore.

Cap. 45. Conſtitutis, il 1.

EXCOMMVNICARI poſſunt, qui partem impediunt in teſtibus producendis.

QVIA occultare veritatem in alterius præiudicium in ciuili, eſt peccatum mortale. c. quiſquis. 11. q. 3. quod intellige, quando quis inducitur ad teſtificandum. inf. tit. prox. c. 1. ſicut etiam eſt in criminali, poſtquam officium teſtis, quis aſſumpſit. c. ne quis. 22. q. 2. Et quoniam pro peccato mortali poteſt quis excommunicari. c. nemo. & c. nullus. 11. q. 3. Et agentes, & conſentientes pari pęna puniuntur. c. quantæ. de ſent. excom. Ideo ſi quis teſtes in cauſa ciuili impedire præſumpſerit, quominus teſtimonium perhibeant veritati, poteſt excommunicationis pœna innodari. vt in tex. & ſupr. c. tam literis. & S. Thom. 2. 2. q. 70. art. 1.

ET denuntiandi ſunt teſtes, non teneri iuramento de veritate non dicenda.

QVIA tale iuramentum eſt illicitum, & temerarium, cum ſit contra bonos mores, & nutritiuum peccati. ſup. c. intimauit. Et quoniam iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis. c. quanto. de iureiur. Ideo per iudicem eſt denuntiandum, teſtes per illud iuramentum ad occultandam veritatem non teneri. vt in tex. & c. olim. de accuſat.

ET ſi conſanguinei impediunt teſtes actoris de veritate non dicenda, punitur reus, de cuius voluntate hoc fieri præſumitur.

QVIA iniquam cauſam oſtendit ſe fouere, & experiri debet iudicis auctoritatem à ſe deluſam, qui defenſionis copiam ſubtrahit aduerſario. l. prouidendum. C. de poſtul. Et quoniam non

non eſt veriſimile, vt, eo inuito, talia fierent; & ob hoc non caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, eo quod, ſi voluiſſet, potuiſſet prohibere. vt in tex. Et qui per alium facit, per ſeipſum facere videtur. c. vt famæ. de ſent. excom. Ideo ipſa pars principalis poteſt conſtringi per impoſitionem pœnæ, vt faciat tale impedimentum ceſſare. vt in text. & infr. tit. prox. c. peruenit. Delictum autem factum per conſanguineos, ſeu amicos, quando præſumatur factum de voluntate illius, de cuius fauore agitur, vide Oldrad. conſil. 92. incipien. Rex habebat.

Cap. 46. Conſtitutis, il 2.

QVI teſtificata non didicit, nec renunciauit teſtibus producendis ſuper antiquis articulis, ſeu capitulis, teſtes etiam aliàs producere poteſt.

QVIA cum talis ignoret, quid teſtes dixerint in prima productione, non eſt ſuſpicio, quod poſtea eos ſubornauerit ad aliquid addendum, vel emendandum ad priora teſtificata: ſicut ſuſpicandum eſt de illo, qui iam teſtificata didicit. ſup. c. veniens, il 2. & Authent. de teſtib. §. quia. coll. 7. Et cum non renunciauerit fauori ſuo in teſtibus producendis, non eſt ſibi imputandum, vt iure ſuo in tali caſu priuari debeat. ſup. c. cum veniſſet. Et quoniam probationum facultas non eſt indebitè anguſtanda. infr. c. penult. Ideo, niſi aliud legitimum obſtet, talis teſtium productio non eſt impedienda. vt in tex. & ſup. c. de teſtibus.

Cap. 47. licet, il 2.

PONIT Concilium duodecim requiſita, ſine quibus ad probandam conſanguinitatem, in cauſa matrimoniali non valet teſtimonium de auditu.

QVIA licet ex quadam neceſſitate, præter communem formam, olim fuerit inſtitutum in conſanguinitatis, & affinitatis gradibus computandis, valere teſtimonium de auditu, cum, propter breuem hominum vitam, teſtes de viſu deponere non valerent, vſque ad gradum ſeptimum computando. c. de parentela. 35. q. 6. & l. non facile. ff. de gradib. Tamen quoniam pluribus exemplis, & certis experimentis eſt compertum, ex hoc multa pericula contra legitima prouenisse coniugia. vt in tex. Et hodie prohibitio contrahendi matrimonium, quartum conſanguinitatis, & affinitatis gradum non excedit. c. non debet. de conſang. & affinit. Ideo ſtatuitur, ne de cætero ſuper hoc recipiantur teſtes de auditu, niſi fortè perſonæ graues extiterint, quibus fides ſit meritò adhibenda, & ante litem motam teſtificata didicerint ab antiquioribus ſuis; non vtique ab vno, cum non ſufficeret ille, ſi viueret; ſed à duobus ad minus; nec ab infamibus, & ſuſpectis, ſed à fide dignis, & omni exceptione maioribus; cum ſatis videretur abſur-

abſurdum, illos admitti, quorum repellerentur auctores; Nec tamen ſi vnus à pluribus, vel infames ab hominibus bonæ famæ acceperunt, quod teſtantur, tanquam plures, & idonei teſtes debent admitti; cum, ſecundum ordinem ſolitum iudiciorum, non ſufficiat vnius teſtis aſſertio, etiam ſi præſidiali refulgeat dignitate; & actus legitimi ſint infamibus interdicti. Teſtes autem huiuſmodi proprio iuramento firmantes, quod ad ferendum teſtimonium in cauſa ipſa, odio, amore, timore, vel commodo non procedant, perſonas expreſſis nominibus, vel demonſtratione, vel circumlocutione ſufficienti deſignent, & ab vtroque latere ſingulos gradus clara computatione diſtinguant, & in ſuo nihilominus iuramento concludant, ſe accepiſſe à ſuis maioribus, quod deponunt, & credere ita eſſe. Sed nec tales ſufficiant, niſi iurati deponant, ſe vidiſſe perſonas, vel ſaltem in vno prædictorum graduum conſtitutas pro conſanguineis ſe habere. Tolerabilius eſt enim, aliquos contra ſtatuta hominum dimittere copulatos, quàm coniunctos legitimè contra ſtatuta domini ſeparare. vt in tex. & ſup. c. quoties.

Cap. 48. Per tuas.

POST publicationem, ad petitionem producentis, interrogari non debent teſtes.

QVIA quemadmodum propter timorem ſubornationis, noui teſtes prohibentur produci, poſt atteſtationum publicationem. ſup. c. fraternitatis. ita propter eundum timorem prohibentur & antiqui repeti. Authent. de teſtib. §. quia. coll. 7. Ideo ad euitandum huiuſmodi periculum, ad petitionem producentis, tunc non ſunt aliquæ interrogationes faciendæ. vt in tex. & ſup. c. conſtitutis, il 2. Iudex verò poteſt ex officio quandocunque, etiam poſt publicationem, teſtes interrogare, fortè quia depoſuerunt obſcurè, & clarius velit eos percunctari. c. cum Ioannes. de fid. inſtrum. & l. vbicunque. ff. de interrog. act. in ipſo enim ceſſat iſte timor, & ad iuſtè iudicandum, debet cuncta rimari. c. iudicantem. 30. q. 5.

NISI quando dolo, vel negligentia examinatorum, ſuper omnibus capitulis interrogati non fuerunt.

QVIA dolus, vel negligentia iudicis, parti obeſſe non debet. c. vt debitus. de appellat. Et quoniam probandi copiæ eſt potius fauendum, quàm indebitè illa ſit anguſtanda. Authent. de teſtib. §. ſancimus. coll. 7. Ideo ſi iudex non examinauit teſtes, vt debebat, puta, quia pars poſtulaſſet à principio, illos ſuper certis capitulis interrogari, & iudex id malitioſè, vel negligenter prætermiſiſſet; non obſtante atteſtationum publicatione, erunt ipſi teſtes ſuper huiuſmodi articulis, ad partis inſtantiam interrogandi. vt in tex. & cap. 2. eod. in 6.

Cap. 49. Licet, il 3.

TESTES probatorios,& reprobatorios probatoriorũ reprobare licet.

QVIA vt veritas facti habeatur, & neque actor, neque reus per falſos teſtes iniuſtè opprimãtur,vtrique parti eſt in iudicio æqualiter ſubueniendum. c.2.eod.in 6.& l.eos.C.eod. Et quoniam, niſi liceret vni parti reprobare iniquos teſtes ab altera parte inductos, ſæpe veritati falſitas præualeret.ſup.c.pręſentium.Ideo iudex debet recipere teſtes, quos contra perſonas productorum ſuper principali negotio, partes duxerint producendos; quos ſi rurſus pars altera, vel vtraque voluerit reprobare,contra illos ſunt probationes admittendæ. vt in tex.& c.licet.de probat.

SED reprobatorios reprobatoriorum, non licet.

QVIA ſi producendi quartos contra tertios, & ſic deinceps partibus licentia tribueretur, negotium diutius contingeret protelari. vt in tex.& infr.c.penult.Et quoniam infinitas eſt euitanda.l.vt inter.C.de ſacr.ſan.eccl.Et litium finis eſt procurandus.c.finem. de dol.& cont.& l.fin. ff.pro ſuo. Ideo tertia teſtium reprobatio non eſt admittenda. vt in tex.& d.c.2.in 6.

Cap. 50. Præſentata.

ATTESTATIONES receptæ per arbitrum, fidem faciunt in iudicio, ſi teſtes mortui ſunt.

QVIA acta geſta in vno iudicio,faciunt fidem in alio. l. geſta. C. de re iudic. Et quoniam coram arbitro, licet non ſit ſtrictè iudicium, ex quo arbiter non habet iuriſdictionem,ſed quandam notionem.l.1. C.de arbitr. nam partes compromittentes, cum ſint priuatæ perſonæ, non poſſunt dare iuriſdictionem non habenti. l.priuatorum. C.de iuriſd.omn.iud. eſt tamen coram eo quaſi iudicium; cum arbitria ſint redacta ad inſtar iudiciorum. l. 1. ff. de recept. arbitr. Et nimium graue eſſet, quod iſta acta, factum reſpicientia, perirent per mortem teſtium; cum per alios teſtes forſan non poſſent poſtea haberi. l.fin. C. de teſtib. Ideo licet de mero, & ſtricto iure, acta coram arbitro, non deberent valere, vt acta iudicialia; de æquitate tamen,vt ſalua ſit rerum probatio,& vt habeatur reſpectus ad communem partium conſenſum, quæ elegerunt arbitrum; vt quendam bonum iudicem, ſtatuitur, quod, ſi teſtes mortui ſint, eorum atteſtationes receptæ coram arbitro, faciant fidem etiam in iudicijs ordinarijs. vt in tex. & l. cum ante. C. de arbitr.

M SI

SI viuunt, eſt in optione illius, contra quem teſtes producti ſunt, an velit atteſtationes recipere, an teſtes de nouo deponere, etiam ſi atteſtationes publicatæ ſunt.

QVIA cum tales teſtes poſſint rurſus haberi, non eſt ita periculum, quod facti veritas pereat; ſicut eſt, quando mortui ſunt. ſup.cap. conſtitutis. Sed quoniam quilibet poteſt renunciare iuri pro ſe principaliter introducto. l.penult.C.de pact. Ideo in hoc caſu ius noluit cogere ad habendam fidem illis atteſtationibus, ſicut quando teſtes ſunt mortui; nec voluit illas reprobare, tanquam ſi non eſſent iuridicè factæ; ſed ſtatuit quoddam medium inter vtrunque, vt ſit in arbitrium partis, contra quam teſtes ſunt producti, an illis atteſtationibus ſtare velit. vt in tex.& l.fin. C.de teſtib.

Cap. 51. Nuper.

NON creditur teſti, etiam religioſo, qui ſine iuramento deponit.

QVIA in iudicijs eſt maximè inuigilandum, vt veritas facti habeatur, ne per ſententiã alicui damnum iniuſtè infligatur.c.ſi teſtes. 4.q.3. Ius enim oritur ex facto.l.ſi ex plagis.ff.ad leg. aquil. Et factum ex probationibus percipitur.ſup.c.licet. Et iuxta probata eſt ferenda ſententia.l.illicitas.ff.de offic. præſid. Et quoniam timore iuramenti, teſtes magis incitantur ad dicendam veritatem. c.hortamur. 3. q.9. Homines enim maximè abhorrent peccata, quæ ſunt contra Deum, quaſi grauiſſima, inter quæ eſt periurium; non autem ita abhorrent peccata, quæ ſunt contra proximum. S.Thom. 2. 2. q.70. art. 4. Ideo ad maiorem certitudinem teſtimonij, vbi vertitur præiudicium alterius, à quocunque teſte requiritur iuramentum. vt in tex. & ſup.c.tuis.

Cap. 52. Venerabili.

DILIGENTER examinandi ſunt teſtes.

QVIA iudex debet ſententiare ſecundum allegata, & probata. l.illicitas.ff.de offic.præſid. Et quoniam ad facti veritatem non facilè peruenitur, niſi circunſtantiæ omnes diligenter inquirantur.c.occidit.23.q.8. Ideo vt iuſta ſententia feratur, oportet iudicantem cuncta rimari. c.iudicantem. 30. q.5. Et teſtium fidem diligenter examinare. vt in tex.& l. 3.ff.de teſtib.

ET ſigillatim.

QVIA ſi plures ſimul examinarentur, vnus inſtrueret alium; & alter ſequeretur dictum alterius; & ita ex eorum colluſione non poſſet facile deprehendi, an verum, vel falſum, concorditer depoſuiſſent. l.minime, & ibi gloſ. ff.de legib. Et quoniam plures teſtes exami-

examinantur, vt ex eorum depoſitione veritas facti percipiatur. ſup.c. licet, il 2.& S.Thom. 2.2.q.70. art.2. Ideo teſtes examinandi ſunt ſigillatim,& ſecreto. vt in tex.& l.nullum. C. de teſtib. Exemplo Danielis, qui ſic examinauit teſtes, qui accuſabant Suſannam. Daniel.cap.13.

ETIAM ſi agitur de vita; & miraculis alicuius canonizandi.

QVIA circa maiora vertitur maius periculum. c. miramur. diſt. 61. & ob id in eis cautius eſt agendum. c. quieſcamus. diſt. 41. Et quoniam canonizatio Sanctorum eſt maximum negotium, quod ſpectat ad ſolum Papam.c.vnic.& ibi gloſ.de reliq.& ven.ſanct.in 6. Et ad illam obtinendam non ſufficit vita ſine miraculis. Abb. hic. quod intellige ad finem canonizationis, non ad finẽ beatitudinis; nam ad eſſe ſanctitatis non requiruntur neceſſario miracula. d. c. vnic. in 6. ſed non debet quis canonizari, niſi etiam de miraculis conſtet, quia ſine illis ignoramus, an ficte vitam duxerit, & ſic an fuerit dignus ira, vel miſericordia. c.fin.de purg.can. Nec ſufficiunt miracula ſine vita; quia miracula fiunt quandoque per malos, non ex dono Dei; ſed arte Diaboli. c.teneamus. & c.prophetauit.1.q.1.& S.Thom.2.2.q.178.art. 2. Ideo nemo eſt canonizandus, niſi prius per diligens examen, ex depoſitione teſtium fide dignorum, clare conſtet de illius vita optima, & miraculis certis; vt vnum confirmet aliud. vt in tex.& d. c.vnic.in 6. & ibi gloſ. quæ latè tractat de canonizatione Sanctorum, quomodo ſit facienda.

Cap. 53. Cum clamor.

ITERVM examinandus eſt teſtis, qui obſcurè depoſuit, ex iudicis officio.

QVIA graue eſt, ſuper re incerta certam ferre ſententiam. cap. graue.11.q.3.Et quoniam iudicis non intereſt,quænam pars cauſam vincat.c.forus. de verb.ſign. & ei ſemper ſunt publicata dicta teſtium, ſiue per ſe receperit illa, ſiue per tabellionem. cap. cum Ioannes. de fid. inſtrum. Et ſic non cauſatur in eo timor ſubornationis propter atteſtationum publicationem, ſicut cauſatur in partibus. ſup. c.fraternitatis. Ideo quandocunque æquitas mouet iudicem, ex officio ipſe poteſt iterum examinare teſtes, qui depoſuerunt obſcurè; & iuxta animi ſui motum poteſt ipſos interrogare, etiam vbi proceſſit inter partes. vt in tex.& l.vbicunque.ff.de interrog.act.

Cap. 54. Teſtimonium.

PERSEVERANS in crimine, etiam in ciuili repellitur à teſtimonio.

QVIA iuſticia, quæ eſt virtus eximia, non poteſt cum ſcelerato homine habere commercium. c. forus. de verb. ſign. Nec poteſt erga homines eſſe fidelis, qui Deo extat infidelis. c. non poteſt. 2. q. 7. Et quoniam teſtes examinantur in iudicio, vt ab eis facti veritas ſincerè habeatur. l. 3. ff. de teſtib. Ideo non eſt credendum contra alios eis, qui criminibus implicantur; & tales non ſunt pro teſtibus adhibendi, vt in tex. & c. non eſt. 3. q. 11.

EMENDATVS verò, non infamis, admittitur in ciuili, & etiam in criminali mota ciuiliter.

QVIA cum renunciatur improbitati, ſtatim adipiſcitur virtus; egreſſus enim malitiæ, virtutis operatur ingreſſum; eodemq. ſtudio, quo crimen excluditur, innocentia copulatur. S. Ambroſ. lib. 1. de Cain, & Abel. cap. 4. Sed quoniam actus legitimi ſunt infamibus interdicti. c. inter. de exceſſ. prælat. & l. vnic. C. de infam. lib. 10. Ideo licet emendatus de crimine non repellatur à teſtimonio, propter crimen præteritum; repellitur tamen, ſi ex crimine ſit per ſententiam iudicis, vel per euidentiam facti, infamis effectus; & non ſit in integrum poſtea ad famam reſtitutus, vt in tex. & infra in prox. c. præterea. Licet enim per pœnitentiam animas ſaluare poſſimus, infamiam tamen abolere non poſſumus. c. Euphemium. §. hinc. 2. q. 3. Qui autem dicantur infames, & quomodo infamia irrogetur. vide c. infames. 6. q. 1. & c. infames. 3. q. 7. Emendatio verò de crimine poteſt probari per ſacerdotem parochum illius. gloſ. penult. hic. & c. in capite. diſt. 50.

FALLIT in periuro, qui in criminali repellitur.

QVIA qui ſemel deliquit in aliquo officio, eſt ſemper ſuſpectus in illo; & remanet grauata eius opinio, licet ipſe egerit pœnitentiam. c. quicunque. 6. q. 1. & l. ſi aliquid. C. de ſuſpect. arb. lib. 10. Et quoniam in criminali cauſa, propter maius periculum, quod vertitur de vita hominis, requiruntur probationes indubitatæ, & luce clariores. c. 1. de except. & l. ſciant. C. de probat. Ideò qui fuit periurus, licet poſtea ſit emendatus, non recipitur in teſtem in cauſa criminali criminaliter mota, ne in tam graue præiudicium alterius, idem crimen in teſtimonio ferendo incurrat, vt in tex. & c. teſtes. 2. q. 7. A quo etiam repellitur, in eius pœnam, vt puniatur in illo officio, in quo peccauit. c. literas. de ſuppl. negl. prǽl.

Cap. 55. Vltra.

QVARTA productio non eſt danda ſine ſolemnitate legali, de qua hic.

QVIA cũ per tres productiones conceſſas potuerit pars ſufficienter, & abundanter probare, etiam ſi in qualibet productione tantùm

tantùm teſtem vnum produxerit. ſup. c. in cauſis; poſtea petendo aliam productionem, eſt præſumptio, quod hoc malitioſè faciat, vel quia velit nimium prolungare litem, & ad hoc effrenatam teſtium producere multitudinem. ſup. c. ſignificauerunt; vel quia ſit percunctatus dicta teſtium productorum, & videndo, quod illi pro ſe non probant, velit poſtea producere teſtes ſubornatos. infr. Clem. 2. Sed quoniam poteſt tamen eſſe, quod per ipſum non ſteterit, quin teſtes in alijs tribus productionibus adduxerit, ſed ex legitimo impedimento, & ex difficultate teſtes habendi. c. anteriorum, & ibi gl. ver. vitium. 2. q. 6. Et quando per aliquem non ſtat, ſibi non eſt imputandum. l. fin. C. de condit. infert. Et probationum copia non eſt iniuſtè anguſtanda. Authent. de teſtib. §. ſancimus. coll. 7. Et cum in dependentibus ab animo, ſtetur iuramento. ſup. c. præſentium. Ideo vltra tertiam productionem non debent teſtes produci in cauſa, niſi præſtito ab eo, qui hoc poſtulat, iuramento, quod neque per ſe, neque per alium teſtificata ſubtraxerit, vel fuerit percunctatus; neque per dolum, aut artem aliquam, quartam productionem expoſcat; ſed quia quos deſiderat de nouo producere, prius habere nequiuit. vt in tex. & Authent. de teſtib. §. quia. coll. 7.

Cap. 56. Non debet.

ACCVSATVS criminaliter, non admittitur in teſtem contra alium in cauſa criminali, ſua accuſatione pendente.

QVIA in cauſa criminali, teſtes debent eſſe abſque vlla infamia, vel ſuſpicione, vel manifeſta macula. c. 1. de except. & c. teſtes. 2. q. 7. Propter periculum enim, quod in illa vertitur de vita hominis, requiruntur probationes indubitatæ, & luce clariores. l. ſciant. C. de probat. Et quoniam cum aliquis accuſatus eſt de crimine, ſtatim eſt grauata eius opinio, & non eſt integri ſtatus. c. omnipotens. de accuſat. & l. reum. C. de procur. Ideo non debet quis ad teſtificandum in criminalibus admitti, pendente accuſatione de crimine contra ipſum; cum etiam accuſati (niſi prius ſe probauerint innocentes) ab accuſatione, ac ſuſceptione ordinum repellantur. vt in tex. & c. tantis. diſt. 81. In cauſa verò ciuili admittitur. gloſ. ſup. in c. veniens. il 1. quia in ea non agitur de tam graui præiudicio, ſicut in criminali. ſup. c. teſtimonium. Et ob id ſtatur probationibus minus claris. c. ſicut. de probat. & l. addictos. C. de appellat.

NISI in exceptis criminibus.

QVIA in odium talium criminum, quæ ſunt de maioribus, ne remaneant impunita, facilius minus idonei teſtes admittuntur. c. tanta. de ſimon. & c. 1. hoc tit. in 6. Et quoniam ex eo, quod quis eſt accuſatus, non ſtatim apparet eum eſſe criminoſum, licet eius fama facti interim ſit diminuta. cap. ſciſcitantibus. 15. q. 8. Ideo accuſatus

non repellitur in talibus tanquam criminoſus, & malæ famæ, ſed in eis ad teſtificandum admittitur. vt in tex.& c.per tuas. de ſimon. Quæ autem ſint crimina excepta,not. Specul.in tit.de accuſat.in fin. Sunt enim crimen hæreſis.c.vergentis. de hæret.Crimen læſæ maieſtatis. c.ſi quis. 6.q.1. & crimen ſimoniæ. c. licet Hely. de ſimon.Sed vbi appareret, teſtem eſſe criminoſum, & vilem, tunc non eſſet admittendus etiam in exceptis criminibus, niſi contra illum, qui eſt malæ famæ, & etiam tunc non eſſet ei credendum, niſi cum alijs adminiculis. c. cum P. de accuſat. & c.in primis.2.q.1.

In Sexto. Cap.1. Mediatores.

SOCIVS in crimine ſimoniæ admittitur in teſtem, ſi ſit ſocius criminis tantum, & agatur ciuiliter.

QVIA ſimonia eſt vnum de maioribus criminibus, in quorum deteſtationem admittuntur teſtes non vſquequaque idonei. c. tanta. de ſimon. Et quoniam quando agitur ciuiliter, non tractatur de tam graui præiudicio, ſicut quando agitur criminaliter. ext. c.teſtimonium. Et ille, qui eſt ſocius criminis tantum, non eſt ita infectus, ſicut ille, qui eſt ſocius criminis, & muneris. ext.c.veniens, il 1. Ideo mediatores, per quos ſcelus ſimoniæ plerunque committitur, ad teſtimonium contra ſceleris eiuſdem auctores, in deteſtationem criminis, admittuntur, ſi ciuiliter agatur, & emolumentum exinde non fuerint aſſecuti. vt in tex. & c.ſi quis Papa.diſt.79.

ALIAS non.

QVIA in cauſa criminali requiruntur probationes indubitatæ, & teſtes nulla infamia laborantes. c.1. ext.de except. & l.ſciant. C. de probat. Et quoniam ſocius criminis eſt effectus infamis. c.1. ext.de confeſſ. Et infamibus, & criminoſis regulariter non eſt credendum. c.neganda.3.q.11. Ideo etiam in hoc crimine, propter graue præiudicium, quod vertitur, quando criminaliter agitur, non eſt talium teſtificatio tunc admittenda, licet admittatur, quando agitur ciuiliter. vt in tex.& c.nemini.15.q.3.

Cap.2. Præſentium.

ABBAS debet iurare in animam ſuam, & fratrum, vel maioris partis conuentus, ex conſenſu ipſorum, de veritate dicenda in cauſa conuentus.

QVIA cum in tali cauſa Abbas non habeat liberam adminiſtrationem ſine conuentu, eius confeſſio, vt eſt abbas tantum, non poteſt præiudicare eccleſiæ. c. 1. ext. de his, quæ fi. à ma. par. cap. Et quoniam cum parte aduerſa æqualiter non procederet, ſi præiudicare non poſſet, ſicut illa per confeſſionem ſibi præiudicat. c. 1. ext. de procur. Et in iudicijs æqualitas eſt ſeruanda. c. in iudicijs. infr. de reg. iur. Ideo Abbas, qui in tali cauſa interuenit in iudicio, debet iurare de veritate dicenda, in animam ſuam, vt prælatus, & in animas fratrum, vt procurator. vt in tex. & c. 4. & ibi gloſ. penult. diſt. 21. Debet autem iurare in animas fratrum, non in animam conuentus. gloſ. ver. conuentuum. quia conuentus, ſicut vniuerſitas, non habet animam. c. Romana. §. fin. infr. de ſent. excom.

SI per iudicem fuerit admiſſa poſitio continens plures articulos, debet ipſe iudex ſigillatim, & ſeparatè interrogare ſuper quolibet articulo in poſitione contento.

QVIA poſitio habens plura membra, in vno falſa, in alio poteſt eſſe vera. l. ſi is, qui. §. vtrum. ff. de reb. dub. Et quoniam per interrogationem factam coniunctim ad illa membra, non aperiretur via ad habendam diſtinctam reſponſionem pro certa veritate illorum. l. vbi. §. qui id. ff. de verb. oblig. Et interrogationes fiunt ſuper poſitionibus, vt rei certa veritas habeatur. gloſ. ver. interrogatoria. Ideo in tali caſu debet iudex ſuper quolibet articulo poſitionis, non autem ſuper poſitione in generali, partem interrogare. vt in tex. & l. certum. ff. de confeſſ.

§. Teſtes.

TESTES producendi ad reprobandos teſtes partis alterius in cauſa principali productos, ſunt in poſitionibus nominatim exprimendi cum ſpecificatione criminum, quæ per ipſos contra teſtes reprobandos probari intenduntur.

QVIA ſi ille, qui dat poſitiones, non exprimeret, per quos teſtes earum ſingulas probare intendat: & crimina, quæ intendit obijcere, non ſpecificaret, poſſet ſub tali generalitate variare, & committere fraudes, ad protrahendum negotium in infinitum. ſup. de elect. c. vt circa, & de reſcript. c. 2. Et quoniam fraudibus eſt obuiandum. c. plerunque. ext. de reſcript. Et litium finis eſt procurandus. c. finem. ext. de dol. & cont. Ideo in poſitione, ſunt teſtes producendi, & crimina alijs teſtibus obijcienda, ſpecificè nominandi. vt in tex. & l. de ætate. §. quod autem. ff. de interrog. action. Vnde poſitio eſt hoc modo facienda: Talis intendit probare talem teſtem adulterum, pro eò, quod talem vxorem talis, publicè in ſuam tenuit concubinam; Et hoc proba-

re vult per tales teſtes N.N. & ſic de ſingulis. gloſ.hic. ver.nomina, & gloſ.in c.1.ſup.de confeſſ.

PARS facit interrogatoria teſtibus productis contra ſe, & dantur ſuper articulis ab alia parte propoſitis, & formantur ſecundum circunſtantias cauſæ, & perſonarum productarum.

QVIA per huiuſmodi interrogationes, quæ fiunt teſtibus, magis elucidatur veritas, & an eorum dicta ſimul concordent, melius deprehenditur. ext. cap. per tuas. Et per ipſas inſtruitur examinator, ſuper quibus debeat teſtes interrogare. l.penult.ff.de interrog.act. Et quoniam ad facti veritatem non facilè peruenitur, niſi circunſtantiæ omnes diligenter inquirantur. c. occidit.23. q.8. Et probationum copiæ eſt fauendum. Authent.de teſtib. §.ſancimus.coll.7.Ideo pars, contra quam fit examinatio teſtium, eſt admittenda ad formanda contra illos interrogatoria. vt in tex.& d.c.per tuas. Vnde de conſuetudine cauſarum eſt, quod is, qui teſtes producit, dat articulos, quos probare vult; is autem, contra quem inducuntur, dat interrogationes, ſuper quibus teſtes interrogentur;Iudex verò debet recipere articulos, & interrogationes pertinentes, & tales admittere; impertinentes autem non debet admittere, ſicut nec probationes impertinentes. Archid. hic. Et ſi aliqua iſtarum examinationum neceſſaria, fuerit in aliquo articulo omiſſa, iteratò debet fieri, non obſtante teſtium publicatione. d. c. per tuas. Ideo, datis articulis, petit pars terminum ad danda interrogatoria, quæ fiunt hoc modo; Si dixerit teſtis, verum eſſe, quod primo intentionis articulo continetur, quæratur ab eo, quomodo ſcit,& ſi ibi erat præſens, & ad quid ibi erat, & ſi ipſe vidit. Item quo anno, & die id factum fuit. Item in quo loco, qua domo, qua parte domus, qui ibi erant præſentes, & ſimilia. gloſ.hic. ver.interrogatoria. Et hæc interrogatoria, de iure, & de conſuetudine non dantur parti aduerſæ, ne poſſet ſuper ipſis inſtruere, & ſubornare ſuos teſtes; ſed iudex per ſe, vel per aſſeſſorem examinat illa, reſecando ſuperflua, & impertinentia.Specul. de teſte. §.iam de interrogatorijs. Et etiam ſi à parte non dentur iudici dicta interrogatoria facienda teſtibus, tamen adhuc ipſe iudex debet ex officio teſtes interrogare, prout ſibi, ad habendam veritatem, magis fuerit viſum opportunum. Bald.in l.1.§.ſi curatores.ff.de magiſtr.conuent.

§. Si verò.

CVM pars vult reprobare teſtes reprobatorios ſuorum probatoriorum, exigitur ab ea iuramentum, quod ad hoc ex malitia non procedat.

QVIA

QVIA cum primi eius teſtes probatorij fuerint reprobati per iſtos partis aduerſæ, poſtea præſumitur, quod ipſa ex malitia producat alios teſtes ad reprobandum illos, quaſi prouocata velit vlciſci. gloſ.penult. hic. Et quoniam in dependentibus ab animo, ſtatur iuramento. ext. cap. præſentium. Ideo ad auferendam illam præſumptionem exigitur à parte hoc iuramentum, quod ad tales teſtes producendos ex malitia non moueatur, & huiuſmodi eius iuramento creditur. vt in tex.& ex.c.penult.

COLLEGIVM poteſt iurare, & reſpondere poſitionibus per alium.

QVIA eſſet difficile,vt omnes de collegio in cauſa iurarent,& poſitionibus reſponderent. l.vnic.ff.de libert.vniuerſ. Et quoniam collegium in cauſa vniuerſitatis cenſetur quaſi vna perſona.l.municipes. ff. ad municip. Ideo conceditur illis de collegio, vt poſſint per alium hoc iuramentum præſtare, ſicut conceditur cuilibet alio particulari. vt in tex.& c. fin. ſup. de confeſſ. licet per ſe iurare poſſent, ſi vellent. Authent.principales. §.hoc etiam. C.de iur.cal.

Cap. 3. Romana.

ADVOCATVS, vel procurator principalis cauſæ, in cauſa appellationis teſtificari non poteſt.

QVIA licet cauſa appellationis ſit diuerſa quo ad quid à cauſa principali.c.2.ſup.de iur.cal.propter alium iudicem,& etiam propter alium procuratorem,& aduocatum,qui frequenter in ipſa mutantur.c.non iniuſtè.ext.de procur.& c.ſi autem.2.q.6. Tamen quoniã mutatio inſtantiæ litis non in totum variat litem,ex quo eſt eadem cauſa, & ſunt eædē perſonæ principales.c.ſtatuti.m.2.q.6. & tam procurator, quam aduocatus principalis cauſæ,reputant ſibi ad honorem,etiã cauſæ appellationis victoriam,& ad dedecus ſuccumbentiam illius.l.fin.C. de aſſeſſor.cum cauſa appellationis ſit quidã riuulus deſcendens à cauſa principali.l.vnic. C.ne lic.in vna,ead.cauſ.Et tã aduocatus,quàm procurator eſt domino obligatus de dolo,& contumacia. l. in re mandata. C.mand.& l.non eſt ignotum. C.de adminiſtr. tut. Ideo tanquam ſuſpectus, & habens affectionem in cauſa, is,qui appellantis procurator, vel aduocatus in priori iudicio fuit,in appellationis cauſa non recipitur in teſtem. vt in tex.& l.fin.ff.de teſtib. Teſtes enim debent ſuſpicione falſitatis carere. c. teſtes.2.q.7.

IVRAMENTVM autem (præſumptione faciente pro appellante) ſibi deferri non debet,niſi iudici videatur.

QVIA licet requiratur, quod ſit præſumptio pro vna parte, vt à iudice iuramentum in defectum probationis deferatur. extr. de iureiur. cap. fin. Tamen quoniam iudex non cogitur illi, ſiue actori,

ſiue reo, pro quo eſſet præſumptio, tale iuramentum deferre; ſed eſt arbitrarium ipſi iudici, cui illud deferat, inſpectis perſonarum, & cauſæ circunſtantijs, ne tali deferretur, qui fortaſſe deieraret. d. cap. fin. Ideo in huiuſmodi iuramenti delatione debet interuenire cauſæ cognitio, vt illi potius deferatur, qui deierare non præſumatur; vt ſi ſit reus, contra quem erat aliqua præſumptio, per tale iuramentum ab eo præſtitum, illa præſumptio auferatur; ſi ſit actor, qui ſemiplene probaſſet, ſic iurando plene probet, & obtineat. vt in tex. & l. admonendi. ff. de iureiur. Et in tali actu requiritur partis citatio, ex quo de eius intereſſe tractatur. Rot. deciſ. 289. quæ incipit. Item licet quo ad taxationē.

In Clement. Cap. 1. Cum Iudæi.

PER teſtes Chriſtianos conuinci poſſunt Iudæi, & Saraceni, non obſtantibus contrarijs priuilegijs Regum, & Principum.

QVIA Principes non poſſunt priuilegiare contra ius naturale, aut canonicum, maximè in his, quæ ſunt in opprobrium fidei Chriſtianæ. Clem. paſtoralis. §. cęterum. de re iudic. & c. generali. 25. q. 1. Et quoniam huiuſmodi priuilegium, vt fideles non teſtificentur contra infideles, ne dum eſt iuri contrarium, ſed & Chriſtianæ religioni opprobrioſum eſt quam plurimum, & aduerſum. vt in tex. Principes autem aliqui ſic priuilegiabant propter magnum lucrum, quod ab iſtis infidelibus capiebant. c. quanto. extr. de vſur. Ideo Chriſtiani non poſſunt per aliquod priuilegium contrarium impediri, quin teſtificentur contra infideles. vt in tex. & c. Iudæi. extr. eod. licet ipſi infideles teſtimonium contra Chriſtianos ferre non poſſint. extr. cap. 1. cum non præſumatur homini eſſe fidelis, qui Deo infidelis exiſtit. cap. ſi apud. 23. q. 5. Per exceptionem tamen criminis poſſent etiam Chriſtiani à teſtificando ab ipſis infidelibus repelli. gloſ. hic. quia legitima defenſio non eſt alicui, etiam infideli, ſubtrahenda. cap. cum inter. extr. de except.

QVIBVS ſi vtantur, ſubtrahitur illis Chriſtianorum commercium.

QVIA licet de ijs, qui foris ſunt, non iudicet eccleſia, vt eis pœnam ſpiritualem infligat. c. iudæi, il 2. & ibi gloſ. extr. de iudæis. & c. multi. 2. q. 1. iudicat tamen eos, & punit, exigente iuſtitia, & fidei defenſione, in quantum pœna eſt temporalis; eos directè, vel indirectè coercendo. c. poſt miſerabilem. de vſur. & c. gaudemus, & ibi gloſ. de diuort. Ad Papam enim præcipuè ſpectat propulſare iniurias, quæ fidei Chriſtianæ infliguntur. c. diſplicet. 23. q. 4. Et quoniam non modi-

Digitized by Google

modica eſt pœna, eſſe inter homines, & hominum carere conſortio. l. hi,qui ſanctam.C.de apoſtat.Ideo exhortantur Principes,ne huiuſmodi priuilegia concedant;quod ſi illa conceſſerint,prohibetur iſtis infidelibus per ſubtractionem commercij Chriſtianorum, ne illis vtantur; & Chriſtiani ſi noluerint in tali caſu ab illorum communione abſtinere, poterunt excommunicari.vt in tex.& c.etſi Iudæos.ext.de Iudæ.Quando autem Iudæi,& alij infideles puniantur per eccleſiam,& quando per Principes ſæculares,vide Anchar.conſ.15.& Innoc.in c.quod ſuper.ext. de vot.& vot.redempt.

Cap. 2. Teſtibus.

PVBLICATIS atteſtationibus, teſtes produci non poſſunt (etiam in cauſa appellationis) ſuper eiſdem articulis, vel directè contrarijs.

QVIA poſt atteſtationum publicationem, pars potuit videre teſtium depoſitiones; & quando vult tunc producere teſtes de nouo,eſt præſumptio, quod hoc faciat ex eo,quod viderit, ſe non ſufficienter probaſſe per iam productos, & timetur, ne producat eoſdem, vel alios per ipſam ſubornatos. extr. c. fraternitatis. Et quoniam non minus in appellationibus, quam in principali cauſa ſubornatio eſt timenda . vt in tex. Ideo teſtibus ritè receptis, & eorum atteſtationibus publicatis, ſicut non licet ſuper eiſdem, vel directè contrarijs articulis,alios, vel eoſdem teſtes in principali cauſa producere, ſic non debet in appellationis cauſa licere . vt in tex. & Authent. de teſtib.§. quia verò. coll.7. Eſt autem eadem ratio prohibendi ſuper eiſdem articulis , & ſuper articulis directò contrarijs . vt in tex. quia contrariorum ea eſt diſpoſitio , vt, cognito vno, cognoſcatur & reliquum. Inſtit. de his , qui ſunt ſui , vel ali. iur. §.1. & Ariſt.2. de generat. tex.32.

Liber Secundus. Titulus XXI.

DE TESTIBVS cogendis, vel non.

In Decretal. Cap.1. Cauſam.

IN cauſa ciuili, monendi, & inducendi ſunt teſtes ad teſtificandum.

QVIA

QVIA ad iudicem ſpectat ſuccurrere parti auxilium petēti, ne indebitè ab alia opprimatur. l. illicitas. §. ne potentiores. ff. de off. præſid. Et curare, vt peccata euitētur. c. 1. de offic. ordin. Et quoniam vterque reus eſt, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit; ille, quia prodeſſe non vult, iſte, quia nocere deſiderat. c. quiſquis. 11. q. 3. Ideo teſtes à partibus in ſuarum aſſertionum teſtimonium inuocatos, ne veritatem occultent, debet iudex monere, & ad teſtificandum inducere. vt in tex. & l. ſi quando. C. de teſtib. Vbi verò quis tacet veritatem non in damnum proximi, ſed potius ad ipſius proximi commodum, puta, in cauſa criminali, ne fratris crimen propaletur. c. ſi peccauerit. 2. q. 1. tunc tacere veritatem non eſt peccatum, ſi adhuc officium teſtis, quis non aſſumpſit. c. ne quis. 22. q. 2. & S. Thom. 2. 2. q. 70. art. 1. & ob id in criminali teſtes regulariter non compelluntur. infr. c. dilectorum. licet etiam ibi in ſubſidium, quando veritas aliter haberi non poteſt, ne crimina remaneant impunita, poſſit teſtibus fieri compulſio. infr. c. peruenit, il 2.

ET ſi ſe ſubtrahant odio, gratia, vel timore, compelluntur.

QVIA qui monitus non vult teſtificari, præſumitur, quod velit veritatem malitioſe occultare. infr. c. ſuper eo. Et videtur iudicem irreuereri, & contemnere. c. veritatis. de dol. & cont. Et quoniam teſtificari eſt munus publicum, quod quis à ſe non poteſt ſubtrahere. l. 2. ff. ſi quis caut. Et ſuperiori quiſque debet, in ſpectantibus ad officium eius, obedire. c. 2. de maior. & obed. Ideo illi, qui ad teſtificandum moniti, ſine rationabili cauſa ſe ſubtrahunt, ſunt per cenſuram eccleſiaſticam à ſuperiore compellendi. vt in tex. & infr. cap. peruenit, il 1.

Cap. 2. Cum ſuper.

VBI teſtimonium eſt neceſſarium, compellendi ſunt teſtes ad illud ferendum, etiam per ſuſpenſionis, excommunicationis, & depoſitionis ſententiam.

QVIA tacere veritatem in alterius præiudicium, vbi quis inducitur in teſtem, eſt peccatum mortale. c. 1. de crimin. falſ. Et vbi veritas aliter haberi non poteſt, quis poteſt cogi ad teſtificandum, etiam ſi aliter de non ferendo teſtimonio ſuper tali facto, eſſet priuilegiatus. c. quanquam. 14. q. 2. Et quoniam propter peccatum mortale poteſt excommunicatio ferri. c. nullus. 12. q. 3. Et curare debent magiſtratus, vt ſalua ſit rerum probatio. l. curent. ff. de teſtib. Ideo ſi teſtimonium alicuius eſt neceſſarium in cauſa, ſiue ille ſit priuilegiatus de non teſtificando, ſiue non; poteſt à iudice, per illam cenſuram eccleſiaſticam, quam ipſe viderit eſſe magis conuenientem, ad teſtifican-

dum compelli, vt in tex. & infr. c. peruenit, il 2. Pęna enim, quod pro culpa ſit infligenda, & quod nullus ſine culpa debeat puniri, dictat ius naturale, ſed determinare pœnam ſecundum conditionem perſonæ, & culpæ, eſt iuris poſitiui. S. Thom. par. 3. q. 52. art. 1. in addit. Et vbi à iure non eſt certa pœna ſtatuta, ſed dicit contrauenientem alicui actui eſſe puniendum, intelligitur pœna relicta ad arbitrium ſuperioris. c. de cauſis. ff. de offic. deleg.

Cap. 3. Super eo.

TESTIS, qui timore aduerſæ partis ſe ſubtrahit, teſtificari compellitur, etiam in criminali.

QVIA quiſquis metu cuiuſlibet poteſtatis, veritatem occultat, iram Dei ſuper ſe prouocat, quia magis timet hominem, quàm Deum. c. quiſquis. 11. q. 3. Et quoniam aliquem per aduerſarij potentiam, in iudicijs opprimi, non eſt ferendum. l. nec quicquam. §. fin. ff. de offic. proconſ. Ideo licet in criminalibus teſtificari quis regulariter non cogatur, niſi cum veritas aliter haberi non poteſt. infr. c. peruenit, il 2. in odium tamen partis, quæ voluit, inijciendo teſtibus timorem, probationes aduerſario ſubtrahere, vt ipſa puniatur in eo, in quo deliquit, etiam in criminali teſtes tunc compelluntur teſtificari, ſiue veritas poſſit per alios haberi, ſiue non. vt in tex. & infr. c. dilectorum. ſicut teſtes etiam compelluntur, ſi ſe à teſtificando malitioſè ſubtrahant. inf. c. cum contra, & c. peruenit, il 1.

Cap. 4. Peruenit, il 1.

COMPELLVNTVR teſtes etiam in criminali, quos accuſatus malitioſè accuſatori ſubtraxit.

QVIA nemo debet aduerſario inſtrumenta (quorum appellatione etiam teſtes continentur. l. 1. ff. de fid. inſtrum.) ſubtrahere. l. nec quicquam. §. fin. ff. de offic proconſ. Et quoniam ille, qui ea ſurripit, oſtendit iniquam à ſe litem foueri, & auctoritatem iudiciariam a ſe deluſam debet experiri. c. infames. §. ſi quis autem. 3. q. 7. & l. prouidendum. C. de poſtuland. Ideo ad detegendum tantæ fraudis, & calliditatis commentum, ſtatuitur, vt teſtes, quos aduerſario quis nixus eſt ſubtrahere, ad teſtificandum in quacunque cauſa, ſiue ciuili, ſiue criminali, compellantur. vt in tex. & c. conſtitutis, il 1. ſupr. tit. prox.

Cap. 5. Peruenit, il 2.

SI res aliter probari non poteſt, etiam in cauſa criminali compellendi ſunt teſtes.

QVIA intereſt reipublicæ, ne crimina remaneant impunita. c. vt famæ. de ſent. excom. & l. ita vulneratus. ff. ad leg. aquil. Et quoniam vtilitas publica eſt præferenda priuatæ. l. fin. C. commun. de legat.

Ideo

Ideo licet regulariter quis non cogatur teſtificari in criminali, ne nimiũ facilè in alterius infamiã proſilire videatur, ſup. c. 1. & S. Thom. 2. 2. q. 70. art. 1. vbi tamen veritas aliter elici non poteſt, etiam in criminali ad teſtificandum compellitur: vt in tex. & infr. c. dilectorum.

Cap. 6. Cæterum.

SVPER conſanguinitate probanda, cogendi ſunt teſtes.

QVIA cum agitur de conſanguinitate probanda, ſiue ſit cauſa matrimonialis, ſiue hæreditaria, vel alia huiuſmodi, tractatur de præiudicio partis. Abb. hic. Et quoniam ſupprimere veritatem in præiudicium alterius, odio, vel gratia, cùm quis deducitur in teſtem, eſt tam contra ius ſcriptum, quàm contra conſuetudinẽ actibus vtentium approbatam. vt in tex. & ſupr. c. 1. & teſtificari eſt munus publicum, à quo non poteſt quis ſe ſubtrahere. l. 2. ff. ſi quis caut. Ideo iudex poteſt in tali cauſa cogere teſtes, ad perhibendum teſtimonium veritati. vt in tex. & ſupr. c. ſuper eo. Et ſi quis monitus non vult teſtificari, eo ipſo præſumitur contra ipſum, vt ſtatim poſſit compelli. gloſ. hic. & l. ſi quis. §. planè. ff. de petit. hæred.

Cap. 7. Præterea.

TESTIS ſynodalis, qui coram ordinario ſuper matrimonio depoſuit, non compellitur iurare ſuper eo coram delegato.

QVIA iſti teſtes, per iuramentum præſtitum in ſynodo ratione eorum officij, adſtringuntur ad denunciandum epiſcopo, ſiue alteri eius miſſo, quicquid in eorum parochiis fieri perpenderint contra Dei voluntatem, & publicum bonũ Chriſtianitatis. c. epiſcopus. 35. q. 6. Et quoniam generale eſt in omnibus officialibus, qui iurant aliquod officium exercere, vt illud iuramentum ſe extendat ad totum tempus, quo durant in officio, ſiue coram ordinario, ſiue coram delegato, cauſa tractetur. Hoſt. hic. ſiue illi ſint teſtes. vt hic. ſiue ſint iudices. vt in c. venientes. de iureiur. & Authent. iuſiur. quod præſt. §. & æquus. coll. 2. ſiue ſint tabelliones, vel nuntij. vt in cap. illud. de præſumpt. & cap. ad audientiam. de præſcript. ſicut & iuramentum calumniæ extenditur ad omnia, quæ in cauſa contingunt. C. de iuram. calumn. Authent. in hoc iuramento. & ſicut is, qui ſemel tulit teſtimonium in cauſa, non debet iterum compelli ad teſtificandum coram alio iudice, niſi in defectum probationum; & hoc, ne incurrat inimicitias, & ne forte incidat in contrarietatem. c. fin. de probat. Et cum ſine cauſa neceſſaria non ſit iurandum. cap. etſi Chriſtus. de iureiur. Ideo ex quo iuramentum iſtorum teſtium, præſtitum in ſynodo coram epiſcopo, ſe extendit etiam ad cauſam tractandam coram delegato, qui epiſcopi perſonam repræſentet, non debent compelli ad illud iterum præſtandum coram ipſo delegato. vt in tex. & c. ſicut olim. de accuſat.

PRO-

PROPTER ſuperuenientem infamiam, teſtis ſynodalis à teſtimonio repellitur.

QVIA huiuſmodi teſtes debent eſſe maturiores, honeſtiores, & veraciores viri totius parochiæ, vt eis de alienis peccatis ſine exceptione credatur. c. epiſcopus. 35. q. 6. Et quoniam infamia repellit etiam cæteros à teſtificando. c. teſtimoniũ. ſup. de teſt. Ideo multo magis debet repellere iſtos. vt in tex. & c. infamibus. de reg. iur. in 6.

POTEST tamen, ſi errauerit, in continenti, non ex interuallo, dictum ſuum corrigere.

QVIA correctio dicti facta in continenti, cenſetur ineſſe actui eiuſdem depoſitionis, & rationabiliter facta eſſe præſumitur. c. fin. de confeſſ. & l. error. C. de iur. & fact. ignor. ſed facta ex interuallo, timetur facta per ſubornationem partis. c. fraternitatis. ſup. tit. prox. & Authent. de teſtib. § quia verò. coll. 7. Et quoniam ſicut probationis copia, ſine rationabili cauſa, non eſt arctanda. d. Authent. § ſancimus. ita vbi falſitas timetur, illa non eſt admittenda. c. penul. d. tit. prox. Ideo in his teſtibus admittitur correctio prioris dicti, ſi illa fiat in continenti, non autem, ſi fiat ex interuallo. vt in tex. & c. per tuas. ſupr. tit. prox. Sed licet non valeat correctio facta ex interuallo, & primo dicto tunc ſit ſtandum. vt in tex. & c. ſicut. ſupr. tit. prox. per iſtud tamen ſecundum dictum debilitatur fides, quæ erat adhibenda primo. Io. Andr. hic. Quando autem dicatur aliquid fieri in continenti, vel ex interuallo. not. in c. quia propter. de elect. & in l. continuus. ff. de verb. oblig.

Cap. 8. Super his.

CVM de fama, vel vitio falſitatis inquiritur, cogendi ſunt teſtes.

QVIA inquiſitio non ſit regulariter, niſi contra infamatum. c. qualiter, il 1. de accuſ. Et quoniam quando teſtis deponit contra infamatum, non poteſt dici, quod nimis citò proſiliat contra illum, ita, quod eius famę videatur eſſe detractor. c. licet Hely. de ſimon. ſicut videtur ille, qui in cauſa criminali deponit contra non infamatum, quando alij teſtes non deeſſent contra illum. ſup. c. 1. & c. peruenit, il 2. Ideo ex quo in tali caſu ceſſat reſpectus detractionis, & adeſt vtilitas publica, vt crimina non remaneant impunita, coguntur teſtes tunc præbere teſtimonium veritati. vt in tex. & infr. c. prox.

Cap. 9. Cum contra.

TESTES, qui ſe ſubtrahunt, etiam in criminali cogendi ſunt.

QVIA teſtificari eſt munus publicum, à quo non poteſt quis ſe ſubtrahere. l. 2. ff. ſi quis caut. Et quoniã teſtes, qui ſe ſubtrahunt, gratia,

gratia, odio, vel timore, videntur velle, quod falſitas præualeat veritati, & quod publicum bonum (de quo agitur in cauſa criminali) poſtponatur priuato. ſup.c.ſuper eo. Ideo licet in criminali regulariter quis teſtificari non cogatur.infr.c.prox.vbi tamen quis ſe malitioſè à teſtificando ſubtrahit, poteſt ad ferendum teſtimonium, etiam in criminali compelli. vt in tex. & ſup.c. peruenit, il 1. ſicut etiam quando veritas aliter haberi non poteſt. ſup.c.peruenit. il 2. & quando à parte doloſè ſubtrahitur. d.c.ſuper eo.

Cap. 10. Dilectorum.

TESTES in ciuili nominati, teſtificari compelluntur.

QVIA qui nominatur in teſtem in ciuili, ſi à teſtificando ſe ſubtrahat, peccat, celando veritatem in præiudicium alterius.ſup.c.1. Et quoniam iuſtæ probationum copiæ eſt fauendum. Authent. de teſtib. §.ſancimus. coll.7. Et iudex debet prouidere, vt peccata euitentur. c.1.de offic.ord.& inuigilare, ne vna pars ab alia indebitè opprimatur. l. illicitas. ff.de offic.præſid.Ideo teſtes, qui fuerint nominati, præterquàm ſuper criminibus (ſi ſe gratia, odio, vel timore ſubtraxerint) per cenſuram eccleſiaſticam ſunt compellendi, veritati teſtimonium perhibere. vt in tex.& l.ſi quando.C.de teſtib.

SED in criminali regulariter non coguntur.

QVIA ſi occultetur veritas, vbi tractatur de condemnatione alicuius, nulli ex hoc ſpeciale damnum naſcitur; vel ſi immineat periculum accuſatori, non eſt curandum, quia ipſe in hoc periculum ſponte ſe ingeſſit.S.Thom.2.2.q.70.art.1. Et quoniam ſi quis indifferenter in criminali teſtificari cogeretur, ſæpe in alterius infamiam homines proſilirent, & detractores deuenirent; c. ex merito. 6. q. 1. Ideo regulariter quis non cogitur ad teſtificandum in cauſa criminali.vt in tex.& ſup.c.1.licet in quibuſdam caſibus cogatur etiam in illa. vt not. ſup. in c.prox.& c.ſuper eo.

Cap. 11. Venerabilis.

AD detegendam veritatem coniurationis, coguntur ſocij.

QVIA in defectum probationum, cum, ſcilicet, ex negotij, ſeu criminis natura, non poteſt haberi probatio legitima, admittitur probatio illegitima, & aliàs inſufficiens. c. tanta. de ſimon. & l. penult. C. de hæret.Et quoniam crimen coniurationis eſt maxime odioſum, & ſolet cum aſtutia inter coniurantes occultè tractari, vt poſtea ſimul vniti in alicuius damnum prorumpant. c. coniurationum, & ſeq. 11. q. 1. Ideo licet ille, qui eodem infectus eſt crimine, contra alium regulariter teſtificari non poſſit. c.perſonas.ſup.tit.prox.cũ ei tanquam infami, non ſit credendum.c.1.de confeſs. & c. forus. de verb.ſign. in

odium

odium tamen conſpirationis, ſeu coniurationis, & propter difficultatem, quæ eſt detegendi illam per alios teſtes, admittuntur, & compelluntur etiam ſocij ad perhibendum in ea teſtimonium veritati. vt in tex. & c.ſi quis cum militibus.6.q.1.

ETIAM iurati.

QVIA iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis. c.quanto. de iureiur. Et quoniam tale iuramentum eſt de re illicita, & non poteſt ſeruari ſine interitu ſalutis æternæ. c.ſi verò. de iureiur. Ideo non obligat: & illi, qui ſic iurarunt, denunciandi ſunt, per illud non teneri. c.conſtitutis, il 1.ſup.tit.prox. licet ad cautelam poſſit eis abſolutio fieri. vt in tex. & c.veniens, il 1.ſup.tit.prox.

Liber Secundus. Titulus XXII.

DE FIDE INSTRVMENT.

In Decretal. Cap. 1. Si ſcripturam.

INSTRVMENTI exemplum non ſolemniter ſumptum, fidem non facit abſque originali.

QVIA ex huiuſmodi exemplis non ſolemniter ſumptis, ſatis, abundèq. occaſionem criminis falſitatis dari & in iudicijs, & in contractibus, manifeſtum eſt. l.comparationes. C.de fid.inſtrum. Et quoniam per ſolemnitates in illis requiſitas, his fraudibus obuiatur. infr. c. fin. Ideo ſtatuitur, vt ſi inſtrumenti exemplum ſit non ſolemniter ſumptum, abſque originali non faciat fidem. vt in tex. & C.de edend. Authent. ſi quis in aliquo.

Cap. 2. Scripta.

CORRVIT inſtrumentum, ſi teſtes inſcripti deceſſerint, niſi ſigillum habeat authenticum, vel à notario ſit confectum.

QVIA quando non apparet depoſitio teſtium inſcriptorum, niſi per fidem factam ab illo, qui eos inſcripſit, tota fides reduceretur ad ſcripturam vnius particularis, qui multas poſſet committere fraudes, teſtes inſcribendo defunctos, & ſcripturam fingendo anteriorem, cum amplius ab inſcriptis per eum teſtibus veritas non poſſit haberi. Abb. hic. Et quoniam ſigillum authenticum præſumitur appoſitum de partium conſenſu ad præbendam fidem ſcripturæ, niſi

N aliud

aliud in contrarium probetur. c.poſt ceſſionem. de probat. & l.2.& ibi gloſ.C.de reb.ali.non alien. Et notarius iuratus æquipollet duobus teſtibus, cum ſit ad illud publicum officium atteſtandi, ſpecialiter approbatus. c.quoniam, & ibi gloſ.ver.duos. de probat. Ideo ſcripturæ, quarum teſtes inſcripti deceſſerint, niſi per manum publicam factæ fuerint ita, quod appareant publicæ, aut authenticum ſigillum habeant, per quod poſſint probari, alicuius firmitatis robur non obtinent.vt in tex. & Authent. de inſtr. caut. & fid. §.ſed & ſi quis.coll.6.

Cap.3. Ex literis.

RESCRIPTVM Apoſtolicum propter raſuram in loco non ſuſpecto, non cenſetur vitioſum.

QVIA cum talis abraſio non ſit in verbis, quæ reſcripti impetrationem faciliorem reddant, non præſumitur facta ad aliquem decipiendum, ſed ad errorem, per ſcriptorem negligenter commiſſum, emendandum. l.ſi ex falſis. C.de tranſact. Et hoc quando ſcriptura eſt emendata de eadem manu ſcribentis. gloſ.in c.cum venerabilis. de relig.dom. Et quoniam ſine dolo non committitur falſitas. l.1.& 2.ff.de falſ. Ideo literæ Apoſtolicæ per huiuſmodi abraſionem in narratione facti commiſſam, non ſunt falſæ iudicandæ, nec etiam ſuſpectæ habendæ: præſertim, cum & priuilegia in nominibus poſſeſſionum taliter abradantur. vt in tex.& c.cum olim,il 1.de priuil. Et in hac materia, an abraſio habeat nocere; poteſt concludi, quod aut literæ emanarunt clauſæ à curia, & tunc raſura non nocet, quia propter clauſuram tollitur ſuſpicio. gloſ.hic. aut emanarunt apertæ; & tunc, aut raſura non eſt in loco ſuſpecto, vt quia eſt in narratione facti, vel in acceſſorio rei, vel in nomine poſſeſſionum in priuilegijs confirmatorijs,& tunc non habet nocere. vt in tex.& Innoc.hic. aut eſt in loco ſuſpecto, vt quando eſſet in nomine actoris, vel rei, vel iudicis, vel in data, vel in aliqua clauſula principali, puta in remotione appellationis, vel in nominibus poſſeſſionum in priuilegijs originalibus, & collatorijs, & ſimilibus; non enim poteſt in his dari certa regula, ſed bonus iudex ex varijs circunſtantijs hoc arbitrabitur. Imol. hic. & tunc, aut conſtat raſuram eſſe factam per ipſum ſcribentem, vt quia hoc teſtatur in fine ſcripturæ, ſicut ſæpe hodie faciunt tabelliones, & tunc non nocet. l. 1. & l.cancellauerat. ff. de his, quæ in teſt. delen. aut hoc non atteſtatur; & tunc, aut ex præcedentibus, & ſequentibus poteſt colligi, quod ita debet ſtare, prout ſtat in raſura, & tunc etiam non nocet. gloſ. fin. in d.c.cum venerabilis. aut non poteſt colligi; & tunc, aut raſura eſt omnino de eadē manu, quod poteſt apparere ex comparatione literarum. l.comparationes.C.de fid.inſtrum. & tunc etiam non nocet.glo.& Bart. in l.2.C.de edict.diu.Adr.toll. aut non apparet de eadem manu, & tunc redditur inſtrumentum,& reſcriptum,& priuilegium ſuſpectum,ex quo

raſura eſt in loco ſubſtantiali. l.ſi vnus. C.de teſtam.& Bart.in d.l. 2. de edict. diu. Adr. An autem poſſit quiſque corrigere, & abradere, ſi deprehendit errorem? Dic,quod non; quinimo ille, qui hoc præſumeret, careret omni commodo reſcripti. Abb. hic. Et in curia eſt canon latæ ſententiæ excommunicationis in quemcunque alium ab officialibus ſuper hoc in curia deputatis,qui in reſcripto bullato,vel notato,aliquid, ſaltem vnam figuram,vel literam,vel etiam dimidiā abraſerit, deleuerit,diminuerit,compleuerit,vel mutauerit ſine illius, ad quem ſpectat, data licentia.Hoſt.hic. Poſſet tamen impetrans,ſine aliqua pęna totam literam dilaniare,ac etiam bullam,ſi illa vti non vult. Abb.hic. nam licitum eſt cuilibet iuri ſuo renunciare.c.ad apoſtolicam.de regular.

Cap. 4. Accepimus.

REDARGVENTI priuilegium de falſo, iudex faciet illud exhiberi coram iudice,& paucis, & in loco congruo, & ſecuro.

QVIA & actor reo, & reus actori tenetur edere omnia, quibus alter eorum eſt vſurus in iudicio.l.1. ff.de edend. non vt inſtruat ad probationem per ſe præſtandam. c.1. de probat. ſed vt videatur, an ſit talis charta, cui à iudice ſit fides habenda.l.fin.& ibi gloſ.C.de edend. aliàs enim nec poſſent redargui ſcripturæ, nec poſſet ſciri, quid per illas debeat ſeruari; cùm totum ex ipſarum inſpectione, & animaduerſione deprehendatur. c.porrò. de priuileg. ſicut non poſſumus de lege iudicare,niſi illa perſpecta.l.inciuile. ff.de legib. Et quoniam iudex tenetur partibus prouidere, ne in loco iudicij habeant aliquam iniuriam reportare.c.ex parte. de appellat.& c.ſiue. 33.q.2.Ideo ad obuiandum, ne priuilegium exhibendum, à quo ius partis dependet, poſſit ab aduerſario ſurripi,vel lacerari; talis exhibitio eſt coram iudice,& aliquibus alijs,in congruo, & tuto loco facienda. vt in tex.& infr. c.prox.

ET interim ſtabitur ſententiæ latæ per illud.

QVIA eſt præſumptio pro ſententia, quod ex legitimis probationibus ſit deducta, donec contrarium non probatur.c.in noſtra. de procur.Sed quoniā ſententia lata ex falſis inſtrumentis,vel teſtimonijs, reuocatur,falſo probato,& quod iudex fuerit motus ex illis, etiam præter appellationem, niſi de falſo prius fuiſſet cognitum. l. 1. C.ſi ex falſ. inſtr. Ideo licet ſententia dicatur lata per falſa priuilegia, ſiue inſtrumenta, ſiue teſtes; in ſua firmitate perdurat, & ei ſtatur, quouſque de hoc legitime cōſtet. vt in tex. & l.diuus.ff.de re iud. Falſitate autē probata,ipſa ſentētia nullius eſt momēti.d.c.in noſtra.& l.licet.C.de proc.

Cap. 5. Contingit.

INSTRVMENTVM, vel priuilegium, quo quis vtitur coram iudice, aduerſario integraliter legi debet.

QVIA in inſtrumento, & priuilegio nonnunquam præcedentia, vel ſequentia arctant articulum, de quo contenditur. c. cum dilecti. de donat. & l. 2. §. diem. ff. quemad. teſt. aper. Et quoniam & actor reo, & reus actori tenetur edere omnia, quibus vſurus eſt in iudicio. ſup. c. prox. & l. fin. C. de edend. Ideo vt vnuſquiſque eorum poſſit ſcire quid per illud inſtrumentum, vel priuilegium, in cauſa, de qua agitur, ſit ſeruandum, & quæ pars illius ei ſit edenda; totum illud eſt coram iudice, aut aliquibus viris ab eo deputatis, parte contraria audiente, recitandum. vt in tex. & l. 1. §. edenda. ff. de edend.

SED ſolum illud capitulum, de quo agitur, edi debet.

QVIA ex editione totius inſtrumenti, vel priuilegij, ſæpe contingit, vt aduocati diebus, ac noctibus illud perlegentes, ſuſcitent lites in diuerſis capitulis ipſius, ſuper quibus nulla quæſtio vertebatur. vt in tex. quas lites non poſſunt ſuſcitare ex ſimplici lectura illius, quæ ſtatim tranſit, & non relinquit tam commodam, & longam moram cauillandi ſuper verbis ipſius. c. cum perſonæ, & ibi gloſ. de priuil. in 6. Et quoniam iudex debet prouidere, ne lites ex litibus oriantur, ſed potius vt exortæ amputentur. c. finem. de dol. & cont. & l. quidam. ff. ſi cert. pet. Ideo inſtrumentum, vel priuilegium, quantumcunque magnum, debet totum produci ad inſpiciendum, & legendum; ſed ſolum illius capituli, ſuper quo vertitur quæſtio, eſt aduerſæ parti copia concedenda. vt in tex. & l. argentarius. §. edi. ff. de edend.

Cap. 6. Inter dilectos.

INSTRVMENTVM publica manu non confectum, habens ſigillum, cuius literæ non ſunt legibiles, vel ſculpturæ deletæ, vel enormem patitur fracturam, non probat.

QVIA tota probatio huiuſmodi inſtrumenti reduceretur ad priuatam manum vnius, qui poſſet falſificare ſigillum alicuius, & propter aliquam ſimilitudinem vel in literis, vel in inſignijs, fingere in aliqua parte eſſe alterius, prout res requireret, ex quo, re vera, cuius illud ſit, non apparet. vt in tex. & ſup. c. 2. Et quoniam ſcriptura priuata vnius non probat. c. cum à nobis. de teſtib. & l. inſtrumenta. C. de probat. Et fraudibus eſt obuiandum. cap. plerunque. de reſcript. Ideo ex quo tale inſtrumentum non eſt publicum per manum alicuius notarij iurati; cuius ſcriptura duobus teſtibus æquiparatur. cap. quoniam, & ibi gloſ. de probat. nec eſt authenticum per appoſitionem ſigilli alicuius ſuperioris, per quod appareat, ſufficientem illi eſſe præbendam fidem. cap. poſt ceſſionem, & ibi gloſ. de probat. nec eſt ſubſcriptum à teſtibus, qui in confectione illius fuerint præſentes, qui ad minus ſint duo, vt probent. d. cap. quoniam. remanet priuata ſcriptura vnius, quæ non probat pro illo, qui eam producit, nec facit ſuffi-

ſufficientem fidem in fauorem illius, qui nititur in ipſa. vt in tex. & l. ad teſtium. §. ſignum. ff. de teſtam.

Cap. 7. Quod ſuper.

NON valent literæ ſuper abſolutione voti, per cruce ſignatos impetrata, tacita veritate.

QVIA omne tacitum, quod expreſſum habuiſſet retardare ſuperiorem à conceſſione reſcripti, inducit ſubreptionem, & reddit gratiam inualidam. c. poſtulaſti. de reſcript. Et quoniam abſolutio à voto emiſſo pro ſuccurſu Terræ ſanctæ, non concedebatur ſine magna cauſa. c. magnæ. de vot. & tunc non ab alio, quàm à Papa, vel ab eo, cui ipſe ſpecialiter demandaſſet. c. ex multa. de vot. Ideo qui dicit ſe eſſe abſolutum ab illo voto, hoc non probat per generales literas abſolutionis, niſi de ipſo voto faciant mentionem. vt in tex. & c. ad audientiam. de reſcript.

VEL expreſſa falſitate.

QVIA mendax precator debet carere impetratis. c. ſuper. de reſcript. Et quoniam in abſolutione ab hoc voto, eſt attendendum quid animarum ſaluti, & Terræ ſanctæ ſuccurſui magis noſcatur expedire. vt in tex. & c. quod ſuper. de voto. Ideo ſi quid in fraudem huius voti fuerit, in impetratione literarum ſuper tali abſolutione, fallaciter confictum, literæ illæ obreptitiè impetratæ non valent. vt in tex. & c. ſedes. de reſcript.

Cap. 8. Paſtoralis.

SI de extrauaganti dubitatur, an decretalis ſit authentica, aut eſt iuri conſona, & tunc iudicatur ſecundum illam.

QVIA iudex in tali caſu, non tam ipſius extrauagantis, quàm iuris cõmunis auctoritate procedere videtur. vt in tex. Et quoniam ſententia iuxta iuris diſpoſitionem eſt ferenda. cap. 1. de re iudic. Ideo cum aliqua decretalis, de qua iudex dubitet, allegatur; ſi eadem iuri communi ſit conſona, ipſe ſecundum eam non debet metuere iudicare, vt in tex. & c. ſi Romanorum. diſt. 19.

AVT eſt diſſona, & tunc Papa cõſulitur.

QVIA cum talis extrauagans non ſit redacta in corpore iuris, nec iuri ſit conformis, iudex de eius validitate meritò dubitat. vt in tex. Et quoniam eius eſt interpretari, cuius eſt condere. l. fin. C. de legib. Ideo iudex non debet tunc ſecundum illam iudicare, ſed Papam ipſius conditorem debet conſulere. vt in tex. & c. ſi quando. de reſcript.

Cap. 9. Cum dilectus.

***POST** publicatas atteſtationes, vſque ad concluſionem poſſunt inſtrumena produci.*

QVIA in inſtrumentis non timetur ſubornatio, ſicut in teſtibus; nam ex multis cauſis, & facilius deprehenditur falſitas inſtrumentorum, quàm teſtium. ſup. c. inter dilectos. & de probat.c. licet. In inſtrumento enim debent adnotari locus, tempus, teſtes, & alia, de quibus in c.abbate. de re iudic.in 6.ſed teſtis de his interrogatus, ſæpe dicit ſe non recordari.infr.c.prox.& Authent. de tabell. coll. 4. Sed quoniam per concluſionem factam in cauſa, vel per terminum præfixum à iudice ad omnia producenda, intelligitur eſſe poſtea in illa inſtantia renunciatum omnibus allegationibus, & probationibus, quæ in ipſa cauſa per partes poſſent fieri. cap. paſtoralis. de cauſ. poſſeſſ. & propr.Ideo licet poſt publicatas atteſtationes, non poſſint produci teſtes ſuper eiſdem articulis, vel directè contrarijs, propter periculum ſubornationis, quod timetur in eis. Clem.2.de teſtib. bene tamen poſſunt produci inſtrumenta,dummodo non intelligatur eis per terminum præfixum, vel per concluſionem in cauſa, renunciatum. vt in tex.& c. paſtoralis. de except. In quibuſdam tamen caſibus etiam poſt concluſionem in cauſa, poſſunt propter rationem tunc de nouo emergentem, inſtrumenta produci. Et primo, in caſu adnotato in d.c.paſtoralis. de cauſ. poſſeſſ. & propr.Secundo in his, in quibus iudex procedit ex officio, ſi hoc viderit expedire, nam ſibi nihil eſt præcluſum. d.c.paſtoralis; ſed ſemper vniformiter viget eius officium vſque ad ſententiam incluſiuè. infr.c.prox.& Angel.conſ.285.incipiente; Viſis atteſtationibus. Per concluſionem enim in cauſa terminatur probatio partium, vt ſit litium finis; non autem limitatur poteſtas iudicis, quin poſſit ſuo officio fungi.c.cum clamor.de teſtib. Tertio in criminalibus cauſis,cum reus vult ſuam innocentiam probare.l.diui.ff.de pœnis.& Bart.in l.1. ff. de quæſtion. Quarto in cauſis communibus, etiam vbi proceditur ad inſtantiam, ſi inſtrumenta ſunt de nouo reperta. l. admonendi. ff. de iureiur.Quinto ſi de facto recipiuntur,tenet receptio; & videtur à concluſione receſsũ,ex eo,quod partes non contradixerũt. Rot.deciſ.5.quæ incipit; Si poſt concluſionem. Regulariter autem non poſſunt recipi, & ſi recipiantur, poſſet altera pars appellare. vt in tex.& d.c.paſtoralis. de cauſ.poſſeſſ.& propr.

***CONSVETVDO** loci facit inſtrumentum authenticum.*

QVIA valet conſuetudo diſponens circa ſolemnitates alicuius actus.c.2.de conſuet.Et quoniam eius validitas ſe extẽdit etiam circa principi reſeruata. c.ſuper quibuſdam.de verb.ſign. Ideo licet creare tabelliones, qui habeant facultatem authenticandi inſtrumenta,

menta, regulariter ſpectet ſolùm ad Papam, vel Imperatorem, vel ad habentes priuilegium ab eis. Innoc. infr. in c. cum P. tabellio. Ex conſuetudine tamen, facultas authenticandi ſcripturas, poteſt competere etiam alijs, quàm notarijs creatis ab ipſis. vt in tex. & l. 1. C. de emancip. liber. Sicut etiam poteſt competere auctoritas creandi notarios. Innoc. in d. c. cum P. & Specul. in tit. de fid. inſtr. §. reſtat.

Cap. 10. Cum Ioannes.

FALSITAS inſtrumenti, vel quod deeſt inſtrumento, probari poteſt per teſtes.

QVIA etſi eandem vim obtineant inſtrumentorum fides, & teſtium depoſitiones, in litibus exercendis. l. in exercendis. C. de fid. inſtr. non tamen quodlibet inſtrumentum, tanti debet eſſe momenti, vt trium, vel plurium idoneorum teſtium depoſitionibus præferatur. vt in tex. & l. cum precibus. C. de probat. Et quoniam quod veriſimilius eſt, in iudicijs eſt ſequendum. cap. afferte. de præſumpt. Et probatio validior eſt debiliori præferenda. c. in noſtra. de teſtib. Ideo licet præſumatur pro inſtrumento, donec contrarium non apparet. c. ad audientiam. de præſcript. & l. fin. C. de fid. inſtr. admittitur tamen in contrarium probatio per teſtes, qui poſſint illud arguere de falſo, vel probare aliqua, quæ dicantur deeſſe in eo, vt plus valeat veritas, quàm ſcriptura. vt in tex. & l. 1. C. plus val. quod agit. quàm & c. Quando autem teſtes debeant præferri inſtrumento, non poteſt dari certa regula, ſed conſiderata qualitate notarij, teſtium, & negotij, arbitrabitur iudex, cui ſit magis fides adhibenda. l. 3. de teſtib. & l. optimam, in fin. C. de contrahen. & committ. ſtipul.

Cap. 11. Ex parte.

DEFECTVS literæ non vitiat reſcriptum.

QVIA ex defectu literæ non obſcuratur ſenſus reſcripti. ſup. c. inter dilectos. & l. 1. & 2. ff. de his, quæ in teſtam. delen. ſed ille præſumitur commiſſus à ſcriptore, & non viſus ab officialibus; cum oculus, & manus, etiam in proprijs eorum obiectis aliquando fallantur. c. cauſam. de probat. Et quoniam reſcriptum recipit vires ab intentione ſuperioris reſcribentis. c. ad aures. de reſcript. Et de minimis non eſt curandum. l. Seio. ff. de in integr. reſtit. Ideo ex quo in reliquis tale reſcriptum eſt legitimum, & in eo apparet de intentione reſcribentis, per modicum literæ defectum, non eſt illud vitiandum. vt in tex. & c. ad audientiam. de reſcript.

Cap. 12. G. perpetuus.

LICITE appellatur à iudice, qui parti hoc petenti, non facit edi communia inſtrumenta.

QVIA inſtrumentum commune, propter vtilitatem priuatam, quam continet vtriuſque partis, poteſt quodammodo dici proprium cuiuſque earum. l.prætor, & ibi gloſ. ver.meum.ff. de edend. Et quoniam iudex debet curare, vt reddatur vnicuique, quod ſuum eſt.l. iuſtitia. ff.de iuſt.& iur. aliter grauat partem, cui hoc denegatur. cap. quanto.de offic.ord.& à grauamine per iudicem illato poteſt appellari. c. vt debitus. de appellat. Ideo ſi iudex non facit edere commune inſtrumentum, cum pars hoc petit, vt per illud poſſit apparere intereſſe vtriuſque partis, & de cauſa liquere, ob huiuſmodi grauamen pars, cui denegatur, licitè appellat. vt in tex. & l.non eſt nouum.C.de edend. Quando autem ſit facienda inſtrumentorum editio, etiam ſi non ſint communia.not.in c.1.de probat.

Cap.13. Imputari.

SCRIPTVRAE contrariæ ab eodem productæ, fidem non faciunt.

QVIA qui producit pro ſe ſcripturas in iudicio, videtur confiteri, omnia in eis contenta eſſe vera. Innoc. in c.cum olim.de cenſib. Et quoniam duo contraria ſimul eſſe vera non poſſunt.c.ſolicitudinem. de appellat. & Ariſt. 4. Metaphyſic. tex.21. Ideo cum tanta fides tunc adhibeatur vni ſcripturæ,ſicut alteri,illæ ſibi fidẽ derogant: & ſic nihil eſt probatum; ſibi autem imputet, qui eas protulit in iudicio, cum in ipſius fuerit poteſtate, quam voluerat non proferre. vt in tex.& l.ſcripturæ. C. eod. Et hoc habet locum, quando ab eadem parte producuntur, ſecùs ſi à diuerſis; nam tunc illi eſt ſtandum, quæ magis caret ſuſpicione, & dignior apparet. l. optimam. C. de contrah. ſtipul. Sed quæritur, nunquid ſit idem dicendum de teſtibus contrarijs ab eadem parte productis? Reſpond. quod non; quia in teſtibus non poteſt pars præuidere, quid ſint dicturi. l.4.§.eiuſdem. & §.ſcire.ff.de teſtib.& ob id non eſt eorum contrarietas parti imputanda; ſed ſtandum eſt dignioribus, & veriſimiliora deponentibus. l. ſi plures. ff. de accuſat. Et intellige prædicta de ſcripturis adeo contrarijs, vt aliqua diuiſione, vel interpretatione non poſſint ad concordiam reduci. l.vbi repugnantia. ff.de reg.iur. aliàs, ſi fieri poſſet, eſſent ad concordiam reducendæ, & earum probatio ſuſtinenda.c.cum tu.de teſtib.& c.nihil.de verb.ſign.

Cap. 14. Si cautio.

SI in inſtrumento debiti exprimitur cauſa, condemnatur debitor.

QVIA confeſſio debiti, quæ ſit expreſſa cauſa, dicitur dilucidè facta, & inducit obligationem; cum nimis eſſet indignum, vt quod ſua quiſque voce dilucidè proteſtatus eſt, id in eundem caſum infirmare, teſtimonioq. proprio reſiſtere valeret. c.per tuas. de probat.& l.generaliter. C. de non numer.pecun. Et quoniam iudex debet

bet ſententiare ſecundum allegata, & probata. l. illicitas. ff. de offic. præſid. Ideo ex quo talis probatus eſt debitor, debet, petente parte aduerſa, ad ſoluendũ condemnari. vt in tex. & l. Publia, in fin. ff. depoſit.

NISI probet indebitum.

QVIA licet interim pro tali inſtrumento præſumatur, admittitur tamen clarior probatio in cõtrarium. ſup. c. cum Ioannes. vt plus valeat, quod agitur, quàm quod ſimulatè concipitur. l. 1. C. plus val. quod agit. Et quoniam probationibus hinc inde concurrentibus, qui clarius, & melius probat, debet ſententiam in ſui fauorem obtinere. c. propoſuiſti. de probat. & l. admonendi. ff. eod. Ideo præſumptio, quæ erat pro inſtrumento contra debitorem, per contrariam clariorem probationem ab eo factam, remouetur, & iſti clariori ſtatur. vt in tex. & l. cum de indebito. ff. de probat.

SI cauſa non exprimitur, neceſſe eſt, vt creditor probet id fore debitum.

QVIA confeſſio debiti, quæ fit ſine cauſa, præſumitur erronea, & facta ex abrupto, vel dolo aduerſarij. d. l. cum de indebito, & ibi gloſ. ver. expoſuit. Cum in dubio nemo cenſeatur velle iactare ſuum. c. ſuper hoc. de renunc. Sed quoniam vehementior præſumptio tollit aliam contrariam. d. c. propoſuiſti. Et quilibet eſt rei ſuæ moderator, & arbiter. l. in re mandata. C. mand. Ideo ſi creditor probet rem ſibi debitam aliquo iuſto titulo, puta depoſiti, donationis, & ſimilium, tali probationi eſt ſtandum, licet in inſtrumento cauſa debiti non exprimatur. vt in tex. & l. 1. & ibi gloſ. ff. de interrog. act. Confeſſio autem quando regulariter præiudicet, vide per Specul. in tit. de confeſſ. §. nunc videndum.

Cap. 15. Cum P. tabellio.

AVCTORITATE ordinarij, poteſt notarius tabellionis mortui notas in publicam formam redigere.

QVIA curare debent iudices, vt ſalua ſit rerum probatio. l. curent. ff. de teſtib. Et quoniam ſcriptura redacta per notarium in notam, ſeu protocollum, ſiue abbreuiaturam, quæ idem ſunt, facit fidem; cum contineat requiſita principaliora inſtrumenti, licet non ſit extenſa, nec in publicam formam redacta. Specul. de inſtrum. edit. §. oſtenſo, & §. videndum. Ideo ad conſeruandam facti probationem, & ad cauendum, ne in tali extenſione, & publicatione inſtrumenti, fraus per aliquem poſſit committi; per alium notarium de auctoritate iudicis ordinarij, ad petitionem eorum, quorum intereſt tale negotium, illa debet fideliter fieri. vt in tex. & l. contractus. C. eod.

Cap.

Cap. 16. Si inſtrumenta.

INSTRVMENTVM exemplatum per tabellionem auctoritate ordinarij, eandem vim habet cum originali.

QVIA per fidele exemplum ſumptum à perſona publica ex tali originali, & per diligentem inſpectionem factam à iudice ad conformandum exemplatum cum illo, præſumitur, quod exemplum iſtud ſit omnino ſimile ipſi originali, nec aliquid plus contineat, vel minus habeat. l.fin. C. de fid. inſtr. & Specul. de inſtr. edit. §. oſtenſo. Et quoniam per huiuſmodi exemplationem prouidetur, vt ſalua ſit rerum probatio.c.cum dilecta. de confir. vtil. vel inutil. & l.publicati. C. de teſtam. Et de ſimilibus, in quibus eſt eadem ratio, idem debet eſſe iudicium.c.inter. de tranſl. epiſc. Ideo ſtatuitur, vt ſi inſtrumenta propter vetuſtatem, vel propter aliam iuſtam cauſam exemplari petantur; corã ordinario iudice, vel delegato ab eo ſpecialiter, præſententur, qui ſi, ipſis diligenter inſpectis, in nulla ſui parte ea vitiata repererit, per publicam perſonam illa præcipiat exemplari, quæ eandem auctoritatem per hoc cum originalibus ſint habitura. vt in tex. & cap.contra, & ibi gloſ. diſt. c.

Liber Secundus. Titulus XXIII.

DE PRAESVMPTIONIBVS.

In Decretal. Cap. 1. Sicut.

SICVT manifeſtè nocens eſt pœnæ obnoxius, ita & occultus.

QVIA voluntas eſt, qua peccatur, vel rectè viuitur. S. Auguſt.lib.1. Retractat.cap.9. Vnde voluntas eſt, quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo; opera autem teſtimonia ſunt voluntatis. Chryſoſt. homil.19. in Matth. & ſic contrahitur crimen ex voluntate nocendi. l.1. C.ad leg. Corn. de ſicar. Et quoniam tam ille, qui manifeſtè nocet, quam ille, qui nocet occultè, habet eandem voluntatem male agendi, & proximum iniuſte offendendi. S. Thom.1.2.q.20.art.5. Ideo ſicut noxius eſt, qui mittit lanceas, & ſagittas in mortem; ita vir, qui fraudulenter nocet amico ſuo. vt in tex. & Salom. prouerb.cap.26. Crimina tamen facta palam, ſunt regulariter grauiora occultis, propter maius ſcandalum, quod oritur ex illis, & etiam quia taliter peccantes videntur, ſe velle rationibus,

Digitized by Google

bus,& auctoritatibus ſuperbe tueri. c.nemo. 31.q.4. & ideo regulariter grauius puniuntur. cap.vnic. de vot.in 6. licet alia conſideratione, qui clam peccat, plus peccet, quia videtur malitioſius peccare.l.fin.ff.de rit. nupt. & periculoſius peccat, quia neminem habet corrigentem. c. certè.12.q.1.

LICET poſtea dicat, ſe ioco feciſſe.

QVIA cum talis non poſſit excuſare malitiam facti, quæ eſt patens; negat malitiam intentionis, quæ eſt latens. Lira in d.prouerb.26.Sed quoniam omne maleficium præſumitur factum malo animo, & praue actum; ſicut omne beneficium præſumitur rectè factum. l. ſi non conuicij. C. de iniur. Ex fructibus enim eorum, inquit Dominus, cognoſcetis eos. Matth.cap.7. Ideo talis, qui dabat operam rei illicitæ, clam, & fraudulenter alteri nocendo, non excuſatur, ſi, cum fuerit deprehenſus, dicat; ludens feci. vt in tex. & d. prouerb.26. Quis enim ludos appellet, ex quibus crimina oriuntur? prœmio.ff.§.fin.

Cap.2. Afferte.

EX violenta præſumptione fertur diffinitiua.

QVIA violenta præſumptio dicitur eſſe clara probatio, informans animum iudicis ex argumentis, & teſtimonijs, quæ rei aptiora eſſe videntur. c. præterea. de teſtib. & l.3. §.quæ. ff.eod. Quatuor enim ſunt modi in iudicio conuincendi; Primo, iure, ſcilicet teſtibus, vel inſtrumentis.c.licet.de teſtib.& c.fin.de fid.inſtr. Secundo, facti euidentia. c.tua. de cohabit. cler.& mul. Tertio, iuris interpretatione, veluti ſæpius citatum, & contumacem eſſe reum. c. decernimus. 3.q.9. Quarto, violenta ſuſpicione, ſeu præſumptione, vt hic, & c.dixit. 32.q.1. Et quoniam de qua re iudex cognouit, de ea ſententiare debet. c.cum ſuper.de cauſ.poſſ. & propr.& l.de qua re.ff. de iudic.Ideo ex quo iudex per violentam præſumptionem de cauſa ſufficienter eſt inſtructus, ſuper illa pronunciare poteſt, & debet.vt in tex.& Authent.ſi quis.C.adulter. Sicut fecit Salomon, qui inter duas mulieres litigantes de puero, vbi in iudicio deficiebat humana probatio, ſapienter recurrit ad inclinationem naturalem, cenſendo illam eſſe veram matrem, quæ potius volebat, vt puer viuus daretur aduerſariæ, quàm diuideretur, vt altera conſentiebat. 3.Regum.cap.3. Vera enim mater naturaliter ad bonum filij inclinatur. l.fin. C.de curat.fur. Eſt tamen aduertendum, quod vbi violenta præſumptio mouet iudicem ad ſententiandum, ipſe debet facere illam ſcribere in actis, qualiter ex ea fuerit motus: aliter ſi appellaretur, & ſententia ex actis non iuſtificaretur, licet ipſe iudex à quo, iuſte fuerit motus ad ſic ſententiandum, iudex tamen ad quem, cui de hoc non conſtaret, iuſtè ſententiam retractaret. vt not.in c.quoniam, & c.in præſentia.de probat.

Cap. 3. Ex ſtudijs.

CONVERSATIO in adoleſcentia, facit præſumptionem in ſenectute.

QVIA ex multis operationibus acquiritur habitus. Ariſt.7.Ethic. cap.8. Et quoniam habitus eſt de difficili mobilis.prędicam.cap. 4. Et conſuetudo eſt altera natura.2. metaphiſic.tex.14. Et iuuentus eſt facilis ad qualitates bonas, vel malas ſuſcipiendas, quaſi planta recens, & cera mollis.1.magnor.moral.cap.7. Et virtutes morales non ingenerantur nobis à natura; ſed ſumus nati ad illas percipiendas, & conſuetudine acquirendas.2. Ethic cap.1. Et quia quod exterius agitur,interiorem mentis diſpoſitionem, & habitum repræſentat. Clem. exiui. de verb.ſign. Ideo qualis eſt quis in iuuentute, talis præſumitur fore in ſenectute. vt in tex.& infr.c. cum in iuuentute. Et ex ſtudijs ſuis intelligitur puer. Salom. prou.cap.20.Quemcunque enim virtutibus ſtudere,cum modeſtia,continentiæ,auditioni ſapientum, obſeruantiæ mandatorum Dei, maximè ſimplicitati, & humilitati videris, huius munda,& recta opera intellige. S.Hyeronim.in d.prouer.20. Vnde adoleſcens iuxta viam ſuam,etiam cum ſenuerit,non recedet ab ea. prou.cap.22.Et bonum eſt viro, cum portauerit iugum ab adoleſcentia ſua. Ierem. cap. 3. Sed quia homo habet liberum arbitrium vſque ad mortem. Concil.Trid. ſeſſ.6.de iuſtificat. can.6.Et adoleſcentium ingenia multis mutationibus ſubijciuntur.Plato.de legib.lib.1. vnde inquit Salomon: Tria ſunt difficilia mihi,& quartum penitus ignoro; viam aquilæ in cælo,viam colubri ſuper petram, viam nauis in medio mari, & viam viri in adoleſcentia.prouerb.cap.30.Ideo conuerſatio in adoleſcentia facit præſumptionem in ſenectute: ſed non infert neceſsitatem, vt ille ſit ſemper talis permanſurus. vt in tex. & cap.1.de pænit. diſt.5. At ſi ex optimis ortum eſſe parentibus, ſi ex antiquiſſimo in ſubditos fideles proueniente imperio,ſi ex virili in puerili ætate prælucēte ingenio,ſi ex regia educatione adhibita,bonus in Principe adoleſcente poteſt præſumi futurus gubernationis euentus, iure merito patria mea Vrbinum nōn minorem felicitatem ſub Sereniſsimo Principe Federico II. Feltrio de Ruuere ſibi fore pręnunciat,quàm modo ſub Sereniſsimo Duce Franciſco Maria II. eius patre habeat.

Cap. 4. Nullus.

PRAESVMITVR contra illum, qui dilationibus ſubterfugit iudicium.

QVIA in iudicio debet reddi vnicuiq; quod ſuum eſt.l.iuſtitia.ff. de iuſtit. & iur. Et quoniam nemo præſumitur proprium factum ignorare. infr. c.quoſdam. Ideo nullus dubitat, quod ita iudicium nocens ſubterfugit, quemadmodum,vt abſoluatur, qui eſt innocens, quærit,

rit, & confiteri de omnibus cenſetur, quiſquis ſe ſubterfugere iudicium dilationibus putat. vt in tex. & c. decernimus. 3. q. 9. Qui enim ſe offert iudicio, videtur confidere de iuſtitia ſua; qui verò illud effugit, apparet eum de iuſtitia ſuæ cauſæ eſſe diffiſum. c. Chriſtianis. 11. q. 1. & l. impuberibus. §. præterea. ff. de ſuſpect. tutor.

Cap. 5. Non nè.

QVI ex duobus illatis alterum negat, reliquum affirmare præſumitur.

QVIA vbi per prohibitionem meam poſſum impedire, quod fit, & taceo; tunc taciturnitas pro conſenſu habetur. c. ſi ſeruus. diſt. 54. Si vero per meam prohibitionem non poſſum impedire, quod fit; tunc taciturnitas mihi non obeſt, nec videor conſentire. l. ſæpe. ff. de re iudic. Et quoniam quando duo alicui obijciuntur, ſicut ille negat vnum, ita poteſt negare, & alterum; cum ea, quæ ſunt in voce, earum, quæ ſunt in anima, ſint paſſionũ notæ. c. ſedulo. diſt. 38. & Ariſt. 1. de interpret. cap. 1. Ideo duobus alicui illatis, quod de vno negatur, de alio conceditur; & excluſio vnius eſt incluſio alterius. vt in tex. & c. qui tacet. de reg. iur. in 6. Sicut cum Iudæi dixerunt ad Ieſum; non ne benè dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Reſpondit Ieſus; Ego dæmonium non habeo. Ioan. cap. 8. Duo quippe ei illata fuerunt; vnum negauit, alterum, tacendo, conceſſit. Gregor. homil. 18. in Ioan.

Cap. 6. Mandata.

EX præteritis præſumitur circa futura.

QVIA ex multis operationibus fit habitus. Ariſt. 7. Ethic. cap 8. Et quoniam habitus eſt de difficili mobilis. 2. Ethic. cap. 4. Et iuxta illud,

Quo ſemel eſt imbuta recens, ſeruabit odorem
Teſta diu. Horat. in epiſt. Ideo ex tranſacta vita cognoſcitur, quid de futura ſit in aliquo præſumendum. vt in tex. & ſupr. cap. ex ſtudijs. Arbor enim bona non poteſt malos fructus facere; neque arbor mala poteſt facere bonos; Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Matth. cap. 7. Et quotidianis laboribus aſſueti, etiam ſi inualidi ſint, aut ſenes, inſuetis, quamuis robuſtis, & iuuenibus, facilius conſueta ferunt exercitia. Hypocr. aphor. 49. lib. 2.

Cap. 7. Quoſdam.

EX vicinitate præſumitur notitia facti loci vicini.

QVIA rerum notitia acquiritur per ſenſus; cum nihil ſit in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu. Ariſt. 1. poſterior. cap. 1. Et quoniam ſenſus circa proprium obiectum, vbi diſtantia eſt proportionata, non

non decipitur. 4. metaphiſic.tex.24. Et teſtes debent deponere de his, quæ ipſi proprio ſenſu perceperunt. c.teſtes. 3.q.9. Ideo in vicinis præſumitur iſta notitia: cum fuerint in debita diſtantia ad illam percipiendam.vt in tex.& c.cum in tua. qui matr.accuſ.poſſ. Et ſimiliter ea, quæ ſciuntur per famam, melius poſſunt ſciri à vicinis, vnde ipſa puriorem originem ducit, quàm à remotis, ad quos vagando, ſæpe cum mendacijs admixta peruenit. infr. cap. illud. & de accuſat. cap. qualiter, il 2.

Cap. 8. Quanto.

PRAESVMITVR factum notum in vicino loco, quod eſt notum in remoto.

QVIA ſi id,quod minus videtur ineſſe,ineſt;& id,quod magis videtur ineſſe,inerit.c.cum in cunctis.de elect.& c.ſi in laicis. diſt. 38. Et quoniam notitia facti poteſt melius, & facilius haberi in loco vicino,quàm in remoto.ſup.c.prox.Ideo non præſumitur latere vicino, quod notum eſt longinquo. vt in tex. & c.quod dicitis.diſt.16.Contra tamen hanc iuris præſumptionem admittitur probatio.gloſ.hic.& l.qui teſtamentum.ff.de probat.

Cap. 9. Scribam.

EX præteritis præſumitur circa futura.

QVIA ex multis operationibus fit habitus; nam ædificando ædificatores, iuſta agendo iuſti, fortia faciendo fortes euadimus. Ariſt.2.Ethic.cap.1. Et quoniã habitus acquiſitus facit habituatum delectari in operationibus,quæ ab ipſo fiũt.d.lib.cap.4.Et difficiliter relinquitur,quod cum delectatione retinetur.Salom.prouerb.cap.2. vnde conſueta longo tempore, etiam ſi deteriora ſint, inſuetis minus moleſta ſolent eſſe.Hipocr.aphor.50.lib.2. Ideo qui fuit affectus aliqua virtute,vel vitio in præterito, niſi appareat mutatus, præſumitur, quod erit talis etiam in futurum.vt in tex.& c.ſemel.de reg.iur.in 6.

Cap. 10. Quia veriſimile.

EFFICACIOR probatio requiritur ab eo,qui probare vult illud,quod non eſt veriſimile.

QVIA cum iudex non poſſit perduci ad veram facti notitiam per aliquem ſenſum corporeũ(niſi factum eſſet notorium permanens) oportet,quod adducatur ad firmam credulitatem ex præſumptionibus, quæ cauſantur ex pluribus coniecturis,& ex teſtiũ depoſitionibus.l.3.ff. de teſtib.Et quoniã iudici non conſtat,an teſtes verũ dicant,& maximè quando ſunt contrarij,ſed ex multis argumentis, & cõiecturis hoc præſumit.c.in noſtra.de teſt. Et quod non eſt veriſimile,nõ præſumitur eſſe verũ.l.eos.C.de teſt.& præſumptio non eſt aliud, quàm quædã ſuſpicio,

quæ

quæ cauſatur in animo iudicis, vel cuiuſcunque, ex varijs vel argumentis, vel indicijs, ſecundum quod illa ad credendum probabilius inclinant. Abb. ſup. in c. quanto. Cum enim in actibus humanis, ſuper quibus conſtituuntur iudicia, & exiguntur teſtimonia, non poſſit demonſtratiua certitudo haberi, eo quod circa cõtingentia, & variabilia exiſtant. S. Thom. 2. 2. q. 70. art. 2. in eis ſufficit probabilis certitudo, quæ vt in pluribus veritatem attingat, & in paucioribus à veritate deficiat; non enim certitudo eſt ſimiliter quærenda in omni materia. Ariſt. 1. Ethic. cap. 3. Ideo qui vult probare illud, quod habet in contrarium aliquas coniecturas, oportet, vt talem probationem adducat, per quam & illæ coniecturæ auferantur, & animum iudicis ad iſtud credendum, inclinet, & firmet. vt in tex. & c. ſi teſtes. 4. q. 3.

Cap. 11. Illud.

PER cohabitationem diutinam, & famam de matrimonio, & contractibus matrimonialibus, ac alia adminicula, probatur matrimonium.

QVIA quando ſunt diuerſæ ſpecies probationum, quæ tendunt ad vnum finem, ſi ſingulæ ſufficienter non proſunt, ſimul iungi poſſunt, vt faciant probationem ſufficientem, & perfectam. c. cum cauſam. de probat. Et quoniam fama loci eſt habenda in multa conſideratione ad fidem in talibus cauſis faciendam. ſup. c. prox. & l. ſi mater. C. ne de ſtat. defunct. & cohabitatio diutina, puta decem annorum, in quibus ſe habuerint vt coniuges: & inſtrumenta confecta ſuper dote, vel donatione propter nuptias, ſunt probabiles coniecturæ ad arguendum inter aliquos eſſe matrimonium, ſicut & alia adminicula ad id facientia, quæ animi motum poſſint in iudice ad id præſumendum, veriſimiliter mouere. c. præterea. de teſtib. Et tolerabilius eſt, aliquos contra ſtatuta hominum dimittere copulatos, quàm coniunctos legitimè contra ſtatuta Domini ſeparare. cap. licet, il 2. de teſtib. Et ſi eſſet ſemper neceſſarium probare validitatem matrimonij, per teſtes, qui fuerint præſentes, quando illud contrahebatur, vel per inſtrumentum ſuper illo confectum, ſequeretur abſurdum, quod per mortem teſtium, & per inſtrumenti amiſſionem, adiudicaretur contra matrimonium. Hoſt. hic. cum tamen illud ſit fauorabile. c. videtur. qui matr. accuſ. poſſ. Ideo fama viciniæ adiuuata ab iſtis alijs adminiculis, & coniecturis, eſt ſufficiens probatio ad iudicandum inter aliquos eſſe legitimum matrimonium. vt in tex. & c. quoties. de teſtib. Sicut ob eandem rationem, ſi aliquis diu adminiſtrauit tanquam rector, vel canonicus alicuius eccleſiæ, nedum debet obtinere in poſſeſſorio, ſed etiam in petitorio, abſque alia tituli oſtenſione. Imol. hic. per argumentum à matrimonio carnali ad ſpirituale. vt in c. 2. de tranſl. epiſc.

Cap.

Digitized by Google

Cap. 12. Literis, & cap. 13. Tertio loco.

PER violentam præſumptionem probatur carnis copula.

QVIA violenta præſumptio dicitur eſſe clara probatio facta ex argumentis, quæ rei aptiora eſſe videntur. ſup. c. afferte. & de probat. c. cum cauſam. Et quoniam actus copulæ carnalis regulariter non cadit in ſenſum teſtis immediatum. gloſ. hic. licet cadant actus propinqui ad illam, qui vt plurimum ſunt cauſa, vt illa ſequatur. gloſ. in c. dixit. 32. q. 1. & quia in actibus humanis ſufficit probabilis certitudo, quæ vt in pluribus veritatem attingat. S. Thom. 2. 2. q. 70. art. 2. Ideo ſi teſtes deponant, ſe vidiſſe ſolum cum ſola, nudum cum nuda, in eodem lecto iacentem, ea (vt credebant) intentione, vt ſe carnaliter cognoſcerent, ex huiuſmodi violenta, & certa ſuſpicione, poſſunt tales de fornicatione condemnari. vt in tex. & c. præterea. de teſtib.

Cap. 14. Literas.

PROPTER præſumptionem, etiam vehementem, non debet quis de graui crimine condemnari.

QVIA in cauſa criminali probationes debent eſſe indubitatæ, & luce clariores. l. ſciant. C. de probat. Et quanto crimẽ eſt grauius, tanto ad condemnandum, debent eſſe præſumptiones vehementiores. vt in tex. cum cautius ſit agendum, vbi periculum maius vertitur. c. vbi. de elect. in 6. & l. 1. ff. de carbon. edict. Et quoniam præſumptio vehemens, licet talis dicatur, quia in tantum vrget, quod vehementer facit iudicem ſuſpicari contra reum. Butr. hic; non tamen habet tantam vim, ſicut præſumptio violenta, quæ ſufficit ad ſententiam condemnatoriam inferendam. ſup. c. afferte. & dicitur violenta, quaſi violenter trahat iudicem ad credulitatem. Abb. ſup. in c. quanto. Ideo cum præſumptio vehemens non probet clare, & plenè; non debet quis per illam de crimine, præſertim graui, condemnari, ſicut per violentam, quæ dicitur plena probatio, condemnatur. vt in tex. & ſup. cap. prox. Quando autem præſumptio ſit vehemens, & quando violenta; & ſic quando faciat ſemiplenam probationem, & quando plenam, non poteſt de hoc dari certa doctrina, ſed iudex ex ſuo bono, & æquo iudicio ex varijs coniecturis arbitrabitur. Abb. in d. c. quanto. Et ſi male fuerit arbitratus, corrigetur factum per iudicem appellationis. cap. quoniam. de probat. & c. vt debitus. de appellat. In re autem omnium terreſtrium antiquiſſima, non ſolùm vehemens præſumptio, ſed & violenta, mihi eſſe videtur, vt conchylia petrificata, quæ penè innumerabilia, excauando, reperiuntur in arenoſo Monte Mario, qui eſt altior cæteris montibus prope Vrbem, vbi equitat Imperator poſt ſuſceptam auream coronam in eccleſia Sancti Petri ad altare Sancti Mauritij, vt refert Prouinciale omnium eccleſiarum, vbi agit de tribus coronis Imperatoris,

peratoris, ſint ex piſcibus diluuij; cum nec natura ſine debitis medijs aliàs talia operetur: nec ars illa conficere potuerit, nec conficiendi cauſam habuerit. Duros verò illos piſces in ſicco remanſos, facile eſt, ita eſſe duriores euaſos. Cuius ſententiæ eſt etiam D. Martius Mileſius patritius, & Iur. Conſ. Romanus, notabilium antiquitatum diligens obſeruator, mihi amicitia, præſertim in ſtudio poeſis, valde coniunctus.

Cap. 15. Cum in iuuentute.

NON præſumitur incontinens in ſenectute, qui in iuuentute continuit.

QVIA ad depreſſionem corporis ſequitur eleuatio mentis. c. niſi. de renunc. vnde inquit Apoſtolus; Cum infirmor, tunc potens ſum. 2. ad Corinth. cap. 12. Et habitus ſuſceptus in iuuentute, non facile relinquitur in ſenectute. ſup. c. ex ſtudijs. Et quoniam iuuenum complexio eſt calida, & humida: & ſenum eſt frigida, & ſicca. Ariſt. de longit. & breuit. vitæ. & Hipocrat. aphoriſm. 14. Et libido prouenit ex ſuperabundantibus humoribus. Cicer. de ſenect. Vnde eccleſia canit; Qui corporali ieiunio vitia comprimis, mentem eleuas, virtutem largitis, & præmia. præfat. Quadrag. Ideo non ſolum non præſumitur incontinens in ſenectute, qui fuit continens in iuuentute; ſed labes incontinentiæ, quæ nonnunquam in iuuentute contrahitur, frequentius in ſenectute expiatur. vt in tex. & c. fraternitatis. diſt. 34. iuxta illud;

Turpe ſenex miles, turpe ſenilis amor. Ouid. lib. 1. eleg. 9.

Et luxuria cum omni ætati turpis, tum ſenectuti fœdiſſima eſt; Duplex enim inde malum eſt, quòd & ipſa ſenectus dedecus concipit, & facit adoleſcentum impudentiorem intemperantiam. Cic. 1. offic.

MAXIME ſi eſt literatus.

QVIA ignorantia eſt mater cunctorum errorum. c. ignorantia. diſt. 38. Et quoniam per ſcientiam ſcripturarum, ignorantia euitatur. c. ſi iuxta. d. diſt. 38. Et fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorum. Salom. prouerb. cap. 1. Ideo non eſt de facili credendum, quod vir præditus ſcientia literarum, propriæ ſalutis obliuiſcatur, & in carnis vitia, præſertim in ſenectute immiſceatur. vt in tex. & c. ſicut. d. diſt. 38. vnde D. Hieronym. inquit; Ama ſcientiam ſcripturarum, & carnis vitia non amabis. ad Ruſtic. de viuendi forma. Et Salomon; Si intrauerit ſapientia cor tuum, & ſcientia animæ tuæ placuerit, conſilium cuſtodiet te, & prudentia ſeruabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine, qui peruerſa loquitur. Prouerb. cap. 2. & Horat. epiſt. lib. 1.

Poſces ante diem librum cum lumine, ſi non
Intendes animum ſtudijs, & rebus honeſtis,
Inuidia, vel amore vigil torquebere.

O Cap.

Cap. 16. Dudum.

IS, pro quo beneficiando ſcribitur cum clauſula, ſi idoneus fuerit, non tenetur probare ſe idoneum, cum idoneus præſumatur.

QVIA vbi quis habet intentionem fundatam iuris præſumptione, onus probandi contrarium incumbit neganti. c. in præſentia. de renunc.& l.minor 25.annis.ff.de minor. Et quoniam homo creatur bonus, & in illa bonitate naturali præſumitur perdurare. c.vnic.de ſcrut.in ord.fac.intelligendo de bonitate,& idoneitate intrinſeca,puta, quod ſit caſtus, pacificus, ſobrius,& ſimilia. gloſ. in c.ſi forte. de elect. in 6. nec obſtat in iſtis peccati originalis deſtructio, quia contra illud datur ſacramenti Baptiſmi reparatio.c.firmiter.de ſum.Trinit.Ideo talis beneficiandus non tenetur ſe probare idoneum, ſed qui contrarium obijcit, ad probandum adſtringitur. vt in tex.& c.ſicut Chriſtus.1.q.1. Et illa clauſula, ſi fuerit idoneus, ſubintelligitur, etiam ſi non fuiſſet appoſita. gloſ.hic. vnde eius expreſſio ſapit monitionem,non conditionem. Abb.hic. Et hæc de idoneitate naturali, & intrinſeca. Quædam verò eſt idoneitas extrinſeca, vt quod quis ſciat legere, cantare, & ſimilia, & iſta non præſumitur, niſi probetur. d.c. ſi forte. vnde iudex ex officio ſuper talibus requiſitis illum examinabit, etiam ſi nemo ſe opponat.c.accepimus.de ætat.& qual.ordin.

Liber Secundus. Titulus XXIIII.

DE IVREIVRANDO.

In Decretal. Cap. 1. Ex adminiſtrationis.

AGI poteſt ad relaxationem iuramenti, cuius implementum turpitudinem continet ex parte ſuſcipientis.

QVIA iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis. infr. c.quanto. Et quoniam quando illud continet turpitudinem ex parte ſuſcipientis,tenderet in præiudicium animæ illius, licet non tenderet in præiudicium animæ iurantis.infr.c.debitores. Ideo ille,qui ſic iurauit, poteſt agere, vt à tali iuramento abſoluatur. vt in tex. & c. nouit. de iudic. non autem poteſt propria auctoritate contra illud venire.d.c.debitores.& S.Thom.2.2.q.89. art.7. quia non eſt tutum,quemlibet contra ſuum iuramentum venire,niſi tale ſit,quod ſeruatum vergat in interitum ſalutis æternæ. infr.c.ſi verò. & 22. q. 4. c.ſi aliquid.

Cap.

Digitized by Google

Cap. 2. Peruenit, il 1.

NON valet iuramentum præſtitum à Prælato de non repetendis rebus Eccleſiæ.

QVIA animaduertendum eſt, quod iuſiurandum hos habeat comites, veritatem, iudicium, atque iuſtitiam; ſi iſta defuerint, nequaquam iuramentum erit, ſed periurium. c. animaduertendum, 22. q. 2. Et quoniam eſſet contra iuſtitiam, vt prælatus male alienaret, vel alienationi turpiter factæ de rebus ſuæ eccleſiæ conſentiret. c. ſi quis. de reb. eccl. non ali. Ideo tale iuramentum tanquam illicitum non valet. vt in tex. & infr. c. ſicut. Præterea, per iuramentum non poteſt quis ſe ſubtrahere ab onere publico. c. ſi diligenti. de for. comp. Et quoniam hoc eſt onus publicum, quod incumbit prælato circa defenſionem iurium eccleſiæ ſuæ. c. ſit rector. diſt. 43. Ideo nullius iuramenti vinculo, ad contrarium agendum poteſt prælatus conſtringi. vt in tex. & infr. c. intellecto.

Cap. 3. Peruenit, il 2.

NON deierat, qui iuramenti implementum in melius commutat.

QVIA melius eſt plus, quàm bonum. l. vbi autem. §. quo fit. ff. de verb. oblig. Et quoniã in eo, quod eſt plus, ſemper ineſt & minus. l. in eo. ff. de reg. iur. Ideo propoſitum, aut promiſſum non infringit, qui in melius illud commutat; ſed adimplendo melius, tacite adimplet etiam bonum, quod iurauit. vt in tex. & c. ſcripturæ. de vot.

ET non adſtringitur quis iuramento ad implendum, quod iurauit, ſi ab alia parte non impletur, cuius reſpectu præbuit iuramentum.

QVIA promiſſio facta alicui, vt etiam ille aliquid aliud faciat, vel det; intelligitur habere in ſe conuentionẽ, vt vno non adimplente promiſſum, nec alter adimplere teneatur, ne contractus claudicare videatur. c. de illis. de condit. appoſit. & l. cũ proponas. C. de pact. Et quoniã pacta, & contractus ex conuentione legem accipiunt. c. 1. de pact. & c. contractus. de reg. iur. in 6. Et imputari non debet ei, per quem non ſtat, ſi non faciat, quod per eum fuerat faciendum. c. imputari. d. tit. de reg. iur. Ideo fruſtra fidem ſibi quis poſtulat ab eo ſeruari, cui fidẽ à ſe præſtitã ipſe ſeruare recuſat. vt in tex. & l. cũ proponas, la 2. C. de pact.

Cap. 4. Ego N.

PONITVR forma iuramenti ſeptem capitula continens, ſecundum quam iurant Papæ Epiſcopi.

QVIA Papa eſt dominus omnium, & vicarius Chriſti. c. cuncta. 9. q. 3. & Epiſcopi ab eo inſtituuntur ad curam ſingularum diœceſum. c. 1. de offic. ordin. Et quoniam iuramentum fidelitatis, &

obedientiæ exigitur præcipuè ab illis ſubditis, qui maiora officia gerunt, & in quibus periculoſior eſſet infidelitas, & inobedientia. c. legebatur. de maior. & obed. Et ille, qui ſcit, ſe aliquibus eſſe præpoſitum, non debet moleſtè ferre, aliquem ſibi eſſe prælatum; ſed obedientiam, quam exigit, etiam ipſe dependere debet. c. quanquam. diſt. 23. Ideo ſtatuitur, vt epiſcopi in eorum conſecratione præſtent iuramentum obediendi ſummo Pontifici, & alia ad eorum officium ſpectantia faciendi, prout in tex. & Clemene. vnic. eod. Hodie verò omnes immediatè recipientes dignitatem à Papa, ſibi iurant obediētiam; vnde etiam Abbates præſtant hoc iuramentum in eorum benedictione, ſicut Epiſcopi in conſecratione. Abb. hic. Sed circa viſitationem liminum Apoſtolorum, de qua habetur in hoc tex. & in c. iuxta. diſt. 93. eſt hodie attendenda conſtitutio Sixti V. per quam ſtatuitur tempus, quando illa ſit facienda, quæ incipit; Romanus. Data Romæ 13. Kal. Ianuar. anno eius primo.

Cap. 5. Nullus.

NON tenetur clericus Epiſcopo ſua obedientiæ iuramentum præſtare, niſi ratione adminiſtrationis ſibi conceſſæ.

QVIA iuramentum non eſt abſque neceſſitate præſtandum. infr. c. etſi Chriſtus. & S. Tho. 2. 2. q. 89. art. 2. Vir enim multum iurans, replebitur iniquitate. Eccleſiaſt. cap. 23. Et quoniam non videtur adeſſe aliqua neceſſitas, vt Epiſcopus exigat illud à clericis, qui adminiſtrationem non habent, ſicut illa eſt, vt præſtetur ab eis, qui adminiſtrationem exercent. c. legebatur. de maior. & obed. Vbi enim maius periculum vertitur, cautius eſt agendum. c. vbi. de elect. in 6. Ideo ſatis eſt, vt clericus, qui adminiſtrationem non habet, verbo obedientiam epiſcopo ſine iuramento promittat. vt in tex. & c. in omnibus. de conſecr. diſt. 5. Sed hodie huiuſmodi iuramentum in nullo clerico eſt in vſu, etiam ſi habeat adminiſtrationem, ſicut nec ſimplex promiſſio obedientiæ, cum clerici abſque talibus requiſitis fideliter viuant. Abb. in d. c. legebatur. Si quis tamen eorum eſſet de inobedientia ſuſpectus, poſſet cogi ad illud præſtandum, ſiue habeat adminiſtrationem, ſiue non. c. cum in eccleſijs. de maior. & obed. & gloſ. in c. quanquam. diſt. 23.

Cap. 6. Debitores.

QVI ſe obligauit ad vſuras ſoluendas, ſoluere non cogitur.

QVIA vſuræ ſunt prohibitæ de iure diuino. Deuteronom. cap. 23. & de iure canonico. c. ſuper eo. de vſur. Et quoniam vbicūque lex reſiſtit contrahentibus, non naſcitur obligatio nec ciuilis, nec naturalis. l. cum lex. ff. de fideiuſſor. quod procedit, etiam ſi alteri tantum de contrahētibus reſiſtat, vt eſt in vſura. Bart. in d. l. cum lex. Et vbi deficit obligatio, quæ eſt mater actionis, deficit etiam actio. l. licet. §. ca. ff. de procur. & ſine actione nemo experitur. l. ſi pupilli. §. videamus. ff. de

negot.

negoc.geſt.& ex improbitate ſua nemo debet actionem conſequi. l.itaque. ff.de furt. Ideo debitores ad ſoluendas vſuras, in quibus ſe obligauerunt, cogi non debent. vt in tex. & c. Michael.de vſur.

NISI iurauerit.

QVIA in iuramento eſt duplex obligatio; vna, qua iurans obligatur homini, cui aliquid promittit; alia, qua obligatur Deo, vt impleat, quod per nomen eius promiſit. S.Thom.2.2.q.89.art.7. Et quoniam lex non reſiſtit recipienti ad vſuram, ex quo neceſſitatus recipit. d.c.ſuper eo, & ib. Innoc. Et non conſentit in peccatum. S.Tho. 2.2.q.78.art.4. ſed bene reſiſtit ipſi mutuanti. c.conſuluit.d.tit.Et non eſt tutum, quemlibet contra iuramentum ſuum venire, niſi tale ſit, quod ſeruatum vergat in interitum ſalutis æternæ. infr.c.ſi verò. cum ſcriptum ſit; non peierabis in nomine meo. Leuitic.cap.19. Et reddas Domino iuramenta tua. Matth.cap.5. Ideo cum tale iuramentum poſſit adimpleri à iurante ſine peccato, illud ei tranſgredi non licet. vt in tex. & infr. c.ad noſtram, il 2. Sed licet iurans potius obligetur Deo, quàm homini. Hoſt.hic. Si tamen ſuſcipiens iuramentum, illud remittit, etiam Deus remittit. ſup. c.1. quia cum effectus huiuſmodi iuramenti concernat vtilitatem priuatam ipſius ſuſcipientis, non intendebat iurans placere Deo, ſed ſatisfacere homini;ideo remittendo homo, de cuius intereſſe agitur, cenſetur remittere etiam Deus, qui per iuramentum vocatur in teſtem. Abb.ſup.in c.1. Intelligitur enim iurans iam ſoluiſſe promiſſum, quando facit de eo ſecundum voluntatem eius, cui promiſit, S.Thom.2.2.q.89.art.9.

QVO caſu cogitur.

QVIA ſi iſte iurans non ſolueret in termino, quo promiſit, committeret periurium. infr.c.ad noſtram, il 2. Et quoniam non debet quis committere peccatum, etiam minimum, vt alter euitet maius. c.quod ait, & ibi gloſ. diſt. 14. Et minus malum eſt, vt peccet vnus,quàm duo.c.ſi peccatum.2.2.q.1.Et inter duo mala minus malum eſt eligendum.c.duo mala. diſt. 13. Ideo ne iſte iurans committat peccatum periurij, cogitur ad ſoluendum vſuras, quas iuramento promiſit. vt in tex.& c.habemus.22.q.1. Satis enim ei eſt, quod ſine peccato poteſt ſuum iuramentum adimplere.infr.c.ſi verò.nec eſt tunc in conſideratione,quod alter peccet recipiendo vſuras.Abb.hic.quia in iure attenditur, quod principaliter agitur, non quod in conſequentiam venit.l.venia, & ibi gloſ.C. de in ius vocand. Et ſibi imputet, ſi ſoluit id, à quo poterat liberari per abſolutionem à tali iuramento. ſup. c.1. Vigilantibus enim, non dormientibus iura ſubueniunt. c. cum vniuerſorum. de rer. permut.Et exceptio iſta obiecta in ipſo termino ſolutionis, præſumitur potius adducta ad ſolutionem procraſtinandam, quàm ad

vſuram realiter probandam. Abb.ſup. in c. 1. Et malitijs non eſt indulgendum.c.plerunque. de reſcript.

SED repetit.

QVIA iuramentum non extenditur ad ea, ſuper quibus non eſt præſtitum. infr.c.prox. Et quoniam qui iurauit ſoluere, non per hoc iurauit non repetere. c.ad audientiam. de his, quæ met. cauſ. Ideo poſtquam iſte adimpleuit iuramentum, vſuras ſoluendo; poterit vti iure ſuo, eas indebitè ſolutas repetendo. vt in tex. & infr. c. ſi verò.

Cap. 7. Ad noſtram, il 1.

DEBITOR, qui iurauit creditori nullum grauamen ſuper re pignorata inferre, donec ſoluerit debitum, non auditur repetens pignus, volendo compenſare fructus in ſortem.

QVIA compenſatio non eſt vera ſolutio, ſed ficta.l.ſi peculium.ff. de ſtat. lib. Et quoniam iuramentum eſt ſeruandum in forma ſpecifica, ſecundum quam fuit præciſè iuratum, non autem ſufficit illud aliter adimplere in effectu. Abb. hic. Ideo qui iurauit ſoluere pecuniam, debet ipſam actualiter dare, non autem poteſt pro illa fructus à creditore perceptos, ad ipſum ſpectantes, compenſare.vt in tex. & Iaſon in l.ſi pecuniam.ff.de condit.ob cauſ.

SED debet prius debitum integraliter ſoluere.

QVIA vbi totum debitum eſt liquidum, non tenetur creditor recipere in parte ſolutionem illius, ſed in totum eſt facienda oblatio. l. tutor. §. Lucius. ff. de vſur. Eadem enim ratio eſt de parte, quæ eſt de toto.l.quę de tota.ff.de rei vend. Et quoniam qui non ſoluit tempore debito, intelligitur minus ſoluere, quàm debeat. Inſtitut. de fideiuſſor. §.fideiuſſores. Ideo qui iurauit ſoluere debitum, debet illud ſoluere totum, & intra tempus, in quo ſoluere per iuramentum promiſit. vt in tex.& l.Iulianus. §.offerri.ff.de act.empt.

ET demum rem cum fructibus inde perceptis expoſcere.

QVIA mutuum dantes, nihil inde debent eſſe ſperantes.Luc.cap. 6. Et quoniam creditor iam debet eſſe ſatisfactus de ſua ſorte principali, antequam poſſit debitor ab eo rei pignoratæ petere fructus. vt in tex. Ideo poſtquam debitor perſoluit, quod debebat, eſt ei reſtituendum ſuum pignus cum fructibus ab illo prouentis, deductis tamen expenſis pro illo à creditore factis. vt in tex.& c. quoniam.de vſur. Quod ſi ex defectu creditoris poſtea ei in totum non reſtituatur, tunc poterit illud cum ſorte principali compenſare, poſtquam ipſe non eſt in mora in adimpletione ſui iuramenti, ſed ex creditore prouenit impedi-

impedimentum.c.1.de vſur.& l.1.C.de pignor.act.Et imputari non debet ei, per quem non ſtat. c.imputari. de reg. iur.in 6.

Cap. 8. Si verò.

SI iuramentum per metum extortum ſeruari poteſt ſine interitu ſalutis æternæ, ſeruandum eſt.

QVIA in iuramento, quod quis coactus facit, duplex eſt obligatio; Vna quidem, qua obligatur homini, cui aliquid promittit, & talis obligatio tollitur per coactionem; quia ille, qui vim intulit, hoc meretur, vt ei promiſſum non ſeruetur; Alia autem eſt obligatio, qua quis Deo obligatur, vt impleat, quod per nomen eius promiſit; & talis obligatio non tollitur in foro conſcientiæ, quia magis debet damnum temporale ſuſtinere, quàm iuramentum violare; Poteſt tamen repetere in iudicio, quod ſoluit, vel prælato denuntiare, non obſtante, quod contrarium iurauit, quia tale iuramentum vergeret in deteriorem exitum; eſſet enim contra iuſtitiam publicam. S. Thom.2.2. q.89. art.7. Et quoniam voluntas coacta, voluntas eſt.c.merito.15.q.1.& l.ſi metu.ff.quod met.cauſ. Et vbi agitur de ſalute animarum, quod tutius eſt, eligere debemus. c.ad audientiam.de homicid. Ideo ne committatur periurium, quamuis iuramentum ſit metu extortum, ſi alias ſit licitum, eſt ſeruandum; cum non ſit tutum, quemlibet contra iuramentum ſuum venire, niſi tale ſit, quod ſeruatum vergat in interitum ſalutis æternæ; nec Summus Pontifex vult alicui dare materiam veniendi contra proprium iuramentum, ne auctor periurij videatur, vt in tex. & c.ad audientiam, de his, quæ met.cauſ.

ECCLESIA tamen Romana conſueuit à tali iuramento abſoluere.

QVIA iuramentum factum per metum, licet ſit licitum ex parte iurantis, non tamen eſt licitum ex parte recipientis, qui illud violenter extorſit. infr. c. verum. Et quoniam qui metu aliquid committit, eſt magis dignus venia, quàm ille, qui libera voluntate delinquit.c.ſacris.de his, quæ met.cauſ.& c.ne quis.22.q.2.Et nemo debet commodum de ſua malitia reportare.c.plerunque.de reſcript.Ideo Romani Pontifices ab huiuſmodi iuramentis abſoluere ſolent, non quaſi decernentes illa non eſſe obligatoria, ſed quaſi huiuſmodi obligationes ex iuſta cauſa relaxantes. vt in tex.& S.Thom.d.art.7.Et quod hic dicitur de abſolutione, quæ ſolet in iſtis iuramentis concedi à Papa, idem eſt dicendum, vt ex eadem cauſa poſſit illam concedere Epiſcopus reſpectu ſuæ diœceſis. Innoc.ſup.in c. debitores. Sed Papa illam concedit in caſibus multum dubijs, & in factis magnarum perſonarum, & reſpectu totius orbis; Epiſcopus verò in caſibus clarioribus, & in diœceſi ſua ſolùm. Abb.infr.in c. quanto. & Specul.de legat. §.nunc.

Cap. 9. Ex reſcripto.

MONACHI, qui pro debito monaſterij iurant ſtare in obſtagio, iuramenta ſeruare coguntur.

QVIA Abbas poteſt concedere monacho, vt pro vtilitate monaſterij ſtet in certo loco extra monaſterium.c.inſinuante.qui cler. vel vou.& c.cum paſtoralis. 2.q.7. Et quoniam cui conceditur aliquod negotium expediendum,intelliguntur conceſſa etiam ea, ſine quibus illud expediri non poteſt.c.præterea.de offic.deleg.Et iuramentum,quod non vergit in interitum ſalutis æternæ,transgredi non licet.ſup.c.prox. Ideo monachus,qui de conſenſu abbatis eſt extra monaſteriū, ſi pro illius bono iurauit in aliquo loco permanere,à tali iuramento,& conuentione ei recedere non licet.vt in tex.& c.expoſita,& ibi gl.fin.de arbitr.

ET ſimiliter fideiuſſores, qui iurauerunt creditorem indemnem ſeruare.

QVIA obligatio fideiuſſoris eſt licita, & ſecundum charitatem, vt aliquis obtineat per fideiuſſorem, quod per propriam perſonam obtinere non poſſet.c.1.de fideiuſſor. Et quoniam eſſet iniquum,vt creditor ex promiſſione fideiuſſoris fraudaretur.c.1.de pact.& Authent.de fideiuſſor.§.1.coll.1.Et iuramentum promiſſorium nihil aliud eſt, quàm promiſſio firmata iuramento. Caietan.in 2.2.S.Thom.q.79.art.7. Ideo ſicut ipſe principalis teneretur indemnem ſeruare creditorem.ſup.cap. debitores. ita tenetur fideiuſſor, qui ad eandem promiſſionem ſe per iuramentum acceſſoriè obligauit. vt in.tex. & Inſtitut. de fideiuſſor. §. fideiuſſores. Vnde inquit Salomon; Si ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam: Illaqueatus es verbis oris tui,& captus proprijs ſermonibus. Prouerb. cap.6. Per quæ verba non dehortatur quempiam à ſponſione, cum illa ſit opus miſericordiæ, ſed ſuadet ei, qui ſpopondit pro amico,vt ipſum amicum ſolicitus admoneat, quatenus reddita pecunia, quam debet creditori, & ſe, & ipſum liberet. S.Hieronym.ibid.

Cap. 10. Querelam.

PERIVRVS eſt, qui non neceſſitate, ſed voluntate venit contra licitum iuramentum.

QVIA per licitum iuramentum quis obligatur Deo,& homini ad implendum,quod per illud promiſit.ſup. c.ſi vero. Et quoniam Deus reſpicit cor,non manum.c.ſi quid.14.q.5. Ideo neceſſitas ab eius adimpletione excuſat, dummodo non deſit adimplendi voluntas.vt in tex.& c.ſi nulla.23.q.8.neceſſitas enim non habet legem. l.fin. ff qui ſatiſd.co g.& peccatum non eſt, niſi voluntarium. S. Auguſt.in libro de duabus animab.cap.10.

ET

ET ab eccleſia eſt remouendus.

QVIA periurus eſt infamis. c.ſi quis. 22. q.5. Et infamibus portæ dignitatum patere non debent.c.inter. de exceſſ. præl. & l. vnic. C. de infam.lib.10. Sed quoniam turpius eijcitur, quàm non admittitur hoſpes. infr.c.quemadmodum. Et multa fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent.c.ad apoſtolicam.de regular. Ideo ſi conferatur beneficium illi, qui tunc ſit infamis, collatio eſt ipſo iure nulla. c. infamibus.de reg.iur.in 6. Sed quãdo infamia periurij ſuperuenit beneficiato, illa non priuat eum ipſo facto, ſed per ſuperioris ſententiam eſt priuandus. vt in tex.& c.peruenit.de fideiuſſor.

Cap. 11. Tua, il 1.

SI præſentatus iurat præſentanti, de antiquo cenſu augendo, & poſtea contrarium iurat inſtituenti, valet ſecundum, & nõ primum.

QVIA primum tale iuramentum fuit illicitum, cum beneficiatus non poſsit ex ſua auctoritate ſe obligare ad aliquid ſoluendum in eccleſiæ præiudicium. c. præterea.de cenſib. Et hoc non poteſt etiam in vita ſua, ne per hanc ſolutionem generetur eccleſiæ damnum in futurum. c.peruenit.de arbitr. Secundum verò tale iuramentum fuit licitum, cum & ratione, & Concilij Lateranenſis auctoritate iuuetur, vt clerici, cum inſtituuntur ab Epiſcopis, iurent, quod nec ſolitam eccleſiæ penſionem augebunt, nec nouam imponent. c.prohibemus. de cenſib. Et quoniam tolerabilius eſt promiſſum non facere, quàm facere, quod turpe ſit. c.vnuſquiſque.22.q.4. Et quod licitè iuratur eſt ſeruandum. ſup.c.ſi verò. Ideo tale ſecundum iuramentum licitum eſt obligatorium, & ſeruandum; primum verò illicitum, non eſt attendendum. vt in tex.& c.actione.22.q.4.

TAMEN ab eccleſia remouetur.

QVIA qui duo contraria iuramenta præſtat, licet vnum ſit licitum, & alterum illicitum, quo ad ſe apparet paratus ad permittendum periurium; cum vtraque ſimul ſeruare non poſſit. vt in tex. & l.ſecundum naturam. ff. de reg. iur. Et quoniam Deus non ex operibus tantum iudicat, ſed ex cogitationibus, & corde.c.humanæ. 22. q.5. Et periurus eſt ab eccleſia remouendus. ſup. c. prox. Ideo ſimiliter eſt remouendus iſte, qui ſic ad periurandum ſe promptum oſtendit. vt in tex.& c.qui peierare.22. q.5. Si tamen ille ſolùm præſtaſſet primum iuramentum illicitum, non eſſet per hoc priuandus beneficio, nec in futurum inhabilitaretur ad alia. infr. c. ſicut, il 1. & c. archidiaconum, & ibi gloſ. diſt. 85. quia periurium propriè dicitur tranſgreſſio iuramenti liciti. c.mulier.22. q.4. Sed à tali illicito iuramento eſſet abſoluendus; impo-

impoſita ei pœnitencia pro temeritate iurandi.c.ſignificauit.de cenſib. & c.neceſſe.22.q.4.

Cap. 12. Cum quidam.

EPISCOPI, de periurio grauius, quàm alij, ſunt puniendi.

QVIA oportet epiſcopum irreprehenſibilem eſſe. Apoſt.1. ad Thimoth. cap.3. Cum enim ſit præpoſitus ad cęteros erudiendos, debet eis virtutum, non vitiorum exempla præbere. Concil.Trid.ſeſſ.25. de reform.cap.1. Et quoniam tanto maius cognoſcitur eſſe peccatum, quanto maior qui peccat, habetur. S.Iſidor. lib.2. de ſummo bono. cap.19. Et pœna debet eſſe commenſurabilis delicto. c.diſciplina. diſt.45. Ideo in epiſcopos, qui ſuum tranſgreſſi ſunt iuramentum, eſt tanto grauius vindicandum, quanto maiori præeminent dignitate, & eorum exemplo facilius alij poterunt ad ſimilia prouocari.vt in tex. & c.præcipuè.11.q.3. vnde inquit Dominus, quod ille ſeruus,qui cognouit voluntatem domini ſui,& non ſe præparauit,& non fecit ſecundum voluntatem eius,vapulabit multis. Luc.cap.12.Et ſcire debent prælati,quòd ſi peruerſa vnquã perpetrant, tot mortibus digni ſunt, quot ad ſubditos ſuos perditionis exempla tranſmittunt; vnde neceſſe eſt, vt tanto ſe cautius à culpa cuſtodiant, quanto per praua, quæ faciunt,non ſoli moriuntur. S.Gregor.in paſtorali. par.3.cap.5. Et fortioribus, qui peccant,fortior inſtat cruciatio; & potentes potenter tormenta ſuſtinebunt. Sapient.cap.6.

§. Illi.

ILLICITVM eſt iuramentum de non præbendo ſubſidium coniuncto.

QVIA non debet quis proximos ſeminis ſui deſpicere, ſed illis opem præſtare,ſi egere cognoſcat; nam melius eſt, vt quis ſubueniat ſuis, quibus pudor eſt ab alijs ſumptum depoſcere, aut alicui poſtulare ſubſidium neceſſitatis; non tamen vt illi ditiores fieri velint ex eo,quod eſt pauperibus erogandum. cap. eſt probanda. diſt. 86. Et quoniam non eſt obligatorium contra bonos mores præſtitum iuramentum.c.non eſt.de reg.iur.in 6. cum illud non fuerit inuentum, vt eſſet vinculum iniquitatis. infr. c.quanto. Ideo tale iuramentum, cùm ſit contrarium rationi,& illicitum,non tenet.vt in tex.& c.qui ſacramento. 22. q.4. Et ille,qui ſic iurauit, eſt ad cautelam ab illius obſeruantia abſoluendus, ne ab aliquo de tranſgreſſione iuramenti notetur; & competens pœnitentia eſt ei iniungenda de hoc, quod male iurauerit.vt in tex.& ſupr.c.2.

Cap. 13. Sicut, il 1.

NON valet iuramentum monachi clauſtrum abiurantis.

QVIA

QVIA monachus in ipſa ordinis profeſſione renunciat propriæ voluntati, & ita ſuperiori obedientiam promittit,vt ab eius arbitrio ipſius velle,aut nolle dependeat. c.non dicatis. 12. q.1. Et quoniam ad validitatem iuramenti requiritur conſenſus iurantis. ſupr. c. ſi verò. Et ſicut piſcis ſine aqua caret vita, ita ſine monaſterio monachus. c.placuit,il 2. 16.q.1. Ideo iſtud monachi iuramentum non valet;tum quia eſt ſine licentia ſuperioris,tum quia eſt temerarium. Frangeret enim fidem profeſſionis, & ſtabilitatis ſuæ propoſitum euacuaret.vt in tex.& c.monacho.20.q.4.

ET ſibi de hoc grauis pœnitentia imponitur.

QVIA periurium eſt graue delictum,præſertim in religioſo.ſupr. cap.prox. Et quoniam pœna eſt imponenda iuxta grauitatem delicti.c.diſciplina.diſt.45. vt qui fuit culpa ſtultus, fiat pœna ſapiens. c.qui ea.diſt.38. & vt pœna vnius ſit metus multorum. c.quapropter.2.q.7. Ideo monacho,qui ſic temerè iurauit, talis pœnitentia eſt iniungenda,vt alius quilibet exemplo eius deterritus, ſimile aliquid facere pertimeſcat; & ipſe in clauſtro,quod licitè abiurare non potuit, cum ſtabilitate perpetua ſuam pœnitentiam exequatur. vt in tex. & cap.1.diſt.13.

Cap.14. Veritatis.

VASALLVS, qui iurauit prælato, ſucceſſoribus iurare non cogitur.

QVIA dignitas non variatur ex diuerſitate præſidentium.c.ſi gratioſè.de reſcript.in 6. Et iuramentum non eſt ſine legitima cauſa multiplicandum. inf.c.etſi Chriſtus. Et quoniam quando iuramentum præſtatur alicui ſimpliciter ſub nomine dignitatis, non expreſſo nomine proprio prelati,vel ſi exprimitur,dicat,tibi N.& ſucceſſoribus tuis; apparet illud eſſe preſtitum dignitati, & eſſe reale, non autem eſſe ſolùm perſonale ad ipſum tunc in dignitate exiſtentem.cap. quoniam abbas. de offic. deleg. Ideo cum per tale iuramentum teneatur vaſallus ita obedire ſucceſſoribus, ſicut prælato tunc viuenti, per mutationem prælati non eſt cogẽdus ad illud rurſus ſucceſſoribus præſtandum.vt in tex.& ſupr. c.ego N. Vnde ſi fœudatarius iurauit fidelitatem recipienti pro ſe, & ſucceſſoribus,non tenebitur poſtea præſtare nouum iuramentum ſucceſſori, licet intra annum,& diem teneatur ab eo inueſtituram petere.l.imperialem. §.præterea. de prohib. fęud. ali. in libro fęudor.

Cap.15. Verùm.

A iuramento per metum extorto, eccleſia ſolet abſoluere.

QVIA

QVIA ille, qui vim intulit, hoc meretur, vt ei promiſſum non ſeruetur. S. Tho. 2. 2. q. 89. art. 7. Sed quoniam ille, qui ſic iurauit, ex quo rem licitam iurauit, obligatur Deo ad implendum, quod per nomen eius promiſit, & potius debet damnum temporale ſuſtinere, quàm iuramentum violare. S. Thom. ibid. Ideo talis non debet propria auctoritate contra huiuſmodi iuramentum venire, ſed ab eccleſia poteſt abſolutionem petere, & illius debet gratiam expectare. vt in tex. & ſupr. c. ſi verò.

ET eius tranſgreſſores, vt peccantes mortaliter non puniuntur.

QVIA metus attenuat culpam, licet eam non prorſus excludat. c. ſacris. de his, quæ met. cauſ. fi. Et quoniam pro menſura peccati, eſt imponenda pœna. Deuteronom. cap. 25. ne fiat more imperiti medici, qui vno collyrio, omnium oculos vult curare. S. Hieronym. in proœmio epiſtolæ ad Epheſ. Ideo vt agatur conſultius, & auferatur materia deierandi, non eſt eis dicendum, quod ad talia iuramenta ſeruanda non ſint adſtricti: cum iuramentum ſit ſeruandum, dummodo ſine interitu ſalutis æternæ poſſit ſeruari. d. c. ſi verò. Sed ſi illa non ſeruent, non ſunt per hoc puniendi tanquam pro mortali crimine, & directo periurio. vt in tex. & c. abbas. de his, quæ met. cauſ.

Cap. 16. Veniens.

SI is, cuius mandato ſtare iuraui, aliquid mihi præcipit contra iuramentum per me prius licitè factum, illud ſeruare non teneor.

QVIA iuramentum non extenditur ad illa, de quibus à iurante non fuit cogitatum. infr. c. quintauallis. vbi enim iurans non adhibet dolum, iuramentum obligat ſecundum intentionem, qua ille iurauit. S. Thom. 2. 2. q. 89. art. 7. Et quoniam non eſt præſumendum, quod generaliter iurando, quis hoc ſenſerit, vt ſibi aliquid mandaretur contrarium ſuo priori licito iuramento. infr. c. ad noſtram, il 3. & de elect. in 6. c. ſi compromiſſarius. cum ab illo ipſe recedere non poſſet. ſupr. c. ſi verò. & propriæ ſalutis nemo præſumitur eſſe immemor. c. ſancimus. 1. q. 7. Ideo iuramentum generaliter præſtitum de parẽdo mandato alicuius, non eſt ita interpretandum, vt comprehendat omnia, quæ ex verborum generalitate comprehendere poſſet; ſed eſt ciuili modo intelligendum, vt ſub tali confidentia præſtitum, ad honeſta reſtringatur, & ad aliquod contrarium priori licito iuramento non extendatur. vt in tex. & c. 1. eod. in 6.

Cap. 17. Breui.

QVI iurauit eccleſiam defendere, & requiſitus, ſine iuſta cauſa, recuſat, periurus eſt.

QVIA

QVIA requiſitio alicui facta operatur, vt ipſe non poſſit de illo actu prętendere ignorantiam.c.qualiter,il 2.de accuſat.Et quoniam iuramentum de defendendo eccleſiam, eſt licitum, & operatorium actionis meritoriæ. ſupr. cap.querelam. Et qui ſine legitimo impedimento reſtat adimplere,quod per licitum iuramentum promiſit, dicitur periurus.c.qui compulſus. 22.q.5. Ideo qui iura alicuius eccleſię defendere iurauit,ſi, neceſſitate imminente, illam pro poſſe non defendit (niſi difficultas exiſtat, propter quam, requiſitus non poſſit eccleſiæ ſubuenire) culpa periurij irretitur.vt in tex.& c.in dolo.22.q.2.Difficultas autem à periurio excuſat. ſupr.c.ego N. ſicut & neceſſitas.ſup. c.querelam.& l.fin.ff.qui ſatiſd.cog. quia ad incurrendum periurium, plus attenditur animus, quàm factum. c. qui peierare. 22. q.5. & non mentitur, qui animum fallendi non habet.c.beatus.22.q.2. nec aliquis ad impoſſibile tenetur.l.impoſſibilium.ff.de reg.iur. vnde iuramentum intelligitur obligare,quando ille, qui iurauit,poteſt ipſum adimplere. infr.c.& etſi Chriſtus.

Cap.18. Quanto.

IVRANS ſcienter illicitum, non indiget abſolutione.

QVIA abſolutio præſupponit vinculum. c. ad diſſoluendum. de deſponſ.impub.& l.decem.ff.de verb.oblig.Et quoniam iuramentum illicitum non obligat. c.non eſt. de reg. iur. in 6. Ideo qui aliquod illicitum adimplere iurauit, non tenetur iuramentum illud obſeruare, vt in tex.& ſupr.c.2.ſed de eo,quod illicitè iurauit, eſt ei pœnitentia imponenda.ſupr.c.cum quidam.

SED tenetur illud non obſeruare.

QVIA magnæ ſapientiæ eſt,reuocare hominem,quod malè locutus eſt. c.magnæ. 22.q.4. De duobus enim malis minus malum eſt eligendum. cap.non ſolum. 22.q.4. Et quoniam tolerabilius eſt,promiſſum non facere,quàm facere,quod turpe ſit. c.vnuſquiſque d. q.4. Ideo iuramentum illicitum non eſt vllatenus obſeruandum. vt in tex.& S.Thom.2.2.q.89.art.7.

SI verò iurauit ignoranter, debet illud obſeruare, ſi aliquo licito modo eſt obſeruabile.

QVIA iuramentum habet vim clauſulæ,ſi non valet,quod ago, vt ago; valeat,vt valere poteſt.l.cum pater.§.filius.ff. de legat.2. Et quoniam ignorantia facti excuſat à culpa. cap. ignorantia. de reg.iur.in 6.& cap. ſi virgo.34.quæſt.2. Et iuramentum eſt ſeruandum, quando non vergit in ſalutis æternæ interitum. ſupr. cap. ſi verò. Ideo ex quo tale iuramentum eſt præſtitum in modo, quod poteſt ſine pec-

cato

cato ſeruari, non debet iurans illi contrauenire. vt in tex. & infr. cap. ad noſtram, il 3.

S I autem iurauit licitum, quod putabat illicitum, debet obſeruare iuramentum.

QVIA plus debet valere, quod eſt in veritate; quàm quod in opinione. l. 1. C. plus val. quod ag. Et quoniam tale iuramentum, quo ad rei veritatem poteſt licitè adimpleri. c. homines. 22. q. 2. Ideo non licet iuranti ab eius obſeruantia recedere. vt in tex. & Inſtitut. de legat. §. ſi quis rem.

S E D de animo deprauato aget pœnitentiam.

QVIA qui loquitur voluntate fallendi contra id, quod animo ſentit, eſt mendax. c. is autem. 22. q. 2. Et quoniam Deus reſpicit animum hominis, non factum. c. ſi quid. 14. q. 5. Ideo, qui habuit intentionem iurandi illicitum, quamuis licitum iurauerit, debet ſuum humiliter confiteri peccatum, & ſatisfactionem ſibi pro animo deprauato iniunctam deuotè adimplere. vt in tex. & cap. qui ſacramento. 22. quæſt. 4.

Cap. 19. Venientes.

NON valet iuramentum præſtitum in præiudicium iuris ſuperioris.

QVIA eſſet contra bonum obedientiæ, vt inferior poſſet per ſuum iuramentum iuri ſuperioris contrauenire, & præiudicare. c. cum inferior. de maior. & obed. & c. cum non liceat. de præſcript. Et quoniam iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis. ſupr. c. prox. Ideo in quolibet iuramento præſtito in materia ad ſuperiorem ſpectante, debet ius illius intelligi reſeruatum, & à iuramento exceptum. vt in tex. & c. conſtitutus, & ibi gloſ. de reſcript. Sicut ſunt etiam aliæ conditiones, quæ in iuramento intelliguntur tacitè ineſſe, & ſine alia expreſſione in eo comprehenduntur. vt not. infr. cap. quemadmodum. & 22. q. 2. cap. beatus.

Cap. 20. Ad noſtram, il 2.

IVRANS vſuras non repetere poteſt, iuramento non obſtante, ex noua cauſa repetere.

QVIA iuramentum de non repetendis vſuris, refertur ad cauſam repetendi ſubſiſtentem ſecundum tempus iuramenti, non autem ad cauſam exortam poſt iuramentum. vt in tex. & ſupr. cap. debitores. cum quælibet diſpoſitio intelligatur, rebus ſic ſtantibus. l. in ipſius. C. famil. ercisc. Et quoniam iuramentum non extenditur ad ea, de quibus non fuit à iurante cogitatum. infr. c. clericus. & repetere vſuras indebitè

by Google

bitè ſolutas,de iure communi eſt licitum. c.cum tu.de vſur. Ideo tale iuramentum non obſtat, quin ex noua cauſa, ille, qui ſic iurauit, eas repetere poſſit.vt in tex. S.Thom.2.2.q.78.art.3.

Cap.21. Ad noſtram,il 3.

IVRAMENTVM generale debet ita intellligi, ſi fieri poteſt,vt non obuiet iuri.

QVIA verba generalia non ſemper ſunt generaliter intelligenda, ſed quando ex generali intelligentia ſequeretur abſurdum,ſunt reſtringenda,ſi fieri poteſt,vt illud euitetur. cap.ſolitæ. de maior.& obed. & l.ſi cui.ff.de ſeruitut. in dubio enim eſt potius facienda interpretatio,vt actus valeat,quàm vt pereat. c. in his. de priuil. & ea facta,quæ,dubium eſt,quo animo fiant, in meliorem partem ſunt interpretanda. c.2.infr.de reg.iur. Et prompti eſſe debemus iura iuribus concordare.l.1.C.de inoffic.donat.Et quoniam iuramentum præſtitum contra canonem proditum in publicum fauorem,non eſt validum.infr. c.venientes. & de for. comp. c. ſi diligenti. & argueret iurantem de temeritate. c. qui ſacramento. 22. q.4. Ideo vbi per interpretationem iuramentum generale eſt reducibile ad iuris intellectum,debet reſtringi,& ſecundum ſubiectam materiam intelligi, vt abſurda, quæ ex generali intelligentia redderent illud inualidum, intelligantur ab illo excluſa. vt in tex.& c.1.eod.in 6.

ALIAS, tanquam temerarium, non obligat contra iuris obſeruantiam.

QVIA eſſet iniquum, vt per iuramentum quis poſſet ſe ſubtrahere ab illa iuris obſeruantia,quę principaliter tendit in publicum bonum.c.ſi diligenti. de for. comp. Et quoniam iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis.ſupr.c.quanto. Ideo iuramentum præſtitum contra ius publicum non valet.vt in tex. & c.Innocens.22.q.4. Secus,ſi eſſet præſtitum contra ius,quod principaliter tenderet in fauorem perſonæ iurantis;nam tunc eſſet obſeruandum.c.2.de pact.in 6. Et faceret valere actum,qui aliàs non valeret.infr.c.2.in 6.& Authent.ſacramenta.C.ſi aduerſ.vend. cum fauori,pro ſe principaliter introducto, quilibet renunciare poſſit.c.ad apoſtolicam.de regular.

Cap.22. Eam te.

SI vnum iuramentum vni debitum, alteri præſtetur, illicitum eſt.

QVIA ſi valeret iuramentum præſtitum vni,quod alteri debetur, læderetur ius illius,cui eſt de iure præſtandum.ſupr.cap.venientes:& ſic eſſet contra bonum iuſtitiæ,quæ tribuit vnicuique,quod ſuum eſt.l.iuſtitia.ff.de iuſt.& iur.Et quoniam iuramentum debet habere tres comi-

comites, ſcilicet veritatem, iudicium, & iuſtitiam, vbi autem iſta defuerint, non eſt iuramentum, ſed periurium. c. animaduertendum. 22. q. 2. Ideo huiuſmodi iuramentum, cui deeſt iuſtitia, eſt illicitum, & in alterius præiudicium non tenet. vt in tex. & S. Thom. 2. 2. q. 89. art. 3.

ET eo non obſtante, cui debetur, præſtandum eſt.

QVIA onus non remittitur, ſed augetur, cum cuiquam improuidè ſoluitur, quod alij ex debito eſt præſtandum. l. in ſumma. ff. de condit. indeb. & res inter alios acta, alteri præiudicare non debet. cap. cum olim. de cauſ. poſſeſſ. & propr. Et quoniam vnicuique eſt reddendum, quod ſuum eſt. d. l. iuſtitia. Ideo non impedit iuramentum vni illicitè præſtitum, quin ſit illud alteri præſtandum, cui de iure debetur. vt in tex. & infr. c. cum contingat. Sed de priori illicito iuramento eſt ei, qui illud præſtitit, competens pœnitentia iniungenda. c. qui ſacramento. 22. q. 4.

Cap. 23. Quintauallis.

QVI iurat ſtare mandato alicuius, non tenetur parere, ſi præcipit illicita.

QVIA non eſt præſumendum, quod quis generaliter iurando, voluerit ſe ad illicita obligare. ſupr. c. veniens. ad quæ, etiam ſi voluiſſet, de iure non potuiſſet. cap. inter. 22. q. 4. Et quoniam in obligatione generali non veniunt ea, quæ in ſpecie non eſſet quis veriſimiliter obligaturus. l. obligatione. ff. de pignor. Et iuramentum non extenditur ad ea, de quibus non fuit à iurante cogitatum. c. ne quis. 22. q. 2. Ideo tale iuramentum eſt ſolùm de obſeruandis licitis, & honeſtis, quæ ille mandauerit, interpretandum. vt in tex. & c. 1. eod. in 6.

VT quòd filium exhæredet, vel vxorem abiuret.

QVIA quod pater exhæredet filium, cauſis non expreſſis in iure, vel ex leui cauſa, eſt contra officium pietatis, & iuri naturali repugnat. §. 1. & §. ſed hæc. Inſtitut. de inoffic. teſtam. Et quod vir dimittat, & abiuret vxorem, eſt contra præceptum diuinum. Matth. cap. 19. Et quoniam iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis. ſupr. cap. quanto. Ideo præcipuè ad iſta vehementer illicita, ille qui ſic generaliter iurauit, non tenetur. vt in tex. & cap. vnuſquiſque. 22. quæſt. 4.

Cap. 24. Tua, il 2.

EX cauſa leui, & temeraria coniuges, etiam quo ad thorum, & mutuam cohabitationem ſe ſeparare non poſſunt.

QVIA diſſolutio matrimonij non dependet à voluntate coniugum, ſiue agatur ad diſſolutionem quo ad ſubſtantiam vinculi. c. ſuper eo.

eo. infr. de eo,qui cogn. conſ. ſiue agatur de diſſolutione reſpectu mutuæ ſeruitutis, & cohabitationis. c. cum ſis. de conuerſ.coniug. cum ſit præceptum Domini; vt quod Deus coniunxit, homo non ſeparet; & quod non liceat dimittere vxorem,niſi ex cauſa fornicationis. Matth. cap.19. vnde coniugatis inquit Apoſtolus; nolite fraudare inuicem, niſi forte ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi; & iterum reuertimini in id ipſum,ne tentet vos Sathanas propter incontinentiam veſtram.1.ad Corinth.cap.7. Et quoniam nemo poteſt ſe ſubtrahere à diſpoſitione legis, quæ reſpicit principaliter publicum bonum, & prohibet occaſiones peccati.c.ſi diligenti.de for.comp.& ſupr.cap.cum quidam. Ideo præter cauſas à iure permiſſas,non debent coniuges ſeparatim habitare. vt in tex. & c.1. de conuerſ. coniug. vnde inquit S. Ioan. Chryſoſt.Si tu abſtines ſine vxoris voluntate,tribus ei fornicandi licētiam;& peccatum illius tuæ imputabitur abſtinentiæ. hom.1.in pſal.50.

ETIAM cum iuramenti interpoſitione.

QVIA non ſunt ſeruanda iuramenta, quæ ſiunt contra diuina mandata. c.ſi quis.22.q.4. Et quoniam eſt præceptum Domini, ne vxor ſeparetur à viro,vt dictum eſt ſuperius. Ideo huiuſmodi iuramentum eſt illicitum,& non obligat.vt in tex. & c.inter cætera.22.q.4.

Cap.25. Quemadmodum.

IS, qui iurauit cum muliere contrahere, propter ſuperuenientem fornicationem,vel deformitatem,eam repellere poteſt.

QVIA in illo iuramento talis debet conditio ſubintelligi, ſi, videlicet,illa contra regulam deſponſationis non venerit, vel aliter eius ſtatus notabiliter mutatus non fuerit.vt in tex.cum quęlibet diſpoſitio intelligatur,rebus ſic ſtantibus.l.cum quis.ff.de ſolut.& gloſ. hic, quæ ponit decem generales conditiones ſubintelligendas in quolibet iuramento,licet non exprimantur. Et quoniam iuramentum non extenditur ad ea,de quibus à iurante non fuit cogitatum.c.beatus. 22.q.2. Et ſponſalia de futuro non ſunt adhuc matrimonium indiſſolubiliter contractum.c.2.de ſponſal.Ideo ille,qui iurauit ducere aliquam in vxorem, ſi propter notabilem mutationem poſtea factam in ipſa, eam ducere nolit, per iuramentum ſic generaliter præſtitum, ad illam ducendam non adſtringitur.vt in tex. & c.ne quis. 22.q.2. alioquin ſequeretur,quod ſi poſt huiuſmodi iuramentū illa fieret publica meretrix, teneretur iſte eam ducere in vxorem; quod eſt prorſus abſurdū; nam ſi poſt contractum coniugium,vir propter fornicationē licitè poteſt vxorē à ſua cohabitatione dimittere; longe fortius ante coniugium celebratū,propter eandē cauſam ſponſus licitè poteſt in ſuam cohabitationem non admittere ſponſam; quia turpius eijcitur,quàm non admittitur hoſpes.vt in tex.& l.patre.ff.de his,qui ſunt ſui,vel al.iur.

PROPTER præcedentem non poteſt.

QVIA vbi tractatur de præiudicio alterius, quod alicui ſemel placuit, ei amplius diſplicere non poteſt, c. quod ſemel. & c. mutare. de reg.iur.in 6. Et quoniam eſt præiudicium ſponſæ, ſi ipſa relinquatur ab eo, qui eam ducere promiſit; cum eius honeſtas in hoc patiatur detrimentum. c.ſponſam. de ſponſal. Ideo ex quo vir ſemel approbauit mores illius, & ipſa nouam cauſam reprobandi ei non dedit, tenetur iuramentum præſtitum ſeruare, & ipſam in vxorem ducere. vt in tex.& c.horrendus.32.q.5. Et ſibi imputet, ſi ſciens talem elegit.c.dilectiſſimi.8.q.2.& l.fin.C.de ſponſal.

§. Illud.

SI vir iurauit non accuſare vxorem, temerarium eſt iuramentum.

QVIA ſi huiuſmodi iuramentum obligaret, præberetur vxori peccandi facultas; dum ei impunè dolus futurus remitteretur. vt in tex.& l.conuenire. ff.de pact.dotal. Et quoniam iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis. ſupr. c. quanto. Ideo iuramentum de non accuſando vxorem de crimine futuro, non valet. vt in tex. & c. ex parte.de conſuet.licet de crimine iam commiſſo paciſci poſſit, ne de eo agatur. vt in tex.& l.ſi vnus.§.pacta.ff.de pact.

SED ſi ſpecialiter de adulterio hoc iurauit, denunciare poterit, ſed accuſare non debet.

QVIA patronus turpitudinis eſt, qui celat crimen vxoris.c.ſicut. 32. q.1. Et qui tenet adulteram, ſtultus, & impius eſt. prouerb. cap. 18. Et ſecundum regulam Euangelij, ſi primò, & ſecundò correpta reſipiſcere non vult, dicendum eſt eccleſiæ: quam ſi non audierit, erit tanquam ethnica, & publicana deinde euitanda. Matth.cap.18. Et ſic eſt curandum, ne ex illo iuramento libera ei præbeatur peccandi facultas propter impunitatem peccati. vt in tex.& l.2.§.2. ff.de adulter. Sed quoniam ſecundum euangelicam veritatem, vir poteſt dimittere vxori peccanti non ſolùm ſepties, ſed etiam vſque ſeptuagies ſepties. Luc. cap.17. Ideo tutius in hoc caſu videtur, vt propter iuriſiurandi religionē, vir accuſare deſiſtat vxorem ad diuortium celebrandum, & eam denuntiet ad pœnitentiam peragendam. vt in tex.& c.dixit.32.q.1. Per hanc enim viam prouidetur contra delictum, vt mulier in illo non remaneat, & ſic animæ eius, & publicæ vtilitati conſulitur: & vir obſeruat iuramentum, quatenus tangit ſuum priuatum intereſſe, vt ad diuortium faciendum non agat. gloſ.hic.& c.vt famæ.de ſent.excomm.

Cap. 26. Et ſi Chriſtus.

LICITE ex cauſa neceſſaria iuratur.

QVIA

QVIA iuramentum ſecundum ſe, eſt licitum, & honeſtum; quod patet ex origine, & ex fine. Ex origine quidem, quia iuramentum eſt introductum ex fide, qua homines credunt Deum habere infallibilem veritatem, & vniuerſalem omnium cognitionem, & prouiſionem. Ex fine autem, quia iuramentum inducitur ad iuſtificandum homines, & ad finiendum controuerſias. S.Thom.2.2.q.79.art.2. dicente Apoſtolo; homines per maiorem ſuum iurant; & omnis controuerſiæ eorum ad confirmationem finis eſt iuramentum. ad Hebr. cap.6.Sed quoniam iuramentum cedit in malum alicui ex eo, quod male vtitur eo, id eſt, ſine neceſſitate, & debita cautela; videtur enim paruam reuerentiam habere ad Deum, qui eum ex leui cauſa teſtem inducit; quod non præſumeret etiam de aliquo viro honeſto. Imminet etiam periculum periurij, quia de facili homo in verbo delinquit. S.Thom.d. art. 2. ſecundum illud Iacobi Apoſtoli: Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir. epiſt.cap.3. & ſecundum illud;iurationi non aſſueſcat os tuum; multi enim caſus in illa; Et vir multum iurans implebitur iniquitate, & non diſcedet à domo eius plaga. Eccleſiaſt. cap. 23. Ideo ad iurandum non debet quemquam inducere ſpontanea voluntas, ſed neceſſitas trahere importuna. vt in tex. & S. Auguſt. de ſerm. Domini in monte. lib.1.cap.30. Et tunc poteſt quis ſine culpa iurare, dummodo illos tres comites habeat iuramentum, de quibus propheta ait; Et iurabunt, viuit Dominus, in veritate, & iudicio, & iuſtitia. Ierem. cap. 4. Si enim iſta defuerint, non erit iuramentum, ſed periurium. c.animaduertendum.22.q.2.

ETIAM per religioſos.

QVIA etſi Chriſtus præceperit, ſit ſermo veſter, eſt, eſt; non,non. Matth.cap.5. vt affirmatio, vel negatio, ſicut procedit ex ore, ita procedat ex corde. vt in tex. Tamen quoniam hominum excreſcente malitia, ſimplici aſſertioni, vel negationi vix creditur; vnde Dominus prudenter adiunxit; quod amplius eſt, à malo eſt; à malo quidem non tam culpæ, quàm pœnæ, nec exhibentium, ſed exigentium iuramentum; nam incredulitas huiuſmodi magis eſt pœna,quàm culpa; vnde Dominus non dixit, malum, ſed à malo. vt in tex. Ideo licet religioſi debeant eſſe viri perfecti, & curare,in quantum poſſunt,vt iuramenti vinculum euitent; & tales eſſe, vt eis ſine illius exhibitione credatur; derogat enim dignitati perſonæ, vt dubitetur de veritate eorum,quæ dicit.c.nullus.22.q.5. vbi tamen exigit neceſſitas,etiam ipſi pro re vera, & licita iurare poſſunt; præſertim, ſi eſt neceſſarium, vt teſtificentur in cauſa monaſterij, ne propter teſtium defectum, illud ſuſtineat læſionem. vt in tex.& S.Thom.2.2.q.89.art.10.

Cap. 27. Sicut, il 2.

IVRAMENTVM contra vtilitatem eccleſiaſticam praſtitum non tenet.

QVIA conditio eccleſiæ eſt melioranda, non autē deterioranda. c. nulli. de reb. eccl. non ali. & c. fine. 12. q. 2. Et quoniam iuramentum non fuit inſtitutum, vt eſſet vinculum iniquitatis. ſupr. c. quanto. Ideo non iuramenta, ſed periuria potius ſunt dicenda, quæ contra vtilitatem eccleſiaſticam attentantur. vt in tex. & ſupr. c. peruenit, il 1. periurium autem dicitur tale illicitum iuramentum, quia non habet comites, iuſtitiam, iudicium, & veritatem, quos debet habere omne iuramentum. c. animaduertendum. 22. q. 2. non autem dicitur periurium ex eo, quod illius tranſgreſſio ſit peccatum, prout eſt tranſgreſſio liciti iuramenti. c. in dolo. 22. q. 2. quia non peccat quis non ſeruando illicitum iuramentum, ſed peccat temerè iurando. c. ſi aliquid. 22. q. 4. & pro illa temeritate eſt ei pęnitentia iniungenda. c. qui ſacramento. 22. q. 4.

Cap. 28. Cum contingat.

IVRAMENTVM præſtitum ſuper actu à lege infirmato principaliter fauore iurantis, licet ſecundario in fauorem publicum, neceſſario eſt obſeruandum.

QVIA iuri pro ſe principaliter introducto quilibet renunciare poteſt. c. ad apoſtolicam. de regular. licet non poſſit renunciare iuri principaliter introducto in publicum fauorem. c. ſi diligenti. de for. comp. Et quoniam in iure attenditur quod principaliter fit, non quod in conſequentiam venit. c. cum voluntate. de ſent. excom. Et non eſt tutum, quemlibet contra iuramentum ſuum venire, niſi tale ſit, quod ſeruatum vergat in interitum ſalutis æternæ. ſupr. c. ſi verò. Ideo quando lex eſt fundata principaliter ſuper fauore priuati, licet ſecundariò tendat in publicam vtilitatem, iuramentum præſtitum contra illius diſpoſitionem, obligat iurantem. vt in tex. & Authent. ſacramenta. C. ſi aduerſ. vend. Nec lex intendit iſtam obligationem per ſuam contrariam diſpoſitionem impedire, ex quo nec ex perſona iurantis, nec ex parte materiæ, reperitur aliqua turpitudo contra bonos mores, aut contra publicum bonum. c. 2. de pact. in 6. & cap. ne quis. 22. q. 2. quam obligationem nec etiam poſſet impedire reſpectu adimplementi faciendi Deo, licet poſſet impedire reſpectu commodi acquirendi homini. Abb. hic. cum lex ſubijciatur Deo. c. ſi habes. 24. q. 3. Et homo ſubijciatur legi. l. eſt lex. ff. de fideiuſſor. Et inferior nō poteſt exercere ius in ſuperiorem, ſed in inferiorem. c. Iulianus. 11. q. 3. Et eſt præceptum Domini; vt ei quis reddat iuramenta ſua, Matth. cap. 5.

SI

SI non vi, nec dolo fuit præſtitum.

QVIA iuramentum vi, aut dolo extortum, continet iniquitatem ex parte cogentis. ſupr. c. verum. Et quoniam iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis. ſupr. c.quanto. & ex ſua malitia nemo debet commodum reportare. c.plerunque.de reſcript. Ideo à tali iuramento eccleſia ſolet abſoluere, ne adimpleatur. vt in tex. & ſupr. c. ſi verò. Dicendum eſt tamen, quod aut iuramentum eſt metu extortũ in caſu à lege non prohibito, & tunc reſpectu materiæ, eſt ipſo iure obligatoriũ, ſed propter iniquitatem cogentis ſolet ab eo concedi abſolutio, & ſic loquuntur.ſupr.c.ſi vero.& c.verum. & S. Thom. 2.2.q. 89.art.7. Aut eſt in caſu à lege prohibito, & tunc non obligat ipſo iure, quia propter legis reſiſtentiam, eſt de re illicita, & iniquum. vt in tex. & c.2.de pact.in 6.& d.Authent. ſacramenta.C.ſi aduerſ.vend.

ET in alterius præiudicium principaliter non redundat.

QVIA iure naturæ æquum eſt, neminem cum alterius detrimento, & iniuria fieri locupletiorem. l. iure naturæ. ff. de reg.iur. Et alteri per alterum non debet iniqua conditio inferri. c. non debet. de reg.iur.in 6. Et quoniam vbi iuramentum eſt illicitum, & contrarium rationi, non tenet. ſupr.c.cum quidam. Et in iure attenditur, quod principaliter fit, non quod in conſequentiam venit. d. c. cum voluntate. Ideo iuramentum, quod principaliter in alterius detrimentum redundat, non eſt ſeruandum. vt in tex. & ſupr.c.venientes.

Cap. 29. Sicut, il 3.

MOVENS bellum iniuſtum, compellitur reſtituere, quæ per violentiam occupauit.

QVIA quæ in bello iniuſto capiuntur, iniuſtè detinentur. cap.iuſtum. 23.q.2.& l.nihil intereſt. ff.de capt. & poſtl.reu. cum enim inter nos cognationem quandam natura conſtituerit, conſequẽs eſt, hominem homini inſidiari, nefas eſſe. l. vt vim. ff. de iuſt. & iur. Et quoniam non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. c.cum tu. de vſur. Ideo ſicut mouens bellum iuſtum, facit ſua, quæ occupat ab hoſtibus.c.ius gentium.diſt.1. & c.dicat.23.q.5. ita qui illud mouet iniuſtè, ad rerum occupatarum reſtitutionem tenetur. vt in tex. & l. latrones.ff.de capt.& poſtl.reu.Quando autem bellum dicatur iuſtum, vel non, vide S.Thom.2.2.q.40.art.1. & Alphonſ.de caſtr. lib.2.cap.14. de iuſta hæret.punit.

ET eos abſoluere, à quibus indebitè iuramenta extorſit.

QVIA tale iuramentum continet turpitudinem ex parte recipientis. vt in tex. Et quoniam iuramentum non debet eſſe vinculum

iniquitatis. ſupr. cap. quanto. & malitia ſua nemini prodeſſe debet. cap. plerunque. de reſcript. Ideo ille, cui fuit ſic indebitè iuratum, debet remittere tale iuramentum; & ſi ipſe remittere nolit, eccleſia abſoluet, vt in tex. & ſupr. cap. debitores. non autem poteſt ex ſe contrauenire ille, qui ſic iurauit. ſupr. cap. ſi verò. cum illud non contineat turpitudinem ex parte iurantis. ſupr. cap. 1. & non eſt tutum, aliquem venire contra ſuum iuramentum, quando ſine peccato poteſt obſeruari. cap. ſi aliquid. 22. q. 4. & S. Thom. 2. 2. q. 89. art. 7.

§. Iuramentum.

NON adſtringitur quis iuramento ad implendum, quod iurauit, ſi ab alia parte non impletur, cuius reſpectu præſtitum eſt iuramentum.

QVIA iuramentum, quod ex mutuo aſſenſu eſt præſtitum, habet in ſe tacitam conditionem, ſi, & in quantum fuerit etiam ab aduerſa parte impletum, quod promiſit. c. de illis. de condit. appoſit. Et quoniam pacta, & contractus ex conuentione legem accipiunt. c. 1. de pact. & l. Titia. §. idem. ff. de verb. oblig. Et iuramentum non extenditur vltra, quàm in eo ſit cogitatum. ſupr. cap. quintauallis. Ideo iuramentum, quod aliquis præſtitit, ſi de aſſenſu factum eſt vtriuſque, non ligat eum, qui præſtitit, dum ille, cui præſtitum fuit, ſeruare negligit, quod promiſit. vt in tex. & ſupr. c. peruenit il 2. Et fruſtra ſibi fidem quis poſtulat ab eo ſeruari, cui fidem à ſe præſtitam ſeruare recuſat. c. fruſtra. de reg. iur. in 6.

Cap. 30. Nimis.

CLERICI non habentes temporalia à laicis, non tenentur eis præſtare iuramenta fidelitatis.

QVIA iuramentum fidelitatis præſtatur domino à vaſallo. ſupra c. ego N. & lib. 2. feudor. tit. quid præced. deb. an inueſt. vel fid. Et quoniam laicis ſuper eccleſijs, & perſonis eccleſiaſticis nulla eſt attributa facultas; quos obſequendi manet neceſſitas, non auctoritas imperandi. c. eccleſia. de conſtit. Non enim à legibus publicis, non à poteſtatibus ſæculi, ſed à pontificibus, & ſacerdotibus, omnipotens Deus Chriſtianæ religionis clericos, & ſacerdotes voluit ordinari, & diſcuti, & recipi de errore remeantes. c. ſi imperator. diſt. 96. Ideo nimis de iure diuino laici vſurpare nituntur, cum viros eccleſiaſticos, nihil temporale obtinentes ab eis, ad præſtandum ſibi fidelitatis iuramẽta inducere volunt. vt in tex. & cap. nullus. de for. comp. Seruus enim domino ſuo, aut ſtat, aut cadit. Apoſt. ad Roman. cap. 13. Si verò perſona eccleſiaſtica obtineat feudum à laico, ratione illius eſt in illo ei inferior, & pro illo debet ei fidelitatem iurare. c. verum. de for. comp. & c. vnic. §. verum. de ſtat. regul. in 6.

Cap.

Cap. 31. Petitio.

QVI iurat non eſſe contra aliquem, poteſt in cauſis proprijs, & eccleſiæ ſuæ, eſſe contra eum.

QVIA iuramentum generale non extenditur ad veriſimiliter non cogitata. c.ne quis. 22. q. 2. nec debet ad illicita obligare. ſupr. cap. quanto. Et quoniam non eſt veriſimile, quod per illud quis voluerit ſe obligare ad rerum ſuarum defenſionem negligendam. ſupr. c. veniens. cum nemo præſumatur velle iactare ſuum. l. cum de indebito. ff. de probat. Et iuramentum de non defendendo res eccleſiæ, eſſet illicitum. ſupr. cap. 2. Ideo qui iurauit non eſſe contra aliquem, debet intelligi ſecundum ſubiectam materiam, de qua tunc agebatur, vt iuxta illam, ſi ſit res licita, iuramentum recipiat ampliationem, vel limitationem; non autem eſt extendendum vltra illam in caſibus illicitis, vel de quibus non fuit cogitatum. vt in tex. & ſupr. cap. quintauallis. Iuramentum enim, ſicut & contractus, & alia, quæ inter homines geruntur, recipit limitationem, & declarationem à cauſa mouente, ſeu impellente ad ipſum iuramentum, ſeu contractum. l. fin. C. de condit. indeb. & l. fin. ff. qui ſatiſd. cog. Cauſa autem mouens, & impellens cognoſcitur ex præambulis habitis inter partes, quæ debent apparere adnotata in ipſo contractu, & actu geſto. l. Titia. §. idem. ff. de verb. oblig. & l. item quia. ff. de pact.

Cap. 32. Ex litteris.

CVM agitur de vſuris, poteſt iudex in qualibet parte litis ex officio ſuo, deficientibus probationibus, exigere à partibus iuramentum de veritate dicenda.

QVIA vbicunque æquitas mouet iudicem, ipſe poteſt interrogare. l. vbicunque. ff. de interrog. act. Et vbi imminet peccatum, debet ad illud euitandum diligenter inuigilare. cap. cauſam, il 1. de iudic. Et quoniam ſi huiuſmodi iuramentum in tali caſu non præſtaretur, iuſtitia, occultata veritate, periclitaretur. c. 1. de iuram. cal. in 6. Et non eſt de ſubſtantia ordinis iudiciarij, quod in principio cauſæ tale iuramentum præſtetur, licet ſit de conuenientia. gloſ. hic. Ideo vt euitetur peccatum, quod eſſet, ſi vſurarius non pœniteret, & quod indebitè percepit, non reſtitueret. c. cum tu. de vſur. ſi hoc iuramentum non ſit à partibus ſufficienter præſtitum, poteſt in defectum aliarum probationum, à iudice exigi, quandocunque ſibi viſum fuerit expedire. vt in tex. & cap. 2. de teſtib. in 6. Et eadem ratione poteſt illud exigere in qualibet alia cauſa, in qua imminet periculum animarum, licet aliàs ex natura cauſæ, quæ non eſſet ſpiritualis, non præſtetur iuramentum de veritate, ſed de calumnia. c. 1. de iuram. cal. in 6. & c. iudicantem. 30. quæſt. 5.

Cap. 33. Intellecto.

SI poſitus in dignitate alienat bona dignitatis, non valet alienatio.

QVIA bona dignitatis ſunt propria ipſius dignitatis, non autem exiſtentis in illa, licet ipſe habeat iuriſdictionem, & adminiſtrationem illius. c. non liceat. 12. q. 2. & Authent. de non alienand. aut permut. coll. 1. hinc eſt, quod Regnũ, ſeu alia dignitas non diuiditur poſt mortẽ Regis inter filios defuncti. c. licet. de vot. Et quoniam pro non dato habetur, quod ab illo datur, qui non poteſt de iure donare. c. quod autẽ. de iurepatr. & l. traditio. ff. de acqu. rer. dom. cum nemo poſſit plus iuris in alium transferre, quã ipſe habeat. c. nemo. de reg. iur. in 6. Ideo alienatio facta ſine debitis requiſitis, ab eo, qui dignitati præeſt, non tenet. vt in tex. & c. nulli. de reb. eccl. non ali.

ET ipſe reuocare debet.

QVIA quilibet poteſt venire contra factum ſuum, vbi illud eſt illicitum, & ius exprimit, vt ille habeat contraueniendi facultatem. cap. certè, & ibi gloſ. 12. q. 1. Et quoniam ius non ſolùm dat facultatem, vt ille, qui indebitè alienauit bona dignitatis, poſſit alienationi factæ contrauenire, ſed præcipit, vt ei contraueniat, & bona male alienata recuperet. c. ſi quis. de reb. eccl. non ali. Ideo poſitus in dignitate, ſi male alienauit, debet alienationem illã reuocare. vt in tex. & l. iubemus. §. ſanè. C. de ſacr. ſan. eccl. Et ſimiliter debet ſtudere, vt recuperet, quod ab eius prædeceſſoribus fuit in detrimentum dignitatis alteri illicitè conceſſum. c. quod quis. 36. q. 9.

NON obſtante iuramento de non reuocando.

QVIA iuramenta, quæ fiunt in damnum ſuæ dignitatis, ſunt iniqua, & non tenent. ſupr. c. ſicut, il 2. Et quoniam iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis. ſupr. c. quanto, & in malis promiſſis eſt reſcindenda fides. c. in malis. 22. q. 4. Ideo tale iuramentum non obligat iurantem in præiudicium dignitatis, & nõ eſt ſeruandum. vt in tex. & ſupr. c. cum contingat. Sed pro eo, quod male iurauit, eſt ei pęnitentia iniungenda. c. neceſſe. 22. q. 4.

MAXIME, ſi prius iurauit non alienare.

QVIA iuramentum, quod præſtant promoti ad dignitates, de non alienandis bonis illarum, eſt licitum, & obligat iurantes. c. vt ſuper. de reb. eccl. non ali. & c. 2. de fęud. Et quoniam iuramentum licitè præſtitum tranſgredi non licet. ſupr. c. ſi verò. Et ſi vnum contrariorum eſt bonum, reliquum eſt malum. cap. ſciendum. 8. q. 1. Ideo primum iuramentum de non alienando, eſt ſeruandum; & ſecundum de re-

de re alienata non reuocanda, non eſt attendendũ. vt in tex. & ſup. cap. venientes. Sed in quantum dicitur, quod Rex non poteſt in præiudicium Regni alienare, eſt intelligendum de alienatione, per quam dignitas regalis grauiter læderetur. Innoc. hic. non enim per hoc interdicitur ei omnis donatio, vel alienatio. c. grandi. de ſuppl. negl. præl. in 6. cum proprium Regum, & Principum ſit donare. cap. 1. de donat. & Ariſt. 4. Ethic. cap. 3. Et ſimile dic in Prælato, qui iurat non alienare, inconſulto Papa. c. fin. de eccl. ædific. non enim debet intelligi de modica alienatione. d. c. vt ſuper, nam iuramentum non extenditur ad veriſimiliter non cogitata. ſup. c. veniens. Et de iſtis modicis non cenſetur cogitatum. Federic. conſil. 220. cum ſint excluſa à ſolemnitate debita. c. terrulas. 12. q. 2.

Cap. 34. Mulieri.

SI mulier iurauit aliquem eſſe ſuum maritum, & ſuccubuit, quia aliter non probauit, non datur, nec denegatur ei licentia cum alio contrahendi.

QVIA ſi tàlis licentia ei daretur, iudex periurij auctor eſſe videretur; ſi illa ei denegaretur, matrimonium legitimum, ſi ipſa falſum iuraſſet, indebitè impediretur. vt in tex. Et quoniam eccleſia ſicut non debet viam periurijs aperire. ſup. c. cum contingat. ita non intendit in caſibus licitis matrimonia impedire. c. ex literis, il 2. de ſponſal. Et propter periurium quis non ſit inhabilis ad matrimonium. c. deinde. diſt. 26. quæ autem ſint crimina impedienria matrimonium. not. gloſ. in c. 2. de pœnit. & remiſs. Ideo ex quo eccleſia dubitat, an verum, vel falſum talis mulier iurauerit, aſſumit viam mediam, vt nec illi prohibeat, nec licentiam cum alio contrahendi concedat, ſed eam ſuæ conſcientiæ relinquat. vt in tex. & c. ſuper eo. de cogn. ſpirit. Ipſa enim mulier ſcit, an contrahere poſſit; nam ſi verum eſt, quod iurauit, nullum matrimonium poteſt contrahere quoad Deum; at ſi falſum eſt, bene contrahere poteſt. gloſ. hic. Sed de eo, quod falſum iurauit, eſt pœnitentia illi iniungenda. c. neceſſe. 22. q. 4.

Cap. 35. Clericus.

QVI iurauit ſeruare ſtatuta edita, & poſtea per illud iuramentum, aliter non iurando, promiſit ſeruare edenda, ſeu poſtea edita, non tenetur ex iuramento ad nouiter edita.

QVIA iuramentum non extenditur, niſi ad ea tantum, de quibus eſt cogitatum tempore, quo præſtatur, & non ad ea, quæ præter intentionem iurantis, poſtea accidunt. ſup. c. quemadmodum. Et quoniam in tali caſu non fuit cogitatum, niſi de ſtatutis tunc exiſtentibus, cum ſolum iurauerit ſeruare ſtatuta edita. vt in tex. Ideo clericus,

cus, qui iurauit, ſe ſtatuta in eccleſia ſua edita ſeruaturum, promittens per idem iuramentum, ſtatutum, quod poſtmodum ſubſecutum eſt, fideliter obſeruare; licet tranſgredi non debeat, quod promiſit, non tenetur ad illius obſeruantiam ex debito præſtiti iuramenti. vt in tex. & l.cum aquiliana.ff.de tranſact.

Cap. 36. Iuramentum.

IVRAMENTVM litis deciſorium à iudice delatum, ſine iuſta cauſa recuſari non poteſt.

QVIA maximum remedium expediendarum litium, eſt iuramentum. l. 1.ff de iureiur. Triplex enim ad illas finiendas eſt remedium, ſcilicet, ſententia.l. 1.ff.de re iudic. Item tranſactio.l. fratris.C.de tranſact. Item iuramentum.d.l. 1.de iureiur. Et quoniam ius redditur in inuitum.l.inter ſtipulantem.ff.de verb.oblig. Et litium finis eſt deſiderandus. c.finem.de dol.& cont. Ideo vbi ad finiendam litem, iudex videt, ob inopiam probationum, eſſe opportunum iuramentum, poteſt illius remedium adhibere. vt in tex.& l.generaliter.§. ſin autem.C.eod. & ſi pars, cui fuerit ab eo delatum, ſine iuſta cauſa illud ſubire recuſat, contra ſe fateri videtur. l. in bonæ fidei. C. eod. Quæ autem ſint iuſtæ cauſæ illud recuſandi, not. Bart. in l. manifeſtæ. ff. eodem.

DELATVM verò à parte, licitè recuſatur, & refertur.

QVIA vna pars non habet iuriſdictionem in aliam, vt poſſit eam ad aliquid in iudicio coarctare. c.forus.de verb.ſign.& c.prout. de dol.& cont. Sed quoniam æquitas requirit, vt ius, quod alijs quis conatus eſt imponere, ſibi illud dici patiatur. l. 1.ff.quod quiſque iur. Et ſapientis eſt auctoritas; patere legem, quam tu ipſe tuleris. c. cum omnes. de conſtit. Ideo licet iuramentum iudiciale, quod à parte parti defertur, poſſit liberè ſine cauſa recuſari, etiam illud non referendo; pars tamen, quæ à principio deferendi elegit deciſionem per iuramentum, non poteſt illud ſibi relatum, ſine iuſta cauſa recuſare. vt in tex.& d.l. generaliter.§.2.quæ autem ſint iuſtæ cauſæ, vt illud non referatur. not. Abb. hic. Verum ſi iudex approbat iuramentum delatum à parte, iubendo, vt altera pars iuret, vel referat, tunc non poteſt pars alterum iſtorum recuſare, non ex vi delationis factæ à parte, ſed ex iuſſu facto à iudice.l. delata. C. eod. Ex quo enim iudex approbat illam viam decidendi, manifeſtæ turpitudinis eſt, & confeſſionis, nolle nec iurare, nec iuſiurandum referre.d.l.manifeſtæ.

IN actione tamen famoſa non licet reo referre.

QVIA delictum, de quo in tali actione quæritur, non cadit in ſcientiam eius, cui iuramentum refertur, ſicut in ſcientiam illius,

lius, cui ab initio defertur. l. Marcellus, & ibi gloſ.fin. ff.rer.amot.taliter enim conuentus præſumitur melius ſcire veritatem, quàm actor, ſeu accuſator; nam ſi tu ſubtraxiſti mihi rem meam clam, & defero tibi ſuper hoc iuramentum, ſi tu referres mihi, non poſſem eum bona conſcientia iurare; cum illud certò non ſciam, ſed tu, qui es informatus de facto tuo, bene ſcis, an cum bona conſcientia poſſis tale iuramentum ſubire. Bart.in l.iuſiurandum. ff. de iureiur. Et quoniam ſi in tali caſu permitteretur reo, vt poſſet actori, ſiue accuſatori iuramentum referre, illud de facili referret, vt ipſe releuaretur ab onere iurandi, & actor inculparetur, qui non bene informatus iurare nollet. gloſ.in l.delata. C eod. Ideo ne reus, qui deliquit, ſic veritatem occultet, & malitioſè ſubterfugiat punitionem, regulariter prohibetur in tali actione referre iuramentum litis deciſorium. vt in tex. & d.l.Marcellus. Si verò actio famoſa eſſet talis, vt in ea actor,ſeu accuſator poſſet ita eſſe informatus, ſicut reus, tunc poſſet reus ei iuramentum referre; vt ſi accuſo te, quod mihi tuleris iniuriam, nam tunc eſt eadem notitia, & ratio in vtriſque. Bart. in l.lex Cornelia. §. hac lege. ff. de iniur. vnde idem ius conſtitui debet. l. illud. ff. ad leg.aquil. Eſt tamen ſciendum, quod qui defert hoc iuſiurandum litis deciſorium, tenetur ipſe prius iurare, ſi ab eo exigatur, quod illud per calumniam non defert. l.iuſiurandum. §.qui. ff.de iureiur. & l.fin.C.de fideicom.

§. Sanè.

ACTORE nihil probante, reus eſt abſque omni onere abſoluendus.

QVIA qui conuenitur tanquam reus, conſtituitur ab actore in aliqua culpa, vel ob rem indebitè detentam, vel ob factum turpiter geſtum. c.forus.de verb.ſign. Et quoniam vnuſquiſque præſumitur bonus, niſi malus eſſe probetur. c. vnic. de ſcrut. in ord. fac. Ideo ſi actor omnino in probatione defecerit, reus debet (etſi nihil præſtiterit) obtinere, vt in tex. & l.qui accuſare. C. de edend.

SI verò præſumptio eſt pro eo, defertur reo iuramentum, vel ipſi actori, conſideratis perſonarum, & cauſa circunſtantijs.

QVIA diuerſæ ſpecies probationum, quæ ſingulæ ſufficienter non proſunt, poſſunt vniri, vt ſimul faciant probationem perfectam. c. cum cauſam. de probat. Et quoniam maximum remedium expediendarum litium eſt iuramentum. l. 1. ff.de iureiur Et propriæ ſalutis nemo præſumitur eſſe immemor. c.ſancimus. 1. q.7. Et quæ argumenta ad quem modum probandæ cuique rei ſufficiant, nullo certo modo ſatis definiri poteſt. l. 3. ff. de teſtib. Ideo præſumptione faciente pro actore, reo deferri poteſt ad oſtendẽdam ſuam innocentiam iuramentum, niſi iudex (inſpectis perſonarum, & cauſæ circunſtantijs) illud actori videat deferendum. vt in tex. & l.in bonæ. C.eod.

In

In Sexto. Cap. 1. Contingit.

PRAELATI, Canonici, rectores, & officiales locorum, qui iurant ſtatuta, & conſuetudines loci, vel eccleſiæ ſeruare, prætextu talis iuramenti non obligantur ad illicita, impoſſibilia, vel obuiantia eccleſiaſticæ libertati.

QVIA iuramentum non fuit inſtitutum, vt eſſet vinculum iniquitatis, extr. c. quanto. Et quoniam rebus debemus vti eo modo, ad quem ſunt inſtitutæ. c. is autem. 22. q. 2. Ideo per iuramentum non poteſt quis ſe ad talia illicita, & impoſſibilia obligare. vt in tex. & ext. c. quintauallis. Libertas autem eccleſiaſtica in quibus conſiſtat, & quando quis dicatur facere contra eam. not. Innoc. in c. nouerit. extr. de ſent. excom.

NEC ad ea debet intentio ſua referri.

QVIA nemo præſumitur propriæ ſalutis immemor. c. ſancimus. 1. q. 7. Et impoſſibilium nulla eſt obligatio. c. nemo. infr. de reg. iur. Et quoniam in obligatione generali non veniunt ea, quæ non eſſet in ſpecie quis veriſimiliter obligaturus. l. obligatione. ff. de pignor. Ideo huiuſmodi iuramentum generaliter præſtitum, eſt interpretandum, vt ſe extendat ad ea, quæ poſſunt licitè, & poſſibiliter ſeruari, non autem ad ea, quæ non poſſunt abſque diuina offenſa præſtari: nec ad ea, quorum adimplementum non eſt in poteſtate iurantis. vt in tex. & ext. c. veniens.

Cap. 2. Licet.

PER eccleſiaſticum iudicem ordinarium loci, compellitur iudex ſæcularis eccleſiaſtica cenſura ius canonicum, quod ad prouiſionem animarum ſtatutum eſt, ſeruare.

QVIA ad iudicem eccleſiaſticum ordinarium loci ſpectat prouidere, vt in ſua diœceſi peccata ab omnibus euitentur. c. 1. ext. de offic. ordin. Et quoniam iuris canonici ſtatuta omnes ligant. c. 1. de conſtit. Ideo vbi Papa intendit per ſuas conſtitutiones aliquos obligare, illi tenentur eas ſeruare; & ſi ſunt iudices, ſecundum ipſas debent iudicare; aliàs, vt euitetur peccatum, quod facerent contraueniendo, poſſunt ad illarum obſeruantiam per iudicem eccleſiaſticum coerceri. vt in tex. & extrauag. vnam ſanctam. de maior. & obed. Et intellige, quod iudex eccleſiaſticus compellit iudicem ſæcularem ad ius canonicum obſeruandum, vbi agitur de periculo animæ. vt in tex. & c. decernimus. infr. de ſent. excom. vel vbi eſt de ſua temporali iuriſdictione. c.

cum

cum eſſes. ext.de teſtam. Et vbi mandat ſuas ſententias obſeruari. Innoc.in c.1.de offic.ord.aliàs quodlibet ius ſeruatur in foro ſuo. Gemin. hic. cum non ſit intentio Papæ in alijs caſibus inter laicos iuri ciuili derogare.cap.ſi duobus. §.fin.ext. de appellat.& cap.fin.& ibi gloſ.ſup. de arbitr.

Cap. 3. Cum in poſitionibus.

ELECTVS, poſt ſacramentum ponens, vel reſpondens contraria directè (niſi rationabiliter excuſetur) velut periurus à confirmatione repellitur.

QVIA ille, qui poſitiones producit, eas confiteri videtur.ſup.c.2. de confeſs. Et quoniam qui duo contraria confitetur, in vno illorũ mentitur.extr.c.tua,il 1. Contrariorum enim ſe directè opponentium ea eſt natura, vt ſi vnum eſt verum, alterum ſit falſum. c. hoſpitiolum.diſt.32.& Ariſt.12.Metaphyſic.tex.53.Et qui iurat falſum, dicitur periurus. c.animaduertendum. 22.q.2. & periuri ſunt infames. c.teſtimoninm. extr. de teſtib. Et infamibus portæ dignitatum patere non debent.c.infamibus.infr.de reg.iur.Ideo tali electo(niſi iuſta,& rationabilis cauſa eum excuſet) eſt ſuper ipſa electione perpetuum ſilentium imponendum. vt in tex.& ext.c.querelam.Rationabilis autem,& iuſta cauſa eum excuſandi in tali caſu à periurio, poterit eſſe; vt ſi vnum ex dictis contrarijs poſſit multipliciter intelligi. c.cum dilectis. ext.de accuſat.vel ſi vult probare,ſe erraſſe in altero de contrarijs,maxime vbi poneretur, vel reſponderetur de facto alieno,in quo probabilis eſt error. c.ex parte.ext.de conf.& l.de ætate.§.fin.ff.de interrog.act. vel ſi in continenti ſe corrigat. gloſ. hic. ver. iuſta. cum & teſtis in tali caſu à periurio excuſetur.c.præterea. ext.de teſtib.cog.

IDEM, ſi hoc fecerit procurator, ipſo mandante, vel ratum habente, vel non reuocante.

QVIA qui per alium facit, per ſeipſum facere videtur. c. mulieres.ext.de ſent.excom.& l.ita.ff.de adminiſtr.tut.Et ratihabitio retrotrahitur, & comparatur mandato. c.ratihabitionem. infr.de reg. iur.& l.hoc iure. ff.eod. Et qui ſcit aliquid geſtum per ſuum procuratorem excedentem fines mandati, & illud non reuocat, videtur per ſubſequentem conſenſum, idem tacite ratificare,& factum alienum cenſetur facere ſuum. c.1.ext.vt lit.non cont.& c.error. diſt.83. Et quoniam vbi eadem eſt ratio, idem ius conſtitui oportet. l.illud. ff.ad leg. aquil. Ideo talis electus eſt à confirmatione repellendus, ſi per procuratorem in huiuſmodi contrarietatem,& periuriũ incurrerit,ſicut ſi per ſeipſum iſta commiſiſſet. vt in tex.& c.ſi compromiſſarius.ſup.de elect.

In

In Clement. Cap. vnic. Romani.

IVRAMENTA, quæ Romanæ Eccleſiæ præſtant Romani Principes, fidelitatis exiſtunt.

QVIA tenor iuramenti, quod præſtant Reges Romanorum coronandi in Imperatores, eſt talis; Ego N. Romanorum Rex, annuente Domino, futurus Imperator promitto, ſpondeo, & polliceor, atque iuro coram Deo, & beato Petro, me de cætero protectorem, procuratorem, & defenſorem fore ſummi Pontificis, & huius ſanctæ Romanæ Eccleſiæ in omnibus neceſſitatibus, & vtilitatibus ſuis, cuſtodiendo, & conſeruando poſſeſſiones, honores, & iura eius, quantum diuino ſuffultus adiutorio fuero; ſecundum ſcire, & poſſe meum, recta, & pura fide; ſic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei euangelia. vt in tex.& c.tibi.diſt.63.Et quoniam huiuſmodi iuramentum continet quantum ad effectum, mentem, & virtutem, capitula, quæ ſolent fidelitatis iuramenta continere. vt in tex.& c. de forma.22. q.5. Et potius ſenſum, & mentem, quam nudum verborum corticem ſectari debemus. c.præterea. de verb.ſign.& c. Marcion.1. q.1. Ideo iuramentum hoc fidelitatis exiſtit, & tale eſt cenſendum, quamuis fidelitatis verbum in eo expreſſe non dicatur. vt in tex. & in Pontificali, quod aliàs vocatur Ordinarium epiſcopale, vbi agit de coronatione Imperatoris in Vrbe.

Liber Secundus. Titulus XXV.

DE EXCEPTIONIBVS.

In Decretal. Cap. 1. Denique.

SI teſtis de crimine contra eum excepto conuincitur, vel aliàs conuictus apparet, repellitur à teſtimonio.

QVIA teſtes abſque vlla infamia, vel ſuſpicione, vel manifeſta macula, in ferendo teſtimonio requiruntur. vt in tex.& cap.teſtes.2.q.7.Et quoniam qui in iudicio detegitur criminoſus, efficitur infamis.c.teſtimonium. de teſtib. Et iuſtitia non poteſt cum ſcelerato homine habere commercium. c.forus.de verb.ſign.Ideo ſi crimina, de quibus conuicti, vel confeſſi fuerint, teſtibus obijciuntur, à

teſtimonio

teſtimonio repelli poſſunt; & non eſt eredendum contra alios eorum confeſſioni, niſi prius ſe probauerint innocentes. vt in tex. & c. non eſt. 3. q. 1 I. probant autem ſe innocentes, ſi probant ſe emendatos. gloſ. hic. quod probare poſſunt per ſacerdotem ſuum. c. ſi peccauerit. 2. q. 1. & c. nemo. de ſimon.

SED de crimine non punitur.

QVIA quando crimen objjcitur in teſtem per modum exceptionis, regulariter non agitur ad hoc, vt ipſe de illo puniatur, ſed vt ei non credatur; nec contra ipſum procedit accuſatio, ſecundum quod iuris ordo requirit. vt in tex. & c. per inquiſitionem. de accuſat. Et quoniam iudex, quando procedit ad petitionem partis, non poteſt condemnare vltra petitionem libelli. l. fin. C. de fideicom. libert. Ideo teſtis, contra quem excipitur de crimine, quamuis exceptio illa probetur, de tali crimine tunc pœna ordinaria non punitur; ſed ſufficit ſi à perhibendo teſtimonio repellatur. vt in tex. & c. 2. de ord. cogn.

SI non tangit negotium principale.

QVIA ratione contingentiæ videtur deductum in iudicium crimen, de quo contra teſtem exeipitur, ſicut id, de quo principaliter agitur. l. 2. §. ſi publico. ff. de adulter. Et quoniam de connexis, in quibus eſt eadem ratio, idem debet eſſe iudicium. c. tranſlato. de conſtitut. & iudex, de qua re cognouit, de ea pronunciare debet. c. cum ſuper. de cauſ. poſſeſſ. & propr. Et ſententia eſt ferenda iuxta petitionem libelli. c. qualiter. de accuſat. Ideo ex quo tale crimen videtur deductum in iudicium, vt teſtis, contra quem de illo excipitur, puniatur, cum ipſe fuerit in eo culpabilis repertus, non debet recedere impunitus. vt in tex. & l. 1. ff. de except. Quando autem crimen dicatur contingere cauſam principalem. not. Bart. in l. ſi confeſſus. ff. de cuſtod. & exhib. reor.

Cap. 2. A nobis.

REO excipienti de excommunicatione contra actorem, non obſtat communionis replicatio.

QVIA communicans excommunicato, ſi non communicat in crimine; ſed aliter ſecum participat in locutione, vel alio ſimili modo, regulariter ſolum minorem excommunicationem incurrit. cap. nuper. de ſent. excom. Et quoniam maiori excommunicatione ligatus non poteſt ſtare in iudicio vt actor. infr. c. 1. in 6. cum per illam ſit à fidelium communione ſeparatus. c. penult. de ſent. excom. licet in eo poſſit ſtare vt reus, ne commodum de ſua malitia reportaret, ſi conueniri non poſſet. c. intelleximus. de iudic. & ne defenſio, quæ eſt de iure naturali, ſibi indebitè denegetur. infr. c. cum inter. Excommunicatione autem

autem minori innodatus poteſt ſtare in iudicio etiam vt actor, cum per illam ſit ſolum à ſacramētorum participatione remotus. c.ſi quem. de ſent.excom. Ideo reus poteſt excipere contra actorem, vt non poſſit eum in iudicio conuenire, ex eo, quod ſit maiori excommunicatione innodatus; & actor non poteſt replicare contra eum, quod fuerit ſecum conuerſatus, & quod per id ſibi præiudicium fecerit, ad excommunicationem maiorem ei opponendam. vt in tex.& c.fin.de cleric.excom. licet excommunicatione minori ligatus poſſit etiam ipſe repelli ab accuſando vt criminoſus. Imol. hic. Nec obſtat, ſi dicatur, quod alteri quis obijcere non debet id, quod ipſe ſeruare recuſauit.c. pro illorum. de præb. Et quod non poteſt quis eum reprobare, cuius mores ſemel approbauit. l. Pomponius. ff. de negot. geſt. nam reſpondetur, quod vbi approbatio, ſeu habilitatio dependet à voluntate approbantis, tunc ipſe non poteſt illum approbatum impugnare, nec per viam actionis, nec exceptionis, & hoc caſu loquuntur iura in contrarium adducta, & ſimilia. c.quemadmodum. de iureiur. vbi verò non dependet à voluntate ſua, tunc non obſtante illa communione, ſeu tacita approbatione, poteſt contra illum, ſaltem per viam exceptionis inſtare. cap. noſtri. de elect. Et quia communicando excommunicato, quis non poteſt eum ad iudicia habilitare. c.nulli.de ſent.excom. Ideo communione illa non obſtante, poteſt contra eum de excommunicatione excipere. vt in tex.& infr.c.exceptionem.

Cap. 3. Cum Eccleſiaſticæ.

HABENS plura beneficia, contra alium de pluralitate non excipit.

QVIA ſibi ipſi videtur eſſe contrarius, qui in alio reprehendit id, quod ipſe agit. c. ſolicitudinem. de appellat. Et quoniam contraria proponens, non eſt in iure audiendus. l. vbi pugnantia. ff.de reg.iur. Ideo quis non poteſt reprehendere pluralitatem beneficiorum in alterius perſona, dum illam putat æquam in ſua. vt in tex.& c. nihil. 32. q.6. Præterea talis non videtur moueri bono zelo ad conuerſionem alterius, ſed potius inuidia, vel deſiderio obtinendi beneficia, quæ ille eſſet dimiſſurus. Abb.hic. Et malitijs non eſt indulgendum. c.plerunque. de reſcript. Præterea, obtinere plura beneficia, non ſemper eſt peccatum. c.de multa. de præb. & c. gratia. de reſcript. in 6. Et dubia in meliorem partem ſunt interpretanda.c.eſtote.infr. de reg.iur. Præterea, ſibi dici poſſet illud Euangelij; Hypocrita eijce primùm trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere feſtucam de oculo fratris tui. Matth.cap.7. Et illud ſapientis; patere legem, quam tu ipſe tuleris. c. cum omnes. de conſtit.& l. 1. ff.quod quiſque iur. Ideo qui vult excipere de aliquo defectu contra alium, non debet ipſe eodem morbo laborare. l.in arenam.C.de inoffic.teſtam.

Cap.

Cap. 4. Paſtoralis.

IVDEX ſtatuere debet terminũ ad omnes dilatorias proponendas.

QVIA per dilatorias exceptiones, malitioſè nonnunquam cauſarum terminatio prorogatur. vt in tex. Et quoniam lites ſunt amputandæ, & intra competentem terminum expediendæ. c. finem. de dol. & cont. & l. properandum. C. de iudic. Ideo vbi iudex videt, quod pars vellet nimium litem prorogare, debet ei terminum ſtatuere, intra quem opponat quicquid in iudicio dilatoriè excipere intendit. vt in tex. & l. fin. C. de except. Qui terminus regulariter eſt præfigendus ad inſtantiam partis, ſed vbi iudex videt illum neceſſarium, poteſt etiam ex officio ſuo illum aſſignare. Bart. in l. 2. ff. de re iudic. & Specul. de dilation. §. videndum.

POST quem, excipientem non audiet.

QVIA iſta præfixio termini habet vim conteſtationis litis. Abb. hic. Et quoniam terminus hominis ſubrogatus in locum termini iuris, cenſetur idem cum termino iuris. c. perſonas, & c. cum ſit. de appellat. Et ſecundum terminum iuris, exceptio dilatoria in initio litis opponitur, & poſt litem conteſtatam eſt probanda, poſtquam actor monſtrauerit, quod aſſeruerat. l. exceptionem. C. de probat. Ideo qui poſt iſtum terminum vult dilatorias exceptiones proponere, nullatenus eſt audiendus. vt in tex. & l. ſi quis. C. de except.

NISI in tribus caſibus hic expreſſis.

QVIA iſti caſus ſunt de nouo emergentes, & in eis ceſſat præſumptio malitiæ, quod tunc petantur dilationes ad litem indebitè protrahendam. c. inſinuante. de offic. deleg. Et quoniam quæ de nouo emergũt, nouo indigent auxilio. l. de ętate. §. ex cauſa. ff. de interrog. act. Et probationum copia non eſt indebitè anguſtanda. Authent. de teſtib. §. ſancimus. coll. 7. Ideo regulariter quis non admittatur ad proponendas exceptiones dilatorias poſt terminũ ſibi à iudice aſſignatum: bene tamen admittitur in his tribus caſibus, ſcilicet, ſi pars fuit proteſtata in termino; ſi de nouo exceptio ſit orta; ac ſi prius erat orta, & de nouo venit ad notitiam rei. vt in tex. & c. præſentium. de teſtib. ſicut ob eaſdem cauſas poteſt quis proponere iſtas dilatorias poſt terminum datum à iure. d. c. inſinuante.

Cap. 5. Cum inter.

EXCOMMVNICATVS excipere, appellare, & omnem defenſionem facere poteſt.

QVIA ea, quæ ſunt de iure naturali, ſemper firma, atque immutabilia permanent. Inſtitut. de iur. nat. gent. & ciu. §. ſed naturalia.

Et quoniam defenſio eſt de iure naturali. l.vt vim. ff. de iur.nat. Et exceptio eſt defenſio, per quam reus intendit in totum, vel in partem repellere à ſua petitione actorem.l.exceptio.ff.de except. & ſimiliter eſt appellatio; cum ſit principaliter inſtituta ad remouendū grauamen à iudice illatum, vel veriſimiliter inferendum. c.ſuggeſtum.de appell. Ideo etiam excommunicato legitima defenſio in iudicio reſeruatur, & maximè iudicis recuſatio; cum periculoſum ſit corā ſuſpecto iudice litigare; vnde in talibus non excommunicati fauor attenditur, ſed æquitas iudicantis; cum non debeat claudicare iudicium; ac ſatis videatur abſurdum,ſi,actore impugnante, reo defenſionis copia denegetur;quia ſic condēnaretur multoties abſoluendus.vt in tex.& infr.c. dilecti.& c.ſi. Debet tamen iudex curare,vt excōmunicatus in iudicio non reſpondeat per ſe ipſum,ſed per procuratorē.c.intelleximus.de iud.

SED reconuenire non poteſt.

QVIA reconuentio,non eſt defenſio,ſed impugnatio.c.fin.de ord. cogn. cum ſit ſecunda conuentio. c.2. de mut.petit. Et quoniam excommunicatus repellitur ab agēdo,vt ex hoc cenſura eccleſiaſtica magis timeatur,communionis periculum euitetur,contumaciæ vitium reprimatur, & ipſe rubore ſuffuſus, magis ad humilitatis gratiam,& reconciliationis affectum inclinetur.infr.c.1.in 6. Ideo excommunicato,cui cōceditur exceptio,& omnis alia iudicialis defenſio,non conceditur reconuentio, ne quod in defenſionis remedium ſuſtinetur, ad impugnationis materiam extendatur. vt in tex. & c.ſi verè.de ſent. excom.

Cap.6. Cum venerabilis.

***EXCIPIENS** non videtur fateri ea,quæ in exceptione includūtur.*

QVIA excipiens negat, ſe debere id, quod excipit. l exceptio. ff. de except. Et quoniam, ſi ipſe diceretur confiteri de intentione actoris,eadem exceptio pareret duos contrarios effectus,nempe, quod aliquis circa idem fateretur, & negaret: quod inconueniens, eſſet.c.maiores.de baptiſm. & l.qui hominem. §.fin. ff. de ſolut.& Ariſt. 10. metaphiſic.tex.14. Ideo cum per exceptionem negem intentionem aduerſarij,non eſt congruum, quod per ipſam dicar fateri. vt in tex. & l.non vtique.ff.de except. Per quæ autem verba debeat fieri exceptio,vt remoueatur omnis apparentia confitendi pro aduerſario,not. gloſ.hic; nempe,quod excipiens dicat; Frater, non confiteor hoc,quod dicis; ſed ſi feciſſem, factum eſt mihi pactum de non petendo; & ſic in ſimilibus; nam tunc non poteſt actor ſe fundare in aliqua tacita confeſſione, ex quo excipiens obligationem negauit; ſed ſi diceret ſimpliciter, ſi obligatio præceſſit, vt aſſeris, tamen tu feciſti mihi pactum de non petendo; tunc videtur, quod excipiens fateatur, præ-

ceſſiſſe

ceſſiſſe obligationem: & quod ipſe teneatur probare pactum de non petendo; licet re vera, etiam in tali caſu ipſe non fateatur obligationem, & actor non poſſit ſe fundare ſuper prætenſa tali illius confeſſione, cum ipſa debeat ſtare in terminis meræ exceptionis, per quam ille negat, & non fatetur. c. exceptionem, & ibi gloſ. de reg. iur. in 6.

ET exceptio falſi poteſt etiam poſt ſententiam opponi.

QVIA veritas geſtorum præferenda eſt opinioni. c. veritate. diſt.8.& l.illicitas.§.veritas.ff.de offic.præſid. Et quoniam ius oritur ex facto.l.ſi ex plagis.ff. ad leg.aquil.Ideo,probato inſtrumento falſo,tollitur reale fundamentum, cui inhærebat prætenſa iuſtitia ſententiæ.vt in text.& l.3.C.ſi ex falſ.inſtr.& ob id non ſolum ante ſententiam, verum etiam poſt,obijci poteſt exceptio falſitatis; & ſententia lata prætextu falſorum inſtrumentorum poteſt, veritate comperta, vſque ad viginti annorum ſpatium retractari. vt in tex. & l.querela.C.ad leg.Cornel. de falſ. Standum eſt tamen ſententiæ,donec falſitas probetur.c.accepimus.de fid.inſtr.& l.diuus.ff.de re iudic. cum interim præſumatur pro illa,quod fit ex legitimis probationibus deducta.c.in noſtra.de procur.& l.ingenuum.ff.de ſtat.hom.

Cap.7. Olim.

SI exceptio iuriſdictionis excluſiua, propter quam fuit appellatum, probatur vera, iudex appellationis non debet de principali cognoſcere, ſed ſuperſedere.

QVIA iudex appellationis ſuccedit loco iudicis,à quo appellatur. c.vt debitus.de appell.Et quoniam ſubrogatum ſapit naturam eius,cui ſubrogatur.c.eccleſia. vt lit. pend.Ideo cum talis exceptio extinguat vtriuſque iudicis iuriſdictionem, debet iudex iſte ſecundus facere,quod primus erat facturus,ſcilicet ſuperſedere, & ſe non iudicem pronunciare.vt in tex.& l.ſi quis ex aliena. ff.de iudic.

Cap.8. Dilecti.

PRO defenſione ſuæ eccleſia poteſt quis opponere exceptionem excommunicationis, periurij, vel aliam legitimam exceptionem: nec per replicationem excommunicationis, vel periurij repelli poteſt.

QVIA excipiens tractat de damno euitando,& de ſe defendendo; ſed replicans tractat de lucro acquirendo, & de impugnando. ſup.c.2.Et quoniam excommunicati,& alij criminoſi nō excluduntur à iudicijs in ſpectantibus ad defenſionem,licet excommunicati, & periuri excludantur in ſpectātibus ad impugnationē. ſup. c.cū inter. & 22.q.5.c.paruuli.Et hæc replicatio non elidit, nec reſoluit exceptio-

 nem,

nē, cum nō relatione criminis, ſed innocentia reus purgetur. l. neganda. C. qui accuſ. non poſſ. Et non debet quis admitti ad probandum id, quod probatum non releuat. l. ad probationem. C. de probat. Ideo talis replicatio tanquam impertinens, & facta à perſona inhabili, non eſt admittenda; & legitima defenſio facta pro bono eccleſię, non eſt per illam impedienda. vt in tex. & Specul. de actore. §. 1.

Cap. 9. Apoſtolicæ.

S I per exceptionem ſuſpenſionis, contra quam replicatur de nullitate, ordinatio eccleſiæ retardatur, fit abſolutio ad cautelam.

QVIA abſolutio ad cautelā, quę fit, quando veriſimiliter dubitatur, an quis ſit illaqueatus. c. ſolet. de ſent. excom. in 6. etiam ſi ille non indigeret abſolutione, nihil nocet. l. teſtamentum. C. de teſtam. & ſi ille eſſet illaqueatus, ei prodeſt, vt ipſe abſoluatur. c. venerabili. de ſent. excom. Et quoniam eccleſiarum ordinatio non eſt diu differenda, ne illę in ſpiritualibus, & temporalibus patiantur detrimentum. c. ne pro defectu. de elect. Ideo ne per litem, quę vertitur ſuper prętenſa nullitate ſuſpenſionis, eccleſiæ ordinationem contingat diu retardari, & ne prouiſio eccleſię fiat de perſona inhabili; vt res ſit in tuto, fit hæc abſolutio, vt ſcilicet ille de pręſenti, in quantum opus ſit, abſoluatur, præſtita cautione de parendo mandatis eccleſię: & poſtmodū litigetur ſuper ſuſpenſionis validitate: & ſi ille fuerit culpabilis repertus, ſatisfacere compellatur; aliàs in totum abſoluatur. vt in tex. & d. c. venerabili. Suſpenſio autem ad quę ſe extendat, & à quibus feratur. not. in c. fin. de cler. excom. & in c. audiuimus. 24. q. 1.

Cap. 10. Dilectæ.

EXCOMMVNICATIONIS exceptione non obſtante, valet reſcriptum impetratum in cauſa appellationis, licet de excommunicatione lata poſt appellationem à grauamine, non faciat mentionē.

QVIA ea, quæ fiunt à iudice poſt appellationem legitimè interpoſitam, nullius ſunt effectus. c. cum ſpeciali. de appell. & appellans, qui ob grauamen ab eo receſsit, non tenetur ſcire, quid ipſe iudex poſtea faciat. c. bonę. de confirm. vtil. vel inutil. Et quoniam excommunicatus non prohibetur appellare. ſup. c. cum inter. & parum, aut nihil prodeſſet appellatio, niſi illam proſequi poſſet appellans, & ſuper ea iudicem impetrare valeret. infr. c. fin. Ideo ſicut de prioribus literis, quæ ſint nullę, non eſt neceſſe facere mentionem in impetratione reſcripti. c. ex tenore. de reſcript. ita nec de excommunicatione lata poſt legitimam appellationem; cum illa ſit nulla, & non retardaſſet impetrationem reſcripti, etiam ſi fuiſſet expreſſa. vt in tex. & infr. c. prox.

Cap.

Cap. 11. Significauerunt.

PER exceptionem excommunicationis, à proſecutione appellationis, etiam originalis actor repelli non debet.

QVIA excommunicatus, qui appellat, & petit ſe abſolui, tunc eſt in iudicio vt reus, qui ſe defendit, licet prius interuenerit vt actor, qui impugnabat. infr. c. fin. & l. libertus, la 1. ff. de in ius voc. & ſi ipſe non admitteretur ad appellationem proſequendam, poſſet per tranſitum in rem iudicatam, ei præiudicium indebitè generari. ſup. c. prox. Et quoniam omnis legitima defenſio excommunicato, in iudicio reſeruatur. ſup. c. cum inter. Ideo licet excommunicatus non poſſit ſtare in iudicio vt actor, infr. c. prox. bene poteſt in eo ſtare ille excommunicatus, qui in prima inſtantia erat actor, quando vult proſequi appellationem vt reus, vt in tex. & Innoc. hic.

Cap. 12. Exceptionem.

REVS, in qualibet parte litis excommunicationem contra actorem obijciens, auditur.

QVIA communicare excommunicato eſt peccatum. c. ſacris. de his, quæ vi, met. cau. fi. Et quoniam peccata, & eorum occaſiones, præſertim in iudicijs ſunt euitandæ. infr. c. 1. in 6. & c. idolatria. 28. q. 1. Ideo licet excommunicationis exceptio, quando illa proponitur ad differendam litem, inter dilatorias numeretur. vt in tex. & dilatoriæ ſint ante litis ingreſſum proponendæ. ſup. c. paſtoralis, & l. fin. C. eod. ſpecialiter tamen ſtatuitur in hac exceptione obſeruandum, vt reus, etiam ſcienter illam omittens, poſſit eam in qualibet parte litis opponere, ne in periculum animæ ſuæ, excommunicato communicare cogatur. vt in tex. & infr. d. c. 1. in 6. Quod cap. cum ſit ius poſterius, eſt hodie attendendum circa ea, quæ addit, & limitat ad hunc tex.

ET ſi malitiosè diſtulerit, in expenſis condemnatur.

QVIA per malitioſam dilationem, reus actorem laboribus, & ſumptibus indebite fatigaret.. vt in tex. Et quoniam malitijs eſt obuiandum. c. plerunque. de reſcript. Et litium vexationes, & expenſæ ſunt, in quantum fieri poteſt, reſtringendæ. c. finem. de dol. & cont. Ideo ſi reus malitioſe diſtulerit excommunicationis exceptionem obijcere actori, eſt, ad eius pęnam, & actoris releuamen, in expenſis, quas actor propter hanc illius dilationem fecerit, condemnandus. vt in tex. c. infr. c. 1. in 6.

ET dato, quod non excipiat, ipſe iudex publicè excommunicatum repellet.

QVIA quod actor excommunicatus à iudicijs repellatur, non eſt ſtatutum in ſolum fauorem ipſius rei, ſed principaliter in ſalutem animarum, & in publicum bonum, ac in odium ipſius excommunicati.d.c.1.in 6.Et quoniam iudex debet curare, vt peccata euitentur. c.nouit. de iudic. Et ad ipſius officium ſpectat ſupplere, vt publica vtilitas conſeruetur.l.4.§.hoc.ff.de damn.infect. & ipſe tenetur inquirere de actoris,& accuſatoris habilitate, & inhabilitate, ne iudicium ſuum fruſtratorium reddatur.c. quærendum.2.q.7.& l.quos.ff de poſtul. & cum illud, quod publicè factum eſt, non præſumatur ignorari. c. quod dictis. diſt. 16. Ideo licet per aduerſarij exceptionem publicè excommunicatus à iudicio non remoueatur, eſt nihilominus iudicis officio repellendus.vt in tex. & c. venerabilem. de elect.

Cap. 13. Aduerſario.

NON competit exceptio rei iudicatæ reo abſoluto, quia non poſſidebat.

QVIA vbi iudex exprimit cauſam in ſententia abſolutoria, vel condemnatoria, ad limites illius eſt ſententia dilatanda, & reſtringenda. l. non intelligitur. ff.de iur.fiſc.& ſimiliter ſi non exprimatur, quando ex alijs coniecturis apparet, ex qua cauſa iudex fuerit motus ad ſic ſententiandum.c. ſicut.& c.cum Bertholdus.de re iudic.& Bart.in l.ſi quis ad exhibendum. ff. de except.rei iud.nam qui abſoluitur, vel condemnatur ex vna cauſa, non per hoc infertur innocens,vel culpabilis ex alia. c. examinata. de iudic.& l.cum quæritur.ff. de except. rei iud. Et quoniam abſolutio, quæ conceditur alicui,ex eo, quod tempore motæ litis,rem petitam non poſsidebat, non ſic forſan concederetur ei,ſi rem illam poſsideret. l. fin.ff.d.tit.de except.rei iud. Ideo ſi poſtea cæperit rem illam poſſidere,poterit rurſus côueniri,ſicut etiam,ſi ipſam deſijſſet dolo poſsidere.vt in tex.& l.ſi rem meam. ff. d. tit. Vnde ad hoc, quod obſtet exceptio rei iudicatæ, oportet, quod ſit idem corpus,ſiue eadem quantitas,quæ petitur;item quod ſit idem ius, ſiue cauſa petendi; & quod ſit eadem conditio perſonarum. l.cum de hoc.& d.l.cum quæritur.de except.rei iudic.Et quod ille,qui abſoluitur poſsideat rem tempore ſententiæ,vel quod poſt litem motam, dolo deſijſſet poſſidere.vt in tex.& l.ſin autem.ff.de rei vendic.

Cap. 14. Venerabilem.

VALET reſcriptum impetratum ab excommunicato ſuper proſecutione appellationis,licet de excõmunicatione non fecerit mentionẽ.

QVIA nihil excommunicato appellare prodeſſet,ſi non poſſet appellationem ſuam proſequi,& ſuper ea literas impetrare. vt in tex.& ſup.c.dilectæ.Et quoniam excommunicatus poteſt appellare, & omnem aliam legitimam defenſionem in iudicio facere,ſup.c.cum inter.Et vno

con-

conceſſo, intelliguntur conceſſa omnia, ſine quibus illud expediri non poteſt. c. præterea. de offic. deleg. & taciturnitas eorum, quæ ſi fuiſſent expreſſa, non retardaſſent conceſsionem, non reddit reſcriptum ſubreptitium. c. ſuper literis. de reſcript. Ideo per taciturnitatem excõmunicationis, non vitiatur reſcriptum impetratum ab excommunicato ſuper appellationis proſecutione. vt in tex. & c. 1. de reſcript. in 6.

In Sexto. Cap. I. Pia.

REVS, qui contra actorem de excommunicatione excipit, vt ipſum repellat ab agendo, debet ipſius excommunicationis ſpeciem, & nomen excommunicationis exprimere, & eam intra octo dies probare; alias iudex procedet in cauſa, & illum in expenſis condemnabit.

QVIA pia conſideratione ſtatuit mater eccleſia, quod maioris excommunicationis exceptio, in quacunque parte iudiciorũ oppoſita, lites differat, & repellat agentes. extr. c. exceptionem, vt ex hoc magis cenſura eccleſiaſtica timeatur, cõmunionis periculum euitetur, contumaciæ vitium reprimatur, & excommunicati, dum à communibus actibus excluduntur, rubore ſuffuſi, ad humilitatis gratiam, & reconciliationis affectum facilius inclinentur. vt in tex. Sed quoniam hominum ſuccreſcente malitia, quod prouiſum erat ad remedium, tendebat ad noxam, nam dum in cauſis eccleſiaſticis frequentius hæc exceptio per malitiam opponebatur, contingebat interdum differri negotia, & partes fatigari laboribus & expenſis. vt in tex. Ideo cũ morbus iſte quaſi communis irrepſerit, dignum fuit, communem adhibere medelam, ſtatuendo: quod ſi quis excommunicationem opponit, ſpeciem illius, & nomen excommunicationis exprimat, ſciturus eam rem ſe deferre debere in publicam notionem, quam intra octo dierum ſpatium (die, in quo proponitur, minime computato) probare valeat apertiſsimis documentis; Quod ſi non probauerit, iudex in cauſa procedere non omittat, reum in expenſis, quas actor ob hoc diebus illis ſe feciſſe docuerit, præhabita taxatione, condemnans. vt in tex.

SI verò iterum obijciatur, & probetur eadem, vel alia excommunicatio, actor excludetur.

QVIA poteſt eſſe, quod poſt octo illos dies pro termino ad iſtam exceptionem opponendam aſsignatos, noua probationis copia reo præſentetur. vt in tex. Et quoniam probationes non ſunt nimium anguſtandæ. Authent. de teſtib. coll. 7. Et in dubijs, quod tutius

eſt ad euitandnm peccatum, eſt eligendum. c. ad audientiam. ext. de homicid. Ideo ſicut prouidetur, ne reus poſsit hanc exceptionem malitioſè quocunque tempore obijcere, ita ei ſuccurritur, ne ſolùm in illo primo termino octo dierum valeat eam opponere, ſed quod ſi poſt illũ primum terminum, inſtantia durante iudicij, & probationis copia ſuccedente, de eadẽ excõmunicatione, vel alia voluerit excipere, eam poſſit rurſus intra alios octo dies opponere, & probare, & quod actor in ſequentibus actibus iudicij excludatur, donec meruerit abſolutionis gratiam obtinere. vt in tex.

SED quæ acta ſunt, valebunt.

QVIA factum legitimè retractari non debet, licet caſus poſtea eueniat, à quo non potuit inchoari. c. factum. de reg. iur. in 6. Et multa fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent. c. ad apoſtolicam. de regular. Et quoniam lites ſunt amputandæ. c. finem. extr. de dol. & cont. Ideò licet excommunicatus non poſsit ſtare in iudicio vt actor. ext. c. exceptionem. nec poſsit vt talis impetrare reſcriptum. c. 1. de reſcrip. in 6. ſi tamen fuerit detectus excommunicatus, poſtquam reus non obiecit excommunicationem in primo termino ei aſsignato, ne lites nimium protrahantur, ſuſtinentur acta iudicij facta vſque ad tunc cum actore excommunicato. vt in tex. & gloſ. in d. c. 1. de reſcript. in 6.

ET vltra duas vices hæc exceptio non poteſt opponi.

QVIA qui toties obijcit exceptionem criminis, præſumitur malitioſus calumniator, & litis indebitus prolungator. c. licet, il 3. ext. de teſtib. & l. fin. ff. de dilat. Et quoniam malitijs non eſt indulgendum. c. plerunq; ext. de reſcript. & lites ſunt abbreuiandæ. l. properandum. C. de iudic. Ideo ſtatuitur, quod vltra duas vices hæc exceptio non opponatur. vt in tex. & Gemin. hic.

NISI ex cauſa.

QVIA ſi excommunicatio noua emerſerit, vel euidens, & prompta probatio de antiqua ſuperuenerit, ceſſat præſumptio malitiæ, quod pars voluntarie illam obijcere diſtulerit. c. præſentium. ext. de teſtib. Et quoniam etiam in tali tempore non poteſt communicari excommunicato ſine peccato. ext. c. exceptionem. & ea, quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l. de ætate. ff. de interrog. act. Ideò ſicut actor excommunicatus potuiſſet excludi à iudicio ante iſtos terminos, ita ex cauſa conceditur reo facultas excipiendi, vt poſsit eum facere excludere poſt. vt in tex. & c. paſtoralis. ext. eod.

ET ſi poſt rem iudicatam talis exceptio proponatur, impeditur executio.

QVIA

QVIA executio ſententiæ eſt ſpecies quædam actionis, quæ oritur ex iudicato. Francus hic. Et quoniam excommunicatus actiones intentare prohibetur. extr. c. exceptionem. Ideo exceptio excommunicationis impedit executionem ſententiæ latæ in fauorem actoris excommunicati. vt in tex. & Gemin. hic.

SED ſententia nihilominus valet.

QVIA legitimè factum, ex alio euentu retractari non debet. d. c. factum. de reg. iur. in 6. & l. Barbarius. ff. de offic. prætor. Et quoniam iudicium agitatum cum excommunicato eſt validum, donec excommunicationis exceptio ei obijciatur. gloſ. in cap. 1. de reſcript. in 6. Ideo ſententia, quæ præceſſit hanc exceptionem, non minus robur obtinet, ac ſi ille tempore ſententiæ excommunicatus non fuiſſet. vt in tex. & gloſ. ver. obtinebit.

ET iudex debet ex officio repellere ab agendo publicè excommunicatum, etiam reo non opponente.

QVIA iudex tenetur prouidere, vt peccata euitētur. c. 1. de off. ord. Et vt publicum bonum conſeruetur. l. quos prætor. ff. de poſtul. Et quoniam excommunicatus prohibetur eſſe actor in iudicio, tum ob ſalutem animarum illorum, qui peccarent, ipſi communicando: tum ob publicum Chriſtianitatis bonum, ne iſta grauis eccleſiaſtica cenſura contemnatur. vt ſupr. in tex. Ideo ſi actor excommunicatus ſit publicè, & hoc iudex nouerit, quandocunque (etſi de hoc reus non excipiat) ipſe iudex ex officio ſuo, actorem repellere poſtponere non debet. vt in tex. & extr. c. exceptionem.

Cap. 2. Cum quidam.

EXCEPTIO rei iudicatæ per eccleſiaſticum iudicem, admitti debet in foro ſæculari, & econuerſo.

QVIA niſi vnus iudex ſeruaret legitimam ſententiam alterius, iuriſdictiones ipſæ ſibi adinuicem derogarent, & in contemptum deuenirent. c. principes. 23. quæſt. 5. Et quoniam ſententia, quæ tranſiuit in rem iudicatam, eſt quaſi lex quædam particularis, quæ debet ius facere inter partes. c. cum inter. extr. de ſent. & re iud. Ideo ſi contra aliquem excipiatur de re iudicata in vno iudicio obtenta, iudex alterius iudicij, & fori, illam ſeruare, & admittere debet. vt in tex. & c. ſignificauit. de offic. ord. Et ad hoc poteſt iudex eccleſiaſticus per cenſuram compellere ſecularem; ipſe verò ſæcularis, cum ſit inferior, non poteſt compellere eccleſiaſticum, ſed eſt compellendus per ſuum ſuperiorem eccleſiaſticum, ad quem debet ille, qui ſentit ſe ab eo grauari, habere recurſum. vt in tex. & c. inferior. diſt. 21.

In

In Clement. Cap. vnic. Excommunicationis.

EXCEPTIO excommunicationis opponitur dilatoriè quandocunque, peremptorio non obſtante.

QVIA exceptio excommunicationis admittitur contra actorem, ad euitandum peccatum, quod incurreretur, ipſi communicando, & vt eccleſiaſtica cenſura magis timeatur, & ipſe facilius conuertatur. c. 1. eod. in 6. Et quoniam iſtę rationes, & reſpectus, ita vrgent poſt terminum à iudice peremptoriè aſſignatum ad exceptiones dilatorias proponendas, ſicut vrgebant prius. gloſ. penult. hic. & vbi eſt eadem ratio, idem ius conſtitui oportet. l. illud. ff. ad leg. aquil. Ideo excommunicationis exceptio dilatoria in qualibet parte litis opponi poteſt, termino peremptorio per iudicem aſſignato, ad proponendum exceptiones declinatorias, & dilatorias, non obſtante. vt in tex. & Bart. in l. adulterium. C. de adulter. Præterea, litis conteſtatio eſt quaſi quidam terminus peremptorius dilatoriarum. c. inter. extr. de re iudic. Et quoniam poſt illam poteſt opponi hæc exceptio. extr. c. exceptionem. Ideo ſimiliter debet poſſe proponi poſt terminum ſubrogatum à iudice, loco litis conteſtationis. vt in tex. & c. perſonas. extr. de appellat. Præterea, terminus datus ad exceptionem probandam, non impedit illam proponi, quando ipſa oritur de nouo. extr. c. paſtoralis. Et quoniam periculum communionis cum excommunicato, quotidie oritur de nouo. c. per tuas. ext. de ſent. excom. Ideo talis terminus datus à iudice, non debet hanc exceptionem impedire. vt in tex. & c. dilectus. extr. de reſcript. Præterea, ſententia non præcludit viam huic exceptioni. c. 1. eod. in 6. Ideo multo minus debet illam impedire alicuius termini lapſus. c. intelleximus. ext. de iudic. Præterea, indultum à iure beneficium nemini eſt auferendum. c. indultum. de reg. iur. in 6. Et quoniam ius indulget reo, vt in qualibet parte litis poſſit contra actorem obijcere hanc exceptionem. ext. c. exceptionem. Ideo iudex non poteſt per ſuum terminum, reo hoc beneficium excipiendi auferre. l. eleganter. §. ſi quid, & ibi Bart. ff. de condit. indeb. & quia talis exceptio non concernit ſimpliciter partis intereſſe, ſed principaliter reſpicit ſalutem animarum, & publicum bonum Chriſtianitatis. d. c. 1. in 6. Ideo nec etiam pars poteſt per ſuam taciturnitatem, in non appellando ab interlocutoria iudicis, per quam talem terminum aſſignauit, ſibi præiudicare, quin poſſit, quandocunque hanc exceptionem obijcere. vt in tex. & c. ſi diligenti. de for. comp.

Hodie

Hodie ſexto Kal. Febr. 1613. Antiquiſſima illa, & miraculoſa beatiſſimæ Virginis imago, quæ in anguſto tabernaculo in medio eccleſiæ ſanctæ Mariæ Maioris exiſtebat, fuit proceſſionaliter tranſlata in auguſtiſſimum ſacellum ad eius honorem ibi à Summo Pont. Paulo V. erectum, ſingulari deuotione, toto confluente populo.

Liber Secundus. Titulus XXVI.

DE PRAESCRIPTIONIBVS.

In Decretal. Cap. 1. Placuit.

EPISCOPVS contra epiſcopum, locum, per ſe conuerſum ad fidem, præſcribit triennio.

QVIA nonnulli epiſcopi erant aliquando negligentes ad reducendum ad fidem homines alicuius loci eorum diœceſum à fide alienatos; & alij epiſcopi, qui hoc facilius feciſſent, retardebantur ex eo, quod iſti non erant de eorum diœceſibus, & timebant, quod ſi illos reduxiſſent, & in vera religione confirmaſſent, ne poſt multos annos proprij epiſcopi inſurgerent ad illorum ſubiectionem repetendam, & ita de aliorum labore, ipſi, qui fuerunt negligentes, gauderent. c. placuit, il 2. 16. q. 3. Et quoniam fidei fauor eſt maximè attendendus. c. in fidei. de hæret. in 6. & qui ſentit onus, ſentire debet commodum, & econtra. l. ſecundum naturam. ff. de reg. iur. Ideo in fidei fauorem, & in præmium epiſcoporum elaborantium, & in odium negligentium, ſtatuitur, vt in tali caſu ſufficiat præſcriptio triennalis. vt in tex. & d. c. placuit. ſicut idem tempus ſufficit ad inducendam vſucapionem, quæ eſt quædam præſcriptio rerum mobilium. Inſtit. de vſucap. §. 1. Epiſcopi autem negligentes in hoc præiudicant iuriſdictioni eorum eccleſiarum, quia tale eorum delictum conſiſtit in omittendo, quo caſu eccleſiæ præiudicare epiſcopus poteſt, licet non poſſit præiudicare in faciendo. c. ſi epiſcopum. 16. q. 6.

SED cum vacat eccleſia, non præſcribitur contra ipſam.

QVIA tunc non poteſt negligentia prælati, qui non exiſtit, imputari. infr. c. auditis. non entis enim nullæ ſunt qualitates. l. eius, qui. ff. ſi cert. pet. Et quoniam eſſet periculū, ne prælati alieni ſub ſpecie recuperandi aliquem locum ad fidem, in aliis iuribus eccleſiæ vacanti tunc præiudicarent. c. licet. 16. q. 3. Et epiſcopali ſede vacante, non eſt aliquid innouandum, cum non exiſtat proprius prælatus, qui eius

eius iura tueatur.c.1.ne ſed.vac.Ideo dum vacat ſedes epiſcopalis,non currit contra eius eccleſiã hęc præſcriptio; ſed ex eo die,quo acceperit paſtorẽ,poteſt per triennium repetere locũ, qui fuerit interim ab alieno prelato ad fidem reductus.vt in tex.& c.prima actione,& ibi gl.16.q.3.

NEC ſi eſt in ſchiſmate.

QVIA eccleſia,quæ habet paſtorem ſchiſmaticum,vacare intelligitur.c.1.de ſchiſm.Et quoniam paria ſunt,nullum habere paſtorem,vel illegitimum habere,& inutilem.c.1.de transl.epiſc. Ideo ſicut non currit talis præſcriptio contra eccleſiam, quæ libere vacat,ita non debet currere contra illam,quæ per ſchiſmaticum epiſcopũ indebite gubernatur.vt in tex.& c.quia diuerſitatem. de conceſſ.præb.

Cap. 2. Nihil.

IN rebus inuaſis non currit præſcriptio.

QVIA inuaſor,& eius ſucceſſores, malæ fidei poſſeſſores eſſe cenſentur.c porrò.16.q.3.& Inſtit.de vſucap.§.furtiuæ. Et quoniam malæ fidei poſſeſſor nunquam præſcribit. infr. c. vigilanti. Ideò res inuaſæ, dum in eis durat detentio violenta, nunquam præſcribuntur.vt in tex.& l.vitia.C. de acquir.poſſeſſ.In poſſeſſione enim inſpicienda eſt eius origo.l.clam poſſidere.ff.de acquir. poſſeſſ.

Cap.3. Sanctorum.

PER quietam, & ſynceram poſſeſſionem triginta annorum, præſcribit eccleſia rem priuati.

QVIA eccleſia non debet eſſe deterioris conditionis, quam ſint laici,ſed potius melioris.c.fin.de teſtam.& l.ſunt.ff.de religioſ. Et quoniam res priuatorum cum bona fide poſſeſſæ,etiam ſine titulo, per triginta annos,de iure ciuili à laicis pręſcribuntur.l.ſi quis emptionis.C.de præſcript. 30. vel 40. ann. Ideo etiam in fauorem eccleſiarum talis præſcriptio de iure canonico recipitur,& approbatur.vt in tex. & c.placuit, il 1. 16.q.4. Sed ſi eccleſia haberet titulum,tunc præſcriberet rem priuati, per decem annos inter præſentes, & per viginti inter abſentes, ſicut præſcribit quilibet priuatus contra alium priuatum. l. fin. C.de præſcrip.long. temp. 10. vel 20.ann.& Authent.quas actiones.C. de ſacr.ſan.eccl.nam ſpatium quadraginta annorum requiritur ſolum, quando præſcribitur contra eccleſias,vel contra pias cauſas, quæ eodẽ priuilegio cum eccleſia gaudeant.infr.c.ad aures.& Authent. de eccleſiaſt.titul.§.pro temporalibus.coll.9.

Cap.4. De Quarta.

QVARTA decimarum, & funeralium præſcribitur contra epiſcopum, ſi quadraginta annorum ſpatio non ſoluatur.

QVIA

QVIA præſcriptio quadraginta annorum,habetur contra eccleſiam loco tituli in caſibus,in quibus ius commune non reſiſtit,& non eſt præſumptio contra præſcribentem.c.1.eod.in 6.Et quoniã etiam iura ſpiritualia ſunt præſcriptibilia per eum, qui illa poſsidere poteſt.infr.c.cauſam.& hæc quarta eſt abdicabilis ab epiſcopo per legitimam conceſsionem alteri eccleſiæ factam. c.epiſcopus.12.q.3.Ideo contra iſtam quartam currit quadragenaria præſcriptio, ſicut in alijs rebus eccleſiaſticis,quæ de earum natura poſſunt alienari. vt in tex. & c.1.& ibi gloſ.de ſtat.regul.

ET eccleſia interim non vacauit.

QVIA dum eccleſia vacat,non adeſt proprius paſtor, qui eius iura tueatur. c. 1. ne ſed. vac. Et quoniam iſta quarta eſt epiſcopo debita de iure cõmuni. c. conquerente.de offic.ord.& c.certificari.de ſepult. Ideo ne interim eccleſia epiſcopalis iuribus ſuis indebitè fraudetur,dum illa caret paſtore,hæc præſcriptio currere non debet.vt in tex.& infr.c.auditis.

Cap. 5. Vigilanti.

POSSESOR malæ fidei non præſcribit.

QVIA omne,quod fit contra conſcientiam, ædificat ad gehennã. c.omnes.§.ex his. 28. q.1.Et quoniam ius canonicum, etiam quatenus diſponit in foro contentioſo, ſemper tendit in ſalutẽ animarum.c.cum contingat.de iureiur. nam eius finis eſt dirigere hominem ad bonum commune, ſecundum quod congruit humanæ ſocietati,non ſolum ciuiliter viuenti,ſed ſecundum fidem in Deum tendendã, & vitam aliam in cęlis æternam expectandam. c.prodeſt.23. q.5. & in proœmio Decretal. Ius verò ciuile principaliter intendit publicum ciuitatis bonum,& humanam reipublicæ quietem.Inſtitut. in proœmio. Ideo ius canonicum non admittit,vt quis cum mala fide præſcribat. vt in tex.& infr.c.fin. licet ius ciuile ad diminuendas lites,& in odium negligentium,etiam cum mala fide præſcriptionem admittat.l.1.ff.de vſucap.Et cum ſimus in materia concernente euitationem peccati,eſt vbique,& inter omnes,attendendum, vt præſcriptio ſit cum bona fide, ſecundum quod canones diſponunt, non autem quod in ea ſufficiat inter laicos ciuilis iuris diſpoſitio, quæ contineret peccatum . c. nouit . de iudic. vnde mala fides, quandocunq; ſuperueniens ante impletam pręſcriptionem,eã inter omnes interrumpit. c. poſſeſſor.de reg.iur.in 6. Is autem dicitur malæ fidei poſſeſſor, qui ſcit rem illam eſſe alienam . c. ſi virgo.34. q. 2. Sed ſi poſt completam pręſcriptionem ſuperueniat notitia,quod res illa fuerit alterius, non tenetur is, qui præſcripſit,ipſam reſtituere. gloſ. hic. quia tunc non eſt amplius aliena, ſed propria ex pręſcriptione,iuris auctoritate,completa.gloſ.in d.c.ſi virgo. & iuſte

poſsidet,

poſsidet,qui iuris auctoritate poſſidet.c.quid dicam.14. q.4. Iura enim faciunt hoc eſſe meum,& illud eſſe tuum. c.quo iure.diſt.8. Et conditores legum poſſunt ex cauſa ſtatuere,vt res,quæ erat vnius,euadat alterius.l.Lucius.ff.de euict.Intellige tamen hæc vera,vt non teneatur quis rem pręſcriptam reſtituere, niſi habeat conſcientiam remordentem, vt quia putaret omnino ſe teneri ad illius reſtitutionem,licet ſit completa præſcriptio. Imol. hic; nam tunc,ne faciat contra conſcientiam,deberet,vel relinquere conſcientiam erroneam,& ſequi iuris auctoritatem, vel ſequi conſcientiam,& rem illam reſtituere. c.per tuas,il 2.de ſimon.

Cap. 6. Ad aures.

VNA eccleſia in parochia alterius,40. annorum ſpatio,decimas præſcribit.

QVIA quadragenalis pręſcriptio omnem prorſus actionem excludit.vt in tex.& l.omnes.C.de pręſcript.30.vel 40.annor. Et quoniam ſine actione nemo experitur. c. quo iure. diſt.8.& l.ſi pupilli.ff.de negot.geſt.& cum par cauſa eſt duorum, melior eſt conditio poſsidentis.c.cum par.ff.de reg.iur.Ideo eccleſia,quæ per 40.annos poſſedit decimas in parochia alterius, eas legitimè poſsidet, & alia eccleſia,quę illas prius habebat,ipſam ſuper illis moleſtare non poteſt. vt in tex.& ſup.c.de quarta. Sed cum ſit contra ius commune, vt vna eccleſia percipiat decimas in parochia alterius. c. ad decimas. de reſtit. ſpoliat. in 6. eſt intelligendum, quod iſta eccleſia pręſcribens habebat titulum.gloſ.infr.in c.ſi diligenti; alias requireretur tantum tempus,de cuius initio memoria tunc non eſſet in contrarium.c.1.eod.in 6.

Cap. 7. Cauſam.

LAICI ſpiritualia poſsidere non poſſunt.

QVIA ius reſiſtit laicis, ne poſsint ſpiritualia poſsidere, cum in talibus maneat eos neceſsitas obſequendi, non auctoritas imperandi.c.eccleſia. de conſtit. Et quoniam,vt quis dicatur verè poſsidere,debent neceſſario concurrere hæc tria, ſcilicet, actus corporis,affectus animi, & adminiculum iuris. gloſ. & Bart.in l.1.ff.de acqu. poſſeſſ.& vbi deficit vnum de ſubſtantialiter requiſitis ad confectionem actus,deficit ipſe actus.c.fin.de condit. appoſit. Ideo laici tanquam incapaces,propter iuris reſiſtentiam,ſpiritualia poſsidere non valent. vt in tex.& c.ſacroſancta.de elect.

ET per conſequens nec præſcribere.

QVIA præſcriptio eſt fundata ſuper poſſeſsione.c.ſine poſſeſsione. de reg.iur.in 6.& l.ſine.ff.de vſucap.Et quoniam,vbi non eſt fundamentum,ſuperædificari non poteſt.c.veniens. de presb. non baptiz.Et finem tollit,qui remouet media ad illum.l.1.ff.de mort.infer.

Ideo

Ideo ſi poſſeſsio non præcedit, præſcriptio ſubſequi non poteſt. vt in tex. & l. 3. ff. de vſucap.

Cap. 8. Illud.

SI contra præſcriptionem 40. *annorum, quæ ſola currit contra eccleſiam, opponatur interruptio, vterq. probabit.*

QVIA tam ille, qui aſſerit præſcriptionem, quam ille, qui opponit de interruptione, gerit in illo caſu vices actoris. c. ex literis. de probat. Et quoniam actori incumbit onus probandi. l. actor. C. de probat. Et partium aſſertione, cauſarum merita panduntur. l. nec imperiale. C. ſi per vim, vel al. mod. Ideo ſi de præſcriptione, & interruptione, inter partes fuerit mota quæſtio, ab vtraq; parte teſtes recipi debent; & ſi probata fuerit interruptio, præſcriptio non tenebit. vt in tex. & infr. c. auditis. Quot modis autem interrumpatur præſcriptio, not. gloſ. hic. & gloſ. in c. placuit, il 2. 16. q. 3. Aduerſus eccleſiam autem non admittitur minor præſcriptio, quam 40. annorum. vt in tex. quia canones illi, qui admittebant præſcriptionem 30. annorum, vt in c. 1. & ſequen. 16. q. 3. ſunt per ius poſterius correcti. vt in tex. & ſup. c. de quarta. licet in fauorem eccleſiæ contra priuatum, non fuerint correcti, & adhuc teneant. ſup. c. ſanctorum.

Cap. 9. Quia.

FINES prædiorum eccleſiaſticorum, 40. *annorum ſpatio præſcribuntur.*

QVIA præſcriptio fuit inuenta pro publico bono, ne quarundam rerum diù, & ferè ſemper incerta dominia eſſent; cum ſufficeret dominis ad inquirẽdas res ſuas, ſtatuti in ea tẽporis ſpatiũ. l. 1. ff. de vſucap. Et quoniam fines prædiorum, quandoque deſinunt eſſe fines, & non conſtat in quo loco fuerint diſtincti, ſed vt res priuata ab aliquo poſsidentur. c. ex literis. de probat. & c. volumus. 16. q. 4. Ideo poſtquam iſti fines ſunt turbati, & alter incipit eos poſſidere vt ſolum proprium, non vt fines: tunc ille incipit præſcribere per idem tempus, quo præſcriberet illum fundum, cuius iſte limes modo pars exiſtimatur. vt in tex. & c. inter memoratos. 16. q. 3. Vbi autem fines diœceſum, ſeu parochiarũ apparent diſtincti, vel de eorum ſitu poteſt probari per libros antiquos, vel teſtes, ſeu famam, & alia adminicula. vt in c. cũ cauſam. de probat. tunc fines illi non poſſunt præſcribi, ſicut nec cohærentia illis: ne per conſuetudinem peſſimam exempli mali, temeritate creſcente, vniuerſalis confuſio naſceretur. c. ſuper eo. de paroch. & c. licet. 16. q. 3. & etiam ex eo, quia limes eſt communis vtriq; confinãti. l. adeo. §. fin. ff. de acquir. rer. dom. & non præſumitur, quod re communi aliquis pro ſua tantum vitioſè vtatur. l. meritò. ff. pro ſoc. Sed cenſetur, quod quantocunq; tempore alter poſsidet, non tantum nomine ſuo, ſed etiã

nomine meo poſsideat, & ſic quod ego per illum talis rei poſſeſsionem retineam.l.ſi communem.ff.quemad.ſeru.amitt.

Cap. 10. Ex tranſmiſſa.

TEMPORE hoſtilitatis, non currit præſcriptio.

QVIA perturbationes, quæ ſunt tempore hoſtilitatis, impediunt agere in iudicijs.c.prima actione.16.q.3. Et quoniam nō valenti agere, non currit tempus.l.1.C. de annal.except.cum non ſit imputandum ei, per quem non ſtat,ſi non facit,quod per eum fuerat faciendum. c. imputari. de reg.iur.in 6. Et præſcriptio eſt introducta in odium negligentium recuperare res ſuas,ne ex eorum defectu, illarum dominium ſit in incerto. l. 1. ff.de vſucap. Ideo tempus hoſtilitatis ſubducitur à præſcriptione, vt interim nec præſcriptio currat, nec interrumpatur: ſed,hoſtilitate durante,illa quodammodo dormire dicatur. vt in tex. & c. porro. 16. q. 3. hoſtilitate autem finita,tempus ſequens continuatur cum præcedente;vt vtrumq. valeat complere præſcriptionem,ſubducto tempore medio.infr.c.auditis. ſicut ex inimicorum ſeruitute reuertentes,per legem poſtliminij in priſtinum ſtatum reponuntur.l.ab hoſtibus.C.de poſtlim.reuerſ.Per quos autem alios caſus, præſcriptionis curſus impediatur. not. Innoc. hic, & gloſ. infr.in c.cum non liceat.

Cap. 11. Accedentes.

PROCVRATIONES, quæ debentur legatis, & nuntijs Apoſtolicæ Sedis, præſcribi non poſſunt.

QVIA procurationes iſtæ præſtantur legatis, & nuncijs Apoſtolicis,in ſignum obedientiæ,& propter publicum bonum conſeruādum,pro quo ipſi tunc elaborant.Clem.1.de cenſib. Et quoniam ſubditus non poteſt præſcribere obedientiam contra prelatum. infr. c. prox. Et ea,quæ ſunt pro publica vtilitate principaliter introducta,à priuatis immutari non poſſunt. c.ſi diligenti.de for.comp. Ideo,etiam ſi longiſsimo tempore,iſtius procurationis obſequium quis non impenderit, ſi aliàs ad illam tenetur,nulla ſibi præſcriptio ſuffragatur. vt in tex. & c. cum inſtantia.de cenſib. Tenentur autem ſingulæ eccleſię iuxta earū redditus,has expenſas impertiri, niſi aliqua per ſpeciale priuilegium Apoſtolicę Sedis,ab illis præſtandis oſtendat ſe immunem.vt in tex. & infr. c. cum ex officij: quia quod omnes tangit,ab omnibus eſt approbandum.c.ad hoc.de offic.ord.& vbi eſt emolumentum, ibi debet eſſe onus.c.charitatem.11.q.21.

Cap. 12. Cum non liceat.

SVBDITVS non præſcribit obedientiam contra prælatum.

QVIA

QVIA præſcriptio non procedit ſine poſſeſsione.c.ſine.de reg.iur. in 6.Et quoniam nemo poteſt in ſeipſum iuriſdictionem exercere, & per conſequens non poteſt ſeipſum tanquam ſubditum poſſidere. c. fin. de pœnit, & remiſſ. & l.penult. C. de arbitr.Dominus enim,& ſubditus,ſunt correlatiua. Ariſt.in prædicam. cap.3. & correlatiuorum vnum non poteſt eſſe alterum. c.debitum.de baptiſm. Et non eſt poteſtas niſi à Deo;& quæ à Deo ſunt,ordinata ſunt. Apoſt.ad Rom. cap. 13. Ideo non licet membra à capite recedere, & non poteſt quis præſcribere,vt obedientiam,& reuerentiam debitam ſuperiori non impendat.vt in tex.& c.nulla.diſt.93.Sed licet non poſſit quis præſcribere. vt nulli ſubditus exiſtat,& quaſi acephalus euadat. c.omnes. de maior. & obed. bene tamen poteſt vnus ſuperior præſcribere iuriſdictionem contra alium ſuperiorem, ita vt ille, qui erat ſubditus vnius, euadat ſubditus alterius.infr.c.auditis. Cum tunc nullum abſurdum,& impoſſibile ſequatur.c.cum olim, il 2. de priuil.& cum iura epiſcopalia præſcribantur,data capacitate in preſcribente.ſup. c. cauſam.

Cap. 13. Ad audientiam.

IN iuribus ad Romanam eccleſiam ſpectantibus, currit ſola centenaria præſcriptio.

QVIA vbi eſt maior prærogatiua meritorum, ibi plures gratiæ ſunt indulgendæ.c.de multa.de præb. Et quoniam eccleſia Romana eſt cunctarum eccleſiarum mater,& magiſtra. c.cuncta. 9.q.3.Ideo,licet contra cæteras eccleſias ſufficiat præſcriptio quadragenaria. ſup.c. illud. contra Romanam tamen non eſt ſufficiens minor, quam centenaria.vt in tex.& Authent.quas actiones. C. de ſacr. ſanct. eccl.Statuitur autem ad præſcribendum contra eam,ſpatium centum annorum,quia eſt longiſſimum tempus vitæ hominum: & erat prouidendum,ne incertitudo dominij aliquarum rerum extenderetur in infinitum.l.vt inter.C.de ſacr.ſan. eccl. Et hæc præſcriptio habet locum in rebus, & poſſeſsionibus, quæ aliàs poterant immediatè pertinere ad eccleſiam Romanam; ſed in priuilegio prælationis; quo ipſa ſuper alijs eccleſijs obtinet principatum, & præeminentiam, nulla currit contra eam præſcriptio. c. quia ex ſola, & c.ſchiſma.24.q.1. nam hoc eſſet præſcribere obedientiam,quod eſſe non poteſt. ſup. c. cum non liceat;nemo enim debet eſſe ſine capite,c.nulla. diſt.93. Et qui cathedrã Petri, ſupra quam fundata eſt eccleſia, deſerit, in eccleſia ſe eſſe non confidat.c.qui cathedram.diſt.93.

Cap. 14. Cum nobis.

DE centenaria præſcriptione, quæ ſola currit contra Romanam eccleſiam, tempora ſchiſmatum deducuntur.

R QVIA

QVIA dum eccleſia eſt in ſchiſmate, propter magnam perturbationem, in qua verſatur, non eſt, qui eius iura tueatur. c. 1. de ſchiſmat. Et quoniam non valenti agere, non currit tempus. ſup. c. ex tranſmiſſa. & l. 1. C. de annal. except. Ideo tempus intercidentium ſchiſmatum, in tali præſcriptione non eſt computandum, vt in tex. & ſup. c. 1. Et de materia ſchiſmatis, vide S. Thom. 2. 2. q. 93.

Cap. 15. Auditis.

PRAELATVS inferior poteſt præſcribere in certis eccleſijs ſuæ diœceſis totum ius epiſcopale.

QVIA omnia iura, quæ prælatus poteſt poſsidere, poteſt præſcribere. infr c. cum olim. Et quoniam etiam prælatus epiſcopo inferior, eſt capax poſſidendi ea, quæ ſunt iuriſdictionis epiſcopalis: ſiue ſpectent ad legem diœceſanam, ſiue ad legem iuriſdictionis, licet non poſſit poſſidere, nec præſcribere ea, quæ ſunt ordinis epiſcopalis. c. quanto. de conſuet. & c. quamuis. diſt. 68. Ideo prælatus, quãuis epiſcopo ſubiectus, poteſt præſcribere iura epiſcopalia in eccleſijs, quæ ſub epiſcopo exiſtunt, licet ipſe prælatus ſub epiſcopi obedientia remaneat. vt in tex. & ſup. c. de quarta. Sed cum talis præſcriptio ſit contra ius commune. c. dilectus. de off. ord. requiritur in ea titulus verus, vel veriſimiliter putatiuus, vel tantum tempus, de cuius initio memoria in contrarium non exiſtat. c. 1. eod. in 6. Seipſum autem non poteſt quis præſcribere, vt auferatur ab epiſcopi obedientia, niſi alteri prælato, vel Papæ immediatè ſubijciatur. ſup. c. cum non liceat. nam nemo poteſt ſeipſum iuriſdictionaliter poſſidere. l. 2. ff. de arbitr. & ſine poſſeſsione non currit præſcriptio. c. ſine. de reg. iur. in 6. nemoque debet ſine capite, & ſuperiore, quaſi acephalòs exiſtere. c. nulla. diſt. 93.

SVBDVCITVR tamen de præſcriptione tempus, quo vacauit eccleſia cathedralis.

QVIA per præſcriptionem ius, quod erat vnius, acquiritur alteri. l. 1. ff. de vſucap. Et quoniam, eccleſia vacante, nihil eſt in ipſius præiudicium innouandum, cum illa tunc careat proprio paſtore, qui eius iura tueatur. c. 1. ne ſed. vac. Ideo ne ius eccleſiæ cathedralis ab aliquo indebitè vſurpetur, illa vacante, non poteſt ius epiſopale per alterum prælatum præſcribi; & vacationis tempus debet à præſcriptione incæpta ſubduci. vt in tex. & ſup. c. 1.

Cap. 16. Cum ex officij.

NON poteſt ſubditus contra ſuperiorem viſitationem in ſeipſo præſcribere.

QVIA

QVIA viſitatio fit à prælato ob ſalutem animarum, & ob publicam vtilitatem, ad prauos mores in populo corrigendos, & bonos conſeruandos. c. 1. de cenſib. in 6. & Concil. Trid. ſeſſ. 24. cap. 3. Et quoniam ſubditus, qui ab ea ſe ſubtraheret, & nulli alij ſubijceretur, ab obedientia ſe auferet, & tanquam acephalòs ſine ſuperiore exiſteret. ſup. c. accedentes. quod eſſe non poteſt. c. nulla. diſt. 93. Et priuatus non poteſt immutare ea, quæ pro publico bono ſunt introducta. c. ſi diligenti. de for. comp. ſicut nec ea, per quæ peccata euitantur, & eccleſiaſtica diſciplina conſeruatur. c. cum inter. de conſuet. Ideo contra ſuperiorem quis in ſeipſo viſitationem præſcribere non poteſt. vt in tex. & c. cum inſtantia. de cenſib.

NEC procurationem ratione viſitationis debitam.

QVIA ſi prælati neceſſe haberent ducere ſecum, ſuis ſumptibus victualia, faciliter viſitationem negligerent; & propter difficultates, quæ ex inde orirentur, ſtatutis temporibus eam non exercerent. c. cum Apoſtolus. de cenſib. Et quoniam qui ſpiritualia ſeminat, non eſt magnũ, ſi carnalia metat. 1. ad Corinth. cap. 9. Et de connexis idem eſt iudicium. c. tranſlato. de conſtit. Ideo ſicut non currit præſcriptio contra viſitationem, ita non currit contra procurationem, quæ illius ratione viſitanti debetur. vt in tex. & ſupr. c. accedentes.

QVAMVIS alius in perſonam alterius, praſcribere poſſet vtramque.

QVIA tunc non eſt præſcriptio obediëtiæ de ſeipſo ſupra ſeipſum, quod tanquam abſurdum in iure reprobatur. ſupr. c. cum non liceat. Sed eſt acquiſitio iurium epiſcopalium facta ab eo, qui illa poteſt poſsidere. ſup. c. prox. Et quoniã præſcriptio quadragenaria contra eccleſiam currit, quando eſt capacitas poſſeſsionis in præſcribente. ſupr. c. de quarta. Ideo per legitimam præſcriptionem poteſt vnus prælatus contra alium, viſitationem, & procurationem acquirere, & ab illo, cui prius ipſæ competebant, eas auferre. vt in tex. & infr. c. cum olim.

Cap. 17. Si diligenti.

QVI alieno nomine poſſidet, non præſcribit.

QVIA præſcriptio eſt fundata ſuper poſſeſſione, ita, vt vbi non eſt poſſeſsio, nõ poſſit eſſe præſcriptio. c. ſine. de reg. iur. in 6. Et quoniam non eſt idem poſſidere, & alieno nomine poſſidere; nam is poſſidet, cuius nomine poſſidetur; detinens autem rem nomine alieno, non poſſidet, ſed alienæ poſſeſſioni præſtat miniſterium. c. cum veniſſet. de reſtit. ſpol. & l. quod meo. ff. de acquir. poſſeſſ. Ideo qui pro alio poſſidet, pro ſe præſcribere non poteſt. vt in tex. & l. pignori. ff. de vſucap.

NEC etiam is, qui proprio, niſi habeat bonam fidem.

QVIA omni actui eſt derogandum, qui abſque mortali peccato non poteſt obſeruari. c. cum contingat. de iureiur. & c. Iulianus. 11. q. 3. Et quoniam omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Apoſt. ad Roman. cap. 14. vnde quod fit contra conſcientiam, ædificat ad gehennam. c. omnes. 28. q. 1. Ideo abſque bona fide quis præſcribere non poteſt. vt in tex. & infr. c. fin. Quomodo autem bona fides probetur, & quando illa præſumatur, & quis eam habere dicatur. not. gloſ. hic, & dictum eſt ſupra in c. vigilanti.

ET iuſtum titulum, ſi præſumptio eſt contra eum.

QVIA vbi ius commune, vel præſumptio eſt contra præſcribentem, ipſe non cenſetur bonæ fidei poſſeſſor. c. ordinarij. de offic. ord in 6. & l. quemadmodum. C. de agricol. lib. 11. Et quoniam per iuſtum titulum, vel per tempus, cuius initium non habeat memoriam in contrarium, præſumptio illa aufertur. c. 1. in 6. & l. fin. C. vnde vi. Ideo vbi quis habet contra ſe præſumptionem, debet ad præſcribendum habere pro ſe titulum verum, vel veriſimiliter putatiuum, vel tempus immemorabile, vt hæc maior præſumptio illam debiliorem tollat. vt in tex. & l. ſi quis emptionis. C. de præſcript. 30. vel 40. ann.

Cap. 18. Cum olim.

ABBAS in capellis præſcribere poteſt iura epiſcopalia.

QVIA omnia iura, quæ prælatus poteſt poſſidere, poteſt præſcribere. ſup. c. ad aures. Et quoniam abbas, ſiue alius prælatus, quamuis ſit epiſcopo inferior, eſt capax poſſidendi ea, quæ ſunt iuriſdictionis epiſcopalis, licet non poſsit poſsidere ea, quę ſunt ordinis epiſcopalis. c. quanto. de conſuet. Ideo talia iura poſſunt per abbatem, nomine ſuæ eccleſiæ, contra epiſcopum præſcribi. vt in tex. & ſup. c. auditis.

OBTINET tamen in his ſolis, quæ præſcripſit.

QVIA ius epiſcopale eſt genus, habens ſub ſe diuerſas ſpecies iuriſdictionis. c. cōquerente. & c. dilectus. de offic. ord. Et quoniam ex diuerſis non fit illatio. l. Papinianus. ff. de minor. Ideo poteſtas acquiſita per abbatem ex præſcriptione, in vna ſpecie iuriſdictionis epiſcopalis, non eſt extendenda in præiudicium epiſcopi, ad aliam ſpeciem ipſius iuriſdictionis. vt in tex. & c. dilectus, de capell. monach. Quæ autem ſint ſpecies iuriſdictionis epiſcopalis. not. in d. c. dilectus. de offic. ord. & c. quamuis. diſt. 68.

Cap. 19. Veniens.

QVI, præſcriptione completa, priuilegium contrarium impetrat, & vtitur illo, præſcriptioni renunciat.

QVIA

QVIA duo contraria eidem ſimul ineſſe non poſſunt. c. exiſtimant. 11. q. 3. & Ariſt. 4. metaphiſic. tex. 9. Et quoniam ingreſſus vnius contrarij operatur anterioris contrarij egreſſum. c. cum renunciatur. 32. q. 1. & Ariſt. 2. phiſic. cap. 15. Ideo qui impetrat priuilegium contrarium præſcriptioni, & ius ſecundum incompatibile cum primo, & illo poſteriore vtitur, cenſetur renunciaſſe priori. vt in tex. & l. in cauſæ. ff. de minor. ſi autem ius poſterius non eſſet contrarium, non cenſeretur impetratum ad derogandum priori, ſed ad maiorem cautelam. c. cum perſonæ. de priuil. in 6. nam licet quis non poſſit ex pluribus cauſis acquirere dominium. c. inter dilectos. de fid. inſtr. quod enim meum eſt, amplius meum fieri non poteſt. l. 3. §. ex pluribus. ff. de acquir. poſſeſſ. poteſt tamen ad cautelam quis varios titulos multiplicare, non ad effectum conſequendi ius ex pluribus titulis, ſed vt ex illis poſſit ſe defendere. c poſt electionem. de conceſſ. præb. & cap. nullus pluribus. de reg. iur. in 6.

SI præſcriptio non erat completa, malam fidem habet; & ideo non præſcribit.

QVIA talis impetrans huiuſmodi ius contrarium, videtur fateri, in illa re ſe antea ius non habere. l. vnic. C. de theſaur. lib. 10. Et per conſequens rem alienam detinere. c. ſi virgo. 34. q. 2. Et quoniam in præſcriptione complenda, exigitur continua bona fides. infr. c. prox. Ideo per talem impetrationem quis inceptæ præſcriptionis curſum ita impedit, vt illa amplius non valeat. vt in tex. & ſupr. c. vigilanti. Poteſt tamen de nouo ad limites priuilegij inchoari alia præſcriptio, vt ſi aliquo caſu corrueret priuilegium, poſſit præſcriptio iſta ipſum tueri. d. c. cum perſonæ. de priuil. in 6.

Cap. 20. Quoniam.

NEC in foro canonico, nec ciuili, valet præſcriptio cum mala fide.

QVIA omne, quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Apoſt. ad Roman. cap. 14. Et quoniam omni conſtitutioni, & conſuetudini eſt derogandum, quæ abſque mortali peccato non poteſt obſeruari. c. cum tanto. de conſuet. & c. qui reſiſtit. 11. q. 3. Ideo oportet, vt qui præſcribit, in nulla temporis parte, rei habeat conſcientiam alienæ. vt in tex. & ſupr. c. vigilanti. Quid autem ſi poſt completam præſcriptionem ſuperueniat notitia, quod res illa fuerit aliena? Dic, quod cum ſit facta ſua per legitimam præſcriptionem, eam reſtituere non tenetur. vt not. in d. c. vigilanti.

In Sexto. Cap. 1. Epiſcopum.

IN præſcriptionibus ſufficit bona fides, vbi ius commune, vel præſumptio non eſt contra præſcribentem.

QVIA qui poſſidet bona fide, non habet conſcientiam rei alienæ. c. ſi virgo. 34. q. 2. Et quoniam legitima præſcriptio eſt loco tituli. l. ſi quis. C. de præſcript. 30. vel 40. ann. Ideo cum talis non habeat conſcientiam læſam, nec ius externum ſibi repugnans, tam in foro conſcientiæ, quam in foro externo, habet rei legitimam poſſeſſionem, & dominium. vt in tex & ext. c. ſi diligenti.

ALIAS debet allegari titulus, & probari.

QVIA vbi ius commune, vel præſumptio eſt contra præſcribentem, ipſe non cenſetur poſſeſſor bonæ fidei. c. ordinarij. de offic. ord. in 6. & l. quemadmodum. C. de agricol. lib. 11. Et quoniam malæ fidei poſſeſſor, vllo tempore non præſcribit. c. poſſeſſor. infr. c. de reg. iur. Ideo vt auferatur iſta præſumptio, quæ eſt contra poſſeſſorem, ipſe debet probare titulum, qui ei cauſam tribuat præſcribendi. vt in tex. & d. c. ſi diligenti.

NISI ſit præſcriptio, cuius contrarij non extat memoria.

QVIA ex tanto tempore, præſumitur legitimus titulus, etiam in tali poſſeſſore. c. ſuper. & ibi gloſ. ext. de verb. ſign. & l. hoc iure. §. ductus. ff. de aqua quot. ex longitudine enim temporis præſumitur ſæpe id, quod aliàs non præſumeretur. l. ſi filius. C. de petit. hæred. Et quoniam vbi eſt bona fides, & præſumitur titulus, quis legitimè poſſidet. ext. c. auditis. nec eſt cogendus ſuæ poſſeſſionis oſtendere titulum. l. cogi. C. de petit. hæred. Ideo etiam ſi ius commune, vel præſumptio ſit contra præſcribentem, ſi ipſe fuerit ab immemorabili tempore poſſeſſor, tale tempus cum bona fide eum tuetur. vt in tex. & l. 1. C. de bon. matern. Quomodo autem probetur poſſeſſio tanti temporis. not. gloſ. hic. & Oldrad. conſ. 172.

Cap. 2. Si qui.

PRIVATVS ipſo iure, vel per ſententiam bonis, quæ tenet à Romana, vel alijs eccleſiis, illa minori ſpatio centum annorum contra Romanam, vel quadraginta contra alias, non præſcribit.

QVIA

QVIA talia bona non ſunt amplius illius, qui ea ab iſtis eccleſijs tenebat, ſed ſunt effecta eccleſiaſtica, & debent ſequi naturam aliorum bonorum illius eccleſiæ, cui iſta ſunt modò incorporata, & ad quam, tanquam ad directam dominam, ſunt reuerſa. c. grauem. extr. de ſent. excom. & l. imperialē. §. præterea. de feud. non alien. in lib. feudor. Et quoniam contra eccleſiam Romanam nō currit minor præſcriptio, quam centenaria. ext. c. ad audientiam. & contra alias eccleſias non minor, quàm quadragenaria. ext. c. illud. Ideo ſi qui, exigentibus culpis, vel exceſsibus ab eiſdem commiſsis, bonis, quæ à Romana, vel ab alijs tenent eccleſijs, ſint per ſententiam, vel ipſo iure priuati: in apprehendendis, vel occupandis, poſtea quandocunque bonis eiſdem, nullus ipſis eccleſijs temporis lapſus obſiſtit, niſi contra ipſam Romanam eccleſiam centenaria, vel contra eccleſias alias quadragenaria præſcriptio legitimè ſit completa, vt in tex. & c. volumus, & ibi gloſ. 16. q. 4.

FILII autem hæreticorum, qui catholici putabantur, bona paterna contra Romanam, & alias eccleſias, præſcribunt ſpatio quadraginta annorum, & idem in extraneis.

QVIA licet bona damnatorum de hæreſi, ſint ipſo iure confiſcata tempore commiſſi criminis; confiſcationis tamen huiuſmodi executio, vel bonorum ipſorum occupatio fieri non debet, antequam ſententia ſuper eodem crimine fuerit promulgata. c. cum ſecundum. infr. de hæret. Et quoniam, ſi catholici poſſeſſores poſſent vexari quocunque tempore ſuper bonis relictis ab illis, qui, poſt longum tempus, probarētur fuiſſe hæreticos, ſæpe pro bonis illis ab eis auferendis, multa grauamina indebitè ſuſtinerent. Ioan. Andr. hic. Ideo licet, poſt mortem hæretici, poſsit declarari eum hæreticum fuiſſe, ad finem confiſcandi bona, quæ ipſius erant. c. accuſatus. §. penult. infr. de hæret. ſi tamen poſt mortem hæreticorum, qui, dum viuerent, catholici putabantur, bona ipſorum à catholicis eorum filijs, vel nepotibus, aut extraneis quibuſcunque, ſpatio quadraginta annorum fuerint bona fide poſſeſſa, ſtatuitur, eos ſuper bonis huiuſmodi (etiam ſi ad Romanam peruenire deberent eccleſiam) in hoc caſu non eſſe vlterius moleſtandos; quanquam illi, quorum bona fuerant, nunc detegantur extitiſſe hæreticos. vt in tex. Et eccleſia Romana non eximitur in hoc caſu à iure aliarum eccleſiarum; tum ob fauorem ipſorum hæredum catholicorum, qui tanto tempore præſcriptum ſibi dominium quæſiuerunt; tum quia non agitur de auferendis bonis ſibi incorporatis, ſed agitur de lucro talium bonorum non acquirendo. gloſ. & Gemin. hic. & minus eſt lucrum non captare, quam rem habitam amittere. l. fin. C. de codicill.

DE SENTENTIA, & re iudicata.

In Decretal. Cap.1. Sententia.

SENTENTIA lata contra leges, vel canones, non tenet.

QVIA ſententia eſt quædam lex particularis, à iudice prolata, ad ius faciendum inter partes. infr. c. cum inter. Et leges, & canones, ſunt leges generales à ſummo Pontifice, vel Imperatore prolatæ, ad ius faciendum inter omnes eorum ſubditos, quos per illas conſtringere intendunt. c.1. de conſtitut. & l. non dubium. C. de legib. Et quoniam inferior non poteſt tollere legem ſuperioris. c. ſuper his. de maior. & obed. & cum leges generales ſint iuſtæ, & fundatæ ſuper ratione. c. erit. diſt. 4. non debet iudex velle videri ſapientior ſuo ſuperiore, qui illas promulgauit. S. Thom. 2. 2. q. 60. art. 5. Et quæ contra ius fiũt, debent pro infectis haberi. c. quæ cõtra. de reg. iur. in 6. & eccleſia approbat leges ciuiles, quando non contradicunt canonibus. c. 1. de nou. oper. nunc. Ideo omnis iudex debet cuſtodire leges ſui ſuperioris, & ſecundum eas proferre ſententias. cap. 1. de conſtit. & Authent. de iudicib. §. fin. coll. 6. alias ſententia lata contra eas, ipſo iure non ſubſiſtit. vt in tex. & c. in iſtis. diſt. 4.

NEC ab ea opus eſt appellare.

QVIA appellatio extinguit, vel verius ſuſpendit promulgatum. c. paſtoralis. §. præterea. de off. c. deleg. Et quoniam extinctio, vel ſuſpenſio præſupponit habitum. c. ad diſſoluendum. de deſponſ. impub. & l. decem. ff. de verb. oblig. Ideo talis ſententia non eſt alicuius auctoritatis, etiam ſi non ſit appellatione, ſuſpenſa. vt in tex. & c. ei, qui. §. diffinitiua. 2. q. 6. In dubio tamen eſt præſumendum pro ſententia, quod ſit rite, & rectè prolata. infr. c. cauſam. Et cum quiſque poſsit iuri ſuo renunciare. c. ad apoſtolicam. de regular. ſi illa non eſſet lata contra ius conſtitutionis, quo caſu non tenet. vt in tex. ſed eſſet ſolum contra ius litigatoris, qui cenſeretur illi acquieuiſſe, eſſet opus appellare, alias tranſiret in iudicatũ. infr. c. inter. Quando autem ſententia dicatur eſſe contra ius conſtitutionis, & quando contra ius litigatoris. not. gloſ. in d. c. inter. & gloſ. in l. 2. C. quand. prou. non eſt nec.

Cap.

Cap. 2. Iurgantium.

LITES debent celeriter terminari.

QVIA per longas lites nimium grauantur partes laboribus,& expenſis.c.finem.de dol.& cont.Et quæ erant ciuiles,dum nutriunt diſcordiam, ſæpe criminibus materiam creare noſcuntur. l.properandum.C.de iudic. Et quoniam intereſt reipublicæ,ciues locupletes habere. Authen.vt iudic.ſine quoque.ſuffr.§. conſiderandum. coll. 2. Et eſt officium charitatis,extinguere odia, & ad pacem reducere diſſidentes.c.ſtudendum. diſt.90. Ideo iurgantium controuerſias celeri ſententia terminare,& æquitati conuenit, & rigori.vt in tex. & Concil. Trid. ſeſſ. 25. c. 10. Non tamen debet iudex ita lites breuiare, vt ordo iuris prætermittatur,& defenſiones,& probationes legitimæ, ad detegendā veritatem inductæ,ob temporis anguſtiam auferantur.c. iudex. 2. q. 1. nam iudicantem oportet cuncta rimari,& ordinem rerum plena inquiſitione diſcutere:interrogandi,reſpondendi, obijciendique præbita patientia ab eo,vt ibi actio ambarum partium illuminata ſit pleniter:nec litigantibus iudex prius velit ſua ſententia obuiare, niſi quando iam peractis omnibus,nihil habeant in quæſtione,quod proponant, & tamdiù actio ventiletur,quouſque ad rei veritatem perueniatur; Frequenter interrogari oportet,ne aliquid prætermiſſum fortè remaneat, quod annecti conueniat.c.iudicantem.30. q.5.Vnde nec præcipiti feſtinatione,nec moratoria cunctatione,ſed medium inter viam vtranq; tenens, lente feſtinādo,debet iudex cauſam terminare. Clement.ſæpe.de verb. ſign.& l.tutor,qui.§.2.ff.de adminiſtr.& peric.tut.

Cap.3. Non poteſt.

SACERDOS ſine iuſta cauſa non eſt deponendus.

QVIA depoſitio, per quam ſacerdos,vel clericus abijcitur ab honore ſui ordinis, eſt in eccleſia Dei maxima pœna.c.1.de pœnis. in 6.Et quoniam pœna eſt commenſuranda delicto.c.ſicut.de homicid.& ſpiritualia facilius conſtruuntur,quàm deſtruantur. c.inter.de transl.epiſc.Ideo non poteſt quenquam à ſacerdotali gradu (niſi iuſtis ex cauſis)concors ſacerdotum ſentētia ſubmouere.vt in tex. & c.ſi autem. 15. q. 7. Sed licet olim requireretur numerus ſex epiſcoporum ad ſacerdotem deponendum. c. felix.d.q.7. hodie tamen eſt attendendum Concil.Trid.per quod datur facultas,vt Epiſcopus,ſeu eius Vicarius poſſit ad talem pœnam procedere abſque alijs Epiſcopis,ne debita iuris executio propter difficultatem congregandi Epiſcopos, retardetur; & ne illi ab eorum reſidentia ob talem cauſam remoueantur. ſeſſ. 13. cap. 4.

Digitized by Google

Cap. 4. Ea, quæ.

IVSTE quis petit ſententiam à Papa confirmari, ſi iuſtè, & rationabiliter ſuit lata.

QVIA ſicut ſine iudicio non eſt quiſquam condemnandus; ita quæ iuſtè diffinita ſunt, nulla excuſatione ſunt differenda. c. ſicut. 2. q. 1. Et quoniam ſuperioris confirmatio operatur, vt actus geſtus magis roboretur. c. 1. & ibi gloſ. de confir. vtil. vel inutil. & gloſ. in c. quia diuerſitatem. de conceſſ. præb. Ideo ea, quæ iuxta eccleſiaſticum morem, iuſtè, & rationabiliter fuerint diffinita, ſummi Pontificis quoque ſententia roborantur. vt in tex. & c. omnibus. 35. q. 9.

Cap. 5. De cætero.

IVDEX deputatus ſuper executione ſententiæ, admittit exceptionem fraudis, ſeu nullitatis ſententiæ, non ad effectum, vt ſuper ea pronuntiet, ſed vt negotium ad ſuperiorem, qui iudicauit, tranſmittat, ſi illam probabilem repererit.

QVIA ſi talis deputatus, ſuper cauſa illa pronuntiaret, aſſumeret ſibi iuriſdictionem, quam non habet. l. ſi vt proponis. C. de execut. rei iudic. & ſi exceptionem illam non admitteret, eſſet cauſa, vt pars indebitè grauaretur, & in caſu, quem ſi iudex, qui eum deputauit, ſciuiſſet, talem executionem ei non demandaſſet. c. dicenti. §. & ſi. & ibi gloſ. 25. q. 2. Et quoniam vtrunque eſſet abſurdum. c. notum. 2. q. 1. Ideo talis iudex deputatus, nec pronuntiat, nec interim exequitur, ſed audita tali fraude, ſeu ſententiæ nullitate, & ea extraiudicialiter animaduerſa, negotium ad ſuperiorem, qui ei demandauit, remittit: vt ipſe ſuper tali caſu plenè cognoſcat, & pronuntiet. vt in tex. & l. ſi prætor. §. Marcellus. ff. de iudic. Diſtingue tamen de triplici ſpecie executorum, vt latè hîc per Felin. & Specul. de executore.

Cap. 6. Cum aliquibus.

NON ſufficit reo damnato ad traditionem poſſeſſionis, tradere pignus pro ipſa poſſeſſione.

QVIA ſententia eſt exequenda iuxta eius condemnationem, ne aliàs lites ex litibus orirentur. l. ſi ſe non obtulerit. §. ait prætor. ff. de re iudic. Et quoniam cum poſſeſſio alicuius rei adiudicatur actori iure dominij, ſi reus vult pro executione illius dare aliquod pignus: non per hoc tradit poſſeſſionem, in qua eſt condemnatus. l. promiſſor. ff. de conſtit. pecun. Ideo cum aliquibus eſt adiudicata poſſeſſio, non ſufficit eis dari pignora, niſi corporali poſſeſſione lætentur. vt in tex. & l. non eſt. ff. de pign. act.

Cap. 7.

Cap. 7. Lator.

SENTENTIA lata contra matrimonium, nunquam tranſit in rem iudicatam.

QVIA ea, quæ ſunt de iure diuino, per homines immutari non poſſunt. c. ſi dominus. 11. q. 3. Et quoniam matrimonium eſt inſeparabile de iure diuino. Matth. cap. 19. Ideo quandocunque conſtiterit inter aliquos eſſe legitimum matrimonium, ſententia, quæ illos ſeparauerat, & non eſſe coniuges declarauerat: erit inualida pronuntianda, & ei non eſſe per coniuges parendum, erit declarandum. vt in tex. & c. fraternitatis. de frigid. & malefic.

VNDE quandocunq; reuocatur, cum conſtat de errore.

QVIA ſententia non facit ius irreuocabile inter partes, antequã illa tranſiuerit in iudicatum. l. ſicuti. §. ſed ſi. ff. ſi ſeruit. vind. Et quoniam talis ſententia non tranſit in rem iudicatam, vt dictũ eſt ſuperius. Ideo quandocunque conſtiterit, tales per iudicem non fuiſſe legitimè ſeparatos, eumq; ſic pronunciando fuiſſe deceptum, erit ſententia illa nulla declaranda, & ipſi coniuges ſimul permanere debebũt. vt in tex. & cap. graue. 35. q. 9. Et contra talem ſententiam erunt audiẽdi etiam ipſi coniuges, vel alter eorum, quamuis ad ipſorum inſtantiam fuerit per iudicem contra matrimonium ſic pronunciatum. c. ſicut. de teſtib. tum quia propter diuiſionem coniugum poſſet ſequi adulterium, ſaltem quando coniuges ſunt talis ætatis, vt meritò poſsit de incontinentia dubitari. c. 1. de conuerſ. coniug. nã vbi vertitur periculum animæ, vt illud euitetur, auditur etiam ille, qui allegat turpitudinem ſuam. c. cum ſuper. de conceſſ. præb. & c. loci. §. his. 35. q. 9. tum quia non eſt in poteſtate ipſorum coniugum, matrimonium ſeperare. Matth. cap. 19. vnde non eſt eorum fraudibus indulgendum, vt ſeparationem, quam non poſſunt facere propria auctoritate, vellent facere per iudicis ſententiam, ab eis ad hunc effectum, procuratam. vt in tex. & c. cum quid. de reg. iur. in 6. Tamen antequam de errore ſententiæ doceatur, præſumitur pro illa: & debet obſeruari, donec probetur eius error, faciendo conſtare de matrimonio. infr. c. tenor. & c. conſanguinei.

Cap. 8. Cum cauſa.

RETRACTATVR ſententia, prætextu iniquæ conſuetudinis, lata contra eccleſiam.

QVIA licet vſus, vel conſuetudinis non minima ſit auctoritas, nunquã tamen veritati, aut legi præiudicat. vt in tex. & c. conſuetudinis. diſt. 11. (& intellige, quod non præiudicat legi, niſi ſit rationabilis, & legi-

& legitimè præſcripta,nam tunc bene præiudicat iuri poſitiuo. c.fin. de conſuet.) Et quoniam ius eſt, vt conſuetudo inferens grauamen eccleſijs,ſit cenſenda abuſus,& tanquam irrationabilis veniat extirpanda, & legitimè præſcribi non poſsit.c.1.de conſuet.& Authent. caſſa. C.de ſacr.ſan.eccl. & quæ contra ius fiunt, debent pro infectis haberi. l.non dubium. C. de legib. Ideo talis ſententia non tenet, & de facto venit reuocanda.vt in tex.& infr.c.prox.

Cap. 9. Inter cæteras.

SENTENTIA iniqua retractatur per ſuperiorem, licet cauſa fuerit,appellatione remota, commiſſa.

QVIA per clauſulam, appellatione remota, non prohibetur appellatio, quæ in iure expreſsè approbatur; ſed inhibetur omnis appellatio, quæ in iure expreſsè non indulgetur.c.paſtoralis.de appellat. Et quoniam in iure exprimitur, vt à ſententia iniqua,& continente grauamen, poſsit legitimè appellari. cap. vt debitus. de appellat. Ideo cum aliqua cauſa, appellatione remota,committitur,ſi ſententia feratur iniqua,eam euacuari oportet. vt in tex.& c.ex conqueſtione. de reſtit. ſpol.

SI autem continet manifeſtam iniquitatem, eſt nulla.

QVIA ſententia, quæ non eſt euidenter iniuſta, licet in ſe contineat aliquam iniquitatem,interim ſuſtinetur, ſi non fuerit reuocata, propter præſumptionem iuſtitiæ, quæ in dubio eſt pro iudice.infr.c.cum cauſam. Et quoniam vbi iniuſtitia eſt notoria,ſiue manifeſta,ceſſat iſta præſumptio.c.euidentia. de accuſat.l.penult. ff.de iuſtit.& iur. Et in iudicijs non eſt fouenda iniuſtitia,ne inde oriantur iniuriæ, vnde ius ſuum eſt cuique reddendum. cap. qualiter, il 1. de accuſat. & l. meminerint. C. vnde vi. Ideo non eſt ſtandum ſententiæ, ſi iniquitatem contineat manifeſtam.vt in tex.& ſupr.c.1. Quando autem dicatur continere manifeſtam iniquitatem.not.gloſ.hic. & Bart.in l.vnic.C.de error.calc.

Cap.10. Tenor.

SENTENTIA lata contra abſentem non contumacem, in cauſa matrimoniali,non valet.

QVIA citatio ad ſententiam pertinet ad defenſionem, quæ eſt de iure naturali c.qualiter. de accuſat. nam ſi ille, qui condemnatur, fuiſſet præſens, forſan habuiſſet legitimas exceptiones ad intentionem contrariam elidendam. c. quoniam. §.porrò. vt lit. non cont. Et quoniam ea,quæ ſunt de iure naturali immutari non poſſunt. Inſtitut.de iure natur. §.penult. Ideo ſententia lata contra abſentem non contumacem, eſt nulla in quocunque negotio. l. de vnoquoque. ff. de re

de re iudic. & diuinæ, & humanæ leges prohibent, neminem eſſe iudicandum abſentem,niſi fuerit abſens ex contumacia,nam tunc pro præſenti eum contumacia facit haberi. c.abſens. 3. q.9. Et præſertim talis ſententia eſt nulla in cauſa matrimoniali. vt in tex. quia matrimonium eſt inſeparabile de iure diuino.Matth.cap.19.& ius diuinum non poteſt ab hominibus immutari.c.ſi dominus.11.q. 3. An autem ſententia præſumatur lata in præſentem? Dic,quod ſi in ſententia ſit mentio, partes fuiſſe præſentes,illud præſumitur.c.quoniam.de probat.& idem, ſi non ſit mentio, ſi ſententia tranſiuit in rem iudicatam. infr. c. cum Bertholdus. aliàs ſecus.Specul.de ſent.§ vt autem.

Cap. 11. Conſanguinei.

SENTENTIA diuortij in cauſa matrimoniali ritè lata, ad ſolam coniugis confeſſionem aſſerentis contrarium, non reuocatur.

QVIA nemo eſt idoneus teſtis pro ſe in facto proprio. c.ſi teſtes. §.nullus.4.q.3 Et quoniam ſi contra talem ſententiam crederetur illis, inter quos fuit prolata,facile poſſent ſimul colludere,& fingere inter ſe non eſſe aliquod canonicum impedimentum,per quod contrahere matrimonium non potuerint:& ſic in caſu prohibito cum peccato carnaliter ſe immiſcerent. c.ſuper.de eo, qui cogn.conſang. Ideo propter ſolam confeſſionem mulieris, non eſt recedendum à ſententia per iudicium eccleſiæ in tali caſu rationabiliter promulgata.vt in tex. & ſupr.c.lator.

SED interim ei ſtatur.

QVIA ſententia rite lata præſumitur iuſta, & in probationibus bene fundata. infr.c.ſicut. Et quoniam ſi tales carnaliter ſe cognoſcerent,& coniuges non eſſent, mortaliter peccarent. cap. non debet.de conſang.& affinit. Et ad euitandum peccatum,quod tutius eſt eligere debemus. c.2. de homicid. Ideo interim huiuſmodi ſententiæ eſt obtemperandum.vt in tex.& ſupr.c.e.,quæ.

DONEC legitimè de contrario doceatur.

QVIA maior præſumptio debiliorem tollit. c.cauſam. de probat. Et quoniam in cauſa matrimoniali,ſententia non tranſit in rem iudicatam. ſupr. c.lator. Et eſſet contra ius diuinum,vt matrimonium per hominis ſententiã ſepararetur.Matth.cap.19. Ideo ſi per claras probationes, quæ debeant præualere præſumptioni, quæ erat pro ſententia,appareat aliquos eſſe coniuges,ſententia illa eſt inualida declaranda, & ipſi debent ſimul in matrimonio permanere.vt in tex. & c.loci. 35.q.9.

Cap.

Digitized by Google

Cap. 12. Cum olim.

S I Papa contra pronunciationem ſuam confert beneficium, hoc tacito, ſubreptitia dicitur collatio.

QVIA omne tacitum, quo expreſſo, Princeps non tam facile literas ſic reſcriptas dediſſet, reddit gratiam ſubreptitiam.c.poſtulaſti.de reſcrip. Et quoniam ſi Papa fuiſſet recordatus de tali ſua priori pronunciatione, non tam facilè conceſſiſſet beneficium contra illam determinationem.c.cæterum.de reſcript. Ideo in iſta collatione præſumitur, quod Papa fuerit circumuentus ab impetrante, & quod propter multitudinem negotiorum, ipſe non fuerit recordatus de illa contraria pronunciatione, de qua in hac collatione non fecit mentionem. vt in tex.& c. 1.de conſtit.in 6. Vnde quando ſuper eodem facto apparent duæ ſententiæ interlocutorię ad inuicem contrariæ,& non apparet, quod iudex tulerit ſecundam cum animo reuocandi primam, valet prima, & non ſecunda. Bart. in l. quod iuſſit. ff. de re iudic. nam vt prima cenſeatur reuocata, debet apparere, quod iudex ſit memor de illa, quando ſecundam contrariam profert. l. hoc autem, in princ. ff. quib. ex cauſ.in poſſeſſ. eat.

E T non tenet.

QVIA reſcriptum recipit vires ab intentione ſuperioris reſcribentis. c.quamuis.de reſcript. in 6. Et quoniam in gratia ſubreptitiè impetrata, non cenſetur adfuiſſe reſcribentis intentio. c. 2. d.tit. Et ſententia etiam Romanæ ſedis poteſt in melius commutari, cum aut ſubreptum aliquid fuerit, aut ipſa pro conſideratione ætatum, vel temporum, ſeu neceſſitatum, quædam ordinatè decreuerit. c. ſententiam. 35. q. 9. Ideo talis gratia ſubrepetitiè impetrata, nullum debet habere effectum. vt in tex. & c.conſtitutus. de reſcript.

Cap. 13. Cum inter.

V A L E T ſententia contra ius litigatoris lata, ſi ab ea infra decem dies non fuerit appellatum.

QVIA quando ſententia eſt lata contra ius litigatoris, non continet in ſe aliquem manifeſtum errorem, per quem ſit euidenter iniuſta. ſup.c.inter.& l.cum prolatis.ff.de re iudic. Et partes non appellando intra debitum tempus, videntur illi acquieuiſſe, & earum iuribus, ſi quæ in contrarium competebant, renunciaſſe. infr.cap.prox. Et quoniam ſententia à ſuo iudice prolata, in dubio præſumitur iuſta. infr. c.ſicut. Et fauori ſuo quilibet renunciare poteſt. c. ad apoſtolicam. de regular. Et litium finis eſt deſiderandus. l. properandum. C. de iudic. Ideo poſt tranſitum in rem iudicatam, ſententia, quæ non apparet euidenter

denter iniuſta, & non eſt contra ius conſtitutionis, accipitur pro veritate, & ius facit inter partes, licet in aliquibus fuerit cõtra ius vnius litigatoris prolata. vt in tex.& l.ingenuum.ff.de ſtat.hom. Antequam autem ſententia tranſeat in rem iudicatam, non dicitur facere ius inter partes, ſed ius, quod eſt inter illas, dicitur per eam declarari. l ſicuti. §. ſed ſi. ff. ſi ſeruit. vind. quia licet etiam tunc pro ſententia præſumatur. infr.c.prox. non tamen ita, vt non poſſit ab ea recedi, & per iudicẽ appellationis illa reuocari, ſi per eam pars, quæ appellauit, grauata appareat. infr.tit.prox. c.vt debitus. Sententia verò lata contra ius conſtitutionis, eſt ipſo iure nulla.ſup.c.1. quia tunc eſt notoriè iniuſta, cum iudex fundauerit illam, vel in manifeſto errore, vel contra ius commune. l. 1. ff. quæ ſent. ſine appell. reſcind. & veritas geſtorum eſt præferenda opinioni.l.1.C.plus val.quod agit. Et ius publicum non poteſt à iudice immutari. c. cum inferior. de maior. & obed. ſed ſecundum illud ipſe debet proferre ſententias.c.1.de conſtit.& l.non dubium. C. de legib.

Cap. 14. Cauſam, quæ.

SENTENTIA contra actorem lata, nihil iniqui continens, venit in cauſa appellationis confirmanda.

QVIA tanta eſt rei iudiciariæ auctoritas, vt ſententia à ſuo iudice lata, iuſta eſſe præſumatur, niſi iniuſta probetur. l.hi,qui.C. de appellat. Et quoniam ad iudicem appellationis ſpectat, vel iuſtam confirmare, vel iniuſtam infirmare ſententiam. infr.tit.prox. c. vt debitus. Ideo ex quo talis ſententia non probatur iniuſta, debet tanquam iuſta confirmari. vt in tex.& l.eos, qui. C.de appell.

LICET per atteſtationes videatur pro actore fuiſſe probatum.

QVIA iudex non ſemper ad vnam ſpeciem probationis applicat mentem, ſed ex confeſſionibus, depoſitionibus, allegationibus, & alijs, quæ in eius præſentia proponuntur, animi ſui format motum.c. in præſentia. de renunc. Et quoniam poteſt eſſe, quod ex aliqua legitima cauſa, iudex non fuerit ſecutus illas atteſtationes. l. 3.ff.de teſtib. Ideo quamuis atteſtationes videantur pro actore, iuſtitia poteſt præſumi pro ſententia. vt in tex.& infr.c.ſicut.

DVM MODO pro ſententia concurrant præſumptiones, de quibus hic in litera.

QVIA maior præſumptio debiliorem tollit. c.cauſam. de probat. Et quoniam iudex debet ſententiare ſecundum allegata, & probata. l.illicitas.ff.de offic.præſid. Ideo vt ſit maior præſumptio illa, quæ habetur pro ſententia, quam illa, quæ facit pro actore, in cuius fauorem videntur eſſe atteſtationes, oportet, quod ſententia nihil

contineat

contineat iniquum, quod cauſa de communi partium conſenſu fuerit commiſſa, & quod poſt cauſæ examinationem, iudex fuerit ab vtraque parte requiſitus, vt ſententiam ferret. vt in tex. & gloſ.fin.hic.

Cap. 15. Quoad conſultationem.

SI ſententia præcipit aliquid fieri ad certum terminum, tempus decendij ad appellandum, currit à tempore ſententiæ, non autem à die finiti termini.

QVIA decem dies ad appellandum, dantur partibus, vt infra illos deliberare poſſint, an velint ſtare ſententiæ, vel ne, audita prolatione illius. Authent.hodie. C.de appellat. Et quoniam pars, quæ prætendit ſe per illam ſententiam grauari, non dicitur grauari à die termini ſibi præfixi ad aliquid faciendum, ſed incontinenti, cum ſententia fertur. c.bidnum. 2.q.6.& l.1.ff.de re iudic. Ideo cum poſt decem dierum ſpatium, ſententia in auctoritatem rei tranſeat iudicatæ, qui ad prouocationis ſubſidium intra id temporis non recurrit, appellandi ſibi aditum denegauit, cum per hoc videatur, per interpretationem iuris, latæ ſententiæ paruiſſe; præſertim, vbi cauſa non redditur appellandi. vt in tex. & l.1. §.biduum.ff.quand.appell.fit.

QVADRIMESTRE tempus, quod à lege datur condemnatis in perſonali, poteſt à iudice ex cauſa arctari.

QVIA huiuſmodi tempus regulariter datur reo obligato actione perſonali, poſt condemnationem, miſerationis cauſa, vt interim poſſit commodius adimplere, quod debet. c.quærenti, & ibi gloſ. de offic. deleg.& l.ſi cum militi. ff.de compenſat. in reali autem actione, in qua res obligata præſumitur eſſe magis in promptu, vt tradatur: ſi reus dixerit, ſe velle ſententiæ parere, ſtatim poteſt ſententia mandari executioni, aliàs poſt decem dies, ſi non fuerit appellatum. l.4.§.ſi ex conuentione. ff.de re iudic.& Inſtitut.de offic. iudic. §.2. Et quoniam, qui pro tribunali cognoſcit, non ſemper tenetur tempus iudicati ſeruare, ſed nonnunquam arctat, nonnunquam prorogat pro cauſæ qualitate, & quantitate, vel perſonarum obſequio, vel contumacia, ita vt rarò intra ſtatutum tempus ſententiæ exequantur.l. 2. ff. de re iudic. Ideo ſi ex iuſta cauſa iudex viderit id requiri, poterit reo iſtud quadrimeſtre tempus arctare, vel prorogare. vt in tex.& d.l.4. §. ſi quis. de re iudic. licet regulariter illud à iure indultum debeat ſeruare. c.indultum.de reg.iur.in 6.

ET ſpontè terminum arctatum recipiens, non poteſt poſt decendium appellare, licet non conſtet iudicem ex cauſa terminum abbreuiaſſe.

QVIA remittenti actiones ſuas, non eſt dandus regreſſus ad eas. c.quampericuloſum.7.q.1. Et quoniam iudex poteſt ex cauſa, non autem ſine cauſa, tale tempus arctare. d.l.4. de re iudic. Ideo qui ab initio ſpontè recipit talem terminum breuiorem, quàm ei fuerit à iure indultus, ſibi imputet, ſi poſtea non poteſt illum longiorem habere: cum ex hoc videatur amplius beneficium contempſiſſe, & fauori ſuo ex ſe renunciaſſe. vt in tex. & l. ad ſolutionem. C. de re iud.

AB executione ſententiæ non appellatur.

QVIA appellatio fuit introducta ad remouendum grauamen, quod à iudice malitioſè, vel ignoranter infertur. c. ſuggeſtum. de appell. Et quoniam qui alterius exequitur ſententiam, eſt ſimplex miniſter, & ipſe non dicitur grauare; Sed ſi aliquod grauamen ineſt, illud fuit inflictum à iudice, qui mandauit; nō ab eo, qui ipſi, exequendo, obtemperat. l. executorem, & l. ſi vt proponis. C. de execut. rei iud. Ideo ſi pars ſentit ſe grauari, debet appellare à iudice, qui mandat, non à miniſtro, qui exequitur. vt in tex. & cap. ſuper. de offic. deleg.

NISI in executione modus excedatur.

QVIA vbi executor excedit fines mandati, non grauat ille, qui commiſit, ſed ipſe, qui de facto ex ſuo arbitrio procedit. c. nouit. de appell. Et quoniam ad euitandum facti grauamen, poteſt etiam à ſententia nulla, & ab actu inualido appellari. l. ſi expreſſim. ff. de appell. Ideo ſi executor excedit modum ſibi iniunctum, licitè ab ipſo appellatur. vt in tex. & l. ab executore. ff. de appell. Quando autem executor dicatur excedere modum, not. gloſ. hic, & gloſ. in l. ab executione. C. quor. appell. non recip.

Cap. 16. Sicut.

SENTENTIA poteſt probari per teſtes, licet non deponant de cauſis, quæ ſolent iudicem mouere ad ſententiandum.

QVIA in ore duorum, vel trium teſtium, ſtat omne verbum. Matth. cap. 18. Et quoniam teſtis debet deponere de his, quæ ſenſu corporeo percępit, non autem de his, quę à iure dependent. c. præterea. de teſtib. Et iudex non ſemper exprimit cauſam, quæ ipſum ad taliter ſententiandum inducit. infr. c. cum Bertholdus. Et in dubio ſententia præſumitur ritè, & rectè prolata. c. in præſentia. de renunt. Ideo ſi teſtes deponunt de ſententia à ſuo iudice lata, cætera præſumuntur legitimè præceſſiſſe. vt in tex. & c. cum à nobis. de teſtib. Quando autem iudex debeat in ſententia exprimere cauſam, quæ ipſum mouit. not. gloſ. & Imol. hic.

S Cap.

Cap. 17. Cum ſuper.

AB eadem ſententia poteſt appellare, ne dum reus victus, ſed etiam tertius, cuius intereſt.

QVIA appellatio eſt præſidium datum à iure, ad remouendum grauamen, quod à iudice infertur. c. ſuggeſtum. de appell. Et quoniam ſunt aliquæ cauſæ, in quibus non ſolum præiudicatur principaliter illis, contra quos ſententia fertur, ſed ſecundariò, & in conſequentiam fit præiudicium etiam alijs, qui habent commune intereſſe in ipſis cauſis. infr. c. penult. & l. ſæpe. ff. de re iudic. (puta ſi feratur ſententia contra hæredem in cauſa teſtamenti, tunc poſſent appellare etiã legatarij, quibus talis ſententia præiudicaret. d. l. ſæpe.) licet regulariter res inter alios acta, alijs nocere non debeat. c. inter. de fid. inſtr. & l. 1. C. res inter al. act. Ideo ſicut non ſolent audiri appellantes, quorum non intereſt. c. non ſolent. 2. q. 6. ita eſt recipienda appellatio eorum, qui habent intereſſe ad cauſam, ſi iniuſtè grauantur, licet ipſi non fuerint partes, inter quas actum eſt iudicatũ. vt in tex. & l. à ſententia. ff. de appell.

ET poterit ſententia quo ad reum, nil de ſuo iure docentem, confirmari, reſpectu verò tertij, rationabiliter appellantis, infirmari.

QVIA iudex debet ſecundum allegata, & probata, ſententiare. l. illicitas. ff. de offic. præſid. Et quoniam ex diuerſis non fit illatio. l. Papinianus. ff. de minor. Ideo victoria vnius, qui pro ſe probauit, non prodeſt alteri, qui pro iure ſuo diuerſo ab illo victoris, in cauſa nihil ſufficienter adduxit. vt in tex. & l. 2. C. quibus res iudic. non noc. Vnde in hoc caſu ex defectu requiſitorum, non habent locum ea, quæ de appellatione interpoſita in communi cauſa, habentur in c. penult. infr. tit. prox. & l. qui ſeparatim. ff. de appell.

Cap. 18. Cum Bertholdus.

SI citatus ad ſententiam, ex legitima cauſa iudici ignota, non comparuit, tenet ſententia, eo abſente, lata.

QVIA quando iudex facit, quod in ſe eſt, vlterius diuinare non tenetur. c. 1. vt eccl. benef. ſine dim. conf. & l. ſi putator. ff. ad leg. aquil. Et quoniam vbi quis, poſt litem conteſtatam, eſt contumax, ſi liquet de cauſa, poteſt ſententia diffinitiua ferri. c. prout. de dol. & cont. & l. properandum. C. de iudic. Ideo ſi citatus ad ſententiam non comparet, & iudex ignorauit eum eſſe legitimè impeditum, ſententia tenet. vt in tex. & l. ab eo. C. quomod. & quand. iud. ſent. Si vero iudex ſciuiſſet iuſtam abſentiæ cauſam, ſententia ipſo iure non teneret. l. quæſitum, ff. de re iudic. ne inde naſcantur iniuriæ, vnde ius debet oriri. c. licet. de off. ord.

SED

SED retractatur, eo probante legitimam abſentia cauſam.

QVIA vbi æquitas ſuadet, eſt danda in integrum reſtitutio. c. ex literis. de in integr. reſtit. & l. 1. ff. ex quib. cauſ. maior. Et quoniam eſſet iniquum, vt qui ex legitimo impedimento non comparet, contumax exiſtimaretur. d. l. quæſitum. Et vbi ceſſat vera, vel ficta contumacia, ibi non poteſt contra abſentem ſententia ferri. c. querelam. de procur. & l. ea, quæ. C. quom. & quan. iud. Ideo licet talis ſententia, propter citationem emiſſam, ipſo iure teneat; propter legitimum tamen impedimentum, quo citatus non eſt exiſtimandus contumax, venit retractanda. vt in tex. & l. ſi finita. §. ſi forte. ff. de damn. infect.

SI verò impedimentum probatur non plenè, non retractatur ſententia.

QVIA ad fundandam intentionem dicentis, paria ſunt, non probare, vel minus ſufficienter probare. c. tam literis. de teſtib. & l. qui accuſare. C. de edend. Et quoniam ſententia, quæ tranſit in rem iudicatam, facit ius inter partes, licet ſit contra ius litigatoris. ſup. c. cum inter. Ideo ſi non fiat plena probatio de iuſto impedimẽto abſentiæ, non debet talis ſententia retractari. vt in tex. & l. ingenuum. ff. de ſtat. hom.

NISI prius doceat de ipſius iniquitate.

QVIA quando probatur iniquitas ſententiæ, & aliqualiter fuit probatum legitimum impedimentum abſentiæ, eſt ſufficiens præſumptio ad credendum, quod ille ex iuſta abſentiæ cauſa non comparuit; tum quia non eſt veriſimile, quod quis deſerat iuſtam cauſam, tum quia impedimentum aliqualiter probauit: & ex iniquitate ſententiæ, probatio illa ita roboratur, vt quæ ſingula non ſufficiebant, ſimul vnita plene probent. c. cum contumacia. de hæret. in 6. & l. 3. ff. de teſtib. Et quoniam vbi quis habuit iuſtam abſentiæ cauſam, ſententia eſt retractanda. l. penult. C. quomod. & quand. iud. Et plus debet valere, quod eſt in veritate, quàm quod in opinione. l. 1. C. plus val. quod agit. Ideo probata ſententiæ iniquitate, & aliqualiter conſtito de abſentiæ iuſto impedimento, ſententia iſta retractatur. vt in tex. & l. ſi finita. §. ſi forte. ff. de damn. infect. Vnde in caſibus huius tex. eſt diſtinguendum, quod, Aut nullo modo probatur iuſta cauſa abſentiæ, & tunc ſi ſententia tranſiuit in rem iudicatam, non debet quis audiri contra ſententiam, quantumcunque velit probare iniuſtitiam illius, quia iam fecit ius inter partes. ſupr. c. cum inter. & ff. de re iudic. l. res iudicata.

S 2 niſi

animo condendi legem. §. ſed & quod Principi. Inſtitut. de iur. natur. tum etiam quia non eſt præſumendum, quod Principis proceſſus habeat maculam, vel rugam. c. in ſede. 24. q. 1. cum omnia per eum cenſeantur plene examinata. c. apoſtolicæ. 35. q. 9. ſed inferiores iudices non habent poteſtatem condendi leges, nec interpretandi neceſſariò quo ad alios extra cauſam. d. l. fin. de leg. nec eorum iudicium præſumitur ita integrum, ſicut Principis. c. 1. de poſtul. præl. In facto tamen dubio, conueniens eſt iudicare, ſicut per alios in loco illo reperitur alias eſſe iudicatum. c. fin. & ibi gloſ. diſt. 20. & l. ſi de interpretatione. ff. de legib. An autem teneat ſententia, ſi Princeps iuris ordinem non ſeruat? Dic, quod quidam eſt ordo inductus de mero iure poſitiuo, & illius defectus non uitiat proceſſum coram Principe. c. propoſuit. de conceſſ. præb. quia cum ipſe ſit ſupra tale ius, per illud non ligatur. l. Princeps. ff de legib. quidam eſt ordo iuris fundatus in iure naturali, vt quod ſententia feratur, parte vocata: & iſte ordo ſi prætermittatur, ſententia non tenet. Clement. paſtoralis. de re iudic. & l. fin. C. de legib.

Cap. 20. Inter monaſterium.

SECVNDA ſententia, in diuerſa inſtantia contra primam lata, tenet mero iure.

QVIA prima ſententia, à qua fuit legitimè appellatum, eſt per appellationem illam ſuſpenſa, vel forſan extincta. c. paſtoralis. §. præterea. de offic. deleg. Et quoniam non præſtat impedimentum, quod de iure non ſortitur effectum. c. non præſtat. de reg. iur. in 6. & appellatio eſt principaliter inducta ad iniquitatem, vel imperitiam minoris iudicis, qua grauauit partem, per inuocationem maioris, corrigendam. l. 1. ff. de appell. Ideo ex quo ſecunda ſententia non reperit primæ impedimentum, & ipſa eſt per iudicem competentem legitimè lata, tenet ipſo iure contra primam. vt in tex. & l. 1. & ibi Bart. C. quand. prouoc. non eſt neceſſ.

NEC debet infringi, etiam ſi ſit iniuſta, ex quo ab ea non fuerit appellatum.

QVIA ſententia lata contra ius litigatoris, ſi ab ea non appellatur, tranſit in rem iudicatam. ſup. c. cum inter. Et quoniam res iudicata ius facit inter partes. l. ingenuum. ff. de ſtat. hom. legitimè. Ideo ſi à tali ſententia non appellatur, quamuis ſit lata, contra ius alicuius litigatoris, eſt à partibus obſeruanda. vt in tex. & l. cum prolatis. ff. de re iudic.

PRAESERTIM, ſi prima ſententia ſecundis iudicibus non fuit oſtenſa.

QVIA partes videntur in totum ab illa ſententia receſſiſſe, & eam pro nulla habuiſſe, ex quo illa non ſunt vſi:& rationes,quę forſan in ipſa comprehenſæ, mouiſſent iudicem ſecundæ inſtantiæ ad illam confirmandam, ex proprio defectu non adduxerunt. infr. c. prox. Et quoniam ius ſemel extinctum amplius non reuiuiſcit. c.quam periculoſum. 7. q. 1. Ideo ſibi imputent partes, ſi primam ſententiam non oſtenderunt,& à ſecunda ei contraria non appellarunt. vt in tex.& l. 1. §. 2. ff.quand.appell. ſit,& intra quæ temp.

Cap. 21. Suborta.

TENET ſententia contra priuilegium oſtenſum, vel non oſtenſum, ſi ab ea non fuerit appellatum,vel ſupplicatum.

QVIA priuilegium eſt ius priuatum. c.priuilegia.diſt.3. Et quoniam ſententia lata contra ius litigatoris eſt valida,licet ſit iniuſta. ſupr. c. cum inter. Ideo ſi à tali ſententia per appellationem, vel ſupplicationem,intra debitum tempus non fuerit receſſum,illa tranſit in rem iudicatam, & partes ei acquieuiſſe, & earum iuribus renunciaſſe cenſentur.vt in tex.& l. 2.C.quand.prou.non eſt nec.

Cap. 22. Cum I. & A.

SENTENTIA, à qua fuit appellatum, retractatur, ſi conſtat, teſtes, ad quorum dicta tantum lata fuit, conſpiratores fuiſſe, & contradicente parte,receptos.

QVIA per appellationem legitimè interpoſitam,ſuſpenditur ſententia. c.paſtoralis. §.præterea. de offic.deleg. Et eius iniquitas eſt per iudicem, ad quem fuit appellatum,corrigenda. l. 1. ff.de appell. Et quoniam iudex debet ſententiare ſecundum legitimè allegata,& probata. l.illicitas. ff.de offic.præſid. & criminoſi ſunt à ferendo teſtimonio repellendi.c.teſtimonium.de teſtib. cum non ſit credendum contra alios illis,qui criminibus implicantur. cap.forus. de verb. ſign. Et præſertim non eſt credendum conſpiratoribus, qui tanquam inimici,ad teſtificandum,non ex zelo iuſtitiæ, ſed ex fomite malignitatis mouentur.c.per tuas.de ſimon. Et parti, quæ illis contradicit, non poteſt imputari, quod in ſui præiudicium eos approbauerit. c. præſentium.de teſtib. Ideo ex quo talis ſententia,per appellationem interpoſitam, non tranſiuit in rem iudicatam: & in falſis probationibus præſumitur fundata;tanquam iniuſte prolata, (ad remouendum grauamen parti indebitè illatum) venit per iudicem appellationis reſcindenda. vt in tex & l.falſam.C.ſi ex falſ.inſtr.vel teſtib.

Cap. 23. Cum te.

DAMNATVS in actione iniuriarum,infamis eſt.

QVIA

QVIA ſententia pro veritate accipitur, poſtquam ab ea non eſt legitimè appellatum. l.ingenuum. ff. de ſtat.hom. Et quoniam ille, qui alterius voluit iniurioſè lædere famam, meretur ſuæ exiſtimationis notam ſuſtinere; vt ipſe puniatur in eo, in quo alterum conatus eſt offendere.c.infames.§.porrò.3.q.7.& l.1.ff.de iniur. Ideo qui per ſententiam fuit de illata iniuria condemnatus, exiſtimandus eſt infamis, ſicut ille, qui euidenter iniurioſus apparet. vt in tex.& l.1.& 4 ff. de his, qui not.infam.

ET per Papam poteſt famæ reſtitui.

QVIA infames dicuntur, quoſcunque leges eſſe infames pronunciant. c. Euphemium. §.infames. 2.q.3. Et quoniam Papa poteſt condere leges, per quas tranſgreſſoribus infamiæ pœna irrogetur.c.tranſlato. de conſtit. Et nihil tam naturale eſt, quam eo genere quodq; diſſoluere, quo colligatum eſt. l.nihil. ff. de reg. iur. Ideo per ſuam pronunciationem poteſt Papa infamiam a lege irrogatam, & per iudicis ſententiam declaratam, auferre; & beneficio reſtitutionis famam elargiri.vt in tex.& c.ſi quem.§.notandum.2.q.3.

Cap. 24. Ad probandum.

REVOCATA ſententia propter defectum iuriſdictionis, vt quia vnus ex iudicibus publicè excommunicatus erat, vel propter iuris ordinem non ſeruatum, iterum de principali quæritur.

QVIA ea, quæ fiunt à iudice, ſi ad eius non ſpectant officium, viribus non ſubſiſtunt.l. factum.ff.de reg. iur. Et pro non iudicato habetur, quod iudicatur ab eo, qui non poteſt de iure iudicare.l.certa.C.quand.prouoc.non eſt neceſſ. Et quoniam non præſtat impedimentum, quod de iure non ſortitur effectum.c.non præſtat.de reg. iur. in 6. Ideo vbi ſententia ex defectu iuriſdictionis, vel alio legitimo impedimento, non tenet, remanet ſalua actio, vt iterum poſſit ex integro à competenti iudice de cauſa cognoſci, ac ſi ſententia illa lata non fuiſſet. vt in tex.& l.ſi vt proponis.C.quomod.& quand.iud.

Cap.25. Quamuis.

RES inter alios iudicata, alijs non nocet.

QVIA vni per alterum non debet iniqua conditio afferri. c.ſatis. diſt.56.& l.1. C.res inter al.act. vbi enim quis non eſt in culpa, non debet inde damnum reportare. c.2. de conſtit. Et quoniam res iudicata pro iure, & veritate accipitur.ſupr.c.cum inter. & l.ingenuũ.ff. de ſtat. hom. Ideo res iudicata inter aliquos, nocet ipſis partibus, quæ ſententiæ aequieuerunt, & de quarum iuribus fuit diſcuſſum, non autem alijs, qui in iudicio non fuerunt, & quorum iura non ſunt producta. vt in tex.& l. res.C.quib.res iud.non noc.

Digitized by Google

FALLIT in eo,qui paſſus eſt illum litigare,cui ſecunda loco competebat actio,vel defenſio.

QVIA cum in tali caſu diſputetur de re ad me principaliter pertinente,& poſſum remouere litigantem à iudicio,ſeu in me aſſumere iudicium,ſeu proteſtari,quod non intendo,vt litiget in mei præiudicium,& taceo;videor conſentire, & ſic ille cenſetur litigare cum voluntate mea.l.ſæpe.ff.de re iudic.Et quoniam ſcienti, & conſentienti non fit iniuria,neque dolus. c. ſcienti. de reg.iur.in 6.Ideo res tunc directè iudicata inter alios,nocet per conſequentiam etiam mihi. vt in tex.& l.Caius.ff.de pign. act.

VEL à quo cauſam in iure iudicato habuit.

QVIA reſoluto iure auctoris,reſoluitur ius ſucceſſoris.l.lex vectigali.ff. de pignor. non enim potuit ille plus iuris in aliū transferre,quàm ipſe haberet. c. nuper. de dot. poſt diu.reſt.& l.traditio. ff de acquir. rer. dom. Et quoniam ex quo auctor meus diſputauit de iure meo, & tacui,videtur egiſſe cum meo conſenſu. c.qui tacet.de reg. iur.in 6.Ideo eſt mihi imputandum , ſi per ſententiam latam contra illum,à quo ius habeo,& quem paſſus ſum in iudicio experiri,mihi quoque præiudicium generatur.vt in tex.& d. l.ſæpe. Sunt etiam alij caſus, in quibus res principaliter iudicata contra vnum, ſecundariò nocet alijs ; vt per gloſ. hic , & gloſ. in l.2. C.quib.res iud.non noc.ſed tunc eſt,ex eo,quia ius attendit,quod principaliter agitur, non quod ſecundariò venit.c.cum voluntate.de ſent.excom.

Cap.26. Duobus.

SI duo ordinarij pronunciant contraria, tenet ſententia pro reo.

QVIA iudices ordinarij habent ſinguli poteſtatem in ſolidum. c.prudentiam,& ibi gloſ.de offic.deleg.& l. vnic. ff. de offic. conſ. vnde reſpectu iuriſdictionis, quælibet ſententia duorum ordinariorum deberet valere,cum quælibet ſit lata ab eo,qui habet ſolidam , & ſufficientem per ſe iudicandi poteſtatem. Bart.in l.Pomponius.ff.de re iud. Sed quoniam propter earum contrarietatem;ambæ ſubſiſtere non poſſunt.Authent.de mand. princip. §.neque. coll.3. vbi enim eſt vnum de contrarijs,per conſequens tollitur reliquum.l.ſed ſi pupillus.§. fin.ff.de inſtit.& Ariſt.2.phyſic.tex.15.Et iura ſunt promptiora ad abſoluendū, quàm ad condemnandum.c.inter.de fid. inſtr. melius eſt enim de miſericordia argui,quàm de ſeueritate.c.alligant.26.q. 7. Ideo quando duo ordinarij pronunciant contraria , eligitur via fauorabilior, vt teneat pro reo,non autem pro actore.ſententia.vt in tex. & l.Arrianus. ff.de act.& oblig.

FAL-

FALLIT in quatuor caſibus hic contentis.

QVIA iſti caſus ſunt ita fauorabiles, vt in dubio ſtandum ſit pro ipſis, vt potius exiſtant, quàm vt pereant. gloſ. hic. ſunt enim matrimonium, libertas, dos, & teſtamentum. vt in tex. Et quoniam ſpecialia derogant generalibus. c. 1. de reſcr. Et magis fauorabile eſt præponderandum minus fauorabili. l. cum quæritur. ff. de fund. inſtruct. Ideo in iſtis caſibus illa ſententia tenet, quæ ad ipſorum fauorem, & conſeruationem tendit, licet illa ſit contra reum, in cuius fauorem alter ordinarius pronunciauerit. vt in tex. & Authent. vt iudic. non expect. & ibi gloſ. coll. 9. Et de fauore matrimonij, habetur in c. ſi quis. 33. q. 1. & in c. continebatur. de deſponſ. impub. De libertate, in c. ex litteris. de probat. & in l. inter pares. ff. de re iudic. De teſtamento, in l. ſi pars. ff. de inoffic. teſtam. De dote, in c. nuper. de dote poſt diu. reſt. & in c. ex literis. de pignor.

ET ſimilibus.

QVIA iſti quatuor caſus ponuntur hic cauſa exempli. Abb. hic. Et quoniam exempla non reſtringunt regulam. c. 1. ne cler. vel mon. & l. ita vulneratus. ff. ad leg. aquil. & vbi eſt eadem ratio, ius idẽ ſtatui oportet. c. cum dilecta. de confir. vtil. Ideo ſi ſint alij caſus, qui appareant magis fauorabiles, quam vt in dubio ſententia feratur pro reo, erit ſuſtinenda illa ſententia, quæ facit pro ipſis, licet alia contraria prolata à pari iudice ordinario ſit pro reo. vt in tex. & l. 1. C. de condit. indeb.

SI verò delegati diſcordant, delegans eſt adeundus.

QVIA iuriſdictio ſimpliciter delegata pluribus, non eſt in eius exercitio in ſolidum apud ſingulos, ſed apud omnes, qui iudicare iuſſi ſunt, & qui ſimul ſunt loco vnius. c. vno delegatorum. de offic. deleg. & l. duo ex tribus. ff. de re iudic. vnde vnus eorum non poteſt ſine alio valide iudicare. c. cauſam. de offic. deleg. Et quoniam delegati non habent iuriſdictionem iure proprio, ſed iure delegantis. cap. ſanè il 2. de offic. deleg. & l. & quia. ff. de iuriſd. omn. iud. Ideo cum quælibet de iſtis ſententijs deficiat ex defectu poteſtatis, ne negotium remaneat imperfectum, eſt delegans adeundus, vt ſecundum quod ſibi videbitur, alteram, vel nullam de iſtis ſententijs approbet, vel aliter cauſam terminet: & illa, quæ fuerit approbata, ſumet validitatem ex auctoritate delegantis, non ex vi pronunciationis factæ à delegato. vt in tex. & l. duo iudices. ff. de re iudic.

SI arbitri, neutra tenet.

QVIA

QVIA arbitria ſunt redacta ad inſtar iudiciorum.l.1.ff.de arbitr. Et quoniam iudices,qui ſimul iudicare iuſſi ſunt,ſeparatim iu dicando,non valide pronunciant. c.prudentiam.de offic.deleg. Ideo ſi duo fuerint ex compromiſſo deputati, & contrarias proferunt ſententias,neutra debet habere vigorem.vt in tex.& c.cum dilectus.de arbitr. Non autem recurritur in hoc caſu ad ſuperiorem, ſicut in præcedenti,quia ex quo partes receſſerunt à prouiſione ſuperioris,& propria auctoritate ſibi prouidere voluerunt, ſuperior de tali laudo non curat,& circa illud ſe non impedit. l.ſi quis arbitratu. ff.de verb.oblig. & Bart.in l.ſi ſocietatem.§.arbitrorum.ff.pro ſocio.

In Sexto. Cap.1. Cum cæteri.

IVDEX, qui contra iuſtitiam, & contra conſcientiam aliquid in iudicio fecerit in grauamen partis, per gratiam, vel per ſordes,condemnandus eſt parti læſæ in æſtimationem litis,& per annum eſt ſuſpenſus; & perpetuò, ſi medio tempore ingerat ſe diuinis,niſi Papa cum ipſo diſpenſet.

QVIA cum æterni tribunal iudicis, illum reum non habeat,quem iniuſtè iudex condemnat. S.Auguſt.in pſalm. 35. teſtante Propheta; Nec damnabit eum, cum iudicabitur illi.d.pſalm.36. & cum humanum iudicium debeat, in quantum poteſt, ſe conformare diuino. c.alligant.26. q.7. Cauere debent iudices,maximè eccleſiaſtici,& prudenter attendere, vt in cauſarum proceſsibus nil vendicet odium, vel fauor vſurpet: timor exulet,præmium, aut expectatio pręmij iuſtitiam non euertat.vt in tex.& c.quatuor.11.q.3. Sed ſtateram geſtent in manibus,lances appendant æquo libramine. prouerb. cap.11. vt in omnibus,quæ in cauſis agenda fuerint,præſertim in concipiendis ſententijs, & ferendis,præ oculis habeant ſolum Deum.vt in tex. & l.rem non nouam. C.de iudic. Moyſis imitantes exemplum,qui querelas populi,tabernaculum ingreſſus,ad Dominum referebat,vt ſecundum eius imperium iudicaret. Exod. cap.32. Et quoniam dignum eſt, vt iniquus iudex, qui in tot præſumit offendere Deum, & homines, pœna multiplici caſtigetur. vt in tex. & l. fin. C. de pœn. iud. qui mal. iud. Ideo ſtatuitur, vt ſi quis iudex eccleſiaſticus ordinarius, aut delegatus, famæ ſuæ prodigus, & proprij perſecutor honoris, contra conſcientiam, & contra iuſtitiam, in grauamen partis alterius, in iudicio quicquam fecerit per gratiam, vel per ſordes, ab executione officij per annum ſuſpenſus exiſtat, ad æſtimationem litis parti, quam læſerit, nihilominus condemnandus; Quod ſi, ſuſpenſione durante, dam-

damnabiliter ingeſſerit ſe diuinis, irregularitatis laqueo ſe inuoluet ſecundum canonicas ſanctiones, à qua nonniſi per ſummum Pontificem poterit liberari, ſaluis alijs conſtitutionibus, quæ iudicibus male iudicantibus pœnas ingerunt, & infligunt. vt in tex. & c. ſummopere. 11. q. 3.

Cap. 2. Ad Apoſtolicæ.

PAPA Imperatorem deponere poteſt ex cauſis legitimis.

QVIA Papa tenet in terris vices Ieſu Chriſti, qui ei in beati Petri perſona dixit; Quodcunque ligaueris ſuper terram, ligatum erit & in cœlis. Matth. cap. 16. & Paſce oues meas. Ioan. cap. 21. Et quoniam qui omnia dicit, nihil excludit. l. Iulianus. ff. de legat. 3. Ideo ſiue ſit Imperator, ſiue quiuis alius, de iure diuino debet Papæ ſubeſſe, & ſecundum quod fidei fauor, & magnitudo cauſæ requirit, ſi deuiat, poteſt ab eo puniri. vt in tex. & c. vnam ſanctam. de maior. & obed. in extrauag. com. Et præſertim Imperium dependet à Papa, cum ipſe illud tranſtulerit ex Græcis ad Germanos. c. venerabilem. de elect. vnde & Imperator, cum Romæ coronatur, præſtat Papæ fidelitatis iuramentum. Clem. vnic. de iureiur.

Cap. 3. Abbate.

QVI petit rem certam, cauſa expreſſa, ſi illam cauſam non probat, ſuccumbit.

QVIA ſententia eſt ferenda iuxta petitionem libelli. c. licet Hely. de ſimon. Et iudex debet ſententiare ſecundum legitime allegata, & probata. l. illicitas. ff. de offic. præſid. Et quoniam qui petit rem ex certa cauſa, totum ius ſuum ad illam cauſam reſtringit. l. ſolemus. ff. de iudic. & ceſſante cauſa, ceſſat effectus. c. cum ceſſante. de appellat. Et actore non probante, reus abſoluitur. l. qui accuſare. C. de edend. Ideo ſi in libello actionis realis exprimitur cauſa certa, & ſpecialis, per quam actor dicat ſibi rem petitam deberi, oportet cauſam illam probare, aliter reus eſt abſoluendus à petitione actoris. vt in tex. & l. licet. C. de iudic.

LICET aliam probet.

QVIA non probat hoc eſſe, quod ab hoc cōtingit abeſſe. l. non hoc. C. vnde legit. Et quoniam ius actoris reſtringitur ad cauſam in libello expreſſam. d. l. ſolemnis. Ideo talis actor ſuccumbit, licet poſtea aliam cauſam ſibi rem debendi probet. vt in tex. & l. 1. ff. de edend.

MAXIME poſtmodum emergentem.

QVIA

QVIA qui agit ex certa cauſa, illam, maxime poſt litem conteſtatam, mutare non poteſt, nec aliam allegare, cum ſuper alia conteſtatio non ſit facta. c.quoniam. vt lit.non cont.& l.& an eadem. §.actiones.ff.de except. rei iud. Et quoniam litis conteſtatio eſt fundamentum cauſæ.c.vnic. de lit.conteſt. Ideo qui petit ex certa cauſa, non poteſt obtinere ex cauſa poſt litem conteſtatam emergente. vt in tex. & l. 1.ff.de except.rei iudic.Secus autem eſt, ſi quis ageret, vel peteret rem in genere, nullius certæ, vel ſpecialis cauſæ faciens mentionem; videlicet, quia generaliter proponit aliquem eſſe ſibi obnoxium, vel ad ſe iure dominij, vel quaſi rem aliquam pertinere; vt in tex.& c. 2. & ibi gloſ. de lib. obl. nam tunc eſt hoc præcipue iudici inſpiciendum, an ſufficienter, vel minime, de iure, vel intentione conſtet actoris, vnde ſi de hoc ex cauſa etiam poſtmodum accidente liqueat, poteſt, & debet iudex (etiam ſi appareat minus iuſtè à principio fore actum) ſuum exinde animum informare. vt in tex. l.ſi mater. §.eandem.ff.de except.rei iud. quia etſi petitum fuerit indebitè, non ob hoc tamen minus valuit, & tenuit iudicium ſubſecutum, nec illius acta, vel geſta propterea minus valida extiterunt; nec etiam iudex ipſe, cognita taliter veritate, pronunciare in contrarium poſſet cum libera conſcientia, & ſecura; nec prodeſſet etiam multum reo, ſi tunc fortè in ipſum ex huiuſmodi ſuperuenienti cauſa condemnatio non ferretur, cum mox alio inſtituto iudicio, foret ex illa meritò condemnandus. vt in tex. & l. ſi quis. ff. de except. rei iud. Vnde etſi actori ſuam ex ſuperuenienti cauſa intentionem ſufficiat fundauiſſe, cum egit aliqua cauſa ſpecialiter non expreſſa; ſecus tamen eſt, ſi certam, & ſpecialem in ſua petitione ſubiunxerit, niſi poſtmodum intentionem ſuam ex eadem prorſus (quam prius expreſſit) tunc etiam competenti cauſa fundarit. vt in tex. & l.fin. C.de annal. except.

Cap. 4. Cum ab vno.

SI ex pluribus iudicibus, vel arbitris, vnus, alijs præſentibus, & mandantibus, per verba pluralis numeri ferat ſententiam, tenet ſententia.

QVIA talis ſententia apparet non eſſe prolata ab vno ex ſua auctoritate tantum, ſed ex conſenſu,& auctoritate etiam aliorum, qui ſimul iudicare iuſſi ſunt. l.ſicuti.ff de arbitr. & l. 1. C. de error. aduoc. Et quoniam melius explicatur talis prolatio per vnum nomine omnium, quam ſi omnes ſimul ſententiam pronunciarent. c. ſicut. de elect. in 6. Ideo cum ab vno arbitrorum, vel iudicum, alijs præſentibus, & mandantibus, ſcripta ſententia recitatur, habetur perinde, ac ſi ſimul eſſet ab omnibus recitata; ita tamen, vt is, qui recitat, non vtatur verbis ſingularis numeri, ſed pluralis, vt dicat; Nos tales iudices,

ces, vel arbitri, pronunciamus, ſeu ſtatuimus in hunc modum, & c. vt in tex. & l. item ſi vnus. §. 2. & ibi Bart. ff. de recept. arbitr.

ELECTIO autem pronuncianda eſt per verba ſingularia.

QVIA in electione eſt maxime curandum, vt actus ille, qui eſt vniuerſitatis, non videatur eſſe ſingulorum, ne tot cenſeantur eſſe electiones, quot ſunt numero eligentes. c. in geneſi. ext. de elect. Et quoniam euidentius cenſetur vnica, & communis electio, ſi vnus de ipſa vniuerſitate deputatus ab alijs, illam proferat in ſingulari, dicendo; Ego eligo te nomine totius capituli, quam ſi diceret, ego, & alij de capitulo te eligimus. d. c. ſicut. de elect. in 6. Ideo quando vnus profert electionem factam de aliquo, nomine vniuerſitatis, ſiue procedatur per compromiſſum, ſiue per ſcrutinium, electionis pronunciatio per verba ſingularis numeri eſt facienda. vt in tex. & c. quia propter. ex. de elect.

Cap. 5. Et ſi ſententia.

SENTENTIA diffinitiua, poſtquam ſcripta fuerit, debet à iudice, non ab alio, de ſcripti recitatione proferri.

QVIA per ſententiam diffinitiuam imponitur finis quæſtioni. l. 1. ff. de re iudic. & c. ei, qui. §. diffinitiua. 2. q. 6. & poſt eius prolationem, iudex illam corrigere, vel mutare non poteſt. l. 2. C. de ſent. ex breuic. recit. ſiue bene enim, ſiue male pronunciauerit, functus eſt officio ſuo. c. in literis. ex. de offic. deleg. vnde definit eſſe iudex. l. iudex. ff. de re iudic. Et quoniam ſi à iudice illa non proferretur ex ſcripti recitatione, poſſet ſæpe contingere, vt ſententiæ tenor immutaretur, & veritas propalata, & in iudicio definita occultaretur; & per conſequens ille, qui fuit victor, ridiculosè, & fruſtra in iudicio elaboraſſet. Clement. ſæpe, & ibi gloſ. ver. in ſcriptis, de verb. ſign. Ideo ad euitandum huiuſmodi fraudes, & pericula, debet ſententia diffinitiua, poſtquam ſcripta fuerit, ab ipſo iudice de ſcripti recitatione proferri; aliàs nec nomen ſententiæ meretur habere, nec ab ea eſt appellare neceſſe. vt in tex. & l. ſtatutis. C. de ſent. ex breuic. recit. Interlocutoria autem, in qua non vertitur tantum præiudicium, cum ipſa non feratur ſuper principali, ſed ſuper incidentibus, & emergentibus inter principium cauſæ, & finem, puta ſuper libello admittendo, vel corrigendo, ſuper dilatione danda, vel neganda, & ſimilibus exceptionibus. c. ſignificantibus. ext. de offic. deleg. non eſt neceſſe, quod ex ſcripti recitatione proferatur; ſed ſufficit, vt, poſtquam iudex eſt interlocutus, illam tabellio, vel duo teſtes redigant in ſcriptis; aliàs circa eius continentiam iudici non crederetur. c. quoniam. ext. de probat.

EPISCOPVS tamen poteſt eam per alium recitare.

QVIA

QVIA recitare ſententiam per alium, eſt maior grauitas iudicantis. l.hac lege.C.de ſent. ex breuic. recit. Et quoniam Pontificali dignitate prædictis, ob reuerentiam ſacri officij, quod exercent, plurimum deferri conuenit, & eos plus alijs honorari decet. c.2.ſup.de offic. deleg. Ideo conceditur epiſcopo, vt ſententiam diffinitiuam in ſcriptis redactam, poſſit per alium recitare: quod & alijs illuſtribus perſonis indulgetur. vt in tex.& d.l.hac lege.

ET debet ſedendo à iudice proferri.

QVIA dignitas iudicantis, & maturitas ſententiæ, in iudice ſedente magis comprobatur. S.Hieronym.ſuper Daniel. cap. 8. Et quoniam iudices debent & officij retinere dignitatem, & ſententias cum matura deliberatione proferre. Authent. vt ab illuſtr. §. ſancimus. coll.5. Ideo ſententia diffinitina, quam à iudice, ſtando, non ſedendo, proferri contingit, nullius penitus eſt momenti. vt in tex. & l.2.§.dies.ff.quis ord.in bon. poſſ.ſeru. In cauſis tamen, in quibus proceditur ſimpliciter, & de plano, tenet ſententia, etiam ſi non ſedendo feratur.d.Clem.ſæpe.Sicut in cauſis breuibus non eſt neceſſe, quod feratur in ſcriptis.l.fin.C.de ſen t.ex breuic. recit.

In Clement. Cap. 1. Vt calumnijs.

QVI tres ſententias contrarias in quauis cauſa reportauit, de illarum nullitate non agit, nec excipit, ipſarum executione non facta.

QVIA qui contra ſe habet tres ſententias, præſumitur poſtea velle litigare, non ad cauſæ ſuæ iuſtitiam tuendam, quam iam cenſetur non habere, ſed ad litem calumnioſè protrahendam in refugium ſuæ iniquitatis,& in detrimẽtum aduerſarij.c.ſua.ext.de appell. & l.vnic. C.ne lic.in vna,ead.cauſ.ter.prou.Et hanc præſumptionem non excludit iuramentum præſtitum de calũnia,quia iſta præſumptio contraria ſubſequens eſt maior,quàm illa præcedens, quæ erat pro iurante.Anchar.hic. Et quoniam calumnioſi litigantes, qui non poſſunt tertiò appellare, vt litem protraherent in infinitum,ſæpe dicerent ſententias nullas, vt earum executionem impedirent,& ſic obtinerent per viam nullitatis, quod non poſſent per viam appellationis. vt in tex.& ſup.c.1.Ideo vt calumnijs litigantium occurratur, is, qui in beneficiali, vel alia quauis cauſa, tres contra ſe in petitorio, vel poſſeſſorio, ſententias reportauit, ad agendum de nullitate ipſarum, vel alicuius

ex eis,

ex eis, nullatenus eſt admittendus, donec huiuſmodi ſententiæ plenariè fuerint executioni mandatæ; Et ſimiliter ſi ille, contra quem tres ſententiæ diffinitiuæ latæ fuerint, ab interlocutoria, vel grauamine ante prolationem ipſarum, vel earum alicuius, ſe appellaſſe,& cauſam appellationis huiuſmodi adhuc pendere proponit, ſententiarum prædictarum executionem tali prætextu non poteſt impedire. vt in tex.& Oldrad.conſil.106. incip. quòd litera. Sed quia poſſet eſſe, quod talis ſit per aliquam ſententiam nullam condemnatus, & quod veniat abſoluendus. l.quod debetur. ff.de pecul. Ideo non impeditur ei, quin poſſit poſt factam executionem, obijcere, & probare nullitatem: qua probata, ſeutentia illa pronunciabitur nulla, & executio reuocabitur. Authent. quæ ſupplicatio. C.de precib.imper.offer.& gloſ.hic. ver.donec. Intra quantum tempus autem poſſit opponi de nullitate; Dic, quod ſi eſt cauſa, in qua vertitur animæ periculum, poteſt perpetuò de nullitate agi. c.loci.35.q.9. Et ſimiliter in cauſis, in quibus non cadit præſcriptio. c.quoniam. exe.de præſcript.& c.quod Deo.33.q.5. In alijs autem ſententijs poteſt agi vſque ad 30. vel 40.annos, & non vltra. c.penult.§.quas. 16.q.3. quia hoc tempus tollit omnem actionem. c. vigilanti. ext.de præſcript. Et ſine actione nemo experitur. l. ſi pupilli. §. fin.ff.de negot. geſt. Et hoc quo ad agendum; nam per viam exceptionis, poteſt perpetuò excipi de nullitate ſententiæ, quia omnes exceptiones ſunt perpetuæ. l. purè. §. fin. ff.de dol.except. præter exceptionem non numeratæ pecuniæ. Inſtit. de liter. oblig. §. vnic. & exceptionem non numeratæ dotis. l.in dotibus. C.de dot. caut.non num.

ET reſpicit etiam pendentia.

QVIA licet ante conſtitutionem quis non ſit in culpa per eius contrauentionem, & regulariter non debeat pati detrimentum in actibus geſtis ante illam. c.cognoſcentes.ext.de conſtit. Tamen quoniam propter bonum publicum, & vbi fraus eſt nimium præſumpta, & præſertim ſi eſt contra ius naturale, Princeps poteſt extendere conſtitutionem etiam ad actus geſtos ante illam. c.fin. de conſtit.& c. cum tu.de vſur. Ideo ad cauſas qualitercunque tunc pendentes, fuit ad commune bonum hæc conſtitutio extenſa. vt in tex. & ſimile in Clem. diſpendioſum. de iudic.

Cap. 2. Paſtoralis.

SENTENTIA lata contra citatum extra citantis territorium exiſtentem, nulla eſt ipſo iure.

QVIA vbi ceſſat vera, vel ficta contumacia, ibi contra abſentem non poteſt ferri ſententia. l. ea, quæ. C. quomod. & quand. iud. Et quoniam extra territorium, iudex aliquem citare non poteſt. c.fin. de conſtit.in 6. Et paria ſunt non eſſe, & non legitimè eſſe. l.quoties.ff. qui

qui ſatiſd.cog. Ideo ſententia lata contra talem non legitimè citatum ; non tenet, & non meretur dici ſententia. vt in tex. & l.de vnoquoque. ff.de re iudic. Qualiter autem fit procedendum contra exiſtentem extra territorium. Diſtingue, quod aut loquimur de iudice generali, vt domicilij, vel originis, & tunc, aut ſubditus latitat, aut non ; primo modo citatio arctat eum, vt ſi intra territorium latitaret. Innoc.in c. 1. de raptor. Secundo caſu tenet citatio, vt afficiat bona, dummodo fiat ad domum, vel eccleſiam. c. ex tuæ.de cler. non reſid. non autem perſonam.d.c fin.de conſtit. in 6. Aut de iudice ſingulari, vel rei, de qua eſt quæſtio, vel contractus, vel delicti; primo caſu citatio non tenet, vt arctet perſonaliter citatum, ſed bene, vt cõtra eum procedatur ſuper re illa. c.quoniam. §.in alijs. vt lit. non cont. & c. prout. de dol. & cont. Secundo caſu etiam non tenet, niſi in hoc, quod procedatur ſecundum formam.c.Romana.§.contrahentes. de for. comp. in 6. Tertio caſu diſtingue, aut crimen eſt graue, & etiam citatio citatum non arctat, ſed habet locum remiſſio. Authent. vt nulli iudic.§.ſi verò quis. coll.9. Aut eſt leue, & etiam nec tenet citatio, nec habet locum remiſſio, ſed fiet citatio per iudicem, vbi talis moratur ad requiſitionem iudicis delicti, & arctabitur perſonaliter, ita quod ſententia in eum poſtea lata teneat.c.1.de priuil. in 6.& Rota deciſ.15.de iudic.in nouis.

Liber Secundus. Titulus XXVIII.

DE APPELLATIONIBVS, recuſationibus, & relationibus.

In Decretal. Cap.1. Dilecti.

***COLLATIO** beneficij facta poſt appellationem ex probabili, & veriſimili cauſa interpoſita, eſt ipſo iure nulla.*

QVIA appellatio legitimè interpoſita ſuſpendit iuriſdictionem iudicis à quo, & cauſam deuoluit ad ſuperiorem iudicem ad quem. c.ſi à iudice. infr. in 6. Et quoniam ea, quæ fiunt à iudice, ſi ad eius non ſpectant officium, viribus non ſubſiſtunt. c.ea, quæ. de reg.iur. in 6.Ideo collatio beneficij facta poſt legitimam appellationem, non eſt valida. vt in tex.& infr. c.bonæ.

Cap.

Cap. 2. Inter cætera.

APPELLATIO generalis reſpectu cauſæ non valet.

QVIA appellatio eſt adinuenta ad remouendum grauamen, quod à iudice malitioſè, vel ignoranter infertur. infr. c. ſuggeſtum, & l. 1. ff. eod. Et quoniam reſpectu cuiuſlibet cauſæ tentandæ in futurum, non poteſt prætendi grauamen de præſenti. infr. c. conſuluit, il 2. Ideo generalis appellatio non reſtricta ad certam cauſam, reprobatur. vt in tex. & infr. c. vt debitus.

Cap. 3. Ad noſtram.

A correctione legitima non appellatur.

QVIA remedium appellationis non eſt inuentum, vt alieni à religionis, & ordinis obſeruantia exorbitanti, debeat in ſua nequitia patrocininm exhibere. vt in tex. & l. præfecti. ff. de minor. Et qnoniam debemus vti rebus eo modo, ad quem ſunt inſtitutæ. c. is autem. 22. q. 2. Et non eſt alicui danda occaſio delinquendi. Matth. cap. 18. & rei criminum plerumqne ad euitandas pœnas, & ſuperiorum ſubterfugienda iudicia, querelas, & grauamina ſimulant, vt appellationis diffugio iudicis proceſſum impediant. infr. c. cum ſpeciali. §. porrò. Ideo ne remedio ad innocentiæ præſidium inſtituto, ad iniquitatis defenſionem homines abutantur, appellatio à legitima correctione non eſt admittenda. vt in tex. & Concil. Trid. ſeſſ. 13. cap. 1.

NISI modus excedatur.

QVIA appellatio debet eſſe remedium oppreſſi contra iudicē grauantem. l. 1. ff. eod. Et quoniam qui nimis emungit, elicit ſanguinem. Prouerb. cap. 30. Et qui corrigit vltra modum, in eo, quod eſt vltra, grauat ſubditum. inf. c. reprehenſibilis. Ideo à ſuperiore excedente modum in corrigendo poteſt appellari. vt in tex. & infr. c. de priore.

Cap. 4. Perſonas.

SI appellans intra terminum à iudice, à quo appellauit, vel à ſe ipſo, ſtatutum, appellationem non proſequitur, ſententiæ, vel iudicio illius ſtare compellitur.

QVIA terminus iſte hominis ſuccedit loco termini iuris, qui regulariter ad appellationem proſequendam eſt vnius anni, & ex cauſa biennij. infr. c. quod ad conſultationem. Et quoniam qui non proſequitur appellationē intra debitū tempus, cenſetur non appellaſſe, & ſententiæ contra eū latæ tenetur parere. l. fin. §. illud. C. de temp. appell. Ideo ſimiliter compellitur ſtare ſententiæ, ſi appellationē ab illa interpoſitam, non eſt proſecutus intra terminum à iudice ſtatutum, vel à ſe aſſumptum ad ipſam proſequendam. vt in tex. & infr. c. oblatæ.

T Cap.

Cap. 5. Cum ſit.

APPELLANS ad proſequendum habet annum.

QVIA multi appellant non ad effectum, vt à grauamine, quod ſimulant ſibi eſſe à iudice illatum, releuentur, ſed vt iudicis proceſſum, & ſententiæ executionem ſuſpendant. infr. c. cum ſpeciali. Et quoniam fraudibus eſt obuiandum. c. plerumque. de reſcript. Et lites ſunt amputandæ. l. properandum. C. de iudic. Ideo ſi ante ſententiam, vel poſtea fuerit appellatum, ipſi appellanti præfigitur regulariter à iure terminus vnius anni, intra quem debeat proſequi appellationem, vt ſic nec eis refugium impediatur, nec lites in infinitum protrahantur. vt in tex. & Authent. ei, qui. C. de temp. appell.

ET ex cauſa biennium.

QVIA poteſt facilè contingere, quod intra annum quis non proſequatur appellationem, non ex ſuo defectu, ſed vel quod per iudicem ſteterit, vel quod ob aliam inexorabilem cauſam ſubſecutam fuerit legitimè impeditus. l. fin. §. illud. C. d. tit. de temp. appell. Et quoniam rem, quæ culpa caret, in damnum vocari non conuenit. c. 2. de conſtit. Ideo ſi intra annum quis non fuerit appellationem proſecutus, ex neceſſaria, & euidenti cauſa, ei aliud annale tempus indulgetur, vt in tex. & d. Authent. ei, qui.

NISI iudex moderetur.

QVIA iudex poteſt ex cauſa mutare omnem dilationem datam à lege, ſiue arctando, ſiue prorogando, prout cauſæ qualitas, & quantitas, vel perſonarum obſequium, aut contumacia, viderit expedire. l. 2. ff. de re iudic. Et quoniam ſæpe interponitur appellatio, & poſtea fraudulenter omittitur eius proſecutio. infr. cap. cum ſpeciali. Et hoc poteſt melius iudicis officio diſcerni, quàm aliqua locutione exprimi. l. ratum. ff. de ſolut. Ideo licet regulariter induciæ, quæ dantur à lege ſint ſeruandæ. c. indultum. de reg. iur. in 6. Ex cauſa tamen poteſt iudex illas mutare, & terminus ab eo aſſignatus operatur eundem effectum, quem operabatur ille, qui competebat à lege. vt in tex. & infr. cap. conſuluit, il 1. Et ad hoc vide Concil. Trident. ſeſſ. 25. cap. 10.

ET ſi intra id tempus non proſequitur, rata manet ſententia.

QVIA lapſus huius temporis operatur, vt ille, qui non eſt intra ipſum appellationem proſecutus, cenſeatur non appellaſſe. d. §. illud. Et quoniam qui intra decendium non appellat, ſententiæ latæ parere tenetur. c. quod ad conſultationem. ſup. tit. prox. & l. ingenuum.

genuum. ff. de ſtat.hom. Ideo ſi is, qui appellauit, cauſam appellationis non fuerit intra debitum tempus proſecutus, ſententia lata tenet, ſi poſt ſententiam appellauit, & à cauſa ſua cecidiſſe videtur, nec vltra ſuper eodem negotio auditur. vt in tex. & d. Authent. ei qui. non enim amplius præſumitur, quod prouenerit difficultas à iudice, quem poterat apud ſuperiorem querelare, ſi per tot tempus litem non expediebat, nec ex alio impedimento, per quod poterat apud Principem ſupplicare, ſed cenſetur ex proprio defectu malitioſè protraxiſſe. d. ſ.illud.

V E L redit ad primum, ſi ante ſententiam appellauit.

QVIA vbi cœptum eſt iudicium, ibi & finem accipere debet.l.vbi acceptum. ff.de iudic. Et quoniam talis fingitur non appellaſſe, d.ſ.illud. Ideo qui ante ſententiam appellauit, & intra debitum tempus non eſt appellationem proſecutus, debet ſtare iudicio iudicis à quo, ac ſi ab eo non appellaſſet. vt in tex.& ſup.c.prox.

ſ. Præterea.

Q V I de crimine impetitur, appellare poteſt.

QVIA appellatio eſt adinuenta ad remouendum grauamen, quod per iniquitatem, vel imperitiam iudicantium alicui infertur.inf. c. cum ſpeciali, & l.1. ff.eod. Et quoniam per iudicem non ſolùm poteſt inferri grauamen in cauſa ciuili, ſed etiam in criminali, in qua forſan condemnaret abſoluendum, vel grauiorem pœnam imponeret, quàm eſſet infligenda. cap. qualiter. de accuſat. & l. à proconſulibus. C.de appell.Et in criminali vertitur maius periculum, quàm in ciuili, cum in illa agatur ad publicam pœnam, in hac ad intereſſe partis; in illa tractatur de corpore, & vita hominis, in hac de externis fortunæ bonis.l.ſciant. C.de probat. Et vbi maius periculum vertitur, cautius eſt agendum. c. vbi. de elect. in 6. Ideo qui de crimine conuenitur, ſi grauatur, debet per appellationis præſidium ſubleuari. vt in tex. & l. non tantum.ff.eod.

N I S I ſit notorium.

QVIA in notorijs reus non opprimitur,cum ſua culpa oculis omnium ſponte ſe ingerat, & clare appareat.c.quæ Lotharius. 2.q. 1. Et quoniam appellationis remedium non eſt ad defenſionem iniquitatis inſtitutum. infr. c. ſuggeſtum. Ideo notoriè crimino ſus, vt ſi eſt conuictus, & ſponte confeſſus, appellans non auditur. vt in tex. & l.2.C.quor.appell.non recip.Et ad hoc vide Concil.Trid.ſeſſ.24 cap. 10. Quando autem dicatur aliquid eſſe notorium, not. in c. cum olim. de verb.ſign.& in c.manifeſta.2.q.1.

Cap. 6. Ad hæc.

CORAM iudice, à quo appellaui in vna cauſa, poſſum in alia conueniri.

QVIA immediata cauſa appellationis eſt grauamen. infr. c.ſuggeſtum. Et quoniam qui grauatur in vna cauſa, non per hoc grauatur in alia.infr.c.paſtoralis.& l.Papinianus.ff.de minor. & ceſſante cauſa.ceſſat effectus.infr.c.cum ceſſante. Ideo appellatio ſuſpendit iuriſdictionem iudicis in ea cauſa,in qua eſt appellatum, non autem in alia,in qua non grauauit,& quæ ab illa eſt ſeparata.vt in tex. & l.vnic.ff.apud eum, à quo appell.

NISI eum recuſem vt ſuſpectum.

QVIA ſuſpicio non fundatur ſuper grauamine, ſed ſuper iniquo iudicis animo.c.cum ſuper.de offic.deleg.Et quoniam qui declarauit ſe fouere malum animum contra aliquem in caſu, quo eum grauauit,præſumitur, quod etiam in ſimilibus erit talis, niſi appareat mutatus.c.ſcribam.de præſumpt.Et quodammodo naturale eſt ſuſpectorũ iudicum inſidias declinare, & inimicorum iudicium velle refugere. c.quod ſuſpecti.3.q.5.Ideo iudex,qui in vna cauſa grauauit, poteſt in alia vt ſuſpectus recuſari, licet non poſſit per viam appellationis in illa ab eo recedi. vt in tex. & infr. c.propoſuit.Debet tamen prius probari grauamen,quàm eius ſuſpicio legitima iudicetur. Io.And.hic.

Cap. 7. Si duobus.

SI à iudice inferiori vnus appellat ad Papam,alius ad inferiorem, tenetur appellans ad Papam comparere ad citationem iudicis inferioris, ſaltem allegaturus appellationem ſuam.

QVIA ex quacunque cauſa quis vocatur in ius ab eo,qui iuriſdictioni præeſt,etiam ſi dubium ſit,an ſit de ſua iuriſdictione, debet comparere, vt per allegationem ſui iuris appareat,an ab eo ſit exemptus:alias erit de ſua contumacia puniendus, niſi pro ſimplicitate excuſetur.l.2.ff.ſi quis in ius voc.non ier.Et quoniam appellatio, quæ ſit ad proximum ſuperiorem,ei defert iuriſdictionem. infr.c.vt debitus; licet illa ſit eſidibilis,ſi alter appellauit ad Papã.c per tuas. de maior. & obed. Ideo ſi talis non comparet ad allegãdam appellationem ſuam interpoſitam ad Papam,poterit pro iſta ſua contumacia ab ipſo iudice puniri, & ſi illa erit grauis, excommunicari. vt in tex. & infr. c. cum parati.

ALIAS valebit proceſſus à minori.

QVIA in tali appellatione tam Papa, quàm iſte iudex proximè ſuperior habet competentem iuriſdictionem. Innocen. hic. Et quo-

quoniam poteſt eſſe, quod ille, qui appellauit ad Papam voluerit ſuæ appellationi renunciare. Abb.hic. Ideo ex quo iſte eſt citatus, & non excipit, & Papa ad ſe cauſam non aduocat, & ipſe iudex ignorat ad Papam eſſe appellatum, ipſe in cauſa valide procedit. vt in tex. & l. ſi forte.ff.de offic.præſid.

NISI ſciuerit appellationem interiectam ad Papam.

QVIA qui aliquid ſcit, de eo amplius certiorari non oportet. l. 1.in fin.ff.de act.empt. & vend.Et vbi certum eſt, quod quis non eſt de iuriſdictione alicuius, ad eius citationem ille comparere non tenetur.l.fin.ff.de iuriſd.omn.iud.Et quoniam ne continentia cauſæ diuidatur, vnica debet præualere appellatio. l.nulli. C. de iudic. Et propter dignitatis excellentiam eſt præponenda illa, quæ fit ad Papam. c.cum in diſtribuendis. de temp.ordin. Ideo ex quo talis iudex ſcit ſe iuriſdictionem in huiuſmodi appellatione non habere, non valet eius proceſſus, nec ſuper ipſa cauſa principali, nec ſuper non comparentis contumacia. vt in tex.& l.ſi prætor. §.fin.ff.de iudic.

§. Denique.

A ciuili iudice, qui non eſt de temporali iuriſdictione eccleſiæ, non appellatur ad Papam.

QVIA licet in poteſtate Papæ ſit vterque gladius, ſpiritualis, ſcilicet,& materialis, per quos deſignatur eius auctoritas, non ſolùm in ſpiritualibus, ſed etiam in temporalibus ſuper omnes. c. vnam ſanctam. de maior. & obed. in extrauag. com. & cap. ſolitæ. ſup. eod. tit. Tamen quoniam Papa non exercet actu vbique iuriſdictionem temporalem, niſi in cauſis concernentibus fidei fauorem, vel deficiente ſuperiore. c.nouit.de iudic. & c.ad apoſtolicæ.de re iudic.in 6.& regulariter non intendit aliorum Principum iuriſdictioni in aliquo detrahere. c. cauſam. qui fil. ſint leg. Ideo in terris eccleſiæ, in quibus ipſe exercet actualem iuriſdictionem etiam in temporalibus, appellatur ad Papam; in alijs autem, & ſi de conſuetudine eccleſiæ teneat talis appellatio, ſecundum tamen iuris rigorem regulariter à laicis ad eum non appellatur. vt in tex.& c. lator. qui fil. ſint leg.

Cap. 8. Ex ratione.

LAPSVS biennij non præiudicat appellanti, quominus ex cauſa legitima audiatur.

QVIA imputari non debet ei, per quem non ſtat, ſi non faciat, quod per eum fuerat faciendum.c.imputari. de reg. iur. in 6. Et quoniam ſæpe contingit, vt in cauſis ſuperſedeatur propter compromiſſum, quod in aliquem faciunt partes, vel propter aliam cauſam, de expreſſo ipſarum partium conſenſu. infr. Clement. quandiu. vel ex

T 3 to

eo quod lis ſit in conſiſtorio Principis, & ipſe propter alia impedimenta, illam non determinat. Authent. ſed & lis. C.de tempor.appell.Ideo in his caſibus appellans ipſo iure conſeruatur illæſus, vt ei lapſus biennij non præiudicet, quin poſtea debeat in cauſa audiri. vt in tex. & infr.c.ex inſinuatione.

SALTEM per beneficium reſtitutionis in integrum.

QVIA reſtitutio in integrum fundatur ſuper æquitate, vt quandocunque æquitas requirit, illa à Principe concedatur. c. ex literis. de in integr.reſtit. Et quoniam rem, quæ culpa caret, in damnum vocari non conuenit. c. 2. de conſtit. Ideo licet regulariter per lapſum biennij, appellatio ſit cenſenda deſerta. l.fin.§.illud. C.de temp. appell.tamen ſi æquitas appareat, propter quam appellãs debeat etiam poſtea audiri, poterit ei in integrum reſtitutio concedi. vt in tex.& c.anteriorum,& ibi gloſ. ver. vitium. 2.q.6.Quæ reſtitutio fiet ad tantum tempus, quantum fuit illud, in quo iſte appellans ex legitima cauſa non eſt appellationem proſecutus. Clement. vnic. de in integr. reſtit.

Cap. 9.Meminimus.

SI reus poſt citationem, vel notitiam literarum,iuit ad curiam, delegatus in cauſa procedet.

QVIA qui ſe abſentat, poſtquam fuit citatus, vel ſcit cauſam alicui commiſſam, videtur malitioſe euitare iudicium, & de iuſtitia ſuæ cauſæ cenſetur diffiſus. infr. c.ſuggeſtum. Et quoniam malitijs non eſt indulgendum. c. plerumque. de reſcript. Et vbi cœptum eſt ſemel iudicium, & ibi finem accipere debet.l. vbi acceptum. ff.de iudic.Ideo per huiuſmodi itineris arreptionem iſte non excuſatur, quin coram iudice priùs delegato comparere, & cauſam proſequi teneatur. vt in tex. & infr. c. vt debitus.

ALIAS non.

QVIA ſi iſte non fuit priùs citatus, nec habuit notitiam de cauſa alicui commiſſa, cenſetur arripuiſſe iter ad curiam, non ad iudicium euitandum, ſed ad ſuperiorem pro exhibitione iuſtitiæ adeundum. infr.c.dilecti.& 2.q.6. c.ad Romanam. Et quoniam itinerans ex iuſta cauſa ad Papam, eſt ſub protectione ſedis apoſtolicæ, vt interim contra eum in partibus non procedatur. cap.vnic. infr.tit. prox. Ideo ſi ante citationem, vel notitiam, quod cauſa ſit commiſſa, quis ad curiam iter arripuerit, non eſt in partibus contra eum à iudice aliquatenus procedendum. vt in tex. & infr.c. vt noſtrum.

Cap.

Cap. 10. Super eo, il 1.

SVPERSEDETVR propter articulum, in quo eſt appellatum, etiam ſuper principali cauſa, ſi ſine illo articulo expediri non poteſt.

QVIA ſi iudex ad quem, cognoſceret ſuper articulo, de quo appellatur, & iudex à quo, eodem tempore cognoſceret ſuper cauſa principali, cui articulus ille eſt connexus, continentia cauſæ diuideretur, & partes in diuerſis iudicijs, maioribus laboribus, & expenſis fatigarentur. c.1.de cauſ.poſſ.& propr. & c. diſpendia. de reſcript.in 6. Et quoniam continentia cauſæ diuidi non debet. l. nulli.C. de iudic. Et litium vexationes ſunt amputandæ. c.finem.de dol.& cont. Ideo ſi legitimè ſuper vno articulo appellatur, & cauſa principalis ſine illo terminari non poteſt, iudex à quo debet ſuperſedere in vtroque.vt in tex.& l.1.ff.de quib.reb.ad eund.iud.eat.

ſ. Si autem.

NON obſtante appellatione, ex falſa cauſa, interpoſita, poteſt iudex ad vlteriora procedere.

QVIA talis appellacio cenſetur fraudulenter interpoſita.l.ſi veteris.C.de fid.inſtr.Et quoniam appellatio non debet eſſe præſidium iniquitatis.infr.c.cum ſpeciali.Ideo ſi quis ex falſi ſuggeſtione in appellationem prorupit,non eſt ſententia ſuper hoc differenda. vt in tex. & infr. c.vt debitus.

Cap. 11. De appellationibus.

ETIAM pro minoribus, ſeu leuioribus cauſis, appellari poteſt.

QVIA non eſt quantitas cauſæ, quæ faciat, vt ſit introducta appellatio, ſed grauamen à iudice malitioſe, vel ignoranter illatum. l. 1. ff. eod. Et quoniam grauamen ita poteſt inferri in cauſis magnis,ſicut in paruis. gloſ.hic,ſicut furtum committitur etiam in rebus paruis.c.fur.14.q.6. Ideo appellationibus,pro cauſis minimis, interpoſitis, non minus,quàm ſi pro maioribus fierent, eſt deferendum. vt in tex.& infr.c.ſuggeſtum.

Cap. 12. Super eo, il 2.

SECVNDVM canones appellatur etiam ante ſententiam.

QVIA ius canonicum principaliter intendit præcidere peccata, & dirigere homines in Deum.ſup.in procem. Decretal. & magis attendit æquitatem, quàm rigorem gloſ.in l.1.ff.à quib.appell.non lic. Et quoniam facilius prouidetur aduerſus iudicis iniquitatem, & æquius quælibet pars illæſa ſeruatur, ſi à quolibet grauamine admittitur appellatio,quàm ſi tantùm à diffinitiua appelletur.infr.c.vt debitus.Ideo

ſacri canones,ante,& poſt litis conteſtationem,& in prolatione ſententiæ, & poſt, ſingulis facultatem tribuũt appellandi. vt in tex. & ſup. c. cum ſit.

SECVNDVM leges non.

QVIA ius ciuile principaliter intendit publicum reipublicæ bonum. Inſtitut.in proœm. Et vt lites citò expediantur. l. properandum. C.de iudic. Et quoniam per longas lites laboribus, & expenſis litigantes ſæpe grauantur. c.finem.de dol.& cont. Et non admittendo appellationem, niſi à diffinitiua, lites citius expediuntur. l. fin. C.de ſent.& interl. omn. iud. Ideo leges ſæculares appellationem ante ſententiam regulariter non admittunt. vt in tex.& l. ante.C.quor. appell.non recip.

NISI in quibuſdam caſibus.

QVIA ſunt aliqui caſus, in quibus, ſi ab interlocutoria non poſſet appellari,grauamen per illam illatum, eſſet poſtea irreuocabile.c.ſignificantibus. de offic.deleg.& Authent.habita, & ibi gl. C.ne fil.pro patr.puta, ſi iudex decreuerit,aliquem eſſe torquendũ, vel ſi poſt grauamen non expectatur diffinitiua, puta,ſi quis pronunciauerit,ſe non eſſe iudicem. l.2. ff.de appell.recip. Et quoniam nulla lex debet permittere, vt quis in iudicio iniuſtè opprimatur. c. erit autem. diſt.4.ne inde naſcantur iniuriæ, vnde ius debet oriri.l.meminerint. C. vnde vi. Ideo licet regulariter de iure ciuili, ante ſententiam diffinitiuam non appelletur. l.apertiſſimi. C.de iudic.in ijs caſibus tamen, in quibus per interlocutoriam præiudicium irreparabile generaretur, etiam de iure ciuili appellatio admittitur. vt in tex. & l. intra vtile. ff. de minor.

APPELLATIO, & recuſatio æquiparantur in hoc, quod ſicut in appellatione requiritur cauſa rationabilis, ita & in recuſatione.

QVIA ſicut naturale eſt, per appellationem iudicis grauamen euitare. infr.c.ſuggeſtum. ita & per recuſationem,ſuſpectorum iudicum inſidias declinare. c.quod ſuſpecti.3. q.5. Et ſicut appellatio non debet eſſe præſidium iniquitatis. infr. c.cum ſpeciali. ita & recuſatio non debet eſſe impedimentum iuſtitiæ adminiſtrandæ. inf. c.nouit. Et quoniam vbi eadem eſt ratio, ius idem conſtitui oportet.l. illud. ff.ad leg.aquil. Ideo ſicut appellatio, cauſa probabili non expreſſa, ante ſententiam non admittitur. infr. c. vt debitus. ita nec recuſationis exceptio eſt ſine expreſſa eius probabili cauſa, admittenda.vt in tex.& c.ſuſpicionis. de offic.deleg.

TEM-

TEMPVS aſſignatum iudici ad cauſam decidendam, incipit currere à tempore præſentationis reſcripti.

QVIA ante præſentationem reſcripti iudex non habet iuriſdictionem in actu, ſed in habitu.c.paſtoralis.§.quoniam.de reſcrip. Et quoniam fruſtra videretur eſſe appoſitum tempus in reſcripto ad cauſam decidendam, ſi illud curreret, antequam iudex ipſam decidere poſsit.c.prçterea.de offic.deleg.& l.aliquando.C.ad ſen.conſ. Velleian.Ideo ſi intra certum tempus lis decidenda comittitur, ex tunc tempus incipit currere, cum iudices contigerit literas recepiſſe. vt in tex. & c.plerunque. de reſcript. Vnde vt cautius agatur, quando in reſcripto eſt appoſitum tale tempus, debet fieri adnotatio authentica de præſentatione illius, vt ſic appareat, quanto tempore durat iuriſdictio; & præſentans debet aduertere, ne illud præſentet, quando iudex eſt legitimè impeditus propter abſentiam rei, vel propter aliam iuſtam cauſam, ne tempus inutiliter labatur. Ioan.And. hic.

Cap.13. Peruenit, il 1.

CONVENTVS ſuper iniuria clerici, vel ſuper adulterio, appellare poteſt.

QVIA appellatio fuit inſtituta, vt ſit præſidium litigantibus, ad grauamen, à iudice illatum, remouendum. infr. c.ſuggeſtum. Et quoniam qui pro aliquo delicto conuenitur, poſſet à iudice grauari, tum declarando eum delinquentem, qui forſan innocens exiſtit. c.qualiter. de accuſat. tum imponendo pœnam maiorem, quam debeatur delicto.infr.c.reprehenſibilis. Ideo pro crimine conuentus, appellationis remedio regulariter carere non debet.vt in tex.& ſup. c.cum ſit.

NISI ſit notorius.

QVIA notorius delinquens, ſi pro illo crimine puniatur, & modus in pœna non excedatur, non poteſt prætendere grauamen, cum oculis omnium ſua culpa pateat manifeſta. infr. c.prox. & c. quæ Lotharius. 2. q. 1. Et quoniam appellationis remedium ad iniquitatis defenſionem non eſt trahendum.infr. c. cum ſpeciali.Ideo notorius, & publicus delinquens non poteſt per appellationem, criminis pœnam euitare.vt in tex.& ſup.c.ad noſtram.

Cap. 14. Conſuluit, il 1.

NON eſt de facili procedendum ſuper aliquo, tanquam notorio.

QVIA multa dicuntur notoria, quæ non ſunt.vt in tex.Notorium enim non facilè comprehenditur corporis ſenſu, ſed boni intellectus diſcurſu; adeo, quod etiam periti titubant, quando factum ſit notorium cenſendum:& ſæpe de notorio loquimur, & quid ſit notorium igno-

ignoramus. c.manifeſta, & ibi gloſ.2.q.1.Dicitur tamen notorium tribus modis,ſcilicet, per confeſſionem in iure factam:per ſententiam, à qua non eſt appellatum: & per rei euidentiam.gloſ. in c. fin. de temp. ordin.Et quoniam ſi illud,quod non eſt notorium, eſſe notorium cenſeretur,ſæpe quis iniuſtè puniretur,& indebitè infamaretur.ſup.c.prox.& l.2.C.quor.appell.non recip.cum iuris ordo in notorijs neceſſario non ſit ſeruandus, c. ad noſtram, il 2. de iureiur. & cum illud pro vero accipiatur.c.de manifeſta.§.abſens. 2.q.1. Ideo ne quis grauetur,iudex debet prouidere, vt quod dubium eſt, pro notorio non habeatur. vt in tex.& c.ex parte,il 1.de verb. ſign.

IVDEX debet cogere appellantem, vt vel intra tempus conueniens appellationem interpoſitam proſequatur,vel iudicio ſuo, illa remota, pareat.

QVIA ſicut prouidendum eſt, ne ſub appellationis diffugio quis euitet indebitè iudiciũ,à quo receſſit;& ne aliud eludat, ad quod prouocauit,& in quo, forſan fraudulenter, appellationem non proſequitur.infr. c.cum ſpeciali:ita iuſtæ pœnitudinis humanitas non eſt appellanti amputanda,ne, ſi voluerit ad iudicem,à quo appellauit,reuerti,& fauori pro ſe introducto renunciare,rigidè impediatur. c. ei, qui. §.ſi quis. 2.q.6.Et quoniam ſub huiuſmodi præcepto alternatiuo,vtriq; inconuenienti medetur.infr.c.ſæpe. Ideo iudex à quo, non cogit præcisè ad appellationem interpoſitam proſequendam: ſed alternatiue, vt vel in termino ſtatuto illam appellans proſequatur, vel,eo elapſo,iudicio ſuo,illa remota,pareat.vt in tex.& ſup. c.cum ſit.

Cap. 15. Suggeſtum.

APPELLATIONI malitioſè interpoſitæ non eſt deferendum.

QVIA appellationis remedium non ad deprimendam cuiuſque iuſtitiam, ſed ad remouendum grauamen,fuit inſtitutum. infr. c.cum ſpeciali.& l.1.ff.eod. Et quoniam multi appellant ad iuſtitiam fraudulenter euitandam.ſup.c.ad noſtram. Ideo vbicunque appellatio apparet ex fraude,& non propter grauamen,interpoſita,iudex illi deferre non debet,nec ob illam debet cauſam ſibi commiſſam poſtponere terminare.vt in tex.& infr.c.vt debitus. Quod enim prouiſum eſt ad cõcordiam, non debet vergere ad noxam.c.licet, il 2. diſtin. 45. Et iuris occaſio, ad iniquum diſpendium non eſt trahenda. l. cum, qui.C.de vſuc.pro empt.

Cap. 16. Ad præſentiam.

EXCOMMVNICATVS, pendente cognitione appellationis, abſolui poteſt ad cautelam.

QVIA

QVIA abſolutio, quæ datur ad cautelam, poteſt multum iuuare, & nihil obeſſe. c. ſolet. de ſent. excom. in 6. Et quoniam vbi vertitur periculum animarum, tutior pars eſt eligēda. c. 2. de homicid. Et excommunicatus non poteſt ſtare in iudicio vt actor. c. 1. de excep. in 6. Ideo ſi quis dicat, ſe poſt legitimam appellationem fuiſſe excommunicatum, & ſic eo tempore, quo iudicis iuriſdictio erat ſuſpenſa, & non poterat excommunicare. c. per tuas. de ſent. excom. vel aliter de inualiditate excommunicationis opponat, dum talis cognitio pendet, ipſe debet ad cautelam abſolutionem petere, & ſuperior ei illam concedere debet. vt in tex. & c. venerabili. de ſent. excom.

ET ſi apparet, eum legitime appellaſſe, non punitur pro eo, quod interim celebrauit diuina.

QVIA vbi non eſt culpa, ibi non debet pœna imponi. S. Thom. par. 3. q. 52. art. 1. in addit. Et quoniam excommunicatio lata poſt legitimam appellationem, eſt inualida: & ille, qui appellauit, ei contraueniendo, nō peccat; dummodo aliter non contemnat. infr. c. dilectis. Ideo appellans, qui poſt talem excommunicationem celebrat, propter illam non punitur. vt in tex. & c. 1. de ſent. excom. in 6.

Cap. 17. Cum teneamur.

SI appellans turbatur in poſſeſſione, ſuper qua fuit appellatum, iudex à quo poteſt illam poſſeſſionem ſibi reformare, appellatione in ſuo ſtatu permanente.

QVIA iudex à quo poteſt interponere officium ſuum in his, quæ tendunt ad faciliorem exitum cauſæ appellationis. Butr. hic. cum per appellationem interpoſitam, eius iuriſdictio nō ſit extincta, ſed tantum ſuſpenſa, quatenus verſatur cognitio cauſæ appellationis. c. à iudice. eod. in 6. Et quoniam ad faciliorē cauſæ exitum intereſt, vt, appellatione pendente, nihil attentetur. l. fin. C. vt lit. pend. Ideo non obſtante appellatione, poteſt iudex à quò reuocare attentata in præiudicium appellationis, dummodo in cognitione ipſius appellationis ſe non intromittat. vt in tex. & c. 2. & ibi gloſ. de matr. con. contr. interd. eccl.

Cap. 18. Conſuluit il 2.

GENERALIS, & vaga appellatio reſpectu cuiuslibet grauaminis, non valet.

QVIA appellatio eſt adinuenta ad remouendum grauamen, quod à iudice infertur. ſup. c. ſuggeſtum. & l. 1. ff. eod. Et quoniam reſpectu cuiuslibet cauſæ intentandæ in futurum, non poteſt prætendi grauamen de præſenti. infr. c. vt debitus. & l. eius, qui. ff. ſi cert. pet. & ceſſante cauſa, ceſſat effectus. infr. c. cum ceſſante. Ideo ſi generaliter

Digitized by Google

liter quis appellationem interponit ab omni grauamine, quod ſibi cõtingere poteſt, huiuſmodi appellatio tenere non debet. vt in tex. & ſup. cap. inter cætera.

SED reſtricta ad certam cauſam ſic.

QVIA quando appellatio reſtringitur ad certam cauſam, tunc vel grauamen præceſſit, vel prætenditur de præſenti in aliquo articulo. d. c. vt debitus. Et quoniam propter continentiam, & connexitatem, ſeu vnitatem cauſæ, videtur tale grauamen totam cauſam contigiſſe. ſupr. c. ſuper eo. & l. vulgaris. ff. de furt. Ideo ſi quis appellat ab aliquo iudice ſuper omni grauamine, quod in vna cauſa ſibi poſſit inferri, quanquam generaliter talis appellatio ſit interpoſita, appellationi tamen eius eſt ab eodem iudice deferendum. vt in tex. & l. in tradendis. ff. commun. præd.

Cap. 19. Cum parati.

APPELLATIO friuola non excuſat inferiorem, quominus teneatur obedire ſuperiori.

QVIA remedium appellationis non eſt inuentum, vt alicui à religionis, & ordinis obſeruantia exorbitanti, debeat in ſua nequitia patrocinium exhibere. ſupr. c. ad noſtram. Et quoniam ſubditus, qui non obedit ſuperiori licita præcipienti, peccat. cap. ſi quis. de maior. & obed. & c. ſi dominus. 11. q. 3. Ideo per appellationem, ſine rationabili cauſa interpoſitam, quis non excuſatur, ſi iuſto ſuperioris mandato non paret. vt in tex. & Concil. Trid. ſeſſ. 24. cap. 10.

ET vt de contemptu puniatur.

QVIA contemnere ſuperiorem, & eius præcepta negligere, eſt peccatum. cap. certum. 11. q. 3. Et quoniam peccata non debent tranſire impunita. S. Thom. par. 3. q. 2. art. 1. Ideo ſi quis contemnit ſuperiorem, per friuolam appellationem non excuſatur, & pro tali contemptu venit puniendus. vt in tex. & ſupr. c. ſi duobus.

NISI innocentiam ſuam aliter purget.

QVIA rem, quæ culpa caret, in damnum vocari non conuenit. c. 2. de conſtit. Et quoniam poteſt eſſe, quod ex legitimo impedimento quis non fecerit, quod ſuperior iubebat. cap. 1. de dol. & cont. & de iure canonico non punitur temerè appellans, quando aliter non peccauit. gloſ. in l. 1. ff. à quib. appell. non lic. Ideo qui remouet præſumptionem, quæ erat, quod friuole appellaſſet in contemptum præcepti facti à ſuperiore, etiam ſi poſtea eius appellatio denuntietur inualida, non per hoc punitur. vt in tex. & infr. cap. vt debitus.

Cap.

Cap. 20. Ad hæc. & Cap. 21. Quæſtioni.

SI mandatum factum ei, qui iurauit ſtare iudicio eccleſiæ, excedit limites iuramenti, & licitæ promiſſionis, appellare poterit.

QVIA iuramenta generaliter præſtita, ſunt reſtringenda ad cauſam honeſtam, & veriſimiliter cogitatam. cap. quintauallis. de iureiur. Et quoniam mandatum alicui factum ratione eius iuramenti, ſi limites illius excedit, grauat iurantem. c. 1. de iureiur. in 6. Ideo propter illud grauamen poteſt licite appellari. vt in tex. & ſupr. c. peruenit.

ALIAS ſecus.

QVIA iuramenta licita ſunt ſeruanda. c. ſi verò. de iureiur. Et quoniam iudex, qui præcipit alicui, vt adimpleat, quod iurauit, eum non grauat, ſed ad euitandum peccatum prouidet. c. quanto. de iureiur. Ideo ex quo in iſto caſu iurans non grauatur, eius appellatio non tenet. vt in tex. & infr. c. cum ſpeciali.

Cap. 22. Præterea, il 1.

APPELLANS ab ordinario, poſtea de delicto ab eo commiſſo puniri poteſt per ipſum ordinarium; & idem de antea commiſſis, ſi nunc de illis accuſetur.

QVIA appellatio non ſuſpendit iuriſdictionem iudicis à quo, niſi in cauſa, in qua fuit interpoſita. ſupr. c. cum teneamur. Et quoniam ordinarius non habet iuriſdictionem reſtrictam ad certam cauſam, & ad eum ſpectat delinquentes coercere. c. 1. de offic. ordin. Et appellatio non debet quemquam in peccatis enutrire. ſupr. cap. ſuggeſtum. Ideo ſi aliqui ad ſuperiorem in vna cauſa appellant, talis appellatio non debet eos tueri, quominus eorum exceſſus ab inferiore iudice loci debita pœna corrigantur. vt in tex. & infr. c. propoſuit.

Cap. 23. Conſtitutis, il 1.

QVI non detulit appellationi ſui aduerſarij, de ſua poſteriori circa idem contra eum excipere nequit.

QVIA quod quiſque iuris in alium ſtatuerit, conuenit, vt & ipſe eodem iure vtatur. l. 1. ff. quod quiſque iur. Et fruſtra legis implorat auxilium, qui committit in legem. c. quia fruſtra. de vſur. & l. auxilium. ff. de minor. Et quoniam qui non detulit appellationi aduerſarij, videtur illam reprobaſſe vt iniuſtam. infr. cap. ſæpe. Ideo non tenetur iudex, nec aduerſarius deferre appellationi, cui in ſimili caſu non detulit appellans. vt in tex. & infr. c. an ſit.

Cap.

Cap.24. Propoſuit.

APPELLANS ab ordinario in vna cauſa, in alijs coram eo reſpondere tenetur.

QVIA appellatio non eximit appellantem à iudicis iuriſdictione, niſi in eo tantum, ſuper quo appellatur.ſupr. c. cum teneamur. Et quoniam ordinarius habet in loco iuriſdictionem vniuerſalē, & non limitatam ad vnam cauſam tantum.c.1.de offic.ord. Ideo per apppellationem interpoſitam ab ordinario in vna cauſa, non impeditur eius iuriſdictio in alijs contra illum appellantem. vt in tex. & l.vnic.ff.apud eum, à quo appell.

POTEST tamen eum recuſare vt ſuſpectum.

QVIA ſuſpicio fundatur ſuper iniquo animo iudicis.c.cum ſuper. de offic.deleg. ſed appellatio fundatur ſuper grauamine.ſupr.c. ſuggeſtum. Et quoniam qui ex malo animo in vna cauſa grauauit,præſumitur,quod eodem modo erit promptus grauare in alijs. c. ſemel.de reg.iur.in 6. Et naturale quodammodo eſt,ſuſpectorum iudicū inſidias declinare,& inimicorū refugere iudiciū. c. quod ſuſpecti.3. q.5. Ideo iudex, à quo, propter grauamen in vna cauſa illatum, appellatur,poteſt vt ſuſpectus in alijs cauſis ab illo appellante recuſari. vt in tex.& ſupr. c.ad hæc.

NISI conueniatur de crimine manifeſto, & in quo non cadit excuſatio, nec ſuſpicio, vt quia imponitur pœna iuris ſurgens ipſo facto.

QVIA vbi delictum eſt manifeſtum, non poteſt iudici imputari, quod ex malo animo illud attribuat delinquenti. c. quæ Lotharius. 2. q.1. Et vbi pœna eſt determinata à iure, non poteſt dici, quod iudex grauet in ea, modum excedendo. l. reſpiciendum. ff. de pœnis. tunc enim ipſe potius videtur eſſe legis executor,quam iudex condemnans. Innoc. in c.ex parte.de verb.ſign. Et quoniam ſine legitima cauſa non poteſt ordinarij iudicis tribunal euitari.c.irrefragabili. de offic. ord. Et reipublicæ intereſt,ne delicta remaneant impunita. l.ita vulneratus.ff.ad leg.aquil. Ideo in crimine manifeſto, & cui eſt in iure certa pœna aſſignata,non poteſt ordinarius vt ſuſpectus recuſari, quantumcunque propter grauamen illatum, fuerit ab eo in alia cauſa appellatū.vt in tex.& ſup.c.cum ſit. Sed ſi pęna imponēda eſſet arbitraria,tunc poſſet iudex recuſari; licet delictū eſſet manifeſtum.Hoſt.hic.quia poſſet nocere in impoſitione grauioris pęnæ.ſup.c.ad noſtrā.Vnde quando dicitur,quod in delicto notorio iudex poteſt etiā in proprio facto, & in facto

facto ſuorum familiarium,& conſanguineorum procedere.c.irrefragabili. de off.ord. & c. & qui emendat.dıſt.45. eſt intelligendum, quando pœna illius delicti eſt determinata in lege. Abb. hic.& Bart.in l.ſi quis forte.ff.de pœnis.Secus,ſi pœna eſſet ei arbitraria. l. I. C.ne quis in ſua cauſ.ius ſibi dic. nam ex quo tunc habet intereſſe in cauſa, non cenſetur habere rectum iudicium ad pœnam arbitrandam. c. repellantur.de accuſat.& c.quatuor.11. q. 3.

Cap. 25. Qua fronte.

ABSOLVITVR excommunicatus,cautione recepta, licet aduerſarius, vel excommunicator,ne abſoluatur, appellet, ſi excommunicatio non fuit lata pro manifeſta contumacia,vel offenſa.

QVIA per huiuſmodi abſolutionem conſulitur animæ ipſius excommunicati,ne extra eccleſiæ gremium decedat.c.ſi quem.de ſent.excom.& ipſe habilitatur,vt poſſit ſtare in iudicio vt actor. c.1.de except.in 6.Et nihil deperit aduerſario, vel excommunicatori, cum eis prouideatur per ſufficientem cautionem de ſtando mandatis eccleſiæ,& de iuri parēdo.c.ſolet.de ſent.excom.in 6.Et quoniā animarum ſalus eſt maximè attendenda. c. ne pro defectu. de elect.& quod vni prodeſt, & alteri non nocet,facile concedi poteſt.c.olim.8.q.1.Ideo ſi quis pro contumacia, vel alia qualibet cauſa: interdicto, vel excommunicatione tenetur adſtrictus, & offert ſe ad iuſtitiam de his, pro quibus ſententiam ipſam excipit, iudex eum(ne in excommunicatione decedat)abſoluere poterit; etiam ſi pars aduerſa,ne abſoluatur,appellationis obſtaculum interponat; ab ipſo tamen ante abſolutionem ſufficienti cautione recepta,quod vel in præſentia Romani Pontificis, ad cuius audientiam appellatur, ſi maluerit aduerſarius,vel coram iudice,cui cauſā delegauerit,iuris pareat æquitati.vt in tex.& c. per tuas. de ſent.excom. Si autem quis eſſet excōmunicatus pro manifeſta contumacia,vel offenſa,tunc non abſolueretur ſub cautione, ſed prius deberet ſatisfacere. c. venerabilibus.§.porro.de ſent.excom.cum enim tunc clare appareat de iuſtitia latæ excommunicationis, ipſa non eſt tam facilè relaxanda, ne in eius contemptum videatur interpoſita appellatio.c.ex parte.de verb.ſign.

Cap, 26. Reprehenſibilis.

PRAELATVS ſubditum ſuſpendere, vel excommunicare non debet, niſi mònitione præmiſſa.

QVIA ſuſpenſio eſt pœna. c. 1. de ſent.excom.in 6.& excommunicatio eſt pœna maxima.c.corripiantur.24. q.3.& quāuis eius gladius ſit neruus eccleſiaſticæ diſciplinæ,& ad continendos in officio populos valde ſalutaris; ſobriè tamen, magnaq; circumſpectione exercendus eſt. Concil. Trid. ſeſſ.25. cap.3.Et quoniam in omni actu iudiciali,

ciali,in quo vertitur alicuius intereſſe,requiritur,quod ille citetur.l.de vnoquoque.ff.de re iudic.Ideo ſententia ſuſpenſionis, vel excommunicationis nunquam eſt ab homine ferenda, niſi canonica monitione præmiſſa.vt in tex.& c.ſacro.de ſent.excom. Monitio autem iſta debet eſſe trina,vel vna peremptoria continens tres terminos. c. omnes. 16. q.7.Tenet tamen excommunicatio lata à paſtore,& prælato ad illam ferendam poteſtatem habente, quamuis hæc monitio non præcedat. c.ſententia.11.q.3. ſed ipſe excommunicator ob illam ſic incompetenter latam,pœnas incurrit. c.1. de ſent. excom.in 6.& d.c.ſacro.Vnde cum excommunicatio nunquam ſit ferenda ab homine, niſi canonica monitione præmiſſa; hinc eſt, quod ab homine non fertur excommunicatio,niſi pro contumacia;ſiue in non parendo in iudicio, ſiue in non ſatisfaciendo,quod ab ipſo excommunicatore præcipitur. c. nemo,& c.epiſcopi.11.q.3. Et hæc de excommunicatione,quæ fertur ab homine; nam vbi ius illam fulminat propter delictum, tunc iudex poteſt delinquentem excommunicare ſine alia monitione.vt in tex.& c.ſi quis ſuadente.17. q.4. tunc enim nil noui videtur facere iudex,niſi ius exequendo; quod cum habeat pœnam determinatam, & cum de delicto conſtet,pars non poteſt à iudice exequente prætendere grauamen.ſup. c.prox.& l.ab executione.C. quor.appell. non recip.

NEC ſubditus contra diſciplinam eccleſiaſticam appellare poteſt.

QVIA rei criminum plerumque, ad euitandas pęnas, & ſuperiorum ſubterfugienda iudicia:querelas, & grauamina ſimulant, & appellationis diffugio,iudicis proceſſum impedire procurant.infr. c.cũ ſpeciali.Et quoniam appellationis remedium non eſt inuentum, vt alicui a religionis, & iuſtitiæ obſeruantia exorbitanti debeat in ſua nequitia patrocinium exhibere.ſupr.c.ad noſtram. Ideo vbi ſuperior non excedit modum in corrigendo, ab eius correctione appellari non poteſt.vt in tex.& Concil.Trid.ſeſſ.13.cap.1. & ſeſſ.24. cap.10. Si autem grauet in corrigendo,tunc poteſt a tali grauamine appellari. ſup. c. ad noſtram.Qui enim nimis emungit,elicit ſanguinem. Prou.c.30.

MAXIME, ſi eſt religioſus.

QVIA religioſus in profeſſione ſui ordinis,emittit obedientiæ votum,& ita propriæ voluntati renunciat,vt eius velle, aut nolle ex ſuperioris arbitrio dependere debeat. c.placuit. 16. q.1. Et quoniam ſi liceret religioſis per appellationis diffugium a legitima ſuperioris correctione ſe ſubtrahere, ſæpe contra obedientiæ votum deuenirent inſolentes, & eorum delicta cum publico ſcandalo per tribunalia propalarentur.c.ea, quæ. de ſtat. monach. Ideo præcipuè in religioſis eſt obſeruandum,ne cum pro aliquo exceſſu fuerint corrigendi, contra regularem prælati ſui,& capituli diſciplinam,appellare præſumant;ſed humiliter,

militer, ac deuotè ſuſcipiant, quod pro ſalute ſua fuerit eiſdem iniunctum. vt in tex.& Concil.Trid.ſeſſ.25.cap.4.

ET iudex à quo præfigit terminum appellanti, ad appellationem proſequendam.

QVIA à multis interponitur appellatio ad euitandum iudicium iudicis à quo, & poſtea illam non proſequuntur coram iudice ad quem,& ſic malitioſè quærunt vtriuſque iudicis ſententias euitare.infr.c.oblatæ. Et quoniam iudex à quo poteſt interponere officium ſuum in his, quæ tendunt ad faciliorem exitum cauſæ appellationis, dummodo circa cognitionem ipſius appellationis ſe non intromittat. ſupr.c.cum teneamur. Et ex cauſa iudex poteſt omnem dilationem legalem mutare. l.2. ff. de re iudic. Et appellatio non debet eſſe præſidium iniquitatis.infr.c.cum ſpeciali. Ideo licet ad proſequendam appellationem, à iure ſtatuatur terminus vnius anni, & ex cauſa biennij. l.fin.§.illud. C.de temp.appell. iudex tamen ſi videt appellantem eſſe negligentem ad ipſam proſequendã, poteſt ei terminum illum coarctare,& loco illius breuius tẽpus aſſignare.vt in tex.& ſup.c.cũ ſit.

INTRA quem ſi non proſequitur, iudex à quo reaſſumit iuriſdictionem.

QVIA talis terminus hominis eſt loco termini iuris. d.l.2. ff.de re iudic. Et quoniam ſi intra annum, vel biennium datum à lege ad appellationem proſequendam, appellans illam non fuerit proſecutus, cenſetur ipſam deſeruiſſe, & perinde habetur, ac ſi non appellaſſet. ſupr. c.cum ſit.& d. §.illud. Ideo iſte terminus aſſignatus à iudice, eſt peremptorius ad appellationem proſequendam, & eo tranſacto, & illa non proſecuta, iudex à quo procedet in cauſa,ſicut ante ipſam appellationem feciſſet.vt in tex.& infr.c.ſępe.

APPELLANS verò non proſequens appellationem ſuam,condemnatur in expenſis appellato hoc proſequenti.

QVIA qui intra debitum tempus appellationem non proſequitur, cenſetur temerè appellaſſe. Authent.ei,qui.C.de temp.appell.Et quoniam victus, qui non habuit probabilem cauſam litigandi, eſt in ſui pęnam,& in victoris releuamen,in expenſis litis condemnandus.c.calumniam.de pęnis.& l.eum,quem.ff.de iudic. Ideo in quocunque negotio aliquis appellauerit,& eo, qui appellatus fuerit,veniente, ſi ipſe appellans venire neglexerit,competentem illi recompenſationem expenſarum facere debet; vt hoc ſaltem timore perterritus, in grauamen alterius non facile quis appellet.vt in tex.& infr. c.vt debitus.Sed licet de iure canonico non procedatur contra temerè appellantem ad aliam pęnam,quàm ad condemnationem expenſarum,quas appellatus

V pro

pro illa appellatione fecit. d. c. vt debitus. de iure tamen ciuili etiam aliæ pœnæ contra temerè appellantem infliguntur. l. eos, qui. C. de appellat. & l. ab executione. C. quor. appell non recip.

Cap. 27. Ad hæc, il 3.

IVDEX à quo, non obſtante appellatione, cognoſcit de cauſa, ſi appellans non proſequitur.

QVIA qui non proſequitur appellationem intra debitum tempus, cenſetur nō appellaſſe. l. fin. §. illud. C. de temp. appell. Et quoniam ſi quis non appellat, vel aliter legitimè à iudice non recedit, cauſa debet finiri coram eodem iudice, qui illam cognoſcere cœpit. l. nulli. C. de iudic. Ideo cum à iudice ſuper aliqua cauſa fuerit appellatum, fas ei eſt, appellantes, appellatione ceſſante, compellere, vt vel appellationem interpoſitam proſequantur, vel coram ipſo iuris pareant æquitati. vt in tex. & ſup. c. conſuluit, il 1.

ET iudex, vt ſuſpectus recuſatus, poteſt alteri cauſam committere.

QVIA ſicut prouidendum eſt, ne quis cogatur coram ſuſpecto iudice litigare. c. quod ſuſpecti. 3. q. 5. ita eſt aduertendum, ne ſub prætextu friuolæ recuſationis, proprij iudicis iuriſdictio eludatur. infr. c. cum ſpeciali. Et quoniam eligendo arbitrum, qui de huiuſmodi ſuſpicione cognoſcat, vel committendo cauſam alteri de partium conſenſu, tam iudicis dignitati, quàm partium incolumitati conſulitur. c. ſuſpicionis. de offic. deleg. & c. ſi quis de for. comp. Ideo ſi alterutra partium iudicem ſuſpectum habuerit, ipſo inſiſtente, alterum eligere poſſunt, qui propoſitam inter eos valeat dirimere quæſtionem. vt in tex. & l. cum ſpecialis. C. de iudic.

Cap. 28. Peruenit, il 2.

SI canonicus, ad reſidentiam monitus, appellat, ſtatuitur ſibi terminus ad appellationem proſequendam.

QVIA talis appellatio prima fronte præſumitur fruſtratoria, cū ſit contra iuris communis diſpoſitionem, per quod tenetur quilibet clericus in beneficio reſidere. c. ex tuæ. de cler. nō reſid. & c. ſi quis in clero. 7. q. 1. Et quoniam vbi eſt præſumptio malitiæ contra appellantem, iudex debet ei præfigere terminum ad appellationē proſequendam, ne per annum, vel biennium lis fraudulenter protrahatur. ſup. c. reprehenſibilis. Ideo canonicus, qui monitus ad reſidēdum, à tali monitione appellat, debet ab epiſcopo adſtringi, vel ad reſidentiam faciendam, vel ad appellationē intra competentem terminum proſequēdam. vt in tex. & ſup. c. perſonas. Admittitur autem hæc appellatio, licet præſumatur fruſtratoria, quia illud ius commune habet plures exceptiones, quæ à reſidentia excuſant. c. relatum. de cleric. non reſid. vnde poſſet eſſe, quod

quod ex iuſta cauſa iſte non reſideret.gloſ. hic.Et de reſidentia canonicorum, & aliarum perſonarum eccleſiaſticarum, vide quid nouiſſimè diffinierit Concil. Trid. ſeſſ.24.cap.12.

ET interim deſeruitur beneficio per vicarium de fructibus beneficij ſuſtentandum.

QVIA cum iſta appellatio præſumatur fruſtratoria, non debet eius prætextu eccleſia interim clerici ſuffragio carere. ſup. c.ad noſtram. Et quoniam qui altari ſeruit, conueniens eſt, vt de altari viuat. 1.ad Corinth.cap.9. non enim eſt alligandum os boui trituranti.Deuteron.cap. 25. Et dignus eſt operarius mercede ſua.Matth. cap.10. Ideo, pendente tali appellatione, deputandus eſt clericus, qui pro illo canonico deſeruiat eccleſiæ, ſuſtentandus ex fructibus ipſius canonicatus. vt in tex. & c.cum ex eo. de elect.in 6. Et licet regulariter,appellatione pendente,nihil ſit innouandum. c. poſt appellationem. 2.q.6.& l.vnic.ff.nil nou. appell.interp. ſecus tamen eſt,quando appellatio præſumitur friuola, & per eius pendentiam cultus diuinus diminueretur. gloſ.hic.& c.cum perſonæ. de priuileg.in 6.

ET ſi appellationem non proſequitur, vel reſidentiam non facit, priuatur prabenda.

QVIA qui non vult onus, non debet habere munus. c. qui ſentit. de reg.iur.in 6. Et qui non vult facere id, ad quod ſcit ſe teneri, & poteſt,eſt in dolo. l.dolus.ff.mand. Et quoniam eccleſiaſtica beneficia non debent eſſe diu ſine proprio adminiſtratore, ne in ſpiritualibus, & temporalibus patiantur detrimentum.c.quoniam.§.porrò, vt lit. non cont. Ideo ſi talis canonicus non proſequitur appellationem intra debitum tempus, nec ad reſidentiam redit, eſt canonicatu priuandus: & ille eſt alteri, qui eccleſiæ deſeruiat, concedendus. vt in tex.& c.fin.de cleric.non reſid.

Cap. 29. Conſuluit, il 3.

A iudice iuris diſpoſitionem exequente, non appellatur.

QVIA ius neminem grauat, cum ſit rationabile, honeſtum, poſſibile, & iuſtum. c. erit autem. diſt. 4. Et quoniam iudex, qui exequitur ius, nihil aliud facit, quàm quod per ius ſtatuitur. ſup. c. ad noſtram. & l. Gracchus. C. de adulter. Et appellatio ad nihil aliud eſt inuenta, quàm ad remouendum grauamen, quod à iudice infertur. l.1.ff.de appell. Ideo à iudice ius exequente non poteſt appellari. vt in tex.& l. ab executione. C.quor. appell.non recip.

Cap. 30. Ad hæc, il 4.

QVI ante citationem, vel notitiam literarum, miſit nuncium ad Papam, appellare poteſt, ne delegatus procedat.

QVIA ſicut arreptio itineris perſonaliter facta ad ſedem Apoſtolicam, defendit itinerantem, vt cenſeatur eſſe ſub protectione Papæ, & ob id iudex in partibus non poteſt procedere contra illum, ſi non fuerit per citationem, vel notitiam literarum præuentus. infr. tit. prox. c. vnic. ſic miſſio nuncij eundem effectum debet operari: cum ille, qui per alium facit, per ſeipſum facere cenſeatur. c. vt famæ. de ſent. excom. Sed quoniam multi hoc priuilegio abutebantur, & impediebant cauſarum progreſſum in partibus, & in curia illas non proſequebantur. gl. hic. Ideo hodie talis miſſio nuncij non excuſat, & per eam non validatur appellatio, niſi fuerint obtentæ litteræ, & iudici præſentatæ. infr. c. vt debitus. & c. non ſolent. §. eius. 2. q. 6.

SECVS, ſi poſt.

QVIA Per ſolam citationem acquiritur iuriſdictio, & incipit exerceri iudicium. c. gratum. de offic. deleg. Et qui ſe abſentat, vel mittit nuncium ad euitandum ſine legitima cauſa iudicem competentem, videtur de iuſtitia ſuæ cauſæ diffiſus. ſupr. c. ſuggeſtum. Et quoniam vbi cęptum eſt iudicium, ibi & finem accipere debet. l. vbi acceptum. ff. de iud. Et appellatio non debet eſſe præſidiū iniquitatis. inf. c. cum ſpeciali. Ideo ſi poſt citationem, vel notitiam literarum, nuncius fuerit miſſus ad curiam, per ſolam talem miſſionem non validatur appellatio. vt in tex. & ſupr. c. meminimus.

Cap. 31. De priore.

QVI non detulit appellationi interpoſitæ ad Papam, mittitur cum literis ordinarij ad curiam puniendus.

QVIA qui legitimæ appellationi non defert, offendit ſuperiorem, quē parùm reuereri demonſtrat. c. qui ſcit. 2. q. 6. & lædit partē, cui debitā defenſionem aufert. inf. c. cum ſpeciali. Et quoniā Papa, qui aliorū iura tuetur, non debet pati ſe debita reuerentia fraudari. c. quia. de off. ord. in 6. Et partes non debent in iudicijs earū iuribus priuari. l. meminerint. C. vnde vi. Et ad Romanā eccleſiam ab omnibus (maximè tamen ab oppreſſis) eſt appellandū, & concurrendum quaſi ad matrem, vt eius vberibus nutriantur, auctoritate defendātur, à ſuis oppreſſionibus releuentur, quia non poteſt, nec debet, mater obliuiſci filiū ſuum. c. ad Romanam. 2. q. 6. Ideo iudex, quem per literas ordinarij conſtiterit deliquiſſe in non admittendo legitimam appellationem, ne de tali exceſſu tranſeat impunitus, ab ipſa ſede apoſtolica, ad quam fuerat appellatum, eſt puniendus. vt in tex. & c. ideo. 2. q. 6.

Cap.

Cap. 32. Quia nos.

CONTRA conſtitutiones regulares, appellatio religioſum non defendit.

QVIA conſtitutiones regulares ſunt leges religioſorum. c.in ſingulis.de ſtat.regul.Et quoniam contra ius, & diſciplinam eccleſiaſticam non appellatur. ſupr. c. conſuluit,il 3.Ideo contra religionis conſtitutiones, & ordinis obſeruantiam,religioſi appellare non poſſunt.vt in tex.& ſup.c.ad noſtram.

Cap. 33. Ad aures.

IVDEX à quo poteſt præfigere terminum appellanti, ad proſequendam appellationem.

QVIA vbi rationabilis cauſa ſuadet, iudex poteſt mutare omnem dilationem datam à lege.l.2.ff. de re iudic. Et quoniam multi appellant ad ſubterfugiendam iuſtitiam iudicis a quo, & cauſam coram iudice ad quem malitioſè non proſequuntur.infr.c.cum ſpeciali.Ideo licet de iure communi competat terminus vnius anni, & ex cauſa biennij,ad appellationem proſequendam.Authent.ei,qui.C.de temp. appell. Si rationabilis cauſa ſubeſt, iudex a quo poteſt iſtud tempus coarctare,& immutare.vt in tex.& ſup. c. cum ſit.

QVO lapſo, reaſſumit iudex iuriſdictionem.

QVIA talis terminus, qui datur à iudice, eſt loco illius termini, qui dabatur à iure.c. quod ad conſultationem. ſup. tit.prox. & ſubrogatum ſapit naturam eius,in cuius locum ſubrogatur. §. fuerat.Inſtit.de action.Et quoniam,qui non proſequitur appellationem intra terminum datum a lege,cenſetur non appellaſſe.l.fin. §. illud.C. de temp.appell.& qui non appellat, vel aliter ex cauſa indulta a iure, a iudice non recedit,vbi cœptum eſt iudicium,ibi finem accipere debet. l.nulli.C. de iudic. Ideo iuriſdictio iudicis à quo, quæ erat per appellationem ſuſpenſa.c.ſi a iudice.infr.in 6.ceſſante ipſa appellatione, reuertitur ad ſuam naturam, & in iudice eſt libera ad ipſam cauſam terminandam.vt in tex.& ſup.c.perſonas.

Cap. 34. Ad audientiam.

SI præcedente grauamine, quis ſubmittit ſe protectioni ſuperioris, habetur pro appellante.

QVIA vbi ad certum actum explicandum, non eſt præfixa ſolemnitas verborum,ſufficit exprimere conceptum, & effectum rei per æquipollens, licet non exprimantur propria verba illi actui conformia. c. petitio. de procur.ſecus vbi verba aliqua requirerentur de ſubſtantia,& forma actus.l.1. §. ſi quis ita,& ibi Bart.ff.de verb.oblig.

Et quoniam ad appellationem interponendam non eſt præfixa certa forma verborum.infr.c.vt noſtrum. Ideo licet quis non dicat, appello, ſed me protectioni ſuperioris ſubmitto,vel aliquid aliud habens eundẽ effectum, quem habet verbum, appello,ſi grauamen præcedat, eſt pro appellante habendus.vt in tex.& infr. c. dilecti.

DVMMODO ſeruauerit ea,quæ in appellatione ſunt neceſſaria.

QVIA fictio non poteſt plus operari,quàm veritas.l.cum hæres.ff. de ſtat.lib.Et quoniam talis, re vera, non protulit propria verba appellationis,ſed fingitur illa protuliſſe, propter eundem conceptum,& effectum,quem etiam iſta verba demonſtrant. vt in tex.& d.c. vt noſtrum.Ideo,vt iſte habeatur pro legitimè appellante,debet eſſe in termino,vt ſeruauerit ea,quæ requiruntur in illo,qui per propria verba appellat.vt in tex.& d. c.dilecti. Vnde ſi ſubmittit ſe protectioni ſuperioris ante ſententiam diffinitiuam, debet exprimere rationabilem cauſam, ſicut deberet facere,ſi per proprium verbum appellaret. infr. c.vt debitus.& debet petere apoſtolos, & alia, quæ in appellatione interpoſita,ſtatuuntur facienda.infr.c.1.in 6.

Cap. 35. Accepta.

CAVSA non eſt ad iudicem à quo, remittenda, appellatione adhuc non iuſtificata.

QVIA officium iudicis ad quem,eſt de appellatione cognoſcere, & illam pronunciare iuſtam,vel iniuſtam extitiſſe.l.eos.C. de appell.& quoniam iudicare eſt munus publicum.l.munerum.§. iudicandi. ff.de muner.& hon.& ab ijs,quæ publici muneris ſunt, non poteſt quis ſe ſubtrahere.l.legatus.ff.de offic.præſid.Ideo non eſt in facultate iudicis ad quem, appellationem reſpuere, & litigantes ad iudicem à quo remittere,ſed ipſemet debet de appellatione cognoſcere. vt in text. & c.ei,qui.2.q.6.Vnde iudex ad quem,vt faciat quod ſpectat ad eius officium,debet de appellatione cognoſcere, & ſi viderit illam fuiſſe legitimè interpoſitam, debet pronunciare appellationem iuſtam, ſi viderit eſſe indebitè interpoſitam,debet illam pronũciare iniuſtam.d. l.eos.Et poſtea,ſi illam pronunciauit iuſtam;ſi eſt appellatum a grauamine ante diffinitiuam, ipſe debet incipere cognoſcere de cauſa principali; ſi autem pronunciauit iniuſtam,debet remittere partes ad priorem iudicem,condemnando appellantem in expenſis.infr.c.interpoſita. Si autẽ fuerit appellatum à diffinitiua, tunc ipſe iudex ad quem,debet cognoſcere de meritis cauſæ,& videre an bene, vel male fuerit iudicatum; ſi viderit bene iudicatum,confirmabit ſententiam; ſi viderit eſſe male iudicatum,illam caſſabit. inf.c. vt debitus.Si vero plures articuli ſunt in ſententia,iudex poteſt pro parte confirmare,& pro parte caſſare,& reformare ſententiã,ſecundum,quod iuſtũ fuerit.c.Raynutius.de teſtam.

NISI

NISI de partium conſenſu.

QVIA vt cauſa non remittatur ad iudicem à quo, antequam appareat, quod fuerit male appellatum, fuit ſtatutum in fauorem appellantis, qui ab illo prætendit eſſe grauatus. d.c.interpoſita. §.ille. Et quoniam fauori pro ſe introducto quilibet renunciare poteſt. c.ad apoſtolicam. de regular. Ideò ſi appellans conſentiat, poteſt fieri hæc remiſſio, etiam ſi adhuc non conſtiterit de meritis appellationis. vt in tex.& d.§.ille. Quam remiſſionem non poteſt appellatus impedire, cum ipſe non receſſerit ab illo iudice propter aliquod grauamen; vnde etiam ſi ipſe non conſentiat huic remiſſioni, poteſt fieri remiſsio: ſed appellans eſt condemnandus in expenſis, quas propter talem appellationem fecit; in quas non condemnatur, ſi appellatus liberè huic remiſsioni conſentiat. d.c.interpoſita. §.1.

Cap 36. Poſtremo.

DELEGATVS recuſari poteſt, ſi eſt conſanguineus impetrã-tis, vel ſi fuit aduocatus eius in illa cauſa.

QVIA nemo eſt cogendus coram ſuſpecto iudice litigare. c. ſuſpicionis. de off.deleg. Et quoniam conſanguineus cenſetur, propter ſanguinis affectionem, nimium fauere ſuo conſanguineo. c.quatuor. 11. q.3. Et qui fuit in cauſa aduocatus, iam manifeſtauit animum ſuum, quòd eſt ad illam cauſam affectus, & integri, & incorrupti iudicis, cum difficultate officium exerceret. l.prætor. ff.de iuriſd.omn.iud. Ideo tam conſanguineus, quam ille, qui in cauſa fuit aduocatus, licitè poſſunt vt ſuſpecti, ab alia parte recuſari. vt in tex.& l.apertiſſimi. C.de iudic.

ETIAM datus cum clauſula, appellatione remota.

QVIA facilius admittitur iudicis recuſatio, quam ab eo appellatio; nam ad recuſandum ſufficit iniquus animus iudicis contra vnum, & eius affectio erga alium. c.quod ſuſpecti. 3 q.5. ad appellandũ autem attenditur non ſolum ignorantia, vel malitia eius, ſed grauamẽ, quod per ipſum infertur, in quo principaliter fundatur appellatio. ſup. c.ſuggeſtum, vnde licet appellatio, & recuſatio in aliquibus æquiparẽtur, non tamen procedunt de pari in omnibus. ſup.c.ſuper eo. Et quoniam ex diuerſis non fit illatio. l.Papinianus. ff.de minor. Ideo per remotionem appellationis, non impeditur legitima cauſa recuſationis. vt in tex.& infr.c.cum ſpeciali.

Cap.37. Ad hæc, il 5.

SENTENTIA interdicti non ſuſpẽditur per appellationẽ ſequutã.

QVIA interdictum eſt cenſura eccleſiaſtica ſalubriter inſtituta ad remouendum eos, in quos, vel in quorum loca fertur, ab aliqua

inobedientia,& peccato. c.1. & c. is, qui. de ſent.excom.in 6. Et quoniam diſciplina eccleſiaſtica eſt adiuuanda, vt timeatur,non autem eſt aperienda via, vt contemnatur. c.ſciendum. 8.q.1. & ſi de viribus talis ſententiæ dubitatur, poteſt peti abſolutio ad cautelam, per quam animarum ſaluti,& cenſuræ exiſtimationi conſulitur,& abſoluto nullum præiudicium infertur.c.venerabili.de ſent.excom. Et vbi vertitur animæ periculum,tutior pars eſt eligenda . c.2. de homicid. Ideo licet regulariter per appellationem executio ſententiæ ſuſpendatur,donec appellationis merita plenius fuerint diſcuſſa. c.paſtoralis.§.præterea. de offic deleg. interdicti tamen , & excommunicationis ſententiæ per appellationem ſequentem non ſuſpenduntur, vt in tex. & infr. c.paſtoralis. §. verum.

Cap.38. Cum in eccleſia.

IVDEX appellationis remittit appellantem,& cauſam ad priorem iudicem, niſi ſibi conſtiterit à grauamine, vel iniuſta ſententia fuiſſe appellatum.

QVIA qui appellationem intra ſtatutum tempus non iuſtificat, cenſetur non appellaſſe.ſupr.c.cum ſit. Et quoniam vbi cæptum eſt iudicium, ibi finem accipere debet. l. vbi acceptum . ff. de iudic. & iniuria fieret iudici à quo,ſi ſine rationabili cauſa ante litem finitam partes ab eo recedere poſſent. infr. c.vt debitus. Ideo ſi appellatio interpoſita non probatur legitima , appellans eſt remittendus ad priorem iudicem,qui in cauſa procedat,ſi fuit appellatum ante diffinitiuam: vel quod ſententiam exequatur,ſi fuit à diffinitiua appellatum. vt in tex. & ſupr. c. reprehenſibilis . Et hoc , ſi iudex à quo non detulit appellationi: nam ſi detulit,non fit ei remiſſio de neceſſitate. infr. cap. cum appellationibus. in 6. Sententia autem diffinitiua lata per iudicem à quo , ſi fuerit confirmata per iudicem ad quem , poteſt executioni ab vtroque iudice mandari.c.paſtoralis. §.præterea,& ibi gloſ.de offic. deleg.

Cap. 39. Directæ.

SI appellans, qui non proſequitur, redit ad iudicem à quo, & iterum grauatur, non obſtante prima deſertione, poteſt iterum appellare.

QVIA per voluntarium reditum ad ipſum iudicem, purgatur contumacia, quæ poterat eſſe in ipſo appellante. Clem.vnic.de dol. & cont. Et iudex ille recipit iuriſdictionem , quæ per appellationem, in eo erat ſuſpenſa . ſupr. cap. reprehenſibilis. Et quoniam ſuper vnoquoque articulo licitum eſt in omni cauſa cuilibet parti bis appellare . cap. ſi autem. 2. quæſt.6. & l. vnic. C. ne lic. in vna, ead.

cauſ

cauſ. ter. prou. Ideo ſi talis, qui appellauit, iterum grauatur, iterum poteſt etiam ſuper eodem articulo appellare. vt in tex. & infr. cap. ſua.

Cap.40. Præterea, il 2.

SENTENTIA excommunicationis, ſuſpenſionis, vel interdicti lata ſub conditione, ſuſpenditur, ſi ante conditionis euentum fuerit appellatum.

QVIA conditio appoſita in ſententia cenſuræ, non trahitur retro ad tempus ſententiæ, ſed ſolum reſpicit tempus euentus ipſius conditionis. Imol. hic. vnde ante conditionis euentum, hæc ſententia non iniecit vires ſuas. Abb. hic. Et quoniam poſt appellationem legitimè interpoſitam, iudex à quo fuit appellatum, validè excommunicare non poteſt. c. per tuas. de ſent.excom. Et in hoc cum excommunicatione procedunt à pari etiam ſententiæ ſuſpenſionis, & interdicti.c.1. de ſent. excom. in 6. Ideo ex quo talis non eſt per huiuſmodi ſententiam ligatus tempore interiectæ appellationis, nec etiam poſt ipſam appellationem per illam ſententiam adſtringitur. vt in tex. & c.Romana.§.caueant.de ſent.excom.in 6.

Cap. 41. Secundo requiris.

SI per reſcriptum committantur plures articuli connexi, & in vno remoueatur appellatio, intelligitur remota etiam in alijs.

QVIA clauſula in principio, vel in medio, aut in fine poſita, refertur ad omnia in eadem diſpoſitione contenta, vbi non eſt dare rationem diuerſitatis, quare ad vnum magis, quam ad aliud referatur.c.Apoſtolus.32.q.7.& l.1.C.de liber.præt. De connexis enim idem eſt iudicium.c.tranſlato. de conſtit.& l.ſi libertam. C. de nupt. Et quoniam intentio Papæ apponentis clauſulam, appellatione remota, eſt, vt de omnibus articulis, qui in commiſſione ponuntur, iuſtitia ſuum conſequatur effectum. vt in tex. Et verba debent intentioni deſeruire. c. humanæ. 22. q.5. Ideo per huiuſmodi clauſulam non ſolum intelligitur remota appellatio in illo articulo, in quo ipſa clauſula apponitur, ſed etiam in omnibus alijs articulis in eodem reſcripto contentis,& connexis. vt in tex.& infr. c.paſtoralis. Et licet Princeps non poſſit auferre illa, quæ ſunt defenſionis, introducta à iure naturali. Clem. paſtoralis §.cæterum. de re iudic. poteſt tamen tollere formam defenſionis introductam à mero iure poſitiuo, ſicut ſunt illa, quæ de appellatione ſtatuuntur. c. ſuper queſtionum. de offic.deleg.

§. Tertio poſtulas.

CAVSA ſuſpicionis proponenda eſt coram iudice, qui recuſatur, & probanda coram arbitris.

QVIA

QVIA ſicut prouidendum eſt, vt debitus honor iudicibus deferatur, & ne per friuolam ſuſpicionem eorum tribunal euitetur; ita eſt partibus conſulendum, vt coram iudice maleuolo non vexentur, ne loco iuſtitiæ iniurias, & iniuſtitiam reportent. infr. c. vt debitus. & c. cum ſpeciali. Et quoniam quemadmodum quis timet, ne iniquus iudex ipſum grauet in principali, ita veriſimiliter poteſt timere, ne ab eo grauetur ſuper exceptione recuſationis; nam de facili ille pronunciaret ſe iudicem, vt poſſet ei nocere. c. ſuſpicionis. de offic. deleg. & c. quod ſuſpecti. 3. q. 5. Et regulariter ex recuſatione iudex ſolet prouocari, & indignari. l. litigatores. ff. de arbitr. Ideo vt tam iudici, quàm litigatoribus conſulatur, cum aliquis iudicem proponit ſe habere ſuſpectum, ſuſpicionis cauſam coram eodem iudice allegare tenetur; ſed partes, vt in aliquos non valdè remotos conueniant, per eundem iudicem debent cogi, coram quibus ſi cauſa ſuſpicionis intra terminum competentem probata non fuerit, tunc demum auctoritate ſua iudex vtetur; Quod ſi coram ipſis cauſa ſuſpicionis probata fuerit, cauſæ cognitioni ſuperſedere tenebitur recuſatus; Ipſa namque ratio dictat, quod ſuſpecti, & inimici, iudices eſſe non poſſunt. vt in tex. & infr. c. cum ſpeciali.

Cap. 42. An ſit.

NON tenetur iudex, vel aduerſarius deferre appellationi, cui non detulit appellans.

QVIA fruſtra legis auxilium implorat, qui committit in legem. c. quia fruſtra. de vſur. Et quoniam, qui in ſimili caſu non detulit appellationi, quam interpoſuit aduerſarius, videtur appellatinoem illam indebitam cenſuiſſe. c. eum, qui. de dol. & cont. in 6. Ideo cum in eo quis puniendus ſit, in quo deliquit, qui appellationi deferre neglexit, ſe beneficio reddit appellationis indignum. vt in tex. & ſup. c. conſtitutis.

Cap. 43. Nouit.

A iudice ſuſpecto non receditur per appellationem.

QVIA appellatio eſt introducta ad remouendum grauamen, quod à iudice infertur. ſup. c. ſuggeſtum. & l. 1. ff. eod. Et quoniam iudex, qui eſt ſuſpectus, ne grauet, non per hoc adhuc grauat. ſup. c. propoſuit. Ideo ex eo ſolùm, quod ſit ſuſpectus, per viam appellationis à iudice recedere non licet. vt in tex. & ſup. c. conſuluit, il 3. Sed ſi quis vult iudicem ſuſpectum euitare, debet eum recuſare. infr. c. cum ſpeciali. & ſi recuſationem iudex non acceptat, tunc poteſt ab eo appellari: non ex eo, quod ſit ſuſpectus, ſed ex eo, quod grauat in non recipiendo legitimam recuſationem. c. ſuper. de offic. deleg.

NISI

N I S I modum excedat.

QVIA iudex, qui modum excedit, in eo, quod excedit, infert grauamen. ſup.c.reprehenſibilis. Et quoniam ad remouendum grauamen eſt introducta appellatio. infr.c.vt debitus. Ideo à iudice ſuſpecto poteſt recedi per viam recuſationis, antequam grauet; & ab eodem poſtea poteſt recedi per viam appellationis, ſi modum excedendo grauat. vt in tex.& c.quod ad conſultationem.ſup.tit.prox.

Cap. 44. Sæpe.

S I appellatio recipitur à iudice, vel approbatur à parte, terminus, ad eam proſequendam præfixus, obtinet vicem peremptorij, vt in abſentem procedatur, ac ſi peremptoriè fuiſſet citatus.

QVIA iſte terminus hominis ſuccedit loco termini iuris. ſup. c. perſonas. Et quoniam terminus datus à iure ad appellationem proſequendam, eſt peremptorius. l.fin.§.illud. C.de temp.appel. Ideo ſimiliter debet eſſe iſte terminus præfixus à iudice, vt ſi intra illum, appellans cauſam non proſequitur, contumax cenſeatur, & contra eum abſentem, tanquam contra contumacem, niſi fuerit legitimè impeditus, procedatur. vt in tex.& infr.c.1.in 6.

N E C talis terminus præueniri poteſt ab aliqua partium.

QVIA ſi iſte terminus datus à iudice, poſſet ab altera partium præueniri, pars, quæ eſſet præuenta, poſſet ab alia facilè decipi, & ſupplantari. infr. c.oblatæ. Et quoniam fraudibus eſt obuiandum. c. plerumque. de reſcript. Ideo ſi quis talem terminum appellationis præueniens, hoc tacito, literas impetrauit, debet carere impetratis, & pœnam contumaciæ non euadit. vt in tex. & c. ei,qui. §.appellatore, & ibi gloſ.2.q.6.

Cap. 5. Conſtitutus.

A P P E L L A T I O N E deſerta per negligentiam appellantis, poteſt iudex ex officio procedere in caſibus, in quibus eius officium exuberat.

QVIA negligentia partis non debet nocere officio iudicis. c. ad noſtram, il 2.de iureiur. Et quoniam vbi exuberat officium iudicis, ipſe habet alium modum procedendi, quàm ad inſtantiam partis. l. quamuis. C.de adulter. Et vbi ſunt duo modi procedendi, vno ſublato, remanet alius.c. ex tuarum. de auct. & vſu pall. Ideo, deſerta appellatione ex negligentia appellantis, non ceſſat officium iudicis, quominus poſſit procedere, & inquirere de meritis eorum, propter quæ fuerat appellatum, ſi eſt caſus, in quo iudex ex officio aliter procedere potuiſſet, puta, in cauſa electionis. vt in tex. & c. cum nobis. de elect.

elect. Secus dic, vbi eſſet talis cauſa, in qua iudicis officium non exuberaret, puta, ſi concerneret merum commodum priuatum.l.1.§.magiſtratibus.ff.de magiſtr.conuen. nam tunc non debet iudex ſe impedire, actore, vel appellatore ceſſante.c.crimina.de colluſ.deteg. & l. 4. §. hoc autem.ff.de damn.infect.

Cap. 46. Conſtitutis.

***CONTRA** electum, vel confirmatum, nullum aliud ius expectantem, non admittitur regulariter exceptio, vel appellatio, maximè fruſtratoria, ad impediendum electionis, vel confirmationis effectum.*

QVIA huiuſmodi exceptio, & appellatio præſumuntur contra talem calumniosè obiectæ, vt per eas impediatur electionis, vel confirmationis poſſeſſio, & effectus, poſtquam ius plene aſſecutum aliter impediri amplius non poteſt. gloſ. fin. hic. Et quoniam calumnijs non eſt indulgendum c.plerumque. de reſcript.Ideo taliter electus non debet per huiuſmodi exceptionem, aut appellationem, à conſecutione ſuæ poſſeſſionis retardari.vt in tex.& c. accedens.de accuſat.

***SED** poſſeſſione habita, poterit accuſari, vel denunciari.*

QVIA tunc ceſſat illa præſumptio, quod talis obiectio calumniosè fieret, ad ipſam poſſeſſionem impediendam. d. gloſ. hic. Et quoniam criminoſis non debent portæ dignitatum patere. c. infamibus. de reg.iur. in 6. Et per accuſationem, & denunciationem proceditur contra criminoſos. c. ſuper his. de accuſat. Ideo ſi talis electus, poſtquam eſt etiam poſſeſſionem adeptus, appareat indignus, poterit contra eum per viam accuſationis, vel denunciationis procedi. vt in tex. & c.nihil. de elect.

Cap. 47. Ex parte.

***APPELLARI** poteſt, ſi locus non tutus partibus aſſignatur.*

QVIA locus iudicij debet eſſe ſecurus omnibus, qui habeant accedere ad illum, vt liberè ius ſuum dicere poſſint, & ſine cuiuſque timore valeant iuſtitiam reportare. c.ſiue.33. q.2. ne inde naſcantur iniuriæ, vnde ius debet oriri. l.meminerint.C.vnde vi. Et quoniam pars, quæ non poteſt tutè accedere, grauatur à iudice, qui locum illum aſſignat. Clem.paſtoralis. §. Piſana. de re iudic.& l.ſi locus. ff. de iudic. Et appellatio eſt inuenta ad remouendum grauamen, quod à iudice infertur. infr.c.cum ſpecialis. Ideo excuſatur honeſtè, qui citatus non poteſt ſecurè ad iudicis præſentiam accedere, & ſi iudex velit eum ad veniendum cogere, ipſe poterit liberè appellare. vt in tex. & c.accedens. vt lit. non cont.

ETIAM

ETIAM, ſi ſit ſcriptum, appellatione remota.

QVIA clauſula, appellatione remota, non intelligitur prohibere appellationem, quæ euidenter apparet rationabilis, & iuſta. infr.c.paſtoralis. Et quoniam iudex, qui aſſignat locum non tutum, notoriè grauat pa rtem, quæ ad illum ſecurè accedere non poteſt.c.hortamur.3.q.9.& l.ſi cum dies.§.ſi arbiter.ff.de recept.arbitr.Ideo ob huiuſmodi grauamen poteſt ipſa pars licitè appellare, quamuis in literis commiſſionis ſit appellationis remedium intercluſum. vt in tex. & c.ex conqueſtione. de reſtit. ſpol.

Cap. 48. Significauit.

LICITE appellat reus, ſi non auditur excipiens, procuratorem actoris non habere ſufficiens mandatum.

QVIA iudicium agitatum cum procuratore non habente ſufficiens mandatum, eſt inualidum. c.qui ad agendum. de procur.in 6.& l.Pomponius. ff.eod. Et quoniam præiudicium fieret reo, ſi iudicium, in quo conuenitur, & contra petitionem actoris veniret abſoluendus, fruſtratorium redderetur, & ipſe interim indebite vexaretur.c.mandato. de procur. Ideo ob grauamen, quod reo fit à iudice non faciente, ad eius inſtantiam, conſtare de mandato actoris, ipſe reus licitè appellat. vt in tex.& c.1.de procur.

VEL ſe prius conuentum per alias literas, de quibus non ſit mentio in ſecundis.

QVIA per ſolam citationem incipitur iudicium, & præuenitur alterius iudicis iuriſdictio. c. gratum. de offic. deleg. & vbi inceptum eſt iudicium, ibi & finem accipere debet. l.vbi acceptum. ff.de iudic. Et quoniam ſecundæ literæ non facientes mentionem de primis, quæ illarum impetrationem retardaſſent, ſunt ſubreptitiæ, & inualidæ. cap. ex tenore. de reſcript. Et coram iudice incompetente quis non tenetur reſpondere. l.fin.ff.de iuriſd. omn.iud. Ideo ſi quis fuit conuentus per primas literas validas, poſtea non poteſt conueniri per ſecundas non facientes mentionem de primis; & à iudice, qui, huiuſmodi exceptionem non admittendo, grauat, legitimè appellatur. vt in tex.& inf. c. vt debitus.

Cap. 49. Significantibus.

LICITE appellat reus, ſi non auditur petens declarari rem petitam in libello.

QVIA libellus porrigitur ab actore, tũ vt per illum reus cognoſcat, & deliberet, an cum ipſo contendere, vel an ei cedere velit. c.1.de libell.obl.& c.induciæ. §.offeratur. 3. q. 3. tum vt iudex poſſit iuxta

illius

illius petitionem, ſententiam abſolutoriam, vel condemnatoriam ferre. c. licet Hely. de ſimon. Et quoniam per obſcuram petitionem actoris, non poteſt reus deliberare, an cedere, vel contendere debeat. l. ſi in rem. ff. de rei vind. Et iudex non debet ferre ſententiam ſuper incerto. c. graue. 11. q. 3. & §. curare. Inſtit. de action. Ideo ſi reus, qui petit declarari libellum, non auditur, grauatur, & ob id licitè appellat. vt in tex. & c. 2. de lib. oblat.

Cap. 50. Ex inſinuatione.

IVDEX à quo, non poteſt ſtatuere terminum ad finiendam appellationem.

QVIA finire appellationem non ſpectat ad partes litigantes, ſed ad iudicem, ad quem fuit appellatum. c. anterior. vm. §. ad hec. 2. q. 6. Et quoniam appellatio fit à minori iudice ad maiorem. infra. c. vt debitus. & l. præfecti. ff. de minor. Et inferior non poteſt imponere legem ſuperiori. c. cum inferior. de maior. & obed. Ideo iudex, à quo appellatur, non poteſt alicui præfigere terminum ad appellationem finiendam. vt in tex. & Authent. de appell. §. 2. coll. 4.

QVOD ſi fecerit, intelligitur ſtatuiſſe ad ſe præſentandum.

QVIA terminus præfixus ad appellationem finiendam, includit in ſe terminum ad illam proſequendã. infr. Clem. 1. Et quoniam iudex poteſt præfigere partibus terminum ad ſe iudici præſentandum, & appellationem proſequendam. ſup. cap. perſonas, & c. ſæpe. Et vbi vtile eſt ſeparabile ab inutili, illud per iſtud non vitiatur. c. vtile. de reg. iur. in 6. Et interpretatio eſt potius facienda, vt actus ſuſtentetur, quàm vt pereat. c. vnic. §. 2. de deſponſ. impub. in 6. Ideo licet talis terminus non valeat reſpectu appellationis finiendæ, interpretatur tamen, vt valeat reſpectu illius proſequendæ. vt in tex. & ſup. c. cum ſit.

Cap. 51. Bonæ.

QVI extra iudicium appellat ex veriſimilibus, & probabilibus cauſis, ne in poſſeſſione moleſtetur, ſi poſtea ſpoliatur, reſtituitur ante omnia in ſtatum, in quo erat tẽpore appellationis emiſſæ.

QVIA ſacri canones, etiam extra iudicium, appellare permittunt. c. accedens. vt lit. non cont. & c. ad Romanam. 2. q. 6. licet propriè hæc non ſit appellatio, ſed potius querimonia, & prouocatio ad cauſam. ſup. c. cum ſit. Et quoniam appellatione pendente, nihil eſt attentandum. l. vnic. ff. nil nou. appell. interp. nam qui aliquid attentat in præiudicium appellationis, lædit reuerentiã iudicis, ad quem fuit appellatum, & detrahit iuri partis appellantis. d. l. vnic. Et iſta læſio, & offenſio fit non ſolum in appellatione iudiciali, ſed etiam in extraiudiciali. infr. c. prox. Ideo ſicut omnia attentata contra pendentem

tem

tem appellationem iudicialem, ſunt reuocanda: ita attentata, & immutata contra licitam, & rationabilem appellationem extraiudicialem, ſunt reſtituenda in ſtatum, in quo erant tempore appellationis emiſſæ. vt in tex.& c.non ſolum. in 6. In quibus autem conueniat, & in quibus diſcordet appellatio extraiudicialis ab appellatione iudiciali, latè tractant Abb. & Imol. hic.

Cap. 52. Dilecti, il 2.

ITINERIS arreptio habet vim appellationis, ſi ſeruantur ea, quæ ſeruari debent in appellatione.

QVIA ad ſubſtantiam appellationis, non eſt neceſſe exprimere verbum, appello; ſed ſatis eſt dicere, vel facere aliquid æquipollens huic verbo. ſup. c. ad audientiam. Et quoniam plus eſt aliquid explicare facto, quàm verbo. vt in tex.& l.ſi tamen. § ei,qui.ff. de ædilit. edict. Ideo ſi quis arripit iter ad ſuperiorem, & ſeruat alia requiſita in tali appellatione, puta, quod exprimat in ſcriptis cauſam rationabilem, ſi eſt ante diffinitiuam, & quod petat apoſtolos.infr.c.1. in 6. habetur pro appellante, ac ſi verbum,appello, expreſſiſſet. vt in tex.& infr.c.vt noſtrum.

Cap. 53. Paſtoralis.

PER clauſulam, appellatione remota, inhibetur omnis appellatio, quæ à iure non indulgetur expreſſe.

QVIA intentio principis remouentis appellationem,non eſt alia, niſi vt iuſtitia ſuum conſequatur effectum. ſup. c. ſecundo requiris. Et quando ipſe priuilegiat perſonam, vt ab ea non poſſit appellari, hoc facit, quia præſumit de virtutibus illius priuilegiatæ perſonæ. l.vnic. C. de ſent.præf.præt. Et quoniam vbi quis grauatur,iuſtitiam non conſequitur ſuum effectum. infr. c. vt debitus. & ſic ceſſat intentio principis illam clauſulam apponentis, præſertim cum defenſio ſit de iure naturali. Clemen. paſtoralis. de re iudic. Ideo quando in reſcripto inhibetur appellatio,non intelligitur inhibita fruſtratoria tantum, quia per appellationem fruſtratoriam, etiam ſi non fuiſſet inhibita, non debet negotium impediri: nec intelligitur inhibitum, quòd, ſi appellans fuerit grauatus iniuſtè, grauamen huiuſmodi non poſſit per ſuperiorem emendari: ſed quęlibet prouocatio intelligitur remoueri, quæ à iure non indulgetur expreſsè. vt in tex.& c.ſuper eo.de offic. deleg. Sed dices, quid ergo operatur hæc clauſula, ſi propter grauamen poteſt appellari? Reſpond. quod præcipue operatur tres effectus; Primus eſt, quod vbi proceditur, appellatione remota, non tenetur iudex, à quo appellatur, appellationi deferre; vnde talis appellatio non ſuſpendit eius iuriſdictionem, & ſic poteſt ſuam ſententiam mandare executioni, antequam appellatio ſit à ſuperiore recepta. c.paſtoralis.

ralis. §. præterea. de offic. deleg. Secundus, quia iudex non deferens huic appellationi, quantumcunque probabili, non punitur; ex quo enim ſibi à iure expreſſe indulgetur, eam non admittendo, non peccat. c.qui peccat. 21. q.4. & l. Gracchus. C. de adulter. Tertius effectus eſt reſpectu reuocationis attentatorum poſt appellationem, nam taliter attentata non reuocantur per viam attentati, & nullitatis, quia ex quo per talem appellationem non erat ſuſpenſa iudicis iuriſdictio, tenuerunt geſta, licet poſſint à ſuperiore per viam querelæ reuocari. gloſ. 3. infr. in c. vt debitus, & ibi Abb. vbi enumerat alios ſeptem effectus minus principales, quos parit hæc clauſula.

§. Verum.

LICET excommunicatus ab excommunicatione appellet, nihilominus denunciari poteſt.

QVIA excommunicatio ſecum trahit executionem: & excommunicatus, per denunciationem amplius non ligatur. vt in tex. & ſup. c. ad hæc, il 5. Et quoniam vbicunque appellatio non ſuſpendit actum iam geſtum, ſimiliter non ſuſpendit actum gerendum conſecutiuum, & acceſſorium ad ipſum actum geſtum; cum talis actus gerendus attribuatur ratione connexitatis ipſi actui geſto. c. cum tu. de vſur. & Clem. vt hi, qui. de ætat. & qual. præf. Et ille, qui denunciat, vel declarat, non dicitur diſponere aliquid de nouo. gloſ. in c. vnic. de ſum. Trinit. in 6. & l. hæredes palàm. ff. de teſtam. Ideo licet excommunicatus appellauerit, iudex à quo poteſt eum, etiam poſt appellationem interpoſitam, denunciare, vt ab alijs euitetur. vt in tex. & c. licet. de ſent. excom. in 6.

ET beneficij redditibus ſpoliari.

QVIA per maiorem excommunicationem quis à communione fidelium ſeparatur. c. ſi quem. de ſent. excom. Et quoniam qui eſt extra eccleſiam, non debet de eccleſiæ bonis gaudere. c. quo iure. diſt. 8. Ideo prouentus eccleſiaſtici ei meritò ſubtrahuntur, cui eccleſiæ communio denegatur. vt in tex. & c. quod. 23. q. 7.

Cap. 54. Solicitudinem.

SI appellans ad ſuperiorem, comparet coram iudice inferiori ſuper concernentibus ipſam appellationem, ipſi appellationi renunciare videtur.

QVIA ſicut appellationi renunciat, qui coram iudice, à quo appellauit, litem proſequitur. c. gratum. de offic. deleg. ita videtur à ſuperiore receſſiſſe, & appellationem deſeruiſſe, qui comparet coram alio iudice inferiore illo, ad quem appellauit; in vtroque enim conſideratur receſſus à ſuperiore. Abb. hic. Et quoniam appellatio fuit inuen-

inuenta ad fauorem partis,quæ prætendit,ſe eſſe à iudice indebitè grauatam.l.1.ff.cod. & iuri pro ſe introducto, quilibet renunciare poteſt. c.ad apoſtolicam.de regular. Ideo qui comparet in cauſa appellationis coram iudice inferiore illo, ad quem appellauit, ipſi appellationi renunciat.vt in tex.& c.ex ore.de his,quæ fi.à ma.par.cap.

SI autem proteſtetur,quòd propter hoc non intendit renunciare appellationi, tanquam contraria allegans,non eſt audiendus.

QVIA duo contraria ſimul eſſe non poſſunt. l. hæc verba. ff. de verb.ſign. Et quoniam,quod quis recedat à iudice, ad quem appellauit, & quod eodem tempore dicat, ſe nolle ab eo recedere, ſunt contraria;& non eſt maior ratio,cur potius eius negatiuæ, quàm affirmatiuæ ſit credendum. c.quam.13. q.2. Ideo talis appellans, qui facto appellationi renunciat, & verbo ſe nolle ei renunciare proteſtatur, tanquam aduerſa petens,& ſibi contrarius non eſt audiendus.vt in tex. & l.vbi pugnantia. ff.de reg.iur.

NISI notorium ſit,actum illum eſſe iniuſtum, ſuper cuius emendatione adiuit inferiorem.

QVIA qui alias non habet iuriſdictionem,ſi crimen eſt notorium, illam habet. ſupr. c. peruenit. Et quoniam iudex iſte, quem appellans adiuit ſuper notorio,non per hoc ſe ingerit in cognitione cauſę appellationis. Abb.hic.cum notoria crimina cauſæ examinatione non egeant.c.ad noſtram.de iureiur. Ideo in tali caſu non eſt in appellante repugnantia, nec in iudice inferiori eſt aliqua officij ſuperioris vſurpatio, ſed ipſe iudex aditus recte procedit. vt in tex. & c. Romana. §. notoria.de cenſib.in 6.

Cap. 55. Dilectis.

PER appellationem legitimè interpoſitam, principale cum acceſſorijs ad iudicem appellationis defertur.

QVIA acceſſorium ſequitur naturam ſui principalis. c. acceſſorium. de reg.iur. in 6. Et quoniam per legitimam appellationem ſuſpenditur iuriſdictio iudicis à quo, & illa in iudicem ad quem deuoluitur. cap. ſi à iudice. infr. in 6. Ideo per appellationem non ſolum defertur ad iudicem negotium principale, ſed etiam deferuntur conſecutiua, & acceſſoria ad illud. vt in tex. & cap. præterea. de offic. deleg.

ET ſententia excommunicationis, & interdicti poſt appellationem lata non tenent.

QVIA ſententia lata ab eo, qui ad illam ferendam non habet poteſtatem, non meretur nomen ſententiæ habere, & non eſt alicuius

cuius

cuius effectus. cap. at ſi clerici. de iudic.& l. 1. C. ſi à non comp. iud. Et quoniam iuriſdictio iudicis à quo, per legitimam appellationem eſt ſuſpenſa. d. c. ſi à iudice. Et appellatione interpoſita, nihil eſt innouandum. c. poſt appellationem. 2. q. 6. & l. vnic. ff. nil. nou. appell. interp. Ideo ob defectum poteſtatis in excommunicatore, vel interdicente, huiuſmodi ſententiæ latæ poſt appellationem legitimè interpoſitam, non ligant appellantem. vt in tex.& c. per tuas. de ſent. excom.

Cap. 56. Vt noſtrum.

POSTQVAM Papa aliquam cauſam ad ſe reuocat, non valet proceſſus poſtea per minorem iudicem factus, ſicut non valeret, ſi fuiſſet ab eo legitimè appellatum.

QVIA plus eſt, Romanum Pontificem ad ſe aliquod reuocare negotium, quàm quemquam ad eum ſuper aliquo negotio prouocare. vt in tex.& ſupr. c. dilecti. Et quoniam poſt legitimam appellationem, iuriſdictio iudicis à quo eſt ſuſpenſa,& in cauſa ipſe nihil poteſt innouare. infr. c. bonæ. Ideo multo fortius eius iuriſdictio eſt ſuſpenſa,& non poteſt aliquid attentare, poſtquam ſummus Pontifex cauſam ad ſe auocauit,& manus ad negotium appoſuit. vt in tex. & c. nomen. 2. q. 1. Et ad hoc vide Concil. Trid. ſeſſ. 24. cap. 20.

Cap. 57. Oblatæ.

SI terminum appellationis proſequendæ ſtatutum ab homine altera pars præuenit, hoc tacito, literas impetrando, literæ non valent.

QVIA huiuſmodi literæ ſunt ſubreptitiæ, cum ſint impetratæ, tacita ea veritate, quam ſi ſuperior ſciuiſſet, illas non conceſſiſſet. vt in tex. non enim conſenſiſſet ſuperior, vt altera pars hunc terminum præueniret, ne aliam partem per talem præuentionem ipſa deciperet,& ſupplantaret. ſupr. c. ſæpe. Et quoniam reſcriptum ſubreptitiè impetratum, eſt inualidum. c. cæterum. de reſcript. Ideo literæ taliter impetratæ aliquam non debent obtinere firmitatem. vt in tex.& c. ex parte, il 2. de reſcript.

SED terminum iuris etiam appellatus præuenire poteſt.

QVIA terminus iuris datur ad appellationem proſequendam, & finiendam. infr. Clem. ſicut. Sed terminus hominis datur ad illam tantum proſequendam. ſupr. c. cum ſit. Et quoniam ſi appellatus non poſſet talem iuris terminum præuenire, lis reduceretur ita in extremo, vt intra illum terminum non poſſet finem habere. Io. Andr. hic. Ideo licet appellatus non poſſit præuenire illum terminum hominis, bene poteſt præuenire hunc terminum iuris. vt in tex. & Authent. ſi qui. C. de temp. appell.

DVM-

DVMMODO nimium non præcurrat.

QVIA ſi appellatus nimium præcurreret hunc terminum, videretur velle appellantem ſupplantare, cui ad proſequendam appellationem, à iure datus eſt annus. vt in tex. Et quoniam iſte annus principaliter datur appellanti, quia ipſe agit, & cum tendat ad infirmationem ſententiæ, debet multa probare; appellatus verò, cum ſe defendat, & nil aliud expectet, niſi confirmationem ſententiæ, intra breue tempus, puta intra menſem, præſumitur, quod poſſit omne ius ſuum deducere.d. Authent.ei,qui.Et indultum à iure beneficium non eſt alicui auferendum. c.indultum. de reg. iur. in 6. Ideo hunc terminum non poteſt appellatus nimium præuenire. vt in tex.& l.fin. §.illud.C.de temp. appell.

ET vbi ex dilatione imminet periculum, etiam neutra parte proſequente, poteſt iudex ad quem ſupplere, partes compellendo ad proſecutionem.

QVIA licet iudex non debeat ad vtilitatem priuatam ſuum officium interponere, niſi petatur. l.4.§.hoc autem.ff.de damn.infect. Tamen quoniam vbicunque vertitur periculum animarum, vel reipublicæ, ipſe poteſt ſupplere etiam in cauſis priuatis.c.cum nobis. de elect. & l. 1. ff.de damn. infect. Ideo ſi ex huiuſmodi dilatione iudex ad quem viderit aliquod tale periculum imminere, poteſt partes ad appellationem proſequendam compellere. vt in tex.& cap.fin.de iudic. Et hoc quo ad terminum moderandum per iudicem ad quem, ſecus eſt in iudice à quo, nam ipſe poteſt ſemper reſtringere terminum iuris, reſpectu appellationis proſequendæ.ſup.c.perſonas.& c.cum ſit. Et ratio, cur in hoc plus indulgeatur iudici à quo, quàm iudici ad quem, eſt, quia iudex à quo ſæpe grauatur per appellationem indebitè interpoſitam, ideo in hoc releuatur per termini reſtrictionem; ſed iudex ad quem nullum poteſt prætendere præiudicium, cum adhuc nulla pars eum de iniuſtitia inculpet, ideo non tantum ei indulgetur. infr.c.vt debitus.

Cap. 58. Per tuas.

ALTERA parte contumaciter abſente, poteſt iudex appellationis etiam principale negotium definire, ſi poſt litem conteſtatam fuerit appellatum.

QVIA iudex ad quem ſuccedit loco iudicis à quo. infr. c.prox. Et quoniam quando poſt litem conteſtatam aliquis eſt contumax, ſi aliàs liquebat de cauſa, iudex à quo ſententiam potuiſſet diffinitiuam ferre. cap.prout. de dol. & cont. Ideo licet, data præſentia vtriuſque partis, debeat etiam coram iudice ad quem libellus offerri,

& lis conteſtari. c.Raynaldus, & ibi gloſ. ver. conteſtata. de teſtam. & c. ſi autem. 2.q.6. vbi tamen altera pars contumaciter eſt abſens, ſi lis fuit conteſtata coram iudice à quo, poteſt iudex ad quem procedere ſine alia litis conteſtatione, nam conteſtatio prius facta poteſt referri ad articulum, de quo nunc coram iudice iſto ſubrogato tractatur. vt in tex.& l.fin. §.illud. C.de temp. appell.

Cap. 59. Vt debitus.

APPELLANS ante ſententiam, tenetur exprimere cauſam rationabilem coram ipſo iudice à quo.

QVIA in cauſa appellationis concurrunt quatuor perſonæ, ſcilicet, appellans, appellatus, iudex à quo, & iudex ad quem; & quiſque eorum, ſecundum quod tangit eum, debet conſiderare, & diſcernere, an cauſa appellationis ſit probabilis; nam appellans debet hoc intra ſe diſcutere, ne temerè appellet. ſup.c.ſuggeſtum. Appellatus diſcutiet, ad videndum, an appellationem approbare, & ei conſentire debeat. ſup.c.ſæpe. Iudex à quo debet aduertere, an appellationi habeat deferre, nam ſi non defert legitimæ appellationi, venit puniendus. ſup. cap.de priore. & l.quoniam. C.eod. ſi defert appellationi friuolæ, etiam debet puniri. c.ei,qui.2.q.6. Iudex ad quem habet finaliter diſcernere iudicialiter, & ſententiare, an appellatio ſit legitima, & ſi minus bene pronunciat, poteſt ab eo ſecundò appellari. infr.c.ſententia. Et quoniam prouidendum eſt iudicum dignitati, ne eorum tribunal per friuolam appellationem illudatur, & ne ab eis indebitè recedatur. l.cui muneris. ff.de muner.& honor. Et conſulendum eſt litigantium incolumitati, ne loco iuſtitiæ iniurias, & iniuſtitiam in iudicijs reportent. infr. c.cum ſpeciali. & l.1.ff.de appell. Ideo vt debitus honor iudicibus deferatur, & litigatoribus ſuper laboribus, & expenſis conſulatur, ſtatuitur, vt ſi quis coram idoneo iudice conuenerit aduerſarium, ille ante ſententiam, ad ſuperiorem iudicem abſque rationabili cauſa non prouocet, ſed coram illo ſuam iuſtitiam proſequatur; & cum ex rationabili cauſa putauerit appellandum, coram eodem iudice, cauſa probabili appellationis expoſita, tali videlicet, quæ ſi foret probata, deberet legitima reputari, ſuperior de appellatione cognoſcat; Et ſi minus rationabiliter eum appellaſſe conſtiterit, illum ad inferiorem remittat, & in expenſis alteri parti condemnet; alioquin ipſe procedet; ſaluis conſtitutionibus de maioribus cauſis ad Sedem Apoſtolicam referendis. vt in tex.& infr.c.interpoſita; Et ad hoc vide Concil.Trid.ſeſſ. 24.cap.20.& ſeſſ.13.cap.1.

NEC admittitur exceptio, quòd prius miſerit nuncium ad Sedem Apoſtolicam.

QVIA

QVIA licet accedens ad Papam, ſit ſub eius protectione, vt interim in partibus contra eum non procedatur. ſup. c. dilecti. Tamen quoniam illud eſt priuilegium datum ei, qui propria perſona arripit iter. infr. tit. prox. c. vnic. Et priuilegium eſt ſtrictè interpretandum. c. ſanè. de priuil. Ideo per illud non eſt tutus appellans ante diffinitiuam, ſi dicat, ſe nuncium miſiſſe ad curiam, & aliam rationabilem cauſam appellandi non exprimat. vt in tex. & Innoc. hic.

VEL quod literas impetrauerit, quæ nondum ſunt iudici præſentatæ.

QVIA iudex per iſtas literas impetratus, non priùs dicitur iuriſdictionem cum effectu recepiſſe, quam ei ſint ipſæ literæ præſentatæ. ſup. c. ſuper eo, il 2. Et quoniam iudex, à quo appellatur, præuenit illum in exercitio iuriſdictionis. c. gratum. de offic. deleg. Et vbi inceptum eſt iudicium, ibi & finem accipere debet. l. vbi acceptum. ff. de iudic. Ideo qui coram iudice competenti fuit conuentus, non excuſatur, ſi poſtea dicat, ſe literas impetraſſe, per quas cauſa alteri committatur, & literæ illæ non fuerunt delegato aſſignatæ. vt in tex. & c. penult. de for. comp.

Cap. 60. Cum ceſſante.

SI index, à quo eſt appellatum à grauamine, illud reuocat, poteſt in principali cauſa procedere.

QVIA cauſa immediata appellationis eſt grauamen, quod à iudice infertur, ad quod remouendum illa fuit inſtituta. ſup. c. ſuggeſtum. & l. 1. ff. eod. Et quoniam ceſſante cauſa, ceſſat effectus. c. magnæ. de vot. & l. generaliter. C. de epiſc. & cleric. Ideo ſi iudex ordinarius, vel delegatus aliquid comminando, vel interloquendo protulerit, quo executioni mandato, alter litigantium grauaretur, & ſano vſus conſilio, ab huiuſmodi interlocutionis, vel comminationis effectu deſtiterit, liberè in cauſæ cognitione procedere poteſt, non obſtante, ſi à tali comminatione, vel interlocutione fuerit appellatum, dummodo non ſit ex alia legitima cauſa ſuſpectus; ne proceſſus negotij friuolis occaſionibus retardetur. vt in tex. & l. quod iuſſit. ff de re iudic. An antem indiſtinctè iudex poſſit interlocutoriam reuocare? Dic, quod ad petitionem partis læſæ, non poteſt, niſi intra decendium, c. cum dilectus. de elect. nam poſtea quo ad ipſam partem, tranſit in rem iudicatam, ſicut diffinitiua. c. ſignificauerunt. de teſtib. Sed ipſe iudex regulariter poteſt ex officio illam reuocare vſque ad ſententiam diffinitiuam, quia tanto tempore durat eius iuriſdictio in principali. infr. c. fin. in 6. vbi tamen interlocutoria eſt executioni mandata, iudex non poteſt illam reuocare, niſi partibus conſentientibus, vel cauſa cognita. Bart. in d. l. quod iuſſit. Diffinitiuam autem non poteſt reuo-

care regulariter, etiam ante lapſum decendij. l. iudex. ff. de re iudic. quia per diffinitiuam iudex functus eſt officio ſuo, & in illa cauſa deſinit in iudicando eius iuriſdictio. c. literis. de offic. deleg. Et diffinitiua fertur cum maiori maturitate, quàm interlocutoria, vnde etiam ob hanc cauſam debet difficilius reuocari. d. l. iudex. Sunt etiam aliqui caſus ſpeciales, in quibus iudex non poteſt ſuam interlocutoriam reuocare; Primus eſt, quando interlocutoria habet vim diffinitiuæ. Bart. in l. Titia. ff. de accuſat. Secundus, quando finitur iudicis iuriſdictio, puta, ſi pronunciauit ſe non iudicem. c. ſignificantibus. de offic. deleg. Tertius, ſi ab interlocutoria fuit bis appellatum, & ſemper confirmata. infr. Clem. fin. Quartus, ſi fuit lata de partium conſenſu, tunc non ſufficit alterius conſenſus. ſup. c. ſignificante. Quintus, ſi iudex detulit appellationi, nam tunc iuriſdictio eſt translata in ſuperiorem. infr. c. cum appellationibus, in 6. Sextus, ſi aliter, finita iuriſdictione, illa deuoluitur in alium iudicem, vt ſi ipſe iudex noluit tradere apoſtolos intra legitimum tempus. c. ſuper, & c. ab eo. infr. in 6. Septimus, ſi iudex ad quem, recepta appellatione, inhibuit ipſi iudici à quo, ne procedat in cauſa. c. Romana. §. ſi verò, in 6. Et cum dicitur in tex. quod ceſſante cauſa, ceſſat effectus; intellige, cum ceſſat cauſa finalis; ſecus, ſi ceſſet impulſiua. c. ex parte. de conuerſ. coniug. & glo. in c. poſt tranſlationem. de renunc. Item intellige, quando cauſa finalis eſt vnica, nam ſi ſunt plures cauſæ finales alicuius effectus, ſeu conſtitutionis, quarum quælibet per ſe ſufficit ad illum effectum producendum, licet vna ceſſet, non per hoc ceſſat effectus. Inſtit. de nupt. §. affinitatis. Secus dic, vbi quælibet cauſa per ſe diſtributiuè non ſufficit ad illum effectum producendum, nam tunc ſi ceſſat vna cauſa, debet ceſſare effectus. c. frequenter. §. porrò. & §. ſi autem. vt lit. non conteſt.

Cap. 61. Cum ſpeciali.

VOLENS iudicem recuſare, debet coram eodem ſuſpicionis cauſam probabilem proponere, & eam coram arbitris communiter eligendis probare.

QVIA ſicut prouidendum eſt iudicis dignitati, ne ſub friuolæ ſuſpicionis prætextu recuſetur. ſup. c. ſuper eo, il 2. ita eſt conſulendum partium indemnitati, ne coram iudice iniquo, vel inimico, teneantur in cauſa reſpondere. ſup. c. ſecundo requiris. Et quoniam proponendo rationabilem cauſam recuſandi coram ipſo iudice, & illam coram arbitris communiter eligendis probando; ita debitus honor iudici defertur, vt tamen pars, quæ ipſum allegat ſuſpectum, non poſſit ab eo grauari. ſup. c. vt debitus. Ideo ſi quis allegat, ſe iudicem habere ſuſpectum, coram eodem cauſam iuſtæ ſuſpicionis debet aſſignare, & ipſe cum aduerſario, vel ſi forte aduerſarium non habeat,

cum

cum iudice arbitros communiter eliget, aut ſi communiter conuenire non poſſint, abſque malitia ipſe vnum, & ille alium eliget, qui de ſuſpicionis cauſa cognoſcant, & ſi nequiuerint in vnam concordare ſententiam, aduocent tertium, vt quod duo ex ipſis decreuerint, robur obtineat firmitatis. Et ad id fideliter exequendum, ſub inobedientiæ pœna adſtringuntur. vt in tex. & c. ſuſpicionis. de offic. deleg.

QVA non probata, ſua iuriſdictione iudex vtitur in principali.

QVIA defectus iuris, & defectus probationis, in iudicijs æquiparantur. c. fin. de iureiur. & l. qui accuſare. C. de edend. cum in eis ſit iudicandum ſecundum allegata, & probata. l. illicitas. ff. de offic. præſid. Et quoniam deficiente legitima cauſa ſuſpicionis, non admittitur iudicis recuſatio. ſup. c. ſuper eo, il 2. Ideo cauſa ſuſpicionis legitima coram ipſis arbitris intra competentem terminum non probata, iudex ſua iuriſdictione vtetur. vt in tex. & c. legitima. infr. in 6. Vnde licet de iure ciuili ſufficiat, iudicem allegare ſuſpectum, & ſtatur recuſatoris iuramento, quamuis ſuſpicionis cauſam non aſſignet. l. apertiſſimi. C. de iudic. de iure tamen canonico, cauſa ſuſpicionis eſt alleganda, & probanda. vt in tex. Alia differentia eſt etiam in hoc inter ius canonicum, & ciuile, quia de iure canonico poteſt iudex, etiam ordinarius in totum recuſari, quamuis ſit epiſcopus. c. ſi quis. de for. comp. ſed de iure ciuili ordinarius non recuſatur in totum, verùm ei datur adiunctus. Authent. ſi verò. C. de iudic. niſi in caſu l. vnic. C. ſi quacunque præd. pot. qui tamen caſus limitatur, prout per Bart. in l. vnic. ff. apud eum, à quo appell.

EA verò probata, remittit negotium ad ſuperiorem.

QVIA immediatus ſuperior regulariter ſupplet negligentiam, vel malitiam inferioris. c. quanto. de offic. ord. in 6. Et quoniam iudex, qui fuit recuſatus, & ſuſpectus fuit probatus, non eſt idoneus ad illam cauſam iudicandam. c. quod ſuſpecti. 3. q. 5. Ideo cauſa ſuſpicionis coram arbitris legitime probata, iudex recuſatus non debet cognoſcere de negotio, ſed illud remittet ad ſuperiorem, vt ipſe in eo procedat, ſecundum quod fuerit procedendum. vt in tex. & ſup. c. ſecundo requiris. Vnde appellatio, & recuſatio æquiparantur quoad iuriſdictionem ex legitima cauſa in ſuperiorem transferendam. ſup. d. c. ſuper. eo. & c. iudex. de offic. deleg. in 6.

VEL cauſam committit de recuſatoris conſenſu.

QVIA quilibet ordinarius habet à iure facultatem, cauſam delegandi. c. paſtoralis. de offic. ordin. & l. vnic. C. qui pro ſua iuriſd. Sed quoniam iudex, qui eſt parti ſuſpectus reſpectu cognoſcendi, poteſt veriſimiliter prætendi ſuſpectus etiam reſpectu delegandi,

nam poſſet delegare alicui magis ſuſpecto: quæ tamen ſuſpicio forſan probari non poſſet. c.ſuſpicionis. de offic. deleg. Ideo vt ordinario, pro ſuſpecto recuſato, auferatur occaſio committendi alteri ſuſpecto, & vt recuſatori impediatur via iterum recuſandi, & litem protrahendi, ſi ipſe ordinarius non remittat cauſam ad ſuperiorem, poterit de recuſatoris aſſenſu illam alteri committere. vt in tex. & cap. ſi quis. de for. comp. Sed intellige, quod arbitri eliguntur ad cognoſcendam cauſam ſuſpicionis, quando illa eſt dubia. c. ſuper. §. verum. de offic. deleg. & c. peruenit. 11. q. 1. nam ſi eſt euidenter fruſtratoria, iudex debet illam exceptionem ſpernere, & eam non admittendo, in cauſa procedere. c. 1. de iudic. Si eſt euidenter rationabilis, & clara, ſine alia diſcuſſione eſt admittenda, ita vt ipſe iudex ad nihil debeat ſe ingerere. c. accedens. vt lite non cont.

§. Porrò.

IN notorijs non admittitur appellatio.

QVIA in notorijs conſtat de iniquitate appellantis. ſup. c. propoſuit. Et quoniam appellatio non debet eſſe præſidium iniquitatis. ſup. c. ſuggeſtum. Ideo quando alicuius exceſſus euidentia rei, vel ipſius confeſſione, aut alio modo legitimo eſt manifeſtus, ſi ille appellauerit, non eſt huiuſmodi eius appellationi à iudice deferendum. vt in text. & l. 2. C. quor. appell. non recip. Et ad hoc vide Concil. Trid. ſeſſ. 13. capit. 1.

IN dubijs cauſa probabilis coram iudice eſt exprimenda, quæ debeat legitima reputari.

QVIA ſicut prouidendum eſt, ne quis in iudicio grauetur. l. 1. ff. eod. ita eſt conſulendum, vt debitus honor iudicibus deferatur: & attendendum, ne friuolæ appellationis diffugio, cauſæ proceſſus impediatur. infr. c. interpoſita. Et quoniam, cum ab interlocutoria appellatur, proponendo rationabilem cauſam appellandi coram ipſo iudice à quo, & illam poſtea probando coram iudice ad quem, tam iudicum dignitati, & ordini iudiciario, quàm litigantibus, ne poſſint grauari, ſufficienter prouidetur. ſup. c. vt debitus. Ideo exceſſu dubio exiſtente, debet appellans ab interlocutoria, cauſam probabilem appellationis coram iudice, à quo appellat, proponere; talem videlicet, quæ ſi foret probata, deberet legitima reputari. vt in tex. & d. c. vt debitus.

QVAM ſi non proſequitur, iudex à quo in cauſa procedat.

QVIA qui intra debitum tempus appellationem non proſequitur, cenſetur illam habuiſſe pro deſerta, & perinde eſt, ac ſi non appellaſſet. ſup. c. cum ſit. & l. fin. §. illud. C. de temp. appell. Et quoniam quando à iudice ex iuſta cauſa non receditur, vbi cæptum eſt iudicium, ibi

ibi & finem accipere debet. l. vbi acceptum. ff. de iudic. Ideo appellans, intra terminum, ſecundum locorum diſtantiam, & temporis qualitatem, & naturam negotij, à iudice à quo moderatum, appellationis cauſam proſequi habet, quam ſi proſequi non curauerit, ex tunc ipſe iudex, appellatione non obſtante, in cauſa procedere poteſt, ad inſtantiam aduerſarij, ſi appellans habet aduerſarium, vel ex officio, ſi eſt cauſa, in qua iudex ex officio procedat. vt in tex. & ſupr. c. perſonas.

IDEM, ſi proſequitur, & non probat.

QVIA defectus iuris, & defectus probationis, in iudicijs æquiparantur. c. fin. de iureiur. & l. duo ſunt. ff. de teſtam. tut. Et quoniam ſi non adeſt rationabilis cauſa, ante diffinitiuam appellari non poteſt. ſupr. c. vt debitus. Ideo ſi appellans in eius probatione defecerit, ad eum, à quo ipſum malitioſè appellaſſe præſumitur, eſt remittendus. vt in tex. & ſupr. c. reprehenſibilis.

HAEC autem conſtitutio non extenditur ad regulares.

QVIA religioſi habent eorum ſpeciales obſeruantias, & conſtitutiones, quæ ipſorum leges exiſtunt. c. ea, quæ, de ſtat. monach. Et quoniam non eſt eis danda occaſio, vt contra votum obedientiæ, ſuperioribus contradicant. c. placuit. 16. q. 1. nec eis eſt aperienda via, vt per tribunalia decurrant, & cum publico ſcandalo eorum defectus propalentur. ſupr. d. c. reprehenſibilis. Ideo correctio, quæ fit religioſis de plano, & ſine iudiciorum ſtrepitu, ſecundum eorum regulas, per ea, quæ in hoc cap. ſtatuuntur, non intelligitur immutata. vt in tex. & ſimile. ſupr. in c. ad noſtram.

Cap. 62. Cum cauſam.

SI iudex confeſſionem aduocati, eadem die reuocatam, pro litis conteſtatione velit habere, licitè appellatur.

QVIA confeſſio aduocati, cum ipſe in hoc non habeat mandatum, non præiudicat clientulo, niſi illam approbet. l. 1. C. de error. aduoc. Et quoniam ſi clientulus illam reuocat eadem die, antequam alium actum in iudicio faciat, apparet, quod ipſe eam non approbat. c. olim, & ibi gloſ. de cenſib. Et iudex, qui illam reuocationem non admitteret, ſed per eam vellet eſſe litem conteſtatam, partem grauaret. c. vnic. de lit. conteſt. Ideo ab huiuſmodi grauamine licitè appellatur. vt in tex. & c. cum olim, il 1. de offic. deleg. Et circa reuocationem confeſſionis, quæ fit in iudicio, diſtingue, quod aut quis vult reuocare confeſſionem propriam, prætextu erroris, & oportet, quod probet errorem, & licitum eſt, eam reuocare vſque ad ſententiam diffinitiuam. c. fin. de confeſſ. & l. error. C. de iur. & fact. ignor. Et hoc intellige, quando vult illam reuocare ex interuallo, nam incontinenti, non eſt neceſſe

neceſſe probare errorem.c.præterea.de teſtib.cog. Aut vult reuocare confeſſionem aduocati, & tunc, aut illa præiudicat ad proceſſum, vt quia inducit litis conteſtationem, & ſic præcludit viam dilatorijs proponendis,& in tali caſu oportet, quod pars reuocet illam, antequam faciat aliquid,quod ſoleat fieri poſt litem conteſtatam. vt in tex. vnde ſi eadem die,certificatus de confeſſione aduocati, producit teſtes, vel aliquid aliud facit, quod ſoleat fieri poſt litem conteſtatam, videtur ipſo facto confeſſionem aduocati approbaſſe. Abb.hic.cum plus ſit aliquid facto approbare,quam verbo.ſupr.c.dilecti. Si verò præiudicat ad merita cauſæ,debet eam reuocare intra triduum.l.3.C.de error.aduoc. poſt triduum verò non poteſt,niſi velit docere de errore;nam ſicut docendo de errore,poteſt reuocare confeſſionem propriam vſque ad ſententiam. d. l.error. multo magis debet hoc poſſe in confeſſione aduocati. c.loci, & ibi gloſ.35.q.9. Si autem clientulus expreſſe approbaret confeſſionem aduocati,idem dicendum eſt in ea, quod in confeſſione propria. d.l.1. C. de error. aduoc. nam omnia noſtra facimus, quibus auctoritatem impartimur. c.ſi apoſtolicæ. de præb.in 6. & l.vnic. C. de nou.Cod. fac. Confeſſio autem facta à procuratore habente ad illam ſufficiens mandatum,cenſetur eiuſdem iuris cum confeſsione propria. c.fin.de confeſſ. Et de his vide Specul.de confeſſ.§.poſtremo.

SIMILITER, ſi iudex ratificat proceſſum à ſubdelegato ſubdelegati factum.

QVIA delegatus ab alio, quam à principe, cauſam alij ſubdelegare non poteſt.c.ſuper. §.ſi verò.de offic.deleg. & l.à iudice. C. de iudic. Et quoniam proceſſus factus ab eo,qui ad illum faciendum non habet poteſtatem;eſt inualidus. c.præſenti.de offic.leg.in 6. Et iudex,qui per illum in cauſa procederet, grauaret partem. Clem. vnic. de offic. deleg. Ideo ab huiuſmodi grauamine, & ratificatione proceſſus, poteſt legitimè appellari. vt in tex.& ſupr.c.cum ſpeciali.

Cap.63. Dilecto.

NON ſufficit appellanti docere, quod exceptionem legitimam, & veram oppoſuit, & appellauit, niſi doceat propter exceptionem non admiſſam appellaſſe.

QVIA in iudicio non poteſt appellari à grauamine futuro. inſr. cap. interpoſita. etiam ſi quis appellaret ſub conditione,vt ſi me grauaueris, appello. Innoc. hic. Debet enim ſibi prius apparere,quod iudex eum effectualiter grauet,& poſtea appellare.ſupr.vt debitus. licet in appellatione extraiudiciali poſsit à futuro grauamine appellari. ſupr.c.bonæ. vbi Abb. enumerat duas concordantias, & quatuordecim differentias, quæ ſunt inter appellationem iudicialem,& extraiudicialem. Et quoniam qui appellat, antequam iudex ſuam propoſitam exce-

exceptionem tacitè, vel expreſsè repellerit, non appellat à grauamine illato, ſed à grauamine, quod ſibi poſſet afferri, ſi exceptio illa non admitteretur. c. ex parte, & ibi gloſ. ver. teſtes. de teſtib. non enim probat hoc eſſe, quod ab hoc contingit abeſſe. l. neque natales. C. de probat. Ideo antequam iudex grauauerit propter iuſtam exceptionem non admiſſam, non poteſt appellari propter illam ſolum propoſitam, & de qua timetur, quod iudex forſan eam non admittet. vt in tex. & ſupr. c. cum ſpeciali. Dicitur autem iudex non admittere exceptionem, vel quando eam expreſſe repellit. infr. c. interpoſita. vel quando eam tacitè repellit, ad vlteriora procedendo. infr. c. ex. parte. & Bart. in l. à procedente. C. de dilat. Sed quid ſi iudex nec expreſſe repellit, nec ad vlteriora procedit, ſed cauſa vexandi excipientem, malitioſe ſuperſedet? Dic, quod tunc remedium eſt, vt excipiens, iudicem tertiò humiliter requirat, vt exceptionem recipiat: quod ſi non fecerit, tunc excipiens poterit ab illa denegata iuſtitia appellare, quia iudex tunc denegando iuſtitiam, eum grauat. c. 1. de ſuppl. negl. præl.

Cap. 64. Nicolao.

APPELLANS, qui terminum appellationi præfigit, ſi mittit procuratorem ad impetrandum, & contradicendum tantum, & appellatio fuit recepta à iudice, vel approbata à parte, aduerſario legitimè proſequenti condemnatur in expenſis.

QVIA terminus, quem ſibi ipſi appellans præfigit ad appellationem proſequendam, obtinet vicem peremptorij. ſupr. c. ſæpe. Et appellatus, qui approbauit appellationem factam ad curiam, poteſt adſtringere appellantem ab interlocutoria, vt etiam in cauſa principali ibi ſtare teneatur. infr. c. 1. in 6. Et quoniam procurator conſtitutus ab appellante ad impetrandum, & contradicendum, non per hoc eſt ſufficienter conſtitutus ad appellationem proſequendam. c. veniens. de renunc. & paria ſunt, non comparere, vel comparere per procuratorem minus ſufficientem. l. quoties. ff. qui ſatiſd. cog. & inter alias pœnas contumacis eſt, vt reficiat expenſas eius culpa ab aduerſario comparente factas. c. ex literis. de dol. & cont. Ideo talis appellans, qui ſufficienter procuratorem non conſtituit, contumax reputatur, & aduerſario comparenti, & cauſam appellationis proſequenti, ad reſtituendas expenſas à tempore appellationis factas, eſt condemnandus. vt in tex. & ſupr. c. reprehenſibilis.

Cap. 65. Sua nobis.

AB eadem ſententia diffinitiua tertiò appellare non licet.

QVIA qui bis appellauit, & ſemper ſuccubuit, præſumitur, quod in illo articulo iniuſtam cauſam foueat, & quod ad litem protrahendam

hendam malitioſè appellet.l.vnic.& ibi gloſ. C.ne lic.in vna,ead.cauſ. ter.prou. Et quoniam appellatio non debet eſſe præſidium iniquitatis. ſupr.c.ſuggeſtum. Et properandum eſt,ne lites fiant penè immortales, & vitæ hominum modum excedant. c.finem de dol.& cont.& l.properandum. C. de iudic. Ideo qui in duplici appellatione vnius articuli in cauſa ſuccubuit, ſuper illo amplius appellare non poteſt; ſicut nec in cauſa principali,ſi duplicem ſententiam in illa contra ſe reportauit, & dupliciter appellando,ſuccubuit. vt in tex. & c. ſi autem. 2.q.6. Prouidere enim, vt intra competentem terminum litibus iuſtus finis imponatur,ne populi diù laboribus,& expenſis vexentur, optimi principis eſt. Quod & ſummus Pontifex Paulus Quintus in præterito anno vigilantiſsimè effecit, Vrbis tribunalia reformando; & in præſenti MDCXIII. Sereniſsimus Franciſcus Maria II. Vrbini Dux VI. inter alias conſtitutiones, quas ad ſubditorum vtilitatem edidit, maxima prudentia curauit, ſtatuendo,vt ad cauſarum deciſiones, non niſi textus iuris canonici, & ciuilis, eorumq. certi primarij expoſitores allegentur; ablatis tot varijs,contrarijsq. Doctorum opinionibus, & conſilijs plerumq. ex nimio affectu datis,per quæ leges rationabiles,& claræ, quibus eſt iudicandum, in proprio fonte non inſpiciuntur: & lites amputandæ, ſæpe longiores, difficilioresq. redduntur.

Cap.66. Dilecti, il 3.

APPELLATIO, omiſſo medio iudice, interpoſita, cauſam non deuoluit, exceptione oppoſita.

QVIA licet ad Papam,propter plenitudinem eius poteſtatis, qua eſt ordinarius omnium, poſsit appellari,omiſſo medio. c.ad Romanam.2.q.6.& c.cuncta.9.q.3. ad alios tamen ſuperiores,tam de iure canonico,quàm ciuili,regulariter eſt gradatim appellandum. c. anteriorum. §.illo.2. q.6.& l.Imperatores. ff.de appell. Et hoc fit, vt parcatur partium laboribus,& expenſis.c.ſuper quæſtionum. §. porrò. de offic. deleg.& l.præcipimus. C.de appell. & vt medius iudex non videatur contemptus.c.metropolitanum.2.q.7. Sed quoniam appellare gradatim,non eſt de ſubſtantialibus appellationis, ſed de circumſtantijs.c.Romana §.2.infr.in 6. & circumſtantiæ contractuum, & aliorum actuum,in quibus principaliter agitur de commodo contrahentium, per eorum pactum tacitum, vel expreſſum tolli poſſunt. c.1. de iuram. cal.& c.vnic. de commod. Ideo ſi excipiatur,quod appellatio ſit,omiſſo medio,interpoſita,illa cauſam non deuoluit; ſed ſi non excipiatur, appellatus cenſetur fauori ſuo renunciaſſe, & talis appellatio tenet. vt in tex.& l.1.§.ſi quis.ff.eod.Sunt tamen aliqui caſus,in quibus propter ſpecialem rationem appellatur ad ſuperiorem mediatum, & tunc contra talem appellationem excipi non poteſt,quos notat Abb.hic. & Archid.infr.in c.1.in 6.

Cap.

Cap. 67. Ex parte, il 2.

SI is, qui deſijt eſſe tutor, nomine pupilli conuenitur inuitus, poterit appellare.

QVIA qualificata cauſa qualificatum producit effectum. ſup.cap. cum ceſſante. Et quoniam tutor conuenitur nomine pupilli ratione tutelæ. Inſtitut. de tutel. §. 2. Et ſi is, qui deſijt eſſe tutor, conueniretur ſuper cauſis tunc inchoandis,grauaretur. l.ita autem. §.ſi tutor. ff.de adminiſtr.& peric.tut. Ideo ob huiuſmodi grauamen,poteſt is, qui deſijt eſſe tutor, legitimè appellare. vt in tex. & ſup. c.cum ſpeciali. licet ſecus ſit in cauſis inchoatis tempore, quo erat tutor, quamuis non ſint finitæ, durante eius tutela; vnde illas proſequi tenetur, etiam poſt expiratam tutelam per aduentum pubertatis, niſi adminiſtratio ſit tranſlata in curatorem, cum tales cauſæ trahantur retro ad tempus, quo fuerunt inchoatæ.l.vnic.C. vt cauſ.poſt pub.adſ.tut.

Cap. 68. Intimaſti.

SI iudex de iure dubitans vult conſulere ſuperiorem, debet conſultationis copiam partibus edere, aliàs eius verbis conſultationis fides non adhibetur.

QVIA quando ſit relatio ſuperiori, cauſa conſulendi eum de aliquo dubio in iure, non mittitur ad eum totus proceſſus, ne ipſe princeps nimium fatigetur in perſpectione illius, ſed ſolùm elicitur ex actis pũctus dubius,ſuper quo de iure,quod iudici videtur dubium, principis interpretatio habeatur. l. 1.C.de relation. Et quoniam iudex poſſet in dubij formatione aliquam partem grauare,tacendo veritatem, vel falſitatem immiſcendo. c.biduum, in fin. 2.q. 6. Ideo non ſtatur relationi ipſius iudicis, niſi partibus dederit copiam de dubio, & de ipſarum aſſenſu ille appareat formatus. vt in tex. & l. 2. C. de relat. Et hæc copia debet tradi authentica, vt in ea nihil poſſit immutari. c.quoniam. de probat.

Cap. 69. Significante.

SI ante litem conteſtatam circa principale negotium, iudex aliquid innouat, licitè appellatur.

QVIA iudex debet pronunciare ſecundum allegata, & probata. l. illicitas. ff. de offic. præſid. Et quoniam ante probationum receptionem, debet præcedere litis conteſtatio.c.quoniam.§.ſunt. vt lit. non cont. Ideo ſi ante litis conteſtationem, & libelli porrectionem, index aliquid innouat ad partis vtilitatem, grauat alteram partem, & ob id ipſa licitè appellat. vt in tex.& c.exhibita. de iudic.

SIMILITER, ſi diem aſſignatam, ſine cauſa præuenit.

QVIA

QVIA pendente dilatione, iudicis officium conquieſcit, niſi partes conſentiant, vel niſi noua cauſa emergat. ſup. c. reprehenſibilis. & l. ſiue. C. de dilat. Et quoniam indultum à iure beneficium non eſt alicui auferendum. cap. indultum. de reg. iur. in 6. Ideo ſi iudex, poſt datam dilationem, ante illius expirationem aliquid innouat, facit, quod non debet, & partem grauat, quæ ob huiuſmodi grauamen legitimè appellat. vt in tex. & ſup. c. ad aures.

ET ſi procurator datus ad impetrandum ſuper appellatione, non ſeruauit formam mandati, auditur appellans, etiam poſt annum.

QVIA procurator, qui excedit fines mandati, non præiudicat domino. c. cum olim. de offic. deleg. & l. ſi procurator. ff. de procur. Et quoniam qui ex iuſto impedimento non proſequitur appellationem intra annum, debet ad illam proſeqnendam habere alium annum. ſup. cap. cum ſit, & Authent. ei, qui. C. de temp. appell. Ideo qui non fuit negligens ad conſtituendum procuratorem ad impetrandum ſuper appellatione, non debet ex culpa ipſius procuratoris priuari alio anno ad appellationem interpoſitam proſequendam. vt In tex. & infr. cap. prox.

Cap. 70. Interpoſita.

AD iuſtificandam appellationem ex cauſa interpoſitam, probare oportet cauſæ veritatem coram iudice ad quem.

QVIA ſæpe cauſa, quæ in appellatione allegatur, eſt legitima, & tamen appellatio illa non eſt admittenda, quia cauſa illa eſt falſa. ſup. c. vt debitus. puta, ſi quis excipiat contra actorem, quod eſt excommunicatus, qui tamen non ſit. c. 1. de except. in 6. Et quoniam appellatio non debet eſſe præſidium iniquitatis. ſup. c. ſuggeſtum. Ideo interpoſita appellatione ex cauſa probabili, non ſufficit appellanti probare, quod ex cauſa huiuſmodi prouocauit, ſi eam non doceat eſſe veram. vt in tex. & c. olim. de except.

NISI fuerit coram iudice à quo, oblata probatio, & reiecta.

QVIA quando quis offert, ſe probaturum incontinenti, purgatur omnis præſumptio, quæ poterat eſſe, quod ad differendum iudicium, cauſa illa fuerit ab appellante malitioſè interiecta. c. prudentiam. §. ſexta. de offic. deleg. cum in mora modici temporis non ſit periculum præſumendum. l. ſi debitori. ff. de iudic. Et quoniam iudex, qui huiuſmodi oblatam probationem reijcit, oſtendit ipſo facto ſuam iniquitatem, & etiam in hoc grauat partem. ſup. c. cum ſpeciali. Ideo ad iuſtificandam appellationem, ſufficit appellanti probare, quod à iudice non fuit admiſſus ad probandum in continenti cauſam grauaminis,

minis, licet modò illius cauſæ veritatem probare nolit. vt in tex. & c. ex parte. de teſtib.

§. Eidem.

SI appellatio non fuit recepta à iudice, vel approbata à parte, ſufficit appellanti mittere procuratorem ad impetrandum, & contradicendum, licet pars appellata ſit parata in curia proſequi.

QVIA vbi appellationi non eſt à iudice delatum, vel illa non eſt à parte approbata, cauſa non deuoluitur ad curiam, ad finem, vt ibi tractari debeat, ſed vt ſuper illa iudex debeat dari in partibus. infr. c.1.in 6. Et quoniam quando cauſa non eſt neceſſario ibi tractanda, appellans habet iuſtam excuſationem veniendi non paratus. Archid. in d.c.1.col.4. Et fuit in poteſtate appellati, vt approbaret appellationem, ſi volebat cauſam illam in curia tractari. ſup.c.Nicolao. Ideo ſibi imputet appellatus, ſi poſtea non poteſt adſtringere appellantem ad cauſam in curia proſequendam, ſed ei ſufficit mittere procuratorem ad contradicendum appellato, & ad iudicem commiſſarium in partibus impetrandum. vt in tex. & ſup.c.ſæpe. Sit ergo cautus, qui appellat, circa duo; primò, quod cum appellat ex cauſa probabili, vt offerat, eam ſe probaturum, quia in appellatione releuabitur, quod non oportebit, eum probare, cauſam eſſe veram. ſup.§.prox. Item in alio, quòd cum recipitur appellatio à iudice, vel ab aduerſario approbatur, proſequatur cauſam per ſufficientem procuratorem ad totam cauſam, ne ex defectu mandati, condemnetur in expenſis alteri parti eam proſequenti. infr. c.1.in 6.

§. Ille denique.

ANTE inchoatam proſecutionem appellationis, appellans poteſt, ſi vult, inuito appellato, petere, vt remittatur ad iudicem à quo.

QVIA ſolùm in fauorem appellantis, qui prætendit eſſe grauatus, & præſumitur habere iudicem indignatum, fuit ſtatutum, vt ſi non conſtat, eſſe male appellatum, ad eum non remittatur, à quo appellauit. ſup.c.accepta. appellatus enim, qui ſententiam approbauit, de ipſo iudice ſe confidere demonſtrat. ſup. c. vt debitus. Et quoniam fauori pro ſe introducto quilibet renunciare poteſt. c. ad apoſtolicam. de regular.& l.ſi quis. C.de pact. Et iuſtæ pœnitudinis humanitas non eſt amputanda, vbi de alterius præiudicio non tractatur. c.ei, qui.2.q.6. Et appellans poſſet non probare cauſam appellationis ab interlocutoria, & ſic eſſet remittendus ad iudicem à quo. ſup.c.vt debitus. Ideo ille, qui vocem appellationis emiſit, cuius nondum eſt alij cognitio delegata, ad petitionem eiuſdem, ad eum, à quo prouocauit, de iure remittitur, contradictione partis alterius non obſtante. vt in tex. & l. ſi quis libellos. C.de appellat. Sed hoc intellige verum, ſi per iudicem

à quo non fuit appellationi delatum, nam ſi detuliſſet, non poſſent partes, etiam conſentientes, ad ipſum redire, niſi iudex ad quem cauſam remitteret, cum iuriſdictio ſit tunc ab eo quoad exercitium abdicata, & in iudicem ad quem transfuſa. c. cum appellationibus. infr. in 6. Re autem non integra, non poteſt appellans, in præiudicium appellati, appellationi renunciare. vt in tex. quia tunc appellatio eſt effecta communis, & de tali receſſu à iudice ad quem, poſſet appellatus ſentire incommodum. l. ampliorem. C. eod. Et in alterius detrimentum quis non poteſt mutare conſilium. c. mutare. de reg. iur. in 6.

SED condemnabitur in expenſis factis per partem aduerſam in illa appellatione.

QVIA qui appellationem intra debitum tempus non proſequitur, cenſetur temerè appellaſſe. Authent. ei, qui. C. de temp. appell. Et quoniam qui ab appellatione ſponte recedit, perinde eſt, ac ſi ipſe non fuiſſet appellationem proſecutus, altero proſequente. ſup. c. reprehenſibilis. Et victus, qui non habuit probabilem cauſam litigandi, eſt in ſui pœnam, & in aduerſarij releuamen, condemnandus in expenſis, quas ille eius culpa fecit in lite. c. calumniam. de pœnis. Ideo ille, qui ab appellatione, per ipſum interpoſita, ſponte recedit, eſt in legitimis expenſis, aduerſario, quas eum propter hoc feciſſe conſtiterit, condemnandus. vt in tex. & c. cum appellationibus. infr. in 6.

§. Sanè.

ARTICVLVS appellationis interpoſitæ à grauamine, diſcutitur per iudicem ad quem, parte abſente per contumaciam, etiam lite non conteſtata in appellatione, vel principali cauſa.

QVIA in hoc caſu iniquitas prioris iudicis principaliter arguitur, non autem de negotio principali, vel de facto aduerſarij agitur. vt in tex. Et quoniam ſi iuris rigor eſſet tunc requirendus, vt litis conteſtatio fieret cum parte contumaciter abſente, antequam appareat, quod ſit bene appellatum, ſequeretur, quod iudex ad quem ingereret ſe in negotio principali in caſu, quo forſan non eſſet bene appellatum, & ſic ad eum non eſſet principalis cauſa deuoluta. d. c. cum appellationibus. Ideo cum aliquis paratus eſt probare grauamen, propter quod appellauit, & pars aduerſa ſe contumaciter abſentat, poteſt ſuper hoc, lite non conteſtata, procedi, etiam ſi litis conteſtatio nondum facta fuerit in ipſo appellationis articulo, vel negotio principali. vt in tex. & l. fin. §. illud. C. de temp. appell. Quando tamen vtraque pars eſſet præſens, vt facilior haberetur de meritis ipſius appellationis cognitio, tunc eſſet etiã ſuper ea litis conteſtatio facienda. c. prudentiam. §. ſexta. de offic. deleg. & l. vnic. C. ne lic. in vna, ead. cauſ. ter. prou.

Cap.

Cap. 71. Inquiſitioni.

CLAVSVLA, appellatione remota, in medio literarum poſita, reſpicit præmiſſa, quibus annectitur, non ſequentia, niſi repetatur in fine literarum; & hoc ſi negotia ſunt ſeparata.

QVIA clauſula, per quam remouetur appellatio, eſt odioſa, cum tollat eam defenſionem, quæ regulariter indulgetur. ſup. cap. vt debitus. & l. 1. ff. à quib. appell. non lic. Et quoniam odia ſunt reſtringenda. c. odia. de reg. iur. in 6. Et determinationes habent reſpectum tantum ad præcedentia, niſi ſequentia ſint illis connexa, & ſit eadem ratio in vtriſque. ſup. c. ſecundo requiris. Ideo quoties clauſula, per quam tollitur appellationis remedium, in medio literarum ponitur; ſi ſunt plura negotia ſe minimè contingentia, præmiſſa tantum complectitur, niſi fortè in fine literarum prædicta clauſula iteretur. vt in tex. & Bart. in l. prætor, la 2. ff. vi bon. rapt.

Cap. 72. Vna ſententia.

APPELLATIO vnius prodeſt alteri, ſi communi iure iuuentur, & idem ſit negotium, & eadem defenſionis cauſa, & ſint eadem ſententia condemnati.

QVIA in tali caſu eſt eadem ratio vincendi in omnibus; & commune eorum factum non recipit ſeparationem. c. ei, qui. §. quandoque. 2. q. 6. Et quoniam vbi eſt eadem ratio, idem ius conſtitui oportet. l. illud. ff. ad leg. aquil. Et iura ſunt promptiora ad abſoluendũ, quam ad condemnandum. c. fin. de iureiur. Ideo vna ſententia pluribus condemnatis, ſi vnus ſolus ad appellationis beneficium conuolauerit, illius victoria iure communi cæteris ſuffragatur, ſi communi iure iuuentur, idemq. negotium, & eadem cauſa defenſionis exiſtat. vt in tex. & l. 1. C. ſi vnus ex plur. appell.

ALIAS ſecus.

QVIA ſi iſtæ circumſtantiæ ſimul non concurrant, factum huiuſmodi recipit ſeparationem; & non eſt in omnibus illis eadem ratio vincendi. l. 2. C. ſi vnus ex plur. appell. Et quoniam res inter alios acta, regulariter alijs nocere, vel prodeſſe non debet. c. inter dilectos. de fid. inſtr. & l. 1. C. res inter al. act. Ideo ſi aliquid deſit de iſtis requiſitis, appellatio vnius alteri non prodeſt. vt in tex. & l. ſi qui. §. penult. ff. de appellat.

Cap. 73. Si iuſtus.

IVSTVS metus excuſat adeò, quod non appellans habetur pro appellante, ſi fuerit proteſtatus, & appellationis cauſas duxerit exprimendas.

Digitized by Google

QVIA ſicut metus, qui poteſt cadere in conſtantem virum, operatur, vt ea, quæ ab huiuſmodi metuente fiunt, debeant pro infectis haberi. l. 1. ff. de eo, quod met. cauſ. & Ariſt. 3. Ethic. cap. 1. ita debet excuſare, ſi propter illum quis non facit id, quod aliter eſſet facturus. c. imputari. de reg. iur. in 6. Sed quoniam fictio non debet plus operari, quàm veritas. l. cum hæres. ff. de ſtat. lib. Et non quilibet metus excuſat metuentem. c. cum dilectus. de his, quæ vi, met. cauſ. fi. Ideo vt metus faciat, quem haberi pro appellante, debet eſſe iuſtus; & ipſe metuens debet intra tempus, quo licitè appellatur, coram iudice, à quo appellaſſe voluerat, vel ſi habere copiam ipſius nequiuit, in præſentia bonorum virorum proteſtari, quod propter talem metum non appellat, cauſas appellationis exprimendo. vt in tex. & l. 2. C. de his, qui per met. iud. non appell.

In Sexto. Cap. 1. Cordi.

APPELLANS ad Papam, in iudicio, vel extra, appellare debet in ſcriptis, & cauſam exprimere, & apoſtolos petere.

QVIA per ſcripturam obuiatur appellanti, vt ſi malitioſè vellet variare, & de nouo fingere appellationis cauſas, quod hoc facere non poſſit. c. ſaluberrimum. 1. q. 7. & l. contrahitur. ff. de pignor. Per cauſæ expreſſionem, prouidetur, vt poſſit animaduertere iudex, cui porrigitur appellatio, an illa ſit iuſta; & ſic, an appellantem admittere, vel repellere debeat. ext. c. vt debitus. vnde Papa in committendo appellationes à grauamine, ſemper ſcribit; ſi ita eſt. gloſ. hic. Per apoſtolos, ſiue libellos dimiſſoriales, qui dantur à iudice à quo, inſtruitur ſuperior, quare appellationi ſit delatum, vel quare non. infr. c. vt ſuper. & l. iudicibus. C. de appell. Apoſtolorum enim huiuſmodi, quinque ſunt ſpecies; nam alij ſunt conuentionales, quando ſcilicet, pars admittit appellationem, ſiue in iudicio, iudice refutante, vel tacente, ſiue extra iudicium. ext. c. ſæpe, & c. oblatæ. Alij ſunt teſtimoniales, quia teſtificantur de appellatione facta coram iudice, vel coram publicis, vel honeſtis perſonis. ext. c. fin. Alij ſunt dimiſſorij. c. ab eo, & c. poſt appellationem. 2. q. 9. per quos appareat, quod iudex appellationi detulit, & ſic partem à ſua manu, & iuriſdictione dimittit, & eam illi, ad quem appellatum eſt, mittit. l. vnic. ff. de libel. dimiſſ. Alij dicuntur refutatorij, per quos apparet, quod iudex non defert appellationi; & in ipſis refutationis cauſam iudex dicere debet. l. penult. & vlt. ff. de appell. non recip. Alij ſunt reuerendi, ſiue reuerentiales, quando ſcili-

cet, propter ſuperioris reuerentiam appellationi deferetur. l. eos. §. ſuper his. C. de appell. Et de illorum formis, & dandi modis, vide Specul. de apoſtol. §. 1. Et quoniam ſummo Pontifici cordi eſt, lites minuere, & à laboribus releuare ſubiectos. vt in tex. & ſup. in proœmio ſexti Decretal. Et præcipue in cauſis, quæ ad Sedem Apoſtolicam deferuntur, eſt curandum, ne aliquid per ſubreptionem obtineatur. c. 1. extr. de reſcript. Cum inde debeat maxima iuſtitia expectari. c. nouit. extr. de iudic. Et propter multitudinem negotiorum, ea, quæ facti ſunt, ibi poſſunt probabilius ignorari. ſup. e. t. de conſtit. Ideo vt in cauſis, quæ per appellationem ad Papam deuoluuntur, cautius agatur, ſtatuitur, vt ſi quis in iudicio, vel extra, ſuper interlocutoria, vel grauamine aliquo ad Papam duxerit appellandum, cauſam appellationis in ſcriptis aſſignare deproperet, petat apoſtolos, (quos ei ſummus Pontifex præcipit exhiberi) in quibus iudex, vel alius, ad quem ſpectat, cauſam appellationis exprimat, & cur appellatio non ſit admiſſa, vel ſi appellationi, forſan ex ſuperioris reuerentia, ſit delatum. vt in tex. Et in quantum hæc conſtitutio inducit aliquâ de nouo, puta, quod in ſcriptis appelletur, & non ſufficiat, quod poſteà per notarium appellatio in ſcriptis redigatur, non extenditur, niſi in appellationibus, quæ ad Papam interponuntur. gloſ. hic. ver. ad nos. cum de eo hic exprimatur, & de alijs taceatur, vt in tex. Et quia hæc determinatio eſt pœnalis. d. gloſ. hic. ideo venit reſtringenda. c. odia. infr. de reg. iur.

SI vult, & petit appellatus, principales perſonæ per ſe, vel per procuratores inſtructos ſuper principali, accedere debent ad Papam.

QVIA appellans ante ſententiam, innuit appellationem eſſe legitimam, propter grauamen, quod ſibi prætendit eſſe illatum, & ſic cauſam eſſe deuolutam. extr. c. vt debitus. Et quoniam volenti non fit iniuria. l. 1. §. vſque adeo. ff. de iniur. Et Papa eſt ordinarius omnium. c. cuncta. 9. q. 3. Ideo poſt huiuſmodi appellationem interpoſitam, ſi voluerit appellatus, iudex, à quo appellatum eſt, debet ſecundum locorum diſtantiam, perſonarum, & negotij qualitatem, appellatori tempus proſequendæ appellationis aſſignare, & accedendi per ſe, vel procuratorem ad Sedem Apoſtolicam, cum rationibus, & monumentis ad cauſam ſpectantibus, vt ſi ſummo Pontifici viſum fuerit expedire, finito appellationis articulo, vel de partium voluntate omiſſo, procedatur in negotio principali, quantum de iure poterit, & debebit. vt in tex. & extr. cap. interpoſita. §. eidem. Appellans autem non poteſt efficere, inuito appellato, vt in curia cauſæ principalis cognoſcatur. vt in tex. quia appellatus, qui non prouocat, ſed eſt prouocatus, ſatis adimplet officium ſuum, ibi proſequendo

articulum appellationis, quem appellans interpoſuit. extr. cap. Nicolao.

IN appellationibus à ſententia diffinitiua interpoſitis, nil mutatur.

QVIA appellatio à diffinitiua, tam de iure canonico, quàm ciuili admittitur. extr. cap. ſuper eo, il 2. Et illa ſuper negotio principali tantùm interponitur. l. 1. ff. eod. nec in ea eſt regulariter exprimenda cauſa, propter quam appellatur, ſed ſufficit dicere à tali iniqua ſententia appello. ext. c. vt debitus. & l. eos, qui. C. eod. Et quoniam per multa iura eſt ſufficienter diſpoſitum, quid circa illam ſit ſeruandum. infr. c. cum appellationibus. & leges ſicut ex rationabili cauſa poſſunt immutari. c. non debet. extr. de conſang. & affinit. ita ſine euidenti vtilitate non debent variari. c. inter cunctas. de priuil. in extrauag. com. Ideo ea, quæ in appellationibus à definitiuis ſententijs interpoſitis, antiquitas ſtatuit, per hanc conſtitutionem non mutantur. vt in tex. vnde etiam hodie poteſt à diffinitiua, ſine cauſæ expreſſione, & ſine ſcriptura appellari. Archid. hic. Sed intellige, quod à diffinitiua non eſt neceſſe appellare in ſcriptis, ſi appelletur illicò poſt ſententiam latam. l. litigatoribus. C. eod. nam ſi appellatur, poſtquam iudex ad alia ſe diuertit, eſt neceſſe etiam in ea appellare in ſcriptis. l. eos, qui. §. fin. C. eod.

DEMVM vtrique contrafacienti imponitur pœna.

QVIA iuſtum eſt, vt in eum iura inſurgant, qui ius, & iudicem, & partem eludit. vt in tex. & l. fin. C. dè ſportul. Et quoniam quis puniendus eſt in eo, in quo deliquit. c. literas. extr. de temp. ordin. Ideo ſi appellator ab interlocutoria ad Papam, cauſam appellationis non expreſſit in ſcriptis, & apoſtolos non perijt, & per ſe, vel per procuratorem ad Sedem Apoſtolicam, cum ſcripturis facientibus ad cauſam, inſtructus non venit, reputabitur non appellans, & ad prioris iudicis redibit examen, in expenſis legitimis condemnandus; Appellatus autem, qui approbauit cauſam principalem in curia proſequi, ſi id poſtea facere contempſerit, & non venerit inſtructus, vt debebat, in eum, tanquam in contumacem, tam in expenſis, quàm in cauſa (quantum à iure permittitur) procedetur. vt in tex. Et qualiter procedatur contra contumacem, reum, vel actorem, lite conteſtata, vel non conteſtata, vel quaſi conteſtata, habetur in c. prout. ext. de dol. & cont.

Cap. 2. Legitima.

IVDEX, qui recuſatur, ſtatuit competens tempus arbitris, ad finiendam cauſam.

QVIA

QVIA ſæpe contingit, quod arbitri, à partibus ſecundum formam iuris electi, ad cognoſcendam cauſam ſuſpicionis contra iudicem aſſignatam, plus debito illius deciſionem protrahunt, & interim ad cognitionem negotij principalis non proceditur. vt in tex. & c.ſuper quæſtionum. §.fin.ext.de offic. deleg. Et quoniam prouidendum eſt, vt lites terminentur, & non fiant penè immortales, & vitæ hominum modum excedant. c. finem. ext.de dol.& cont. & l.properandum. C.de iudic.Ideo vt huiuſmodi morbo medela neceſſaria adhibeatur, ſtatuitur, vt ipſis arbitris per iudicem, qui recuſatur, competens terminus præfigatur, intra quem in idem conueniant, vel tertium concorditer aduocent, cum quo ambo, vel alter eorum,eiuſdem ſuſpicionis negotium terminare procurent. vt in tex.& c.ſuſpicionis. ex. de offic.del. Et de forma, quam ius dat ad eligendos arbitros,qui cognoſcant cauſam ſuſpicionis allegatam contra iudicem, habetur in c. cum ſpeciali. ext.de appell.& Specul.de recuſat. §.fin.

QVO elapſo, ſi finita non fuerit, in principali negotio procedit.

QVIA recuſatio iudicis, & electio facta de arbitris ad cauſam ſuſpicionis propoſitæ cognoſcendam, non priuant ipſum iudicem habitu iuriſdictionis, ſed tantùm illius exercitium ſuſpendunt. c. iudex. ſup. de offic. deleg. Et quoniam non eſt ferendum, vt in præiudicium negotij principalis, illius iuriſdictio ſit diu in ſuſpenſo. extr. c.ſecundo requiris. Ideo ſtatuitur, vt ſi arbitri intra competens tempus eis ab ipſo iudice aſſignatum,ſuſpicionis cauſam non determinauerint, ex tunc iudex ipſe in negotio principali procedere non omittat. vt in tex. & ext.c.cum ſpeciali.

Cap. 3. Cum Romana.

DE officiali Epiſcopi non appellatur ad Epiſcopum.

QVIA auditorium, ſiue tribunal epiſcopi, & eius officialis, ſiue vicarij generalis, vnum, & idem eſt cenſendum. c. 2.ſup.de conſuet. Et quoniam de ſubſtantia appellationis eſt,vt interponatur de minori iudice ad maiorem.l.1.§.ſi quis. ff.eod. Et ſi à tali officiali appellaretur ad ipſum epiſcopum, appellatio videretur interpoſita ab eodem ad ſeipſum. vt in tex. Ideo de vicario generali ad epiſcopum non poteſt appellatio interponi. vt in tex.& d.c.2.de conſuet.

SED ad Archiepiſcopum.

QVIA appellatio eſt regulariter interponenda gradatim à iudice inferiori ad proximum ſuperiorem, c. anteriorum. §.illo.2.q.6.& l.præcipimus. C.de appell. Et quoniam proximus ſuperior Epiſcopi,eſt Archiepiſcopus. c. 1.de offic.ord.in 6.Ideo de vicario generali Epiſcopi, ad Archiepiſcopum licitè appellatur. vt in tex. & c.paſtoralis.ext.

de offic.ord. Ad Papam tamen poteſt appellari, etiam omiſſo medio. extr. c.ſi duobus.& c. ad Romanam.2.q.6. quia ipſe eſt ordinarius omnium. c.cuncta. 9. q.3. Et ſimiliter in prouincia poteſt non gradatim appellari ad legatum Papæ.c.1.ext.de offic.leg.quia ipſe concurrit cum omnibus illius prouinciæ ordinarijs, cum in illa gerat vices Papæ.cap. legatos. de offic.leg.in 6.

ſ. Ab Archidiaconis.

DE ſubdito Epiſcopi, ad ipſum, non ad Archiepiſcopum appellatur.

QVIA Epiſcopus eſt proximus ſuperior, & ordinarius ſuorum ſubditorum.c.1.ext.de offic.ord.non autem Archiepiſcopus,qui non habet iuriſdictionem in ſubditos ſuffraganeorum, niſi in quibuſdam caſibus exceptis. c.paſtoralis.d.tit.Et quoniam appellatio eſt regulariter interponenda gradatim.d.c.anteriorum. Ideo ab Archidiaconis, alijſq. inferioribus prælatis epiſcopo ſubiectis, ad ipſum epiſcopum, non autem ad Archiepiſcopum, omiſſo epiſcopo,eſt appellandum. vt in tex.& c.1.de offic.ordin.in 6.

NISI aliud eſſet de conſuetudine.

QVIA appellare gradatim,non eſt de ſubſtantialibus appellationis, ſed de circumſtantijs. gloſ.in cap.2.ſup.de conſuet. Et quoniam conſuetudo dat iuriſdictionem.c.cum contingat.extr. de for. comp. Et circumſtantiæ contractuum, & aliorum actuum, poſſunt per conſuetudinem immutari.c.ex literis.ext. de conſuet. Ideo Archiepiſcopo poteſt competere, vt ad eum appelletur de ſubdito epiſcopi, omiſſo epiſcopo. vt in tex.& c.1.ſup.de for.comp.

ſ. Cum autem.

ARCHIEPISCOPVS cauſam appellationis ab epiſcopo interpoſitæ non debet committere, vel partes citare, niſi in appellatione probabilis cauſa ſit expreſſa.

QVIA ſi in appellatione ante diffinitiuam,cauſa rationabilis appellandi non exprimitur, appellatio illa non eſt valida. ſup.cap. prox. Et quoniam appellatio fruſtratoria iuriſdictionem non deuoluit.ext. c.vt debitus. & Archiepiſcopus non habet regulariter iuriſdictionem in ſubditos ſui ſuffraganei, niſi per legitimam appellationem. ſup. de for. comp. c. 1. Ideo ſi in appellatione interpoſita ab interlocutoria à ſubditis ſuffraganei, non ſit rationabilis cauſa appellandi expreſſa, Archiepiſcopus circa illam cauſam ſe intromittere non poteſt. vt in tex.& c.duo ſimul.ext.de offic.ordin.

ſ. Si

§. Si verò.

SI negetur per appellationem negotium deuolutum, non inhibebit Archiepiſcopus iudicem principalis cauſæ procedere, niſi prius de deuolutione conſtiterit.

QVIA prius debet de fundamento iuriſdictionis conſtare, quàm ad illius exercitium procedatur. c. ſuper literis. extr. de reſcript. Et quoniam poſſet eſſe, quòd quis non appellauerit, licet dicat ſe appellaſſe, vel quod non appellauerit intra debitum tempus, & cum debitis requiſitis, & ſic ad iudicem ſuperiorem non eſſet iuriſdictio deuoluta. infr. c. non ſolum. Ideo ſi vocatis partibus, vel nullatenus, aut non intra decem dies poſt interlocutoriam, vel diffinitiuam ſententiam appellatũ fuiſſe, ſeu aliquid aliud ſimile opponatur, ſicq. non eſſe per appellationem ad ipſum Archiepiſcopum, vel eius officialem, deuolutum negotium proponatur; iidem (niſi prius ipſis conſtiterit, cauſam ipſam ad eos totaliter fuiſſe delatam) prohibere, ne in cauſa illa, vel ne ad executionem procedatur ſententiæ, præſumere non debent. vt in tex. & ext. c. interpoſita. Iudex tamen à quo, quamdiu dubitatur, an per appellationem interpoſitam ſit ad ſuperiorem negotium deuolutum, aliquid innouare non debet, licet ad eum non emanauerit inhibitio. l. vnic. ff. nil nou. appell. interp. cum per ipſam appellationem eius iuriſdictio ſit ſuſpenſa. infr. c. ſi à iudice. & l. ſi cuius. ff. de appell. recip. vel non.

§. Quod ſi obijciatur.

SI dicitur ex iniuſta cauſa appellatum, Archiepiſcopus inhibere non poteſt, niſi prius recepta appellatione, vt probabili, incipiat cognoſcere de cauſa veritate.

QVIA appellatio interpoſita ex iniuſta cauſa, non eſt valida. ex. c. vt debitus. Et quoniam antequam iudex ad quem inhibeat iudici à quo, debet conſtare, quod ad eum ſit per appellationem cauſa deuoluta. ſup. §. prox. & c. dilectus, il 2. & ibi gloſ. ext. de reſcript. Ideo ſi obijciatur, ex iniuſta cauſa, ſeu minus legitima, ante ſententiam appellationem interpoſitam extitiſſe, & ex eo non eſſe appellationem huiuſmodi admittendam; nequeunt Archiepiſcopus, vel eius officialis prohibere, ne procedatur in cauſa, niſi prius appellatione, velut emiſſa ex cauſa probabili, cognoſcere incipiant de cauſa huiuſmodi, an ſit vera. vt in tex. & infr. c. non ſolum.

§. Si autem.

LICET dicatur appellatum à diffinitiua in caſu prohibito à iure, ex quo de hoc Archiepiſcopus cognoſcere cœperit, poteſt inhibere, ne ſententia executioni mandetur.

QVIA in iudicio exteriori, in quo iudicandum eſt ſecundum allegata, & probata. l. illicitas. ff. de offic. præſid. non ſufficit aliquid dicere, niſi illud legitimè probetur. c. cùm ſuper. ext. de conceſſ. præb. Et quoniam ex quo de appellatione incœpit cognoſcere ſuperior, videtur ineſſe aliqua cauſa ad ſuperſedendum ab inferiori, licet aliàs appellatio minus iuſta videretur. l. vnic. & ibi gloſ. ff. nil nou. appell. interp. Ideo ſi poſt ſententiam in caſibus à iure prohibitis (vt potè à ſententia ſuper manifeſto, & notorio crimine, vel de quo quis in iure confeſſus extitit, promulgata, vel conſimilibus) appellatum fuiſſe dicatur, poſſunt Archiepiſcopus, & eius officialis, ne ſententia executioni mandetur (poſtquam cognoſcere cœperint, vtrum ſit recipienda, vel non appellatio ab epiſcopo ad Archiepiſcopum interpoſita) ipſi epiſcopo licitè inhibere. vt in tex. & infr. c. non ſolum. Caſus autem, in quibus ius prohibet appellare, notantur ſub his verſibus.

Appellare vetant ſcelus, excellentia, pactum,
Contemptus, minima res, interdictio facta,
Arbitrium, res, quæ perit, & ſi longius acta. gloſ. hic.

Et exponuntur iſti verſus ſic. Scelus. vt ext. c. cum ſit. & c. cum ſpeciali. Excellentia, quia à ſententia Papæ, vel Imperatoris non appellatur. c. anteriorum. 2. q. 6. & l. 1. ff. à quib. appell. non lic. Pacta, quia promiſerunt partes non appellare. c. cum dilectus. ext. de arbitr. & l. fin. §. fin. C. de temp. appell. Contemptus contumacis in non veniendo. c. de illicita. 24. q. 3. Minima res; quod procedit ſecundum leges ciuiles. Authent. de appell. §. illud. coll. 4. Secus ſecundum canones, qui admittunt appellare etiam in minimis. c. de appellationibus. ext. eod. Interdictio Papæ, vel Imperatoris. ext. c. inquiſitioni. & l. 1. ff. à quib. appell. non lic. Arbitrium, cum partes in aliquos arbitros, voluntariè conſenſerint. c. à iudicibus. 2. q. 6. & l. 1. C. de arbitr. Res, quæ perit. vt in c. ei, qui. §. ſi quis etiam. 2. q. 6. & l. penult. & fin. ff. de appell. recip. vel non. Et ſi longius acta, quia non licet poſt decem dies. ſup. §. ſi verò. & Authent. de appell. §. 1. coll. 4. Item ſi neglexerit proſequi. extr. c. cum ſit. quod intellige, vt not. ext. in c. directè. & de contumace intellige, vt not. in Clem. ſi ante. de dol. & cont.

§. In alium.

ARCHIEPISCOPVS in tertiam perſonam (poſt inhibitionem ſuam in cauſa, per appellationem delata ad ipſum) aliquid innouantem, iuriſdictionem exercere non poteſt.

QVIA res inter alios acta, alijs nocere non debet. c. cum ſuper. extr. de re iudic. Et quoniam Archiepiſcopus non habet regulariter iuriſdictionem in ſubditos ſuffraganei, niſi per appellationem. c. paſtoralis, & ibi gloſ. ext. de offic. ord. Ideo in alium, qui circa rem, de qua inter appellantem, & appellatum controuerſia verti-

tur, aliquid poſt Archiepiſcopi inhibitionem attentat, non valet Archiepiſcopus occaſione huiuſmodi, iuriſdictionem aliquam vendicare. vt in tex. & l. vnic. C. qui pro ſua iuriſd. iud. par. poſſ. Quod intellige, niſi ille tertius Archiepiſcopi iuriſdictionem impediret. c. 1. infr. de pœnis. nam iudex omnia poteſt, ſine quibus eius iuriſdictio in illa cauſa commode exerceri non poteſt. c. 1. & c. præterea. extr. de offic. deleg.

§. Cum verò.

ARCHIEPISCOPVS appellantem, in alijs cauſis à iuriſdictione epiſcopi, non poteſt eximere.

QVIA appellatio non eximit appellantem à iuriſdictione iudicis à quo, niſi in eo tantum, ſuper quo fuit appellatum. extr. c. propoſuit. Et quoniam Archiepiſcopus non habet regulariter iuriſdictionem in ſubditos ſuffraganei, niſi per appellationem. ſupr. cap. 1. de for. comp. Et nemo debet ponere falcem in meſſem alienam. c. venerabilem. extr. de elect. Ideo appellans ad Archiepiſcopum, in illa cauſa eſt exemptus à iuriſdictione ſui epiſcopi, ſed in alijs remanet ſub epiſcopo, nec poteſt ab eo eximi per Archiepiſcopum. vt in tex. & c. paſtoralis. extr. de offic. ord.

§. Debet.

AB epiſcopis in cauſis, in quibus iuriſdictionem temporalem habent, de iure debet ad Archiepiſcopum appellari.

QVIA eccleſiarum res, ſiue temporales, ſiue ſpirituales in diœceſi ſint, omnes de iure communi ſub epiſcopi diſpoſitione & poteſtate exiſtunt. c. nouerint, 10. q. 1. & c. præcipimus. 12. q. 1. Et quoniam vbi eſt eadem ratio, idem ius conſtitui oportet. l. illud. ff. ad leg. aquil. Ideo ſicut de epiſcopo appellatur ad Archiepiſcopum in cauſis ſpiritualibus. ſupr. §. 1. ita ad eundem eſt appellandum in cauſis, in quibus epiſcopi ſuffraganei temporalem iuriſdictionem exercent. vt in tex. & cap. vnic. infr. de iurepatr. Si tamen iuriſdictio illa temporalis non eſſet totaliter tranſlata in eccleſiam, ſed eccleſia teneret locum illum in feudum ab Imperio, vel ab alio principe ſæculari, tunc ad ipſum principem ſuperiorem feudi eſſet appellandum. c. ſolitæ. extr. de maior. & obed. nam epiſcopus tunc cognoſcit cauſam, quaſi iudex ciuils. cap. verum. extr. de for. comp. & ob id ad ſuperiorem illius cauſæ appellatur. extr. eod. c. ſi duobus. §. fin. & de for. comp. c. ex tranſmiſſa.

NISI ſpeciale ius aliud inducat.

QVIA ius ſpeciale derogat generali. c. 1. extr. de reſcript. Et quoniam per conſuetudinem præſcriptam, & per priuilegium poteſt iuriſdictio auferri ab vno & alteri acquiri. cap. cum contingat. extr. de foro [illegible] ſi ex conſuetudine, aut priuilegio ſi [illegible]

ipſe-

ſpeciali, in huiuſmodi cauſis, ad alium ſit appellandum, quam ad Archiepiſcopum, tale ius ſpeciale erit attendendum. vt in tex. & c. 2. & ibi gloſ. ext. de delict. puer.

§. Sententias.

CENSVRAM eccleſiaſticam in appellantem prolatam per epiſcopum, archiepiſcopus reuocare non poteſt, niſi partibus vocatis, & de cauſa legitimè cognita.

QVIA quando archiepiſcopus aditur per viam appellationis, non habet iuriſdictionem, niſi primò iuſtificetur appellatio. ſup. §. cum autem. Et quoniam cauſarum merita, partium aſſertione pandantur. l. fin. C. ſi per vim, vel al. mod. & vbi vertitur partis intereſſe, regulariter illa ſemper eſt citanda. l. de vnoquoque. ff. de re iudic. Et quod cenſura prolata in appellantem, reuocetur, eſt in præiudicium appellati. extr. c. qua fronte. Ideo ſententias interdicti, vel ſuſpenſionis, ſeu excommunicationis in appellantem ab epiſcopo, à quo appellatur, promulgatas, nullatenus, niſi vocatis partibus, & de appellatione legitimè cognito, archiepiſcopus reuocare, aut nullas denunciare debet. vt in tex. & ſupr. §. ſi verò. Et intellige hoc verum, vbi periculum non eſt in mora. gloſ. hic. ver. reuocent. nam vbi vertitur animæ periculum; dilatio, ſiue mora eſt euitanda. c. ſacro. extr. de ſent. excom. vnde archiepiſcopus tunc poſſet abſoluere à cenſura, antequam cognoſceret de appellatione, præſtita per appellantem, in quem lata eſt cenſura, cautione ſaltem iuratoria, de ſtando iuri, ſiue obediendo mandatis eccleſiæ. & de reficiendo parti expenſas. infr. de ſent. excom. cap. venerabilibus. §. ſanè. non tamen poſſet per hoc, talem cenſuram eſſe nullam, tunc declarare. d. c. qua fronte.

§. Cum autem.

EX quo archiepiſcopus pronuntiauerit, male appellatum ante ſententiam, ſtatim debet cauſam ad ſuffraganeum remittere.

QVIA appellatio, indebite interpoſita ab interlocutoria, non deuoluit ad ſuperiorem, principalis cauſæ cognitionem. ext. cap. cum ſpeciali. & archiepiſcopus regulariter non habet iuriſdictionem in ſubditos ſuffraganei, niſi per legitimam appellationem. c. paſtoralis. extr. de offic. ord. Et quoniam iniuria fit iudici, cum ab eius iudicio ante ſententiam ſine iuſta cauſa receditur. ext. c. interpoſita. & l. 1. ff. eod. Et appellatio non debet eſſe præſidium iniquitatis. extr. cap. ſuggeſtum. & vbi cœptum eſt iudicium, ibi & finem accipere debet. l. vbi acceptum. ff. de iudic. Ideo cum ad archiepiſcopum ab audientia ſuffraganei ſui, ſuper aliqua cauſa fuerit ante ſententiam appellatum; archiepiſcopus (poſtquam, de appellatione legitimè cognito, conſtiterit, eam minus rationabilem extitiſſe) cauſam ipſam ad eundem ſuffra-

ganeum

ganeum quamprimum remittere debet. vt in tex. & cap. I. ſupr. de for. comp. Si tamen iudex à quo huic appellationi detuliſſet, non fiet ei neceſſario hæc remiſſio, cum ipſe iudex, quantum in ſe fuit, à ſe iuriſdictionem illam abdicauerit, vnde & totius cauſæ deciſio tunc eſt in ſuperioris poteſtatem transfuſa. infr. c. cum appellationibus. ſicut nec fiet neceſſario remiſſio, ſi fuerit à diffinitiua appellatum. gloſ. hic. ver. ante. quia iudex ad quem ſtatim aggreditur tunc cognitionem negotij principalis. extr. cap. vt debitus. & potius agitur de iam cognito exequendo, quàm de cognoſcendo. Archid. hic. vterque tamen iudex poterit ſententiam confirmatam executioni mandare. c. paſtoralis. §. præterea, & ibi gloſ. extr. de offic. deleg.

Cap. 4. Vt ſuper.

SI iudex requiſitus non tradit apoſtolos, & poſtea procedit in cauſa, non valet proceſſus.

QVIA quando iudex requiſitus non tradit apoſtolos, nullam habet excuſationem, quod partem appellantem, in hoc ſaltem, non grauet, & ſuperiorem non contemnat: cum illi ſint dandi, etiam ſi ſint refutatorij, vt per illos appareat, quare appellationi ſit delatum, vel cur non ſit delatum. ſupr. c. cordi. Et quoniam ex tali denegatione iuſtitiæ, præſumitur malus animus ipſius iudicis, & quod appellatio interpoſita ſit legitima. infr. c. ab eo. Ideo vt ſuper appellatione, ac eius cauſa inſtructio facilior valeat in proceſſu haberi, debet ille, à quo appellatur, apoſtolos appellanti tribuere requiſitus; quos ſi non exhibuerit, ex tunc, ſi forte in cauſa procedat, eius inualidus, & irritus eſt proceſſus. vt in tex. & infr. c. ab eo. licet aliàs, inualiditas geſtorum poſt appellationem interpoſitam ab interlocutoria, pendeat ab exitu appellationis, ità quod geſta per iudicem à quo inter appellationem, & probationem grauaminis, non retractantur, niſi in fine appellationis, poſtquam per iudicem ad quem fuerit pronunciatum, bene appellatum, & male iudicatum. extr. c. vt debitus. & l. cum ex cauſa. ff. cod. niſi prius inhibitio ſit facta ipſi iudici à quo, per ipſum iudicem ad quem, nam etiam tunc geſta poſt inhibitionem, ſunt nulla, abſque alia expectatione ſententiæ. infr. c. non ſolum.

NISI renunciatum fuiſſet appellationi.

QVIA apoſtoli traduntur in fauorem appellantis. ſupr. cap. I. Et quoniam iuri pro ſe introducto quilibet renunciare poteſt. cap. cum veniſſet. ext. de teſtib. & l. ſi quis. C. de pact. Et per appellationem, iudicis iuriſdictio non eſt extincta, ſed ſuſpenſa. c. paſtoralis. §. præterea. ext. de off. deleg. Ideo proceſſus factus à iudice à quo poſt renunciationem appellationis, eſt validus, licet ipſe iudex fuerit prius in culpa, non tradendo apoſtolos. vt in tex. & extr. c. cum ceſſante.

Cap.

Cap. 5. Cum appellationibus.

IVDEX appellationis, iniquè appellantem ante ſententiam, remittere debet ad iudicem principalem.

QVIA iniuriam facit iudici, qui ante ſententiam, fruſtratoriè ab eo appellat. cap. ſi quis diſt. 50. & l. fin. C. quand. prouoc. non eſt neceſſ. Et quoniam debitus honor iudicibus eſt ſeruandus. extr. c. vt debitus. & vbi captum eſt iudicium, ſi ab eo licitè non receditur, ibi & finem accipere debet. l. vbi acceptum. ff. de iudic. Ideo cum appellationibus friuolis nec iuſtitia deferat, nec ſic à iudice deferendum, ſi iudex inferior appellationem minus legitimam non admittat, eam appellatore nihilominus proſequente, ſuperior de ipſa cognoſcens, cauſam ad priorem iudicem ſine difficultate remittere debet. vt in tex. & extr. c. interpoſita.

ET in expenſis condemnare.

QVIA victus, qui non habuit probabilem cauſam litigandi, eſt in ſui pœnam, & in victoris releuamen, in expenſis, quas eius culpa victor fecit in lite, à iudice condemnandus. c. calumniam. extr. de pœnis. & l. cum, quem, ff. de iud. Et quoniam præſertim ille, qui ante ſententiam iniuſtè appellat, præſumitur non ex rationabili cauſa, ſed ex malitia ad ſubterfugiendum iudicium, appellare. extr. c. vt debitus. Ideo talis appellans eſt alteri parti in expenſis, ab ea propter illam appellationem factis, condemnandus. vt in tex. & ſupr. cap. cordi. Sed quia litis expenſæ non petuntur, niſi officio iudicis mercenario. l. terminato. C. de fruct. & lit. expenſ. Et tale iudicis officium non poteſt implorari, niſi durante cauſa principali. l. Paulus, la. 1. ff. de re iudic. Ideo talis condemnatio expenſarum debet fieri tempore prolationis ſententiæ ſuper inualiditate appellationis, vel ad minus eadem die. vt in tex. & d. l. Paulus. ſi enim fiat eadem die, cenſetur fieri tempore ſententiæ, quia ea, quæ incontinenti fiunt, videntur ineſſe. l. lecta. ff. ſi cert. pet.

ET hoc, ſi principalis iudex non detulerat appellationi; ſed ſi detulit, non fiet remiſſio de neceſſitate.

QVIA iudex à quo, quantum in ſe fuit, iuriſdictionem in illa cauſa à ſe abdicauit, appellationi minus iuſtæ deferendo: & totius cauſæ deciſio eſt ob id in ſuperioris poteſtatem transfuſa. vt in tex. vnde & talis reatus meritò debuit ab ipſo honorem excludere iudicandi. l. 1. C. vbi ſenat. vel clar. Sed quoniam talis delatio non inficit habitum iuriſdictionis, ſed tantùm exercitium illius; & non per reſpectum iudicis ad quem, ſed per reſpectum ipſius iudicis à quo, qui potuit

ſibi,

ſibi, & non alijs præiudicium generare.gloſ.hic.ver.refutari.& c.quamuis . ſupr. de offic deleg. Ideo ipſi iudici à quo non eſt cauſa vlterius de neceſſitate remittenda ; ſed ſi iudex ad quem illam remittere velit, eſt in eius arbitrio , vt eam remittere poſſit . vt in tex. & cap.is, qui. ſupr. de procur.

IN appellationibus interpoſitis à diffinitiua , antiqua iura ſeruantur .

QVIA cum appellatio à diffinitiua, tam de iure canonico,quàm ciuili admittatur,niſi ſit in caſu, in quo ius prohibet appellare. extr.c.ſuper eo,il 2. per plures canones, & leges fuit circa eam ſufficienter prouiſum. ſup.c.cordi.Et quoniam ab illis, quæ iuſtè ſtatuta ſunt,non eſt ſine rationabili cauſa in poſterum recedendum. extrau. com.de priuil.c.inter cunctas. Ideo hæc conſtitutio ſupplet circa ea , quæ deficiebant in appellatione ab interlocutoria,non autem mutat illa,quæ ſuper appellatione poſt diffinitiuam interpoſita,ſunt ſtatuta . vt in tex.& gloſ.fin.hic .

Cap. 6. Ab eo.

SI appellans, intra 30. dies inſtanter non petit apoſtolos , appellationi renuntiat .

QVIA apoſtoli iſti fuerunt principaliter inſtituti ad fauorem ipſius appellantis. ſupr. c. cordi. Sed quoniam, niſi tempus ei limitaretur ad illos petendos , ipſe poſſet nimium cauſam appellationis prorogare , & vtriuſque iudicis tribunal malitioſe euitare. l. quoniam. la 1. C. de appell. Ideo ad illos petendos tempus triginta dierum aſſignatur , intra quos , ſi appellans eos inſtanter non petit, cenſetur iuri ſuo renuntiaſſe, & de appellatione interpoſita pœnituiſſe , ac ab illa receſſiſſe. vt in tex.& c.ab eo,cum ſequ.2.q.6. Qui 30.dies numerantur à die latæ ſententiæ,ſi illa ſit lata contra præſentem. l. iudicibus. C.eod. Si autem ſit lata contra abſentem,incipiunt currere à tempore notitię illius.l.2.C.quom.& quan.iud.

SI iudex modo debito requiſitus , illos non tradit , ſed poſtea procedit,non valet eius proceſſus .

QVIA ea, quæ fiunt à iudice, ſi ad eius non ſpectant officium , viribus non ſubſiſtunt.c.ea,quæ.inf.de reg.iur. Et quoniam apoſtoli petuntur poſt appellationem interpoſitam,quando iudicis iuriſdictio in illa cauſa eſt ſuſpenſa . ſupr. c. cordi . Ideo ſi is,à quo appellatur , apoſtolos appellanti non tribuat requiſitus ; ex tunc ſi fortè in cauſa procedat , (niſi fortè appellationi renunciatum fuerit) eius inualidus eſt proceſſus; quod tamen tunc obtinet locum,cum iudex ſuper

per hoc cum debita inſtantia, loco, & tempore congruo requiſitus, eos expreſsè denegat, vel intra præmiſſum tempus malitioſè, aut negligenter illi tradere prætermittit. vt in tex. & l. iudicibus. C. eod. licet enim apoſtoli ſint dandi appellanti, etiam inſtāter non petenti. d. l. quoniam. & d. c. ab eo. vt tamen iudicis proceſſus ex tunc ſit inualidus ipſo facto, & non expectetur exitus appellationis, oportet, quod iudex fuerit inſtanter requiſitus, & loco, & tempore congruo. vt in tex. & infr. Clem. 2.

Cap. 7. Non ſolum.

INNOVATA per iudicem poſt diffinitiuam ſententiam, à qua appellatum extitit, reuocantur ſtatim per iudicem appellationis.

QVIA iudex, ſiue bene, ſiue male, diffinitiuè ſententiauerit, functus eſt officio ſuo. c. in literis. extr. de offic. deleg. & l. iudex. ff. de re iudic. Et quoniam per appellationem legitimè interpoſitam ſuſpenditur præſumptio, quæ erat pro ſententia. cap. paſtoralis. §. præterea. d. tit. de offic. deleg. Et in appellatione à diffinitiua, iudex ad quem incipit immediatè cognoſcere de meritis cauſæ principalis. extr. c. vt debitus. & ad ipſum ſpectat reformare, quæ male geſta ſunt per iudicem à quo. extr. cap. interpoſita. Ideo innouata per iudicem à quo poſt eius diffinitiuam, à qua extitit appellatum, ante omnia ſunt per iudicem appellationis reuocanda. vt in tex. & ſupr. c. vt ſuper.

ETIAM ſi ante appellationem fuerint innouata.

QVIA decem dies, qui dantur ad appellandum, ſunt indulti ad fauorem litigantium, vt intra illos poſſint deliberare, an ſententiæ à iudice prolatæ velint acquieſcere. c. anteriorum. 2. q. 6. & Authent. de appellat. in princ. coll. 4. Et quoniam indultum à iure beneficium non eſt alicui auferendum. c indultum. infr. de reg. iur. Et ante lapſum decem dierum ſententia non tranſiuit in rem iudicatam. cap. quod ad conſultationem. extr. de iudic. Ideo non ſolum innouata poſt appellationem à definitiua ſententia interiectam, debent ſemper (exceptis caſibus, in quibus iura poſt ſententiam prohibent appellare) ante omnia per appellationis iudicem penitus reuocari; ſed etiam ea omnia, quæ medio tempore inter ſententiam, & appellationem (quæ poſtmodum intra decendium interponitur ab eadem) contingit innouari, ac ſi poſt appellationem eandem innouata fuiſſent. vt in tex. & l. ſciendum. ff. de appell. recip. vel non.

ATTENTATA verò poſt appellationem ante definitiuam, non reuocantur, niſi primò de veritate conſtiterit.

QVIA in appellatione ab interlocutoria eſt exprimenda cauſa rationabilis, propter quam appellatio illa interponitur. extr. c. vt debi-

debitus. Et quoniam ex alia cauſa, vel nouis, aut nouiter probandis, non poteſt in tali appellatione, iudicis interlocutoria impugnari. infr. Clem. appellanti. Et ſi tunc ſufficeret allegare cauſam appellandi, & ad eius probationem quis non teneretur, ad euitandam iudicis à quo iuriſdictionem, ſæpe malitiosè fingeretur probabilis cauſa grauaminis, quæ tamen vera non eſſet. extr. c. interpoſita. Ideo illa, quæ poſt appellationem interpoſitam ante definitiuam ſententiam innouantur, donec appellationis cauſam veram eſſe conſtiterit, reuocari non debent. vt in tex. & extr. c. dilecto.

NISI poſt inhibitionem debito modo factam, attentata fuiſſent.

QVIA iudex ad quem, antequam in appellatione ab interlocutoria inhibeat iudici à quo, ne amplius in cauſa ſe intromittat, debet ſe informare, quod ad ipſum ſit per appellationem ex cauſa probabili emiſſam, negotium deuolutum. ſupr. cap. Romana. §. ſi verò, & §. ſeq. Et, quoniam per inhibitionem huiuſmodi, iuriſdictio iudicis à quo eſt impedita, vt non poſſit in cauſa vlterius procedere, ne iudicis ad quem videatur auctoritas eſſe deluſa. d. c. Romana. §. ſi autem. & Rota deciſ. 58. aliàs 412. de appell. in nou. quæ incipit, ſi appelletur. Ideo ſi iudex appellationis (poſtquam ſibi conſtiterit per appellationem emiſſam ex cauſa probabili, fore ad ſe negotium deuolutum) inhibeat canonicè iudici, à quo appellatum extitit, ne procedat; tunc quicquid poſt inhibitionem illam fuerit innouatum, eſt (licet cauſa eadem non ſit vera) per eundem appellationis iudicem, ante omnia in ſtatum priſtinum reducendum. vt in tex. & d. c. Romana. §. quod.

Cap. 8. Concertationi.

QVI appellat extra iudicium, intra decem dies appellare debet.

QVIA licet appellatio extraiudicialis non ſit propriè dicenda appellatio, ſed potius ad cauſam prouocatio. extr. c. cum ſit. Tamen quoniam in multis conuenit cum appellatione iudiciali. extr. cap. bonæ. & ſi in ea liceret appellare vndecima die, eadem ratione liceret & centeſima, quod eſſet abſurdum. gloſ. hic. Et terminus decem dierum fuit ſtatutus peremptorius, & vniformis ad appellandum intra illum, à quocunque actu appelletur. l. 1. §. quod. ff. quand. appell. ſit. & Authent. de appell. & intra quæ temp. coll. 4. Ideo ab electionibus, poſtulationibus, prouiſionibus, & quibuslibet extraiudicialibus actibus (in quibus poteſt appellatio interponi) quiſquis ex eis, grauatum ſe reputans, per appellationis beneficium grauamen illatum deſiderat reuocari, intra decem dies debet appellare. vt in tex. & cap. biduum. §. quod. 2. quæſt. 6.

EX quo ſciuit grauamen.

QVIA

QVIA tempus, quod datur ad appellandum, eſt vtile à principio, licet ſit continuum in progreſſu. cap.anteriorum. 2.q.6. Et quoniam vbi tempus eſt vtile, non valenti agere, illud non currit. l.1.§.fin.C.de annal.except. Et ignorantia facti excuſat.c.ignorantia.infr.de reg.iur. Ideo licet decem dies ad appellandum incipiant currere de momento ad momentum à tempore illati grauaminis, ſiue prolatæ ſententiæ, quando grauatus erat præſens. c.quod ad conſultationem. extr.de re iud.& l.1.§.dies.ff.quand. appell.ſit. vbi tamen grauatus erat abſens, ſiue ignorans, iſti decem dies incipiunt currere à tempore notitiæ illati grauaminis. vt in tex. & l. ab eo. C. quom. & quand iud. Præterea iſte terminus datur ad deliberandum, an litigantes velint ſtare ſententiæ, vel non. d. Authent.de appell.Et quoniam non poſſet ignorans deliberare. gloſ. in d.cap.anteriorum.Deliberare enim eſt actus voluntatis. Ariſt. 6.Ethic.cap.9. Et voluntas non fertur in incognitum. S.Thom.1.2.q.76.art.1.

POSTEA per remedium iuris communis audietur, ſed non per appellationis remedium.

QVIA nullus pluribus vti defenſionibus prohibetur. c.nullus. infr. de reg.iur. Et quoniam ex diuerſis non fit illatio. l.Papinianus. ff. de minor. Ideo licet poſt decendium alicui aditus non pateat appellandi, ſi per contradictionem debitam, vel alia iuris remedia, ipſe petierit reuocari grauamen (dummodo medio tempore his non conſenſerit) lapſus decendij ei non obſiſtit. vt in tex.& l.ſi expreſſim. ff.de appell. Sed dices, quid operatur in cauſa appellatio extraiudicialis, cum illa non ſit propriè appellatio, ſed ad cauſam prouocatio? ext.c.cum ſit. Reſpond.quod eius effectus eſt,vt factum, ſuper quo illa interponitur, reuocetur ad audientiam Papæ, vel alterius proximi ſuperioris, ad quem illa dirigitur, ita vt alius iudex inferior de tali facto non cognoſcet, & ſi literæ ſuper illius cognitione impetrarentur, non valent, niſi de ipſa fecerint mentionem. c. ex parte,il 2.ext.de reſcript. Is tamen, contra quem taliter appellatur, non tenetur propter illam ceſſare ab incępto negotio, ſuper quo appellatur, ſed ipſum perficere poteſt, nec reuocabitur geſtum, niſi probata veritate cauſæ, ob quam appellatur. c. cum inter, il 1. extr. de elect. nec diſtinguitur in hoc, an illa interponatur à parte contra partem, vel contra iudicem extra iudicium. Archid. hic. Et licet appellatio iudicialis non poſſit interponi, niſi à grauamine illato, vel comminato. extr. c.cum ceſſante. extra iudicium tamen etiam à futuro grauamine appellatur. infr. Clem. ſicut.

Cap. 9. Appellatio.

VALET appellatio in ſcriptis porrecta,licet corã iudice non legatur.

QVIA

QVIA iura, quæ dicunt, quod appelletur in ſcriptis, vt eſt in interlocutoria interpoſita ad Papam. ſup. c. cordi. Et in appellatione à diffinitiua, quando non appellatur illico poſt ſententiam. l. eos, qui. §. fin. C. eod. non faciunt mentionem, quod ſcriptura illa coram iudice legatur, ſed quod illa iudici porrigatur, vt obuiet appellanti, ſi variare velit. gloſ. in d. c. cordi. ver. in ſcriptis. Et ne iudex à quo, in ſcriptis habeat dare apoſtolos, ſuper volatili verbo appellantis. Gemin. hic. Et quoniam appellatio eſt fauorabilis, cum ſpectet ad defenſionem. ext. c. cum ſpeciali. vnde eſt potius dilatanda, quàm reſtringenda. c. odia. infr. de reg. iur. Et aſſignatio in ſcriptis intelligitur adimpleta, etiam ſi ſcriptura tempore, quo porrigitur, non legatur. l. aſſignare. ff. de verb. ſign. Ideo appellatio iudici in ſcriptis porrecta, non poteſt ex eo, quod coram ipſo lecta non fuerit, rationabiliter impugnari. vt in tex. & c. ſi canonici. ſup. de offic. ord. Sententia tamen diffinitiua non ſufficit, quod ſcripta à iudice partibus porrigatur, ſed eam debet ipſe iudex de ſcripti recitatione proferre. c. fin. ſup. tit. prox. nam, cum in ea poſſet iudex magis lædere, quàm poſſit pars per appellationem. gloſ. fin. hic. in ipſa fuit cautius prouidendum, vt maior ſolemnitas, & cautela requiratur. c. vbi. ſup. de elect.

Cap. 10. Si à iudice.

IVDEX à quo compellere non poteſt appellantem à grauamine, ipſius veritatem probare.

QVIA ſicut honor debitus eſt iudicibus deferendus, ita partium indemnitas eſt in iudicijs procuranda. ext. c. vt debitus. Et quoniam ſi iudex à quo cognoſceret de veritate grauaminis, periculum eſſet, ne ſemper in proprium fauorem pronunciaret, dicendo, ſe non grauaſſe, quamuis, re vera, grauamen intuliſſet. extr. c. ſolicitudinem. Ideo coram iudice à quo ſufficit proponere rationabilem cauſam grauaminis, ſed illius veritas eſt coram iudice ad quem, per appellantem probanda. vt in tex. & ſup. c. Romana. licet etiam coram iudice à quo illam probare poſſit, ſi ipſe appellans velit. ext. c. interpoſita: nam cum de eius fauore tractetur, illi renunciare poteſt. cap. ad apoſtolicam. ext. de regular. Præterea, de facto proprio quilibet debet eſſe certus. c. ab excommunicato. ext. de reſcript. Ideo ipſe iudex per ſe videre debet, an grauauerit. vt in tex. & l. quiſquis. C. de reſcind. vend. Præterea, per appellationem eſt ſuſpenſa iudicis iuriſdictio. vt in tex & c. paſtoralis. §. præterea. ext. de offic. deleg. Et quoniam ea, quæ fiunt à iudice, ſi ad eius non ſpectant officium, viribus non ſubſiſtunt. c. ea, quæ. infr. de reg. iur. Ideo ſi à iudice à quo, propter grauamen illatum, quis appellat, ad docendum ſe eſſe grauatum, & ad audiendam reuocationem eiuſdem grauaminis (ſi de ipſo docuerit) illi terminus præfigatur;

nec coram eo (cum ipſe per ſe id videre habeat) hoc docere; nec etiam tanquam coram iudice (cum per appellationem ſit ſuſpenſa ipſius iuriſdictio) comparere tenetur. vt in tex. & l. vnic. ff. nil nou. appell. interp.

LICET citare poteſt ad ipſius reuocationem audiendam.

QVIA iuriſdictio iudicis à quo, licet ſit ſuſpenſa, ne, durante appellatione, ipſe habeat de illa cauſa cognoſcere. d. c. paſtoralis. de offic. deleg. non tamen eſt ſuſpenſa quo ad actus, qui tendunt in faciliorem expeditionem appellationis. extr. c. cum teneamur. Et ob id ipſe dat terminum proſecutioni appellationis, & pro apoſtolis recipiendis. ſup. c. cordi. Et quoniam per reuocationem grauaminis, ceſſat, & extinguitur ipſa cauſa, per quam fuit appellatum. extr. c. cum ceſſante. Et iudex, licet non poſſit reuocare ſuam ſententiam diffinitiuam. l. 2. C. de ſent. ex breuic. recit. poteſt tamen reuocare interlocutoriam. l. quod iuſſit. ff. de re iudic. Ideo ſi appellans ſit citatus à iudice à quo, ad videndum reuocari grauamen, tunc coram eo ipſe comparere debet. vt in tex. & d. c. cum ceſſante. Vtilius eſt enim, negotia tali expediri compendio, quàm per exactam ſubtilitatem longo prorogari diſpendio. c. abbate. ſup. tit prox.

QVA facta, in cauſa procedere poterit, eius contumacia non obſtante, ac ſi nunquam appellaſſet.

QVIA ceſſante cauſa, ceſſat effectus. d. c. cum ceſſante. Et quoniam grauamen erat cauſa, propter quam appellans erat ab ipſius iudicis iuriſdictione in illa cauſa exemptus. extr. c. cum ſpeciali. Et contumax pro præſenti reputatur. c. cauſam. extr. de dol. & cont. Ideo ſi iudex à quo citauerit appellantem ad hoc ſolum, vt reuocationem grauaminis audiat, ſi ipſe iudex duxerit eam faciendam, & appellans non comparuerit, & iudex in termino grauamen reuocauerit cum effectu, poterit ex tunc liberè in cauſa procedere, ac ſi appellatio interpoſita non fuiſſet. vt in tex. & c. prout. ex. de dol. & cont.

Cap. 11. A collatione.

A collatione capituli, ad epiſcopum appellatur, ſi vt canonicus interfuit.

QVIA quando epiſcopus interuenit in capitulo, non vt prælatus, ſed vt canonicus, vox eius non plus valet, quàm vox alterius canonici; cum in illo caſu ipſe ſimplex canonicus exiſtimetur, & tota collatio, ſiue alius actus tunc dicitur fieri ſolùm à capitulo; non autem dicitur fieri ab epiſcopo, & canonicis, quaſi à capite, & membris. c. poſtulaſtis. extr. de conceſſ. præb. Et quoniam proximus ſuperior capituli eſt epiſcopus. c. irrefragabili. ext. de offic. ord. Et appellatio eſt regulariter facienda gradatim ad proximum ſuperiorem. c. anteriorum.

§. illo.

ſ.illo. 2. q.6. Ideo à collatione, ſiue alio actu facto à capitulo, in quo epiſcopus interfuit vt canonicus, licite ad ipſum epiſcopum poteſt appellari. vt in tex. & l. 1. ſ. ſolent.ff.quand. appell.ſit.

SECVS, ſi vt prælatus.

QVIA quando epiſcopus interuenit in capitulo, vt epiſcopus, ipſe eſt caput, & canonici ſunt membra. c.nouit. ext. de his, quæ fi. à præl. ſine conſ. cap. Et quoniam membra caput ſequuntur. Apoſt.ad Epheſ.cap.4.cum non deceat à capite membra diſcedere.cap. non decet.diſt.12. Et in tali caſu ſi appellaretur ad ipſum epiſcopum, appellatio videretur interpoſita de eodem ad ſeipſum. ſup. c. Romana. quod eſt contra ſubſtantiam appellationis.c.2.ſup.de conſuet.& l.Imperatores.ff.de appell. Ideo ſi epiſcopus interuenit in capitulo, vt prælatus,ſeu epiſcopus,ab actu per eos tunc facto, non ad ipſum epiſcopum, ſed ad Papam, vel ad proximum epiſcopi ſuperiorem eſt appellandum. vt in tex.& ext. c. dilecti, il 3.

Cap. 12. Licet.

PER appellationem interpoſitam à diffinitiua, reuocari poteſt interlocutoria principali negotio præiudicans.

QVIA totus proceſſus ordinatur ad diffinitiuam, vt per illam debitus finis negotio, & eius emergentibus imponatur. Io.Monac. hic. Et quoniam non bene poſſet principale negotium expediri, ſi interlocutoria ei præiudicans non poſſet reuocari. gloſ.ver.emendari. Ideo licet ab interlocutoria (per quam pacti, vel præſcriptionis, aut alia principali negotio præiudicans, vel iudicium nullum reddens, exceptio eſt repulſa) non fuerit appellatum; ſi tamen à diffinitiua ſententia (quæ poſtmodum, etiam vltra decendium promulgatur) appellari contingat, poteſt in appellationis cauſa ipſum grauamen, per interlocutoriam eandem illatum, licitè per appellationis iudicem emendari. vt in tex. & c.præterea. ext.de offic.deleg.

ALIAS non.

QVIA vbi interlocutoria ſuper eo profertur,quod non parat præiudicium negotio principali, vel iudicium nullum reddit, niſi fuerit ab ea intra decem dies appellatum, tranſit in iudicatum. ſup.c. Romana. ſ. ſi verò. Et quoniam res iudicata ius facit inter partes. c. cum inter. extr.de re iudic.Ideo niſi à tali interlocutoria fuerit appellatum, per appellationem poſtea à diffinitiua interiectam, grauamen illatum nequaquam poterit reuocari. vt in tex. & infr. Clement.fin.

Z 2 In

In Clement. Cap. 1. Si à iudicibus.

VALET appellatio coram maiori parte plurium iudicum.

QVIA cum omnium iudicum præſentia ſimul non poſſit de facili haberi (quando plures debent iudicare) ſi coram omnibus eſſet neceſſarium appellare, ſæpe intra decem dies appellationis beneficium non poſſet interponi. vt in tex. Et quoniam appellatio eſt fauorabilis, cum ſit legitima defenſio. extr. c. cum ſpeciali. Et quod fit à maiori parte, cenſetur factum à toto. c. 1. ext. de his, quæ fi. à ma. par. cap. & l. quod maior. ff. ad municip. Ideo ſi à iudicibus duobus, aut pluribus, fuerit appellandum, quia fortè de facili eorum præſentia ſimul haberi non poſſet, ſtatuitur, vt liceat coram ipſis, vel maiori parte ipſorum appellare, & apoſtolos petere ſeparatim; valebitq. appellatio talis, ac ſi ſimul fuiſſet in eorum præſentia ab omnibus appellatum. vt in tex. & c. penult. de re iudic. in 6.

SED appellato, eſt appellatio, delatio, & termini præfixio intimanda.

QVIA omnis actus, qui in cauſa poſſet parti inauditæ eſſe præiudicialis, eſt ei regulariter intimandus. l. de vnoquoque. ff. de re iudic. Et quoniam præiudicium eſſet appellato, ſi neſciret, quid circa appellationem à parte petatur, & à iudice pronuncietur. ext. c. cum ſit. Ideo appellato ignoranti eſt appellationis, necnon delationis, & termini præfixionis, ſi ſubſecutæ fuerint, intimatio legitimè facienda. vt in tex. & Clem. cauſam. de elect.

Cap. 2. Quamuis.

SVFFICIT apoſtolos peti vno contextu, ſæpius, & inſtanter.

QVIA quamuis rigor iuris expoſcat, eum, qui appellat, debere petere apoſtolos, congruo loco, & tempore, ſæpius, & inſtanter. c. poſt appellationem. 2. q. 6. & l. vnic. ff. de libell. dimiſſ. Et petitio in vno contextu iterata pro vna ſola petitione habeatur. ext. c. bonæ. Sicut cum quis dicit, appello, appello, vnica eſt appellatio. c. Lotharius. 21. q. 2. Et ille, qui vno inſtanti ter dicit ſolue, intelligitur ſemel denunciaſſe, l. ſi conuenerit, & ibi gl. ff. de pignor. act. Tamen quoniã antiqua, & communis obſeruantia litigantium introduxit, vt ſufficiat, ſi apoſtoli vnico contextu pluries petantur. vt in tex. Et conſuetudo eſt optima legum interpres. c. cum dilectus. extr. de conſuet. Et hæc interpretatio magis conuenit æquitati. vt in tex. Et æquitas eſt præferenda rigori. c. vnic. de rer. perm. in 6. Ideo declaratur ſufficere, quod per appellantem ſimul vno contextu apoſtoli inſtanter, & ſæpius poſtulentur. vt in tex. & cap. ab eo, & ibi gloſ. ſup. in 6. Et licet apoſtoli poſt interpoſitam

appel-

appellationem ſint dandi, etiam non petenti. Authent. hodie.cap.de appell.aliâs iudex punitur. l.iudicibus. C.eod. per appellantem tamen ſunt cum inſtantia petendi. vt in tex. quia iudex à quo per appellationem prouocatur. c. ſuſpicionis. extr. de offic. deleg. vnde ad eum mitigandum, & ad honorem debitum ei deferendum, & ad illos facilius obtinendum, debet appellans eos inſtanter, & cum reuerentia ſæpius petere. d.l.vnic.ff.de libell. dimiſſ. nam ſi illos cum arrogantia peteret, iudex fortè non traderet. d.cap.poſt appellationem. Cum enim is, qui diſplicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. S. Gregor.in paſtor. par. 1.cap. 11.

AD quos recipiendos, ſi iudex certum terminum ſtatuat, appellans illos non petens in termino, appellationi renunciat.

QVIA iudex ex cauſa poteſt mutare omnem dilationem datam à iure, l.2. ff.de re iudic. Et talis terminus hominis ſubrogatur termino, qui competebat de iure. ext.c.cum ſit. Et quoniam qui non petit apoſtolos intra terminum datum à iure, cenſetur ab appellatione receſſiſſe. c.ab eo.ſup.in 6. Ideo ſi iudex, a quo appellatur, certum terminum ad recipiendos apoſtolos appellanti aſſignet, & appellans in aſſignato ſibi termino non compareat coram eo, nec petat apoſtolos ſibi tradi, appellationi ſuæ renúnciaſſe videtur. vt in tex. & extr. c. reprehenſibilis.

IDEM cum iudex ſtatuit terminum iuris incertum, intra quem appellans illos debitè non petiuit, vel oblatos recipere renuit.

QVIA terminus triginta dierum ad petendos apoſtolos, per quos iudex appellationis poſſit inſtrui, cur appellationi ſit delatum, vel cur ſit repulſa, fuit ſufficienter ſtatutus, vt nec lis nimium protrahatur, nec iudex à quo, aut appellans, ad illos dandos, vel petendos, nimium anguſtientur. cap.ab eo.ſup.in 6.& l.iudicibus. C. de appell. Et quoniam qui intra terminum ſibi peremptoriè aſſignatum non facit quod facere debebat, iuri ſuo, de quo tunc agebatur, renunciaſſe videtur, c.cum dilecti. extr.de dol.& cont. & l.fin.§.illud. C. de temp.appell.Ideo ſi iudex appellanti reſponderit, intra iuris terminum apoſtolos ſe daturum, appellationi ſuæ renuntiaſſe appellans intelligitur, niſi intra dictum terminum, congruo loco, & tempore, inſtanter, & ſæpius, ſaltem vno contextu, petat apoſtolos ab eodem iudice ſibi dari, vel ſi recipere recuſat oblatos. vt in tex. & l.quoniam, la 1. C.de appellat. Et eſt notandum, quod ſi certus terminus præfigitur ad recipiendum apoſtolos, ſeu ad comparendum, vel aliquid in iudicio faciendum, debet illud in aſſignato termino fieri, nec tunc ſufficeret terminum præuenire; ſed ſi terminus præfigitur ſub hac incertitudine, ſcilicet, intra terminum iuris, ſeu intra triginta dies petas apoſtolos, vel

aliquid aliud facias, tunc ſatis eſt intra illum terminum facere quandocunque; dum tamen loco, & tempore congruo. gloſ. hic. ver. intra.

§. Quod.

SI iudex debitè requiſitus non tradit apoſtolos, appellans proſequi poteſt appellationem ſine illis.

QVIA rem, quæ culpa caret, in damnum vocari non conuenit. c. 2. extr. de conſtitut. Et quoniam ſi appellans non poſſet proſequi appellationem ſine apoſtolis, quando eos debitè petijt, ipſe legitima defenſione priuaretur, & iudici à quo occaſio malignandi præberetur. c. cordi. ſup. in 6. Ideo ſi iudex, in termino ad dandum apoſtolos præfixo per eum, ipſos appellanti petenti non dederit, aut ſi dum peterentur apoſtoli, reſponderit ſe daturum eoſdem, nullo termino certo ſibi præfixo, vel intra iuris terminum ſe eos aſſeruerit velle dare, & poſtea per appellantem congruo loco, & tempore, ſæpius, & inſtanter, vno contextu etiam, requiſitus, eos non curauerit intra eundem terminum exhibere; appellationem ſuam ex tunc proſequi poteſt appellans, ac ſi expreſſe fuiſſent eidem apoſtoli denegati. vt in tex. & l. iudicibus. C. eod.

Cap. 3. Sicut.

APPELLANS proſequi, & finire tenetur appellationem extraiudicialem, intra annum à die interpoſitæ appellationis, vel illati grauaminis; quo non facto (impedimento iuſto ceſſante) appellatio eſt deſerta.

QVIA appellatio extraiudicialis comparatur in multis appellationi iudiciali, licet etiam in alijs multis differat ab ea. ext. cap. bonæ. Et quoniam ad proſequendam appellationem iudicialem datur annus, & ex cauſa biennium. ext. c. cum ſit. & Authent. ei, qui. C. de temp. appell. Et in vtraque iſtarum appellationum eſt eadem ratio, vt terminus ad illas proſequendas, nec nimium reſtringatur, nec nimis dilatetur. l. properandum. C. de iudic. Ideo ſicut appellationem iudicialem, ſic & extraiudicialem, intra annum à die interpoſitionis ipſius, vel à die illati grauaminis, vbi à futuro grauamine appellatur, proſequi, & finire tenetur appellans; quod ſi, iuſto impedimento ceſſante, non fecerit; debebit eius appellatio deſerta cenſeri. vt in tex. & ext. c. conſtitutus.

Cap. 4. Quamdiù.

TEMPVS ad proſequendam appellationem ab homine, vel à iure præfixum, non currit appellanti, compromiſſo durante, vel de partium expreſſo conſenſu.

QVIA

QVIA tempus proſequendæ appellationis, datur principaliter in fauorem ipſorum litigantium. l. fin. §. illud. C. de temp. appell. ne diù laboribus, & expenſis vexentur. c. finem. ext. de dol. & cont. Et quoniam iuri pro ſe introducto quilibet renunciare poteſt. cap. ad apoſtolicam. extr. de regular. Ideo quamdiù appellationis proſecutio per compromiſſum, vel alias de partium expreſſo conſenſu, differtur; & tempus ad proſequendum eandem, ab homine, vel à iure præfixum, non debet currere appellanti. vt in tex. & Authent. ſi tamen. C. de temp. appell.

NISI periculo imminente ex mora, iudex aliud decernat.

QVIA iudex ex cauſa poteſt mutare omnem dilationem, quæ aliàs litigantibus conueniſſet. l. 2. ff. de re iudic. Et ex officio ſuo poteſt ſupplere, vbi publicum bonum, vel animarum ſalus, aut alia iuſta cauſa requirit. c. 1. ext. de colluſ. deteg. Et quoniam ſalus animarum eſt maximè attendenda; Matth. cap. 16. Et vtilitas publica eſt præferenda priuatæ. Authent. ea, quæ. §. ea enim. coll. 4. & alteri per alterum non debet iniqua conditio afferri. cap. non debet. de reg. iur. in 6. Ideo ſi ex tali dilatione, iudex viderit aliquod huiuſmodi periculum imminere, poterit partibus præcipere, vt in cauſa citius procedant. vt in tex. & Authent. qui ſemel. C. quomod. & quand. iud.

Cap. 5. Appellanti.

ANTE definitiuam appellanti, non licet proſequi cauſas, in appellatione nominatim non expreſſas.

QVIA ante diffinitiuam non licet appellare, niſi à grauamine illato, vel comminato. ext. c. cum ceſſante. Et quoniam cauſa grauaminis eſt exponenda coram ipſo iudice, à quo appellatur, vt ei debitus honor deferatur. ext. c. vt debitus. Et ſi poſſet in tali cauſa variari, ſæpe interponeretur malitiosè huiuſmodi appellatio. cap. cordi. ſup. in 6. Ideo appellanti ab interlocutoria, vel à grauamine iudicis, non licet alias cauſas proſequi, quàm in appellatione ſua nominatim duntaxat expreſſas. vt in tex. & ext. c. interpoſita. Et hoc, etiam ſi aliæ cauſæ eſſent notoriæ in fauorem appellantis. gloſ. ver. alias. quia licet notorium releuet ab onere probandi. c. tua nos. ext. de cohab. cler. & mul. non tamen releuat ab onere proponendi. d. gloſ. hic. nam appellans, tale notorium non proponendo, videtur ei renunciaſſe; quod tamen intellige, ſi appellans erat præſens; nam ſi erat abſens, cenſetur non comparendo, notorium illud tacitè propoſuiſſe. Abb. hic. Sed licet appellanti ab interlocutoria non poſſit iuſtificari, niſi ex cauſis nominatim expreſſis in ipſa appellatione, vt in tex. Secus tamen eſt in appellatione à diffinitiua; nam in ipſa non eſt neceſſe allegare cauſam, propter quam appellatur; ſed ſufficit dicere, ab iſta iniuſta ſententia

appello. extr.c.vt debitus. & ſi cauſa in ea allegetur, non adſtringitur appellans ad illam ſolam probandam, ſed ex nouis cauſis poteſt ipſam appellationem iuſtificare. l. ſcio. ff. eod. ſicut & noua inſtrumenta poteſt proponere. cap. cum Ioannes. extr. de fid. inſtr. & etiam nouos teſtes ſuper nouis capitulis producere. cap.fraternitatis. ext.de teſtib. & Clem.2. eod.

NEC proceſſus primi iudicis iuſtificari, vel impugnari poteſt, niſi ex actis coram eo.

QVIA iudex debet habere notarium, vel duos viros idoneos, qui ſcribant acta iudicij. cap.quoniam.extr.de probat. Et quoniam præſumitur in talibus, iudicem legitimè proceſſiſſe, niſi ex eiſdem actis contrarium appareat.c.iudicantem. 30.q.fin. & Inſtit.de action. §. curare. Ideo proceſſus primi iudicis, ex nouis, aut de nouo probandis, iuſtificari non poteſt, nec etiam impugnari; ſed tantum ex illis, quæ acta fuerunt, vel exhibita coram ipſo. vt in tex. & cap. ab eo. de elect. in 6.

Cap. 6. Si appellationem.

PROSECVTIO appellationis deſerta non impedit, quin ſententia cenſeatur in rem iudicatam tranſiuiſſe.

QVIA lapſus temporis proſecutionis fiendæ, ratificat ſententiam, & facit perinde, ac ſi non fuiſſet appellatum.extr.cap.cum ſit.& Authent ei, qui. C.de temp.appell. Et quoniam ſi intra decem dies non fuiſſet appellatum, ſententia in iudicatum tranſiuiſſet. cap. cum inter. extr. de re indic. Et poſt tranſitum in iudicatum, iudex ad quem non habet iuriſdictionem in cauſa. extr. c.cum in eccleſia. Ideo ſi appellationem per negligentiam appellantis deſertam, appellans ipſe cum appellato, aut appellatus etiam per ſe, & principaliter proſequatur, non ideo minus in rem iudicatam cenſebitur tranſiuiſſe ſententia, à qua fuerat appellatum.vt in tex.& ext.c.ſæpe.

Cap. 7. Cum à repulſione.

A peremptoria repulſa ex alio, quàm propter ineptitudinem, ſecundò appellans, & ſuccumbens, non auditur ſuper ea in appellatione à definitiua.

QVIA in vna, eademq. cauſa, ſuper vno articulo, tertiò prouocare non licet. extr.c.directę.& l.vnic. C.ne lic.in vna, ead.cauſ. ter. prou. Et quoniam qui bis in peremptoria exceptione appellauit, & ſuccubuit, ſi ſuper ea in appellatione à diffinitiua rurſus audiretur, eſſet ſuper illo articulo tertia appellatio. gloſ.hic. ver.ſuccumbit. Ideo cum a repulſione exceptionis peremptoriæ ſecundò appellans ſuccumbit, non eſt in cauſa appellationis poſtmodum à definitiua emiſ-

na emiſſæ, audiendus vlterius ſuper ea, niſi tunc ritè propoſita, ex eo repulſa fuiſſet, quia proponebatur ineptè. vt in tex. & c. examinata. extr. de iudic. Sed licet talis non audiatur per viam appellationis, bene tamen auditur per viam nullitatis. Clem. 1. de re iudic. Et etiam per viam in integrum reſtitutionis. l. minor autem. ff. de minor.

Liber Secundus. Titulus XXIX.

DE CLERICIS peregrinantibus.

In Decretal. Cap. vnic. Conquerente.

CONTRA peregrinantem, ſeu proficiſcentem ad Sedem Apoſtolicam, non eſt aliquid innouandum.

QVIA multi ab iſta peregrinandi, & ad Vrbem accedendi deuotione retraherentur, ſi interim contra eos in partibus procederetur. cap. paternarum. 24. q. 3. Et quoniam religioni eſt maximè fauendum. l. ſunt. ff. de relig. & ſumpt. fun. Et ad Romanam eccleſiam ab omnibus, maxime tamen ab oppreſſis, quaſi ad matrem, eſt concurrendum. c. ad Romanam. 2. q. 6. Ideo illi, qui ad Sedem Apoſtolicam accedunt, cum eorum rebus debent eſſe ſub Apoſtolica protectione ſecuri, vt poſt iter arreptũ ad illam, nihil contra eos innouetur. vt in tex. & c. ſi qui Romipetas. 24. q. 3. Vnde ſummus Pontifex excommunicat in bulla cœnæ Domini omnes, qui ad Sedem Apoſtolicam venientes, & recedentes ab eadem, nec non illos, qui iuriſdictionem ordinariam, vel delegatam non habentes, in eadem curia morantes temeritate propria capiunt, ſpoliant, detinent, aut ex propoſito deliberato verberare, mutilare, vel interficere præſumunt, vel qui talia fieri mandant; Et omnes mutilantes, vulnerantes, & interficientes, capientes, detinentes, ſeu deprædantes Romipetas, ſeu peregrinos ad Vrbem cauſa deuotionis accedentes, & in ea morantes, vel recedentes ab ipſa, & illis dantes auxilium, conſilium, vel fauorem. vt in bulla cœnæ Domini, quam interpretatur Nauar. in Manual. cap. 27.

DE CONFIRMATIONE vtili, vel inutili. In Decretal.

Cap. 1. Si quis, & cap. 2. De confirmationibus.

DE re ſcienter confirmata per Papam, inferior iudex cognoſcere non poteſt.

QVIA per huiuſmodi confirmationem Papa facit illud negotium ſuum. c. cum in diſtribuendis.de temp.ord. Princeps enim omnia ſua facit, quibus auctoritatem ſuam tali modo impartitur. l. 1.§.omnia. C. de veter. iur. enucl. Et quoniam negotijs, quibus princeps manus ſic impoſuit,nõ licet inferiori ſe immiſcere,vt deferat ſuperioris poteſtati,& excellentię.c.conſequens eſt.diſt.11.Ideo confirmatio,facta per Papam ex certa ſcientia,præcludit manus ordinariorum, vt eis non liceat cognoſcere de iure confirmato, nec de validitate ipſius confirmationis aliquid decernere, niſi à Sede Apoſtolica eis ſpecialiter demandetur. vt in tex. & c.cum veniſſent. de iudic.

NISI confirmatio non tenuerit,vt quia ſubreptitia, vel de re litigioſa.

QVIA confirmatio, ſeu priuilegium non extenditur ad ius, à principe in illius conceſſione non cogitatum.cap.cum inter.de renunt. & c.ſuggeſtum. de decim. Et quoniam mendax precator debet care impetratis;cum de illis princeps non cogitauerit.c.cæterum. de reſcript. Et Papa non intendit tollere ius tertij,niſi hoc exprimat. cap. quia intentionis.de priuil. Ideo ſi confirmatio non tenuit, vt quia fuit ſubreptitiè impetrata,& de re litigioſa in ea non fuit facta mentio, iudex inferior non impeditur, quin ad vlteriora poſſit, tam in cognoſcendo, quam in iudicando in huiuſmodi cauſa procedere.vt in tex. & infr.c.prox.

Cap. 3. Bonæ.

LITERAE confirmationis ſuper ſententia,à qua erat appellatum, non valent, ſi appellatus malitioſè præuenit appellantem.

QVIA huiuſmodi literę ſunt ſubreptitiè impetratæ; nam ſi ſuperior ſciuiſſet, quod appellatus malitioſè præueniſſet appellantem, eas

eas non dediſſet, ne per talem præuentionem, eum deciperet, & ſupplantaret. c.oblatæ. & c.ſæpe. de appellat. Et quoniam omne tacitum, quo expreſſo, ſuperior literas non dediſſet, reddit gratiam nullius effectus. c.cæterum. de reſcript. Ideo literæ, ſic ab appellato ſubreptitiè impetratæ, non valent. vt in tex. & c.ex parte. de reſcript.

ALIAS pendent, donec de appellatione cognoſcatur.

QVIA ſi appellatus non præuenit diligentiam appellantis, ſed expectauit legitimo tempore, & literæ alio vitio non laborant, impetratio fuit validè facta. d. c. oblatæ. Sed quoniam iudices dati ſuper appellatione, debent cognoſcere de iniquitate ſententiæ. c. interpoſita. de appellat. Et talis confirmatio in forma communi non tribuit nouum ius ſuper re confirmata, ſed intelligitur conſeruare antiquum, quatenus ſit iuſtum. gloſ. ſup. in c. 1. & c. quia diuerſitatem. de conceſſ. præb. Ideo huiuſmodi literæ confirmationis tandiu valebunt, quouſque de iniqua ſententia conſtet: vt ſi ſententia confirmetur, remaneat confirmatio in ſuo ſtatu; ſi verò caſſetur, non valeat confirmatio. vt in tex. & infr. c. prox.

Cap. 4. Cum dilecta.

INNOVATIO priuilegij nouum ius non tribuit, nec antiquum confirmat; ſed ſi quod competebat, conſeruat.

QVIA actus agentium non operantur vltra intentionem eorum. l. non omnis. ff. ſi cert. pet. Et quoniam innouatio priuilegij ad hoc ſolum fit, vt ſalua ſit rerum probatio: ne, vel per vetuſtatem originale ita conſumatur, quod eius ſenſus non percipiatur, vel ſi aliquò ſit mittendum, ne per viatum diſcrimina amittatur, aut per aliud veriſimile accidens periclitetur. vt in tex. & c. fin. de fid. inſtr. Sicut propter ſimiles reſpectus, etiam lite non conteſtata, teſtes recipiuntur, & examinantur. c. quoniam. vt lit. non conteſt. Ideo ſatis eſt, quod huiuſmodi innouatio antiquum ius priuilegij, ſi quod inerat, conſeruet; non autem operatur, vt per ipſam ius nouum acquiratur. vt in tex. & c. quia intentionis. de priuileg.

Cap. 5. Ad noſtram, & 6. Porrecta.

NON valet confirmatio, quam religioſus impetrauit à Papa, ſuper temporali adminiſtratione, ſeu prioratu, ſi tacuit, ſe regularem.

QVIA religioſi non poſſunt ſibi aliquid perſonaliter acquirere, ſed quicquid acquirunt, debet eſſe monaſterij, in quo degunt. c. monachi. de ſtat. monach. Et non habent velle, aut nolle, ſed à ſuperioris voluntate dependent, quem loco Dei ſupra ſe conſtituerunt,

obe-

obedientiam profitendo. c.placuit, il 2.16.q.1.& c.non dicatis.12.q.1. Et quoniam ſi eis temporales adminiſtrationes confirmarentur, non poſſent remoueri ad nutum ſuperioris: & illud ius tenendi, tanquam proprium habere viderentur: & ſic contra bonum obedientiæ, & paupertatis eis via aperiretur. cap.cum ad monaſterium. de ſtat.monach. Ideo talis confirmatio fuit ſubreptitie impetrata, & non valet. vt in tex.& c.ad aures. de reſcript.

SI verò expreſſit, reſcriptum præſumitur falſum.

QVIA. quando literæ repetiuntur eſſe contra ius, & ſtylum curiæ, non ſunt cenſendæ ab illa emanaſſe. c.2.de reſcript. vnde non eſt eis ſtatim obtemperandum, ſed de illis eſt Papa certiorandus, & eius ſecunda iuſſio expectanda, niſi aliter impetrans clarè probaret, illas à Papa eſſe conceſſas.c.ſi quando. de reſcript. & Authent.de mand. princ.§.deinde.coll.3. Et quoniam ſummus Pontifex non ſolet, nec intendit tales adminiſtrationes religioſis ſic concedere. vt in tex. Ideo huiuſmodi literæ præſumendæ ſunt falsò fabricatæ, niſi aliter à curia probentur emanatæ. vt in tex. & c.quam graui. de crim.falſ.

Cap. 7. Examinata.

SENTENTIA, ſeu laudum contra formam iuris; vel compromiſſi latum per arbitros non tenet.

QVIA arbitria ſunt redacta ad inſtar iudiciorum. l.1.ff.de arbitr. Et quoniam ſententia iudicis lata contra ius ſcriptum, non eſt valida.c.cum inter.de re iudic. Et de ſimilibus, in quibus eſt eadem ratio, idem debet eſſe iudicium.l.illud.ff.ad leg. aquil.Et compromiſſum limitat arbitrorum poteſtatem, vt illud excedere non poſſint; ſed eis ſit pro lege ſeruandum. c.cum dilectus.de arbitr.Ideo ſententia, ſeu laudum latum contra formam iuris, & compromiſſi, alicuius validitatis non exiſtit. vt in tex.& l.3.C.de recept.arbitr.

LICET per Papam in forma communi fuerit confirmatum.

QVIA confirmatio in forma communi non dat maius ius, quàm prius fuerit in re confirmata; ſed ſolummodo ius vetus, ſi quod inerat, conſeruat. c.quia diuerſitatem. de conceſſ. præb. Et impetratur; vt ius, quod competebat, magis timeatur. c.præceptis.diſt. 12. Solet enim plus timeri, quod ſingulariter pollicetur, quàm quod generali ſponſione concluditur. c.quanquam. diſt.23. Dicitur autem tunc fieri confirmatio in forma communi, quando fit conditionaliter, non cognito de cauſa; vt dicendo, confirmamus tibi poſſeſſionem, quam iuſte poſſides; vel confirmamus laudum, ſicut prouidè latum eſt. Abb. hic. Sed intellige hoc eſſe verum, quando non inſeritur in confirmatione tenor rei confirmatæ, nam tunc eſſet confirmatio ex certa

Digitized by Google

ſcientia. infr. c. prox. Et quoniam Papa non intendit per illam confirmare inualidum,nec alicui præiudicium generare.gloſ.ſupr.in c.1.& c. quia intentionis. de priuil. & acceſſorium ſequitur naturam ſui principalis. c. acceſſorium. de reg.iur. in 6. Ideo per huiuſmodi confirmationem non validatur laudum, quod per ſe inualidum exiſtebat. vt in tex.& ſupr.c.bonæ.

Cap. 8. Venerabilis.

IN confirmatione ex certa ſcientia dictio, ſicut, ponitur cauſatiuè, ſcilicet, pro quia.

QVIA quando Princeps eſt plenè inſtructus de facto,non eſt præſumendum,quod velit ſuper illius confirmatione,conditionaliter loqui. Abb. ſupr.in cap.prox. Cum omnia iura cenſeatur in ſui pectoris ſcrinio habere. cap.1.de conſtit. in 6. Sed quando ſimpliciter confirmat,aliter non inſtructus de iure confirmato,dictio, ſicut, debet conditionaliter intelligi. quia Princeps præſumitur ignorare ea,quæ in facto conſiſtunt.d.c.de conſtit.& non cenſetur velle alteri inaudito ius tollere.c.quia intentionis. de priuil. Et quoniam verba debent intentioni deſeruire, & non intentio verbis. cap.humanæ.22.q.5. Et poſſunt aliquanter impropriari,ne abſurdus ſequatur intellectus.c.ſedulo.diſt. 38. Ideo quando in confirmatione inſeritur tenor rei confirmatæ, vel Princeps dicit,quod ex certa ſcientia confirmat,dictio ſicut,reddit rationem confirmationis, vt ſi dicat, confirmamus prædictum compromiſſum, ſicut prouidè factum eſt, ſed ſi ſuperior in forma communi confirmat, dictio illa ſicut, ſtat in ſua propria ſignificatione conditionaliter, & nihil ſuper re confirmata diſponit. vt in tex.& gloſ.hic.

NEC nocet, ſi verbum confirmationis præcedit tenorem confirmati.

QVIA talis ordo non obſcurat confirmationis intellectum, & à ſtylo curiæ non recedit. vt in tex. Et quoniam reſcriptum Principis eſt attendendum.c.1.de reſcript. Et clauſula adaptatur antecedentibus,vel ſubſequentibus,prout res explicanda magis requirit. c.ſecundo requiris. de appellat. Ideo ob iſtam friuolam occaſionem, quod verbum confirmationis præcedat, vel ſubſequatur tenorem rei confirmatæ,non eſt à confirmatione conceſſa recedendum. vt in tex.& ſupr.c.ad noſtram.

Cap.9. Sua nobis.

COLLATIO eccleſiæ alteri facta per Legatum, & per Papam confirmata, ius Diœceſani non lædit.

QVIA Legatus ius alterius tollere non poteſt. gloſ. in c.fin.de hæret.in 6.& Specul.de legat.§.nunc oſtendendum.n.8. Hoc enim ſolus

ſolus Princeps facere poteſt.c.conſtitutus,& ibi gloſ. de relig. dom. Et quoniam confirmatio in forma cõmuni non tribuit maius ius, quàm prius fuerit in re confirmata. ſupr. cap. examinata. & in dubio iſta eſt præſumenda in forma communi, cum non dicatur facta ex certa ſcientia, nec tenor collationis fuerit in confirmatione inſertus. gloſ. hic. Et eccleſiaſticus ordo confunditur, ſi vnicuique epiſcopo ſua iuriſdictio non ſeruatur. c.peruenit. 11.q.1. Nec ſummus Pontifex honorẽ ſuum reputat, in quo epiſcopos eius fratres honorẽ perdere cognoſcit. c.ecce. diſt.99. Ideo licet legatus Cardinalis poſſit eccleſiam vacantem conferre. c.1. de offic. leg. in 6. illam tamen à diœceſani iuriſdictione non poteſt eximere; & confirmatio in forma cõmuni ſubſecuta ius epiſcopi non minuit, aut lædit. vt in tex.& c. deliberatione. de offic.leg. in 6.

Explicit Liber Secundus RATIONALIS IVRIS PONTIFICII, Ioannis Baptiſtæ Viuiani, ad DEI gloriam. Amen.

REGESTVM.

† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Omnes ſunt Quaterniones.